

TC
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KIRIM – TATAR YAZARI URİYE EDEMOVA’NIN
“ÖMÜRLİK YANIMDASIN” ROMANININ
DİL ÖZELLİKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aysel TURAN

**Enstitü anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Dili**

Tez Danışmanı : Yard. Doç. Dr. Kenan ACAR

OCAK – 2007

TC
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KIRIM – TATAR YAZARI URİYE EDEMOVA’NIN
“ÖMÜRLİK YANIMDASIN” ROMANININ
DİL ÖZELLİKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aysel TURAN

Enstitü anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Dili

Bu tez 01/ 03/2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

.....

Jüri Başkanı

Prof.Dr.Vahit TÜRK

.....

Jüri Üyesi

Yard.Doç.Dr. Mehmet ÖZDEMİR

.....

Jüri Üyesi

Yard.Doç.Dr. Kenan ACAR

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Aysel TURAN

26.01.2007

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Çağdaş Kırım-Tatar yazarı Uriye Edemova'nın "Ömürlük Yanımdasın" romanındaki dil yapısını inceleyerek Kırım-Tatar Türkçesinin Kıpçak ve Oğuz grubu özelliklerinden hangisine yaklaşp hangisinden uzaklaştığı, başta Rusça olmak üzere diğer dillerin bu şive üzerindeki etkisinin hangi boyutlarda olduğunun anlaşılmasına katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Çağdaş Dönem Kırım-Tatar yazarlarından Uriye Edemova'nın genç bir mütehassıs olan Nusret'in başarılı iş hayatı ve Nadire'ye olan büyük sevgisinin anlatıldığı "Ömürlük Yanımdasın" romanı, bu çalışmanın kaynak eseri olarak seçilmiştir.

Tez çalışmasında önce elimizdeki Kırım-Tatar Türkçesi metni taranarak bilgisayar ortamına aktarıldı. Daha sonra metnin çeviri yazısı yapıp uzun çalışmalar sonucu Türkiye Türkçesine aktarıldı.

Bu çalışmada eserin dilbilgisi açısından değerlendirilmesi yanında Kırım-Tatar Türkçesinin Türkiye Türkçesi ve Kazan-Tatar Türkçesi ile benzer ve farklı yönleri de örneklerle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tez çalışması kaynak eserinin temin ve seçimi konusunda yardım ve desteklerini esirgemeyen sayın Yard.Doç.Dr. Zuhul YÜKSEL'e, çalışmanın her aşamasını bizzat takip eden ve destekleyen sayın danışmanım Yard.Doç.Dr. Kenan ACAR'a, her zaman olduğu gibi bu çalışmam boyunca da hep yanımda olan sevgili eşim Mehmet TURAN'a, sözlüklerde anlamını bulamadığım kelimeler konusunda yardımlarını aldığım değerli Kocaeli Kırım-Tatar Derneği çalışanlarına, Kırım halk oyunları devlet sanatçısı sayın Cemile OSMANOVA'ya ve kendisi aracılığı ile tanıştığım, bana edebî kişiliği ile ilgili bilgileri gönderen tezimin kaynak romanı "Ömürlük Yanımdasın"ın yazarı sayın Uriye EDEMOVA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÇEVRIYAZI İŞARETLERİ	vi
TABLO LİSTESİ.....	vii
ÖZET	viii
SUMMARY.....	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1 : SES BİLGİSİ	13
1.1. Ünlüler	13
1.1.1. Mevcut Ünlüler	13
1.1.2. Ünlü Değişmeleri.....	13
1.1.2.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	13
1.1.2.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması	13
1.1.2.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	13
1.1.2.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi.....	14
1.1.2.5. Geniş Ünlülerin Daralaması	15
1.1.2.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	15
1.1.3. Diftonglaşma	16
1.1.4. Korunma	16
1.1.5. Türeme	16
1.1.6. Düşme	17
1.1.7. Ünlü Uyumu	18
1.1.7.1. Kalınlık – İncelik Uyumu.....	18
1.1.7.2. Düzlük – Yuvarlaklık Uyumu.....	18
1.2. Ünsüzler	21
1.2.1. Mevcut Ünsüzler	21
1.2.2. Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları	21

1.2.2.1. Ötümlüleşme	21
1.2.2.2. Ötümsüzleşme	22
1.2.2.3. Patlayıcılaşma.....	23
1.2.2.4. Sızıcılaşma	23
1.2.2.5. Süreklileşme	23
1.2.2.6. Dudaklılaşma.....	24
1.2.2.7. Erime	24
1.2.2.8. Yutulma	24
1.2.2.9. Ünsüz Düşmesi	25
1.2.2.10. Korunma	25
1.2.2.11. Diğer Ünsüz Değişmeleri.....	27
1.2.2.12. Damak “n” sinin korunması	27
1.2.2.13. Göçüşme	28
1.2.2.14. Türeme	28
1.2.2.15. Palâtelleşme (Öndamaklılaşma)	29
1.2.2.16. İkizleşme	30
1.2.2.17. Tekleşme.....	31
1.2.2.18. Ünsüz Ayrışması.....	31
1.2.2.19. Hece Düşmesi	31
1.2.2.20. Büzülme (Hece Kaynaşması)	31
1.2.2.21. Ünsüz Benzetmesi.....	32
1.2.2.22. Aslını Koruyan Kıpçak Kökenli Kelimeler	32
1.2.2.23. Aslını Koruyan Yabancı Kökenli Kelimeler	32
1.2.2.24. İki Şekli Olan Kelimeler	32
1.2.2.25. Ünsüz - Ünsüz (Ötümlülük - Ötümsüzlük) Uyumu	33
BÖLÜM 2 : ŞEKİL BİLGİSİ	35
2.1. Şahıs Zamirleri.....	35
2.1.1. Mevcut Şahıs Zamirleri	35
2.1.2. Şahıs Zamirlerinin Âitlik Eki Almış Biçimi	35

2.1.3. Şahıs Zamirlerinin Hâl Eki Almış Biçimleri.....	35
2.2. Ekler.....	38
2.2.1. İsme Gelen Ekler.....	38
2.2.1.1. Çokluk Eki.....	38
2.2.1.2. İyelik Ekleri.....	38
2.2.1.3. Hâl Ekleri.....	39
2.2.1.4. İsimlerin Şahıs Ekleri İle Çekimlenmesi.....	41
2.2.1.5. Bildirme Eki.....	42
2.2.2. Fiile Gelen Ekler.....	42
2.2.2.1. Şahıs Ekleri.....	42
2.2.2.2. Kip Ekleri.....	44
2.2.2.3. Ek Fiil.....	49
2.2.2.4. Birleşik Kipli Filler.....	50
2.2.2.5. Soru Eki.....	51
2.2.2.6. Kuvvetlendirme ve İhtimâl.....	51
2.2.2.7. Olumsuzluk Eki.....	51
2.2.2.8. Çekimsiz Fiil Yapan Ekler.....	52
2.2.2.9. Çatı Ekleri.....	55
2.2.3. Yapım Ekleri.....	57
2.2.3.1. İsimden İsim Yapma Ekleri.....	57
2.2.3.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri.....	60
2.2.3.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri.....	61
2.2.3.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri.....	63
2.3. Birleşik Fiiller.....	64
2.3.1. Fiil + Yardımcı Fiil.....	64
2.3.2. İsim + Yardımcı Fiil.....	65
2.4. Birleşik İsimler.....	66
2.4.1. İsim + İsim.....	66
2.4.2. Belirtisiz İsim Tamlaması Biçiminde.....	66

2.4.3. Sıfat Tamlaması Biçiminde.....	67
2.5. Görevli veya Anlamlı Kelimeler.....	67
2.5.1. Zamirler	67
2.5.1.1. Belgisiz Zamir	67
2.5.1.2. İşaret Zamiri	67
2.5.1.3. Soru Zamirleri.....	67
2.5.2. Zarflar	67
2.5.2.1. Durum Zarfları	68
2.5.2.2. Miktar Zarfları	68
2.5.2.3. Yer – Yön Zarfları	68
2.5.2.4. Zaman Zarfları	68
2.5.2.5. Soru Zarfları	69
2.5.3. Sıfatlar	69
2.5.3.1. Asıl Sayı Sıfatı	69
2.5.3.2. Belgisiz Sıfat	69
2.5.3.3. İşaret Sıfatı	69
2.5.3.4. Kesir Sayı Sıfatı.....	69
2.5.3.5. Niteleme Sıfatı	69
2.5.3.6. Pekiştirme Sıfatı.....	70
2.5.3.7. Soru Sıfatları	70
2.5.4. Edatlar	70
2.5.5. Bağlaçlar.....	70
2.5.6. Ünlemler	71
2.6. Tekrarlar	72
2.6.1. Aynen Tekrarlar	72
2.6.2. Eş Mânâlı Tekrarlar	72
2.6.3. Zıt Mânâlı Tekrarlar	72
2.6.4. İlâveli Tekrarlar.....	73

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	74
KAYNAKÇA.....	84
ESERİN ÇEVRIYAZI METNİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ BİÇİMİ.....	86
SÖZLÜK.....	456
KİRİL HARFLİ ORİJİNAL METİN.....	475
ÖZGEÇMİŞ.....	660

ÇEVRIYAZI İŞARETLERİ

cy :c´ (ön damak c'si)

gy :g´ (ön damak g'sı)

ky :k´ (ön damak k'sı)

ly :l´ (ön damak l'si)

ŋ :Damak n'si

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Şahıs Zamirlerinin Hâl Ekleri ile Çekimlenmesi	37
Tablo 2 : İyelik Ekleri	38
Tablo 3 : İsimlerin Şahıs Ekleri İle Çekimlenmesi.....	42
Tablo 4 : Birinci Tip (Şahıs Zamiri Kökenli).....	43
Tablo 5 : İkinci Tip (İyelik Eki Kökenli).....	43
Tablo 6 : Görülen Çeçmiş Zaman.....	44
Tablo 7 : Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	45
Tablo 8 : Şimdiki Zaman.....	45
Tablo 9 : Geniş Zaman.....	46
Tablo 10: Gelecek Zaman	47
Tablo 11: Gereklilik Kipi	47
Tablo 12: Şart Kipi.....	48
Tablo 13: Emir Kipi.....	49
Tablo 14: Ek Fiil.....	49

ÖZET

SAÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin başlığı : Kırım-Tatar Yazarı Uriye Edemova'nın "Ömürlük Yanımdasın" Romanının Dil Özellikleri

Tezin Yazarı : Aysel TURAN

Danışman : Yard.Doç.Dr. Kenan ACAR

Kabul Tarihi : 01.03.2007

Sayfa Sayısı : XI (ön kısım) + 660 (tez)

Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı **Bilim Dalı :** Yeni Türk Dili

"Kırım-Tatar yazarı Uriye Edemova'nın Ömürlük Yanımdasın Romanının Dil Özellikleri" konulu bu çalışma; çevriyazı, Türkiye Türkçesine aktarma ve gramer ana bölümlerinden oluşmaktadır.

Çevriyazı bölümünde eserin Kiril alfabesinden Lâtin alfabesine çevrili yapılmıştır.

Türkiye Türkçesine aktarma bölümünde Kırım-Tatar Türkçesindeki kelimelerin cümle içerisindeki anlamları göz önüne alınarak, çeşitli kaynaklar yardımıyla Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

Gramer bölümü kendi içerisinde şekil ve ses bilgisi olarak iki alt başlıktan oluşmaktadır. Şekil bilgisi bölümünde yapım ekleri, kelime türleri, birleşik kelimeler; ses bilgisi bölümünde ise ünlü ve ünsüzlerle ilgili ses hadiseleri incelenmiştir.

Sözlük bölümünde Türkiye Türkçesinde karşılığı olmayan kelimeler eserdeki anlamları ile listelenmiştir.

Tez çalışması, başvuru kaynakları gösteren "Yararlanılan Kaynaklar" bölümüyle tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler : Kiril Alfabesinden Latin Alfabesine Aktarma, Türkiye Türkçesine Aktarma, Şekil ve Ses Bilgisi, Oğuz-Kıpçak ve Diğer Dillerin Tesirleri

SUMMARY

Sakarya University Institute of Social Sciences

Abstract of PhD Thesis

Title of the Thesis : Language Features of “Omurlik Yanımdasın” novel of Crimean-Tatar writer Uriye Edemova

Author : Aysel TURAN

Supervisor : Assist.Prof. Kenan ACAR

Date : 01.03.2007

Nu. Of Pages : XI (pre text) + 660 (main body)

Department : Turkish Language and Literature **Subfield :** New Turkish Language

This study, with the subject of language features of “Omurlik Yanımdasın” novel of Crimean-Tatar writer Uriye Edemova, consists of three main chapters with transliteration, translation into Turkish language and grammar.

In the transliteration chapter, the novel transliterated from Kiril alphabet into latin alphabet.

The transliterated novel translated from latin alphabet into Turkish Language regarding the meaning of the words in the sentences by the help of different sources in the translation chapter.

The grammar chapter includes morpholgy and phonetics. Derivatinal affixes, parts speeches compund words, have been examined in morpholgy section and phonetics of vowels and consonants have been examined in phonetics section.

The words that do not have any equivalent in Turkish language have been listed with the meanings within the novel in dictionary section.

Thesis study has been finalized with the reference sources section.

Keywords : Translation from Kiril Alphabet into Latin Alphabet, Translation into Turkish Language, Morpholgy and Phonetics, Influence of Oguz-Kipcak and other Languages

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, Çağdaş Kırım-Tatar yazarlarından Uriye Edemova'nın "Ömürlük Yanımdasın" romanının dil yapısı incelenerek Kırım-Tatar Türkçesinin Kıpçak ve Oğuz grubu özelliklerinden hangisine yaklaşıp hangisinden uzaklaştığı, başta Rusça olmak üzere diğer dillerin bu şive üzerindeki etkisinin hangi boyutlarda olduğunun anlaşılmasına katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışmada eserin dilbilgisi açısından değerlendirilmesi yanında Kırım-Tatar Türkçesinin Türkiye Türkçesi ve Kazan-Tatar Türkçesi ile benzer ve farklı yönleri de örneklerle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Tezin konu seçimi safhasında Gazi Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü öğretim üyesi Yard.Doç.Dr. Zuhal Yüksel'den yardım alındı. Kendisinin kitaplığında bulunan ve bu tür bir çalışma için tavsiye ettiği Uriye Edemova'nın "Ömürlük Yanımdasın" romanı tez çalışması için üzerinde çalışılmak üzere seçilmiştir. Kiril alfabesiyle basılmış olan roman, fotokopi çekilerek taranmış ve bilgisayar ortamına atılmıştır. Kültür Bakanlığı'nın internet sayfasındaki "Gaspirali Çevri Programı" yardımıyla da Lâtin alfabesine aktarılmıştır. Ancak fotokopiden tarama yapıldığı için çevri programı çok fazla hata oluşturmuş ve bu hatalar teker teker orijinal metin takip edilerek giderilmeye çalışılmıştır. Bu süreç çok uzun ve zorlu geçmiştir.

Lâtin alfabesine aktarılan roman, şive sözlükleri yardımıyla, yorumlanarak Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Daha sonra eser ses ve şekil bilgisi açısından incelenmiştir. Ses bilgisi bölümünde; ünlüler ve ünsüzler ile ilgili ses hadiseleri; şekil bilgisi bölümünde; yapım ekleri, çekim ekleri, kelime türleri, birleşik kelimeler, incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda eserin Kazan-Tatar Türkçesi ve Türkiye Türkçesini yansıtan özellikleri ortaya çıkarılmıştır.

“Tatar” Kelimesi ve Tarihçesi

"Tatar" sözü çeşitli zamanlarda değişik anlamlarda kullanılmıştır. Ruslar bu deyimii yüzyıllar boyunca Rusya'nın Avrupa kesiminde yaşayan Türk soylu Müslümanlar için, batılı yazar ve araştırmacılar Türkistan'da ve Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Türkler için, Osmanlılar ise milâdî XVI.yy.'dan başlayarak Kuzey Türkleri için kullanmışlardır.

İslâm dünyasında "Tatar" kelimesi ile kastedilen aslında "Moğol" dur. "Tatar" kelimesi, günümüz Arap araştırmacılar tarafından da "Moğol" yerine kullanılmaktadır.

Tatarlar XIII.yy.'da Çin'in çok büyük bir bölümü, Türkistan, İran, Irak, Suriye, Anadolu, bugünkü Rusya, Kafkasya, Kırım, Ukrayna ve Polonya'ya akın etmişlerdir. Tatarların hakimiyet kurduğu bu bölgelerde yaşayan milletler de "Tatar" diye anılmışlardır.

Günümüzde Rusya Federasyonu içinde başkenti Kazan şehri olan Tataristan Özerk Cumhuriyeti vardır. Bu ülkede halkın yarısından çoğu Türk geri kalanı da Rustur. Müslümanlar Türkçenin kuzey lehçesini konuşurlar. Ataları 922 yılında resmen İslâm dinine girmiş olan İtil (Volga) Bulgarlarıdır.

Kırım Türk - Tatar Edebiyatı

Kırım Türkleri yazılı edebiyata geçene kadar ideallerini, örf ve âdetlerini, medeniyetlerini, sosyal, siyasî ve iktisadî durumlarını, dünya görüşlerini yırlar, takmaklar, çınlar, maniler, atasözleri, tapmacalar, latifeler, efsane ve destanlarla nesilden nesile aktarmışlardır.

"Çora-batır", "Koplandı-batır", "Esebay-batır", "Ediğe", "Er-targın" gibi epik destanlarda halk içinden çıkan kahramanların doğruluk ve adalet için zulme karşı verdikleri mücadeleler anlatılmaktadır. "Nar-kamış", "Kozu Kurpeç ve Bayan Sulu", "Boz-Yigit" gibi lirik epik destanlarda ise sevginin gücüyle kendi geleceklerini tayin etmek için her türlü zorluklara karşı verdikleri mücadele dile getirilir.

Kazak, Özbek, Karakalpak, Nogay Türkleri gibi diğer Türk boylarında da bu destanların değişik varyantları görülmektedir. Bu destanlar, 1896 yılında Radloff, 1980 yılında ise Cafer Bekirov tarafından derlenmiş ve neşredilmiştir.

X. yüzyılın sonu ile XI. yüzyılın başında "Deşt-i Kıpçak" bölgesine yerleşen Kıpçak kabileleri, bu dönemlerde İslâmiyeti kabul ederler. Bu dönemden sonra halkın arasında dinî hikâye ve kıssalar çok yaygınlaşıp benimsenmiştir. "Yusuf ve Züleyha"yı, "Leylâ ve Mecnûn"u, "Seyyit Battal"ı, "Ahmediye"yi, "Muhammediye"yi, "Kesik Baş"ı, Yunus Emre'nin ilâhilerini bilmeyen Kırım köylüsü yok gibidir. Daha sonra bunlara "Köroğlu", "Âşık Garip", "Âşık Kerem" destanları ile "Ahmet Akay" ve "Nasrettin Hoca" gibi yeni örnekler de katılmıştır.

XIII.y.y.da Mahmut Kasım'ın yazdığı "Yusuf ile Züleyha" mesnevisi ile XIV.y.y.da Ebubekir isimli bir düşünür ve âlimin yazdığı "Kalendernâme" isimli eser, yazılı edebiyat ürünlerindedir.

Kırım Türklerinin dili Kıpçak Türkçesinin bir koludur, ancak adanın güney bölgesinde Oğuz Türkçesinin etkisi çok fazla görülmektedir. Kırım, Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı Devleti'ne bağlanmış ve bundan sonra Kırım'da yazılan edebî eserlerde Osmanlı Türkçesinin etkileri hızla artmıştır. Bu kültürel tesirler altında Kırım edebiyatı, Kuzey Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi olmak üzere iki kolda gelişmiştir.

Hamdi Giraybay'ın Kırım Şiirleri isimli eserine göre Kırım Türk edebiyatını altı döneme ayırmak mümkündür.

1. Hanlık dönemi
2. Rus istilâsı dönemi
3. "Tercüman" dönemi
4. 1905-1917 dönemi
5. 1917-1944 dönemi
6. 1944'ten günümüze kadar olan dönem

Uriye Edemova 1944 sonrası dönemde yer aldığı için sadece 1944'ten günümüze kadar olan dönemi edebî açıdan incelemeyi uygun bulduk.

1944'ten Günümüze Kadar Kırım Türk Edebiyatı¹

Özbekistan'da yaşayan Kırım Türkleri, Kırım dışında buldukları sürgün yıllarında kendi millî kültür, dil ve edebiyat yeteneklerini korumuşlardır. Bugün Özbekistan'da

---

¹ YÜKSEL, Zuhâl, "Türk Dünyası El Kitabı", Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1992

Rus edebiyatı ile Özbek ve Karakalpak Türkleri'nin edebiyatları yanında Kırım Türkleri'nin edebiyatı da yaşamaktadır.

Stalin devrinde Nazi işgal kuvvetleriyle iş birliği yapmakla suçlanan Kırım Türkleri, 1944 yılında yapılan katliamdan sonra toplu olarak Türkistan içlerine sürülmüşlerdir. Sürgün yerleri olan Özbekistan'da Kırım Türkleri'ne uygulanan "Özel İskan" rejimi ile büyük şehirlere yerleşmeleri, ziraatle uğraşmaları, askerlik yapmaları engellenmiştir. Kültürel gelişmeleri tamamen durdurulan Kırım Türkleri' nin tarihî ve kültürel mirasları yok sayılmış, Kırım'da Kırımlıları hatırlatacak her şey imha edilmiştir. Kırım Türkleri'nin Kırım ideallerini yok etmek için isimlerindeki "Kırım" ünvanı kaldırarak sadece Tatar isminin kullanılmasına izin verilmiş, ayrıca bir yazı dili olan Kırım Türkçesinin Kazan-Tatar Türkçesinin ağız haline getirilmesine çalışılmıştır.

Bu dönemde Kırım Türkçesiyle beraber pek çok yazı dili çökmeye başlamıştır. On yıldan fazla süren bu mecburî suskunluk dönemi, Stalin'in 1953'te ölmesi üzerine partinin kontrollü bir şekilde geri çekilmesiyle sona ermiştir. Bundan sonra Kırım Türkleri sosyal, iktisadî ve kültürel haklarının korunması, etnik varlıklarının tanınması ve Kırım'a dönme konularında mücadele etmeye başlarlar.

Kırım'da ve Kırım dışında yetişen aydınlar Kırım Türkçesi, edebiyatı ve sanatının geliştirilmesi için 1950'li yıllarda çalışmalara başlamışlardır.

Kırım Türklerinde dil ve edebiyatın canlanmasında basın çok önemli rolü olmuştur. 1 Mayıs 1957 yılında Kırım Türkçesi ile yayımlanmaya başlayan "Lenin Bayrağı" gazetesi, Kırım Türk şairleri, yazarları, sanatçıları ve âlimleri için bir toplantı merkezi olmuştur. 1965 yılına kadar haftada iki kere çıkan gazete, bu yıldan sonra haftada üç kere çıkarılmıştır. Gazetede edebiyat sayfaları oluşturulmuş, Kırımlı yazar ve şairler eserlerini bu gazetede yayınlamaya başlamışlardır. Geniş bir yazar kadrosuna sahip olan Lenin Bayrağı, Özbekistan'da olduğu gibi Özbekistan dışındaki Kırım Türkleri tarafından da okunmaktadır. Ayrıca diğer Türk boylarının şâir ve yazarlarının eserleri de Kırım Türkçesine aktararak gazetede neşredilir. Lenin Bayrağı, Kırım Türklerinin millî, sosyal ve kültürel hayatlarında meydana getirdiği etkiyle "Tercüman" gazetesini hatırlatmaktadır.

1957 yılında Özbekistan Yazarlar Birliği içinde oluşturulan Kırım Tatar Şubesi, Kırım Türk edebiyatının durgunluk dönemine canlılık getiren önemli bir olaydır. Bu şubede Stalin mezaliminden kurtulup sağ kalabilen Şamil Alâdin, Abduraim Altanlı, Abdulla Dermenci, Eşref Şemizâde, Yusuf Bolat, Ziyadin Cavtöbeli, Raim Tınçerov, Reşid Murad, Fetta Akim, Gafar Bulğanaklı gibi yazar ve şairler toplanarak Kırım Türk edebiyatını canlandırmaya çalışmışlardır.

1957'de Kırım Türkçesiyle otuz Kırımlı müellifin hikâyeleri, denemeleri ve şiirlerinden oluşan ilk kitap olan "Baar Ezgileri" yayımlanmıştır. Bu eser 1941'den sonra Kırım Türkçesiyle basılan ilk eserdir.

Bu dönemde, Kırım Türklerinin artık unutulmaya yüz tutmuş dillerini ve kültürlerini muhafaza etmeleri açısından oldukça olumlu gelişmelerden biri radyoda Kırım Türkçesi ile programlar yapılmaya başlaması, diğeri ise sonradan "Kaytarma" adı verilen Kırım Türkleri oyun ve yır gurubunun kurulmasıdır.

Özbekistan Yazarlar Birliği bünyesinde kurulan Kırım Tatar Edebiyatı Şurası, Kırım Tatar edebiyatını ve dilini belirleyip araştırmak için konferanslar, sempozyumlar ve çalışmalar düzenlemektedir.

Ervin Umerov, Emil Amit, Amet Adil, Tair Halilov gibi şairler hem Rusça, hem de Kırım Türkçesi ile şiir yazan şairler arasında yer alırlar. İsa Abduraman, Mambet Ablâlimov, Zakir Kurtnezir, Venera İbraimova ise hem ana dilde hem de Özbek Türkçesi ile şiir yazan şairlerdir.

Kırım Türk edebiyatında 60'lı yıllarda diğeri nesir türündeki eserlerin yanında deneme türü yazılar da oldukça mühim bir yer işgal etmektedir. Bu yıllarda Ayder Osman, Uriye Edemova, Ervin Umerov, Riza Fazıl, Emil Amit, Safter Nagayev, Ablâziz Veliyev, Rüstem Aliyev gibi yazarlar, eserlerinin konularını kahramanlığıyla, eserleriyle veya yaptığı işlerle toplumda sayılıp sevilen şahısları belgelere dayanarak anlatan deneme ve hikâye türünde eserler yazmışlardır.

1968 yıllarında Nizamî adına Taşkent Pedagoji Enstitüsü'nde Kırım Tatar Dili ve Edebiyatı Bölümü kurulmuştur. Bu bölümde Kırım Türkçesi tarihi, edebiyat tarihi ve folklorünü inceleyen dersler okutulup Kırım Türk Edebiyatı sahasında çalışacak dilci öğretmen kadroları hazırlanmaktadır.

70'li yıllarda ise aktüel konularda yazılan realist hikâye ve romanlar Kırım Türk edebiyatının bu şartlarda elde edebildiği zaferlerdendir. Raim Tınçerov'un "Baar Tadında", Şamil Alâdin'in "Teselli", Çerkez Ali'nin "Doğmuşlar", Timur Dağcı'nın "Unutulğan Yır" isimli konularını gerçek hayattan alan hikâyeleri yeni hayat tarzını tahlil eden eserlerdir. Bu dönemde çok fazla olmasa bile tiyatro eserleri de yazılmıştır. Bu sahada Yusuf Bolat, G.Murad, E.Umerov'un çalışmaları görülür.

Bu dönemde Özbek, Kazak, Rus okullarında okuyan çocuklar artık ana dillerini de öğrenmeye başlarlar. Bu dönemde Mehmet Bekirov ile Yusuf Bolat, üçüncü sınıflar için "Ana Tili" (1974); S. Müjdabayev ve Yusuf Bolat, dördüncü sınıflar için "Ana Tili" (1979); A.M. Gargavets, yedinci sınıflar için "Ana Tili" (1988) ve A. Memetov, fakülte öğrencileri için "Tatar Tili Grammatikasının Praktikumi" (1980) isimli gramer kitaplarını, A.M. Gargavets "Ana Tilinde" (1988) isimli okuma ders kitabını; S.A. Asanov, A.M. Gargavets, S.M. Useyinov "Knmskotatarsko - Russkiy Slovar (1988) isimli Kırım Türkçesi - Rusça sözlüğü neşretmişlerdir.

1976 yılında bir grup genç yazarın çalışmaları sonucu Kırım Türkçesi ile hazırlanan "Yıldız" almanağı, 1980 senesinde iki ayda bir çıkarılan "Yıldız" dergisine çevrilmiştir. 7500 nüsha çıkan dergi, genç yazarları etrafında toplamıştır. Bu dönemde radyo ve televizyonda Kırım Türkçesi ile programlar yapılması da önemli bir gelişmedir.

1983 senesinde Moskova'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği yazarlar sekreteryasında yapılan Kırım şiirinin müzakeresine, şairlerden Çerkez Ali, Riza Halid, Bilal Mambet, İsa Abduraman, Zakir Kurtnezir katılmıştır.

Genç nesli temsil eden şairlerden Ayşe Kokiyeva, Venera İbraimova, Şurkiy Appazov, Reşid Memiş, Yunus Kandimov, Gülzar Dermenci, Naciye Ametova'nın şiirleri "Karılgaç" (1982) isimli şiir kitabında toplu olarak yayımlanmıştır. Ayrıca Ayşe Kokiyeva'nın şiirleri "Kısmetim Menim" (1987) ve Yunus Kandimov'un şiirleri "Sen Denizge Oşaysın" adlı şiir kitaplarında neşredilmiştir.

Bu dönemde konularını gerçek hayattan veya gerçek kahramanlardan alan hikâye türü oldukça yaygın bir şekilde yazarlar tarafından tercih edilmiştir. Bu sahada Raim Tınçerov, Abdulla Dermenci, Çerkez Ali, Reşid Murad, Ervin Umerov, Emil Amit, Uriye Edemova gibi yazarlar önemli gelişmeler kaydetmişlerdir.

Zamanın yazar ve şairleri; Kiril alfabesinin Kırım Türkçesindeki bütün sesleri karşılayamaması, ana dillerinde eğitim görmeyip millî terbiye ile yetiştirilmeyen gençlerin edebî dili iyi bilmemeleri gibi zorluklarla karşılaşmalarına rağmen, edebiyatın bütün türlerinde eserler vermeye gayret göstermektedirler.

Uriye Edemova¹

Uriye Edomava Kırım-Tatar Edebiyatı sahasında 1960'lı yıllarda yer alan yazarlar arasında kendine has tasvir ustalığı olan nesir yazarlarımızdan biridir. Olayları kendine has bir üslûp ve dünya bakışı ile gösterir. Karakterleri ve olayların ayrıntılarını kısa, anlaşılır ve felsefî fikirlerin yardımıyla tasvir etmeye çalışır. Yazarımızın baş kahramanları sosyal hayatımızda önemli yer tutan kadınlardır. Yazar, eserlerinde kadın kalbini, arzu ve ümitlerini ustalıkla dile getirebilmektedir.

Edomova'nın ilk hikâyesi "Kırmızı Gül" 1963 yılında "Lenin Bayrağı" gazetesinde yayımlanmıştı. Hacim yönüyle o kadar kapsamlı olmayan bu eser hemen okuyucuların dikkatini çekti. Daha sonra "Mektüp", "Kara Közler", "Elemli Közyaşlar", "Başımın Ucundasın Anayım", "Tarla Sevdası", "Evlat", "Öz Kadırını Bilmesen", "Olarda Bahtlı Ediler", "Ürük Hırsız" gibi bazı hikâyeleri gazete ve dergilerde yayımlandı. Böylece 1970 yılında yazarın bu eserlerinden oluşan "Kırmızı Gül" adlı hikâye kitabı basıldı. Bundan sonra "Nişan Yüzüğü"(1974), "Ömirlik Yanımdasın" (1977), "Baş Yazısı" (1981), "Yürek Ateşi" (1986) gibi uzun ve kısa hikâyelerinin yer aldığı kitaplar çıktı .

Uriye Edomava 1938 yılının 23 Nisan'nda Kırım'ın en güzel yerlerinden biri olan Balıklava şehrinin Baydar vadisinde doğdu. Kendi ülkesinde okula gidemedi. 1944 yılında kendi halkı ile beraber ailesi de sürgüne gönderildi. Annesi Alime Hanım beş çocuğuyla birlikte Özbekistan'ın Sırdarya vilâyetindeki Navoiy çiftliğine yerleştirildi. 1945 yılında babaları ve büyük abileri savaştayken bu aileyi kıtlık ve hastalık çok yıpratır. En küçük kardeşleri Server açlık ve hastalıktan ölür. Edomova bu zavallı kardeşini hatırladığında gözleri yaşarır : - O ölmeden bir gün önce, yarısı yıkılmış küçük

---

¹ İbraim Pashi'nin Uriye Edemova ile ilgili yazmış olduğu "Ömür Dalğaları İçinde" adlı makalesi (Uriye Edemova tarafından Kırım'dan gönderilmiştir)

odanın yamulmuş penceresine baktı ve “ Anne siz bizi niçin buraya getirdiniz? Bizim evimiz güzel ve sıcaktı” dedi.

Edomova okulda okurken kısa hikâyeleri ve öğrencilik hayatı ile ilgili kesitler sunduğu yazıları okul gazetesinde yayımlattı. Ortaokulu bitirdikten sonra Taşkent’teki üniversitenin Dil Bilimi Bölümüne girmek ister. Ancak kader onun yolunu başka yöne çevirir. Annesinin ağır hastalığından dolayı abisi Edemova’nın evraklarını okulu cabuk bitirsin diye Tıbbiye Okuluna teslim eder. Bu okulu bitirdikten sonra yazarımız evine döner ve köy hastanesinde hemşire olarak çalışmaya başlar. Hasta annesinin baş ucunda bulunur. Annesi vefat edince evli ve iki çocuğu olmasına rağmen üniversitenin Gazetecilik Bölümüne girip okur. “Edebiyat dünyasından uzak kaldığım yıllar için hiç üzülmiyorum, aksine kendimi teselli ediyorum. Çünkü annem evladının yardımına muhtaç olduğundan, ben onun baş ucundaydım. Elimden gelenin en iyisini yapmaya çalıştım. Bu dünyadan göçen anne ve babalarımızı ölümden kurtarmaktan aciziz. Ancak elimizden geleni yapmak, hastaya iyi bakmak görevimizdir. Okumak ise bir yere kaçmıyormuş” der Edomova derin düşüncülere içinde.

1965 yılında anadilini öğrenmeye olan merakı onu Taşkent’te çıkan “Lenin Bayrağı” gazetesine alıp götürdü. Orada Şamil Alâdin, Yusuf Bolat, Abdulla Dermenci, Çerkez Ali gibi yazarlarımız ile yanyana çalıştı. Dilini mükemmel bir şekilde öğrendi.

1971 yılında Uriye Edomova’ya, Ğafur Ğulam Neşriyatı bünyesinde kurulan kurum Kırım Tatar Edebiyatı ve Sanatı Bölümünde yazarlık teklifi aldı. Burada çalışırken kendi orjinal eserleri ile beraber kalemi kuvvetlendikten sonra Özbek ve diğer millî cumhuriyet yazarlarının yeni eserlerinden bazılarını Kırım Tatar diline tercüme etti. Rus klasiği İ.S.Turgenyev’in “Birinci Sevgi” ve “Arfe” eserlerini ana dilimize çevirdi.

Çalışmalarındaki başarılarından dolayı 1977 yılında Özbekistan Lenin Komsomolı ödülünün laureatı unvanını almaya hak kazandı.

Yazarın değişik yıllarda oluşturduğu eserlerini okurken, dünyada en yüce insan olan anne portresini oluşturmaya ayrıca dikkat ettiğini görürüz. Anneler hakkında söz açıldığında derin düşüncelere dalıp şöyle der : - Herkesin annesi kendine yakın, kendine aziz ve kıymetli, lâkin benim annem... Ben, yüreğimdeki anneme olan saygımı, büyük sevgimi söz ile ifade etmekten acizim. Biz, iki abim ve ablam annemizi elimizin

üzerinde taşımaya hazırız ama yazık ki biz bu mutluluğa kavuşamadık. Annem erken vefat etti. Buna geçirdiği sıkıntılı hayatı ve kaderi sebep olsa gerek 1936 yılında annemin babası Abduraman Efendi zengin olduğu için Voronej'e sürgün edildi. Aradan bir yıl geçince kızları onun kurşuna dizildiği kara haberini aldılar. Üvey annelerini ise Rus askerleri eziyet ederek öldürdüler. Büyük abim Cevder savaştan dönmedi ve kendisinden haber alınamadı. Bunun için de onun gönlü kırık, gözlerinin önünde daima gizli bir gam, keder hüküm sürüyordu.”

Uriye Edemova daha sonra “Başımın Ucundasın, Anayım”, “Çayıp Askernin Anası”, “Ana Alğışı” gibi bazı eserlerinde sevgili annesinin portresini çizdi.

1977 yılında yayımlanan “Ömirlik Yanımdasın” eserini çok beğenen Kırım Tatar yazarı Şamil Alâdin “ Bu eser bizim edebiyatımızda bir yenilik oluşturdu. Bu zamana kadar genellikle edebiyatta ticaret sahasında çalışan insanlar daha çok olumsuz portreler içinde gösterilirdi. Edemova ise zenaatın insanı değil, insanın kendine uygun olan zenaatı şekillendirdiğini göstermeyi başardı. Bu sahada da müsbet portreler ortaya çıkarabileceğini ispat etti” demişti.

“Baş Yazısı” uzun uzun hikâyesi kadınlar ve kızlar hakkında yazılmıştır. Oradaki Niyar karakteri eserin başında, babasız büyüyen, gayet nazik, güzel, korumasız, derin bir sevginin esiri olarak tasvir edilir. Daha sonra hararetle sevgisi; akıllı, güçlü ve çelik iradeli insana dönüşür. Dünyada insanın zayıf olmaya hakkının olmadığını düşünür.

“Sevgi sevgiyle, ancak kadının arka eteği önüne düşmandır” sözünü gaye edinip ustalık ve güçlü bir şekilde, yumuşaklık ve kararlılıkla anlatmaya çalışır.

Bir kız öğrenci, yazarla edebiyat hakkında sohbet etmeye gittiğinde karşısındakinin kim olduğunu bilmeden şöyle der : - Ben Uriye Edemova'nın yeni eserlerini sabırsızlıkla bekliyorum. O, kadınlar ve kızlar ve hakkında çok tesirli ve doğru şeyler yazıyor. Kırım Tatar dilinde sevgi konusunda o kadar güzel yazılar yazmanın mümkün olduğunu görünce şaşırıp kalıyorum.

Taşkent'teki Ğafur Ğulam Neşriyatı'nın Kırım Tatar Edebiyatı ve Sanatı Bölümündeki işlerle ilgili bir söz söylendiğinde Edemova'nın kalbinde yatan kırgınlıklar uyanır. Edebiyattan sorumlu nezaret teşkilâtı çalışanlarının “Kırım Tatar” sözündeki “Kırım”ı kendi elinizle silip atın, Tatar edipleri eserlerinde her adımda Kırım'ı andıran çizgiler

araştırıp bulmaya, Kırım'ı hatırlatıp okuyucularının gönlünü kırmaya çalışıyorlar. Ressamlarınız kitapların kabına Uçansuv'u tasvir etmeye dağ ve ormanları göstermeye çalışıyorlar" şeklindeki sert sözleri alçakça ama insanın canını acıtan iğrenç sesi hâlâ yüreğinde tekrarlanmış gibi olur.

- Makale yazılarını almak için edebiyattan sorumlu nezaret teşkilâtına gidip, çalışanlarının kırmızı kalemle altlarını çizdiği, her sayfası kıpkırmızı olan sözleri anlatmak için kan ter içinde kalıp, geniş ve uzun koridor boyu ilerleyerek yazı kuruluna giderken kırgınlık ve üzüntüden, ağlama konusunda beceriksiz olsam da yanaklarımdan akıp düşen göz yaşlarımı tutmaktan aciz kalıyordum, diye hatırlıyor o günleri yazarımız.

Edemova yazarlıktan sonra müdürlük de yaptığı bu yazı kurulunda beşyüzden fazla kitabın yayımlanmasını sağlamıştır. Demek ki onun baş yazarı ve müdürü olduğu nezaret teşkilâtı önündeki en az beşyüz kitabı inceledi. Kendi vatani ve halkını seven insanın bu şekilde çalışması için taştan, kayadan olması lâzım. Bir cümleyle anlatmak gerekirse Kırım Tatarı her türlü ağırlığa duyanmalıdır vesselâm! Hakiki Kırım Tatarları böyle olmayı birbirlerinden öğrenmiş olmalı. Herbiri kendine has yöntemle vatana dönüş vaktini yakınlaştırma mücadelesine kendi payına düşeni katmaktaydı.

Bir gün ailesi mor patlıcan turşusu ile su içinde parçalanmış patates koyulan sofrasının başında oturduğunda eve abisi Eskender gelir. Sofraya konuşmadan, dikkatle bakar. Derinden bir iç çekti. "Mustafa Kırımoglu hapisanede açlık (grevi) ilân etmiş. İki haftadan beri aç ve susuz oturuyormuş" der.

Onların ailesi bu önemli meseleye ayrıca dikkat etmiş. Babası Edem Ağa Moskova'ya dönen Kırım Tatar vekilleri için para vermeye her zaman hazırды.

1992 yılının başında Uriye Edomova "Yaşı Dünya" gazetesinin yazarlığı ve "Yıldız" dergisinin ortağı gibi bütün el yazılarını, bölümdeki eşyalarını kamyonla yükleyip Kırım'a yolladı. Akmescit'teki "Tavriya" neşriyatı yanında bölüm açtı ve çalışmaya başladı.

- Özbekistan'da iken vatana dönünce yeni bir güç istekle çalışıp, siyasî sebeplerden dolayı sürgündeyken çıkaramadığımız klâsik eserlerimizi yayınlarız diye düşünmüştük. Lâkin vatanda başka belâya -ekonomik kıtlığa- uğradık Aslında o kıtlık da değildi.

Kırım'da yaşayan yabancıların halkımıza karşı mücadelesinde ibaretti. Ama bütün işlerimizi yoluna koyacağımıza eminim der Uriye Edemova.

Müellif, Kırım'a geldikten sonra yazarlığa devam ederek "Aydın Gecede" romanının ikinci kısmı üzerinde çalıştı. Geri dönüş akımının içinde yer aldı. Sudakta Yalta ve Akmescit civarlarında ev kurmak için arsa (parsel) alma uğruna yaptıkları mücadeleleri gördü. Yazın sıcaklığına ve kışın ayazına bakmadan çakıl ve taş yığınlarının üstünde oturan, birkaç gün sıcak yemek yüzü görmeyen, susuzluktan dudakları çatlayan büyükanne ve büyükbabaları, küçük çocukları ve kadınları gördü. Eserinde bu insanların portresini çizmeye niyet etti. Fakat Kırım Tatar halkının anavatani için verdiği mücadeleyi, cesaret ve kahramanlığını hakkıyla göstermek büyük emek, kuvvet, irade ve mesuliyet istiyor. Bütün bunlara rağmen eli titremeyen, düşünceye dalmayan yazar olması gerek.

Edemova bu konudaki eserinin ilk kitabını kısa bir süre önce yayınladı. Bu kitapta cefakâr halkımızın savaştan önce doğduğu topraklarda nasıl ömür geçirdikleri, büyük zorluklarla kendilerine evler kurdukları, savaşın ateşi içinde düşman ayakları altında buldukları, büyük galibiyetin ilk günlerinde halkımızın ağzına bir lokma değinceye kadar başının taşa değdiğini anlatmaya çalışır. Kocaları, oğulları hattâ kızları savaşta anavatani için can alıp can veren savaşçıların ihtiyar anne babalarının ve çocuklarının bir gecede vatanlarından sürgün edilmesi faciasını gösterir. Kitabın ikinci bölümünde ise Kırım Tatarlarının sürgündeki felaket içindeki ömürleri bütün ayrıntılarıyla tasvir edilir.

Onun hayat arkadaşı Bilâl Mambet sürgüneyken yıllarca "Lenin Bayrağı" gazetesinde bölüm müdürü olarak çalıştı .1990 yılında Kırım'a döndü ve "Dostluk" - "Kırım" gazetesinde muhabir olarak görev yaptı. Büyük kızları Gülnaz Akmescit şehrinde çocuk hekimi olarak çalışıyor. Torunları Elmaz lisede okuyor ve bununla beraber "Fidanlar" adlı bir topluluğa iştirak ediyor. Diğer torunu Edaye şimdilik küçük.

Genç kızları Mediha uzun yıllar "Tavriya" neşriyatı bünyesindeki Kırım Tatar Edebiyatı ve sanatı bölümünün baş yazarlık görevini yaptı. Akmescid şehrinin Kırım Tatarlarının toplu yaşadığı kasabalarında bedava dağıtılan "Kasaba" gazetesini yayınladı. Gazete Latin alfabesiyle çıkarılan ilk neşir olarak vatandaşlarımızı siyasî ve sosyal yeniliklerden haberdar etti.

Bu aile Şimdi Maryino kasabasında kendileri çalıŐarak yaptıkları evlerinde yaŐıyorlar. - Ben yaptığımız evimize bakarken “insanın gözü korkak, eli cesur oluyormuş” sözünün ne kadar doğru olduğuna emin oluyorum. İki ihtiyar ve bir de kız çocuğunun kurduğu ev ... diye gülümsüyor Uriye Hanım.

Uriye Edemova Şimdi “Aydın Gecede” romanın ikinci kitabı üzerinde alıŐıyor. O Şimdi de hayatın dalgaları içinde bulunuyor .

BÖLÜM 1 : SES BİLGİSİ

1.1. Ünlüler

1.1.1. Mevcut Ünlüler

İncelediğimiz eserde mevcut ünlüler a, e, ı, i, o, ö, u, ü olup ara ünlü bulunmamaktadır.

1.1.2. Ünlü Değişmeleri

1.1.2.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Bu ses olayı metinde çok az kelimedede gerçekleşmektedir.

a > e

zeman (37-12); emce (87-11); kasevetlenip (109-5)

u > i

çabikliknen (5-4)

1.1.2.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

İncelmeye göre daha yaygın bir ses olayıdır.

e > a

anterlernen (52-8); talabını (73-11); pancalarım (96-11); sekretarı (124-4); çizmağa (28-23); aves etmez (12-18); bazan (28-18); aman (154-10); rayonğa (28-8)

i > ı

tasdik (10-9); vakıtım (20-5); kadir (120-7); numayış (187-6); akılbalık (75-5); sımarışlar (24-21)

1.1.2.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

En yaygın olanı ı > u değişmesidir.

i > u

“**kuvurçık**, ay**uvçık**, sav**luklaştı**, **kuva**nçnen, han**um**” kelimelerindeki dudak sesleri olan “v” ve “m” seslerinin yuvarlaklaştırıcı etkisiyle “i > u” olmuştur.

alhat**ur** (27-19); muz**ı**ka (32-16); fursatt**an** (82-9); **kuvurçık** (86-12); han**um** (45-13); ay**uvçık**ların**ı** (87-2); sav**luklaştı** (189-2) **kuva**nçnen (12-16);

i > ü

“m**üs**afir” kelimesindeki dudak sesi olan “m” sesinin yuvarlaklaştırıcı etkisiyle “i > ü” olmuştur

s**ü**yr**ü** (35-16); kü**nc**ülük (95-20); m**üs**afir (5-5); d**ül**ber (6-17)

e > ö

t**ö**gerek (105-1); kö**ö**belekler (51-14)

e > ü

ufak t**ü**fek (75-5)

1.1.2.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Bu ses olayının “u > ı” ve “ü > i” biçimleri Kazan Tatar Türkçesinin de etkisiyle oldukça yaygındır.

İyelik eklerinde, bilinen geçmiş zaman ekinde, bazı yapım eklerinde “ü > i” düzleşmesi görülmektedir.

ü > i

söz**ü**n**i** (43-7); uç**ü**nc**i** (43-9); bug**ü**n**ü**nc**i** (44-17); d**ört**ünc**i** (43-3); t**üş**ünc**ü** (47-6); oks**ür**ünc**ü** (48-4); kö**r**ünc**ü**nc**ü** (48-5); t**üş**ünc**ü**nc**ü** (49-19); om**ü**nc**ü**nc**ü** (52-9); s**üz**ünc**ü**nc**ü**ler (56-7) s**ür**ünc**ü**nc**ü** (56-11); kum**üş**ünc**ü**nc**ü** (58-4); te**ş**eb**ü**nc**ü**nc**ü** (58-18); ort**ü**nc**ü**nc**ü** (59-16); t**ür**ünc**ü**nc**ü** (63-11); oz**ü**nc**ü**nc**ü**nc**ü** (75-1); te**ş**eb**ü**nc**ü**nc**ü**nc**ü** (107-14); g**ün**ünc**ü**nc**ü** (111-7); org**ü**nc**ü**nc**ü**nc**ü** (111-15); s**üz**ünc**ü**nc**ü** (116-9); ünc**ü**nc**ü**nc**ü** (130-12); kü**ç**ünc**ü**nc**ü**nc**ü** (137-2); sözb**ü**nc**ü**nc**ü**nc**ü** (18-6); böld**ü**nc**ü**nc**ü** (26-16); ç**ö**kt**ü**nc**ü**nc**ü** (78-16); ç**ün**ünc**ü**nc**ü**nc**ü** (172-5); tecribesizliği (147-16); mü**d**ünc**ü**nc**ü**nc**ü** (27-13)

u > ı

bünü (97-7); mektübi (103-9); ütkündü (108-14); avüçü (111-15); ümüp (124-2); onıñ (10-9); burnı (10-17); kuvıp (15-11); yımşadı (25-21); karpız (30-1); hamır (105-1); mındaki (124-18); yımşağan (155-18); kurucılığını (165-23); mıtłaka (23-14); oğlunıñ (188-17); oturdı (187-11); olıp (186-15); bozdım (186-1)

u > i

çabikliknen (5-4); divar (30-20)

o > e

mebel (mobilya, 146-1)

1.1.2.5. Geniş Ünlülerin Daralaması

Az görülen bir ses olayıdır.

o > u

subet (11-14); kuvıp (15-11); ucanıñ (58-3); suvuk (82-16)

e > i

kassir (5-9); siyrek (59-10); tiyzem (83-17)

a > ı

abındı (65-12)

ö > u

cumert (46-11); uyle (19-16)

1.1.2.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi

Bilhassa “ı > a” ve “i > e” genişlemeleri sık görülmektedir.

i > e

terenden (5-2); şeer (5-10); zeerleriniñ (39-12); çeze bile (99-13); pişkenleşti (181-20); engen (42-11); ceetten (142-18); çezer (179-3)

ı > a

tapadan(121-16); yalanayak(47-5); sallana berip(5-1); tapadan(121-16); azaçık(130-17)

u > o

oğraşasın (72-19); oğurlı (77-20)

1.1.3. Diftonglaşma

V > VV

şeer (5-1; 5-10); daa (5-12); buük (5-11)

1.1.4. Korunma

Metindeki örnekleri şunlardır :

e : e

eyligi (70-6); ekisi (77-8); ikinci (133-13); beklegen edik (19-16)

ı : ı

yalınız (5-5); vakıtım (20-5)

ü : ü

tübsüz (34-10); tübü (dibi, 16-20)

ö : ö

töpege (47-10)

1.1.5. Türeme

Metindeki örnekleri kelime içinde türeme şeklindedir.

Ø > i

arifleri (120-13); biri-birine (138-4); silkidi (66-22)

Ø > a

soramağa (150-4); yoradı (150-5)

Ø > u

“afu” kelimesinin aslı “afv”dır. Kelimenin aslındaki dudak sesi olan “v”den dolayı “u” sesi türemiştir

afu etiñiz (5-10)

Ø > e

besebelli (66-14)

1.1.6. Düşme

“A” ve “e” düşmeleri daha çok gelecek zaman ekinde görülmektedir. Düşmelerin hemen hepsi orta hece vurgusuzluğundan kaynaklanmaktadır. Ancak “hayır ola (39-18); familiyasını (40-20); yalnız (55-16); ayrırlıp (93-21); resimi (95-11); asılını (116-14); şekilde (16-20)“ örneklerinde bu ünlü korunmuştur. Bu, Türkiye Türkçesinde sadece ağızlarda görülen bir ses olayıdır.

i > Ø

Doğu Türkçesindeki “birle” ve Oğuz Türkçesindeki “ile” kelimelerinin aynı kökten gelip gelmediği konusunda değişik görüşler vardır. Doğu Türkçesindeki “birle” kelimesinin izahı şu şekilde yapılmaktadır : “bir+i-l-e (e:zarf fiille edatlaştırılmıştır)”. Türkiye Türkçesindeki “ile” kelimesinin izahı da şu şekilde yapılmaktadır : “i-l-e (e:zarf fiil)”. Aşağıdaki örneklerde geçen “nenen” kelimesi de “ne ilen > nenen” şeklinde açıklanabilir.

dakkada (29-18); anterlernen (52-8); eyligi (70-6); kerbar (85-5); nenen (26-19)

a > Ø

parlarnın (146-1); olmaycağınızı (167-13); oynaycaımız (115-17)

e > Ø

arfesinde (113-15); belleycek (132-19); ketmeyeceklerini (50-19)

ı > Ø

ayakkaplarına (5-12); yılbaş (127-19); yımşak (77-2)

u > Ø

kolımızdan (70-6)

1.1.7. Ünlü Uyumu

1.1.7.1. Kalınlık – İncelik Uyumu

Eserde genellikle kalınlık - incelik uyumu bozulmaktadır. Bu uyumun bozulduğu yerler şunlardır :

1. Âitlik Eki

Kazan Tatar Türkçesinde “+ ğı” biçimini alarak kalınlık - incelik uyumuna giren bu ek, eserimizde çoğunlukla hiçbir değişikliğe uğramamaktadır.

bıltr**ki** (25-4); son**ki** (20-15); evel**kilerini** (26-1); tünev**inkilerini** (26-1); yanınd**akiler**nen (124-10)

2. “+ nen” Vasıta Eki

Vasıta eki kalınlık–incelik uyumuna tâbi olmayıp sadece ince ünlülü kullanılmıştır.

aşıkçanlık**nen** (5-4); zorn**en** (162-15); ürek**nen** (19-3); açuv**nen** (43-16); nen**en** (73-5); efsan**enen** (73-20)

Bu uyumun bulunduğu ekler :

“– AlAk” fiilden isim yapım eki

yap**alak** (103-17); serpe**lek** (59-11)

1.1.7.2. Düzlük – Yuvarlaklık Uyumu

Eserde genellikle düzlük - yuvarlaklık uyumu bozulmaktadır. Bu uyumun bozulduğu yerler şunlardır :

1. Teklik 3.şahıs zamirinin ilgi ve yükleme hâlleri

onıñ (8-12; 14-10; 28-22); omı (6-3; 20-6; 24-14)

2. Teklik 3. şahıs zamirinin âitlik eki almış biçimi

onıñki (19-13)

3. İyelik ekleri

“o, ö” gibi yuvarlak-geniş ünlülerden sonra gelen iyelik ekine “u, ü” ünlüleri gelerek düzlük - yuvarlaklık uyumuna uyulmakta, “u, ü” gibi yuvarlak-dar ünlülerden sonra ise “ı, i” ünlüleri gelerek uyum bozulmaktadır.

dostum (53-2); sözü**m** (53-17); mektüb**ime** (93-17); omür**imde** (120-8); közü**ñ** (67-17); komşu**ñ** (183-9); sözü**ñiz** (89-19); dostu (188-22); boynu**ña** (52-20); külkü**si** (9-17); kolunda (134-5); köksü**ne** (35-19); kökü**si** (25-25); komşusını**ñ** (180-11); dostu**mız** (31-8); komşu**ñız** (10-13); bölü**gimiz**dekilerni**ñ** (17-20)

4. “+ nI₂ñ” ilgi eki

onı**ñ** (42-11); özü**ñi**ñ (36-17); sözü**ñi**ñ (5-15)

5. “+ nI₂” yükleme eki

vücu**dı**mı (80-6); burnu**mı** (113-5); saçla**rı**mı (5-3); bizimki**ni** (100-20); uc**u**mı (9-7); institutu**mı** (6-3); pasportu**mı** (7-20); kolu**mı** (9-18)

6. “+ DI₂r” bildirme eki

“Turur”dan gelmekte olan bu ekin, yuvarlak biçiminin olması beklenirken tam tersi bir durumla karşılaşılmaktadır.

ne içü**ndir** (20-12); gü**ldir** (35-6); çoktu**rlar** (6-13)

7. Birinci tip şahıs eki

oluru**m** (81-17); oluru**mız** (106-9); küldi**ler** (119-1)

8. İkinci tip şahıs eki

koçtı**ñiz** (133-17); kuskünsi**ñiz** (165-5)

9. “+ DI” görülen geçmiş zaman eki

Çoğunlukla düzlük - yuvarlaklık uyumuna tâbi olmamaktadır.

kurtul**dım** (93-1); tüş**tım** (14-3); tur**dı** (129-7); tüş**indi** (12-9); koç**ti**ğiz (133-17); duy**dı** (108-8); tutt**ı** (119-17); koy**dı** (5-7); tüş**ti** (123-16); körd**ik** (108-13); küld**üler** (90-10); küld**iler** (126-17); duy**du** (88-1);

10. “- (I₂)r” geniş zaman eki

kurtul**ır** (31-13); otur**ır** (85-17); kurut**ır** (147-6)

11. “mI₂” soru eki

yok**mi** (56-12); içün**mi** (24-15); mümkün**mi** (53-21)

12. “- Ip” zarf fiil eki

süz**üp** (5-11); ol**up** (32-2)

13. “- Dır” ettirgenlik eki

savuşt**ır**acak (31-12); coşt**ur**ıcı(32-16); tutt**ur**dı (87-3); told**ur**ulğan (21-12); duy**dur**may (50-4); old**ür**memiz (68-14); sönd**ür**mez (114-10)

14. “+ çI₂k” isimden isim yapım eki

torin**ç**ıklarının**ç**kinden (51-19); palto**ç**ıkları (52-3)

15. “+ II” isimden isim yapım eki

küç**lü** (65-11); tür**lü** (109-5); asuv**lu** (65-6); burun**lu** (5-12)

16. “- IcI₂” fiilden isim yapım eki

coşt**ur**ıcı (32-16); kuruc**u**luğ**u** (165-23)

Düzlük yuvarlaklık uyumunun bulunduğu ekler ise şunlardır :

1. “- (I)r” geniş zaman eki

olurs**ı** (35-14)

2. “- Ip” zarf fiil eki

koç**üp** (31-9); kor**üp** (171-4); duy**üp** (28-6); sok**up** (42-18)

3. “- Ir” ettirgenlik eki

göç**ürile** (84-3) ; tüş**üre**ceksiñ (14-9) ; uç**urt**may (15-7)

4. “- Iş” işteşlik eki

kör**üş**mek (22-17); kul**üş**tiler (27-12); uru**şt**ırdılar (124-8)

5. “- GI” fiilden isim yapım eki

duy**ğ**ular (55-4); kul**kü**si (9-17)

6. “- GIn” fiilden isim yapım eki

sol**ğ**un (70-20); uy**ğ**unlaşıp (80-17); kusk**ün**siniz (165-5); co**ş**kun (26-22)

1.2. Ünsüzler

1.2.1.Mevcut Ünsüzler

b, c, ç, d, f, g , ğ, h, j, k, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z

Türkiye Türkçesinde bulunmayan herhangi bir ünsüz yoktur.

1.2.2.Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları

1.2.2.1. Ötümlüleşme

1.2.2.1.1.Kelime Başında

p > # b

bürtü**ğ**i (115-12); bo**ğ**çalap (153-18)

1.2.2.1.2.Kelime Sonunda

s # > z #

Kavkaz (35-12)

1.2.2.1.3. Kelime İçinde

K t V > K d V

fısıldılar (60-14); sınıfdaşlarını (110-8); tasırdılar (122-20)

V k K > V g K

tögerek (105-1); üregiğini (34-1)

V p V > V b V

şübeli-şübeli (49-7)

K ç V > K c V

pancalarım (96-11)

V f K > V v K

Kavkaz (35-12)

V h K > V ğ K

boğçalap (153-18)

1.2.2.2. Ötümsüzleşme

En yaygın ötümsüzleşme, d > t ötümsüzleşmesidir.

V d V > V t V

etip (63-21); eter (10-9); rica etem (25-5); otü (109-3); terk eter (109-3)

K d V > K t V

işten (27-19); fenti (115-15); bıltırki (25-4)

K c V > K ç V

örümçek (179-17)

V g K > V k K

yekyane (32-10)

K g V > K k V

renki (16-20)

K b V > K p V

lampa (9-7)

1.2.2.3. Patlayıcılaşma

ğ # > k #

akılbalık (75-5)

1.2.2.4. Sızıcılaşma

1.2.2.4.1. Kelime Başında

 # k > # h

harakteristika (110-13); hurnazlık (45-6)

1.2.2.4.2. Kelime İçinde

K g V > K ğ V

dalğalı (5-8); duyğu (91-11)

V k V > V ğ V

lağabını (32-8); merağı (111-2)

K k V > K h V

mashara (143-6)

1.2.2.5. Süreklileşme

 # b > # m

Aslı olan “b” dir. İçinde “n” olan kelimelerde “# b > # m” değişmesi görülür.

miyime (beynime, 96-6); **m**ıyığının (34-7); **m**ındaki (124-18); **m**indi (185-14)

V p V > V m V

sımarışlar (24-21)

1.2.2.6. Dudaklılaşma

“g > ğ > v” olmuştur.

V g V > V v V

suvuk (82-16)

V g V > V v V

buzavçıkını (104-8)

1.2.2.7. Erime

1.2.2.7.1. Kelime Sonunda

h # > Ø

saba (65-7); siyalar (16-22); maşalla (87-14)

r # > Ø

yetemi (99-10)

1.2.2.7.2. Kelime İçinde

V h K > Ø

kaverengli (5-7); subet (11-14); çerenen (50-5); kerbar (85-5); karaman (110-7);
tenbiyeledi (ye gelmiş, 135-12)

1.2.2.8. Yutulma

“# h > Ø” en yaygın gerçekleşen yutulma olayıdır. Daha sonra iki ünlü arasındaki “h”
yutulması dikkat çekmektedir.

1.2.2.8.1. Kelime Başında

h > ø

Özel isimlerde de “h”sesinin düşmesi dikkat çekicidir : “Asan”

alda (6-4); angi (10-10); aves etmez (12-18); alka (16-20); erif (30-17); is etesiñ (34-11); eyecan (34-13); ucanın (58-3); ekimler (80-8); aftağa (81-17); aman (154-10); Asan (9-19); iç (6-5); er (6-7); akkında (7-12); areketlerine (8-12); angi (10-10); asret (12-16); azır (188-18); ayatında (182-15); azırlık (170-6); iylekyarlık (45-9); er kes (23-4); arifleri (120-13)

1.2.2.8.2. Kelime İçinde

V h V > ø

şeer (5-1; 5-10); saasında (151-5); zeerleriniñ (39-12); daa (5-12); niayet (75-15); aenk (18-18); imtianlardan (15-10); ai-zarını (31-12); cailligimde (142-13); ceetten (142-18); deral (59-23); tena (168-11); saibiniñ (8-9)

V ğ V > ø

tüümlendi (151-12)

1.2.2.9. Ünsüz Düşmesi

s > ø

essiz (80-13)

1.2.2.10. Korunma

Eserin incelenmesi sırasında en fazla kelime başındaki b, t ve k seslerinin korunduğunu tespit ettik. Bu korunmalar eserin dilinde Kaza Tatar özelliklerinin devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca belirtilmesi gereken diğer bir husus da burada korunan şekillerin bir kısmının (suv vb.) ara şekiller olduğu hususudur.

1.2.2.10.1. “g” lerin korunması

K g V : K g V

ogge (44-3); çengesini (44-3); kirgen (5-1)

V g V > V g V

oksürigi (109-14)

1.2.2.10.2. # b korunması

 # b : # b

berip (5-1); baram (11-1); barayıkını (33-12); berse (35-2); bar (40-2);
berilgen (184-17)

1.2.2.10.3. “k” lerin korunması

1.2.2.10.3.1. Kelime Başında

 # k : # k

kibi (10-9); kirdim (13-21); küneşke (24-16); kezgeninni (54-19); köksünden (64-7);
kerçekten (93-20); kore (107-19); kene (172-2); kevdesi (ö>e genişlemesi, 8-8); kıska
(ek başında, 14-14); keç (15-1); kerek oldı (16-3); kirdi (16-8); kerek (17-13); kösterdi
(19-6); küldi (23-22); kını (182-15)

1.2.2.10.3.2. Kelime İçinde

K k V : K k V

tışka (5-3)

1.2.2.10.4. # t korunması

 # t : # t

tolu (10-18); tübsüz (34-10); tilinen (50-12); toldı (82-19); turdı (18-2); tar (18-6)

1.2.2.10.5. v # korunması

“v # : v #” ara şekildir, “suv” kelimesinin Eski Türkçedeki şekli “sub”dur. Türkiye Türkçesinde “v #” korunmadığı için ara şekli arkaizm olarak aldık.

suv (36-12)

1.2.2.10.6. # yi korunması

k, # t, # m, # b korunmaları Kıpçak (Kazan Tatar) Türkçesine âittir.

 # yi : # yi

Kazan Tatar Türkçesinde # yi > # ci değişmesi, Kırım Tatar Türkçesine ait metnimizde yoktur.

yigit (5-5)

1.2.2.11. Diğer Ünsüz Değişmeleri

V m V > V g V değişmesi

tegiz (28-3)

V n K > V f K değişmesi

filcanını (65-20)

V h V > V y V değişmesi

nasiyat (29-14)

V v K > V y K değişmesi

“süyrü” kelimesi Kıpçak şivelerinde bu şekilde kullanılmaktadır.

süyrü (35-16)

1.2.2.12. Damak “n” sinin korunması

Türkiye Türkçesinde yazı dilinde gösterilmeyen bu ses, Kırım-Tatar Türkçesinde yazıya yansıtılmaktadır.

1.2.2.12.1.Kelime Sonunda

η # : η #

soη (7-10); eη (5-5); evlerniη (5-6); ŧtanınıη (5-8); kassanıη (5-8); yigitniη (6-15); sözüniη (5-15); bunıη (6-18); yolnuη (6-22)

1.2.2.12.2.Kelime İçinde

V η V : V η V

olamazsıηızımı (5-10); müsafirsıηız (5-13); etseniz (5-14); soηuna (5-15); saylağansıηız (6-1); adamsıηız (6-7); oηa (6-9); çıηıldadı (22-21)

1.2.2.13. Göçüşme

K in K > K ni K

pirniç (28-3)

V le K > V be K

köbelekler (51-16)

V ml V > V lm V

kölmeginiη (5-7)

V kş V > V şk V

teşkerirmiz (176-2)

1.2.2.14. Türeme

1.2.2.14.1.Kelime Başında

ø > # y

yipek (77-2)

1.2.2.14.2.Kelime Sonunda

Ø > y #

samimiy (9-18); akikiy (40-19); ciddiyy (85-20); bediiyy (57-15); ebediy (120-9)

Ø > m #

sankim (125-12)

1.2.2.14.3.Kelime İçinde

Ø > V y K

kıynama (164-7); iylekyarlık (45-9)

Ø > K I V

berli (68-23)

Ø > V ye K

tenbiyeleyici (106-5)

Ø > K y V

aşkyare (aşikâr, 126-14)

1.2.2.15. Palâtelleşme (Öndamaklılaşma)

Palâtel sesler “ l´, k´, g´, c´ ” şeklinde gösterilmesi gerekirken transkripsiyonda kullanılan “GASPIRALI Çevri Programı” tarafından “ly, ky, gy, cy” şeklinde çevrildiğinden, örnekler çevrideki gibi yazılmıştır.

1.2.2.15.1.Kelime Başında

#1 > #1´

lyazim (19-3); lyakin (61-17); lyale (121-4)

 # k > # k´

kyağıtlarnı (49-10)

1.2.2.15.2. Kelime İçinde

V I V > V I´ V

selyamlaşkan (168-4); alyametleri (10-22); elya (24-16); meselya(59-1); belyası(95-20);
elyal (39-8)

V k V > V k´ V

yekyane (32-10); bekyar (47-16); mukyafat (43-2); tükyan (147-1); iylekyarlık (45-9);
mekyanıñ (129-19);

V c V > V c´ V

Yabancı dillerden Kırım Tatar Türkçesine geçen uzun ünlüler, uzunluklarını kaybederek
yerini “y” sesine bırakmışlardır.

ucyum (45-20)

K I V > K g´ V

rüzgyar (47-9)

1.2.2.16. İkizleşme

K > KK

V k V > V kk V

makkullediler (178-18)

V n V > V nn V

tennis (33-12)

V s V > V ss V

kassanıñ (5-8); kassir (5-9)

1.2.2.17. Tekleşme

KK > K

V kk V > V k V

dikatnen (5-12); meşakatlı (47-4)

V vv V > V v V

evelki (25-4); tasavur (39-15)

V kk K > V k K

tükycancı (124-7)

V mm V > V m V

emiyeti (25-16)

V nn V > V n V

zanımca (75-5)

1.2.2.18. Ünsüz Ayrışması

V η V > V g V

ogge (44-3)

V η V > V ng V

çengesini (44-3)

1.2.2.19. Hece Düşmesi

yollaycam (< yollayacağım, 77-18); bağışlarız (< bağışlayınız, 10-4);

başlaycam (< başlayacağım, 33-15); emiyeti (< ehemmiyeti, 25-16)

1.2.2.20. Büzülme (Hece Kaynaşması)

cetten (< cihetten, 142-18); kassir (< kasiyer, 5-9)

1.2.2.21. Ünsüz Benzetmesi

1.2.2.21.1. Gerileyici Benzetme

l > d

mıdırdandı (mırıldandı > mılırdandı > mıdırdandı, 125-1)

n > m

Dudak sesi olan “b”, kelimenin aslındaki “n”yi kendisi gibi bir dudak sesi olan “m”ye dönüştürmüştür.

misamber (48-8)

l > n

nenen

1.2.2.22. Aslım Koruyan Kıpçak Kökenli Kelimeler

Metnimizde Türkiye Türkçesiyle mukayese edildiğinde eski şeklini koruyan bazı kelimeler vardır :

kaysı (5-5); yigirmi (89-17); çizmağa (28-23); endi (34-18); apte (109-8); uruşturdılar (124-8); obir (61-4); astından (34-7); için (42-5); yazıksınuv (10-22)

1.2.2.23. Aslım Koruyan Yabancı Kökenli Kelimeler

skemleleri (85-5); matematikadan (61-5); sigar (103-12); professor (32-8); şampanskoe (128-21); zavodlar (11-2); konfet (11-6), pryantik (11-6), tort (11-6); attestatını (12-5); muzey (134-17); partiya (124-4)

Bu kelimelerin çoğunluğu Rusçadır. Sadece “ hoş-sefa (89-23); vakiadan (109-2); hususan (122-11); peşkir (128-17) ” kelimeleri Doğu (Arapça-Farsça) kökenlidir. Bunlardan “hususan” kelimesindeki “h” sesinin düşmesi beklenirdi.

1.2.2.24. İki Şekli Olan Kelimeler

kulkünçli (185-14) - kulgünçli (184-13)

teşeştirmek (25-22) - deñiştirmek (12-9)

epsi (35-6) – episi (85-1)

yalı**ñ**ız (55-16) - yalı**m**ız (95-12)

az**ç**ık (70-16) - aza**ç**ık (90-13)

kö**s**üne (35-19) - kö**k**üsi (25-25)

mıtlak**a** (23-14) - mıtlak (22-19)

evdekiler**ge** (62-15) – evlerine (12-11)

duyd**ı** (108-8) - duyd**u** (88-1)

küld**ü**ler (126-17) - küld**ü**ler (90-10)

1.2.2.25. Ünsüz - Ünsüz (Ötümlülük - Ötümsüzlük) Uyumu

Eserde genellikle ötümlülük - ötümsüzlük uyumu bozulmamıştır. Bu uyumun bulunduğu ekler şunlardır :

1. “+ DA” bulunma eki

mı**nda** (150-15); yan**ında**(133-12); iç**inde** (154-15); sokak**ta** (165-5); vaziyet**te** (179-18)

2. “+ Dan” ayrılma eki

odas**ından** (18-6); çayn**ikten** (66-1); kö**zden**(89-6); Sabohatt**an**(37-21); erke**sten**(45-20)

3. “+ DI₂” bildirme eki

kimni**ñdir** (19-1); ne iç**ündir** (20-12); gü**ldir** (35-6); neler**dir** (16-8); çok**turlar** (6-13)

4. “+ DI” görülen geçmiş zaman eki

aytt**ım** (7-5); kurtuld**ım** (93-1); anlad**ım** (94-4); tüş**tim** (14-3); yapt**ım** (96-13); turd**ım** (129-7); olamad**ım** (96-20); üklamad**ım** (115-5); tutt**ım** (119-17); aş**ıktı** (7-1); kett**i** (11-19); tüş**indi** (12-9); duyd**u** (88-1); duyd**ı** (108-8); tüş**ti** (123-16); eşitt**ik** (183-9); kird**ik** (29-6); keld**ik** (69-19); körd**ik** (108-13); old**unuz** (157-3); ald**unuz** (183-8); koç**tınız** (133-17); old**ular** (77-7); küld**üler** (90-10); küld**iler** (126-17); kird**iler** (128-15)

5. “- DI₂r” kuvvetlendirme ve ihtimâl eki

kurtulacaktırsın (105-9); bileğirsın (13-4); bekleydir (61-20); korkadırsınız (119-12); bileğirler (174-14); kasevet etmeydir (62-11)

6. “- Dİr” ettirgenlik eki

ağdıra (34-12); karıştırap (20-3); savuştıracak (31-12); pişkinleştirmek (27-24); deñiştirmek (12-9); teñeştirmek (25-22) bildirmege (11-15); sevindirecek (21-6); coşturıcı (32-16); tutturdı (87-3); toldurılğan (21-12) duyduymay (50-4); oldürmemiz (68-14); söndürmez (114-10)

7. “+ dı” isimden isim yapım eki

Bu ek Türkiye Türkçesinde uyuma girmediği halde metnimizde girmiştir.

tasırdılar (122-20); fııldılar (60-14)

BÖLÜM 2 : ŞEKİL BİLGİSİ

Eser şekil bilgisi açısından taranmış, yorumlanmış, bulunan örnekler sayfa ve satır numaraları belirtilerek yazılmıştır. Bu çalışmada ortaya çıkan morfolojik hususlar şunlardır :

2.1. Şahıs Zamirleri

Bilinen morfolojik incelemelerde “şahıs zamirleri” konusu yoktur. Ancak morfolojinin şahıs ve iyelik ekleri alt dallarını belirleyici bir unsur olmasından dolayı “şahıs zamirleri”ni diğer zamirlerin içinden alarak burada vermeyi uygun gördük.

2.1.1.Mevcut Şahıs Zamirleri

Şahıs zamirlerinin kullanımı Türkiye Türkçesindeki gibidir. Ancak çokluk 3. şahıs zamiri “olar” biçiminde “n”siz kullanılmıştır. Bu özellik de eserin dilini Kazan Tatar Türkçesine yaklaştırmaktadır.

Teklik 1. Şahıs : men (6-7; 25-12; 72-19)

Teklik 2. Şahıs : sen (33-5; 87-16; 123-19)

Teklik 3. Şahıs : o (5-5; 13-15; 23-12)

Çokluk 1. Şahıs : biz (18-10; 29-14)

Çokluk 2. Şahıs : siz (29-11; 64-16; 116-21)

Çokluk 3. Şahıs : olar (11-4; 16-23; 18-13)

2.1.2.Şahıs Zamirlerinin Âitlik Eki Almış Biçimi

Şahıs zamirlerine gelen âitlik eki, düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmemektedir. Ekin düzlük–yuvarlaklık uyumuna girmemesi, eserin dilini Türkiye Türkçesine yaklaştırmaktadır.

menimki (152-2), seniñki (79-7), onıñki (19-13), bizdeki (81-16), olarıñki (136-4)

2.1.3.Şahıs Zamirlerinin Hâl Eki Almış Biçimleri

Şahıs zamirleri ve onların hâl ekleriyle çekimlenmesi, tablo 1. de gösterilmiştir. Bu tablodan da anlaşılacağı gibi teklik 1.şahıs zamirinin yükleme hâli eki almış şekli Kazan Tatar Türkçesinde olduğu gibi “meni” biçimindedir. Ancak zaman zaman Türkiye Türkçesi etkisi ile “beni” şeklinde de kullanılmıştır.

Teklik 2. şahıs için nezaket bildirme maksadıyla “siz” ifadesi kullanılmıştır :

Yalın hâli : siz (8-14; 14-6; 37-10). İlgî hâli : sizniñ (167-19; 177-3); siziñ (60-1; 73-3; 89-22). Yükleme hâli : sizni (22-9; 57-19; 102-14). Yönelme hâli : sizge (15-14; 38-1; 72-14). Bulunma hâli : sizde (57-19). Ayrılma hâli : sizden (30-6; 39-2; 167-1). Vasıta hâli : siziñnen (6-11); siznen (91-3)

Teklik 2.şahıs zamirinin ilgi hâlinde hem “sizniñ” hem de “seniñ” biçimleri kullanılmıştır. Ancak bunlardan ağırlıklı olan “seniñ” biçimidir. “sizniñ” biçimi Kazan Tatar Türkçesi kökenlidir, diğeri için Türkiye Türkçesinin etkisi düşünülebilir.

Teklik 3.şahıs zamirinin ilgi ve yükleme hâlleri “onuñ”ve “onı” şeklinde düz olarak kullanılmaktadır. Bu kullanım Kazan Tatar Türkçesinde görülür.

Çokluk 1.şahıs ilgi hâli çekimi Kırım Tatar Türkçesinde “bizim”, Kazan Tatar Türkçesinde “bizniñ” şeklidir. Eserde bunlardan “bizim” şeklinin kullanıldığını görüyoruz.

Çokluk 1. ve 2. şahıs zamirlerine “+ IAr” çokluk ekinin eklenmesi bu eserin üslûp özelliğidir :

Çokluk 1. Şahıs :

Yalın hâli : bizler (26-20; 54-12; 107-22). Yükleme hâli : bizlerni (22-10; 31-19; 68-14). Yönelme hâli : bizlerge (58-16; 118-19; 165-20). Bulunma hâli : bizlerde (57-20). Ayrılma hâli : bizlerden (162-16). Vasıta hâli : bizlennen (106-9)

Çokluk 2. Şahıs :

Yalın hâli : sizler (45-6; 70-10; 131-8). Yükleme hâli : sizlerni (69-18; 132-8; 161-9). Yönelme hâli : sizlerge (55-14; 68-21; 100-18). Ayrılma hâli : sizlerden (64-6; 162-12).

Aşağıdaki tablo bütün bu hususların derli toplu ve birarada görünmesine yardımcı olacaktır.¹

---

¹ Bu ve bundan sonraki tablolarda, eserimizde örneği bulunmayan hücreler boş bırakılmıştır.

Tablo 1. Şahıs Zamirlerinin Hâl Ekleri ile Çekimlenmesi

	İlgi	Yükleme	Yönelme	Bulunma	Ayrılma	Vasıta
Teklik 1.Şahıs	menim (28-21; 53-4; 112-20)	meni (24-2; 58-4; 130-8) beni (80-12)	maña (9-19; 88-11; 120-17)	mende (142-6)	menden (62-10;94-12; 122-9)	mennen (118-7) menimnen (53-14;69-3; 188-6)
Teklik 2.Şahıs	seniñ (22-13; 67-8; 78-12)	seni (22-5; 49-16; 76-16)	saña (25-7;35-20; 64-8)	sende (70-1; 105-7; 114-7)	senden (53-12;64-3; 112-18)	sennen (81-12;126-4) seniñnen (180-21)
Teklik 3.Şahıs	onıñ (8-12; 14-10; 28-22)	onı (6-3;20-6; 24-14)	oña (12-9; 25- 1; 32-8)	onda (111-16; 113-6; 116-12)	ondan (9-5; 16-8; 40-8)	onıñnen (21-2; 33-22; 41-4)
Çokluk 1.Şahıs	bizim (5-13; 10-7; 18-16)	bizni (30-17; 97-3; 108-13)	bizge (10-10; 29-8; 79-18)	bizde (17-8; 33-2; 108-17)	bizden (67-15; 70-6; 84-6)	bizimnen (53-12;53-14; 101-23)
Çokluk 2.Şahıs	siziñ (19-5; 89-10; 101-23)	sizni (124-6)	sizge (64-2; 133- 16; 187-10)	sizde (100-4; 151-14)	sizden (58-11)	
Çokluk 3.Şahıs	olarıñ (7-18; 21-2; 32-18)	oları (37-19; 50-7; 60-10)	olarğa (28-8; 29-4; 31-10)	olarda (41-4; 104-20; 139-1)	olardan (26-10; 125-5; 138-2)	olarnen (69-10;69-15; 113-8)

2.2. Ekler

2.2.1. İsmeye Gelen Ekler

2.2.1.1. Çokluk Eki

+ lAr:

Çokluk ekinin Kazan Tatar Türkçesinde “m, n ve ŋ” seslerinden sonra kullanılan “+ nAr” şekli vardır. Ekin bu biçimine eserde rastlanmadı. Eserin dili bu bakımdan Türkiye Türkçesine yaklaşmaktadır.

yaşlar (124-20); omuzları (9-2); azaplarını (184-20); adamlar (39-9); bizlerini (68-14); pervaneler (98-4); şeyler (158-1)

2.2.1.2. İyelik Ekleri

Tablo 2. de görüldüğü üzere; “o, ö” gibi yuvarlak-geniş ünlülerden sonra gelen iyelik ekine “u, ü” ünlüleri gelerek düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyulmakta, “u, ü” gibi yuvarlak-dar ünlülerden sonra ise “ı, i” ünlüleri gelerek uyum bozulmaktadır. Oysa Türkiye Türkçesinde bu uyum çok sağlamdır.

Teklik 2. şahıs için nezaket bildirme amacıyla “sözünüz (89-19), dostunuz (61-14)” ifadeleri kullanılmıştır. Bu durum eserin üslûbuyla ilgilidir.

Tablo 2. İyelik Ekleri

Teklik 1.Şahıs	+m	adım (9-19); dostum (53-2); sözüm (53-17); işime (71-20); mektübime (93-17); omürimde (120-8)
Teklik 2.Şahıs	+ŋ	haberiŋ (22-13); toprağıŋ (28-5); közüŋ (67-17); komşuŋ (183-9)
Teklik 3.Şahıs	+(s)I	sabasına (12-8); üregini (14-14); dostu (188-22); boynuŋa (52-20); külküsi (9-17); kolunda (134-5); köksüne (35-19); köküsi (25-25); komşusunıŋ (180-11)
Çokluk 1.Şahıs	+mI ₂ Z	yerimiz (6-1); bağıımız (61-8); oğlumız (13-13); komşumuz (117-18); dostumuz (31-8); bölüğümüzdekilerniŋ (17-20)
Çokluk 2.Şahıs	+ŋI ₂ Z	sualleriŋiz (18-16); yardımınız (25-27); komşuŋız (10-13)
Çokluk 3.Şahıs	+lArI ₂	ağaları (69-11); yerlerinde (70-23); alyametleri (10-22)

2.2.1.3. Hâl Ekleri

2.2.1.3.1. İlgî

+ nI₂ŋ :

İlgî ekinde düzlük - yuvarlaklık uyumu yoktur, ekin ünlüsü daima düzdür. Bu özellik de Kazan Tatar Türkçesine yakınlığı yansıtmaktadır.

“Nusretniŋ, vakialarŋı” örneklerinde olduğu gibi “+ nI₂ŋ” ekinin başındaki “n” çoğunlukla korunmuştur. Bu Oğuz grubunun dışındaki şivelerin bir özelliğidir. Ancak “siziŋ” örneği gibi Türkiye Türkçesine benzer kelimeler de vardır.

menim (189-5); Nusretniŋ (126-22); onıŋ (42-11); özüniŋ (36-17); kvartirarıŋı (144-11); siziŋ (62-11); vakialarŋı (160-12); sözüniŋ (5-15)

2.2.1.3.2. Yükleme

+ nI₂ :

Kazan Tatar Türkçesinde 3. şahıs iyelik ekinden sonra “+ n” kullanılırken, burada hem iyelik ekli hem de yalın haldeki isimlerde “+ nI₂” kullanılmaktadır. Bu, Türkiye Türkçesi tesirini göstermektedir.

Düzlük–yuvarlaklık uyumunun olmaması da eserin dilini Kazan Tatar Türkçesine yaklaştırmaktadır.

maşınalarŋı (9-14); saçlarŋı (5-3); institutŋı (6-3); ketkenini (47-15); közlerini (23-19); bizimkini (100-20); vücudını (80-6); burnunu (113-5); pasportını (7-20); ucunu (9-7); kolunu (9-18)

2.2.1.3.3. Yönelme

Parçada geçen “yolunu (64-7), lakırdısını (72-18)” kelimelerindeki yükleme ekinin yönelme eki gibi kullanılarak “yoluna, konuşmasına” anlamını içermesi dikkat çekmektedir. Bu durum Türkiye Türkçesinde görülmemektedir.

+ GA :

Yönelme ekinin başında “+ G” kullanımı Kazan Tatar Türkçesinin özelliğidir.

tışka (5-3); odaga (8-11); kızlarğa(33-15); İsmatüllayeviçke(45-11); evdekilerge(62-15)

+ A :

“+ A” yönelme ekinde, iyelik ekinden sonra zamir “n” si kullanılmıştır.

trubkasına (151-22); evlerine (12-11)

2.2.1.3.4.Bulunma

+ DA :

Bulunma ekinde ötümlülük – ötümsüzlük uyumu bozulmamıştır.

mında (150-15); yanında (133-12); içinde (154-15); sokakta (165-5); vaziyette (179-18)

2.2.1.3.5.Ayrılma

+ DAn:

Ayrılma eki olarak bu ekin ilk biçimi olan “+ DI₂n” kullanılmamıştır.

Ayrılma ekinin Kazan Tatar Türkçesinde “m,n,ŋ” seslerinden ve teklik 2. şahıs iyelik ekinden sonra kullanılan “+ nAn” ve 3. şahıs iyelik ekinden sonra kullanılan “+ nnAn” şekline bu eserde rastlanmadı. Bu, yazarın diline Türkiye Türkçesinin yansımalarından biridir.

odasından(18-6)

Ötümlülük – ötümsüzlük uyumu bozulmamıştır.

çaynikten (66-1); közden(89-6); Sabohattan (37-21); erkesten (45-20)

2.2.1.3.6.Vasıta

+ nen :

Vasıta ekin “+ nen” biçimi Türkiye Türkçesinde eski vasıta eki “+ n” ile bildiğimiz “+ le” ekinin birleşerek kalıplaşması ve “+ len” gerileyici benzetme ile ortaya çıkmıştır.

Vasıta eki kalınlık – incelik uyumuna tâbi değildir, sadece düz ünlülü kullanılmıştır.

aşıkçanlık**nen** (5-4); zorn**en** (162-15); ürek**nen** (19-3); açuv**nen** (43-16); nen**en** (73-5); efsan**enen** (73-20)

2.2.1.3.7.Eşitlik

+ cA :

“+ cA” eşitlik eki ötümlülük - ötümsüzlük uyumuna uymaktadır. Bu yönüyle Türkiye Türkçesine benzemektedir.

aksince (6-17); zanı**mca** (45-10)

Aşağıdaki örneklerde eşitlik eki, “- e kadar” anlamındaki “- AcA” ekinin bünyesinde yer almaktadır. İki hâl eki üst üste gelmeyeceği için., buradaki yönelme ekinin üzerine gelen +ça birimini eşitlik eki kabul edemeyiz.. Bu eki “e kadar” anlamındaki “+gaçan”ın bünyesinde yer alan “çen” edatının kalıtısı olarak görmek gerekir. Burada asıl mühim husus, “ç”nin korunmamış olmasıdır.

ayağın**ace** (5-11); bayramın**ace** (158-4); sabağ**ace**(158-10); vakit**kace**(161-6)

+ tan :

Ayrılma hâli eki olarak kullanılan “+ tan”, eserde eşitlik anlamı da vermektedir. Bu durum Türkiye Türkçesinde yoktur.

yavaştan (22-20; 34-15; 71-17)

2.2.1.4. İsimlerin Şahıs Ekleri İle Çekimlenmesi

Teklik 2. şahıs için nezaket bildirme amacıyla “halktandır**sınız** (10-7)” ifadesi kullanılmıştır. Bu durum eserin üslûbuyla ilgilidir.

“bahıtlıdır**ım**” ve “halktandır**sınız**” kelimelerinde ek sırasının değiştiği (bildirme ekinin şahıs ekinden önce geldiği) dikkat çekmektedir.

Tablo 3. İsimlerin Şahıs Ekleri İle Çekimlenmesi

		Olumlu	Olumsuz
Teklik 1.Şahıs	+I ₂ m	müsafir im (5-14); bahıtlıdır ım (141-23)	balerina degil im (57-15)
Teklik 2.Şahıs	+sI ₂ ŋ	yigits ıŋ (174-12); kefil sıŋ mi (175-22); adams ıŋ (28-11)	bala degils ıŋ (13-4)
Teklik 3.Şahıs	∅	müsafir (5-5); kart (7-15); direktor (16-14)	tükyancı degil (11-9)
Çokluk 1.Şahıs	- mI ₂ z	tükyandam ız (49-16), azırm ız (55-10); adamlarm ız (56-16); mındam ız (166-22); begenirmiz (109-10)	
Çokluk 2.Şahıs	+sI ₂ ŋI ₂ z	tanışımız sıŋız (86-19); kaydas ıŋız (134-6); kusküns ıŋız (165-5)	
Çokluk 3.Şahıs	+lAr	dost lar (26-15;27-4); alicenap adaml ar (136-12); güzeller (181-11)	mutehassıslar değil ler (38-7)

2.2.1.5. Bildirme Eki

+ DI₂r:

Bildirme eki düzlük - yuvarlaklık uyumuna tâbi olmamaktadır.

“Turur”dan geldiği bilinen “+ DI₂r” bildirme ekinin yuvarlak biçiminin olması beklenirken tam tersi bir durumla karşılaşılmaktadır.

Bildirme ekinin Türkiye Türkçesindekinin aksine şahıs ekinden önce geldiği görülmektedir.

Ötümlülük – ötümsüzlük uyumu ise bozulmamıştır.

kimni**ndir** (19-1); ne içü**ndir** (20-12); gü**ldir** (35-6); neler**dir** (16-8); çok**tlar** (6-13)

2.2.2. Fiile Gelen Ekler

2.2.2.1. Şahıs Ekleri

2.2.2.1.1. Birinci Tip (Şahıs Zamiri Kökenli)

Birinci tip şahıs eki düzlük - yuvarlaklık uyumuna tâbi olmamaktadır. Bu özelliği ile de Kazan Tatar Türkçesine benzemektedir. Soru ekinden önce gelmesi de aynı şekilde değerlendirilebilir.

Çokluk 1.şahıs " + I₂Z" yerine " + mI₂Z" ekinin kullanılması da eserin dilindeki Kazan Tatar Türkçesi tesirini göstermektedir.

Tablo 4. Birinci Tip (Şahıs Zamiri Kökenli)

Teklik 1.Şahıs	+ Im	isteyim (189-6); kelirim (7-14); anlayım (13-3); olurım (81-17); tanımayım (33-4)
Teklik 2.Şahıs	+ sI ₂ ŋ	gizlegensin (183-15); dersin (129-21); bakasın (169-6); köresinmi (20-2); kereksin (189-5);
Teklik 3.Şahıs	∅	açmay (34-7); keçecek (39-8); şişirecek (67-11)
Çokluk 1.Şahıs	+ mI ₂ Z	tırışamız (9-22); bakarmız (17-3); bekleyimiz (49-16); olurumuz (106-9)
Çokluk 2.Şahıs	+ sI ₂ ŋI ₂ Z	köresinizmi (122-8); aytasınız (68-19); urasınız (70-10); kuskünsiniz (165-5); begenmeysinizmi (131-9); bilmeysiniz (147-8)
Çokluk 3.Şahıs	+ lAr	davrandılar (5-3); yaşaylar (55-1); kettiler (149-19); talap ettiler (178-19); küldiler (119-1)

2.2.2.1.2. İkinci Tip (İyelik Eki Kökenli)

İkinci tip şahıs ekinde düzlük - yuvarlaklık uyumu olmaması, eserin dilini Kazan Tatar Türkçesine yaklaştırmaktadır.

Tablo 5. İkinci Tip (İyelik Eki Kökenli)

Teklik 1.Şahıs	+ m	ayttım (7-5); bitirdim (10-14); bilgen olsam (25-20); desem (53-3)
Teklik 2.Şahıs	+ ŋ	ogrendin (34-5); kettin (52-21); başladın (36-1); taptıgımı (76-1); tapsan (30-18); istesen (53-17)
Teklik 3.Şahıs	∅	salladı (117-17); kaktı (5-8); tüşti (48-21); turdı (7-13); tutti (32-20); çağırtsa (23-23); körse (70-8)
Çokluk 1.Şahıs	+ k	keldik (96-19); eşittik (100-21); koysak (18-9); koteklesek (68-15)
Çokluk 2.Şahıs	+ ŋI ₂ Z	aldınız (183-8); koçtınız (133-17); eşittinizmi (116-22); kuskünsiniz (165-5); inanmasanız (44-11)
Çokluk 3.Şahıs	+ lAr	tüştiler (135-16); kayttılar (135-17); urdular (96-6); küldüler (32-6); sürdüler (55-9); başlasalar (27-10); begenmediler (124-11)

2.2.2.2. Kip Eklere

2.2.2.2.1. Haber Kipleri

2.2.2.2.1.1. Görülen Çeçmiş Zaman

+ DI :

Tablo 6. da görüldüğü gibi eserde, görülen geçmiş zaman eki çoğunlukla düzlük - yuvarlaklık uyumuna tâbi olmamaktadır. Tek tük uyumlu şekillerin bulunması, Kırım Tatar Türkçesinin Kazan Tatar Türkçesinden Türkiye Türkçesine kaydığının bir göstergesi sayılabilir.

Ötümlülük – ötümsüzlük uyumu ise bozulmamıştır.

Tablo 6. Görülen Çeçmiş Zaman

Teklik 1.Şahıs	kurtul dım (93-1); aytt ım (7-5); anlad ım (94-4); tüşt im (14-3)
Teklik 2.Şahıs	tur dı (129-7); yapt ı (96-13); olamad ı (96-20); üklamad ı (115-5)
Teklik 3.Şahıs	tutt ı (119-17); tüşt i (123-16); duy du (88-1); duy dı (108-8); koy dı (5-7); tüş in d <i>i</i> (12-9); aşık tı (7-1); kett i (11-19)
Çokluk 1.Şahıs	kör dik (108-13); eşitt ik (183-9); kird ik (29-6); keld ik (69-19)
Çokluk 2.Şahıs	old ı (157-3); ald ı (183-8); koç ti (133-17)
Çokluk 3.Şahıs	old ı lar (77-7); küld ü ler (90-10); küld ü ler (126-17); kird ü ler (128-15)

2.2.2.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

- GAn :

Teklik ikinci şahıs için nezaket bildirme maksadıyla “silyalan**ğ**ansınız (37-12)”, “kurtul**ğ**ansınız (183-12)” ve “sayala**ğ**ansınız (6-1)” ifadeleri kullanılmıştır. Bu durum eserin üslûbuyla ilgilidir.

Tablo 7. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Teklik 1.Şahıs	nazikleş kenim (47-6); bellegenim (104-16); yanılma ğanım (10-7)
Teklik 2.Şahıs	değiş kensin (133-7); çıkar ğansın (31-1); kel gensin (48-8)
Teklik 3.Şahıs	ol ğan (38-5); ke çken (8-20); eşit ken (13-7); guzelleş ken (46-7)
Çokluk 1.Şahıs	
Çokluk 2.Şahıs	
Çokluk 3.Şahıs	kızarganlar (56-3); tur ğanlar (12-3); bit kenler (82-20); ko çkenler (148-13)

2.2.2.2.1.2. Şimdiki Zaman**- A, - y, - A yatır, - mAktA:**

Şimdiki zaman eki olarak sırasıyla en fazla “- A ve - y”, daha sonra “- mAktA” en az ise “- A yatır” kullanılmaktadır.

Teklik 2. şahıs için nezaket bildirme maksadıyla “aytasınız (7-23); kelmektesiniz (59-20)” ifadeleri kullanılmıştır.

Tablo 8. Şimdiki Zaman

	- A, -y		- A yatır	- mAktA
	- A	- y		
Teklik 1.Şahıs	aytam (8-1); çalışam (9-21); bilem (19-19)	dinleyim (22-9); bekleyim (76-16); istemeyim (6-7)		coymaktam (61-16); ğayıp etmektam (169-3); çaresizlenmektam (179-18)
Teklik 2.Şahıs	aytasın (24-5); oğraşasın (72-19); uçasın (24-1)	oylaysın (9-8); tapalmaysın (8-4); olamaysını (22-10)		
Teklik 3.Şahıs	çok ola (165-7); yahşı bile (14-16); kele(24-3)	geceley (99-2) bakmay (20-4); istemey (21-16);		fışkırmakta (52-13); körünmekte (52-18); fısıldamakta (54-17)
Çokluk 1.Şahıs	tırışamız (9-22); ketemiz (131-4); çekemiz (147-8)	tanıyımız (64-17); hayırlayımız (122-19); acımayımız (46-17)	keçikeyatırımız (54-1)	çezmektemiz (178-10); yeksan etmektemiz (178-10); yaşamaktamız (127-8)
Çokluk 2.Şahıs	çalışasınız(99-10); urasınız (70-10); aytasınız (68-19)	sıkmaysınız (116-21); çakmaysınız (147-9); bilmeyasınız (147-8)		
Çokluk 3.Şahıs	keleler (20-20); kireler (8-4); bakalar (10-18)	işleyler (11-3); soraylar (23-2); tılsımlaylar (24-18)		korünmekteler (156-15); aşıkmahtalar (100-13); fırlanmahtalar (57-4)

2.2.2.2.1.3. Geniş Zaman

- Ar, - (I₂)r:

Geniş zaman eki genellikle tek heceli fiillerde “- Ar”, diğerlerinde “- (I₂)r” şeklinde kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde de bu durum böyledir.

“kurtulır, oturır, kurutır” örneklerinde Tatar Türkçesine benzer biçimde geniş zaman eki, düzlük – yuvarlaklık uyumuna uymamıştır. “olursın” örneğinde ise Türkiye Türkçesindeki gibi düzlük – yuvarlaklık uyumuna uyulmuştur.

Geniş zamanın olumsuzu “körmez (35-22)” şeklindedir.

Teklik 2. şahıs için nezaket bildirme maksadıyla “tüşersiniz (6-22)” ifadesi kullanılmıştır.

Tablo 9. Geniş Zaman

Teklik 1.Şahıs	kelirim (7-14); öğretirim (64-8); ketiririm (87-15); severim (114-9)
Teklik 2.Şahıs	olursın (35-14); bakarsın (30-12); yaparsın (45-11)
Teklik 3.Şahıs	korer (85-17); kösterir (102-10); savunılır (30-18); kurtulır (31-13); oturır (85-17); kurutır (147-6)
Çokluk 1.Şahıs	çıkarmız (18-10); bakarmız (33-10) yaparmız (38-14)
Çokluk 2.Şahıs	yaparsınız (166-6); teklif etersiniz (81-16); berirsiniz (145-19)
Çokluk 3.Şahıs	yaparlar (66-18); taparlar (68-11); sığarlar (140-18)

2.2.2.2.1.4. Gelecek Zaman

- AcAk, - ycAk :

Gelecek zaman ekinin başındaki “A” sesi düşebilmektedir. Bu yönüyle Gagavuz Türkçesi ve Türkmen Türkçesi ile benzerlik göstermektedir. Bu durum Türkiye Türkçesinde de Rumeli ağızlarında “olmaycak” örneğindeki gibi görülebilmektedir.

Teklik 2. şahıs için nezaket bildirme maksadıyla “üklaycaksınızımı (8-14)” ifadesi kullanılmıştır.

Tablo 10. Gelecek Zaman

Teklik 1.Şahıs	yollaycam (77-18); soraycağım (30-6); başlaycam (33-15); olamaycağım (79-5)
Teklik 2.Şahıs	tüşürecekşiñ (14-9); çıkacakşiñ (13-20); baracakşiñ (59-2)
Teklik 3.Şahıs	kelecek (21-18); belleycek (132-19); okuycak (14-5); kaytmaycak (50-18)
Çokluk 1.Şahıs	oynaycaktımız (115-17) başlaycaktımız (122-13) baralmaycaktımız (131-11)
Çokluk 2.Şahıs	çıkartıp olacaksınızmı (71-8); coyacaksınızız (61-11)
Çokluk 3.Şahıs	bermeyecekler (143-2); alışıacaklardır (82-1)

2.2.2.2.2.Tasarlama Kipleri

2.2.2.2.2.1.Gereklilik

- mAk kerek + şahıs eki :

Bu biçim ne Türkiye Türkçesinde ne de Kazan Tatar Türkçesinde vardır. Kırım Tatar Türkçesine has bir özelliktir.

Sadece “maña ketmek kerek” biçimi Tatar Türkçesi ile benzerlik göstermektedir. O da çok sınırlı bir kullanımdır.

Tablo 11. Gereklilik Kipi

Teklik 1.Şahıs	meraklanmak kerekim (26-19); maña ketmek kerek (63-11); aytmak kerekim (91-5)
Teklik 2.Şahıs	anlamak kerekşiñ (21-16); bermek kerekşiñ (35-11); saña korkmak kerekdir (70-3); bakmak kerekşiñ (72-12)
Teklik 3.Şahıs	çalışmak kerek (33-9); bakmak kerek (145-5); bermek kerek (161-13); toplamak kerek (161-17); , ketmek kerek (170-14); anlamak kerek (60-13)
Çokluk 1.Şahıs	faydalanmak kerekimiz (26-12); açmak kerekimiz (43-3); sımarlamak kerekimiz (74-7); bakmak kerekimiz (178-12)
Çokluk 2.Şahıs	tüşünmek kerekşiñiz (19-22); faydalanmak kerekşiñiz (37-20); ketmek kerekşiñizdir (131-8)
Çokluk 3.Şahıs	olunmak kerekler (22-1); anlamak kerekler (56-17); tırışmak kerekimiz (58-13)

2.2.2.2.2. Şart

- sA :

“dese” (13-12; 35-9; 64-14) , “baksa” (32-21; 150-17) fiillerindeki “+ sA” eki, istekle emir arasında bir ifade taşımaktadır. Şekil olarak şarttır fakat şart anlamı yoktur. Türkiye Türkçesinde parçadaki anlamları itibariyle “dese” fiili “desene”, “baksa” fiili “baksana” şeklindedir.

Teklik 2. şahıs için nezaket bildirme maksadıyla “isteseniz (17-10)” ifadesi kullanılmıştır.

Tablo 12. Şart Kipi

Teklik 1.Şahıs	desem (26-7); barsam (50-10); taşlasam (30-9); aşıkmasam (71-20)
Teklik 2.Şahıs	yerleştirseñ (8-4); dolansañ (11-6); evli olsañ (131-14)
Teklik 3.Şahıs	olsa (13-9); ağırsa (57-18); tırıssa (166-21); sevmese (6-10)
Çokluk 1.Şahıs	bilsek (74-11); kaksak (18-1); koysak (18-9); uzatsak (73-9)
Çokluk 2.Şahıs	olsanız (30-3); etecek olsanız (55-14); inanmasanız (44-11)
Çokluk 3.Şahıs	başlasalar (27-10); keçirseler (189-8); bulunmasalar (85-18)

2.2.2.2.3. Emir

- ayım, - AyIk, -I ŋI₂Z, - sIn:

Parçada kullanılan “- AyIk” emir kipi Türkiye Türkçesinde bulunmamaktadır.

Teklik 2. şahıs için kullanılan “alçı bakayık” ifadesinin parçada başka bir örneği yoktur. Bu ifade Türkiye Türkçesinde kullanılmamaktadır.

“bağışlañız” fiilinde “yıñız” değil, doğrudan “ñız” kullanılmıştır. Bu ek, metnin dilini Kazan Tatar Türkçesine yaklaştırmaktadır.

Tablo 13. Emir Kipi

Teklik 1.Şahıs	bırakayım (42-12); aytayım (68-23); başlayım (35-3)
Teklik 2.Şahıs	diñle (168-19); ayt (142-11); tokta (64-8); tırış (173-20); kel (180-10); alçı bakayık (al bakalım, 140-2)
Teklik 3.Şahıs	kalsın (131-19); içsin (134-8); unutmasın (100-7)
Çokluk 1.Şahıs	olayık (9-19); içeyik (36-12); kireyik (95-3)
Çokluk 2.Şahıs	tanış oluñız (18-15; 54-8); tez oluñız (131-4); üriñiz(131-4); sağ oluñız (183-8); korüñiz (100-18); turñız (126-1)
Çokluk 3.Şahıs	kelsinler (77-18); alsın (er kes begenip alsın, 107-20); kelsinler (77-18); kör olsunlar (112-20); kütmesinler (23-6)

2.2.2.3. Ek Fiil

edi, eken :

Eski Türkçede “er-”ten gelen bu fiilin ünlüsü genişliğini korumaktadır. Türkiye Türkçesinde ise bu ünlü daralarak “i” olmuş, sonra da kaybolmuştur.

Teklik 2. şahıs için nezaket bildirme maksadıyla “kabaathı **ekensin**iz (172-17)” ifadesi kullanılmıştır.

Tablo 14. Ek Fiil

Teklik 1.Şahıs	yigit ekenim (174-18)
Teklik 2.Şahıs	
Teklik 3.Şahıs	tatlı eken (30-1); alçak eken (57-9); serin edi (7-3); zengin edi (82-5)
Çokluk 1.Şahıs	yakın edik (118-14)
Çokluk 2.Şahıs	dost ediñiz (28-20)
Çokluk 3.Şahıs	kadir ekenlerini (69-17); içkiciler eken (67-12); kansız ediler (16-21); dülber ediler (95-19)

2.2.2.4. Birleşik Kipli Filler

2.2.2.4.1. İki Kipli

2.2.2.4.1.1. Hikâye

a. Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi

tutunğan edi (6-15); degen ediñiz (10-8); kelgen edi (16-3); körüngeñ edi (150-17); beklegen edik (19-16); kalğan ediler (180-19); bergen ediler (32-8)

b. Şimdiki zamanın hikâyesi

tura edi (7-12); üklay edim (8-19); dey ediler (9-19); yaşay ediler (12-5); gizlemekte edi (11-18); oturmakta edi (12-14); sezile edi (13-1); bildirmekte edi (168-6); dey edik (28-22); açuvlana edik (32-1)

c. Geniş zamanın hikâyesi

korer ediñ (27-15); yapar ediler (10-20); koyar edim (162-12); töşer edim (71-20); yanmaz edim (167-20) yapalmaz ediñiz (45-7); ketmez edi (188-18)

e. Gereklilik kipinin hikâyesi

yapmak kerek edi (19-20); aytmak kerek edim (166-18); ketmek kerek edim (28-8); red etmek kerek edimmi (28-9); ketmek kerek ediñ de (28-7)

2.2.2.4.1.2. Rivayet

Rivayet için “eken” ve “emiş”in birlikte kullanılması Tatar ve Türkiye Türkçesinin birlikte etkili olduğunu göstermektedir.

a. Öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti

yañılğan ekenim (93-14); toldurğan ekensiñiz (44-9); yapkan eken (30-17)

b. Şimdiki zamanın rivayeti

çalışa ekensiñ (25-13); tiye eken (42-17); bakmay ekenmiz (44-6); bilmey ekenim (25-20); kete eken (179-16); seve ekensiñiz (91-15)

c. Geniş zamanın rivayeti

alır eken (49-8); kuçaklaşır ekenler (133-6)

d. Gelecek zamanın rivayeti

odeycek ekensij (176-6); olacak emiş (14-4)

e. Gereklilik kipinin rivayeti

ketmek kerek eken (49-15); korçalamak kerek eken (80-10); toplamak kerek ekenler (146-16)

2.2.2.5. Soru Eki

mI₂ :

Soru eki düzlük - yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır, daima düzdür ve birleşik yazılır. Bu yönüyle Türkiye Türkçesinden farklılık göstermektedir.

Soru ekinin şahıs eki almaması ve en sona atılması Kazan Tatar Türkçesi ile ortak bir özelliktir.

barmı (24-11); yokmı(56-12); içünmi(24-15); mümkünmi(53-21); belleysinizmi (20-1); olamazsınızmi (5-10)

2.2.2.6. Kuvvetlendirme ve İhtimâl

Bu fonksiyon “- DI₂r” bildirme ekiyle sağlanmakta olup, kuvvetlendirme ve ihtimâl ekinin Türkiye Türkçesindekinin aksine şahıs ekinden önce geldiği görülmektedir.

Mevcut örneklerin ötümlülük – ötümsüzlük uyumuna tâbi olduğu görülmektedir.

kurtulacaktırsın (105-9); biledirsın (13-4); bekleydir (61-20); korkadırsınız (119-12); biledirler (174-14); kasevet etmeydir (62-11)

2.2.2.7. Olumsuzluk Eki

- mA :

aşıkmasam (71-20); tapmadı (172-3); kelmegen edi (11-20); korkmay (6-5);

alma (64-18); olmaz (56-15); düşünmeyecek (41-12); ketmeyik (122-7)

2.2.2.8. Çekimsiz Fiil Yapan Ekler

2.2.2.8.1. İsim-Fiil Ekleri

- İş:

bakışlar (138-21); körünüşte (130-14); akışı (83-11); ürüşü (83-9); yaşayışını (98-10); ketişnen (97-15); tutuşlarından (55-19)

- mAk :

yapmak (7-12); anlatmak (11-11); tepeştirmek (25-22); mal almağa (85-18); kaldırmağa (81-14); bildirmemek (22-20); işanmamak (40-3)

- mA :

Eserde geçen “kızma (kızma taban : asabî)” kelimesindeki “- ma” ekinde, isim fiil ekinden ziyade yapım eki fonksiyonu ağırlıklıdır.

yatmañıznen (7-11); kızma (15-14); olması (19-21); bermesini(24-22); yibermesi(34-2)

2.2.2.8.2. Sıfat-Fiil Ekleri

- GAn :

Eserdeki “- GAn” sıfat fiil eki Türkiye Türkçesinde kullanılmamakta; bunun yerine “- An” kullanılmaktadır. Bu ek de Kazan Tatar Türkçesine âittir.

sayılğan medeniyet (32-10); rastkelgen adam (32-14); katkan puştlardan (34-6); keçken ayda (38-17); atılğan bir adım (148-2)

- AcAk, ycAk :

dinleycek adamlarğa (65-4); yapabilecek mutehassıs (11-10); yapılacak işler (17-4); çapacağınızını (128-19); çalışacağınızını (100-18); başlaycaklarını (184-6); oğraycaklarını (184-17); ketmeyeceklerini (50-19); olamaycağınızını (167-13); yapılacağını (40-5)

- mAz :

urdum-duym**az** bir adam (96-9); bitmez-tüken**mez** kuç (86-3); duül**maz** bir vaziyette (179-18)

- er :

tasdık eder gibi (10-9); yeter şey (8-18)

2.2.2.8.3. Zarf-Fiil Ekleri

Türkiye Türkçesinde; “- A yatkan, - ecekte, - gence , - GAndA, - mAy, - GAn sayın” zarf fiil ekleri kullanılmamaktadır. Bunların yerine “- ecekte” için “- ken”, “- gence” için “- IncA”, “- GAndA” için “- dI₂ğI₂nda”, “- may” için “- mAdAn”, “- GAn sayın” için “- DIKCA” zarf fiili kullanılmaktadır. Bu şekiller ile Kazan Tatar Türkçesine yaklaşılmaktadır. “- mAzdan” eki ise Türkiye Türkçesinde ağızlarda görülmektedir.

- GAndA :

kelgende (6-12); köterilgende (90-12); körgende (93-18); kirgende (152-13); çalğanda (112-14); kalğanda (137-17); eşitkende (12-19); keçkende (51-12); bakkanda (8-8); kaytkanda (41-13)

- Ip, - p :

Aşağıdaki örneklerden –Ip, -p zarf fiiline ait olan “pışıldap” kelimesinde zarf fiil eki doğrudan doğruya ünlünün üzerine gelmiştir, yardımcı ses almamıştır. Bu durum Kazan Tatar Türkçesinde görülür.

“- Ip” zarf fiil eki düzlük - yuvarlaklık uyumuna çoğunlukla uymakla beraber uymadığı da görülmektedir. Uyumsuz şekillerde ve “pışıldap” örneğinde Kazan Tatar Türkçesinin etkisi görülüyor.

koçüp (31-9); sallana berip (5-1); süzip (5-11); korüp (171-4); duyüp (28-6); sokup (42-18); olup (32-2); çıkıp (32-9); yakıp (34-2); pışıldap (5-2)

- mAdAn :

bakmadan(182-1); sakınmadan (9-10); turmadan (20-18); toktamadan (23-2); aşıkmadan (47-4); keçmeden (7-18); düşünmeden (148-2)

- mAy :

kıbırdamay (145-1, 158-10); tapmay (188-16); kaldırmay (146-2); köstermey (113-14); kirmey (87-8)

- mAzdan :

başlamazdan (84-1); kelmezden (25-12); çıkmazdan (103-9); olmazdan (78-11); doğmazdan (159-12)

- r...mAz :

bilinir-bilinmez (130-17); olur-olmaz (40-4); koyar-koymaz (77-22); keçer-keçmez (112-6); biter-bitmez (125-17)

- A :

ayta ayta (138-17); olayata (19-16); yan-yanaşa (6-20); kore (6-18); tüzete-tüzete (5-8)

- A yatkan :

aylanayatkanda (125-13); deñiştireyatkan (137-5); sarkayatkan (51-10); çıkayatkanda (132-7)

- ArAk:

bozarak (149-3); olarak (25-12; 167-12; 173-7); is eterek (94-8)

- eekte :

kireekte (32-13; 104-1; 114-18); keteekte (145-2); mineekte (189-1)

- gence :

kirgence (116-21); kelgence (81-8); çare taptı degence (çare bulduğu anda, 24-9; fırsat bulunca, 150-18)

- GAn sayın :

çalışkan sayın (86-3); oturğan sayın (90-21); uçkan sayın (141-12)

- Dikçe :

keç**tik**çe (92-17; 112-13) ; keç**dik**çe (111-2)

2.2.2.9. Çatı Ekleri

2.2.2.9.1.Ettirgenlik

- Dır :

“- Dır” ettirgenlik eki düzlük - yuvarlaklık uyumuna uymayarak Türkiye Türkçesinden farklılık göstermektedir.

ağ**dıra** (34-12); karış**tur**up (20-3); savuş**tur**acak (31-12); pişkinleş**tir**mek (27-24); deňiş**tir**mek (12-9); teňeş**tir**mek (25-22) bild**ir**mege (11-15); sevind**ir**ecek (21-6); coş**tur**ıcı (32-16); tutt**ur**du (87-3); told**ur**ulğan (21-12) duy**dur**may (50-4); old**ür**memiz (68-14); sönd**ür**mez (114-10)

- t :

“egiltip” fiilinde “- t” ettirgenlik eki “-l” dönüşlülük ekinden sonra gelmiştir. Türkiye Türkçesinde ise dönüşlülük ve ettirgenlik eki yan yana kullanılmamaktadır. “egiltip” fiili Türkiye Türkçesinde “eğip” şeklindedir.

çağır**tıl**ğan (130-2); çıbal**tıcı** (5-3); ket**ir**t (35-13); kapat**kan**(8-10); aç**tırt**maycak(137-7); egil**t**ip (5-9; 29-1); aldat**mağ**a (170-2); çanalat**as**ınız (37-11)

- Ir :

“- Ir” ettirgenlik eki düzlük - yuvarlaklık uyumuna uyarak Türkiye Türkçesiyle benzerlik göstermektedir.

keç**ir**mek (32-9); bit**ir**diğiniz (10-11); ket**ir**ip (16-5); göç**ür**ile (84-3); tüş**ür**eceksin(14-9); kısı**rdap** (182-2) ; çalış**ırs**ınız (17-3); uç**ur**tmay (15-7)

- set :

“- set” ettirgenlik eki Türkiye Türkçesinde bulunmamaktadır.

kır**set**ip (15-8); ür**sete** (63-1); tiy**setti** (116-16)

- ar :

çıkartmağa (59-3); kaytarıp (59-3)

- z :

emizmekte (159-14); korkuza (162-5)

- kız :

“- kız” ettirgenlik eki Türkiye Türkçesinde bulunmamaktadır.

yatkızıp (163-13)

- r :

batırıp (172-1)

2.2.2.9.2.Edilgenlik

- l :

alıştırılmağan (34-12); ayılğan (27-7); çağırılğan (130-2); komülgen (133-1); yapılmasını (21-14); yollanıldım (10-14)

- n :

körüneceğini (11-8); eziyetlengen (5-2)

2.2.2.9.3.Dönüşlülük

- n :

sevinç (10-6); belsendim (13-12); dolanıp (165-8); dolansañ (11-6); eziyetlengen (5-2); sevindi (155-2); kezinseniz (165-5); kezintide (157-13); tutandı (149-16)

- l :

boğulıp (109-12); korkulacak (70-5); ümula (135-9); tökülgenler (85-3)

2.2.2.9.4.İşteşlik

“- İş” işteşlik eki düzlük - yuvarlaklık uyumuna uymaktadır. Bu yönüyle Türkiye Türkçesiyle benzerlik göstermektedir.

- İş :

bağınıştılar (116-5); körüşmek (22-17); rastkeliştiler (104-11); kulüştiler (27-12);
uruştırdılar (124-8)

- ş :

toplaşuv (42-19; 44-17; 46-2); çalışuvımızğa (107-13)

2.2.3. Yapım Ekleri

2.2.3.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

2.2.3.1.1. Âitlik Eki

Tatar Türkçesinde “+ ğı” biçimini alarak kalınlık-incelik uyumuna giren âitlik eki, eserimizde çoğunlukla hiçbir değişikliğe uğramamaktadır.

“şimdiki” kelimesinde “ki” âitlik ekinden sonra “si” iyelik ekinin gelmesi Türkiye Türkçesinden farklılık göstermektedir.

bılırki (25-4); sonki (20-15); demkini(61-18); evelkilerini(26-1); tünevinkilerini(26-1);
yanındakilerden (124-10); şimdiki (21-5); ilkingi (124-4)

2.2.3.1.2. Diğer Ekler

Türkiye Türkçesinde olmayan isimden isim yapma ekleri : “+ çAn; + ev ; + gıl ; + şnas;
+ şnaslık” dır.

+ aç :

topaç (90-5); kartopaçnen (115-16)

+ an :

oğlan (137-18)

+ CA :

kolayca (148-3); ozcesine (181-17); sıkletçesi (22-5)

+ CAk :

boüncaknıı (106-7); öüncakka (184-12); örümçek (179-17)

+ CI :

“+ CI” yapım ekindeki “ç”li şekiller Kazan Tatar Türkçesinde görülür.

içkici (175-21); emekçi (11-8); sebepçi (15-6); tamçuları (36-21); teşebbüsçisi (65-2); yolcular (5-2); küncülük (95-20)

+ çI₂k :

“+ çI₂k” yapım ekindeki “ç”li şekiller Kazan Tatar Türkçesinde görülür.

Küçültme anlamı katan “+ çI₂k” ekinin “şehir” için kullanılması dikkat çekicidir.

“+ çI₂k” yapım eki düzlük - yuvarlaklık uyumuna uymayarak Türkiye Türkçesinden farklılık göstermektedir.

şeerçik (5-4); azçık (70-16); sumkaçığını (165-3); torunçık (51-19); paltoçıkları (52-3)

+ çAn :

oyçan (85-6); müsafirçen (83-20); aşıkçanlıknen (5-4)

+ dAş :

arkadaş (18-12); kursdaşinen (22-17); kursdaşları (34-7); kardaşım (10-4); şeerdeşlerini (85-18)

+ dı :

“+ dı” yapım eki Türkiye Türkçesinde ötümsüzleşerek “+ tI” olmuştur.

tasırdılar (122-20); fııldılar (60-14)

+ er :

ekişer-ekişer (32-18); birer-ekişer (168-11)

+ ev :

birevlernen (41-10)

+ gıl :

şak**gıldap** (27-12)

+ II :

“+ II” yapım eki düzlük - yuvarlak uyumuna çoğunlukla uymakla beraber uymadığı da görülmektedir.

küç**lü** (65-11); tür**lü** (109-5); kasır**ğalı** (14-12); Taşkent**li** (27-1); asuv**lı** (65-6); kavereng**li** (5-7); burun**lı** (5-12)

+ İlk :

çabik**lik**nen(5-4); karan**lı**ğı(5-6); zor**luk**lardan(6-5); kull**ük**te(80-7); aşık**çanlık**nen(5-4); duymamaz**lık**ka (21-4); künc**ülük** (95-20)

+ man :

kırcı**man** (11-7)

- ncI₂ :

“+ ncI₂” yapım eki “ç” li olmaması ile Türkiye Türkçesine yaklaşmaktadır.

on**ıncı** (11-20); dokuz**ıncı** (143-21); bir**inci** (42-19) ; üç**üncü** (6-22)

+ sIz :

kans**ız** (16-21); raats**ız**lanma (109-17); tübs**üz** (34-11)

+ şnas :

“+ şnas” Farsça bir yapım ekidir. Bir bilim adamını veya bir işin ehlini gösteren kelimeler yapar.

mal**şnas** (16-11; 43-10; 167-8; 186-6)

+ şnaslık :

“+ şnaslık” Farsça yapım eki olan “+ şnas”, “+ İlk” isimden isim yapma ekiyle birlikte kullanılarak çeşitli bilim veya bilim sahalarını gösteren kelimeler yapar.

mal**şnaslık** (13-21)

2.2.3.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

Türkiye Türkçesinde bulunmayıp eserde rastladığımız isimden fiil yapma eki “+ sı” dır.

+ IA :

saylağansınız (6-1); bağışlaınız (20-5); erleşken (49-20); pişkinleştirmek (27-24); eziyetlengen (5-2)

+ A :

uzanıp (80-7); yaşayışını (98-10); yımşadı (25-21); tileyim (124-7)

+ dA :

pışıldap (5-2); şakıldap (27-12); gürüldeteberdi (72-2)

+ sı :

“+ sı” yapım eki Türkiye Türkçesinde “+ sa” şeklindedir.

yazıksınuv (10-22); yazıksınuvnen (151-22)

+ mse :

menimsemege (13-12); menimsenilmey (142-15)

+ kır :

fişkırıp (36-21)

+ l :

doğruldı (30-2)

+ r :

delirtmesi (54-15)

+ sa :

suvsavaşan (30-3)

2.2.3.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri

Eserde rastladığımız ancak Türkiye Türkçesinde bulunmayan fiilden isim yapma ekleri “- g ; - uv ; - kaç ; - ka” dır.

- k :

alçak (42-1); yüksek (35-13); dağılık (156-13); patlakça (90-13); kapakları (135-9); kaynak (67-4); suvuk (82-16); tayarık (37-11); töşekte (8-19); yarığı (42-9); siyrek (59-10); açık (95-5); açıktan-açık (45-20); boğuk (143-16); bozuk (98-16); karışık (21-11); sızıklarnen (30-20); tutuklandı (124-16); uzaklaşıp (98-2); ümuk (139-7); bürüşikçe (70-20); bölük (22-3)

- m :

çıkımsız (136-1); örümçek (179-17); sağlam (11-6); sevimli (175-11); tizimli (105-19); ütüm (124-11); yarım (126-10); kaldırım (48-20); buğumlarında (9-6)

- Icl₂ :

“- Icl₂” yapım eki düzlük - yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır. Bu ekin “ç”li değil de “c”li olması eserin dilini Türkiye Türkçesine yaklaştırıyor.

coşturıcı (32-16); çibaltıcı (5-3); miskillayıcı (25-10); yırtıcı (34-12); berici (40-5); normalleştirici (158-2); kurucılığını (165-23)

- GIn :

“- GIn” yapım eki düzlük - yuvarlaklık uyumuna uymaktadır.

yanğın (75-20); kızgınlık (86-3); solğın (70-20); uyğunlaşıp (80-17); pişkinleştirmek (27-24); kuskünsiniz (165-5); coşkun (26-22)

- Uv :

Bu ekin yerine Türkiye Türkçesinde “ıg+lı” fiilden isim yapan eki vardı. Bünyesindeki g'nin erimesiyle bugünkü “ılı” biçimi ortaya çıktı. Bu ekin görevinii Kıpçak Türkçesindeki “uv”master eki yapmaktadır. asuvlu (65-6); saruvlu (90-1)

- mA :

şaşmalattı (34-2); şaşmaladı (45-7); bolmege (7-19); kesmelerini (179-2); orme (131-2)

- I :

kapısını (6-16); sarılı (153-2); yarısını (28-23); tolu (10-18; 6-16); örtülü (59-16)

- GI :

“- GI” yapım eki düzlük - yuvarlaklık uyumuna uymaktadır.

duygular (55-4); sevgi (109-5); içkici (175-21); kulküsi (9-17)

- ak :

yatağından (75-16); konakbay (116-21); kuçakladı (70-20); bicağı (9-3)

- g :

oksürigi (109-14); anladılar (anıgla-, 50-21); karanlığı (karanug, 5-6); tatlı (tatıglı, 8-7)

- GAn :

keçkenge (40-4); çalışkan (119-4); kalğamı (gerisi, 18-9)

- AlAk :

yapalak (103-17); serpelek (59-11)

- n :

uzun (105-19); yakınlaştırganınen (75-10)

- ç :

kuvanç (85-21); sevinç (10-6)

- ka :

“-ka” yapım eki Türkiye Türkçesinde “- a” şeklindedir. “kıska: kısa” gibi.

kıska (14-14); kıskası (157-11)

- **amak** :

bas**amak**lardan (159-4)

- **ce** :

tü**şünce** (55-6)

- **er** :

yeter**lik** (80-20;25-10)

- **kaç** :

art**kaç** (81-17)

- **man** :

kırcı**man** (11-7)

- **mez** :

yeti**şmemez**liği (144-20) ; yeti**şmemez**lik (160-13)

- **miş** :

keç**miş**ke (20-9)

2.2.3.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Türkiye Türkçesinde bulunmayan ancak eserlerde kullanılan fiilden fiil yapma ekleri “- sire; - ğır” dır.

- **ş** :

pi**şkinleşt**irmek (27-24); karı**şt**ırıp (172-7); yana**ş**kamı (24-14); yan-yana**ş**a (6-20), soras**şt**ırıp (98-15); karı**şt**ırıp (20-3); savus**şt**ıracak (31-12)

- **msi** :

“ – msi” yapım eki Türkiye Türkçesinde “–mse” şeklindedir, “kulü**msire**- : gülü**mse**-” gibi.

kulü**msire**di (5-15)

- sire :

sevinsiremeseler (81-22)

- ğır :

sızğırıp (34-15)

2.3. Birleşik Fiiller

2.3.1. Fiil + Yardımcı Fiil

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan birleşik fiillerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları şu şekildedir :

“kıbırdata berip: kıbırdatarak”, “tapa bilem: bulabilirim”, “çıkıp olamadı: getiremedi, çıkamadı”, “beklep olamadı: bekleyemedin”, “kosterip olamazsınız: gösterebilir misiniz”, “çok oylanıp oturmay: çok düşünmeden”, “çok tüşünip oturmadı: çok düşünmedi”, “çıkayatgan: çıkmakta olan”, “olayata: oluyor”, “alıp baralmazsınız: alıp götürebilir misiniz”, “kaytarıp almasalar: çıkartmazlarsa”, “kelalmağandır: gelememiştir”

Türkiye Türkçesinde “- ır” zarf fiil eki kullanılırken burada “- a” kullanılmıştır. “sallana berip : sallanıverip”, “dalaberme : dalıverme”, “gürüldeteberdi : gürüldetiverdi”, “kıbırdata berip : kıbırdatıverip” örneklerindeki gibi.

sallana berip (tezlik, 5-1); dalaberme (tezlik, 55-6); gürüldeteberdi (tezlik, 72-2); kıbırdata berip (136-10)

kire bileler (yeterlik, 85-21); körebilgenimden (yeterlik, 34-14); bağışlayabilir (yeterlik, 185-16); tapa bilem (yeterlik, 6-13)

çıkıp olamadı (yaklaşma, 5-15); çıkıp olamadığınız (132-24); beklep olamadı (96-20); kosterip olamazsınız (5-10)

çok oylanıp oturmay (8-1); çok tüşünip oturmadı (17-14)

aylanayatkanda (sürerlik fiili, 125-13); çıkayatgan (sürerlik fiili, 133-4)

olayata (yaklaşma, 19-16)

alıp baralmazsınızımı (yeterlik fiilinin olumsuzu, 180-15)

kaytarıp almasalar (133-21)

kelalmağandır (yeterlik fiilinin olumsuzu, 53-3)

atılıp turdı (tezlik, 65-12)

keçip keter (anlamca kaynaşmış birleşik fiil, 109-18)

bozayazdım (yaklaşma, 127-13)

2.3.2. İsim + Yardımcı Fiil

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan birleşik fiillerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları şu şekildedir :

“tanış olduk: tanıdık olduk, tanıştık”, “aş olsun: afiyet olsun”, “uyle olayata: öğle oluyor”, “tanış ederim: tanıştırırım”, “keder et-: engel ol-, üzüntü ver-, zarar ver-, rahatsız et-, sıkıntı ver-”, “fenağa çatacağını: bozulacağını”, “kasevetlenip ürer: kasavetlenip durur”, “başı çalışmak: kafası çalışmak”, “başı nasıl çaka: kafası nasıl çalışıyor”, “buz-buzladı: buz kesildi”, “fikirge kelip olamay: karar varamadan”, “tasavur etalmayım: hayal edemiyorum”

Birleşik fiiller Türkiye Türkçesine göre daha sık kullanılmaktadır.

tanış olduk (6-11); aş olsun (30-3); mukayt olup (34-1); hayır ola (anlamca kaynaşmış birleşik fiil, 39-18); peyda oldu (42-19); mübarek olsun (65-21); hayırlı olsun (140-9); sağ ol (77-21); nail oldılar (85-19); uyle olayata (19-16)

müracaat etti (5-9); peyda ettim (6-11); devam etti (10-19; 65-14); rica etem (25-5); tanış ederim (34-18); teklif etti (55-7); dikkat ettiler (85-19); afu etiñiz (5-10); keder et- (6-17; 23-11; 42-13; 98-11; 154-6)

nasiyat berici (anlamca kaynaşmış birleşik fiil, 29-14); cevap berdi (anlamca kaynaşmış birleşik fiil, 68-20)

fenağa çatacağını (147-20)

kasevetlenip ürer (109-4)

başın çalışmağani için (anlamca kaynaşmış birleşik fiil, 69-2)

başı nasıl çaka (67-20)

buz-buzladı (175-3)

fikirge kelip olamay (148-9)

tasavur etalmayım (yeterlik fiilinin olumsuz,142-7)

rastkelgen (anlamca kaynaşmış birleşik fiil, 34-6)

nefes aldı (anlamca kaynaşmış birleşik fiil, 45-1; 155-22)

közden keçirdi (anlamca kaynaşmış birleşik fiil, 65-22)

mahrum kaldık (anlamca kaynaşmış birleşik fiil, 80-11)

2.4. Birleşik İsimler

2.4.1. İsim + İsim

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan birleşik isimlerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları şu şekildedir : “hastacan: hasta, hastalıklı”, “maalgece: vakte kadar, “ses-soluksuz: sessiz soluksuz”, “aşhane: mutfak”, “balkurt: arı”, “kartopaç: kartopu”, “karbaba: kardanadam”; “konakbay: ev sahibi”, “kabulhaneye: bekleme odası”, “beştaktalar: tezgâh”, “bozuk başlar: başı bozuklar”, “gürdeli: şiddetli”

dalfıdan (106-7); müsafirhanesini (5-10); hastacan (17-1); davetname (103-1); ses-soluksuz (135-18); alhatur (27-19); yatakhanege (30-13); aşhaneden (42-4); balkurt (55-1); akılbalık (75-5); kartopaçnen (115-16); karbaba (116-5); konakbay (116-21); kozaydın (122-12); kabulhaneye (152-13); Alma-Ata (85-17)

2.4.2. Belirtisiz İsim Tamlaması Biçiminde

tavus kuşuna (34-9); işkününüñ (50-16); kozyaşını (114-20); yatak odası (134-1); buzdolapım (137-6); bloknotını (180-16); akşam üstü (6-14); ayakkaplarına (5-12)

2.4.3.Sıfat Tamlaması Biçiminde

beştaktalar (11-6); dörtkoşe (42-1); bozuk başlar (98-16); gürdeli (122-14); dörtayaklap (159-2); ak cigerinde (181-7)

2.5. Görevli veya Anlamlı Kelimeler

2.5.1.Zamirler

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan zamirlerin Türkiye Türkçesindeki karşılığı şu şekildedir : “kimerleri: kimileri”, “kimlernihdir: birilerinin”, “kimdir: biri”, “mına: burada”, “mından: buradan”, “şu edi : buydu”, “şu: böyle”, “kanı: hani”, “kaydan: nereden”

2.5.1.1. Belgisiz Zamir

kimerleri (21-3); kimlernihdir (39-8); kimdir (52-14); başkasına (12-19); bazıları (55-1); bir kısmını (145-16); bir şey (25-6; 34-2; 37-8); bir şeyler (177-7); çoku (178-11); epsi (35-6); episi (85-1); er birimizniş (55-17); er kes (30-13); er kesnen (124-12); er şey (171-6); er şeyge (35-12); iç (6-7; 130-1); iç kimseden (69-10); kimse (23-4); kimseni (60-7); kimsenin (55-5); ne (66-2); şey (6-6; 35-18)

2.5.1.2. İşaret Zamiri

mına (32-2; 98-8; 99-8); mindan (22-13; 56-15; 153-10); şu edi (buydu; 145-8); şu (179-12); boylelerine (11-7; 150-22); boyleleri (55-2); şunu (42-12); onların (11-3); olar(11-4)

2.5.1.3. Soru Zamirleri

kanı (44-2; 101-1); kayda (10-10); kaydan (22-12; 150-15); angisi(185-19); er kim (141-4); kimnihdir (150-1); nasıl (17-5; 174-13); ne (124-21); neden (53-11; 136-15); nenen (26-19)

2.5.2.Zarflar

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan zarfların Türkiye Türkçesindeki karşılığı şu şekildedir: “tosattan: ansızın,aniden”, “bir tamam: son derece”, “bazıda: arada sırada”, “ertesine: ertesi gün”, “çok vakıtgage: geç vakte kadar, uzun süredir”, “yarı gece: gece

yarısı”, “eki kunnîñ birinde: iki günde bir”, “ara tapkanda: arada sırada”, “kimerde: kimi zaman”, “endi: şimdi”, banaki: deminki”, “ne manağa: ne manada, neden”, “kaydalarda üresîñ: nerelerdesin”

2.5.2.1. Durum Zarfları

aceba (24-15); ayrıca (54-13); besebelli (66-14); birden (60-5; 115-19); böyle (12-4); çar-çabik (11-16); elbet (31-6; 77-20; 184-3); er türlü(141-4); gizliden (189-2); guya (96-6); ğaliba (18-20; 59-20; 76-3); oyle (5-4; 6-87; 77-20); tıpkı (61-18); apansızdan (pekiştirme ile oluşmuş, 171-16); çarçapik (pekiştirme ile oluşmuş, 29-20); pek alya (çok iyi , 161-2); tosattan (127-10); tez-tez (çabucak, 15-12; çarçabuk, 24-17; aceleyle, 32-21; hızlı hızlı 33-19; sık sık 49-5; hemen 145-9)

2.5.2.2. Miktar Zarfları

az (85-17; 147-7; 155-6); azbuçuk (53-20); bayağı (60-23; 65-18; 133-8); bir tamam (45-7); biraz (23-3; 60-14; 85-6); bu kadar (58-16; 105-3); çok (30-11; 98-7; 155-3); daa (84-8; 133-8; 150-7); eñ (42-5; 110-13; 31-8); pek (66-2; 86-1; 112-6); pek çok (46-10) ne kadar (20-15)

2.5.2.3. Yer – Yön Zarfları

aşağı (42-15; 57-10; 159-5); içeri (155-12); keri (120-16); ükarı (140-1); o yak bu yakını (36-12)

2.5.2.4. Zaman Zarfları

alya (95-20); aman (154-10); artık (67-12; 125-7; 138-1); bazan (55-3; 165-17); bazıda (149-13); biraz (18-7); biraz evelsi (14-14); bu arada (75-7); bu defa (107-9); bugün (21-18; 23-4; 116-11); bugünden (13-13); bugünkü (22-3); daa (22-2); daima (39-5; 40-21); endi (34-18); ep (109-5; 138-9); er daim (116-12); er kün (65-7; 179-17); evel (25-12); gece-kündüz (174-10); kene (172-2); ondan evelki (25-4); sonra (149-2); soñ (45-1; 66-10); şimdi (85-1); şimdikisi (21-5); uyle (188-13); yarın (23-14; 31-2); ertesine (104-17; 115-18); çok vakıtkace (46-3; 138-7; 139-6); yarı gecegece (51-1; 129-10); eki kunnîñ birinde (birleşik zaman zarfı, 147-5); ara tapkanda (20-13); deral (22-11; 48-2; 58-1; 59-23); demden berli (deminden beri, 68-23); demi (az önce, demin, 19-7; 71-2; 75-8, 163-22); kimerde (162-5); endi (6-11; 18-10; 103-16); banaki (72-18)

2.5.2.5. Soru Zarfları

er nasıl (14-16); nasıl (65-3); ne (35-6; 45-1; 124-2; 39-18); ne için (25-7; 28-11); ne içündür (34-20); ne kadar (20-15); ne manağa (45-4; 77-10,12); kaydalarda üresin (52-20; 72-10; 75-19)

2.5.3. Sıfatlar

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan sıfatların Türkiye Türkçesindeki karşılığı şu şekildedir: “bir türlü: hiçbir, bir, bir şekilde, bir türlü, herhangi bir”, “birdem: hiçbir”, “nasıldır bir: bir, bir tür”, “nasıldır: bir şekilde, bir, nasıl olduysa”, “mınavı: bu”, “yanaşa: yan”, “ekinci taraftan: diğer taraftan, ikinci taraftan”, “uçten eki: üçte ikisini”, “kaysı: hangi”, “bılürki: geçen yılki”

2.5.3.1. Asıl Sayı Sıfatı

bir (90-1); dört (59-9); on sekiz (55-21)

2.5.3.2. Belgisiz Sıfat

başka (6-6); bazı (98-16; 74-21); bir (34-2); bir kaç (37-8; 45-8; 65-7); bir takım (23-12; 31-1); bir türlü (6-5; 56-4; 98-8); biraz (42-15; 66-10; 100-15); bütün (70-23; 84-10; 163-9); çok (83-17; 85-17; 109-8); dört-beş (25-4); eki-uç (55-21); er (6-7; 85-7); er bir (21-18; 85-21; 150-9); iç bir (176-21); birdem (178-15); on-on beş (110-15); oyle (178-11); nasıldır bir (13-15; 19-7; 60-14); nasıldır (20-3; 49-1; 149-17); ekserî (150-12)

2.5.3.3. İşaret Sıfatı

boyle (11-5; 34-5; 36-20); bu (43-16; 65-10; 98-8); diger (12-6; 18-7); o (109-2); o bir (21-18; 131-6); oyle (117-22); sol (18-7); şu (109-2); üst (45-8); mınavı (103-1); yanaşa (104-21; 106-5; 154-6); ekinci taraftan (148-7; 171- 12)

2.5.3.4. Kesir Sayı Sıfatı

bir buçuk (69-7); uçten eki (145-18); yarım (126-10)

2.5.3.5. Niteleme Sıfatı

çok (12-4); eyi (6-12); mas-mavı (55-22); mavı (27-23); tar (18-6); uzun (35-18)

2.5.3.6. Pekiştirme Sıfatı

mas-mavı (55-22); bem-beyazlar(16-23); bese-belli (80-9); yem-yeşil (83-3); tim-tik (87-12)

2.5.3.7. Soru Sıfatları

angi (10-10; 20-15; 185-19); er nasıl (173-15); nasıl (7-23; 9-21; 60-6); ne (129-7; 129-11; 170-16); ne kadar (26-2; 110-6); kaç (98-8; 101-22, 163-19); kaysı (5-5; 35-21; 44-12)

2.5.4. Edatlar

Türkiye Türkçesinde “-a taraf” edatı yerine “-a doğru”, “aysa” edatı yerine ise “hâlbuki” edatı kullanılmaktadır.

“-A kadar” anlamındaki bu ekin “g” li olması dikkat çekicidir :“yarı gecegece: gece yarısına kadar”, sabağace: sabaha kadar”, “akşamğace: akşama kadar”, ayağınace : ayağına kadar”, “bayramınace : bayramına kadar”, “vakitkace : vakte kadar”

Parçada “yalnız, -ten son, daa, kibi, a kore, taraf, çünkü”edatları sıkça kullanılmaktadır.

-a ait(116-12; 141-17); -a doğru(144-15; 186-8); -a kore (31-15); -a kadar (32-7; 109-8); -a taraf (95-14; 101-13; 175-6); -e kore (6-18; 25-12); -e karşı (21-15)

den evel (25-12); -ten evel (65-18); -ten son (67-20)

başka (156-21; 162-16); berli (116-17); bile (34-17; 109-9); çünkü (34-6); daa (45-1); daa (başka anlamında, 94-5); değil (59-1); son derece (82-2); için (11-10; 42-5; 172-14); kibi (benzetme ilgisi, 5-2; 6-12; 34-20; 189-3); kadar (101-8; 119-6); karşı (45-20); yalnız (24-15; 60-7); nisbeten (karşılaştırma edatı, 26-14); bir (sadece anlamında, 17-11); aysa (38-11)

yarı gecegece (129-10); sabağace (41-9); akşamğace (23-2); ayağınace (5-11); bayramınace (158-4); vakitkace (161-6)

2.5.5. Bağlaçlar

Türkiye Türkçesinde “albu ise” bağlacı “hâlbuki”, “çin” bağlacı “hakikaten” ve “yaşamaktan kore” bağlacı ise “yaşamaktansa” anlamında kullanılmaktadır.

Parçada “lyakin” bağlacına çok yer verilmesi dikkat çekmektedir. Bunun dışında “kore, yalnız, çünkü, ve, da, de ,demek, ya da” bağlaçları sıkça kullanılmıştır.

em...em de (karşılaştırma, 70-1); ne...ne de... (karşılaştırma, 68-20; 98-9); ...da ...da (karşılaştırma, 67-14); ya...ya da... (karşılaştırma, 74-15)

yoksa (6-14; 14-6; 36-6; 76-2; 124-18); yok ise (aksi hâlde ifadeli bağlama edatı, 68-6); yaşamaktan kore (yaşamaktansa anlamında, 97-19)

albu ise (netice ve izah ifadeli, 113-19, 43-12); atta (netice ve izah ifadeli, 83-1; 98-16); belki (netice ve izah ifadeli, 15-16; 102-9); demek (netice ve izah ifadeli, 5-13; 6-5; 62-11; 72-12; 79-5; 120-18); yani (netice ve izah ifadeli, 42-15); zaten (netice ve izah ifadeli, 11-20; 80-18);

guya (benzerlik ifadesi, 11-17); sankim (benzerlik ifadesi, 125-12); dersin (benzerlik ifadeli, 103-20; 159-19; 182-4)

lyakin (fakat ifadeli, 6-7; 182-8); amma (70-7); atta (137-17); barem (166-22); belki (25-17; 69-1); bile (8-19; 26-10); çünkü (13-7, 172-5); da (150-7); de (25-10; 109-11); değil (27-7; 46-11; 109-3); eğer (141-23); em (55-1; 123-20); ille (105-12; 155-4); ise (55-1; 124-17; 141-11); kore (107-19); madam ki (91-4); oyle ise (27-15); ümumen (29-5); ve (40-20; 98-9); ya (88-15); ya da (150-15); yalnız (5-5; 60-7; 185-20); yani (9-21; 19-12); zaten (116-12); eğer (117-22); çin (hakikaten anlamında, 137-15); ille (şarta ve dereceye bağlama edatı, 34-9)

2.5.6. Ünlemler

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan ünlemler : “a-a-a” şaşırma ünlemi genelde “a-a” şeklinde iki “a” ile kullanılır. “tş-ş” yerine “şişt” kullanılmaktadır. “aysa: öyleyse”, “ey-at: ne çare”, “anavı: işte”, ana: işte”, mına: işte”

a (76-4); a - a (60-10; 68-23); a - a - a (167-6); teş - ş (126-18); ah (15-11; 95-20); aydı (29-15; 55-6;140-9); aysa (16-15; 55-16; 67-22); e (34-13; 119-12); ey - at (138-21); ha (116-10); uf (131-5); vay (87-8); va-y (23-21); ya (34-17; 59-6); elbet (cevap edatı, 91-16); yok (cevap edatı, 35-18); işte (gösterme, 77-11); eyi ki (“ne mutlu” anlamında, 27-14); daa (seslenme “haydi” anlamında, 105-4); ya (seslenme, 11-7; 28-11); aceba

(sorma, 24-15); kanı (hadi, 78-18; 105-13; 140-1); allo (22-7; 151-8); anavı (6-21; 30-17; 187-16); ana (35-20; 187-20); mına (7-7; 29-13; 36-2; 47-1)

2.6. Tekrarlar

Tekrarlara Türkiye Türkçesinden çok daha sık yer verilmektedir.

Tekrarı oluşturan kelimelerin “-” işaretiyle ayrılması da imlâ bakımından Türkiye Türkçesiyle farklılık göstermektedir.

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan tekrarlar : “tez-tez: hemen, çabucak, tez tez”, “tama-tama: damlaya damlaya”, “birley- birley: tek tek”, “yahşı-yahşı: güzel güzel”, “kıyış-kıyış: yan yan”, “siypay-siypay: sıvazlaya sıvazlaya”, “yapalak – yapalak: lapa lapa”, “balaban-balaban: iri iri”, “topar-topar: grup grup”, “çapıp- çapkalap: çarçabuk”, “siyrek-serpelek: çok az”, “çım-çirt: sessiz”, “bilinir-bilinmez: belli belirsiz”, “artka-aldka: ileri geri”

2.6.1. Aynen Tekrarlar

tüzete-tüzete (5-8); tez-tez (33-19; 49-5; 145-9); tama-tama (147-7); birley- birley (149-11); birer-birer (16-19); nazik-nazik (11-2); tekrar- tekrar (12-16); sık-sık (78-18); yahşı-yahşı (76-1); kıyış-kıyış (56-20); yavaş-yavaş (61-18); bile- bile (70-1); sıra-sıra (86-8); siypay-siypay (86-20); utana-utana (87-10); meraklı-meraklı (90-12); mazun-mazun (91-2); kolay-kolay (91-3); yapalak – yapalak (103-17); balaban-balaban (113-3); tik-tik (142-16); ayrı-ayrı (144-8); tüşünceli-tüşünceli (160-9); hoşlana-hoşlana (182-6); topar-topar (32-18); sıra-sıra (48-1); aşıkıp-aşıkıp (29-19)

2.6.2. Eş Mânâlı Tekrarlar

zar-zornen (8-3); çapıp-çapkalap(12-15); al-hatirini (12-16); ucsız-bucaksız (14-12); temiz-pak (16-6); coşıp-coşıp (51-18); siyrek-serpelek (59-10); çım-çirt (60-15); ufak-tüfek (75-5); çevre-çetke (104-2); çalı-çırpıçıkları (171-19)

2.6.3. Zıt Mânâlı Tekrarlar

bilinir-bilinmez (130-17; 156-12); ister-istememez (9-8); olur-olmaz (40-4); berir-bermez (19-14); gece-kündüz (20-1); keter-ketmez (54-2); alıp-berecegi (54-20); artka-aldka (74-18); bitmez-tükenmez (86-3); sual-cevaptan (111-12)

2.6.4. İlâveli Tekrarlar

mas-mavı (55-22); bem-beyazlar (16-23); bese-belli (80-9); yem-yeşil (83-3); tim-tik (87-12); çar-çabik (11-16); ter-temiz (82-18)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Uriye Edimova'nın "Ömürlük Yanımdasın" romanında kullanılan dil yapısı Kıpçak ve Oğuz grubu özelliklerini taşımaktadır. Çoğunlukla Kazan Tatar Türkçesi etkisinde kalan roman, yer yer Türkiye Türkçesi dil yapısı özelliklerini de yansıtmakla birlikte eserin kendi üslûp özelliğine dayanan unsurlara da rastlanmaktadır..

Eserin Kazan Tatar Türkçesine veya Türkiye Türkçesine yaklaşan dil unsurları ve kendi üslûbundan kaynaklanan özellikler aşağıda belirtilmiştir.

Başta Kazan Tatar Türkçesi olmak üzere Oğuz Grubu dışındaki şivelerin esere yansımaları aşağıdaki gibidir :

1. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Bu ses olayının "u > ı" ve "ü > i" biçimleri Kazan Tatar Türkçesinin de etkisiyle oldukça yaygındır. İyelik eklerinde, bilinen geçmiş zaman ekinde, bazı yapım eklerinde "ü > i" düzleşmesi görülmektedir.

2. Kalınlık – İncelik Uyumu

Eserde genellikle kalınlık - incelik uyumu bozulmaktadır. Bu uyumun bozulduğu yerler şunlardır :

a) Âitlik Eki :Kazan Tatar Türkçesinde "+ ğı" biçimini alarak kalınlık - incelik uyumuna giren bu ek, eserimizde çoğunlukla hiçbir değişikliğe uğramamaktadır.

b)" + nen" Vasıta Eki :Ekin kalınlık–incelik uyumuna tâbi olmayıp sadece ince ünlülü kullanılmasını ekin kaynağı olan " birlen" kelimesine bağlanabilir.

3. Düzlük – Yuvarlaklık Uyumu

Eserde genellikle düzlük - yuvarlaklık uyumu bozulmaktadır. Bu uyumun bozulduğu yerler şunlardır :

Teklik 3.şahıs zamirinin ilgi ve yükleme hâlleri, teklik 3. şahıs zamirinin âitlik eki almış biçimi, iyelik ekleri ("o, ö" gibi yuvarlak-geniş ünlülerden sonra gelen iyelik ekine "u, ü" ünlüleri gelerek düzlük - yuvarlaklık uyumuna uyulmakta, "u, ü" gibi yuvarlak-dar ünlülerden sonra ise "ı, i" ünlüleri gelerek uyum bozulmaktadır), "+ nI₂η" ilgi eki,

“+ nI₂” yükleme eki, “+ DI_{2r}” bildirme eki (“Turur”dan gelmekte olan bu ekin, yuvarlak biçiminin olması beklenirken tam tersi bir durumla karşılaşılmaktadır), birinci tip şahıs eki, ikinci tip şahıs eki, “+ DI” görülen geçmiş zaman eki (çoğunlukla düzlük - yuvarlaklık uyumuna tâbi olmamaktadır), “- (I₂)r” geniş zaman eki, “mI₂” soru eki, “+ DI_{2r}” bildirme eki, “- Ip” zarf fiil eki, “- Dır” ettirgenlik eki, “+ çI_{2k}” isimden isim yapım eki, “+ IP” isimden isim yapım eki, “- IcI₂” fiilden isim yapım eki.

4. Ünsüz Korunması

a) # yi korunması: # k, # t, # m, # b korunmaları Kıpçak (Kazan Tatar) Türkçesine âittir.

b) Damak “n” sinin korunması : Türkiye Türkçesinde yazı dilinde gösterilmeyen bu ses, Kırım-Tatar Türkçesinde yazıya yansıtılmaktadır.

Kazan Tatar Türkçesinin etkisindekiler ve Oğuz Grubu dışındaki morfolojik unsurlar şöyle sıralanabilir :

1. Şahıs zamirlerinin hâl ekleri ile çekimlenmesi sırasında teklik 1.şahıs zamirinin yükleme hâli eki almış şekli Kazan Tatar Türkçesindeki gibi “meni” biçiminde olduğu görülmektedir. Teklik 2.şahıs zamirinin ilgi hâlinde hem “sizniñ” hem de “seniñ” biçimleri kullanılmıştır. Ancak bunlardan ağırlıklı olan “seniñ” biçimidir. “sizniñ” biçimi Kazan Tatar Türkçesi kökenlidir. Teklik 3.şahıs zamirinin ilgi ve yükleme hâlleri “oniñ”ve “oni” şeklinde düz olarak kullanılmaktadır. Bu kullanım Kazan Tatar Türkçesinde görülür. Çokluk 3.şahıs zamiri “olar” biçiminde “n”siz kullanılmıştır.

2. İyelik eklerinde “o, ö” gibi yuvarlak-geniş ünlülerden sonra gelen iyelik ekine “u, ü” ünlüleri gelerek düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyulmakta, “u, ü” gibi yuvarlak-dar ünlülerden sonra ise “ı, i” ünlüleri gelerek uyum bozulmaktadır. Oysa Türkiye Türkçesinde bu uyum çok sağlamdır.

3. Hâl eklerinden ilgi hâli ekinde “Nusret*niñ*, vakialar*niñ*” örneklerinde olduğu gibi “+ nI₂ñ” ekinin başındaki “n” çoğunlukla korunmuştur. Bu Oğuz grubunun dışındaki şivelerin bir özelliğidir.

“+ GA” yönelme ekinin başında “+ G” kullanımı Kazan Tatar Türkçesinin özelliğidir. Parçada geçen “yolunı (64-7), lakırdısını (72-19)” kelimelerindeki yükleme ekinin

yönelme eki gibi kullanılarak “yoluna, konuşmasına” anlamını içermesi dikkat çekmektedir. Bu durum Türkiye Türkçesinde görülmemektedir.

“+ tan” ayrılma hâli eki eşitlik anlamı vermektedir. Bu durum Türkiye Türkçesinde yoktur.

4. İsimlerin şahıs ekleri ile çekimlenmesinde “bahıtlıdırım” ve “halktandırınız” kelimelerinde ek sırasının değiştiği (bildirme ekinin şahıs ekinden önce geldiği) dikkat çekmektedir.

5. “Turur”dan geldiği bilinen “+ DI₂r” bildirme ekinin yuvarlak biçiminin olması beklenirken tam tersi bir durumla karşılaşılmaktadır.

Bildirme ekinin Türkiye Türkçesindekinin aksine şahıs ekinden önce geldiği görülmektedir.

“- DI₂r” bildirme ekiyle sağlanan kuvvetlendirme ve ihtimâl ekinin Türkiye Türkçesindekinin aksine şahıs ekinden önce geldiği görülmektedir.

6. Birinci tip (şahıs zamiri kökenli) şahıs ekinin soru ekinden önce gelmesi Kazan Tatar Türkçesine benzerliği göstermektedir. Çokluk 1.şahısta "+ I₂z" yerine "+ mI₂z" ekinin kullanılması eserin dilindeki Kazan Tatar Türkçesi tesirini göstermektedir.

7. Tasarlama kiplerinden gereklilik çekiminde sadece “maña ketmek kerek” biçimi Tatar Türkçesi ile benzerlik göstermektedir. O da çok sınırlı bir kullanımdır.

Emir çekiminde teklik 2. şahıs için kullanılan “alçı bakayık” ifadesinin parçada başka bir örneği yoktur. Bu ifade Türkiye Türkçesinde kullanılmamaktadır. “bağışlanız” fiilinde “yınız” değil, doğrudan “ınız” kullanılmıştır. Bu ek, metnin dilini Kazan Tatar Türkçesine yaklaştırmaktadır.

8. Eski Türkçede “er-”ten gelen “edi, eken” ek fiillerinin ünlüsü genişliğini korumaktadır. Türkiye Türkçesinde ise bu ünlü daralarak “i” olmuş, sonra da kaybolmuştur.

9. Birleşik kipli fillerden “eken” ve “emiş”in rivayet için birlikte kullanılması Tatar ve Türkiye Türkçesinin birlikte etkili olduğunu gösteriyor.

10. Soru eki daima düzdür ve birleşik yazılır. Bu yönüyle Türkiye Türkçesinden farklılık göstermektedir. Soru ekinin şahıs eki almaması ve en sona atılması Kazan Tatar Türkçesi ile ortak bir özelliktir.

11. Eserdeki “- GAn” sıfat fiil eki Türkiye Türkçesinde kullanılmamakta; bunun yerine “- An” kullanılmaktadır. Bu ek de Kazan Tatar Türkçesine âittir.

12. “-Ip, -p” zarf fiiline ait olan “pııldap” kelimesinde zarf fiil eki doğrudan doğruya ünlünün üzerine gelmiştir, yardımcı ses almamıştır. Bu durum Kazan Tatar Türkçesinde görülür.

Türkiye Türkçesinde; “- A yatkan, - ecekte, - gence , - KAndA, - mAy” zarf fiil ekleri kullanılmamaktadır. Bunların yerine “- ecekte” için “- ken”, “- gence” için “- IncA”, “- KAndA” için “- dI₂ğI₂nda”, “- may” için “- mAdAn”, kullanılmaktadır.

“- mAzdAn” eki ise Türkiye Türkçesinde ağızlarda görülmektedir.

“- KAn sayın” zarf fiilini Türkiye Türkçesinde “- DIKCA” zarf fiili karşılamaktadır. Bu şekil ile Kazan Tatar Türkçesine yaklaşmaktadır.

13. Metinde geçen “egiltip” fiilinde “- t” ettirgenlik eki “-l” dönüşlülük ekinen sonra gelmiştir. Türkiye Türkçesinde ise dönüşlülük ve ettirgenlik eki yan yana kullanılmamaktadır. “egiltip” fiili Türkiye Türkçesinde “eğip” şeklindedir.

“- set” ve “- kız” ettirgenlik ekleri Türkiye Türkçesinde bulunmamaktadır.

14. “şimdiki” kelimesinde “ki” âitlik ekinen sonra “si” iyelik ekinin gelmesi Türkiye Türkçesinden farklılık göstermektedir.

Türkiye Türkçesinde olmayan isimden isim yapma ekleri : “+ çAn; + ev ; + gıl ; + şnas; + şnaslık” dır. “+ CI” ve “+ çI₂k” yapım eklerindeki “ç”li şekiller Kazan Tatar Türkçesinde görülür. Küçültme anlamı katan “+ çI₂k” ekinin “şehir” için kullanılması dikkat çekicidir.

“+ sı” isimden fiil yapma eki Türkiye Türkçesinde “+ sa” şeklindedir.

Türkiye Türkçesinde bulunmayan fiilden isim yapma ekleri : “- g ; - uv ; - kaç ; - ka”dır. “- Uv” yapım eki Türkiye Türkçesinde “- I” olmaktadır. “asu^uvlı: asılı, saru^uvlı: sarılı,

bildürüv: bildiri” gibi. Bu ek Kıpçak Türkçesinde mastar eki olarak kullanılmıştır. “-ka” yapım eki Türkiye Türkçesinde “- a” şeklindedir. “kıska: kısa” gibi.

Türkiye Türkçesinde bulunmayan fiilden fiil yapma ekleri : “- sire; - ğır”dır. “ – msi” yapım eki Türkiye Türkçesinde “kulümsire- : gülümse-” örneklerinde olduğu gibi “– mse” şeklindedir,

15. Türkiye Türkçesinde kullanılmayan “fiil + yardımcı fiil” yapısındaki birleşik fiillerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları şu şekildedir :

“kıbirdataberip: kıpırdatarak”, “tapa bilem: bulabilirim”, “çıkıp olamadı: getiremedi, çıkamadı”, “beklep olamadı: bekleyemedin”, “kosterip olamazsınız: gösterebilir misiniz”, “çok oylanıp oturma: çok düşünmeden”, “çok tüşünip oturma: çok düşünmedi”, “çıkayatgan: çıkmakta olan”, “olayata: oluyor”, “alıp baralmazsınız: alıp götürebilir misiniz”, “kaytarıp almasalar: çıkartmazlarsa”, “kelalmağandır: gelememiştir”

Türkiye Türkçesinde “- ı” zarf fiil eki kullanılırken burada “- a” kullanılmıştır. “sallana berip : sallanıverip”, “dalaberme : dalıverme”, “gürüldeteberdi : gürüldetiverdi”, “kıbirdataberip : kıpırdatıverip” örneklerindeki gibi.

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan “isim + yardımcı fiil” yapısındaki birleşik fiillerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları şu şekildedir :

“tanış oldık: tanıdık olduk, tanıştık”, “aş olsun: afiyet olsun”, “uyle olayata: öğle oluyor”, “tanış ederim: tanıştırırım”, “keder et-: engel ol-, üzüntü ver-, zarar ver-, rahatsız et-, sıkıntı ver-”, “fenağa çatacağını: bozulacağını”, “kasevetlenip ürer: kasavetlenip durur”, “başı çalışmak: kafası çalışmak”, “başı nasıl çaka: kafası nasıl çalışıyor”, “buz-buzladı: buz kesildi”, “fikirge kelip olamay: karar varamadan”, “tasavur etalmayım: hayal edemiyorum”.

Birleşik fiiller Türkiye Türkçesine göre daha sık kullanılmaktadır.

16. Diğer kelime tür ve kategorilerinden Türkiye Türkçesinde bulunmayan sıfat tamlaması biçimindeki birleşik isimlerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları şu şekildedir : “hastacan: hasta, hastalıklı”, “maalgece: vakte kadar, “ses-soluksuz: sessiz soluksuz”, “aşhane: mutfak”, “balkurt: arı”, “kartopaç: kartopu”, “karbaba:

kardanadam”; “konakbay: ev sahibi”, “kabalhaneye: bekleme odası”, “beştaktalar: tezgâh”, “bozuk başlar: başı bozuklar”, “gürdeli: şiddetli”dir.

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan soru zamirlerinin Türkiye Türkçesindeki karşılığı şu şekildedir : “kimerleri: kimileri”, “kimlerinindir: birilerinin”, “kimdir: biri”, “mına: burada”, “mından: buradan”, “şu edi : buydu”, “şu: böyle”, “kanı: hani”, “kaydan: nereden” dir.

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan soru zarflarının Türkiye Türkçesindeki karşılığı şu şekildedir: “tosattan: ansızın,aniden”, “bir tamam: son derece”, “bazıda: arada sırada”, “ertesine: ertesi gün”, “çok vakıtğace: geç vakte kadar, uzun süredir”, “yarı gece: gece yarısı”, “eki kunnin birinde: iki günde bir”, “ara tapkanda: arada sırada”, “kimerde: kimi zaman”, “endi: şimdi”, banaki: deminki”, “ne manağa: ne manada, neden”, “kaydalarda üresin: nerelerdesin” dir.

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan soru sıfatlarının Türkiye Türkçesindeki karşılığı şu şekildedir: “bir türlü: hiçbir, bir, bir şekilde, bir türlü, herhangi bir”, “birdem: hiçbir”, “nasıldır bir: bir, bir tür”, “nasıldır: bir şekilde, bir, nasıl olduysa”, “mınavı: bu”, “yanaşa: yan”, “ekinci taraftan: diğer taraftan, ikinci taraftan”, “üçten eki: üçte ikisini”, “kaysı: hangi”, “bıltırki: geçen yılki” dir.

Türkiye Türkçesinde “-a taraf” edatı yerine “-a doğru”, “aysa” edatı yerine ise “hâlbuki” edatı kullanılmaktadır.

Çağatay Türkçesinde görülen “+ ga” yönelme eki ve “+ ça” eşitlik ekinin birleşmesiyle oluşan “+ gaça : + A kadar” edatı Kırım Tatar Türkçesinde de kullanılmaktadır. “yarı gecegece: gece yarısına kadar”, sabağace: sabaha kadar”, “akşamğace: akşama kadar”, ayağınace : ayağına kadar”, “bayramınace : bayramına kadar”, “vakitkace : vakte kadar” dır.

Parçada “yalınız, -ten soñ, daa, kibi, a kore, taraf, çünkü”edatları sıkça kullanılmaktadır.

Türkiye Türkçesinde “albu ise” bağlacı “hâlbuki”, “çin” bağlacı “hakikaten” ve “yaşamaktan kore” bağlacı ise “yaşamaktansa” anlamında kullanılmaktadır.

Parçada “lyakin” bağlacına çok yer verilmesi dikkat çekmektedir. Bunun dışında “kore, yalınız, çünkü, ve, da, de ,demek, ya da” bağlaçları sıkça kullanılmıştır.

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan ünlemler : “a-a-a” şaşırma ünlemi genelde “a-a” şeklinde iki “a” ile kullanılır. “tş-ş” yerine “şışt” kullanılmaktadır. “aysa: öyleyse”, “ey-at: ne çare”, “anavı: işte”, ana: işte”, mına: işte” dir.

Tekrarlara Türkiye Türkçesinden çok daha sık yer verilmektedir.

Tekrarı oluşturan kelimelerin “-” işaretiyle ayrılması da imlâ bakımından Türkiye Türkçesiyle farklılık göstermektedir.

Türkiye Türkçesinde kullanılmayan tekrarlar : “tez-tez: hemen, çabucak, tez tez”, “tama-tama: damlaya damlaya”, “birley- birley: tek tek”, “yahşı-yahşı: güzel güzel”, “kıyış-kıyış: yan yan”, “siypay-siypay: sıvazlaya sıvazlaya”, “yapalak – yapalak: lapa lapa”, “balaban-balaban: iri iri”, “topar-topar: grup grup”, “çapıp- çapkalap: çarçabuk”, “siyrek-serpelek: çok az”, “çım-çirt: sessiz”, “bilinir-bilinmez: belli belirsiz”, “artka-aldka: ileri geri”

Türkiye Türkçesinin esere yansımaları şöyledir :

1. Düzlük yuvarlaklık uyumunun bulunduğu ekler

“- (I)r” geniş zaman eki, “- Ip” zarf fiil eki, “- Ir” ettirgenlik eki, “- Iş” işteşlik eki, “- GI” fiilden isim yapım eki, “- GIIn” fiilden isim yapım eki

2. Ünsüz - ünsüz (ötümlülük - ötümsüzlük) uyumu

Eserde genellikle ötümlülük - ötümsüzlük uyumu bozulmamıştır. Bu uyumun bulunduğu ekler şunlardır :

“+ DA” bulunma eki, “+ Dan” ayrılma eki, “+ DI₂” bildirme eki, “+ DI” görülen, geçmiş zaman eki, “- DI₂” kuvvetlendirme ve ihtimâl eki “- DIr” ettirgenlik eki (bu ek Türkiye Türkçesinde uyuma girmediği halde metnimizde girmiştir), “+ dı” isimden isim yapım ekidir.

Türkiye Türkçesinde kullanılan morfolojik unsurların, incelediğimiz “Ömürlük Yanımdasın” adlı esere yansımaları şöyledir :

1. Şahıs zamirlerinin hâl ekleri ile çekimlenmesi sırasında teklik 1.şahıs zamirinin yükleme hâli eki almış şeklinin zaman zaman Türkiye Türkçesi etkisi ile “beni” şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Teklik 2.şahıs zamirinin ilgi hâlinde hem “sizniç”

hem de “seniñ” biçimleri kullanılmıştır. Ancak bunlardan ağırlıklı olan “seniñ” biçimidir. “siziñ” biçimi Kazan Tatar Türkçesi kökenlidir, diğeri için Türkiye Türkçesinin etkisi düşünülebilir. Çokluk 1.şahıs ilgi hâli çekimi Kırım Tatar Türkçesinde “bizim”, Kazan Tatar Türkçesinde “bizniñ” şeklindedir. Eserde bunlardan “bizim” şeklinin kullanıldığını görüyoruz.

2. Çokluk ekinin Kazan Tatar Türkçesinde “m,n ve ŋ” seslerinden sonra kullanılan “+ nAr” şekli vardır. Ekin bu biçimine eserde rastlanmadı. Eserin dili bu bakımdan Türkiye Türkçesine yaklaşmaktadır.

3. Hâl eklerinden ilgi hâli ekinde “siziñ” örneği Türkiye Türkçesindeki gibi kullanılmıştır.

Kazan Tatar Türkçesinde 3.şahıs iyelik ekinden sonra yükleme hali eki “- n” kullanılırken, burada “nI₂” kullanılmaktadır. Bu, Türkiye Türkçesi tesirini göstermektedir.

“+ A” yönelme ekinde, iyelik ekinden sonra zamir “n” si kullanılmıştır. Oğuz grubunun etkisi vardır.

Ayrılma eki olarak bu ekin ilk biçimi olan “+ DI₂n” kullanılmamıştır.

Ayrılma ekinin Kazan Tatar Türkçesinde “m,n,ŋ” seslerinden ve teklik 2. şahıs iyelik ekinden sonra kullanılan “+ nAn” ve 3. şahıs iyelik ekinden sonra kullanılan “nnAn” şekline bu eserde rastlanmadı. Bu, yazarın diline Türkiye Türkçesinin yansımalarından biridir.

4. Zaman ve kip eklerinden geniş zaman eki için genellikle tek heceli fiillerde “- Ar”, diğelerinde “- (I₂)r” kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde de bu durum aynıdır. Geniş zamanın olumsuzu “körmez (35-22)” şeklindedir.

Gelecek zaman ekinin başındaki “A” sesi düşebilmektedir. Bu yönüyle Gagavuz Türkçesi ve Türkmen Türkçesi ile benzerlik göstermektedir. Bu durum Türkiye Türkçesinde de Rumeli ağızlarında “olmaycak” örneğindeki gibi görülebilmektedir.

“- Ayık” emir kipi Türkiye Türkçesinde bulunmamaktadır.

5. Birleşik kipli fillerden “eken” ve “emiş”in rivayet için birlikte kullanılması Tatar ve Türkiye Türkçesinin birlikte etkili olduğunu gösteriyor.

6. “- mAzdan” zarf – fiil eki Türkiye Türkçesinde ağızlarda görülmektedir.

7. Kazan Tatar Türkçesinde “+ ğı” biçimini alarak kalınlık - incelik uyumuna giren aitlik eki, eserimizde çoğunlukla hiçbir değişikliğe uğramamaktadır.

“+ ncI₂” isimden isim yapma eki “ç” li olmaması ile Türkiye Türkçesine yaklaşmaktadır.

“- IcI₂” fiilden isim yapma ekinin “ç”li değil de “c”li olması eserin dilini Türkiye Türkçesine yaklaştırıyor.

Eserin kendi üslûp özellikleri ise şunlardır :

1. Şahıs zamirlerinin hâl ekleri ile çekimlenmesi sırasında çokluk 1. ve 2. şahıs zamirlerine “+ lAr” çokluk ekinin eklenmesi (“bizler”, “sizler” vb.) bu eserin üslûp özelliğidir.

2. Eserde teklik 2. şahıs için nezaket bildirme maksadıyla “siz” ifadesi aşağıdaki biçimlerde kullanılmıştır :

İyelik ekinde “sözünüz, dostunuz”, isimlerin şahıs ekleri ile çekimlenmesinde “halktandırmanız”, öğrenilen geçmiş zaman ekinde “silyalağansınız”, “kurtulğansınız” ve “sayalağansınız”, şimdiki zaman ekinde “aytasınız; kelmektesiniz”, geniş zaman ekinde “tüşersiniz”, gelecek zaman ekinde “üklaycaksınız; olamaycağınızı”, şart kipinde “isteseğiniz”, ek fiilde “kabaatlı ekensiniz” ifadeleri kullanılmıştır.

3. Tasarlama kiplerinden gereklilik çekiminde “- mAk kerek + şahıs eki” biçimi ne Türkiye Türkçesinde ne de Kazan Tatar Türkçesinde vardır. Kırım Tatar Türkçesine has bir özelliktir:

4. “dese” (13-12; 35-9; 64-14) , “baksa” (32-21; 150-17) fiilerindeki “+ sA” eki, istekle emir arasında bir ifade taşımaktadır. Şekil olarak şarttır fakat şart anlamı yoktur. Türkiye Türkçesinde parçadaki anlamları itibariyle “dese” fiili “desene”, “baksa” fiili “baksana” şeklindedir.

5. Eserde geçen “kızma (kızma taban : asabî)” kelimesindeki “- ma” ekinde, isim fiil ekinden ziyade yapım eki fonksiyonu ağırlıklıdır.

Kazan Tatar Türkçesindeki # yi > # ci değişmesi, Kırım Tatar Türkçesine ait metnimizde yoktur.

İncelediğimiz eser üzerindeki diğer dillerin etkisi şu şekildedir :

Aslını koruyan yabancı kökenli kelimeler : skemleleri (85-5); matematikadan (61-5); sigar (103-12); professor (32-8); şampanskoe (128-21); zavodlar (11-2); konfet (11-6), pryantik (11-6), tort (11-6); attestatını (12-5); muzey (134-17); partiya (124-4)

Bu kelimelerin çoğunluğu Rusçadır. Sadece “ hoş-sefa (89-23); vakiadan (109-2); hususan (122-11); peşkir (128-17) ” kelimeleri Doğu (Arapça-Farsça) kökenlidir. Bunlardan “hususan” kelimesindeki “h” sesinin düşmesi beklenirdi.

“+ şnas” Farsça bir yapım ekidir. Bir bilim adamını veya bir işin ehlini gösteren kelimeler yapar.

“+ şnaslık” Farsça yapım eki olan “+ şnas”, “+ Iik” isimden isim yapma ekiyle birlikte kullanılarak çeşitli bilim veya bilim sahalarını gösteren kelimeler yapar.

Yabancı dillerden Kırım Tatar Türkçesine geçen uzun ünlüler, uzunluklarını kaybederek yerini “y” sesine bırakmışlardır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Yard.Doç.Dr.Kenan (2001), *Kırımlı Bekir Sıdkı Çobanzade (Dilciliği ve Edebiyat Araştırmacılığı)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- AÇIKGÖZ, Halil, Fuat Ganiyev ve Rifkat Ahmet Yanov (1997), *Tatarca – Türkçe Sözlük*, İnsan Yayınevi, Kazan - Moskova
- AGAR, Dr.Mehmet Emin (1991), *Kırım Türkçesi Kılavuzu*, Yaşayan Türk Şiveleri Dizisi, Bayrak Basım, İstanbul
- ASANOV, Ş.A. (ve A.N.Garkavets, S.M. Üseyinov), *Kırım Tatarca Rusça Lüğat*; Kiev 1988
- ÇENELİ, İlhan (1997), *Kırım Tatarcasında Yapım Ekleri*, Çev., Mustafa Argunşah, Türk Dil Kurumu Yayınları : 667, Ankara
- ERGİN, Prof.Dr.Muharrem (1999), *Türk Dilbilgisi*, Bayrak Basım, İstanbul
- Kültür Bakanlığı, (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Başbakanlık Basımevi, Ankara
- MEHMEDOĞLU, Prof.Dr.Alaeddin, Yrd.Doç.Dr.Ahmet Baran ve Araş.Gör.Hatice Alaeddin Kızı (1994), *Karşılaştırmalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Nil.A.Ş., İzmir
- Milli Eğitim Bakanlığı, (1995), *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- MUSTAFAYEV, E.M.E. ve V.G. Şçerbinin (1989), *Rusça – Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınlar, İstanbul
- Türk Dil Kurumu, (1998), *Türkçe Sözlük*, 8. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- Türk Dil Kurumu, (2000), *İmlâ Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- www.kurultay.org Kırimtatar Milliy Meclisi 05.01.2007 tarihli internet sitesi

YUSUF, Berdak ve Mehmet Mâhur Tulum (1994), *Özbekistan Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul

YÜKSEL, Zuhâl (1992), “Kırım Türk Edebiyatı ”*Türk Dünyası El Kitabı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara

ESERİN ÇEVİRİYAZI METNİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARILMIŞ BİÇİMİ

Buük avtobus, sallana berip, Şeer kenarındaki avtostantsiya meydanına kirgen soŶ,
terenden nefes algan kibi, pıŶıldap toktadı. Butün kün yol azabından eziyetlengen
5 yolcular tıŶka-temiz avaĶa ıkmaĶa davrandılar. Saçlarını ıbalııcı yel esmekte. Yolcular
avtobustan nasıl aŶıkanlıknen, çabikliknen tüşken olsalar, Őeerik içine de oyle tez
siŶip kettiler. Yalnız eŶ soŶunda tüşken yigit aŶıkmadı. O kaysı tarafka keteceğini
bilmey, müsafir. Bu Şeerge kelüvi birinci. EvlerniŶ ustüne akŶam karanlıĶı endi.

Yolcu kaverenkli meŶin emodanını yavaŶtan yerge koydı. KölmeginiŶ yakasını tüzetti,
10 ŶtanınıŶ balaklarını kaktı. DalĶalı saçlarını tüzete-tüzete karŶıdaki kassanıŶ yanına
bardı. BaŶını egiltip, kassir kadınıĶa muracaat etti.

- Afu, etiŶiz, maŶa Şeer müsafirhanesini kosterip olamazsınıŶımı?

Kadın yigitni baŶından ayaĶınace buük meraknen süzip ıktı. Tar balaklı Ŷtanına, ince
burunlu, yıldıravuk ayakkaplarına bir daa dikatnen bakıp:

15 - Demek, bizim Şeerde müsafirsiniŶiz...

- Ŷimdilik müsafirim, kabul etseniŶiz...

Yigit sözüniŶ soŶuna çıkıp olamadı. Kadın kulümsiredi, nezaketnen:

Büyük otobüs, sallanarak, şehir kenarındaki otobüs durağının bulunduğu meydana girdikten sonra derin nefes almış gibi, fıslayarak durdu. Bütün gün yol (gitme) azabından usanan yolcular dışarıya temiz havaya çıkmak için kalktılar. Saçları dağıtan rüzgar esmekteydi. Yolcular otobüsten nasıl aceleyle, çabuklukla indiyseler, şehir içine de öyle daldılar. Yalnız en son inen delikanlı acele etmedi. O hangi tarafa gideceğini bilmiyor, misafir. Bu şehire ilk gelişi. Evlerin üstüne akşam karanlığı çöktü.

Yolcu kahverengi meşin valizini yavaşça yere koydu. Gömleğinin yakasını düzeltti, pantolonunun paçalarını silkti. Dalgalı saçlarını düzeltere düzeltere karşıdaki biletçinin yanına vardı. Eğilerek, biletçi kadına müracaat etti.

10 - Afedersiniz, bana şehir misafirhanesini gösteremez misiniz?

Kadın genci baştan aşağı büyük merakla süzdü. Dar paçalı pantolonuna, ince burunlu, parlak ayakkabılarına bir daha dikkatle bakıp :

- Demek, bizim şehirde misafirsiniz...

- Şimdilik misafirim, kabul ederseniz...

15 Genç sözünün sonunu getiremedi. Kadın gülümsedi, nezaketle :

-Baş üstünde yerimiz bar. Madam ki, bizim şeerçigimizni saylağansınız...

Yigit kulümsiredi :

- İnstitutnı yañı bitirgen mutehassıs yer saylamay, aksince onı saylaylar.

Kadın hoşnut alda ince kaşlarını koterdi.

5 - Demek, müsafirimiz iç bir türlü zorluklardan korkmay, aksince, onı seve, oylemi?

- Mında zorluklardan başka şey yok demek isteysinizmi?

- Men oyle demek istemeyim. Lyakin, er alda, mında yañı adamsınız, ana-baba, dost-eş...

Yigit oña ciddi baktı.

10 - Zorluklarını kimse sevmese kerek. Lyakin ondan korkmağa şey yok. Tanış ve dostka kelgende, endi siziñnen tanış oldık. Demek, endi mında tanış peyda ettim. Dost meselesine kelgende, er yerde olğanı kibi, mında da eyi adamlar fenalarına nisbeten çoktırlar, şularnıñ arasından men özümeye yañı dostlar tapa bilem.

Kadın akşam üstü işniñ olmağanındanmı, yoksa müsafir yigitnen meraklanğanındanmı, 15 lafazanlıkka tutunğan edi. Lyakin, yolcu yigitniñ sözleri, onı birden toktattı. O, ciddi alında, yerinden turdı. Odaçıkniñ kapısını açıp çıktı. Kırk beş-elli yaşlarında, tolu muçeli, kansı-cak kadın. Lyakin bu toluluk onıñ dülber kıyafetine iç de keder etmey, aksince oña tendüristlik, tazelik bağışlamakta. Bunıñ sebebi, özünüñ yaşına, müçesine kore kiyinüvinde olsa kerek.

20 Yigitnen yan-yanaşa turğan kadın elini sağ tarafka uzattı:

- Avtobus anavı, adamlar toplanıp turğan yerçikte toktay. O üçünci kere toktağanda, tüşersiniz. Müsafirhanemiz merkeziy yolniñ kenarçığında ...

Çevriyazı : 6

-Başımızın üstünde yeriniz var. Madem ki, bizim kasabamızı seçiyorsunuz...

Delikanlı gülümsedi :

-Üniversiteyi yeni bitiren mütehassıs yer seçmez, aksine onu seçerler.

Kadın hoşnut halde ince kaşlarını kaldırdı.

5 -Demek, misafirimiz hiçbir zorluktan korkmuyor, aksine, onu seviyor, öyle mi?

-Burada zorluklardan başka şey yok mu demek istiyorsunuz?

-Ben öyle demek istemiyorum. Lakin, herhalde, burada yeni birisiniz, ana baba, dost eş...

Genç ciddileşerek ona baktı.

10 -Zorlukları kimse sevmese gerek. Lakin ondan korkmaya gerek yok. Tanıdık ve dosta gelince, şimdi sizinle tanıdık olduk. Demek, şimdi burada bir tanıdığım oldu. Dost meselesine gelince, her yerde olduğu gibi, burada da iyi insanlar kötülerine nisbeten çoktur, bunların arasından ben kendime yeni dostlar bulabilirim.

15 Kadın akşam üstü işinin olmadığından mı, yoksa misafir genci merak ettiğiinden mi gevezeliğe tutulmuştu. Lakin, yolcu gencin sözleri, onu birden duraklattı. Ciddi halde, yerinden kalktı. Küçük odanın kapısını açıp çıktı. Kırkbeş elli yaşlarında, dolgun yapılı, sıcak kanlı kadın. Lakin bu dolgunluk onun güzel kıyafetine hiç de etki etmiyor, aksine ona canlılık, tazelik veriyor. Bunun sebebi, yaşı, yapısına göre giyinişi olsa gerek.

Delikanlıyla yanyana duran kadın elini sağ tarafa uzattı :

20 - İşte otobüs, insanların toplandığı yerde duruyor. O üçüncü kez durduğunda, inersiniz. Misafirhanemiz merkezî yolun (hemen) kenarında ...

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 6

Yigit oña teşekkür aytıp, yoluna aşıktı. Kadının aytkanı doğru eken, müsafirhaneniñ aldında tüşti.

Bina eskice ve bir katlı olup, içi temiz, serin edi. Kapınıñ karşısında ağaç bölme içindeki sarışın kadın bir kişinen davalasmakta:

5 - Men sizge añlatıp aytım belleyim, erkekler için bir yer tapa bilem. Lyakin kızınızğa yok, ozü de balanen...

- Mesele kızımıñ yerleŝtirüvde daa. Men mına bu yerde, kapı arasında da geceley bilem.

10 - Adam mañlayınıñ terini sürtti. Kadınğa bir şey yap, kardaşım, degen yalvarıcı çerenen baktı. Onıñ vaziyeti nevbetçi kadınğa tesir etmey kalmadı. Kadın dudaklarını sıkıp bir an oylanıp turdı. Soñ başını salladı.

- Siziñ bu yerde yatmañıznen vaziyet deñiŝir belleysiñizmi, emce? - dedi yavaştan.

O, boyle dese de, közlerinden ne yapmak kerekligi akkında tüŝüngenı körünip türa edi. Yerinden turdı.

15 - Şimdi kelirim, - dep uzun koridor boylap kaydalarğadır ğayıp olup ketti. Bu arada kapıdan, kuçağında karamen bir yaşında balası olğan, yaş bir kadın kirip keldi. Kart onı körgeninen tınçlandırıcı davuşnen:

- Bir şeyler olacakka beñzey, raatlanırsıñız, balam,- dedi.

20 Çok keçmeden kadın kelip, olarnıñ ekisini de ozünen beraber alıp ketti. Müsafir yigitke onı bayağı beklemek kerek oldı. Kadın kaytıp kelip bolmege kirgeni kibi, yigit onıñ aldına ozüniñ pasportını koydı :

- Demki bir yerge meni...

Kadın oña taaciplenip baktı:

- Siz nasıl yer akkında aytasıñız?

Çevriyazı : 7

Genç ona teşekkür edip, yola çıktı. Kadının söylediği doğruymuş, misafirhanenin önünde indi.

Bina eskice ve bir katlı olup, içi temiz (ve) serindi. Kapının karşısında ağaç bölme içindeki sarışın kadın biriyle tartışmakta(ydı) :

5 - Ben size anlattım sanıyorum, erkekler için bir yer bulabilirim. Lakin kızıma yok, kendisi de çocuklu...

- Asıl mesele kızımı yerleştirmekte. Ben işte burada, kapı arasında da geceleyebilirim. - Adam alınının terini sildi. Kadına bir şey yap, kardeşim, diyerek yalvaran ifadeyle baktı. Onun vaziyeti nöbetçi kadına hemen tesir etti. Kadın dudaklarını ısırarak bir an 10 düşündü. Sonra başını salladı.

- Sizin burada yatmanızla vaziyet değişir mi sanıyorsunuz, amca? - dedi yavaşça.

O, böyle dese de, gözlerinden ne yapması gerektiği konusunda düşündüğü belli oluyordu. Yerinden kalktı.

- Şimdi gelirim, - deyip uzun koridor boyunca her nereye ise kaybolup gitti. Bu arada 15 kapıdan, kucağında tahminen bir yaşında çocuğu olan, genç bir kadın girdi. İhtiyar onu görünce sakinleştirici sesle :

- Bir şeyler olacağı benziyor, dinlenirsiniz, çocuğum, - dedi.

Çok geçmeden kadın gelip, onların ikisini de kendisiyle beraber alıp gitti. Misafir gence onu bayağı beklemek düştü. Kadın dönüp odaya girer girmez, genç onun önüne 20 kimliğini koydu :

- Deminki yere beni...

Kadın ona şaşırarak baktı :

- Siz nasıl bir yerden bahsediyorsunuz?

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 7

- Kartka işandırğan yeriniz akkında aytam, - dedi yigit çok oylanıp oturmay.

Kadın birden şakıldap küldi. Lyakin onıñ davuşı yorğun edi. Sonra ciddiyleşti:

- Bugun bu müsafirhaneye bir şey oldı. Ardı uzılmey kelebereler. Zar-zornen birini yerleştirseñ kapıdan digerleri kireler. Oyle vakıtlar ola adam tapalmaysıñ...

- 5 Bayağı beklegen soñ yigitke de yer tapıldı. Eki kişilik odağa üçüncisi olarak kirdi. Yani odanıñ ortasına raskladuşka koyıldı.

- Yigit odağa kirgende divar túbündeki krovattaki adam endi çoktan tatlı üküda edi. Onıñ yatkanına bakkanda yaş yigitke beñzey. Uzun kevdesi beyaz çarşafnen ortülü. Üzü ve başı yastık astında. Tegiz ve serbest nefes almakta. Ekinci krovat boş, saibiniñ kirgenine daa çok vakıt olmasa kerek, keñ omuzlarinen pencereniñ yarısını kapatkan, tışka bakıp turmakta. Odaga adam kirgeninen çevirildi, yigitniñ selyamını aldı. Suskan alda onıñ areketlerine bakıp turdı. Yigit raskladuşkanı yerleştirgen soñ onıñ üstüne oturdı. Kişi oña taaciplenip baktı :

- Siz mında, bunıñ uzerinde üklaycaksızızmı? -dedi kaba gur sesnen.

- 15 - Bugun raatlık künü olğanından müsafir çok eken. Bunu da nevbetçi kadınıñ kayğıruvinen taptık. -Soñ hoşnut alda kulümsiredi... -Sabık studentke boyle yerde yatmak ne olsun?..

- Doğru aytasız, kardaşım, yaşlıkka yeter şey yok. Men sizniñ yaşınızda ekende taş üstünde bile puf töşekte yatkan kibi üklay edim. Lyakin şimdi...

- 20 Yigit oña meraknen baktı. Mazallı adam. Yaşı endi altmışını keçken. Siyrekleşken çal saçları maşinkanen kırkılğan. Keñ mañlayı

Çevriyazı : 8

- İhtiyara söz verdiğiniz yer hakkında konuşuyorum, - dedi delikanlı çok düşünmeden.

Kadın birden kıkırdayarak güldü. Lakin onun sesi yorgundu. Sonra ciddileşti :

-Bugün bu misafirhaneye bir şey oldu. Ardı kesilmeden geliveriyorlar. Zar zor birini yerleştiren kapıdan diğerleri giriyor. Öyle zamanlar olur adam bulamazsın...

- 5 Bayağı bekledikten sonra delikanlıya de yer bulundu. İki kişilik odaya üçüncü olarak girdi. Yani odanın ortasına yatak yerleştirildi.

- Delikanlı odaya girdiğinde duvar dibindeki karyolada (yatan) adam çoktan tatlı uykuya dalmıştı. Onun yatağına bakıldığında genç birine benziyor(du). Uzun gövdesi beyaz çarşafı örtülü. Yüzü ve başı yastık altında. Düzgün ve rahat nefes almakta. İkinci
- 10 karyola boş, sahibinin girmesine daha çok vakit olmasa gerek, geniş omuzlarıyla pencerenin yarısını kaplayarak, dışarıya bakıp durmakta. Odaya birinin girmesiyle döndü, gencin selamını aldı. Suskun halde onun hareketlerine bakıp durdu. Delikanlı karyolasını yerleştirdikten sonra onun üstüne oturdu. Adam ona şaşırarak baktı :

-Siz burada, bunun üzerinde uyuyacak mısınız? - dedi kaba gür (bir) sesle.

- 15 -Bugün tatil günü olduğundan misafir çokmuş. Bunu da nöbetçi kadının gayretiyle bulduk. - Sonra memnun halde gülümsedi... - Eski (bir) öğrencinin böyle yerde yatması ne mümkün?..

-Doğru söylüyorsunuz, kardeşim, gençliğe zorluk yok(tur). Ben sizin yaşınızdayken taş üstünde bile puf döksekte yatar gibi uyurdum. Lakin şimdi...

- 20 Delikanlı ona ilgiyle baktı. Boylu poslu adam. Yaşı şimdi altmışı geçmiş. Seyrekleşen ağarmış saçları makinayla kesilmiş. Geniş alnı

- teren çızıklarnen yolaklanğan. Burnı büyükçe ve biraz da yalpakça. Kaverenli közleri adamğa meraknen bakalar. Kevdesi uslubsız, omuzları keñ. Karını bel kemigine yapışkan kibi körüne. Lyakin kamburaymağan. Üstündeki biraz bürüşik bicağı omuzlarından tarca kibi körüne, aşağıdan ise bol. Ştanınıñ balakları oldıkça keñ.
- 5 Ayakları büyük. Kırk dördünci, ya da ondan da büyük olsa kerek. Olarnıñ ekisi de baş parmaklarının yanasından kabarıp çıkkınlar. Buğumlarında ille olğanı bir kereden közge çarpa. Elleri de oyle: bilekleri kalın süyekli. Parmakları lampa şişesiniñ ucunu aındıralar. Bedeni bakır tüste. Oña bakkanda, ister-istemez, bu kişi omürlik demirciliknen oğraşa kerek, dep oylaysıñ. Butün müçesi sağlam ve kaviy.
- 10 Yavaş-yavaş sabırnen, iç bir şeyden sakınmadan, gur davuşnen lakırdı ete. Sade adam. Yigitke urmetnen bakkanı, közlerinden körünip tura. O ğaet hoşnut. Merkezden kayta eken. Anda, sovhozlarına, yañı pamuktımar maşinaları almak için barğan. Alğan, em maşinalarını pek begengen.
- Siz o maşinalarını körseñiz şaşarsıñız, - dedi kuançlı sesnen. Soñ birden toktadı.
- 15 Oturğan yerinden bir kıbirdanıñ aldı:
- Bağışlanız, kardaşım, benim anlağanıma kore siz de bir adiy yigit degilsıñız. Bu işler boınca bir mutehassıs olup da meni kulüp oturmañız. - O şakıldap küldi. Kulküsi de samimiy ve kuçlü edi. Yigitke kolunu uzattı:
- Tanış olayık, kardaşım, - benim adım Asan. Maña kureşçi Asan dey ediler. Bir vakıtları beş-altı namlı kureşçini yıkmağance kureş meydanından çıkmay edim... Şimdi, mında şeerge yakın sovhozda, traktor işinde çalışam. Yani nasıl iş kerek olsa onu yapmağa ññ. Traktorcılık-

- derin kırışıklardan yol yol olmuş. Burnu büyükçe ve biraz da yassı. Kahverengi gözleri adama merakla bakıyor. Gövdesi biçimsiz, omuzları geniş. Karnı bel kemiğine yapışmış gibi görünüyor. Lakin kamburlaşmamış. Üstündeki biraz buruşuk ceket omuzlarından dar gibi görünüyor, aşağıdan ise bol. Pantolonunun paçaları oldukça geniş. Ayakları
- 5 büyük. Kırk dört (numara) ya da ondan da büyük olsa gerek. Her ikisi de baş parmaklarının yanından kabarıp çıkmış. Eklem yerleri ilk bakışta göze çarpıyor. Elleri de öyle : bilekleri kalın kemikli. Parmakları lamba şişesinin ucunu andırıyor. Bedeni bakır renginde. Ona baktığında, ister istemez, bu kişi ömrü boyunca demircilikle uğraşmış olmalı, diye düşünür(sün). Bütün organları sağlam ve güçlü.
- 10 Yavaş yavaş sabırla hiçbir şeyden sakınmadan, gür sesle konuşuyor. Yalın, gösterişsiz adam. Delikanlıya hürmetle baktığı, gözlerinden görünüyor. O gayet memnun. Merkezden geriye dönmüş. Oraya, çiftliklerine, yeni pamuk tımar makinaları almak için gitmiş, almış ve makinaları çok beğenmiş.
- Siz o makinaları görseniz şaşarsınız, - dedi sevinçli bir sesle. Sonra birden durdu.
- 15 Oturduğu yerden kalkıp söze başladı :
- Bağışlayınız, kardeşim, benim anladığıma göre siz de sıradan bir genç değilsiniz. Bir mütehassıs olarak bu işler hakkında bana gülmeyin. - O kahkahayla güldü. Gülüşü de samimi ve güçlüydü. Gence elini uzattı :
- Tanışalım, kardeşim, - benim adım Asan. Bana güreşçi Asan derlerdi. Bir zamanlar beş
- 20 altı namlı güreşçiyi yıkmadan güreş meydanından çıkmazdım... Şimdi, burada şehire yakın çiftlikte, traktör işinde çalışıyorum. Yani ne iş gerekiyorsa onu yapmaya çalışıyoruz. Traktörcülük-

mı, maşına aydıcılıkımı, mehanizatorlıkımı, episi bir motor degilmi? Bu benim oğlum,
- o, memnün alda, yanaşadaki krovatka baktı. - Özümüzde injener vazifesinde çalışa.
Maşinalarını kopçegine bakkanda üreginde ne olğanını anlay. O da sizge beñzey,
sağlam, cesür, akıllı. Deycegim, bađışlañız, adınıñ ne edi şü, kardaşım?

5 - Nusret. Osmanov Nusret...

Asan Ağanın üzüni sakın sevinç tebessümi aydınlattı:

- Yanılmađanıñ, men de oyle, bizim halktıñız, dep oylağan edim. Daa şimdi sabık
studentim, degen ediniñiz, demek, mında müsafirsiniñiz...

Nusret onıñ sözüni tasdıq eter kibi başını salladı. Asan ağa oz sözüni devam etti:

10 - Çalışmağa ketesiniñiz, oylemi? Lyakin, kayda? Tesadüf olup bizge tüşseñiz de... angi
institutını bitirdiniñiz, oğlum?

O Nusretke meraknen baktı.

- Mıtlak siziñ sovhozğa olmasa da, er alda komşuñız olacağım. Men instituttan mında,
şü şeerçikke yollanıldım. Samarkand devlet kooperativ institutını bitirdim. Zenaatım -
15 malşnas...

- Malşnas? Alışverişçi... Kişiniñ çırayı bozuldı. Kalın kaşları tüümlenip, közleri us-tüne
sarktılar. Burnı daa da büükleşken kibi oldı. Dudakları kıbırdadılar.

- Ana-babalar kayda bakalar, -dedi açuv tolu kaba sesnen. Soñ oz-özünen lakırdı etken
kibi sözüni devam etti. - Butün vücudı bedeni takatnen, küçnen tolıp taşkan bir yigit
20 olup, beştakta artına keçip kadın urbası, kölmeği, donı satacak... Bunı kızlar da yapar
ediler. Em biñ kere guzel...

Onıñ davuşındaki açuvğa nefret, daa soñra yazıksınıv alyametleri katıldılar.

Çevriyazı : 10

mü, makina kullanmak mı, mekanik tarımcılık mı, hepsi bir motor değil mi? Bu benim oğlum, - o, memnun halde, yanındaki yatağa baktı. – kendimiz de mühendislik vazifesinde çalışıyoruz. Makinaların çoğuna baktığında yüreğinde ne olduğunu anlar. O da size benziyor, sağlam, cesur, akıllı. Diyeceğim, bağışlayınız, adınız neydi, kardeşim?

5 - Nusret. Osmanov Nusret...

Asan Ağa'nın yüzünü sakın sevinç tebessümü aydınlattı :

- Yanılmayalım, ben de öyle, bizim halktansınızdır, diye düşünmüştüm. Daha şimdi eski öğrenciyim, demiştiniz, demek burada misafirsiniz...

Nusret onun sözünü onaylar gibi başını salladı. Asan Ağa sözüne devam etti :

10 - Çalışmaya gidiyorsunuz, öyle mi? Lakin, nereye? Tesadüf edip bize düşseniz de... hangi enstitüyü bitirdiniz, oğlum?

O Nusret'e merakla baktı.

15 - Mutlaka sizin çiftliğe olmasa da, herhalde komşunuz olacağım. Ben enstitüden işte bu kasabaya gönderildim. Samarkand devlet kooperatif enstitüsünü bitirdim. Mesleğim - pazarlamacılık...

- Pazarlamacı? Alışverişiçi... Adamın görünüşü bozuldu. Kalın kaşları düğümleli, gözleri(nin) üstüne sarktı. Burnu daha da büyümüş gibi oldu. Dudakları kıpırdadı.

20 - Ana babalar nereye bakıyorlar, - dedi öfke dolu kaba sesle. Sonra kendi kendine konuşur gibi sözüne devam etti. - Bütün bedeni takatle, güçle dolup taşan bir delikanlı olup da, tezgâh arkasına geçip kadın elbisesi, gömleği, donu satacak... Bunu kızlar da yapardı. Hem bin kere daha güzel...

Onun sesindeki hiddetli nefrete, daha sonra acıma belirtileri katıldı.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 10

- Kimerde buük Şeerlerge baram. Anda çeşit soy traktor, maşına, bazılarında samolöt yapıcı zavodlar alıŐalar. İŐniğ ağır olğanına bakmadan bu yerlerde kadınlar, nazik-nazik kızlar işleyler. Şaşıp kalasığ. Olarnığ yanına barıp, ne içün boyle işnen meŐğülsiniğ, dep sorağan vaktim da oldı. Olar taaciplendiler. Soğ pervasız alda, 5 tehnikanı sevem, dep cevaplandılar. Boyle kızlarınığ iradesi erkeklerniğkinden de kulü ola. Kene Şu Şeer içinde dolansağ beştaktalar artında konfet, pryanik, tort satıp oturğan sağlam, yaş yigitlerge kırıçıman adamlarğa rastkelesiğ. Ya boylelerine ne demek mümkün?

Adiy bir emekçi koylüge, zenaatı bu kadar ters körüneceğini, akılına bile ketirmegen 10 Nusret kolaysızlandı. Asan ağağa o kadın urbası, ya da konfet, tort satıcı adiy bir tükyancı degil, bu Şeer ealisiniğ dülber ve medeniyetli kiyinmesi içün ciddiğ işler yapabilecek mutehassis olğanını aytıp anlatmak istedi. Lyakin Asan ağa Şimdi onı ep bir diğlemeyceğini düüp, sustı. Ağızını bile açmadı.

Bunıñnen, müsafirhaneniğ kuük odaığında, eki adamnığ arasında hoŐnutlık ve 15 meraknen başlanğan subet eki goñülge keder bırakkın alda kesildi.

Asan ağa omuzları üstüne bıcağıını alıp, Yigitke açuvlanğanını bildirmege bile istemegen kibi pervasız körünişte azbarğa ıktı. Nusret ise ar-abik soıındı, raskladuşka uzerine sozuldı. Üstündeki çarşafını omuzlarınace koterdi. Guya, epkin sportını añdırğın, dülber, sağlam kevdesini Asan ağadan gizlemekte edi. Asan ağanen olğın 20 subet Nusretniğ hayalını uzakka alıp ketti.

Zaten bu institutka kirmek onığ akılına bile kelmegen edi. Onıncı sınıfını bitirgende Nusret

- Bazen büyük şehirlere gidiyorum. Orada her çeşit traktör, makina, bazılarında uçak yapan fabrikalar çalışıyor. Bu yerlerde işin ağır olduğuna bakmadan kadınlar, nazik nazik kızlar çalışıyor. Şaşıp kalırsın. Onların yanına gidip, niçin böyle işle meşgulsünüz, diye sormaya vaktim de oldu. Onlar şaşırdılar. Sonra korkusuz halde, tehlikeyi
5 seviyoruz, diye cevapladılar. Böyle kızların iradesi erkeklerinkinden de güçlü olur. Daha şu şehir içinde dolaşsan tezgâh arkasında şeker, bisküvi, pasta satıp oturan sağlam, genç yiğitlere yaşlı adamlara rastlarsın. Ya böylelerine ne denir?

Basit bir emekçi köylüye, mesleğinin bu kadar ters görüneceğini, aklına bile getirmeyen Nusret zorlandı. Asan Ağa'ya o kadın elbisesi, ya da şeker, pasta satıcı basit bir
10 dükkancı değil, bu şehir halkının güzel ve medenî giyinmesi için ciddi işler yapabilecek mütehassıs olduğunu söyleyip anlatmak istedi. Lakin Asan Ağa şimdi onu hep aynı (şekilde) dinlemeyeceğini düşünüp, sustu. Ağzını bile açmadı.

Bununla, misafirhanenin küçük odasında, iki adamın arasında memnuniyet ve merakla başlayan sohbet iki gönüle keder bırakmış (bir) halde kesildi.

15 Asan Ağa omuzları üstüne ceketini alıp, delikanlıya öfkelenmiş olduğunu belli etmek istemez gibi korkusuz görüntüsüyle bahçeye çıktı. Nusret ise çarçabuk soyundu, yatağın üzerine uzandı. Üstündeki çarşafını omuzlarına kadar çekti. Sanki, güçlü sporcuyu andıran, muntazam, sağlam gövdesini Asan Ağa'dan gizlemektedir. Asan Ağa'yla olan sohbet Nusret'in hayalini uzaklara alıp götürdü.

20 Zaten bu enstitüye girmek onun aklına bile gelmemişti. Onuncu sınıfı bitirdiğinde Nusret

endi yigirmi-yigirmi bir yaşlarındaki yigit edi. O, elbette, sınıflarında yanğız degil edi. On yedi-on sekiz yaşındaki kızlar ve oğlanlarnen beraber yigirmi bir-yigirmi beş yaşındaki kızlar ve oğlanlar da okuy ediler. Olarnıñ sınıfına «cıyma komanda» dey turğanlar. Cenkten soñki yıllarda çok yerlerde boyle olğan edi.

- 5 Nusretler o vakıt koyde yaşay ediler. Eline pişkinlik attestatını alğanı kibi pasport ve diger dokumentler artıdan çapkaladı. Lyakin oz vaktında yolğa çıkmaknıñ imkyanı olmadı. İnstitutka dökumentlerini dostunen yolladı. Ozü ise Samarkandka imtianlar başlanacak künniñ sabasına barıp çıktı.Onıñ institutka kirüv taliyini şu dostu çezgen edi. Ona vaziyetni deñiştirmek mumkün olmadı. Ne çare? Nusret tüşüdi, taşındı. Ahır-soñu
- 10 bu institutta imtian tutmak, bilgi dairesini sınap bakmak istedi. Pakıl kibi, butün imtianlardan yahşı ve aliy işareleri aldı. Boyleliknen, avgust ayınıñ soñlarında evlerine meditsina degil de, Samarkand kooperativ institutınıñ studentı olarak kaytıp keldi. Nesil-eccadı körmegen ve bilmegen institut...

- 15 Evlerine kelgende babası işte, anası ise evde, set üstünde oturmakta edi. Oğlunu korıp pek kuvandı. Çapıp- çapkalap oña sofrı koydı. Ozü de oğlunıñ yanından keçip oturdy. Ona asret tolu közlerinen baktı. Al-hatirini, savluğını tekrar-tekrar soradı. Ananıñ kuvançnen tolu üregi sık-sık urmakta edi.

Angi ana oz evlyadınıñ bahtlı olğanını körmegen aves etmez?!

- 20 Lyakin Nusretniñ ozü istegen institutka degil de başkasına kirgenini eşitkende bir kereden susıp kaldı. Onıñ başında nasıl fikirler dolanğanını, üreginde neler olup keçkenini çeresinden

Çevriyazı : 12

şimdi yirmi yirmi bir yaşlarında bir delikanlıydı. O, elbette, sınıfında yalnız değildi. On yedi on sekiz yaşındaki kızlar ve oğlanlarla birlikte yirmi bir yirmi beş yaşındaki kızlar ve oğlanlar da okumaktaydılar. Onların sınıfına «seçme grup» diyorlarmış. Savaştan sonraki yıllarda çoğu yerde böyle olmuştu.

- 5 Nusretler o vakit köyde yaşamaktaydılar. Eline diplomasını aldığı gibi kimlik ve diğer dokümanlar ardından hızlandı. Lakin tam vaktinde yola çıkmanın imkanı olmadı. Enstitüye dokümanlarını dostuyla yolladı. Kendisi ise Samarkand'a imtihanların başlayacağı günün sabahında vardı. Onun enstitüye giriş talihini o dostu çizmişti. On(un) bu durumu değiştirmesi mümkün olmadı. Ne çare? Nusret düşündü, taşındı. En
10 sonunda bu enstitüde imtihana girmek, bilgi derecesini sınavıp bakmak istedi. Aksi gibi, bütün imtihanlardan iyi ve en yüksek notları aldı. Böylece, ağustos ayının sonlarında evlerine tıp değil de, Samarkand kooperatif enstitüsünün öğrencisi olarak döndü. Neslinin, ecdadının görmediği ve bilmediği enstitü...

- 15 Evlerine geldiğinde babası işte, annesi ise evde, sedir üstünde oturmaktaydı. Oğlunu görünce çok sevindi. Çarçabuk ona sofrayı koydu. Kendisi de oğlunun yanından geçip oturdu. Ona hasret dolu gözlerle baktı. Halini hatırını, sağlığını tekrar tekrar sordu. Ananın kıvançla dolu yüreği küt küt atmaktaydı.

Hangi ana kendi evladının mutlu olduğunu görmeye heves etmez?!

- 20 Lakin Nusret'in kendi istediği enstitüye değil de başkasına girdiğini işittiğinde (bir anlık) susup kaldı. Onun kafasında nasıl fikirler doğduğunu, yüreğinde neler olup geçtiğini yüzünden

bilmek zor edi. Er alda oğluna auvlanmağanı sezile edi. O, boyle alında bayağı vakıtkace oturdı, soğ oğluna bakıp zornen olsa da kulümsiredi. Uzanıp onığ saçlarını siypadı:

5 - Vaziyetni anlayım, oğlüm, er alda bu institutka kirmek de kolaylıknen olmağandır. Sen yaş bala degilsığ, ne yapmak kerek olđanını ve ne yapılđanını ozüğ de biledirsiğ,- dedi yavağtan.

Akşam işten kaytkan babası azbar kapıdan kuvançnen kirdi. Nusretniğ institutka kirgenini eğitken. Çünkü boyle haber tez darkay, ille de deseğ koy yerlerinde.

10 - Menim oğlum babasınığ işanını er vakıt aklar, - dedi o. -Kafağ tobannen degil de, akılne tolu olsa bir vakıt yol içinde kalmazsığ...

İş urbalarını avuğtırıp ıktı. Goğlü hoğnut alda:

15 - Demek, işler boyle. Baba zenaatı - dülgerlikke nokta koydım. Bugünden itibaren ozüm sevgen zenaatnı - hirurglık ilimini benimsemege belsendim, dese... Madam ki, oğlumız oyle yapmağa karar bergen, bugünden soğ men de oğa oz razılığımı bildirem. Barsın, onığ istegi yerine kelsin. O da cesürlükni, yigitlikni talap etken hızmet. Eğitesinmi, anası? - O boynunu sozıp, azbar içinde nasıldır bir işnen meşđul olđan kadınına kıırdı. Nusretniğ anası Şemsiye apte bir şey aytmadı. Ozüniğ işini baka berdi.

- Oyle de olmadı, baba,- dedi Nusret cesaretsiz sesnen.-Eğitmediğizmi, men meditsina degil, kooperativ institutna kirdim.

20 Baba oğlumığ ne degenini birden anđlap olamadı.

- Anđlat mağa, o nasıl institut, sen andan kim olup ıkacaksığ?

- Malşnaslık fakültetine kirdim,- dedi Nus-

evriyazı : 13

anlamak zordu. Herhalde oğluna öfkelenmediği sezilmekteydi. Bu durumda uzun süre oturdu, sonra oğluna bakıp zorla da olsa gülümsedi. Uzanıp saçlarını okşadı :

- 5 - Durumunu anlıyorum, oğlum, herhalde bu enstitüye girmek de kolay olmuyordur. Sen küçük çocuk değilsin, ne yapman gerektiğini ve ne yapılacağını kendin de bilirsin, dedi yavaşça.

Akşam işten dönen babası avlu kapısından sevinçle girdi. Nusret'in enstitüye girdiğini duymuş. Çünkü böyle haber çabuk yayılır, özellikle de köy yerlerinde.

- Benim oğlum babasının düşüncesini er geç anlar, - dedi. - Kafan samanla değil de, akılla dolu olsa hiçbir zaman yolda kalmazsın...

- 10 İş elbiselerini alıp çıktı. Gönlü rahat halde :

- Demek, işler böyle. Baba zanaatı - marangozluğa nokta koydum. Bugünden itibaren kendi sevdiğim zanaatı - cerrahlık ilmini benimsemeye başladım, desene... Madem ki, oğlumuz öyle yapmaya karar vermiş, bugünden sonra ben de ona kendi rızamı bildiriyorum. Varsın, onun isteği yerine gelsin. O da cesaret, yiğitlik isteyen iş. İşitiyor musun, annesi? - O boynunu büküp, avlu içinde bir işle meşgul olan karısına seslendi. Nusret'in annesi Şemsiye Abla bir şey söylemedi. Kendi işine baktı.

- Öyle de olmadı, baba, - dedi Nusret cesaretsiz sesle. - Duymadınız mı, ben tıp değil, kooperatif enstitüsüne girdim.

Baba oğlunun ne dediğini birden anlayamadı.

- 20 - Anlat bana, o nasıl enstitü, sen oradan ne olup çıkacaksın?

- Pazarlamacılık fakültesine girdim, - dedi Nus-

ret. Lyakin onıñ tam manasını daa ozü de añlamay edi.

Baba, kor üstüne baskan kibi, birden yerinden sıçrap turdı, bağırıp başladı:

- Alışveriş...Zenginlik, lokata para kazanmak peşine tüştüm dese... Taşnı sıksa suvunu çıkarmağa kadir yigit, tükyancı olacak emiş. Menim oğlum akılını aldırğan, çıldırğan
5 demek mumkün. Hurnazlıkka ogrenmek için o beş yıl okuyacak.

-Baba, insanı zenaatı bozamı yoksa, siz bu saada çalışkanların episi hurnaz belleysinizmi?!

-Bellemeyim, oyleler. Eyi adam o işke burnunu sokmaz. Sen nesil-eccadımıznıñ adına leke tüşüreceksiñ,- o ep kızdı, kızğan sayın daa ziyade bağırdı.

10 Nusretke artık onıñ yanında oturmak mumkün degil edi. Ketmege, babasınıñ kozü ogünden ğayıp olmağa tırıştı.

Nusret o zaman ozünü ucsız-bucaksız derya içinde, onıñ kasırğalı dalğaları arasında is etti. Dersin kıbırdandı gemi avdarılacak, dalğalar içinde ğark olacak.

Şimdi de, biraz evelsi, Asan ağanen olup keçken kısa subetten soñ yigitniñ üregini
15 nasıldır bir goñül hoşnutsızlığı ezgen kibi oldı. Lyakin o tez keçip ketti, çünkü Nusret şimdi ozünüñ kim, nasıl mutehassis olğanını yahşı bile. Er nasıl dalğalar içine tüşse de, oña havflı olmayacak kibi duyıla.

Yaş mutehassis, Asan ağanıñ aytkanlarını degil, mında o nasıl adamlarnen körüşecegi, işleycegi akkında oylandı. Tüşünceleri ket-kete çatallandılar. Ulkün çırak yarığında,
20 teren oylar içinde koz kapakları yavaş-yavaş ümulğanını duymay kaldı.

Çevriyazı : 14

ret. Lakin onun tam manasını daha kendisi de anlamıyordu.

Baba, ateş üstüne basmış gibi, birden yerinden sıçrayıp kalktı, bağırmağa başladı :

- Alışveriş... Zenginlik, bedavadan para kazanmak peşine düştüm desene... Taşı sıkça suyunu çıkarmaya kadir yiğit, dükkancı olacaktı. Benim oğlum aklını kaybetmiş, 5 çıldırmış demek mümkün. Kurnazlık öğrenmek için o beş yıl okuyacak.

-Baba, insanı zanaatı bozar mı? Yoksa, siz bu alanda çalışanların hepsini kurnaz mı sanıyorsunuz?!

-Sanmıyorum, öyleler. İyi adam o işe burnunu sokmaz. Sen sülalemizin adına leke düşüreceksin,- o iyice kızdı, kızdıkça daha fazla bağırdı.

10 Nusret'in artık onun yanında oturması mümkün değildi. Gitmeye, babasının gözü önünden kaybolmaya çalıştı.

Nusret o zaman kendini uçsuz bucaksız derya içinde, onun kasırgalı dalgaları arasında hissetti. Dersin (ki) gemi kıpırdandı yıkılacak, dalgalar içinde batacak.

Şimdi de, biraz önce, Asan Ağa'yla geçen kısa sohbetten sonra delikanlının yüreğini 15 (sanki) bir gönül hoşnutsuzluğu ezmiş gibi oldu. Lakin o çabucak geçip gitti, çünkü Nusret ki şimdi kendisinin, nasıl mütehassıs olduğunu iyi biliyor. Her nasıl dalgalar içine düşerse düşsün, ona tehlikeli olmayacak gibi görünüyor.

Genç mütehassıs, Asan Ağa'nın söylediklerini değil, burada nasıl adamlarla görüşeceği, çalışacağı hakkında düşündü. Düşünceleri gitgide çatallandı. Büyük mum ışığında, derin 20 düşünceler içinde göz kapaklarının yavaş yavaş yumulduğunu anlayamadan uyuyup kaldı.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 14

* * *

Nusret ükudan keç uyandı. Közlerini açkanmen elindeki saatine baktı. Sekiz olmakta. Biraz vakit evde bulunuvım maña oz tesirini köstergen. Studentlik adetimni terk
5 etkenim, dep oylandı. Çünkü studentlik yılları devamında bir defa bile saba yedini
keçirip turğanını hatırlap olamay. Evlerinde ükladı. Buña elbet, anası sebepçi ola edi.
Saba açılğanı kibi Nusret yatkan odada çibin bile uçurtmay edi. Babası oña erişmek için
erte tura ve balaban çapanı sofağa kirsetip: «Nusret, oğlüm, yetti üklağanı, tur biraz
kartop çapala», dep yavaştan kıcıra edi. Bu vakit anası yetişip kelip, «Tiyme balağa iç
10 olmadım beş-altı kün raat üklasın. O kadar okuvdan, imtianlardan soñ... Erte turmağa
etiştirir»,- dep Osman ağanı andan kuvıp çıkara edi. Ah, analar, analar...

Yigit tez-tez kiyinmek için skemle üstündeki urbalarına uzandı. Olarnıñ arasından bir
kyağıt tüşti. Ne olğanını bir kereden anlamadı. Alıp okudı:

«Babamnıñ sizge yapkan kabalığı için afu etiñiz. O biraz kızma taban, lyakin goñlü pak
15 adam. Dünyada erkeklerge tehnikadan başka zenaatnı iç de münasip körmey. Mında
yerleşseñiz, belki daa çok kereler körüşirmiz...

Sayğinen Asanov».

Nusret yanaşadaki boş krovatlarğa baktı, başını sallap kulümsiredi. Soñra yerinden
turıp, şeer ticaret idaresine ketti.

* * *

Nusret uykudan geç uyandı. Gözlerini açar açmaz bileğindeki saatine baktı. Sekiz
olmakta. Bir süre evde bulunmam bana tesirini gösterdi, öğrencilik alışkanlığımı terk
5 ediyorum, diye düşündü. Çünkü öğrencilik yılları boyunca bir defa bile sabah yediyi
geçirip kalktığını hatırlamıyordu. Evlerinde uyukladı. Buna elbet, annesi sebep olmuştu.
Sabah olduğu gibi Nusret'in yattığı odada sinek bile uçurtmuyordu. Babası ona
yetişmek için erken kalkar ve büyük çapayı içeriye getirip : «Nusret, oğlum, yetti
uyuduğun, kalk biraz patates çapala», diye yavaşça sesleniyordu. Bu sırada annesi
10 yetişip gelerek, «Dokunma çocuğa hiç olmazsa beş altı gün rahat uyusun. O kadar
okumadan, imtihanlardan sonra... Erken kalkmaya alışır», - deyip Osman Ağa'yı oradan
kovup çıkarırdı. Ah, analar, analar...

Delikanlı çabuk çabuk giyinmek için iskemle üstündeki elbiselerine uzandı. Onların
arasından bir kağıt düştü. Ne olduğunu ilk anda anlamadı. Alıp okudu :

15 «Babamın size yaptığı kabalık için affedin. O biraz asabî, lakin gönlü temiz adam(dır).
Dünyada erkeklere teknikten başka mesleği hiç de münasip görmüyor. Buraya
yerleşirseniz, belki daha çok kereler görüşürüz...

Saygıyla Asanov».

Nusret yanındaki boş karyolalara baktı, başını sallayıp gülümsedi. Sonra yerinden
20 kalkıp, şehir ticaret idaresine gitti.

Nusretke direktorını çokça beklemek gerek oldu. Çünkü o erte kelgen edi. Vakitni keçirmek için idarenin azbarı içinde dolandı. Azbar o kadar büyük olmasa da, mında çalışkan adam, kaydan ne tapsa onu ketirip oturtkan kibi, açkan çiçekler çeşitiniñ adı-
5 çalışkan adam, kaydan ne tapsa onu ketirip oturtkan kibi, açkan çiçekler çeşitiniñ adı-
esabı yok edi. Er yer temiz-pak, cıyışınıklı ve dülber.

Yigit kaytıp kelgende direktor endi oz yerinde edi. Sekretarı maşinkasını çıkıldıta berip
nelerdir yazmakta. Nusret ondan musaade sorap, odağa kirdi. Uzun stol başında nasıldır
dökumentlerni teşkermekte olğan ciddi adam yigitni yerinden turıp, sıcaklıknen
10 karşılap aldı:

- Bizge yollanılgan malşnassınıız, oylemi?dedi yavaştan.- Haberimiz bar, soñ yahşı-yahşı
keldiñizmi?

- Körgeñiz kibi, uzurıñızdam.

Direktor hoşnut alda oña elini uzattı:

15 - Aysa tanış olayık, Tahir İsmatüllayeviç...

- Nusret Azamatoviç.

Direktor oña karşıısından oturmağa yer kösterdi. Nusret bu zaman meşin papkasından
kyağıtlar çıkarıp, direktorğa uzattı.

Tahir İsmatüllayeviç kyağıtlarını sabırnen, birer-birer közden keçirdi. O şimdi bu alında
20 kyağıtlarını bakmaktan kore Nusretni nasıl işke tayin etmek gerek olğanı akkında
tüşüngen kibi körüne edi. Onıñ kiçkene elleri, ince-uzun parmakları kansız ediler. Nazik
körünüşli, tegiz üzünüñ renki de oyle. Közleriniñ tübü yarı alka şeklinde torbalanıp
sarkkan. Aşağı bakkanda olar daa kabarğan kibi körüneler. Samayları kumüş kibi bem-
beyazlar. Lyakin saçları gur ve siyalar. Yaşı ellini keçkenmi, yoksa daa oña barmağan

Çevriyazı : 16

Nusret'in müdürü çok fazla beklemesi gerekti. Çünkü Nusret erken gelmişti. Vakit geçirmek için idarenin bahçesi içinde dolaştı. Bahçe o kadar büyük olmasa da, burada çalışan adam, nereden ne bulsa onu getirip dikmiş gibi, açan çiçeklerin çeşidinin haddi hesabı yoktu. Her yer tertemiz, derli toplu ve güzel.

Genç dönüp geldiğinde müdür kendi yerindeydi. Sekreteri daktilosunu tıkırdatarak bir şeyler yazmaktaydı. Nusret ondan müsaade isteyip, odaya girdi. Uzun masa(nın) başında (dikkatlice) dokümanlarını kontrol etmekte olan ciddi (görünürlü) adam yerinden kalkıp, delikanlıyı samimiyetle karşılayarak içeri aldı :

-Bize gönderilen pazarlamacısınız, öyle mi? dedi yavaşça. - Haberimiz var, rahat geldiniz mi?

-Gördüğünüz gibi huzurunuzdayım.

Müdür memnun halde ona elini uzattı :

15 - Öyleyse tanışalım, Tahir İsmatüllayeviç...

-Nusret Azamatoviç.

Müdür ona karşısında oturması için yer gösterdi. Nusret bu sırada deri dosyasından (bazı) kağıtlar çıkarıp, müdüre uzattı.

20 Tahir İsmatüllayeviç kağıtları sabırla, birer birer gözden geçirdi. O kağıtlardan baktığı kadarıyla Nusret'i nasıl bir işe tayin etmek gerektiği konusunda düşünmüş gibi görünüyordu. Onun küçücük elleri, ince uzun parmakları kansızdı. Nazik görünürlü, düzgün yüzünün rengi de öyle. Gözlerinin altı yarı halka şeklinde torbalanıp sarkmış. Aşağı bakınca onlar daha kabarmış gibi görünüyor. Şakakları gümüş gibi bembeyaz. Lakin saçları gür ve siyah. Yaşı elliye geçmiş mi, yoksa daha elliye gelmemiş

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 16

mı, anlamak kıyın edi. «Hastacan kişi olsa kerek...»dep tüşündi Nusret. Direktor közlerini kyağıtlardan alıp Nusretke baktı :

-Yahşı, kardaşım, şimdilik bizde uyken malşnas olup çalışırsınız, soğ bakarmız. Yapılacak işler çok,- dedi ciddi davuşnen. Soğ akılına bir şey tüşken kibi birden:

5 -Durak meseleniz nasıl?..

Nusret ne deycegini bilmegen adam kibi,omuzlarını kıstı :

-Akşam müsafirhanede yattım.

-Bizde bu mesele oyle ağır degil. Lyakin, doğrusını aytkanda, engil demek de olmaz. Bir kaç yıllar evel bu yerni bir kasaba demek mümkün edi. Şimdi kurucılık işi yahşı
10 genişledi. Dülber şeer meydanğa kelmekte. İstesenziz şimdilik şu yağı evlerdeki yatakhanelerden birine yerleşe bilesiniz. Eki, ya da uç adamlık odalar çok. Bir özünüz de yaşay bilesiniz. Mında, yakın yerde, küçük bir odaçığımız bar, biraz karanlıkça. Bulutlu künlerde yarık yakmak kerek ola...

Nusret çok tüşünip oturmadı, şu odaçıkka barmağa istegenini bildirdi. Er şey anlaşılğan
15 soğ, direktor sekretar kıznen bolük müdirini çağırtdı.

Aradan bir tınış keçer keçmez odağa guzel kiyingen otuz beş-kırk yaşlarında kişi kirdi. Nusretnen başını sallap selyamlaştı. Direktornıñ aytkanlarını dikkatnen dinledi. Soğ yerinden turıp Nusretnen kol berip, tanış oldu. Direktorğa:

- Mesele anlaşıldı, Tahir İsmatüllayeviç, - dedi resmiy davuşnen.- Men boyle adamnı
20 çoktan bekley edim. Özünüzge malüm, bolügimizdekilerinıñ deerlik episi kadınlar. O milletnen çalışmak kolay şey degil. Velyadiye de, tünevinden berli mısır tavuğı kibi kabarıp üre, - soğ sözünü şaka tarzın-

Çevriyazı : 17

mi, anlamak zordu. «Hasta biri olsa gerek...» diye düşündü Nusret. Müdür gözlerini kağıtlardan alarak Nusret'e baktı :

-Güzel kardeşim, şimdilik bizde pazarlama amiri olarak çalışırsınız, sonra bakarız. Yapılacak işler çok, - dedi ciddi (bir) sesle. Sonra aklına bir şey gelmiş gibi birden :

5 - Kalacak (yer) meseleniz ne durumda?..

Nusret ne diyeceğini bilmeyen biri gibi, omuzlarını kaldırdı :

- Akşam misafirhanede yattım.

- Bizde bu mesele öyle zor değil. Lakin, doğrusunu söylersek, kolay demek de olmaz. Birkaç yıl önce buraya bir kasaba demek mümkündü. Şimdi yerleşim çok arttı. Güzel
10 (bir) şehir meydana geliyor. İsterseniz şimdilik bu yeni evlerdeki yatakhanelerden birine yerleşebilirsiniz. İki ya da üç kişilik odalar çok. Tek başınıza da yaşayabilirsiniz. Burada, yakın (bir) yerde, küçük bir odacığımız var, biraz karanlıkça. Bulutlu günlerde ışık yakmak gerekir...

Nusret çok düşünmedi, o küçük odaya gitmek istediğini bildirdi. Her şey anlaşıldıktan
15 sonra, müdür sekreter kız vasıtasıyla kısım müdürünü çağırttı.

Aradan bir nefes alışı kadar zaman geçer geçmez odaya güzel giyinmiş otuz beş kırk yaşlarında biri girdi. Başını sallayarak Nusret'le selamlaştı. Müdürün söylediklerini dikkatle dinledi. Sonra yerinden kalkıp Nusret'e elini uzatarak tanıştı. Müdüre :

- Mesele anlaşıldı, Tahir İsmatüllayeviç, - dedi resmî (bir) sesle. - Ben böyle birini
20 çoktandır bekliyordum. Sizin de bildiğiniz gibi kısmımızdakilerin hepsi kadın. Onlarla çalışmak kolay şey değil. Velyadiye de, dünden beri mısır tavuğu gibi kabarıp duruyor,
- son sözüne şaka tarzın-

da devam etti, - zararı yok, burununun tozunı biraz kaksak ozüne tez kelir...

Tahir İsmatüllayeviç ciddi alda yerinden turdı:

- Olur-olmaz şeyler için adamların tozunı kaka bermekniñ akibeti yahşı olup çıkmaz. O fena kadın degil, aksince çalışmağa sevgen hadim. Adamların çalışmağa bilmek kerek,
5 Askarcan,- dedi.

Direktornin odasından çıkkan soñ, bolük müdiri tar koridor boylap sözsiz ketti. Dersin yanında kimse yok. Biraz ürip, sol tarafka burulğan soñ, toktadı. Nusretke diger hadimlerden nasıl münasebette bulunmak kerek olğanı akında anlatmağa tırıştı:

- İşte er şey tertip-nizamğa bağı. Bölüğimizde bu işni yoluna koysak, kalğanı kolay. Biz
10 endi eki erkek oldık. Bu işniñ astından çıkarmız belleyim...

O karşıdaki kapını açtı, Nusretke yol kösterdi:

- Kiriñiz, Nusret Azamatoviç arkadaş,- dedi.

Olar geniş odağa kirgende, stol başında işnen meşğul olğan kadınlar başlarını koterdiler...

15 - Tanış olunız, arkadaşlar, - dedi bolük, müdiri, - bu Osmanov Nusret Azamatoviç, bugünden itibaren bizim uyken malşnasımız, iş boınca nasıl süalleriniz olsa oña muracaat ete bilesiniz. Aliy malümatlı, oz işni bilgen yigit... Aliy malümatlı, degen sözge ayrıca aenk berdi. Bunıñnen kimniñdir, kergin ürek tellerine tokenmağa istegeni biline edi.

20 Nusret kolaysızlandı. Kulaklarınace kızardı. O benim tercime alımını ozümden de yahşı bile, ğaliba, dep oylandı. Lyakin bu şeylerge çok emiyet bermedi. Çünkü yigit için buların emiyeti yok edi.

Çevriyazı : 18

da devam etti, - zararı yok, burnunun tozunu biraz alsak (burnunu sürtsek) kendisine çabuk gelir...

Tahir İsmatüllayeviç ciddi halde yerinden kalktı :

5 -Olur olmaz şeyler için insanların tozunu atıvermenin sonu iyi olmaz. O fena kadın değil, aksine çalışmayı seven çalışkan (biri). İnsanlarla çalışmasını bilmeli, Askarcan, - dedi.

Müdürün odasından çıktıktan sonra, kısım müdürü dar koridor boyunca konuşmadan gitti. Dersin (ki) yanında kimse yok. Biraz yürüyüp sola döndükten sonra durdu. Nusret'e diğer çalışanlarla nasıl (bir) ilişkide bulunması gerektiği hakkında (bir şeyler) 10 anlatmaya çalıştı :

- İşte her şey tertip nizama bağlı. Kısımımızda bu işi yoluna koysak, gerisi kolay. Biz şimdi iki erkek olduk. Bu işin altından çıkabiliriz (zannedirim)...

O karşıdaki kapıyı açtı, Nusret'e yol gösterdi:

-Giriniz, Nusret Azamatoviç arkadaş, - dedi.

15 Onlar geniş odaya girince, masa başında işle meşgul olan kadınlar başlarını kaldırdılar...

-Tanışın arkadaşlar, - dedi kısım, müdürü, - bu Osmanov Nusret Azamatoviç, bugünden itibaren bizim pazarlama amirimiz, iş hakkında sorunlarınız olursa ona müracaat edebilirsiniz. Çok bilgili (ve) kendi işini bilen biri... Çok bilgili diyerek söze ayrıca 20 ahenk verdi. Bununla birinin, gergin yürek tellerine dokunmak istediği biliniyordu.

Nusret zor durumda kaldı. Kulaklarına kadar kızardı. O benim tercüme-i halimi benden de iyi biliyor, galiba, diye düşündü. Lakin bu şeylere pek ehemmiyet vermedi. Çünkü delikanlı için bunların önemi yoktu.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 18

Onıñ kelüvinen kimniñdir burun tozunı kakmak istegenlerini Nusret begenmedi. «Eger o adamnıñ oz vazifesini eda etmege kuçu-bilgisi yetmese bunı ozü de biledir. Bilmese temiz üreknen aqlatmaq lyazım », - dep oylandı. Bölük müdiri Nusretni bölükte çalışkan malşnaslarnen tanış etti:

5 - Velyadiye Seydametova, o da sizin mtehassısıñız boınca malşnas, -dep sağ taraftaki stol başında oturğan dülber kadını kösterdi. Kadın kulümsirep başını salladı. Lyakin onıñ goñülünde nasıldır bir hoşnutsızlık olğanı, gizlese de, bakişından körünip tura edi. «Demi ayılğan karı»- dep oylandı yigit. Onıñ yanaşasında oturğan, bölük başı oña taraf çevirilgende adı ve familiyasını ozü ayttı:

10 - Sabohat Karimova...

-O da malşnas,- dep koştı onıñ sözüne Askarali Amanoviç. Sonra barıp tördeki, büyük, yıldırvuk yazı stolu başına keçip oturdy. Nusretke de oturmağa yer kösterdi. Yani Nusretniñ stolinen onıñki yan-yanaşa tura ediler.

Bu arada odağa orta yaşlarında bir kadın kirdi. Selyam berir-bermez Askarali Amanoviçke şikayetlenip başladı:

-Malnı tünevin saba beklegen edik, lyakin bugün de uyle olayata, daa kimseniñ kölgesi körünmey, - dedi açuvnen.

Askarali kadınıñ aytkanlarını dikkatnen dinledi.

-Episini bilem, - dedi yımşak davuşnen.- Lyakin bu keresinde sizge mal berip olamadık.
20 Oyle yapmak kerek edi. Kadın eleslendi:

-Boyle olması mümkün degil, Askarali Amanoviç, benim planım akkında da düşünmek kereksiniz...

-Ya düşünmeyip ne yapamız, mında bir şey ak-

Çevriyazı : 19

Onun gelmesiyle birinin burnunun tozunu almak istemeleri Nusret'in hoşuna gitmedi. «Eğer o adamın kendi vazifesini yapmaya gücü, bilgisi yetmiyorsa bunu kendisi de biliyordur. Bilmiyorsa açık yüreklilikle anlatmak lazım», - diye düşündü. Kısım müdürü Nusret'i kısımda çalışan pazarlamacılarla tanıştırdı :

5 - Velyadiye Seydametova, o da sizin konunuzda pazarlamacı, diye sağ taraftaki masa(nın) başında oturan güzel kadını gösterdi. Kadın gülümseyerek başını salladı. Ancak gönlünde bir memnuniyetsizlik olduğu, gizlese de, bakışından belli oluyordu. «demin bahsedilen kadın» - diye düşündü genç. Onun yanbaşıda oturan, kısım şefi ona doğru dönünce adı ve soyadını kendisi söyledi :

10 - Sabohat Karimova...

-O da pazarlamacı, - diye ilave etti onun sözüne Askarali Amanoviç. Sonra makamına büyük parlak yazı masası(nın) başına geçip oturdu. Nusret'e de oturması için yer gösterdi. Yani Nusret'in masası ile onunki yanyana duruyordu.

15 Bu arada odaya orta yaşlı bir kadın girdi. Selam verir vermez Askarali Amanoviç'e şikayet etmeye başladı :

-Malı dün sabah bekliyorduk, lakin bugün de öğle vakti oluyor, daha kimsenin silueti görünmüyor, - dedi öfkeyle.

Askarali kadının söylediklerini dikkatle dinledi.

20 -Hepsini biliyorum, - dedi yumuşak (bir) ifadeyle. - Lakin bu defa size mal veremedik. Öyle yapmak gerekiyordu. Kadın şüphelendi :

-Böyle olması mümkün değil, Askarali Amanoviç, benim planım hakkında da düşünmelisiniz...

- Ya düşünmeyip (de) ne yapacağız, burada bir şey hak-

kında tüşünmeyle, baş kutüp üreler belleysinizmi? Nefes almağa çarem yok, gece-kündüz çapam. Lyakin köresini mi akibeti nasıl sözler eşitem?..

O nasıldır kyağıtları karıştırıp başladı.

Soñ kadınğa bakmay:

- 5 -Bağışlañız, Şimdi benim vakıtım yok, bugünden itibaren işiniz olsa bu yigitnen anlaşıla bilesiniz,- dedi kadınğa Nusretni kösterip.-Bizim uyken malşnasımız, onı yanı tayni ettiler...

O acele surette, bir yerge çağırılğan adam kibi, çıkıp ketti. Boyleliknen, yanı şeerde Nusretniñ müsafirligi bitti. Şeñ studentlik devranı keçmişke çevirildi. Endi o iş başında.

- 10 Bugünden itibaren o kimlergedir, kimlerdir ise oña kerek olacaklar.

3

Yaş mutehassısniñ Çölabad şeerinde çalışıp başlağanına bir aydan ziyade vakıt keçti.

- 15 Lyakin, ne içündür, şu keçken devir içinde yapkan işlerinden ozü de kanaatlenip olamay. Ekseri allarda sabadan uylegece idarede buluna, yapılması kerek işlennen oğraşa, ara tapkanda ise zarur dökumentlennen tanış ola. Mındaki iş ceryanını temelinden öğrenmege tırışa. Soñki yıllar devamında angi soy maldan ne kadar alınğan, oları müşteriye takdim etüv işi nasıl teşkilyatlandırılğan?..

- 20 Lyakin, ekseri allarda, saatlennen kızıdırıp tapkan delillerini korüp bir şey anlaşıp olamay. Turmadan, şkaflar içindeki nizamsız alında, darkalıp yatkan kyağıtları, papkalarını karıştırmak kerek ola.

Sabadan idarege çok tükyancılar, çeşit süallernen keleler. Yanı mal kelgenmi, yokmı onı bilmege, ya da ne vakıt alınacağınen meraklanalar. Bir

Çevriyazı : 20

kında düşünmüyorlar, baş ağrıttıp duruyorlar anlıyor musunuz? Nefes alacak halim yok, gece gündüz acele ediyorum. Lakin görüyor musun sonunda nasıl sözler işitiyorum?..

Kağıtları bir şekilde karıştırmaya başladı.

Sonra kadına bakmadan :

- 5 -Bağışlayınız, şimdi benim vaktim yok, bugünden itibaren işiniz varsa bu gençle anlaşabilirsiniz, - dedi kadına Nusret'i gösterip. -Bizim pazarlama amirimiz, onu yeni tayin ettiler...

O acele şekilde, bir yere çağırılan (bir) adam gibi, çıkıp gitti. Böylece yeni şehirde Nusret'in misafirliği bitti. Neşeli öğrencilik devri geçmişte kaldı. Şimdi o iş başında.

- 10 Bugünden itibaren artık onun değil (birilerinin) ona ihtiyacı olacaktır.

3

- 15 Genç mütahhassısın Çölabad şehrinde çalışmaya başlamasının üzerinden bir aydan fazla vakit geçti. Lakin nedense, şu geçen süre içinde yaptığı işlerden kendisi de tatmin olmuyor. Ekserî hallerde sabahtan öğleye kadar idarede bulunuyor, yapılması gereken işlerle uğraşüyor, arada sırada ise gerekli dokümanlarla ilgileniyor, buradaki iş akışını temelinden öğrenmeye çalışıyor. Son yıllarda hangi tür maldan ne kadar alınmış, onları müşterilere takdim etme işi nasıl düzenlenmiş?

- 20 Lakin, çoğu zaman, saatlerce arayıp bulduğu delilleri görüyor (ancak) bir şey anlayamıyor. Durmadan, dolaplar içindeki düzensiz halde, dağınık duran kağıtları, dosyaları karıştırmak gerekiyor.

Sabahtan idareye bir çok dükkan sahibi, çeşitli sorularla geliyor. Yeni mal gelmiş mi, yok mu, ya da ne zaman alınacağını merak ediyorlar. Bir

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 20

türlü yañılık olmasa bile, bir karavullanıp keteler.

Nusret diyerli endi olarnıñ ekseriyetinen tanış. Bazıları onıñnen çoktan tanış adamlar kibi lakırdı eteler. Kimerleri baş sallap suvuk selyamlaşıp keçeler. Askaralini kıldırıp, onıñ artından çapkalap üreler. Bularnıñ sebebini Nusret anlay, lyakin duymamazlıkka
5 ura. Çünkü, endiden soñ oyle olacak. Yañı mutehassıs yapıp başlağan işler, şimdikisi kibi, birevlerini sevindirecek, birevlerini ise ürekte raatsızlaycak. Başka türlü olmak mümkün degil.

Uyleden soñ o, işten aman taptı degence, tükyanlarını dolanmağa, olarnıñ işlerinden tanış olmağa tırışa. Çünkü mında, idarede bilip çalışmak için er bir tükyannıñ şaraitinen,
10 imkyanlarınen, hızmetçilerin, olarnıñ iş usullarınen tanış olmak zarur. Ondan soñ, mında Nusret begenmegen bir şey daa bar: şeerdeki bütün tükyanlardaki mallar karışık. Tikilgen urba, ayakkap, çeşit basmalar, çamaşır sabunu...episi bir tükyanğa toldurulğan. Olarnı biri-birinden ayırmak baş mesele olmak kerek. Bularnıñ episi mında nasıldır bir
15 adamlar begenmeyip başladılar. Bolük müdiri Askarali, Nusretke karşı daa bir söz aytmadı, lyakin er şey ayılmay, onı anlamak kerek. Nusret ise anlamağa da istemey. Askarali onıñ bu tabiatını begenmey.

Bugun Nusretniñ işi daa da çok. Yarın ya da o bir kün yañı mal kelecek. Er bir tükyan malnı plan mucibi almak kerek. Bu vakıtkace olğan taksimlevni Nusret endi yahşı
20 anlay. Ekseri allarda mal planına degil de, adamına kore berile eken. Lyakin bularnı tapıp çıkarmak, isbat etmek kolay

yenilik olmasa bile, bakınıp gidiyorlar.

Nusret şimdi diğerlerinin çoğuyla tanışıyor. Bazıları onunla çoktandır tanışan kişiler gibi konuşuyorlar. Kimileri başını sallayıp soğuk (bir şekilde) selamlaşarak geçiyorlar. Askarali'yi takip edip, onun ardından aceleyle yürüyorlar. Bunların sebebini Nusret 5 anlıyor, fakat anlamamazlığa vuruyordu. Çünkü, şimdiden sonra öyle olacak. Yeni mütehassıs olup başlayanlar, şimdiki gibi, birilerini sevindirecek, birilerini ise gönülden rahatsız edecek. Başka türlü olması mümkün değil.

O, öğleden sonra, işten vakit bulunca, dükkanları dolaşmaya, onların işlerini tanımaya uğraşüyor. Çünkü burada, idarede bilerek çalışmak için her bir dükkanın şartlarını, 10 imkanlarını, çalışanlarını, onların çalışma usullerini bilmek zarurî. Ondan sonra, burada Nusret'in beğenmediği bir şey daha var: şehirdeki bütün dükkanlarda mallar karışık. Dikilmiş elbise, ayakkabı, çeşitli basmalar, çamaşır sabunu... Hepsi bir dükkana doldurulmuş. Onları birbirinden ayırmak ilk işimiz olmalıdır. Dükkan sahiplerinin hepsi burada bir yenilik yapılmasını talep ediyor. Fakat yapılmakta olan ve yapılacak bu işleri 15 bazı insanlar beğenmemeye başladı. Kısım müdürü Askarali, Nusret'e karşı başka bir şey söylemedi, çünkü her şey söylenmiyor, onu (kendin) anlamalısın. Nusret ise anlamak da istemiyor. Askarali onun bu huyunu beğenmiyor.

Bugün Nusret'in işi daha da çok. Yarın ya da öbür gün yeni mal gelecek. Her bir dükkan(ın) malını bir plan dahilinde almak gerekir. Bu zamana kadar olan dağıtımları 20 Nusret şimdi (daha) iyi anlıyor. Genelde mal plana değil de, adamına göre veriliyormuş. Fakat bunları bulup çıkarmak, ispat etmek kolay

degil. Yapılğan işler jurnallarğa kayd olunmağanlar. Endi ise olunmak kerekler. Nusret bir tol jurnallarnı şafka yerleştirdi, soñ saatine baktı. Pakıl kibi vakıt da tez keçe. Daa baracak yerleri çok. Yañı jurnalğa bugünkü işlerniñ neticesini yazıp başladı. Onı bolük müdiri toktattı:

5 - Nusret, o işleriñden de sıkletçesi bar eken, seni çağıralar,- dedi kinayeli bir sesnen.

Nusret yerinden turdı. Bolük müdirine teşekkür aytıp, telefon trubkasını aldı

- Allo, diñleyim.

- Maña Nusret Azamatoviç kerek,- degen kaba ses eşitildi.

- Men Nusretim, sizni diñleyim.

10 - Professor Azamatoviç, çalışıp başlağandan berli bizlerni de tanıp olamaysıñmı ne?- dep küldi anda bir yigit. Onıñ sesi endi bir tamam başka edi. Nusret onı deral tanıdı.

- Ferat, sen kaydan telefon etesiñ?

- Mından, bugün saba keldim. Seniñ haberiñ yok edimi, men de mında çalışacam.

Nusret bala kibi kuvandı. Olar bayağı vakıt lakırdı ettiler.

15 Feratnen Nusret bir kursta okuy ediler. Lyakin fakültetleri başka-başka. Ferat şu institutnıñ iktisad-esaplav fakültetini bitirdi. Olarnıñ ekisi dost olmasalar da, yakın tanış ediler. Yañı yerde, yañı işte eski tanışinen, ille sabık kursdaşinen korüşmek Nusret için büyük baht edi.

20 Ferat akşamğa mıtlak dostuna baracağına söz berip, trubkanı koydı. Nusret eyecanlanğanını bildirmemek için, yavaştan yerine barıp oturdı. Kene işini devam etmek istedi. Telefon kene de çıñıldadı. Bolük müdiri:

- Bugun bu telefonnıñ sesinden çalışmaktıñ

Çevriyazı : 22

değil. Yapılan işler dosyalara kaydedilmiş. Şimdi ise olması gerekiyor. Nusret bir sürü dosyayı dolaba yerleştirdi, sonra saatine baktı. Aksi gibi vakit de çabuk geçiyor. Daha gidecek yerleri çok. Yeni dosyalara bugünkü işlerin neticesini yazarak başladı. Onu kısım müdürü durdurdu :

5 - Nusret, o işlerin de daha ağır varken, seni çağırıyorlar, - dedi kinayeli bir sesle.

Nusret yerinden kalktı. Kısım müdürüne teşekkür ederek, telefon ahizesini aldı.

- Alo, dinliyorum.

- Bana Nusret Azamatoviç gerekli, - diyen kaba (bir) ses işitildi.

- Ben Nusret'im, sizi dinliyorum.

10 - Profesör Azamatoviç, çalışmaya başladığından beri bizleri de tanımıyor musun ne? - deyip güldü o anda genç. Onun sesi şimdi tamamen başkaydı. Nusret onu derhal tanıdı.

- Ferat, sen nereden telefon ediyorsun?

- Buradan, bugün sabah geldim. Senin haberin yok muydu, ben de burada çalışacağım.

Nusret çocuk gibi sevindi. Onlar uzun süre konuştular.

15 Ferat ile Nusret aynı kursta okuyorlardı. Fakat fakülteleri farklıydı. Ferat bu enstitünün iktisat-hesaplama fakültesini bitirdi. Onların ikisi dost olmasalar da, yakından tanışıyorlardı. Yeni yerde, yeni işte eski arkadaşıyla, ne yapıp edip eski kursdaşıyla görüşmek Nusret için büyük şanstı.

Ferat akşama mutlaka yanına gideceğine (dair) dostuna söz verip, ahizeyi (yerine)

20 koydu. Nusret heyecanlandığını göstermemek için, yavaşça yerine gidip oturdu. Yine işine devam etmek istedi. Telefon yine çaldı. Kısım müdürü :

- Bugün bu telefonun sesinden çalışmanın

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 22

da çaresi yok,- dedi, trubkanı Nusretke uzattı. Nusret onıñ sözüne taaciplendi. Çünkü telefon erkün sabadan akşamğace toktamadan çıñıldıy, em butün vakıt Askaralini soraylar deseñ, olacak. Eger biraz teneffüs olsa, onıñ canı sıkıla, o yak-bu yakka ozü telefon etip başlay. Buña er kes alışıp kalğan kibi, oña kimse emiyet bermey. Lyakin
5 bugun, ardı-sıra, Nusretke eki defa telefon etkenlerini begenmedi. Çalışmağa keder eteler, dep somurdandı. Bunıñnen, dostlarıña ayt, telefon etip, benim başımını kütmesinler demek, bunıñ ogünü almak istey edi.

Nusret telefon trubkasını kulağına tuttı:

- Sizni dinleyim,- dedi katiy gur sesnen. Onıñ sesinden, ep bir sizden korkkan adam yok,
10 degen mananı anlamak mumkün edi.

Anda kadın kişiniñ sesi yañğıradı. Tünevin akşam Nusret bulunğan tükyandan telefon ete ediler. Nusretniñ canını sıkıcı bir takım haberler ayttı. O soñunace dinledi. Soñ trubkanı ağızına yakınlaştırdı, arkadaşlarğa keder etmemek için kısa cevap berdi:

- Yarın mıtlağa teşkerip bakarmız,- trubkanı yavaştan erine koydı.

15 Odağa direktorniñ sekretarı kirdi.

- Askarali Amanoviç sizni direktor çağıra.

Bolük müdiri, sekretar kız sözüni bitirir-bitirmez, yerinden sıçrap turdı. Yakasını tüzetti, nasıldır bir kibarlıknen odadan çıktı.

O çıkkaninen Sabohat Karimova, bir muim haber aytacak adam kibi, közlerini
20 tögerekletti:

- Va-y! Direktor sözüni eşitkende bizim şorbacınıñ çırayı ağara, ozünü coya, - dep, şakıldap küldi.

- Ozüñ de, direktor çağırtsa, şorbacıñdan

Çevriyazı : 23

da imkanı yok, - dedi, ahizeyi Nusret'e uzattı. Nusret onun sözüne şaşırıldı. Çünkü telefon hergün sabahdan akşama kadar durmadan çalışıyor, hem bütün gün Askarali'yi soruyorlar dense, doğru olacak. Eğer biraz ara verilse, onun canı sıkılıyor, o yana bu yana kendi telefon etmeye başlıyor. Buna herkes alışmış gibi, kimse önem vermiyor.

5 Fakat bugün, arka arkaya, Nusret'e iki defa telefon etmelerinden hoşlanmadı. Çalışmaya engel oluyorlar, deyip homurdandı. Bu (tavriyla), dostlarına söyle, telefon edip, benim başımı ağrıtmaları demek, bunun önünü almak istiyordu.

Nusret telefonun ahizesini kulağına tuttu :

-Sizi dinliyorum, - dedi net, gür (bir) sesle. Onun sesinden, sadece sizden korkan adam

10 yok, manasını anlamak mümkündü.

O anda kadının sesi yükseldi. Dün akşam Nusret'in bulunduğu dükkandan telefon ediyorlardı. Nusret'in canını sıkan bir takım haberler söyledi. O sonuna kadar dinledi. Sonra ahizeyi ağzına yaklaştırdı, arkadaşlara üzüntü vermemek için kısa cevap verdi :

-Yarın mutlaka kontrol edip bakınız, - ahizeyi yavaşça yerine koydu.

15 Odaya müdürün sekreteri girdi.

- Askarali Amanoviç, sizi müdür çağırıyor.

Kısım müdürü, sekreter kız sözünü bitirir bitirmez, yerinden sıçrayıp kalktı. Yakasını düzeltti, büyük bir kibarlıkla odadan çıktı.

Onun çıkışıyla Sabohat Karimova, önemli bir haber söyleyecek biri gibi, gözlerini

20 döndürdü :

- Va-y! Müdürün sözünü işittiğinde bizim patronun benzi soluyor, kendini kaybediyor, - deyip, kıkırdarak güldü.

- Sen de, müdür çağırtığında, patronundan

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 23

çok artta kalmaysın, kanatlanıp uçasın,- dedi onun yanındaki Velyadiye Seydametova.

-Direktor meni bir vakıt çağırmaı...

-Kerek olsam ayağıma ozü kele dese...

-Buña da acet yok.

5 -Doğru aytasın, bizim direktörümüz başsız adam degil, kimler çalışkanını ve kimler baş kütkenini yahşı bile. Zanimca bizlerni onun için raatsızlamay.

-Çağırmasa da barmak kerek. Şorbacılar, olarğa sık-sık barğan, akıl tanışkan hadimlerini begeneler, daa da doğrusı, çalışkan adam sayalar. Bunu bizim küçük şorbacı yahşı bile. Şunun için de çare taptı degence anda sokulmağ tırışa. Velyadiye hanım, - dedi Sabohat
10 siya, uzun kaşlarını oynatıp.

-Sen çok bilesin, boyle ketse tez kartayacağından haberin barmı?

Nusret olarnın lakırdısına koşulmadı. Kulümsirep, dinlep oturdı. Lyakin, ne demek istegenlerini yahşı anladı.

Velyadiye inatça tabiatlı olsa da, yahşı kadın. Nusret onu, oz işine namusnen yanaşkanı,
15 akıllı, tedbirkyar olğanı için begene. Aceba, yalnız bular içinmi?..

O ğayet dülber kadın. Kulümsirep bakkanda elya közleri, küneşke çıkarılğan siya kadife kibi yıldıray. Onun ateşli bakışlarına yigit dayanıp olamay, közlerini tez-tez andan almağa tırışa. Lyakin aksine, olar adamnı tılsımlaylar, ozüne çeke bereler.

Başları o Nusretke pek ters baktı. İş hususunda bir şeyler sorasa aytmamağa, işte
20 tecribesiz yigitni şaşmalatmağa tırışa edi.

Bir kün Nusret odada kimse olmağanda, onun yanına barıp sınırlar jurnalını bermesini ri-

çok geride kalmıyorsun, kanatlanıp uçuyorsun, - dedi onun yanındaki Velyadiye Seydametova.

-Müdür beni bir süredir çağırıyor...

-Gerekli olsam ayağıma kendi geliyor desen (doğrudur)...

5 - Buna da ihtiyaç yok.

-Doğru söylüyorsun, bizim müdürümüz kafasız adam değil, kimlerin çalıştığını ve kimlerin baş ağrıttığını iyi biliyor. Zannımca bizleri onun için rahatsız etmiyor.

-Çağırmasa da gitmek gerekir. Patronlar, onlara sık sık uğrayan, akıl danışan işçilerini beğenirler, daha doğrusu, çalışkan adam sayarlar. Bunu bizim küçük patron iyi biliyor.

10 Bunun için de çare bulduğu anda orada işe müdahale ediyor. Velyadiye Hanım, - dedi Sabohat siyah, uzun kaşlarını oynatarak.

-Sen çok biliyorsun, böyle gidersen çok çabuk yaşlanacağından haberin var mı?

Nusret onların konuşmalarına katılmadı. Gülümseyerek, dinleyip oturdu. Fakat, ne demek istediklerini iyi anladı.

15 Velyadiye inatçı tabiatlı olsa da, iyi kadın. Nusret onu, kendi işine namusla yanaşan, akıllı, tedbirli olduğu için beğeniyor. Acaba, yalnız bunlar için mi?..

O gayet güzel kadın. Gülümseyerek baktığında ela gözleri, güneşe çıkarılmış siyah kadife gibi ışıltıyor. Onun ateşli bakışlarına genç dayanamıyor, gözlerini çarçabuk ondan almaya uğraşiyor. Fakat aksine, onlar adamı büyülüyorlar, kendine

20 çekiveriyorlar.

Önceleri o Nusret'e pek ters baktı. İş hususunda bir şeyler sorsa konuşmamaya, işte tecrübesiz genci şaşırtmaya uğraşıyordu.

Bir gün Nusret odada kimse olmadığında, onun yanına gidip siparişler dosyasını vermesini ri-

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 24

ca etti. Velyadiye ozünü sıkmadı. Oña yanı başlanğan jurnalnı alıp berdi.

- Bularnı ozüñ de ala bilesiñ, - dedi açuvnen.

Nusret oña tiklenip baktı:

5 - Maña bılıtkı, ondan evelki yıldaki, umumen, dört-beş yıl devamındaki jurnallarnı tapıp bermeñni rica etem, - dedi katiy davuşnen.

Velyadiye bir şey añlamağan kibi taaciplendi.

- Olar saña ne içün kerekler.

- Çalışmak içün.

10 - Çalışmak içün eski dökumentler arasında karmalanmak kerekmi? Yapacak adamğa başka iş de yeterlik,- dedi mısıllayıcı sesnen.

Nusret oña dikkatnen, ciddi baktı:

- Velyadiye, bilgenime kore, men kelmezden evel mında uyken malşnas olarak sen çalışma ekensiñ...

15 Velyadiyenin süt kibi ak üzüne kızılık ortıldı. Karılğaç kanatlarını andırğan kaşları ıtıldılar.

- Şimdi bunıñ emiyeti olmasa kerek.

- Seniñ içün belki oyledir. Lyakin benim içün emiyetli.

O kadınının canını ağırtmamağa, oña ozünün maksadını doğru anlatmağa tırıştı:

- Emiyeti şundan ibaret ki, sen bu işni bilesiñ.

20 - Bilgen olsam yerimni deñiştirmez ediler. Demek bilmey ekenim,- soñ ozü birden yımşadı:

- Elbet tehnikumnen institut bilgisini teñeştirmek olmaz. Men onı yahşı anlayım. Lyakin...

- Lyakin sen, de büyük işler yapıp, bizlerni şaşırmadıñ, demek isteysiñmi?..

25 Nusret Velyadiyenin cevabını beklemeden, ellerini köküsi üstüne kavuştırıp, oda içinde dolandı. Soñ kelip Velyadiyenin yanında toktadı.

- Bunıñ içün tecrube, vakıt...seniñ, umumen siziñ yardımınız kerek - dedi yavaştan.-

Bugun

Çevriyazı : 25

ca etti. Velyadiye kendini sıkmadı. Ona yeni başlanan dosyayı alıp verdi.

- Bunları kendin de alabilirsin, - dedi hiddetle.

Nusret ona dik dik baktı :

5 - Bana geçen yılki, ondan evvelki yıldaki, genellikle, dört beş yıla ait dosyaları bulup
vermeni rica ediyorum, - dedi karalı (bir) sesle.

Velyadiye bir şey anlamamış gibi şaşırıldı.

- Onlar sana niçin gerekiyor.

- Çalışmak için.

10 - Çalışmak için eski dokümanlar arasında araştırma yapmak mı gerekiyor? Yapacak
adama başka iş de yeterli, - dedi alaylı (bir) sesle.

Nusret ona dikkatle, ciddi baktı :

- Velyadiye, bildiğime göre, ben gelmeden önce burada pazarlama amiri olarak sen
çalışıyormuşsun...

15 Velyadiye'nin süt gibi beyaz yüzüne kırmızılık yayıldı. Kırılma kanatlarını andıran
kaşları çatıldı.

- Şimdi bunun önemi olmasa gerek.

- Senin için belki öyledir. Ama benim için önemli.

O, kadının canını sıkmamaya, ona kendi niyetini doğru anlatmaya çalıştı :

- Önemi şundan ibaret ki, sen bu işi biliyorsun.

20 - Bilmiş olsam yerimi değiştirmezlerdi. Demek bilmiyormuşum,- sonra kendi birden
yumuşadı :

- Elbet pratik bilgilerle enstitü bilgisini bir tutmak olmaz. Ben onu iyi anlıyorum. Ama...

- Ama sen, de büyük işler yapıp, bizleri şaşırtmadın, demek mi istiyorsun?..

25 Nusret Velyadiye'nin cevabını beklemeden, ellerini göğsünün üstünde kavuşturup,
odanın içinde dolandı. Sonra gelip Velyadiye'nin yanında durdu.

- Bunun için tecrübe, vakit... senin, genellikle sizin yardımınız gerek - dedi yavaşça. -
Bugün

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 25

maña yanlısız, seniñ aytkanıñ kibi çalışmak için tünevinkilerni ve ondan evelkilerni bilmek gerek. Yani bılıtır, ne kadar mal alınğan, ondan evelki yılda ne kadar? Yıl-yıldan orta esapnen ne kadar artıp barğan?.. Nasıl darkatılğan?.. Bu yıl ise ne kadar almak gerek?..

- 5 Velyadiye kıbırdamay Nusretni diñlemekte edi. Közleri aldında ise ozüniñ işke kelgen vaktı peyda oldı. O daa yaş, bir şeyden haberi yok edi. Askarali ne dese onı yapmağa, yazmağa tırışa edi. Bayağı vakıtkace mustakil, adam-akıllı bir şey yapıp olamağan edi. «Lyakin şimdi yapıp olammı eken... Bir şey yapmadım desem olacak. Şimdi köresiñmi, Nusretnen nasıl lakırdı etem», dep tüşündi. Soñ başını koterdi. Kabaat yapkan adam
- 10 kibi, Nusretke bakmağa bile utandı.

- Sen kızırdığan şeylerni, Nusret, şimdi tapmak kolay degil, tapkan takdirde bile olardan fayda çıkması kıyın.

- Er alda olğanlarından faidalanmak kerekimiz, - dedi Nusret yavaştan.

- 15 Boyleliknen, Velyadiye onıñ kim ve nasıl adam ekenini, ozüniñ ise keregi kibi çalışmağanını duydu, yımşadı. Nusretke nisbeten samimiy münasebette bulunmağa tırıştı. Şimdi dostlar.

Onıñ fikirini Velyadiyeniñ sesi bölđi :

- Sen Nusret bir şeyden meraklanmaysıñmı, yoksa ozüñni yigit olarak köstermege tırışasıñmı?

- 20 - Meselya, nenen meraklanmak kerekim?

- Köresiñmi, bizler şorbacımız kapıdan çıktı degence, ğammazlıkka tutunamız...

- Kabaat Sabohatta, - dedi Nusret oña erişmek için. - Butün ğammazlıkni o başlay.

Nusret Sabohatnıñ tabiatını yahşı bile. O temiz, coşkun ürekli kadın. Nusretten eki-uç yaş kuçük

Çevriyazı : 26

bana yanlışsız (olarak), senin söylediğin gibi çalışmak için dünküleri ve ondan evelkileri bilmek gerekir. Yani geçen yıl, ne kadar mal alınmış, ondan evelki yılda ne kadar? Yıldan yıla ortalama ne kadar artmış?.. Nasıl dağıtılmış?.. Bu yıl ise ne kadar almak gerekiyor?..

5 Velyadiye kıpırdamadan Nusret'i dinlemekteydi. Gözünün önüne kendi işe başladığı zaman geldi. O daha genç, bir şeyden haberi yoktu. Askarali ne dese onu yapmaya, yazmaya çalışıyordu. Uzun zaman tek başına, adam akıllı bir şey yapamamıştı. «Acaba şimdi yapabiliyor muyum... Bir şey yapmadım desem doğru olacak. Şimdi görüyor musun, Nusret'le nasıl konuşuyorum», diye düşündü. Sonra başını kaldırdı. Suç işlemiş
10 (bir) insan gibi, Nusret'e bakmaya bile utandı.

-Senin aradığın şeyleri, Nusret, şimdi bulmak kolay değil, bulduğun takdirde bile onlardan faydalanman zor.

-Herhalde olanlardan faydalanmamız gerekiyor, - dedi Nusret yavaşça.

Böylelikle, Velyadiye onun kim ve nasıl (bir) insan olduğunu, kendisinin ise gerektiği
15 gibi çalışmadığını hissetti, yumuşadı. Nusret'e nisbeten samimi münasebette bulunmaya çalıştı. Şimdi dostlar.

Onun düşüncelerini Velyadiye'nin sesi böldü :

-Sen Nusret bir şeyden endişe etmiyor musun, yoksa kendini yiğit olarak göstermeye mi çalışıyorsun?

20 -Mesela, neden endişelenmem gerekiyor?

-Görüyor musun, bizler patronumuz kapıdan çıktı denince, arkadan gammazlamaya başlıyoruz...

-Kabihat Sabohat'ta, - dedi Nusret ona yanaşmak için. - Bütün gammazlığı o başlatıyor.

Nusret Sabohat'ın tabiatını iyi biliyor. O temiz, coşkulu yürekli (bir) kadın. Nusret'ten
25 iki üç yaş küçük

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 26

olsa gerek. Akayı, güzel oğlançığı bar. Arkadaşı, kuruculuk injeneri. Ekisi de Taşkentli. Yaş mutehassıslar mında - Çölabadda tanış olğanlar, toy yapkanlar. Nusret onıñ akayinen tanış oldı. Yahşı adam.

5 Sabohatnen Velyadiye apte-kardaş kibi, pek dostlar. Nusretke nisbeten Velyadiyenin muamelesi deñişken soñ, Sabohat da oña ozünü yakın tuta. Nusret bu yaş kadınğa baznası otkeninden, erişe.

-Er bir ayılğan sözniñ esası bar. Em yapkan degil de, er vakıt aytkan kabaatlı ola... Sabohat kulümsirep, vişne tüsteki, dülber dudaklarını burdı.

10 -Doğru aytasın, sen başlamağan olğan, men koçerdim. Kulak asma, Sabohat, bir kuñ ola bizim Nusretniñ de sabırı tükenir. Akaylar ğammazlanıp başlasalar da, soñ körseñ sen... O yakasını kaktı.

Olar şakıldap kulüştiler. Bu arada odağa, büyük işler yapkan adam kibi, burnunu tikletip, bolük müdiri kirdi. Er kes ozüniñ işini devam etti.

15 Nusret mıyığı astından kulümsiredi. «Eyi ki bu adam büyük bir müessisege direktor degil eken, oyle ise korer ediñ belyanı»- dep tüşüdü.

4

20 İştin soñ koriüşken yigitler biri-birinden alhatur soraşkan soñ, akşamlik aşamak için suv boündaki kafege kirdiler. Bu, elbette, Nusretniñ teklfinen oldı. Ferat daa müsafir, mında bir yerni bilmey. Olar stol başına barıp oturğanda Nusret dostunıñ ne sebepten işke keç kelgenini soradı.

25 -Raatlandık, akay,- dep Ferat mavı közlerini kısa berip küldi. İşke başlamazdan evel bedenimni biraz pişkinleştirmek gerek oldı. Deñizde üvuna-üvuna, körmeysiñmi, nasıl sozulıp kaldım?

Çevriyazı : 27

olsa gerek. Kocası ve güzel (bir) oğlancı var. Arkadaşı, inşaat mühendisi. İkisi de Taşkentli. Genç mutehassıslar burada – Çölabad’da tanışmışlar, düğün yapmışlar. Nusret onun kocasıyla tanıştı. İyi adam.

5 Sabohat’la Velyadiye abla kardeş gibi, pek iyi dostlar. Nusret’e Velyadiye’nin davranışı değiştikten sonra, nisbeten Sabohat da ona yakınlık gösteriyor. Nusret bu genç kadına bazen maziden bahsederek yaklaşıyor.

-Her söylenen sözün aslı vardır. Hem yapan değil de, her zaman söyleyen suçlu oluyor... Sabohat gülümseyerek, vişne rengindeki, güzel dudaklarını büzdü.

10 -Doğru söylüyorsun, sen başlamamış olsan, ben harekete geçerdim. Kulak asma, Sabohat, bir gün olur bizim Nusret’in de sabrı tükenir. Adamlar gammazlanmaya başlasalar da, sonra görsen sen... O yakasını silkti.

Onlar gülüştüler. Bu arada odaya, büyük işler yapmış (bir) adam gibi, burnunu kaldırmış, kısım müdürü girdi. Herkes kendi işine devam etti.

15 Nusret bıyık altından gülümsedi. «İyi ki bu adam büyük bir müesseseye müdür değilmiş, öyle olsaydı görürdün belayı» - diye düşündü.

4

20 İşten sonra görüşen gençler birbirlerine hal hatır sorduktan sonra, akşam yemeği yemek için su boyundaki kafeye girdiler. Bu, elbette, Nusret’in teklifiyle oldu. Ferat daha misafir, burada bir yer bilmiyor. Onlar masa başına gidip oturduklarında Nusret dostunun neden işe geç geldiğini sordu.

25 -Dinlendik, beyefendi, - deyip Ferat mavi gözlerini kısarak güldü. İşe başlamadan önce bedenimi biraz hazırlamam gerekti. Denizde yıkana yıkana, görmüyor musun, nasıl süzülüp kaldım?

T.T.’ne Aktarma - Sayfa: 27

- Ustlerinden birer parmak yağnı sđdırıp alđan soğ, aytkanığ kibi kaburđalarını saymak mumkđn olur. Şimdi ise olarnı tapmak kıyın.

Ferat pirniç kibi beyaz, tegiz tişlerini sıttı.

5 - Tabiat oyle, dost, birevge enden, digerine ise boydan bere. Eki-uç ay içinde sen daa da oskenge beñzeysiñ, selbi kibi köterile beresiñ. Ğıda alđan toprađıñ yahşı ğaliba. -

Şikayetlenmege Şey yok. Mında osmek mumkđn. Ozüñ de Şunı duyüp bu yaklarđa kelgen olsañ gerek. Sen başka yerge ketmek gerek ediñ de...

Rayonđa ketmek gerek edim. Mında alıp kaldılar. Men olarđa bir Şey aytmadım. Seniñ de mında olđanıđnı eşitken soğ, kala koydım. Ne, red etmek gerek edimmi?

10 Nusret kulümsiredi:

Yok, ne için red etesiñ ya? Ozleri alıp kalđan olsalar, demek gerek adamsıñ.

Bundan soğ eki dost institutnı, arkadaşlarını, kursdaşlarını hatırladılar. Söz çokusu, çalışmak için uzak erlerge ketkenler akkında oldı.

- Bilesiñmi bizim Leylek kayda ketken? - dep Ferat dikkatnen dostuna baktı.

15 - Maratmı, bilem. Narpay rayonına, ikinci kursta, kahpe dep, bırakıp kelgen kadınına...

- O doğru, lyakin andan ketken, kadınını alıp Zerafşan Şeerine çalışmağa ketken. Ozü yahşı oğlan edi, amma barıp da içse pek fena ola edi. Bazan stipendiyasını bile rakığa bere turđan.

- Ekiñiz dost ediñiz, ğaliba.

20 - Dostum desem de utanılacak kibi degil. Lyakin benim degil de, benimnen bir odada yaşığan Kostroma Şeerine çalışmağa ketken, Pipin Enver, dey edik de onıñ dostu edi. Marat cumert, namuslı oğlan. Çertöj çizmağa pek usta. Enverniñ diplom işiniñ yarısını o yaptı deseñ olacak.

Çevriyazı : 28

- Üstlerinden birer parmak yağı çıkarıp aldıktan sonra, söylediğin gibi kaburgalarını saymak mümkün olur. Şimdi ise onları bulmak zor.

Ferat pirinç gibi beyaz, düzgün dişlerini sıktı.

5 - Tabiat öyle, dost, birine enden, diğerine ise boydan veriyor. İki üç ay içinde sen daha da uzayacağına benziyorsun, selvi gibi yükseliverirsin. Gıda aldığın toprak iyi galiba.

- Şikayet edecek bir şey yok. Burada gelişmek mümkün. Kendin de bunu duyup bu taraflara gelmiş olmalısın. Sen(in) başka yere gitmen gerekirdi de?

İlçeye gitmem gerekirdi?. Burada alıkoydular. Ben onlara bir şey söylemedim. Senin de burada olduğunu işittikten sonra, kalakaldım. Ne (yani), red etmem mi gerekirdi?

10 Nusret gülümsedi :

Yok, niçin red ediyorsun ya? Kendileri alkoymuş iseler, demek (ki) gerekli birisin.

Bundan sonra iki dost enstütüyü, arkadaşlarını, kursdaşlarını hatırladılar. Konuşmanın çoğu, çalışmak için uzak yerlere gidenler hakkında oldu.

- Biliyor musun bizim Leylek nereye gitmiş? - deyip Ferat dikkatle dostuna baktı.

15 - Marat mı, biliyorum. Narpay ilçesine, ikinci kursta, kahpe deyip, bırakıp geldiği kadınına...

- O doğru, fakat oradan gitmiş, kadını alıp Zerafşan şehrine çalışmaya gitmiş. Kendi iyi oğlandı, ama içtiği (zaman) pek fena oluyordu. Bazen bursunu bile rakıya veriyordu.

- İkiniz dosttunuz, galiba.

20 - Dostum desem de utanılacak bir şey değil. Ama benim değil de, benimle bir odada yaşayan Kostroma şehrine çalışmaya giden, Pipin Enver, diyorduk onun dostuydu. Marat cömert, namuslu oğlan. Plan, proje çizmekte pek usta. Enver'in lisans üstü işinin yarısını o yaptı desek doğrudur.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 28

- Çünkü başını eğilip çok çalışmağa Enverniñ közleri çıdamay edi. Bir gece kattı çalışsa, uç küngece közlerini kan basıp üre edi.

- Marat şuniñ içün de oña yardım ete edi. Ozü sağlam olup da, tenbellik yapkan studentlerimizi korecek kozü olmay, olarğa raatlık bermey, sumsükley turğan.

5 - Ümumen onıñ eki eli altın kesken yigit edi. Bir kere pamukta ekende (dörtünci kursta olsa kerek) tarlağa yakın bir evge Maratnen ekimiz suv içmege kirdik. Evniñ saibi kartanay, torunu – on dört-on beş yaşındaki oğlannen beraber tölanan peç kurmakta ediler. Kartanay bizge:

10 - Balalarım, şimdi salkın suv içmege olmay, -dedi sözünü kestirip. Biz ağızımızı bile açıp etiştirilmedik, o sözünü kene de devam etti:

- Siz daa yaşsınız, insanıñ sağlığı ya da hastalığı ne ekenini bilmeysiniz. Şimdi salkın suv içken adam, elbette boğaz hastalığına oğray. Tarlada çalışsınız, terleysiniz, soñ çapıp barıp arık çetine yatıp, buz kibi suv içesiniz. Mına, bu şeyler insanıñ boynunu ura...
15 -kartanay ozünü sıkmay ep akıllı, nasiyat berici sözlerini töke berdi. Biz ise aşıkamız. Marat maña, bundan olacak şey yok, degen kibi baktı. Soñ, aydı keteyik, degen manada başını kakıttı. Bunı kartanay duyğan olsa kerek torunına baktı:

- Bar, oğlum, ağaņlar aşıkalar, - dedi.

Oğlan bir dakkada azbarnıñ bir kenarından, toban içinden, balaban bir benekli karpız ketirdi. Karpızını deral kestik. Marat onı aşıkıp-aşıkıp aşığanına bakmadan eki közüni,
20 çalışmakta olğan, kartanaydan almay edi. Birazdan soñ çarçapık ağızını ve ellerini etegine sürtip, yerinden turdı. Kartanaynıñ yanına bardı:

Çevriyazı : 29

- Çünkü başını eğip çok çalışmaya Enver'in gözleri dayanamıyordu. Bir gece sıkı çalışsa, üç gün üç gece gözlerini kan basıyordu.

- Marat bunun için de ona yardım ediyordu. Kendisi sağlam olsa da, tembellik yapan öğrencilerimizi görecektir gözü olmadan, onlara rahat vermeden, savaşıyor duruyormuş.

5 - Genellikle iki eli altın kesen (bir) yiğitti. Bir kere pamuktayken (dördüncü kursta olsa gerek) tarlaya yakın bir eve Marat'la ikimiz su içmeye girdik. Evin sahibi büyükannenle, torunu – on dört on beş yaşındaki oğlanla beraber tuğlayla soba kurmaktaydılar. Büyükannen bize :

10 - Çocuklarım, şimdi soğuk su içmek olmaz, - dedi kesin bir ifadeyle. Biz ağzımızı bile açamadık, o sözüne yine de devam etti :

- Siz daha gençsiniz, insanın sağlığı ya da hastalığının ne olduğunu bilmiyorsunuz. Şimdi soğuk su içen adam, elbette boğaz hastalığına uğrar. Tarlada çalışıyorsunuz, terliyorsunuz, sonra koşarak su kanalının kenarına yatıp, buz gibi su içiyorsunuz. İşte, bu şeyler insanın boynunu vurur...- büyükannen kendini sıkmadan hep akıllı, nasihat verici sözlerini döküverdi. Biz ise acele ediyoruz. Marat bana, bundan bir şey olmaz, der gibi baktı. Sonra, haydi gidiyoruz, anlamında başını salladı. Bunu büyükannen duymuş olsa gerek torununa baktı :

- Git, oğlum, ağabeylerin acele ediyorlar, - dedi.

20 Oğlan bir dakikada bahçenin bir kenarından, saman içinden, iri benekli bir karpuz getirdi. Karpuzu hemen kestik. Marat onu acele acele yediğine bakmadan iki gözünü, çalışmakta olan, babanneden almıyordu. Biraz sonra çarçabuk ağzını ve ellerini eteğine sürüp, yerinden kalktı. Babanneninin yanına gitti :

- Sağ olunuz, kartanay, karpız pek tatlı eken, - dedi.

Kartanay işini toktattı, ellerini beline tirep doğruldı.

- Aş olsun, oğullarım, suvsağan gibi olsaınız kene keliņiz, karpızımız çok. Em bu karpızlar pek tatlı olalar, - dedi.

5 Marat kulümsiredi.

- Ayıp etmeņiz, kartanay, sizden bir şey soraycağım - dedi.- Siz peçni yapasınızımı, yoksa bozasınızımı?

- Bozam, balam, bozam,- kartanay üzüni ekşitti. - Eki kün talaşıp yaptık. Endi ise bozamız. Tütey. İçine eki-uç çırpı taşlasam koz açtırmay, tütey.

10 Marat elindeki oğlünü maņa attı.

- Sen işiņni devam et. Normalarımızniņ tolmasına oyle çok kalmadı, o tarafını oziņ bakarsıņ, - dedi.

Men oyle de yaptım. Akşama er kes raatlanmak, şeņlenmek için yatakhanege ketti, men ise kartanayniņ evine doğru yol aldım. Barsam ne köreyim, peç evniņ içini amam gibi kızıdıręan. Marat ise evniņ elektrik tellerini çekmekte. O meni körgeninen kulümsiredi, soņ işni bitirse kerek, merdivenden tüşti:

- Tellerni keçirmege bilmegenler, dost, anavı bizni karpıznen sıylağan erif yapkan eken. Boyle kalsa künlerniņ birinde kartanayniņ evini tapsaņ al. Kulü kokke savurılır.

20 Men başımnı köterip tavannı közden keçirdim. O alibastornen, pek ustalıknen yapılsa da, yılan izi gibi sızıklarnen, «yaraştırılęan» edi. Demek, bütün teller sılavniņ artına, divar içine keçirilgenler.

Çevriyazı : 30

- Sağ olun, büyükanne, karpuz pek tatlıymış, - dedi.

Büyükanne işine ara verdi, ellerini beline dayayıp doğruldu.

- Afiyet olsun, oğullarım, susar gibi olursanız yine gelin, karpuzumuz çok. Hem bu karpuzlar pek tatlı oluyorlar, - dedi.

5 Marat gülümsedi.

- Ayıplamazsanız, büyükanne, size bir şey soracağım - dedi.- Siz sobayı yapıyor musunuz, yoksa bozuyor musunuz?

- Bozuyorum, çocuğum, bozuyorum, - büyükanne yüzünü ekşitti. - İki gün uğraşım yaptık. Şimdi ise bozuyoruz. Tütüyor. İçine iki üç (çalı) çırpı atsam göz açtırmıyor, tütüyor.

10

Marat elindeki önlüğünü bana attı.

- Sen işine devam et. Yapacaklarımızın bitmesine öyle çok kalmadı, o tarafına kendin bakarsın, - dedi.

Ben de öyle yaptım. Akşama herkes dinlenmek, neşelenmek için yatakhaneye gitti, ben ise büyükannenin evine doğru yol aldım. Vardığımda ne göreyim, soba evin içini hamam gibi kızdırmış. Marat ise evin elektrik tellerini çekmekte. O beni görür görmez gülümsedi, sonra işini bitirmiş olmalı ki, merdivenden indi :

15

- Telleri geçirememişler, dost, işte bizi karpuzla ağırlayan herif yapmış. Böyle giderse günün birinde büyükannenin evini bul bulabilirsen. Külü göğe savrulur.

20

Ben başımı kaldırıp tavanı gözden geçirdim. O sıva mastarıyla, pek ustalıklı yapılsa da, yılan izi gibi çiziklerle, «süslenmiş» idi. Demek, bütün teller sıvanın arkasına, duvar içine geçirilmişler.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 30

-Yapkanıñ pek guzel, amma kartanayğa bir takım iş çıkarğansıñ...

-Zararı yok, bugun dünyanıñ soñki künü degil, yarın uyleden soñ kelsem, kartanaynıñ işini tapsañ al, - dedi.

Boyleliknen, Maratnıñ adı butün koyge darkadı...

- 5 O nasıl bir kapığa kirse adamlar ondan fenalık degil de, yalnız yahşılık köre ediler. Elbet, içken adeti de bar edi. Bu oña babasınıñ asabalığı olsa gerek...

- Marat beşincimi, altıncımı, doğrusını bilmeyim, umumen mektepte okuğan vakıtta babası beş balanı bırakıp, (bizim dostumuz eñ bükleri edi) bir kadını alıp kaçkan. Aradan beş yıl keçken soñ, kene ozleri yaşağan yerge, eki balası daa olğan soñ koçüp
- 10 kele ve bir şey kormegen kibi yaşay. Maratnıñ anası da olarğa kulak asmayan kibi üre. Lyakin balalar osken sayın, olar babasınıñ yapkanına elem ete. Pek kederlengende Marat üreginiñ ai-zarını rakinen savuştıracak ola. Em er vakıt evlerine barıp kelgen soñ içe, ağlay edi. Rakığa ağız urğan adam ondan bir daa kolayıknen kurtulıp olamay. Lyakin Marat kurtulır. O inat yigit. Kadınınen otursa rakını ağızına bile almaz. Bıraksa
- 15 da, kadınıni pek seve edi. Anlaşanıma kore aralarında bir anlaşılmamazlık olup keçken. Soñki vakıtlarda: «Men yañılğanım, kadınıni saf ürekli insan eken, lyakin yapkan işimden akaretlengen. Endi benim betime bile bakmay», - dey edi. Madam ki barışkanlar endi...

Nusret haneli stakan içinden salfetka alıp ellerini, dudaklarını sildi:

- 20 -Biri içe, digeri zayıf okuy, kene biri butün gece kitap okup çıka, bizlerni ükusız kaldıra,

Çevriyazı : 31

- Yaptığın pek güzel, ama büyükanneneye biraz iş çıkarmışsın...

- Zararı yok, bugün dünyanın son günü değil, yarın öğleden sonra gelsem, büyükannenin işini bul bulabilirsen, - dedi.

Böylelikle, Marat'ın adı bütün köye yayıldı...

- 5 O hangi kapı(dan) girse insanlar kötülük değil de, yalnız iyilik görüyorlardı. Elbet, sarhoş(luk) alışkanlığı da vardı. Bu ona babasından miras olsa gerek...

Marat beşinci mi, altıncı mı, doğrusunu bilmiyorum, okulda okurken babası beş çocuğu bırakıp, (bizim dostumuz en büyükleriydi) bir kadını alıp kaçmış. Aradan beş yıl geçtikten sonra, yine kendi yaşadıkları yere, iki çocuğu daha olduktan sonra göçüp
10 geliyor ve bir şey görmemiş gibi yaşıyor. Marat'ın annesi de onlara kulak asmamış gibi davranıyor. Fakat çocuklar büyüdükçe, babalarının yaptıklarına üzülüyor. Marat çok kederlendiğinde yüreğinin acısını rakıyla savuşturuyor. Hemen (hemen) her zaman evlerine geldikten sonra içiyor, ağlıyordu. Rakıyı bir kere ağzına alan adam bir daha ondan (kolay kolay) kurtulamaz. Lakin Marat kurtulur. O inatçı delikanlı. Karısıyla
15 otursa rakıyı ağzına bile almaz. Bıraksa da, karısını pek seviyordu. Anladığıma göre aralarında bir anlaşmazlık geçmiş. Son zamanlarda : «Ben yanılmışım, kadını saf yürekli insanmış, fakat yaptığım işten incinmiş. Şimdi benim yüzüme bile bakmıyor» diyordu. Demek ki barışmışlar...

Nusret oymalı bardağ(ın) içinden peçete alıp ellerini, dudaklarını sildi :

- 20 -Biri içiyor, diğeri zayıf okuyor, yine biri bütün gece kitap okuyor, bizleri uykusuz bırakıyor,

dep açuvlana edik. İnsanın tabiatında ille bir eksiklik ola eken. Lyakin birinde çok, digesinde az. Şimdi benim için episi yahşı olup körüne, episini sağınam. Mına ekimizni alayık. Biri-birimizni korip ne kadar kuvandık. Bu şeerde, bu akşam ekimizden bahtlı adam olmasa kerek...

5 - Professor Nusret Azamatoviç felsefeden oz lektsiyasını başladı.

Sabık kursdaşlar şakıldap kuldüler.

Nusret institutnın birinci kursından, sonki kursına kadar «alya» stipendiyanen okuğan edi. Şunun için de kursdaşları oña «Professor» lağabını bergen ediler.

10 Olar raatlanmak, bu akşamı hoşnutlıknen keçirmek için kafeden çıkıp, şeerniñ yekyane sayılğan medeniyet ve raatlık bağçasına kirmek istediler.

-Raatlık bağçamız o kadar büyük olmasa da, güzel, şeñ, temiz. Men anda raatlanmaknı sevem. Adamlarımız da samimiy ve... Umüt etem ki sen de begenirsniñ.

15 Kapıdan kirecekte olarğa bir kaç yaş rastkeldi. Yigitler Nusretnen sıcak selyamlaştılar. Toktap onıñ yanındaki Feratnen tanış oldılar. Bağcanıñ içinde de rastkelgen adam Nusretke baş sallap selyamlaşıp keçmekte edi. Birazdan son tanets meydanına yakınlaştılar. Anda ürekni coşturıcı vals çalınmakta. Yigitler terek tübünde biraz muzıka diñlep, susıp oturdılar.

Oların yanından topar-topar, ya da ekişer-ekişer olup yigitler-kızlar keçmekte, kezinmekte ediler.

20 Birden Ferat Nusretniñ bileginden tuttı:

-Anavı şeylerge baksa,- yanlarından tez-tez keçip ketmekte olğan eki kıznı kosterdi.- Bular da bu şeerniñ mahsulımı?..

Çevriyazı : 32

diyerek öfkeleniyorduk. İnsanın tabiatında mutlaka bir eksiklik olurmuş. Fakat birinde çok, diğesinde az. Şimdi benim için hepsi iyi olmuş görünüyor, hepsini özlüyorum. Burada ikimiz çok iyiyiz. Birbirimizi görüp ne kadar sevindik. Bu şehirde, bu akşam ikimizden mutlu insan olmasa gerek...

5 - Profesör Nusret Azamatoviç felsefe (konusunda) konferansına başladı.

Eski kursdaşlar gülüştüler.

Nusret enstitünün ilk kursundan, son kursuna kadar «alya» bursuyla okumuştı. Bunun için de kursdaşları ona «Profesör» lakabını vermişti.

10 Onlar dinlenmek, bu akşamı güzel geçirmek için kafeden çıkıp, şehrin tek sayılabilecek kültür parkına gitmek istediler.

-Parkımız o kadar büyük olmasa da, güzel, şen, temiz. Ben orada dinlenmeyi seviyorum. İnsanlarımız da samimi ve... Ümit ediyorum ki sen de beğenirsin.

15 Kapıdan girecekken onlara bir kaç genç rastgeldi. Delikanlılar Nusret'le sıcak (bir şekilde) selamlaştılar. Durup onun yanındaki Ferat'la tanıştılar. Bahçenin içinde de karşılaştıkları insanlar Nusret'e baş sallayarak selamlaşıp geçmekteydi. Biraz sonra tenis sahasına yaklaştılar. Orada yüreği coşturucu vals çalınmakta. Gençler ağaç altında biraz müzik dinleyerek, sessizce oturdular.

Onların yanından grup grup, ya da ikişer ikişer delikanlılar kızlar geçmekte, gezinmekteydiler.

20 Birden Ferat Nusret'in bileğinden tuttu :

-Şunlara baksana,- yanlarından aceleyle geçmekte olan iki kız gösterdi. - Bunlar da bu şehrin mahsulü mü?..

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 32

Nusret onların ardından baktı, elbet, degen manada başını salladı.

-Mahsulü değil, güzelleri. Anavı sağ taraftaki, uzunca boylusu bizde, medeniy mallar tükyanında çalışa. Mında yanı plastinkalarını yalnız ondan ala bilirsin. Yanındaki kızını tanımayım.

5 -Bu şeerde sen tanımağan adam da bar eken daa...

-Bar, dostum, bar. Men tanımağan, bilmegen adamlar da, yapıp olamağan işler de, episi bar. Ferat oña sınavıcı közlerinen baktı:

-İşin biraz uymaymı, yoksa?..

10 Nusret omuzlarını kıstı, kulümsiredi: - Başta çalışmak kerek, uyıp-uymağanını soñ bakarmız,- dedi.

Olar raatlık bağçasının sağ tarafına doğruldılar.

-Sen tennis oynamağa seve edin. Tennis kordına barayıkımı?-dedi Nusret dostuna.

Ferat başını tersine salladı:

15 -Bugun men mında serbest kuşım. Ne işim bar, ne de tanışım. Şunun için bugün raat-raat kezinmek, raatlanmak, kızlarğa bakmak isteyim. Yarın sabadan işke başlaycam. Demek nasıldır bir işin tübüne kirecem.

20 Umüt etmeden yigitlernin aldına kene şu eki kız çıktı. Bu alını ozleri de duymasalar kerek, uzun boylusunun boyle de kırmızı yanakları kor gibi oldılar. Siya közleri kaçmağa yer arağan gibi eleslendiler. Soñ toktaldı. Kulümsiredi, yigitlerge selyam berip, tez-tez ürüp ketti. Yanındaki kızın çeresinde yalnız meraklanuv alyameti bar edi. Yigitlennen karşı-karşığa kelgende, o kız bütün dikkatinen Nusretke bakmağa tırıştı. Dostu adımlarını sıklaştırganınen onıñnen beraber adımladı.

-Deşet, - dedi onların ardından bakıp kal-

Çevriyazı : 33

Nusret onların arkasından baktı, elbette, der manada başını salladı.

-Mahsulü değil, güzelleri. İşte sağ taraftaki, uzunca boylusu bizde, kültür ürünleri dükkanında çalışıyor. Burada yeni plakları yalnız ondan alabilirsin. Yanındaki kıızı tanımıyorum.

5 - Bu şehirde senin tanımadığın kimse de varmış demek...

- Var, dostum, var. Benim tanımadığım, bilmediğim insanlar da, yapamadığım işler de, hepsi var. Ferat ona sınavcı gözlerle baktı :

- İşin biraz uymuyor mu, yoksa?..

10 Nusret omuzlarını kaldırdı, gülümsedi : - Önce çalışmak gerek, uyup uymadığına sonra bakarız, - dedi.

Onlar parkın sağ tarafına yöneldiler.

- Sen tenis oynamayı severdin. Tenis kortuna gidelim mi? - dedi Nusret dostuna.

Ferat başını tersine salladı :

15 - Bugün ben burada serbest kuşum. Ne işim var, ne de tanıdığım. Onun için bugün rahat rahat gezinmek, dinlenmek, kızlara bakmak istiyorum. Yarın sabahdan işe başlayacağım. Bakalım nasıl bir işin altına gireceğim.

20 Hiç beklemedikleri anda delikanlıların önüne yine o iki kız çıktı. Bu durumu onlar da beklemiyor olsalar ki, uzun boylusunun al yanakları kor gibi oldu. Siyah gözleri kaçmaya yer arar gibiydi. Sonra durdu. Gülümsedi, delikanlılara selam verip, hızlı hızlı yürüyüp gitti. Yalnız yanındaki kıızın yüzünde meraklanma belirtisi vardı. Delikanlılarla karşı karşıya geldiğinde, o kız bütün dikkatiyle Nusret'e bakmaya çalıştı. Dostunun adımlarını sıklaştırmasıyla onunla beraber yürüdü.

- Dehşet, - dedi onların ardından bakakalan

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 33

ğan Ferat, - külgende üzüne mukayt olup bakmasañ, közleriniñ ateşi üreginiñni, bütün vücudınıñni yakıp yibermesi bir şey degil. Bir bakışınen meni şaşmalattı, üregimni esir etti, ayaklarımınñ canını alıp ketti.

Nusret oña bakıp başını salladı.

5 - Sen boyle sözlerni ne vakıt ogrendiñ?

Çünkü Ferat oyle rastkelgen kızğa, güzelge laf katkan puştlardan degil edi. Oña kızlarınñ ozleri, kursdaşları erişse, ağızını açmay, mıyığınıñ astından kulümsirep ala edi. Lyakin ayneci yigit...

10 Dülberlik fena şey, dostum. Buña dülber deseñ, akkınıñ keter. O tavus kuşuna beñzey. İlle deseñ, közleri... İnsanıñ ozüne çeke. Olarğa bakkanda ozünüñni tübsüz denizge tüşken kibi is etesiñ. Boynu, tok boğday tüşünüñni añdırğan bedeni... Onıñ üreginde büyük serbestlik, inatlık bar. Daa doğrusını aytkanda, o insanğa alıştırılmağan bir yırtıcıyı añdıra, - O dudağını tişlep başını tersine salladı. - Amma da oşattım e? Üregimde eyecan, duyğu çok. Bu kızınñ dülberliğini körebilgenimden ve onı soznen tasvirlep olamaganımdandır
15 belleyim...

Nusret oña bakıp sağ kaşını koterdi. Yavaştan sızgırıp aldı.

- Sen dostum, söz bilmeyim deysiñ, lyakin ozüñ şair kibi söylenesiñ.

- Söylenirsiñ ya. O tilsizni bile bulbul kibi söylendirir...

- Söylenmege acet yok, begenseñ tanış eterim. Çalışkan yerini aytım, onı endi bilesiñ.
20 Adı ise Nadire.

- Nadire? Adı da ozü kibi güzel. Ne içündür bilmem dülber kızlarınñ adları da er vakıt dülber olalar.

Çevriyazı : 34

Ferat, - güldüğünde yüzüne mukayit olup bakmasan, gözlerinin ateşi yüreğini, bütün vücudunu yakıp kavurması işten bile değil. Bir bakışıyla beni şaşırttı, yüreğimi esir etti, ayaklarımın canını alıp gitti.

Nusret ona bakıp başını salladı.

5 - Sen böyle sözleri ne zaman öğrendin?

Çünkü Ferat öyle rastladığı kıza, güzele laf atan puştlardan değildi. Ona kızların kendileri, kursdaşları takılsa, ağzını açmıyor, bıyığının altından gülümseyip geçiştiriyordu. Fakat kurnaz delikanlı...

10 Güzellik fena şey, dostum. Buna güzel dersin, haksızlık edersen. O tavus kuşuna benziyor. İlle de, gözleri... İnsanı kendine çekiyor. Onlara baktığında kendini dipsiz denize düşmüş gibi hissedersin. Boynu, olgun buğday rengini andıran bedeni... Onun yüreğinde büyük serbestlik, inatçılık var. Daha doğrusunu söylemek gerekirse, o evcilleştirilmeyen bir yırtıcı hayvanı andırıyor,” - O dudağını dişleyip başını tersine salladı. - Amma da benzettim ha? Yüreğimde heyecan, duygu çok. Bu kızın güzelliğini
15 görebildiğimden ve onu sözle tasvir edemediğimdendir sanıyorum...

Nusret ona bakıp sağ kaşını kaldırdı. Yavaşça ıslık çaldı.

- Sen dostum, söz bilmiyorum diyorsun, fakat kendin şair gibi konuşuyorsun.

- Konuşursun ya. O dilsizi bile bülbül gibi söyletir...

20 -Söylenmeye hacet yok, beğenirsen tanıştırrım. Çalıştığı yeri söyledim, onu şimdi biliyorsun. Adı ise Nadire.

- Nadire? Adı da kendi gibi güzel. Nedendir bilmem güzel kızların adları da her zaman güzel oluyor.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 34

- Bunun sebebini daa bilmeysinmi?

- Sen bilseñ aytsa dostüm, eger bala ozüniñ adına bakıp dülberleşe berse men şimdiden başlap olacak kızıma ad kıldırıp başlayım.

Nusret oña kulümsirep baktı:

5 - Men ise başka türlü oylay edim. Dülber kızlarınñ adı çirkin olsa da o ep bir guzelleşe. Yani dülber adamnñ adı da dülber körüne. Gülge ne deseñ de, o epsi bir güldür. Seniñ aytkanıñ doğru olsa, ad kıldırmaq kerekmey. O endi azır. Birincisiniñ adını Nadire koyarsıñ. - Soñ birden ciddiyleşti :

- Anası da Nadire, balası da Nadire olacakmı? - dese.

10 Ferat terenden koküs keçirdi:

- Bu işni yapmak için sen maña biraz boüñdan da bermek kereksin...

- Dostum için er şeyge azırım... Lyakin bunıñ başka çaresi de bar. Bu yıllarda Kavkaz betlerde erkekler de yüksek tabanlı ayakkap kiyeler. Sen andan bir çift ayakkap ketirt. Bir kurşunnen eki tavşan urarsıñ. Em mında birinci olarak yañı moda darkatkanlardan olursıñ, em de şu guzel...

- Biz mında ozümüzniñ tar balaklı, ştanlarımıznen, süyrü burun ayakkaplarımıznen tanılganımız da yeter.

- Yok, dostum. Bu işte boyle şey keçmey. Başka çare kıldırmaq kerek. Oña uzun boylu yigit, yani sen kereksin, - o işaret parmağını Nusretniñ koksüne tiredi.

20 - Ana saña bir iş daa, mında kelir-kelmez maña kız taptıñmı?

- Onı men tapmadım. Ozü tapılğan. Saña bakkanda közlerindeki ateşni kaysı kafasız körmez?!..

Çevriyazı : 35

- Bunun sebebini daha bilmiyor musun?

- Sen biliyorsan söylesene dostum, eğer çocuk kendisinin adına bakıp güzelleşirse ben bu andan itibaren olacak kızıma ad aramaya başlayayım.

Nusret ona gülümseyerek baktı :

5 - Ben ise başka türlü düşünüyordum. Güzel kızların adı çirkin olsa da o her zaman güzelleşiyor. Yani güzel insanın adı da güzel görünür. Güle ne dersen de o yine güldür. Senin dediğin doğru ise ad koymak gerekmeyecek. O şimdi hazır. Birincisinin adını Nadire koyarsın. - Sonra birden ciddileşti :

- Annesi da Nadire, çocuğu da mı Nadire olacak? - desene.

10 Ferat derinden iç geçirdi :

- Bu işi yapmak için senin bana biraz boyundan da vermen gerek...

- Dostum için her şeye hazırım... Lakin bunun başka çaresi de var. Bu yıllarda Kafkaslı erkekler de yüksek tabanlı ayakkabı giyiyorlar. Sen oradan bir çift ayakkabı getirt. Bir kurşunla iki tavşan vurursun. Hem burada ilk olarak yeni modayı yayanlardan olursun, hem de bu güzel (bir şey)...

15

- Bizim burada dar paçalı, pantolonlarımızla, sivri burunlu ayakkabılarımız ile tanınmamız da yeter.

- Yok, dostum. Bu işte böyle şey geçmez. Başka çare aramak gerek. Ona uzun boylu (bir) delikanlı, yani sen gereklisin, - o işaret parmağını Nusret'in göğsüne dokundurdu.

20

- İşte sana bir iş daha, buraya gelir gelmez bana kız mı buldun?

- Onu ben bulmadım. Kendiliğinden oldu. Sana bakınca gözlerindeki ateşi hangi kafasız görmez?!..

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 35

- Sen meni akaretlep başladın...

- Men onun közlerindeki ateşni körmedim, demek isteysinmi? Bu sözlerni mına bularğa aytırsın , - o egilip, yanından oynap, sekirip keçeyatkan oğlançıkını başını siypadı.

Nusretniñ üzüne yengil tebessüm ortüldi. Lyakin bir şey aytmadı.

5 - Yoksa başka tarafı kelişmeymi?

Nusret ona nasıl tarafı eken, degen kibi meraknen baktı:

- Sen aliy malümatlısın, o ise...

Nusretniñ üzüne karanlık perde ortülgen kibi oldı. Kaşları tüümlendi.

- Ne aytkanıñnı anlaysıñmı şu, dost? - dedi ciddi davuşnen.

10 Lyakin Ferat ozüni sıkmadı.

- Birer stakan siroplı suv içeyik de,- dep o yak-bu yaknı közden keçirdi.

Nusret saatine baktı.

- Bu vakıtkace suv kalamı, endi bizge de ketmek kerek, - dedi.

15 Akikaten de endi bayağı vakıt olğan, ekseri adamlar raatlık bağçasından çıkmakta ediler. Nusret Feratnı ozüniñ evine teklif etti. O dostuna yatakheden yer alğanını bildirdi.

20 Birazdan soñ sağıklaşıp Ferat şeer merkezine, Nusret ise ozüniñ evine doğru ketti. O Feratnıñ kelgenini eşitip bayağı sevingen edi. Lyakin, şimdi goñlü kırılğan kibi oldı. Onıñ sözlerine taaciplendi: «Tabiatı deñişkenmi, yoksa maña oyle körünemi?» - dep tüşündi. Feratnı asıl boyle sözler aytacak yigit dep oylamay edi. Kino-teatr binasınıñ aldında fışkırıp, çevrege salkın suv tamçıları sepmekte olğan çeşmeniñ yanından keçip, kiçkene odaçığı olğan azbarğa kirip ketti.

Çevriyazı : 36

- Sen bana hakaret etmeye başladın...

- Ben onun gözlerindeki ateşi görmedim mi demek istiyorsun? Bu sözleri işte bunlara söylüyorsun, - o eğilip, yanından oynayarak, sekerek geçmekte olan oğlancığın başını sıvazladı.

5 Nusret'in yüzüne hafif tebessüm yayıldı. Lakin bir şey söylemedi.

- Yoksa başka tarafı gelişmeyecek mi?

Nusret ona hangi tarafıymış, der gibi merakla baktı :

- Sen çok bilgilisin, o ise...

Nusret'in yüzüne karanlık perde örtülmüş gibi oldu. Kaşları düğümlendi.

10 - Ne söylediğini biliyor musun, dost?- dedi ciddi (bir) sesle.

Lakin Ferat kendisini sıkmadı.

- Birer bardak şerbetli su içelim de, - deyip o etrafı gözden geçirdi.

Nusret saatine baktı.

- Bu vakitte su kalır mı, şimdi bizim de gitmemiz gerekli, - dedi.

15 Hakikaten de şimdi bayağı vakit olmuş, genellikle insanların çoğu parktan çıkmaktaydı. Nusret Ferat'ı kendi evine davet etti. O dostuna yatakhanelerden yer aldığını bildirdi.

Biraz sonra vedalaşıp Ferat şehir merkezine, Nusret ise kendi evine doğru gitti. O Ferat'ın geldiğini işitip bayağı sevinmişti. Lakin, şimdi gönlü kırılmış gibi oldu. Onun sözlerine şaşırıldı : «Tabiatı değişmiş mi, yoksa bana mı öyle görünüyor?» - diye

20 düşündü. Ferat'ı asıl böyle sözler söyleyecek delikanlı diye düşünmüyordu. Sinematyatro binasının altından çıkıp, çevreye serin su damlaları serpmekte olan çeşmenin yanından geçerek, küçücük (bir) odası olan bahçeye girip gitti.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 36

Askarali emek otpuskasından kaytıp, işke başlağan soñ vaziyet keskinleşti. Baştalari Nusretniñ yapkan işlerini begenmese de, oña karşı çıkmay edi. Yeri kelgende kulümsirep, yımşaklıknen «yañlışını» köstere edi. Nusret yapkan işiniñ doğru ekenini deliller esasında isbat etmege tırışsa kulümsirey de, «siziñ aytacak şeyleriñizni men çoktan bilem, vakıt keldi, endi sizge de tüşünip bakmak kerek», dep kete edi.

Otpuskadan soñ da bir kaç kün bir şey bilmegen adam kibi ürdi. Soñ sırasını tüşürüp, Nusretni yanına çağırđı, kulümsiredi, sözüni nezaketnen başladı.

10 -Nusret, siz kardaşım, yahşı işler yapmaysınız. Kaç yıllardan berli doğru, yavaş-yavaş keteyatkan arabamızniñ kopçegine tayaq tıkasınız. Onı çanalatasınız. Adamlarımızni şaşmalatasınız. Doğru, siz daa yaş olmanız da, zeman bilgisenin silyalanğansınız, lyakin ğayet tecribesiz mutehassıssınız. İstitutta okumak başka, çalışmak ise bir tamam başka şey... Yani nazariy bilginen ameliy iş arasında buük fark bar. Siziñ terazeñizde olarnıñ
15 biri kokte olsa, digeri yerde... Ozü de kayda, alışveriş saasında. Şu tecribesizliknen bazı tecribeli, işkir, ileri adamlarımızni incıtmak olmaz...

O tüşüncege dalğan adam kibi biraz sustı. Soñ başını koterdi:

-Siz endiden soñ mında çalışacak adamsınız. Madam ki oyle ozüñizge duşman arttırmağa acet barmı? Kollektivimiz oyle buük olmasa da bizde yahşı adamlar çok.
20 Olarnı dinlemek, yardımlarından faydalanmak kereksiniz. Siz beş-altı olmaycak tükıyancı ve Velyadiyenen, Sabohattan baş-

Askarali ücretli izninden dönüp, işe başladıktan sonra durum netleşti. Başlangıçta Nusret'in yaptığı işleri beğenmese de, ona karşı gelmiyordu. Yeri geldiğinde gülümseyip, yumuşaklıkla, «yanlışını» gösteriyordu. Nusret yaptığı işin doğru olduğunu delillerle ispat etmeye çalışsa gülümseyerek , «sizin söyleyeceğiniz şeyleri ben çoktan biliyorum, vakit geldi, şimdi size de düşünüp bakmak gerek», deyip gidiyordu.

İzinden sonra da bir kaç gün bir şey bilmeyen adam gibi davrandı. Sonra bir fırsat kollayıp, Nusret'i yanına çağırdı, gülümsedi, sözüne nezaketle başladı.

10 -Nusret, kardeşim, güzel işler yapmıyorsunuz. Kaç yıldan beri doğru, yavaş yavaş gitmekte olan arabamızın tekerleğine çomak sokuyorsunuz. Onu frenliyorsunuz. Adamlarımızı şaşırtıyorsunuz. Doğru, siz daha genç olsanız da, zamane bilgisi ile donanmışsınız, ancak gayet tecrübesiz bir mütehasıssınız. Enstitüde okumak başka, çalışmak ise tamamen başka bir şey... Yani teorik bilgi ile pratik iş arasında büyük fark
15 var. Sizin terazinizin kefelerinden biri gökseyse, diğeri yerde... Kendisi nerede, alışveriş sahasında. Bu tecrübesizlikle bazı tecrübeli, iş bilen, ileri adamlarımızı incitmek olmaz...O düşünceye dalmış (bir) insan gibi biraz sustu. Sonra başını kaldırdı :

-Siz şimdiden sonra burada çalışacak adamsınız. Madem ki öyle düşmanlarınızı arttırmaya hacet var mı? İşletmemiz öyle büyük olmasa da bizde iyi adamlar çok. Onları
20 dinlemeli, yardımlarından faydalanmalısınız. Siz beş altı olmayacak dükkancı ve Velyadiye'yle, Sabohat'tan baş-

kasını bilmeyişiz. Olar sizge nasıl yardım köstere bileler? Direktor muavini turğanda, daa sizge kim kerek, bilmeyim. O adamdan ne sorasañ... O bir adiy adam degil, canlı entsiklöpediya. Em er keske bir baka.

-Nikolay Alekseeviçmi?- dedi Nusret oña Taacipli alda bakıp.

5 - Soñ, Nikolay Alekseeviçke ne olğan?!

-Men oña bir vakıt barğan edim, lyakin endi bu işni iç de yapalmam. Velyadiyenen Sabohat siz aytkan derecede aciz mutehassıslar degiller. Aksince çalışmağa yahşı bilgen temiz ürekli adamlar. Doğru, çeşit hurnazlıklarnen oğraşmaylar. Tükycancılar akında laf olması mümkün degil. Olar ozleriniñ aklarını doğru talap eteler.

10 Askarali kulaklarınace kızardı. Sesi birden deñiştı:

-Olar aklarını talap etmek degil, siz kelgen soñ kuturıp başladılar. Aysa bizim eñ yahşı adamlarımız Hatice Kyamilevanı, Ulkerni, Ahmad akanı ürmet taktasından alıp taşlayık, olarnıñ yerine sizniñ «yıldızlarıñız» nı koyayık...

-Kerek olsa oyle de yaparmız, - dedi Nusret ozünü sıkmay.

15 -Siz oña endi benim olmağanımdan faydalanıp, temel koyğansıñız.

-Nasıl temel?..

-Ozüñizni bilmemezlikke urmañız, keçken ayda olarğa berilecek mallarnıñ tamam yarısını alıp, ozüñizniñ dostlarıñızğa...

20 -Er şeyni ölçep, esaplap yaptık. Kimge - angi tükyanğa ne kadar mal bermek kerek olsa episini plan mucibi... Bunı ozüñiz de teşkerip baka bilesiñiz.

Nusret şkaftan bir buük jurnal alıp, Askarali-

Çevriyazı : 38

kasını bilmiyorsunuz. Onlar size nasıl yardım edebilir? Müdür yardımcısı dururken size daha kim gerekir bilmiyorum. O adamdan ne soruyorsun... O sıradan bir adam değil, canlı ansiklopedi. Hem herkese eşit bakar.

-Nikolay Alekseeviç mi? - dedi Nusret ona meraklı halde bakıp.

5 - Sonra, Nikolay Alekseeviç'e ne olmuş?!

-Ben onun yanına bir vakit gitmiştim ama şimdi bu işi hiç de yapamam. Velyadiye ile Sabohat sizin dediğiniz kadar aciz mütehassıs değiller. Aksine çalışmayı iyi bilen temiz yürekli insanlar. Doğru, çeşitli kurnazlıklarla uğraşmıyorlar. Dükkancılar hakkında laf etmek mümkün değil. Onlar kendi haklarını doğru talep ediyorlar.

10 Askarali kulaklarına kadar kızardı. Sesi birden değişti :

-Onlar haklarını talep etmiyorlar, siz geldikten sonra kudurmaya başladılar. Halbuki bizim en iyi adamlarımız Hatice Kyamileva'yı, Ulker'i, Ahmad Bey'i başarı panosundan alıp çıkartalım, onların yerine sizin «yıldızlarınızı» koyalım...

-Gerekirse öyle de yaparız, - dedi Nusret kendini sıkmadan.

15 -Siz şimdi benim olmadığımдан faydalanıp, ona şart koyuyorsunuz.

-Nasıl şart?.

-Kendinizi bilmemezliğe vurmayın, geçen ay da onlara verilecek malların yarısını alıp kendi dostlarınıza...

20 -Her şeyi ölçüp hesaplayarak yaptık. Kime hangi dükkana ne kadar mal verileceği plan dahilinde... Bunu siz de araştırıp bakabilirsiniz. Nusret dolaptan bir büyük dergi alıp, Askarali-

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 38

niñ aldına koydı. Askarali açuvnen onı kenarğa itedi.

- Siz maña ogretmeniz, ne yapılğanını men sizden yahşı bilem.

- Belki sizge yañlış anlatkandırılar?..

- Kimniñ kimge yañlış anlatkanını biz daa toplaşuvda bakarmız.

- 5 - Kayda olsa olsun, cevap bermege daima azırım. Lyakin o siziñ aytkan adamlarınıñ faydasına al olunmaycağına eminim. Birevler, planı az olğanına bakmadan, yahşı ketken mallardan eki katına çok alıp, planını bir buçük eki kere ziyadesinen toldurıp koyacak, elyal emeknen şan-şuret köstergen adamlar sırasına keçecek. Em işler kimlerniñdir esabına olacak. O elyallıknen çalışkan adamlar ise azap çekecekler. Buña ne demek mumkün?

- Sen yahşılıktan anlağan adam degil ekensiñ,- dep bağırdı Askarali şaşmalağanından.- Menim kim ekenimni daa yahşı bilmeysiñ. Saña oyle akıl koyarım ki, tap ozüñ begenirsiñ... - İçinde gizli yatkan zeerleriniñ episi üzüne çıktı, nezaketlilikinden eser bile kalmadı.

- 15 Bu arada odağa Nikolay Alekseeviç kirip kelmegen olsa, davanıñ nenen bitecegini Nusret tasavur bile etalmay.

Nikolay Alekseeviç odağa tesadüfen, ayak üstü kirip çıkmak için kelgen, lyakin davanıñ üstünden çıkkın adam kibi taaciplendi.

- Hayır ola, Askarcın, ne bağırasıñ ya?- dedi yavaştan.

- 20 - Nasıl bağırmazsıñ, Nazim aka,- dedi Askarali oña şikayetlenici çerenden bakıp,- ozüm mında ekende koz-kulak olup türa edim. Yañılsa tüzetmege tırışıp, degen kibi. Men ketken soñ, tekmiñ şaşırğan. Siz de kulak asmağansıñız...

Nikolay Alekseeviç ellerini ceplerine koyğan

Çevriyazı : 39

nin önüne koydu. Askarali öfkeyle onu kenara itti.

- Siz bana öğretmeyin, ne yapılacağını ben sizden iyi biliyorum.

- Belki size yanlış anlatmışlardır?..

- Kimin kime yanlış anlattığına toplantıda bakarız.

5 - Nerede olursa olsun cevap vermeye hazırım. Lakin sizin söylediğiniz adamların yararına hallolunmayacağına eminim. Birileri planda az olduğuna bakmadan , iyi satılan malları iki katından çok alıp listeyi bir buçuk iki kat fazlasıyla dolduracak, helal emek ile şan şöhret kazanmış adamların sırasına geçecek. Hem işler birilerinin hesabına olacak. O hakkıyla çalışan adamlar ise azap çekecek. Buna ne diyeceksiniz?

10 - Sen güzellikten anlayan adam değilmişsin,- diye bağırdı Askarali şaşkınlığından.-Daha benim kim olduğumu iyi bilmiyorsun. Sana öyle bir akıl koyarım ki, dosdoğru kendin beğenirsin... - İçinde gizli kalmış zehirlerin hepsi yüzüne çıktı, nezaketinden eser bile kalmadı.

15 Bu arada odaya Nikolay Alekseeviç girmemiş olsa davanın ne ile biteceğini Nusret düşünemiyordu.

Nikolay Alekseeviç odaya tesadüfen, ayak üstü girip çıkmak için gelmiş, lakin davanın üstüne rastlamış adam gibi meraklandı :

- Hayrola, Askarcan, ne bağıırıyorsun ya? - dedi yavaşça.

20 - Nasıl bağıırmam, Nazim Bey,- dedi Askarali ona şikayetlenici bakış ile bakıp,- Kendim burada olduğumda göz kulak oluyordum. Yanılsa düzeltmeye çalışır, der gibi. Ben gittikten sonra verilen emirler yerine getirilmemiş. Siz de kulak asmamışsınız....

Nikolay Alekseeviç ellerini ceplerine koymuş

alda, odanın içinde o yaktan-bu yakka ürdi. Oylandı. Soñ başını kotermeý:

-Episine kulak asmak kıyın, er kesniñ oz yeri, işi bar. Yaşlar beş-altı yıl okup, diplomnen keleler, olarğa işanmamak olurmı... Madam ki oyle eken... O sözüni başka yakka burdı. – Aydı yigitler olur-olmaz şey için bağırışıp oturmanız, keçkenge mazı deýler... Endi yapılacağını oylamak, yanlışını tekrarlamamak gerek,- dedi nasiat berici davuşnen.

Nusret yerinden turdı. «O daa nasıl yanlış eken», demek istedi. Lyakin bunu duyğan Nikolay Alekseeviç ondan evel davrandı:

-Yigitler, bizge İran cempirleri kelgen, bazağa barıp olarnıñ fiyatlarını tayin etip,- sol eliniñ yeñini köterip baktı,- saat da uç olğan, akşamğace olarnı tükyanlarğa çıkarmak gerek. Plan meselemiz çok uymay. Mında toplanıp, davalaşıp oturmaknen iş bitmez. Soñ Velyadiyenen Sabohatnı soradı. Askarali bilmeyim, degen kibi omuzlarını kıstı.

-Sabohat saba telefon etip aytkan edi de...

-Akılında turamı, mında deli olmak mümkün. Saba telefon etken edi. Balası hastalanğan. Velyadiye otuzıncı tükyañğa ketken edi...

-Çalışmak gerek, yigitler, çalışmak,- dedi Nikolay Alekseeviç Askaralige, onıñ işinden razı olmağan kibi baktı, soñ çıkıp ketti. O ketken soñ, Askarali yımşadı. Nikolay Alekseeviç tayinlep ketken işke bir şeyler daa koştı. Nusretni anda yolladı.

Nusretniñ, mında çalışkanına bayağı vakıt olsa da Nikolay Alekseeviçniñ akikiy adını ve familiyasını bugün bildi. Aslında o Nikolay Alekseeviç degil de, Nazim Abibüllayeviç eken. Şunıñ için de Askarali oña daima «Nazim aka» dey eken.

Çevriyazı : 40

halde, odanın içinde o taraftan bu tarafa yürüdü. Düşündü. Sonra başını kaldırmadan : -

Hepsine kulak asmak zor, herkesin kendi yeri, işi var. Gençler beş altı yıl okuyup diploma ile geliyorlar, onlara inanmamak olur mu... Madem ki öyleymiş... Sözü başka tarafa çevirdi. –Haydi yiğitler olur olmaz şey için bağrışıp durmayın, geçmişe mazi derler... Şimdi ne yapılacağını düşünmek, yanlışları tekrarlamamak gerek,- dedi nasihat verici (bir) sesle.

Nusret yerinden kalktı. «O daha nasıl yanlışmış», demek istedi. Lakin bunu duyan Nikolay Alekseeviç ondan evvel davrandı :

- Yiğitler, bize İran cempirleri gelmiş, pazara varıp onların fiyatlarını tayin edip,- sol kolunun bileğini gösterip baktı,-saat de üç olmuş, akşama doğru onları dükkanlara çıkarmak gerek. Plan meselemiz pek uymuyor. Burada toplanıp tartışıp oturmakla iş bitmez. Sonra Velyadiye ile Sabohat'ı sordu. Askarali bilmiyorum der gibi omuzlarını kaldırdı.

- Sabohat sabah telefon edip söylemişti de...

15 - Aklında duruyor mu, burada deli olmamak mümkün (değil). Sabah telefon etmişti. Çocuğu hastalanmış. Velyadiye otuzuncu dükkana gitmişti...

- Çalışmak gerek, yiğitler, çalışmak,- dedi Nikolay Alekseeviç Askarali'ye, onun işinden razı olmamış gibi baktı, sonra çıkıp gitti. O gittikten sonra , Askarali yumuşadı. Nikolay Alekseeviç atanarak gittiği işe bir şeyler daha ekledi. Nusret'i oraya yolladı.

20 Nusret'in, burada çalışmaya başlaması bayağı vakit olsa da Nikolay Alekseeviç'in hakikî adını ve soyadını bugün öğrendi. Aslında o Nikolay Alekseeviç değil de, Nazim Abibüllayeviç'miş. Onun için de Askarali ona daima «Nazim Bey» diyormuş.

Nikolay Alekseeviç endi ellini keçken, altmışka yakınlaşkan orta boylu, arık kevdeli kişi. Ozüniñ işini yahşı bile. Lyakin ayneci. Yalnız Tahir İsmatüllayeviçten sakına.

Askaralini ozüniñ dogmuş kardaşından da ziyade seve. Nusretni begenmey. İşke yarın kelgen vakıtlarında onıñnen meraklana edi. Soñundan kenarğa çekildi. Guya Nusret
5 olarda çalışmay. Körse selyam berip başını sallap keç.

6

Nusret bu gece sabağace talaşıp çıktı. O uzaktan-uzak tüşler kördimi, yoksa tüşünceler
10 içinde tañ attırdımı, ozü de bilmey. Közlerini ümdü degence, birevlernen davalasıp başlay. Ozüniñ aklı ekenini isbat etmege tırışa. Lyakin onı kimse dinlemey. Soñ bağırıp başlay. Ozüniñ sesinden ozü uyanıp kete. Olıp keçken meclis akkında bir daa tüşünmeycek ola.

Akşam işten kaytkanda başı patlaycak derecede ağırmakta edi. Serin avalı odağına
15 kirgeninen urbalarını bile çıkarmay ozüni tördeki krovat üstüne attı. Közlerini ümdü. Üklamak, bu baş ağırısından, çatallı oylardan, bugünkü mecliste olğan davalardan kurtulmak istedi. Lyakin yatkan, közlerini ümğan soñ, onıñ akılına daa başka şeyler tüşüp başladılar: «Olar direktorniñ yokluğundan faydalanıp, maña ucyum ettiler, benim sesimni kesmek istediler»,- dedi. Tarsıktı. Erinden sıçrap turdı. Biraz dolanmak, çatallı
20 oylardan kurtulmak için azbarğa çıkıp ketti. Raatlık ve istraat bağçasına kirdi. Anda tanışlarınen korüşti. Biraz lakırdı etip oturdı. Soñ bağça içinde bir ozü dolandı, tüşünmemege tırıştı.

Evine kaytıp kelgen soñ da oyle yaptı. Kiçkene

Nikolay Alekseeviç şimdi elliyi geçmiş, altmışa yaklaşmış orta boylu, zayıf gövdeli biri. Kendi işini iyi biliyor. Lakin kurnaz. Yalnız Tahir İsmatüllayeviç'ten sakınıyor.

Askarali'yi kendi öz kardeşinden bile çok seviyor. Nusret'i beğenmiyor. İşe yeni geldiği zamanlarda onunla ilgileniyordu. Sonradan kenara çekildi. Sanki Nusret onlarda çalışmıyor. Görse selam verip başını sallayıp geçiyor.

6

Nusret bu gece sabaha kadar dalaşıp çıktı. O çok uzak hayaller mi gördü, yoksa 10 düşünceler içinde gün ağardı mı, kendisi de bilmiyor. Gözlerini yumunca, birileriyle kavga etmeye başlıyor. Kendinin haklı olduğunu ispat etmeye çalışıyor. Lakin onu kimse dinlemiyor. Sonra bağırmaya başlıyor. Kendi sesinden kendi uyanıyor. Olup bitmiş toplantı hakkında bir daha düşünmeyecek oluyor.

Akşam işten döndüğünde başı çatlayacak derecede ağrıyordu. Serin havalı 15 odacığın girmesi ile elbiselerini bile çıkarmadan kendini baş köşedeki karyola üstüne attı. Gözlerini yumdu. Uyuklamak, bu baş ağrısından, çatalı düşüncelerden, bugünkü toplantıda yaşanan problemlerden kurtulmak istedi. Lakin yatınca, gözlerini yumduktan sonra, onun aklına daha başka şeyler gelmeye başladı : «Onlar müdürün yokluğundan faydalanıp, bana hücum ettiler, benim sesimi kesmek istediler»,- dedi. Daraldı. 20 Yerinden sıçrayıp kalktı. Biraz dolanmak, çatalı düşüncelerden kurtulmak için bahçeye çıktı. Parka gitti. Orada arkadaşları ile görüştü. Biraz lakırdı edip oturdu. Sonra bahçe içinde sadece kendi başına dolandı, düşünmemeye çalıştı.

Evine dönüp geldikten sonra da öyle yaptı. Küçük

odaçığının boyası ketip başlağan alçak tavanına, ortasındaki dörtkoşe yonulğan ağaç tiremege bakıp yattı. Onı birinci kere körgeñ kibi, bu ağaçnı mında ne için koyğanlar, dep tüşündi. Odaçıkñın ozü boyle küçük. Nusret kelgende içinde: uzun çöün soba, bir dane eki adamlık krovat ve bir dane de, nasıldır aşhaneden ketirilgen, stol bar edi. Bu eşyalarğa eki skemle ve bir kitap şkaflı koşuldu. Çünkü, kitap şkaflı onıñ için eñ acele şey edi.

İnstitutta okuğan devirinde toplağan kitaplarını evlerinde kaldırdı. Lyakin bir kısmını - eñ kerek soylarını, mında ketirmek kerek oldı. Olarnı orselememek için birinci aylığına kitap şkaflı aldı. Savut-saba koymak için de bir şkaflı kerek. Lyakin oña yer yok. 10 Şimdilik bir raf yasadı. Onı beyaz perdenen kapata. Küçük pencereden tüşken ay yarığı odanın içini bayağı yarıklata. Boyle bakkanda er yer temiz ve cıyınıklı. Lyakin buña şu ev ortasındaki ağaç keder ete. Onıñ artından engen kara kölge insanñın canını sıka. Nusret oña dikkatnen baktı. Yarın saba erte turıp, şunı alıp bırakayım, dep tüşündi. Ya barıp da kerekli ağaç olsa?

15 O yavaştan yerinden turdı. Barıp çıraknı yaktı. Soñ ağaçnıñ yanına kelip, evniñ tavanını közden keçirdi. Ortadan, yani şu ağaç koyılğan yerden, tavan biraz aşağı sarkkan. Ağaç ozüniñ kaviy kevdesinen onı yahşı tutmakta.

Nusret kene yerine kelip yattı. «Maña keder etse de evge faydası tiye eken», dedi. Soñ üzükoün çevirildi. Ellerini yastıkñın tübüne sokup, közlerini ümdı. Lyakin tasavurında 20 kene toplaşuv peyda oldı. Birinci olarak sözge Nikolay Alekseeviç çıktı. O kıska, lyakin ziyade usta söyledi. Uçünci kvartalda yapılğan işler akkında ayttı. Sözüniñ soñunda:

odacığının boyası gitmeye başlayan alçak tavanına, ortasındaki dört köşe yonulmuş ağaç desteğe bakarak yattı. Onu ilk kez görmüş gibi , bu ağacı buraya niçin koymuşlar, diye düşündü. Odacığın kendi böyle küçük. Nusret geldiğinde içinde : uzun dökme demir soba, bir tane iki kişilik karyola ve bir tane de, nasılsa yemekhaneden getirilmiş, masa vardı. Bu eşyalara iki iskemle ve bir kitap dolabı eşlik ediyordu. Çünkü, kitap dolabı onun için en acil şeydi.

Enstitüde okuduğu (zaman topladığı) kitapları evlerinde bıraktı. Lakin bir kısmını - en gerekli olanlarını, buraya getirmesi gerekti. Onları örselememek için ilk aylığıyla kitap dolabı aldı. İvir zıvır koymak için de bir dolap gerek. Lakin ona yer yok. Şimdilik bir raf yaptı. Onu beyaz perde ile kapatıyor. Küçük pencereden düşen ay ışığı odanın içini bayağı aydınlatıyor. Böyle bakınca her yer temiz ve derli toplu. Lakin buna şu ev ortasındaki ağaç zarar veriyor. Onun ardından inen kara gölge insanın canını sıkıyor. Nusret ona dikkatle baktı. Yarın sabah erken kalkıp, şunu alıp bırakayım, diye düşündü. Ya gerekli (bir) ağaç ise?

15 Yavaşça yerinden kalktı. Gidip ışığı yaktı. Sonra ağacın yanına gelip, evin tavanını gözden geçirdi. Ortadan, yani bu ağacın koyulduğu yerden, tavan biraz aşağı sarkmış. Ağaç güçlü gövdesi ile onu güzelce tutuyor.

Nusret yine yerine gelip yattı. «Bana zarar verse de eve faydası dokunuyormuş», dedi. Sonra yüzükoyun döndü. Ellerini yastığın altına sokup, gözlerini yumdu. Lakin aklına yine toplantı geldi. İlk olarak söze Nikolay Alekseeviç başladı. O kısa , lakin öz söz söyledi. Üçüncü mahallede yapılan işler hakkında konuştu. Sözüünün sonunda :

-Bu kvartalda işimizi keregi gibi yapıp olamadık, arkadaşlar. Şunun için de bu kvartalda mukyafat olmayacak, bunun baş sebebi nizamımız uymay. Bizde birlik meselesi zayıfladı. Dörtüncü kvartalda közumizi açmak kerekimiz...-dedi.

5 O Nusretke ucüm etmek için, büyük azırlık kördi. Lyakin açıktan-açık bir söz bile aytmadı. Kalğanını başkalar da yapabileler, dep tüşündi. Em akikaten oyle oldu. Ondan soñ sözge sanat malları tükyanının müdiri, planını daima ziyadesinen toldurğan, Hatice Kyamileva çıktı. O sözünü faktlar esasında dolandırmağa tırıştı. Bir-eki ağız umumi ekseklikler akında ayttı. Soñ Nusretni tenkid etip başladı. Ozünce faktlar kösterdi, olarnı koyurta berdi. Ahır-soñu üçüncü kvartalda işlerimizni boyle, Nikolay Alekseeviç 10 aytkanı gibi, fena yekünlemesinde yalnız uyken malşnas kabaathı ekenini «isbat» etti. «Çünkü o alınğan azır mallarnı bile tükyanlarğa oz vaktında bolüp bermaladı. Tükyanlılar sabadan akşamğace onıñ artından çapkalap ürdiler. Albu ise, o olmayacak bir iş. Onı Velyadiye Seydametova on-on beş dakika içinde yapı edi. (Velyadiyenin familiyasını aytıp, maktağan oldu. Lyakin bunı o maksadnen yapkan edi. 15 Onı da Nusretke karşı koymak istedi).

Şimdi biz şu şeyler için aksap başladık. Menim özüm, haberiniz bar, er vakıt planımını üz otuz-üz elli protsent toldıra edim, bu ay, zarzoren, üz beş oldu...» O açuvnen barıp yerine oturdu. Ondan soñ bir tükyanlı daa sözge çıktı. O da evel çıkkanların sözlerine koşuldu.

20 Askaralı Nazim akasinen beraber yan-yanaşa, ayaklarını biri-biri üstüne kaçlap oturalar. Sözge çıkkanların aytkanlarından ğayet hoşnut olğanları çerelerinden körünip tura.

Demek, dostları onıñ ne demek istegenini keregi

-Bu mahallede işimizi gereği gibi yapamadık, arkadaşlar. Bundan dolayı da bu mahallede kâr elde edemedik, bunun en önemli sebebi düzensiz olmamız. Bizim birlik ve beraberliğimiz koptu. Dördüncü mahallede gözümüzü açmamız gerek... - dedi.

5 O Nusret'e saldırmak için, çok hazırlık yaptı. Lakin açıktan bir söz bile söylemedi. Geri kalanları başkaları da yapabilir, diye düşündü. Gerçekten de öyle oldu. Ondan sonra sanat malları dükkanının müdürü, listesini fazlasıyla dolduran, Hatice Kyamileva söze başladı. O sözünü bilinen gerçekler etrafında dolandırmaya çalıştı. Bir iki defa genel eksiklikler hakkında konuştu. Sonra Nusret'i tenkit etmeye başladı. Kendince gerçekleri gösterdi, onlara yoğunlaştı. En sonunda üçüncü mahallede işlerimizi Nikolay
10 Alekseeviç'in söylediği gibi, kötü sonuçlanmasında yalnız pazarlama amirinin kabahatli olduğunu "ispat" etti. «Çünkü o alınmış hazır malları bile dükkanlara tam vaktinde bölüştürüp veremedi. Dükkanlılar sabahtan akşama kadar onun arkasından koşuşturdular. Halbuki, o olmayacak bir iş. Onu Velyadiye Seydametova on on beş dakika içinde yapardı. (Velyadiye'nin soyadını söyleyip, övmüş oldu. Amacı onun da
15 Nusret'e karşı çıkmasıydı).

Şimdi biz bunlardan dolayı aksamaya başladık. Benim kim olduğumu hepiniz biliyorsunuz her zaman listemi yüzde yüz otuz yüz elli dolduruyordum, bu ay, zar zor, yüz beş oldu...» O öfkeyle gidip yerine oturdu. Ondan sonra bir dükkanı daha söz aldı. O da öncekilerin sözlerine devam etti.

20 Askarali, Nazim Abi'siyle beraber yanyana, ayaklarını üst üste atmış oturuyorlar. Söz alanların söylediklerinden çok memnun oldukları yüzlerinden okunuyor.

Demek, dostları onun ne demek istediğini gereği

kibi anlağanlar. Lyakin Sabohat sözge çıkmak için yerinden turğanda, ekisiniñ közleri tokuştılar. Nazim Askaralige: «kulak asma», degen kibi közüni kımdı. Soñ, kanı, bu ne aytacak bakayık, degen kibi, çengesini biraz ogge çıkardı, Sabohatnı dikkatnen diñledi. O pek eyecanlı olsa da yavaş-yavaş sabırnen söylenmekte edi. Özünüñ işleri akkında
5 ayttı. Soñ umumiy işke keçti. Nusretniñ doğru çalıñkanını birer-birer deliller esasında kösterdi.

-Zanımcı biz bu vakıtke çok meselelerge keregi kibi bakmay ekenmiz. Men bunı Nusret kelgen soñ duyıp başladım,- dedi ve Hatice Kyamileva tarafka çevirildi:

-Siz normañıznı bu kvartal zar-zornen üz beş protsent toldurğan ekensiz. Sizni korku
10 baskan. Korkmañız, siz bu kvartal azaçık da olsa çalıñtıñız. Siz üz kırk protsent toldurğanda, yanıñızdakilerinıñ yarısından çokı seksenni keçmey ediler. Lyakin şimdi episi planını toldurğan. Aramızda açık üznen, oturalar. İnanmasañız özüniz sorañız, şimdi olarnıñ kaysı biri üzge yetmegen eken? Yoksa oyle degilmi?.. Zalđan «doğru», degen sözler eşitildi. Sabohat sözüni devam etti:

15 -Demek, Nikolay Alekseviçniñ aytkanları o kadar doğru degil eken. Bizde birlik zayıflaşmay, aksine kavileşip başladı. Planımıznıñ edası da evelkinden eksik olmağanına eminim,- o sözüm bitti, degen kibi başını koterdi. Zalnı közden keçirdi:

-Bugünki toplaşuv, arkadaşlar, zanımcı kollektivimizde bir canlanuv, yañılık olğanını köstere... Em o yañılık epimizni ğaflet ükusından uyantmakta...

20 Zalđa elçırpmalar köterildi. Nazim Abibüllayeviç yerinden turdı. Toktañız, degen kibi ellerini koterdi. Zalğa sükünet çökti. O terenden koküs ka-

gibi anlamışlar. Lakin Sabohat söze başlamak için yerinden kalktığında, ikisi gözgöze geldiler. Nazim Askarali'ye : «kulak asma», der gibi gözünü kırptı. Sonra, hani, bu ne söyleyecek bakalım, der gibi, çenesini biraz öne çıkardı, Sabohat'ı dikkatle dinledi. O pek heyecanlı olsa da yavaş yavaş sabırla söylenmekteydi. Kendi işleri hakkında
5 konuştu. Sonra genel işe geçti. Nusret'in doğru çalıştığını birer birer delillere dayanarak gösterdi.

-Zannımca biz bu vakte kadar birçok meseleye gerektiği gibi bakmamışız. Ben bunu Nusret geldikten sonra hissetmeye başladım,- dedi ve Hatice Kyamileva'dan tarafa döndü :

10 -Siz hakkınızı bu mahallede zar zor yüzde yüz beş doldurmuşsunuz. Sizi korku basmış. Korkmayın, siz bu mahallede azıcık da olsa çalıştınız. Siz yüzde yüz kırk doldurduğunuzda, yanınızdakilerin yarısından çoğu sekseni geçmiyorlardı. Lakin şimdi hepsi listesini doldurmuş. Aramızda açık alınla, oturuyorlar. İnanmıyorsanız kendiniz sorun, şimdi onların hangi biri kendine yetmeyenmiş? Yoksa öyle değil mi?.. Salondan
15 «doğru», diye sözler işitildi. Sabohat sözüne devam etti :

-Demek, Nikolay Alekseeviç'in söyledikleri o kadar doğru değilmiş. Bizde birlik zayıflamıyor, aksine kuvvetlenmeye başladı. Planımızın yerine getirilmesinin öncekinden eksik olmadığına eminim,- o sözüm bitti, der gibi başını kaldırdı. Salonu gözden geçirdi :

20 -Bugünkü toplantı, arkadaşlar, bana göre şirketimizde bir canlanma, yenilik olduğunu gösteriyor... Hem o yenilik hepimizi gaflet uykusundan uyandırmakta...

Salonda alkış yükseldi. Nazim Abibüllayeviç yerinden kalktı. Durun, der gibi ellerini kaldırdı. Salona sessizlik çöktü. O derinden göğüs ka-

fesini toldurup, nefes aldı, soñ, daa ne aytmak isteysiñ, degen kibi, açuv ve mıskılınen, Sabohatka baktı. Sabohat sözüm bitti, degen manada kulümsiredi. Soñ birden:

- 5 - Lyakin teessüf ki, bu toplaşuvımız, direktorımız Tahir İsmatüllayeviç mında olmağanda, hasta ekende ötkerilmekte... Ne manağa boyle yapıldı eken?- dep omuzlarını kıstı, barıp yerine oturdu.

Nikolay Alekseeviç Sabohatnıñ: «Sizler direktor mında olğanda boyle hurnazlık yapalmaz ediñiz», demek istegenini yahşı anladı. Bir tamam şaşmaladı. Açuvından onıñ ust dudağı bir kaç kere tartıldı. Üregi sık-sık urdı. O biraz sözsiz bakıp oturgan soñ, ozünü kolğa almağa tırıştı. İylekyarlık yoluna keçti:

- 10 - Direktorımız olmasa, partkomımız bar. O er şeyni eşitti, kördi. Zanimca kim akılı, kim aksız olğanını anlağandır. Tahir İsmatüllayeviçke kelsek, o hasta, insanlık alı, ne yaparsıñ. Bunu ozü istep yapmay. Yarın, o bir kün ozümüzniñ ne olacağımnı kimse bilmey Sabohat hanum, siz de hastalana bilesiñiz,- dedi, sözünü başka tarafka burdı.

- 15 - Plan meselesine kelgende, sen onı kaydan bileceksiñ, onı nasıl toldurğanımnı Askarcandan soramak kerek...

Ondan soñ sözge ilkingi partiya teşkilyatınıñ sekretarı, yaş mutehassıs Ahmacan Talipov çıktı. O daa bu işte yanı ve tecribesiz edi. Davanı bir kereden toktatacak kibi, kattı söz aytıp olamadı. Lyakin Nusretniñ akılı ekenini yahşı anlay edi. Sabohatnıñ aytkanlarını doğru tanıdı.

- 20 Askaralı sözni er kesten soñ aldı. Nusretke karşı açıktan-açık ucuyum etmekten sakındı. Kollektivden çekindi. Çünkü, oturğanların ekseriyeti Nusretni akılı tanımakta ediler. Şaşmalağanın-

Çevriyazı : 45

fesini şişirip, nefes aldı, sonra, daha ne söylemek istiyorsun, der gibi, öfke ve alayla, Sabohat'a baktı. Sabohat sözüm bitti, der manasında gülümsedi. Sonra birden :

- 5 - Lakin teessüf ederim ki, bu toplantımız, müdürümüz Tahir İsmatüllayeviç burada olmadığına, hasta olduğunda yapılıyor... Ne manada böyle yapılmış?- deyip omuzlarını kaldırdı, gidip yerine oturdu.

Nikolay Alekseeviç Sabohat'ın : «Siz müdür burada olduğunda böyle kurnazlık yapamazdınız», demek istediğini iyi anladı. Son derece şaşırıldı. Sinirinden üst dudağı bir kaç kere çekildi. Yüreği sık sık çarptı. O biraz konuşmadan bakıp oturduktan sonra, kendini kollamaya çalıştı. Hilekârlık yolunu seçti :

- 10 - Müdürümüz olmasa, patronumuz var. O her şeyi duydu, gördü. Bana göre kimin haklı, kimin haksız olduğunu anlamıştır. Tahir İsmatüllayeviç'e gelirse, o hasta, insanlık hali, ne yaparsın. Bunu kendi isteğiyle yapmıyor. Yarın, öbürün kendimizin ne olacağını kimse bilmiyor Sabohat Hanım, siz de hastalanabilirsiniz, - dedi, sözünü başka tarafa çevirdi.

- 15 - Plan meselesine geldiğimizde, sen onu nereden bileceksin, onu nasıl doldurduğumuzu Askarcan'a sormak gerek...

- 20 Ondan sonra söze ilk parti teşkilatının sekreteri, genç mütehassıs Ahmacan Talipov başladı. O daha bu işte yeni ve tecrübesizdi. Davayı bir kerede durduracak gibi, güçlü söz söyleyemedi. Lakin Nusret'in haklı olduğunu iyi anlıyordu. Sabohat'ın söylediklerini doğru buldu.

Askarali sözü herkesten sonra aldı. Nusret'e karşı açıktan açığa saldırmaktan sakındı. Çoğunluktan çekindi. Çünkü, oturanların büyük bir kısmı Nusret'i haklı bulmaktaydılar. Şaşkınlığın-

dan Nusretke er daim yardım etmege azır ekenini bildirdi.

Toplaşuv nasıl bir anlaşılmağan davanen başlasa oyle de bitti. Nusretke er şeyden ziyade Nazim ağanın, Askaraliniñ ayneciligi tesir etti. Şunıñ için de çok vakıtkace ozüni koymağa yer tapılmadı, közlerine üku kirmedi. Tasavurında anası-babası ve daa
5 orta mektepte okuğan kız kardaşı peyda oldılar.

Soñki vakıtta evlerinde ne içündür oña anası da, babası da ihtiyarlanğan kibi koründiler. Kardaşı ise osken, guzelleşken. Yıllar oz işini yapalar. Nusret endi ana-babasınıñ kaviy tayançı, kardaşınıñ korucusı olmak kerek. Lyakin onıñ işleri de... Ya ne için boyle? Çalışmağa bilmeymi, yoksa tenbelmi? Boyle olması mümkün degil.

10 Kuz ayları... Bu aylarda evlerinde iş pek çok ola. Anası butün yıllık emegine yekün çekken küzniñ bir kününi degil, dakkasını bile semereli keçirmege tırışa. Cumert tarlalarda yetişken bol bereketni; pomidor, kavun-karpızni oz vaktında cıyıp alıp, devletke teslim etmek kolay degil. Endi pensiya yaşına yakınlasa da, butün bir brigadanıñ mesuliyeti onıñ boynunda. Babası da anasınıñ aytkanı kibi, tañ ükusü
15 körmey. Bir evniñ kapıları yapılacak, digeriniñ pencereleri. Yanı evniñ damı ortülecek... episine vakıt kerek. Vakıt ise pek tez keçe.

«Vakıtı yalnız biz acımaymız», - dep tüşündi Nusret. Aslında ise vakıtıñ ne olğanını Nusret de bile. Kuz yakınlaşıp başlağaninen o mında ayrıca bir canbazlıknen çalışıp başladı. Çünkü bu mevsimde şeer ealisiniñ em kuzlük ve em de kışlık urbalarğa olğan talaplarını kanaatlendirmek kerek. Kozüñni açıp çalışmasañ tükyanlarda yazda kışlık, kışta ise yazlık urba-

dan Nusret'e her zaman yardım etmeye hazır olduğunu bildirdi.

Toplantı nasıl anlaşılmayan bir konuyla başladıysa öyle de bitti. Nusret'i her şeyden ziyade Nazim Abi'nin, Askarali'nin kurnazlığı etkiledi. Bundan dolayı da geç vakte kadar kendini koymaya yer bulamadı, gözlerine uyku girmedi. Aklına annesi babası ve
5 henüz orta okulda okuyan kız kardeşi geldi.

Nedense daha sonra evlerinde annesi de, babası da ona ihtiyarlamış gibi göründüler. Kardeşi ise büyümüş, güzelleşmiş. Yıllar kendi işini yapıyor. Nusret'in şimdi anne babasının güçlü destekçisi, kardeşinin koruyucusu olması gerek. Lakin onun işleri de... Ya niçin böyle? Çalışmayı bilmiyor mu, yoksa tembel mi? Böyle olması mümkün değil.

10 Güz ayları... Bu aylarda evlerinde iş çok oluyor. Annesi bütün yıllık emeğine karşılık gelen güzün; bir gününü değil, dakikasını bile verimli geçirmeye çalışıyor. Cömert tarlalarda yetişmiş bolluk bereketi; domates, kavun, karpuzu tam zamanında toplayıp, devlete teslim etmek kolay değil. Şimdi emeklilik yaşı yaklaşırsa da, bütün bir evin mesuliyeti onun boynunda. Babası da annesinin söylediği gibi, sabah uykusu görmüyor.
15 Bir evin kapıları yapılacak, diğerinin pencereleri. Yeni evin damı kapatılacak... hepsine zaman gerek. Zaman ise çok çabuk geçiyor.

«Zamana sadece biz acıyıyoruz», - diye düşündü Nusret. Aslında vaktin ne (demek) olduğunu Nusret de (iyi) biliyor. Güz(ün) yaklaşmaya başlamasıyla o burada ayrı bir cambazlıkla çalışmaya başladı. Çünkü bu mevsimde şehir halkının hem güzlük ve hem
20 de kışlık elbiselere olan taleplerini değerlendirmek gerekir. Gözünü açıp çalışmasan dükkanlarda yazda kışlık, kışta ise yazlık elbise-

lar tolup kalması mümkün. Nusret mına bu şeylerniñ ogünü almağa istey...

Nusretniñ goglundeki hoşnutsızlık daa da artkan kibi oldı. Açuvlandı...

Sabasına Nusret keç uyandı. Töşegi içinde bayağı yattı. Akşam bütün gece tüşüngenleri oña ağır ve meşakatlı tüş olup koründiler. Aşıkmadan yerinden turdı. Salkın pol üstüne
5 yalanayak baskaninen eti-teni cüncigen kibi oldı. Başını sallap: «Kızlar kibi nazikleşkenim»,- dep tüşüندی. Parmakları ucuna köterildi. Pencere yüksek kurulğanı için, onıñ kanatları ardınace açık olsa da, komşunıñ azbarı degil de, yalnız andaki terekler, olarnıñ gur dalları korünmekte ediler. Yapraklar endi sararıp başlağanlar. Tışta sakın rüzgyar esmekte. Mında yel olmağan künler siyrek rastkele, ille desen kuz
10 aylarında...

Ellerini töpege sözaberip, bir kaç kere oturıp turdı. Soñ salkın suvlu çeşme tübünde üvunıp keldi. Özünü biraz tendüristlengen kibi is etti. Çar-çabık urbalarını kiyip işine aşıktı.

Nadire çalışkan tükyannıñ yanından keçkende kulagina, ürekni hoşlandırıcı muzıka eşitildi. Nusret işke er vakıt bu tükyannıñ yanından keçip kete. Bazı vakıtlarda kirip
15 kızlarnen selyamlaşıp, al-hatırlarını soray, bazan ise olarğa el sallap keçer. Nadire onıñ işke ketkenini er vakıt kore. Bu belki yigitniñ işke er kuñ bir vakıtta ketkeni içündür. Daa ne için olması mümkün? Nusret bekyar yigit, Nadire ise nişanlı. Yakında toyları olacak.

20 Nusret burulıp tükyanğa kirdi. Anda daa müşteriler yok desen olacak. Bir yigit tirseklerini beştakta üstüne tiregen alda, siya, gur saçlı başını elleri arasına alğan, tüşünceli körüne. Onı Nusret kapıdan kirgeni kibi kördi. Nadire ise

ler dolup kalması mümkün. Nusret işte bu (gibi) şeylerin önünü almak istiyor...

Nusret'in gönlündeki hoşnutsuzluk daha da artmış (gibi) oldu. Öfkelendi...

Sabah olunca Nusret geç uyandı. Yatağı içinde bayağı yattı. Akşam bütün gece düşünceleri ona ağır ve meşakkatli düş olarak göründü. Acele etmeden yerinden kalktı.

- 5 Serin zemin üstüne yalınayak bastığında eti teni ürperir gibi oldu. Başını sallayarak : «Kızlar gibi nazikleşmişim», - diye düşündü. Parmakları ucunda yükseldi. Pencere yüksekte olduğundan, kanatları sonuna kadar açık olsa da, komşunun bahçesi değil de, sadece oradaki ağaçlar, ağaçların gür dalları görünmekteydi. Yapraklar şimdi sararmaya başlamış. Dışarıda sakin rüzgar esmekte. Burada rüzgarın olmadığı günlere çok az
- 10 rastlanmakta, özellikle güz aylarında...

Ellerini yukarıya uzatarak, bir kaç kere oturup kalktı. Sonra serin sulu çeşme altında (yüzünü) yıkayıp geldi. Kendini biraz canlanmış gibi hissetti. Çarçabuk elbiselerini giyip işine aceleyle gitti.

- 15 Nadire(nin) çalıştığı dükkanın yanından geçerken kulağına, yüreğe hoş gelen müzik (sesi) geldi. Nusret işe giderken her zaman bu dükkanın yanından geçer. Bazen dükkana girip kızlarla selamlaşır, hal hatırlarını sorar, bazen ise onlara el sallayıp geçer. Nadire onun işe gittiğini her zaman görür. Bu belki delikanlının işine her gün aynı saatte gittiği içindir. Başka türlü olması mümkün mü? Nusret bekar delikanlı, Nadire ise nişanlı. Yakında düğünleri olacak.

- 20 Nusret dönüp dükkana girdi. Orada daha müşteriler yok diyecek kadar az. Bir genç dirseklerini masa üstüne dayamış halde, siyah, gür saçlı başını elleri arasına almış, düşünceli görünüyor. Onu Nusret kapıdan girdiği anda gördü. Nadire ise

yigitke arkasını çevirgen alda beyaz çulnen raflar üstünde sıra-sıra turğan plastinkaların tozunı sürtmekte. Nusretniñ kirgenini duymadı. Onı yalnız Sveta kördi ve deral okuğan kitabını beştakta túbüne soktı. Nusretniñ baş sallap bergen selyamını alğan soñ, bir kaç kere oksürüp aldı. Bunıñnen dostu Nadirege Nusretniñ kelgenini
5 anlatmağa tırışkanı körünip tura idi.

Lyakin Nadire bunı anlamadı. Bu arada plastinka bitti, ine bir kaç kere daa çyıkıldap aldı, sonra tars etip toktadı. Nadire yigitlerge taraf çevirilmeden:

-Sabadan maña misamber kokıp kelgensiñ. Boyle yapacak olsañ... -o birden açuvnen çevirildi. Nusretni körgeninen şaşıp kaldı. Lyale kibi kızardı. Soñ üzündeki açuv birden
10 darkalıp ketti, o samimiy kulümsiredi, mañlayı üstüne tüşken bir top saçını yavaştan koterdi.

Yigit Nadirege taacip tolu közlerinen baktı, yavaştan yerinden köterildi. Nazarını Nusretke çevirdi. Onı baştan ayak süzüp çıktı. Közleri ateşli ediler. Çırayını sıtkan alda tez-tez ürüp, çyıkıp ketti.

15 Nusret ne olğanını anlamadı. Omuzlarını kıstı. Soñ kulümsiredi:

-Yañı pastinkanıñ sesini eşitip kirgen edim...

Nadire Nusretke bir şey aytmadı. Mazun kozlerini aşağı aldı. Nusret kolaysızlandı. Soñ:

-Bağışlañız kızlar, men de işime keçiktim, - dep kapıdan çıktı.

20 Kaldırım boü tez-tez adımlamakta olğan Nusretniñ akılına şimdi ne içündür Feratnıñ Nadire akkında aytkan sözü tüşti.

«İnsanğa alıştırılmağan yırtıcını anđı-

Çevriyazı : 48

gences arkasını dönmüş halde beyaz paçavrayla rafların üstünde sıra sıra durmakta olan plakların tozunu alıyordu. Nusret'in girdiğini hissetmedi. Onu yalnız Sveta gördü ve hemen okumakta olduğu kitabını tezgâhın altına soktu. Nusret'in baş sallayarak verdiği selamını aldıktan sonra, bir kaç kere öksürdü. Bu hareketiyle dostu Nadire'ye Nusret'in geldiğini anlatmaya çalışıyor gibi görünüyordu.

Lakin Nadire bunu anlamadı. Bu arada plak bitti, iğne bir kaç kere daha dönebildi sonra tak diye durdu. Nadire gençlerden tarafa dönmeden :

- Sabahtan bana misk-i amber kokup gelmişsin. Böyle yapacaksan... -o birden öfkeyle döndü. Nusret'i gördüğünde şaşırıp kaldı. Lale gibi kızardı. Sonra yüzündeki öfke birden dağılıp gitti, samimiyetle gülümsedi, alnı üstüne düşen bir top saçını yavaşça kaldırdı.

Delikanlı Nadire'ye şaşkın gözlerle baktı, yavaşça yerinden kalktı. Bakışlarını Nusret'e çevirdi. Onu baştan aşağı süzdü. Gözleri ateşliydi. Yüzü asık halde hızlı hızlı yürüyüp, çıkıp gitti.

15 Nusret ne olduğunu anlamadı. Omuzlarını kaldırdı. Sonra gülümsedi :

- Yeni plağın sesini işitip girmiştim...

Nadire Nusret'e bir şey söylemedi. Mahsun gözlerini aşağı aldı. Nusret zorlandı. Sonra :

- Bağışlayınız kızlar, ben de işime geciktim, - deyip kapıdan çıktı.

Kaldırım boyu hızlı hızlı adımlarla ilerlemekte olan Nusret'in aklına şimdi nedense 20 Ferat'ın Nadire hakkında söylediği sözü geldi.

«Evcilleştirilmemiş yırtıcı hayvanı andı-

ra... «Ferat nasıldır bir taraftan bakkanda akli kibi körüne. O akikaten de mayıştırmak mümkün olmağan çelikke beñzey. Lyakin ne içündür, Nusretni körgende eyecanlana bunu onıñ üzünden, yigitiñ nazarından kaçınmak istegen közlerinden, anlamak kıyın degil...

5 Bazı vakıtlarda ise onı körgende yaş bala kibi kuvana. Çok lakırdı etmege tırışa, kule. Umumen onıñ tabiatı da kuz avası kibi tez-tez deñişip tura ...

«Bu yigit belki onıñ nişanlısıdır. Aralarından kara mışık keçken ğaliba. Toyları olğan soñ biri-birine olğan darğınlılar bir tamam keçip keter. Maña şübeli-şübeli baktı. Aydı töydan soñ bu da keçer. Endi meni Askarali nasıl karşılap alır eken?» Nusret oz oylarından ozü kulümsiredi. Sızğıra berip, yoluna devam etti.

O kapıdan kirgende Askarali stolı başında nasıldır kyağıtlarını karıştırap otıra edi. Velyadiyenen Sabohat oz yerlerinde yoklar. Nusret selyam berip, Askaraliniñ yanından keçip, barıp pencereniñ fortoçkasını açtı. Çünkü odanıñ avası akşamdan berli daa deñiştirilmegen edi. Barıp yerine oturdı. Kalemmini almak için stolınıñ çekmecesini 15 çekti. Onı açkanınen közüne bir tabak beyaz kyağıt üstüne dülber yazılğan satırlar ilişti:

«Nusret, ekimizge komandirovkağa ketmek kerek eken... Biz Baş universal tükyandamız. Seni de yollasalar kerek... Bekleyimiz...»

Bu Velyadiyeniñ yazısı edi.

«Baş universal tükyandamız...» Nusret bu sözni birinci kere rastketirgen ya da eşitken 20 kibi başını sallap kulümsiredi, tüşünip kaldı. O kadar buük olmağan, lyakin kuçük de degil, eski binağa erleş-

rıyor... «Ferat bir taraftan bakmakta haklı gibi görünüyor. O hakikaten de yumuşatması mümkün olmayan çeliğe benziyor. Lakin nedendir, Nusret'i gördüğünde heyecanlanıyor bunu onun yüzünden, delikanlının bakışlarından kaçınmak isteyen gözlerinden, anlamak zor değil...

5 Bazı zamanlar ise onu gördüğünde küçük çocuk gibi seviyor. Çok konuşmaya çalışıyor, gülüyor. Genellikle onun huyu da güz havası gibi sık sık değişip duruyor ...

«Bu genç belki onun nişanlısıdır. Aralarından kara kedi geçmiş galiba. Düğünleri olduktan sonra birbirine olan dargınlıları tamamen geçip gider. Bana şüpheli şüpheli baktı. Haydi düğünden sonra bu da geçer. Şimdi beni Askarali nasıl karşılayıp almış?»

10 Nusret kendi düşüncelerine kendi güldü. Isık çalarak yoluna devam etti.

O kapıdan girdiğinde Askarali masası başında kağıtlarını karıştırıp oturuyordu. Velyadiye'yle Sabohat kendi yerlerinde yoklar. Nusret selam verip, Askarali'nin yanından geçip, giderek pencerenin kanadını açtı. Çünkü odanın havası akşamdan beri daha değiştirilmemişti. Gidip yerine oturdu. Kalemını almak için masanın çekmecesini çekti.

15 Onu açtığı anda gözüne bir tabaka beyaz kağıt üstüne güzel yazılmış satırlar ilişti :

«Nusret, ikimizin görevli gitmesi gerekiyormuş... Biz Ana mağazadayız. Seni de yollamaları gerek... Bekliyoruz...»

Bu Velyadiye'nin yazısıydı.

20 «Ana mağazadayız...» Nusret bu söze ilk kez rastlamış ya da işitmiş gibi başını sallayıp gülümsedi, düşünüp kaldı. O kadar büyük olmayan, lakin küçük de değil, eski binaya yerleş-

ken bu tükyan, mında, tiklenmekte olğan şeerde baş universal tükyanı sayıla.

Butün tükyanlarda olğanı kibi mındaki şeylerinij de çaresini tapmak mümkün degil. «Esas işni mında başlamak kerek olacak, ğaliba...» - dedi Nusret. Bu arada yanında Askarali peyda oldı. Nusret yazılarını elinen, duydurmay kapattı. Ne aytasın, degen kibi
5 açık çerenen oña baktı. Askarali de Nusretnen aralarında bir şey olmağan adam kibi, sözüni buük nezaketnen başladı:

- Nusret, olarnı Baş universal tükyanına yollağan edim. Anda işleri bitkendir. Deycegim, andan bazağa barmak kerek,- dedi yavaştan. Lyakin onıj sesinde emir sezilmekte edi.

10 Nasıl iş olğanını Askarali de aytmadı, Nusret de ondan sormadı. «Barsam belli olur»,- dep tüşündi yigit. Yalnız o kapıdan çıkkanda Askarali oña, bazada Nazim ağa da olğanını bildirdi. Nusret meseleni endi anladı. Demek, olarğa, ozlerinin tilinen aytkanda, plan yapacak mallar kelgen. Lyakin Nusret mında da Nikolay Alekseeviçniñ goñlüne yatmağan, bir iş yaptı. Mal almağa kelgen tükycılarını boş kaytmağa mecbur
15 etti. Yani mallarnıj kıymetini yañı preyskurant esasında teşkermek kerek edi. Olarnı ise Velyadiyenin şkaflarından kıldırmaq kerek. Vakit ise az, endi işkününin soñı edi. Nikolay Alekseeviç buña ziyade açuvlandı. Dökumentlerge Nusret de imza çekmek kerek. Demek, o degeninden kaytmaycak.

Nikolay Alekseeviçniñ dostları mal almağance bir yerge ketmeyceklerini ayttilar.
20 Çünkü, olar fursattan faydalanıp, dostları mında olğanda maldan çokça almağa umüt ete ediler. Diger tükycıların meseleni tez anladılar ve kaytıp kettiler. Nikolay Alekseeviçniñ dostlarına da başka çare kalmadı...

Çevriyazı : 50

miş bu dükkan, işte, yükselmekte olan şehirde ana mağaza sayılıyor.

Bütün dükkanlarda olduğu gibi buradaki eşyaların da çaresini bulmak mümkün değil. «Esas işe burada başlamak gerekecek, galiba...» - dedi Nusret. Bu arada yanında Askarali ortaya çıktı. Nusret yazıları eliyle, sezdirmeden kapattı. Ne söylüyorsun, der
5 gibi açık çehreyle ona baktı. Askarali de Nusret'le aralarında bir şey olmamış biri gibi, sözüne büyük nezaketle başladı :

- Nusret, onları Ana mağazaya yollamıştım. Orada işleri bitmiştir. Diyeceğim, oradan pazara gitmek gerek,- dedi yavaşça. Lakin onun sesinde emir sezilmekteydi.

Nasıl iş olduğunu Askarali de söylemedi, Nusret de ona sormadı. «Gittiğimde belli
10 olur»,- diye düşündü genç. Yalnız o kapıdan çıktığında Askarali ona, pazarda Nazim Abi'nin de olduğunu bildirdi. Nusret meseleyi şimdi anladı. Demek, onlara, kendi ifadeleriyle konuştuğunda, plan yapacak mallar gelmiş. Lakin Nusret burada da Nikolay Alekseeviç'in gönlüne yatmayan, bir iş yaptı. Mal almaya gelen dükkancıları boş dönmeye mecbur etti. Yani malların kıymetini yeni fiyat listesi esasında kontrol etmek
15 gerekliydi. Onları ise Velyadiye'nin dolaplarında aramak gerek. Vakit ise az, şimdi işgününün sonu idi. Nikolay Alekseeviç buna fazlasıyla öfkeleni. Dokümanlara Nusret'in de imza atması gerekiyor. Demek, o dediğinden dönmeyecek.

Nikolay Alekseeviç'in dostları mal almayınca bir yere gitmeyeceklerini söylediler. Çünkü, onlar fırsattan faydalanıp, dostları burada olduğunda maldan çokça almayı ümit
20 ediyorlar. Diğer dükkancılar meseleyi çabuk anladılar ve dönüp gittiler. Nikolay Alekseeviç'in dostlarına da başka çare kalmadı...

Yarı gece, inceden sepelep yağıp başlağan yağmur ikinci küni uyleden soñ toktadı. O bir buçuk küni aşıkmadan, yorulmadan yağa berdi. Boyle yağmurda koyde yerler şişe, kaldırımlardan, yoldan çetke bir adım atsañ, çamurğa batasıñ. Cumert yer bağındaki
5 yağmurnı inkyar etmey, şişe, kope, keyflene, raatlana. Lyakin şeerde yağmur ne kadar yağsa-yağsın, o kaydalarğadır akıp, sinip ketken kibi ola. Yalnız asfalt yollar ve kaldırımlar sılanıp yaltıraylar. Boyle vakıtlarda er şeyden ziyade terekler kyar eteler. Olar uzerlerine yaz boü kongan arsız tozdan kurtulalar. Kuvançlarını içlerine saklamağa tırışkan kibi susalar. Uzerlerinden yerge sarkayatkan tamçılarnı mukaytlıknen
10 tüşürmege tırışkan kibi dalları, yaprakları aşağı egileler.

İşten kaytmakta olğan Nusret şeerniñ merkezindeki kinoteatr yanından keçkende toktadı. O işten soñ bazı vakıtlarda, coşkunlıknen fişkırıp turğan şadırvan yanında oturıp raatlana edi. Akşamları bu şadırvanıñ etrafında yaş balalar çok ola turğanlar. Olar kartbabaları, ya da kartanalarinen çıkalar. İon lampalarnen yanıklatılğan şadırvan
15 çevresinde köbelekler kibi biri-birini kuvalaşıpoynaylar. Şadırvanğa yakınlaşa, közlerini ümüp ağızlarını açalar, tillerini çıkaralar. Olarnıñ üzlerine kumüş kibi beyaz, serin suv tamçıları kelip urula. Bu vakıt balalar coşıp-coşıp kıcıralar. Olarnıñ keyflengenini seyir etken kartana ve kartbabaların sevinçi de torunçıklarınıkenden az olmay.

20 Kartların arasında pek meraklı vakialarnı korgen ve ustalıknen ikyaye etmege sevgen kartlar da barlar. Nusretni olar yahşı tanıylar ve mında musa-

Gece yarısı, inceden sepeleyerek yağmaya başlayan yağmur ikinci günü öğleden sonra durdu. O bir buçuk gün acele etmeden, yorulmadan yağdı. Böyle yağmurda köyde yerler şişer, kaldırımlardan, yoldan kenara bir adım atsan, çamura batarsın. Cömert yer
5 bağrındaki yağmuru inkâr etmiyor, şişiyor, çoğalıyor, keyifleniyor, rahatlıyor. Lakin şehirde yağmur ne kadar yağarsa yağsın, o bir yerlere akıp, sinip gitmiş gibi oluyor. Yalnız asfalt yollar ve kaldırımlar ıslanıp parlıyorlar. Böyle zamanlarda her şeyden ziyade ağaçlar kâr ediyor. Onlar üzerlerine yaz boyu konan arsız tozdan kurtulurlar. Sevinçlerini içlerinde saklamaya çalışır gibi susarlar. Üzerlerinden yere sarkan damlaları itinayla düşürmeye çalışır gibi dalları, yaprakları aşağı eğilir.

10 İşten dönmekte olan Nusret şehrin merkezindeki sinema-tiyatro binası yanından geçerken durdu. O işten sonra bazı vakitlerde, coşkuyla fişkırp duran şadırvan(ın) yanında oturup dinleniyordu. Akşamları bu şadırvanın etrafında küçük çocuklar çok olur. Onlar büyükbabaları, ya da büyükanneleriyle çıkarlar. İon lambalarla ışıklandırılan şadırvan çevresinde kelebekler gibi birbirini kovalayıp oynuyorlar. Şadırvana
15 yaklaşıyor, gözlerini yumup ağızlarını açıyorlar, dillerini çıkarıyorlar. Onların yüzlerine gümüş gibi beyaz, serin su damlaları gelip vuruyor. O zaman çocuklar coşup coşup bağırıyorlar. Onların keyiflenmelerini seyreden büyükanne ve büyükbabaların sevinci de toruncuklarınkinden az olmuyor.

Büyükannelerin arasında pek meraklı vakaları gören ve ustalıkla anlatmayı seven
20 yaşlılar da var. Nusret'i onlar iyi tanıyorlar ve burada misa-

fir adını taşığan yigitni can-ürekten seveler. Kiçkene şeerde oyle ola. Yanı adam kelse az vakıt içinde onı er kes tanıy. Lyakin Nusret şimdi mında şu dostlarından iç birini kormedi.

5 Çapkalap ürger balaçıklar da pek azlar. Olarnıñ ustlerinde paltoçıkları, ayaklarında potükleri... Başlarını egilteberip, anda-mında biraz gollenip kalğan suvlarnıñ ortasına kireler. Biraz büükleri, kenardaki yağmur suvunen şişelgen terekni kakmağa, ozlerinden küçükçe balalarnıñ üstüne, yakalarınıñ arasından eşselerine yağmur suvu tüşürmege tırşalar... Tabiat acayip şey. Endi kuz olğanına bakmadan tünevin avası yaz kibi açık ve sıcak edi. Yigitler beyaz kölmek, kızlar ise yeñsiz anterlernen üre ediler. Bugun bıcaq, 10 plaşç, palto, bir gecede sandıktan episi çıkarılğan. İnsannıñ omürı için keçken er bir dakika esapta...

Şadırvan da on-on beş kün eveldekisi kibi, oyle pek coşkun degil edi. O şimdi birevlerge oyle şenlik, kuvanç bağışlap olamağanını duyıp, incinğan kibi oz başına, yavaş-yavaş yorğun fışkırmakta.

15 Oña oyçan bakıp turğan Nusretniñ omuzına kimdir yavaştan elini koydı:

- Keyflenmege bile ekensin asabam...

Bu Feratniñ davuşı edi. Onıñ üstünde ozünden yolağı olğan kok kostüm ve şu tüste plaşçı. Sarışın saçları artına ustalıknen taralğan. Daa yakında tıraş olğanından yanakları ve çengesi yıldırağan kibi korünmekte.

20 Nusret oña dikkatnen baktı.

- Kaydalarda üresin ya? Boynuña taş bağlap denizge bırakılğan adam kibi, yok olup kettin...

- Kıdırğan tapar dostum,- Ferat iylekyarlık-

Çevriyazı : 52

fir adını taşıyan genci can-ı yürekten seviyorlar. Küçük şehirde öyle olur. Yeni biri gelse kısa süre içinde onu herkes tanır. Lakin Nusret şimdi burada bu dostlarından hiçbirini görmedi.

5 Aceleyle yürüyen çocuklar da pek azlar. Onların üstlerinde paltocukları, ayaklarında papuçları... Başlarını eğiverip, orada burada biraz göllenip kalan suların ortasına giriyorlar. Biraz büyükleri, kenardaki yağmur suyuyla kabaran ağacı silkmeye, kendilerinden küçük çocukların üstüne, yakalarının arasından enselerine yağmur suyu düşürmeye çalışıyorlar... Tabiat acayip şey. Şimdi güz olmasına rağmen dün hava yaz gibi açık ve sıcaktı. Delikanlılar beyaz gömlek, kızlar ise kolsuz elbiselerle
10 dolaşıyorlardı. Bugün ceket, pardösü, palto, bir gecede sandıktan hepsi çıkarılmış. İnsanın ömrü için geçen her bir dakika hesapta...

Şadırvan da on, on beş gün evvelki gibi, öyle pek coşkun değildi. O şimdi birilerine öyle neşe, sevinç veremediğini hissedip, incinmiş gibi kendi başına, yavaş yavaş yorgun fişkirmakta.

15 Ona öylece bakıp duran Nusret'in omzuna biri yavaşça elini koydu :

- Keyiflenmeyi biliyormuşsun hısımım...

Bu Ferat'ın sesiydi. Onun üstünde kendinden çizgili mavi kostüm ve o renkte pardösü. Sarışın saçları ardına ustalıkla taranmış. Daha yakında tıraş olduğundan yanakları ve çenesi parlıyor gibi görünmekte.

20 Nusret ona dikkatle baktı.

- Nerelerdesin ya? Boynuna taş bağlayıp denize bırakılan adam gibi, yok olup gittin...

- Arayan bulur dostum,- Ferat hilekârlık-

nen bakıcı dülber, kısık közlerini daa da kısaberip kulümsiredi:

- Avda üremiz, dostum, avda....

- Men seni yaşı işnen meşğul olup, kelalmağandır desem...

5 - Yaşı iş?! Oyle degeniñ de ne? Menim için o çoktan eski işke çevirildi. Endi avım da kolumda demek mümkün. Lyakin...

- O da nasıl av, lyakini de ne?

- Lyakini, seniñ yardımın gerek. Dostünnen bu saada da akıl tanışmak gerek ola. Nusretniñ, ne deyceğini bilmey, bakıp turğanını körgeñ Ferat oña elini uzattı. Ekinci elini de dostunıñ kolu üstüne yavaştan koyıp sıktı:

10 - Sözümnü kaytarma, dostum,- dedi.

- Ya bu yardımım neden ibaret olacak?

- Senden çok şey talep etmeyim, dostum. Menimnen, yani bizimnen restoranğa barsağ yeter...

15 - Kolay, lyakin ciddi mesele. Menimnen degeniñni anladım, lyakin bizimnen degeniñ kimlernen olmak mümkün.

- Onı barğan soğ bilirsiñ. Senden azaçık sır tutmak mümkün degilmi?

- Sen oyle yapmak isteseñ, benim başka sözüm yok. Anda ne vakit barmak gerek?

- Şimdi, mına bu dakkada...

Nusret ne aytmasını bilmey kulümsiredi:

20 - Men işten kayta edim.... - O özünin biraz sılangan ayakkaplarına, azbuçuk orselengen kibi korüngen urbalarına baktı. - Evge kirip çıkmak mümkünmi?

- Kerekmey dostum. Sen güzel kiyinmeş de kızlarını özünge celp etesiñ. Em bugün kiyinmeş daa ,yahşı olur.

- O da ne için?

Çevriyazı : 53

la bakan güzel, kısık gözlerini daha da kısıverip gülümsedi :

- Avda yürüyoruz, dostum, avda....

- Ben seni yeni işle meşgul olup, gelememiştir desem...

5 - Yeni iş?! Öyle dediğin de ne? Benim için o çoktan eski işe çevrildi. Şimdi avım da kolumda demek mümkün. Lakin...

- O da nasıl av, lakini de ne?

- Lakini, senin yardımın gerek. Dostunla bu sahada da akıl danışmak gerekir. Nusret'in, ne diyeceğini bilmeden, bakıp durduğunu gören Ferat ona elini uzattı. İkinci elini de dostunun kolu üstüne yavaşça koyup sıktı :

10 - Sözümü geri çevirme, dostum,- dedi.

- Ya bu yardımım neden ibaret olacak?

- Senden çok şey talep etmiyorum, dostum. Benimle, yani bizimle restorana gelsen yeter...

15 - Kolay, lakin ciddi mesele. Benimle dediğini anladım, lakin bizimle dediğin kimler (olabilir).

- Onu gittikten sonra öğrenirsin. Senden azıcık sır saklamak mümkün değil mi?

- Sen öyle yapmak istiyorsan, benim başka sözüm yok. Oraya ne zaman gitmek gerek?

- Şimdi, işte bu dakikada...

Nusret ne söyleyeceğini bilemeyerek gülümsedi :

20 - Ben işten dönüyordum... - O kendini biraz ıslayan ayakkabılarına, az buçuk özensiz gibi görünen elbiselerine baktı. - Eve girip çıkmak mümkün mü?

- Gerekmiyor dostum. Sen güzel giyinmesen de kızları kendine çekersin. Hem bugün giyinmesen daha iyi olur.

- O da neden?

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 53

- Soň aytırım. -Ferat Nusretniň koltuğına kirdi: - Aydy yür, keçikeyatırmız...

Biraz keter-ketmez yigitlerni karşıda, buük terek tübünde, beklep turğan eki kız karşılap aldı. Olarnıñ biri Nusretniñ tanış Nadire, ekincisi ise onıñ dostu olsa kerek, raatlık bağçasında Nadirenen beraber kezingen kız idi. Kızlarnıñ ekisi de, Nusretni beklemegen
5 olsalar kerek, onı korgenlerinen taaciplengen kibi biri-birlerine bakıp aldılar. Demek Nusretniñ keleşegini kızlar bilmey. Bu Feratniñ teşebbüsinen olğan korüşüv. Ferat tanış olmak için kızlarğa dostunı takdim etti:

- Tanış oluñız, benim dostum Nusret.

Nadireniñ dostu, adını aytıp, Nusretke elini uzattı.

10 - Seyyare.

Nadire Nusretke sınavıcı közlerinen tikilip baktı, soň:

- Bizler biri-birimiznen tanışmız, - dedi.

Onda bugün ayrıca guzellik bar idi. Kabarık, kıska kesilgen gur saçları yahşı nizamğa çekilgen, lak puskürtilgen. Komür siyalığındaki kaşları daa uzanğan kibi körüne, sırlı
15 közleriniñ bakışı insanı delirtmesi mümkün. Nusret birden, Ferat bularnıñ kaysı birini avlağan eken, dep tüşüdi, Feratka baktı. O butün dünyasını unutkan, Seyyareniñ koltuğına kirgen, kızniñ kulağına nelerdir fısıldamakta. Mesele belli. Demek Ferat bu kızğa urulğan. Acaip şey. İnstitutta ne kadar dülber kızlar bar idi. Lyakin Nusret Feratnı bir kere bile kıznen kezgeninni körmedi. Mında kelgeninen deñişken, demek Seyyareni
20 şu birinci kere, raatlık bağçasında körgeninen begengen... Bazı yigitler oyle olalar. Başta kızlarnen alıp-berecegi olmay. Etrafında peri kibi kızlar yürseler de kulak asmay. Soň birden bir kız-

Çevriyazı : 54

- Sonra söylerim. - Ferat Nusret'in koluna girdi : - Haydi yürü dedi, gecikiyoruz...

Biraz gider gitmez gençleri karşıda, büyük ağaç dibinde, bekleyip duran iki kız karşıladı. Onların biri Nusret'in tanıdığı Nadire, ikincisi ise onun dostu olsa gerek, parkta Nadire'yle beraber gezinen kızdı. Kızların ikisi de, Nusret'i beklememiş olsalar
5 gerek ki, onu gördüklerinde şaşırmış gibi birbirlerine bakakaldılar. Demek Nusret'in geleceğini kızlar bilmiyor. Bu Ferat'ın teşebbüsüyle olan görüşme. Ferat tanışmak için kızlara dostunu takdim etti :

- Tanışın, benim dostum Nusret.

Nadire'nin dostu, adını söyleyip, Nusret'e elini uzattı.

10 - Seyyare.

Nadire Nusret'e sınavıcı gözlerle dikilip baktı, sonra :

- Bizler birbirimizle tanışıyoruz, - dedi.

Onda bugün ayrıca bir güzellik vardı. Kabarık, kısa kesilen gür saçları iyi düzeltilmiş, spreyci püskürtülmüş. Kömür siyahlığındaki kaşları daha uzamış gibi görünüyor, sırlı
15 gözlerinin bakışı(nın) insanı delirtmesi mümkün. Nusret birden, Ferat bunların hangisini avlamış, diye düşündü, Ferat'a baktı. O bütün dünyasını unutmuş, Seyyare'nin koluna girmiş, kızın kulağına bir şeyler fısıldamakta. Mesele belli. Demek Ferat bu kıza vurulmuş. Acayip şey. Enstitüde ne kadar güzel kızlar vardı. Lakin Nusret Ferat'ın bir kere bile bir kızla gezdiğini görmedi. Buraya gelişiyle değişmiş, demek Seyyare'yi ilk
20 kez, parkta görmesiyle beğenmiş... Bazı delikanlılar öyle olurlar. Başta kızlarla alıp vereceği olmaz. Etrafında peri gibi kızlar yürüseler de kulak asmaz. Sonra birden bir kız

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 54

nı kore, begene ve oña evlene. Em bütün omüri boü yahşı yaşaylar. Bazıları ise balkurt kibi çiçek-çiçekten avuşıp ürmege seve. Boyleleri dünyada eñ bahtsız adamlar olsalar kerek. Bazan ise yigit begene, oña canını bile fida etmege azır ola, İyakin kız bu teren duyğunı is etmey. Çünkü, onıñ da üreginde başka duyğular dolana. Ayat kanunı. Onı

5 deñiştirmek kimseniñ elinden kelmey.

-Aydı Nusret, tüşünce deryasına dalaberme, -dedi Ferat. Kızlarını ve dostunı «Sumbül» restoranına teklif etti. Olar kenarca yerge, köşe içindeki stol başına keçtiler. Feratnen Seyyare yan-yanaşa oturdılar. Stolnıñ ikinci tarafına Nusretnen Nadire yerleştiler. Yigitler, menünü kızlarınıñ öğüne sürdüler:

10 -Kızlar emiriñizge azırmız, - dedi Ferat galstugını tüzetip. Menünü başta Nadire aldı, dikkatnen baktı, bir şey aytmadı, onı Seyyarege uzattı. Seyyare de bir karağa kelip olamasa kerek, siyrekçe, İyakin uzun kirpikli közlerini bir kaç kere ümp açtı, soñ Feratka baktı:

-Hızmet etecek olsañız, başından soñunace olsun, bu işni biz sizlerge işanamız, -dep

15 menünü Feratnıñ öğüne koydı.

-Aysa bugün, yalnız benim degenim olacak eken.

-İyakin, er birimizniñ hatirimizni tapmak kereksiñ,- dedi Nusret, kulümsirep.

-O, bu ciddi ve mesul mesele, İyakin men onıñ tübünden çıkmağa tırışırım.

Kızlarınıñ areketlerinden, ozlerini tutuşlarından bu meselede acemi olğanları körünip

20 türa edi. Demek, şeerde osseler de boyle yerlerde çok bulunmağanlar. Nadire daa yaş. Karar esabınen şimdi on sekiz yaşında olsa kerek. Seyyare ondan eki-uç yaş büyükçe körüne. Temiz kokni andırğan mas-mavı,

Çevriyazı : 55

gür, beğenir ve onunla evlenir. Hem de bütün ömrü boyunca iyi yaşarlar. Bazıları ise arı gibi çiçekten çiçeğe gezip durmayı sever. Böyleleri dünyada en bahtsız adamlar olsalar gerek. Bazen ise delikanlı beğenir, ona canını bile feda etmeye hazır olur, lakin kız bu derin duyguyu hissetmez. Çünkü, onun da yüreğinde başka duygular dolandır.

5 Hayat kanunu. Onu değiştirmek kimsenin elinden gelmez.

-Haydi Nusret, düşünce deryasına dalıverme, - dedi Ferat. Kızları ve dostunu «Sumbül» restoranına götürmeyi teklif etti. Onlar kenardaki yere, köşe içindeki masa başına geçtiler. Ferat'la Seyyare yanyana oturdular. Masanın ikinci tarafına Nusret'le Nadire yerleştiler. Delikanlılar, menüyü kızların önüne ittiler :

10 -Kızlar emrinize hazırız, - dedi Ferat kravatını düzeltip. Menüyü başta Nadire aldı, dikkatle baktı, bir şey söylemedi, onu Seyyare'ye uzattı. Seyyare de bir karara varmış olamasa gerek, seyrekçe, lakin uzun kirpikli gözlerini bir kaç kere yumup açtı, sonra Ferat'a baktı :

-Hizmet edecekseniz, başından sonuna kadar olsun, bu işi biz sizlere bırakıyoruz, -
15 deyip menüyü Ferat'ın önüne koydu.

-Öyleyse bugün, yalnız benim dediğim olacakmış.

-Lakin, her birimizin görüşünü almalısın,- dedi Nusret, gülümseyerek.

-O, bu ciddi ve mesuliyetli mesele, lakin ben onun altından kalkmaya çalışırım.

Kızların hareketlerinden, kendilerini sıkmalarından bu meselede acemi oldukları
20 görünüyordu. Demek, şehirde büyüseler de böyle yerlerde çok bulunmamışlar. Nadire daha genç. Göz kararıyla şimdi on sekiz yaşında olsa gerek. Seyyare ondan iki üç yaş büyükçe görünüyor. Temiz göğü andıran masmavi,

aydın bakışlı, balaban közleri, onun gojlı sade ve samimiy olğanını köstermekteler. Ozüni serbest tuta. Nadire eyecanlı. Lyakin, o bu alını duydurmamağa tırışa. Tosat-tosat gizliden etrafka koz taşlay. Yanakları nar kibi kızarganlar.

5 Feratnıj sımarişinen stolnıj ustü yahşı etip donatıldı. Birinci kadelerni kızlar bir türlü karşılıksız koterdiler. Nusret ikinci kere yıldızlı şişege elini uzatkanda Nadirenen Seyyare, ekisi birden oz kadeleriniñ ağızlarını ellerinen kapattılar.

10 - Bizge bu kadarı yetti,- dedi Seyyare. Onıj közleri mamurlenip süzüldiler. Nadireniñ beyaz, tegiz mañlayı sılağan kibi yaltıradı. Közleriniñ bakışı daa da dülberleştiler. Nazarı Nusretnen rastkelişkende başını sallap kulümsirey. Birazdan soñ yigitler de deñişip başladılar.

Ferat Seyyarege oturğıcını daa da yakınca sürdi. Oña nelerdir kaptırmaga tırıştı:

- İçmegeniñizge razı oldık, aşamak kerekmi, yokmı?- dedi yavaştan.

- Aşaymız Ferat, sen raatsız olma.

Ferat Nusretke çevirildi:

15 - Dostum, kızlarını mindan aç alıp kaytmak olmaz, zanımcı epimiz işten çıkkan adamlarmız.

- Doğru, Ferat. Lyakin bunı kızlarınıj ozleri anlamak kerekler. Bizim zorlağanımıznen iş bitmez,- soñ Nadirege :

- Mına köresiñmi, seni bakmak maña avele olundu, dedi.

20 Ferat dostuna külümsiregen alda kıyış-kıyış baktı:

- Sen onı endi anladım mı?- dedi başını sallap.

- Er alda, anladım ya...

Bu arada restoran içinde,olarnıj stolu artında

Çevriyazı : 56

aydın bakışlı, iri gözleri, onun gönlünün sade ve samimi olduğunu göstermekte. Rahat davranıyor. Nadire heyecanlı. Lakin, o bu halini hissettirmemeye çalışıyor. Zaman zaman gizliden etrafa göz atıyor. Yanakları nar gibi kızarmış.

5 Ferat'ın ısmarladıklarıyla masanın üstü güzelce donatıldı. Birinci kadehlerini kızlar bir şekilde karşılıksız kaldırdılar. Nusret ikinci kez yıldızlı şişeye elini uzattığında Nadire'yle Seyyare, ikisi birden kendi kadehlerinin ağızlarını elleriyle kapattılar.

- Bize bu kadarı yetti, - dedi Seyyare. Onun gözleri mahmurlanıp süzüldü. Nadire'nin beyaz, düzgün alnı ıslanmış gibi parladı. Gözlerinin bakışı daha da güzelleşti. Bakışları Nusret'le karşılaştığında başını sallayıp gülümsüyor. Biraz sonra delikanlılar da
10 değişmeye başladılar.

Ferat Seyyare'ye oturağını daha da yaklaştırdı. Ona bir şeyler kaptırmaya (vermeye) çalıştı :

- (Hadi) içmediğinize razı olduk, yemek (de) mi yok?- dedi yavaşça.

- Yeriz Ferat, sen rahatsız olma.

15 Ferat Nusret'e döndü :

- Dostum, kızları buradan aç alıp götürmek olmaz, zannımca hepimiz işten çıkan insanlarız.

- Doğru, Ferat. Lakin bunu kızların kendilerinin anlaması gerekir. Bizim zorlamamızla iş bitmez, - sonra Nadire'ye :

20 - İşte görüyor musun, sana bakmak bana havale edildi, dedi.

Ferat dostuna gülümser halde yan yan baktı :

- Sen onu şimdi mi anladın?- dedi başını sallayıp.

- Herhalde, anladım ya...

Bu arada restoran(ın) içinde, onların masasının arkasında

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 56

şey muzıka yañğıradı. Yıgıtlar-kızlar birden yerlerinden köterildiler. Bir dakika içinde ayak üstüne turğanlar, oturğanlardan bir kaç kere çok oldu. Oün başladı. Er kes oz bilgenini yapmağa tırışa. Bazıları er vakıtta oynağanı kibi, kızlarınıñ ince bellerinden mukaytlıknen tutkan alda, zalnıñ içindeki meydanlıkta fırlanmaktalar. Vals oynaylar.

- 5 Bazıları ise, turmadan bir yerde sallana bereler. O vakıt, endi çıkkan tvist. Birazdan soñ Nusret de yerinden turdı, Nadireni oünğa teklif etti. Olarnıñ artından Feratnen Seyyare de turdılar. Bir oündan soñ Ferat kızlarını deñiştirdi. Demek onıñnen, dostunıñ yakından tanış olmasını istey.

- 10 Nadirege nisbeten Seyyarenıñ boü sezilir derecede alçak eken. Nusret oña birden aşınıp olamadı. Kıznen lakırdı etmek için aşağı egilmek kerek edi. Lyakin o pek yengil ve çeber oynamakta. Nusret «Bu kız balerina degil ekenmi?»- dep tüşündi. Onıñ dülber kıyafeti, oünğa çeberligi, umumen, butün körünüşi yigitnıñ fikirini tasdıklağan kibi edi.
- Bağışlañız, - dedi, o muzıka sakinleşken arada,- siz balerina degilsizmi?

Seyyare başını tersine salladı:

- 15 - Balerina degilim, amma institutta bediyy aveskyarlar tögereginde iştirak ete edim. Endi episi artta kaldı,- O yazıksınğan kibi terenden koküs keçirdi.
- Ya şimdi?..
- Endi institutnı bitirdim. Eger tişiniz ağırsa bizim poliklinikağa keke bilesiziz, - O Nusretnıñ üzüne dikkatnen baktı.- Pakıl kibi sizde buña acet korünmey. Men onı sizni
- 20 körgenimnen sezgen edim. Başkalarını bilmeyim. Bizlerde - tiş ekimlerinde oyle adet bar. İlki körgen adamı-

Çevriyazı : 57

neşeli müzik sesi yükseldi. Delikanlılar, kızlar birden yerlerinden kaldırıldılar. Bir dakika içinde ayakta duranlar, oturanlardan bir kaç kat çok oldu. Dans başladı. Herkes kendi bildiğini yapmaya çalışıyor. Bazıları her zaman dansettiği gibi, kızların ince bellerinden itinayla tutarak, salonun içindeki meydana fırlamaktalar. Vals yapıyorlar.

- 5 Bazıları ise, durmadan aynı yerde sallanıveriyorlar. O vakit, yeni çıkmış tvist. Biraz sonra Nusret de yerinden kalktı, Nadire'ye dansa kalkmayı teklif etti. Onların ardından Ferat'la Seyyare de kalktılar. Bir danstan sonra Ferat kızları değiştirdi. Demek onunla, dostunun yakından tanışmasını istiyor.

- 10 Nadire'ye nisbeten Seyyare'nin boyu hissedilir derecede kısalmış. Nusret ona birden uyum sağlayamadı. Kızla konuşmak için aşağı eğilmek gerekiyordu. Lakin o pek kolay ve ustalıklı dansediyor. Nusret «Bu kız balerin değilmiş mi?»- diye düşündü. Onun güzel kıyafeti, dansta ustalığı, genellikle, bütün görünüşü gencin fikrini tasdiklemiş gibiydi. -Bağışlayınız, - dedi, o müzik sakinleştiği sırada,- siz balerin değil misiniz?

Seyyare başını tersine salladı :

- 15 -Balerin değilim, ama enstitüde amatör sanat topluluğunda bulundum. Şimdi hepsi geride kaldı,- O üzülmüş gibi derinden göğüs geçirdi.

- Ya şimdi?..

- 20 -Şimdi enstitüyü bitirdim. Eğer dişiniz ağrırsa bizim polikliniğe gelebilirsiniz, - O Nusret'in yüzüne dikkatlice baktı.- Aksi gibi sizde buna gerek görünmüyor. Ben onu sizi gördüğümde sezmişim. Başkalarını bilmiyorum. Bizlerde - diş hekimlerinde öyle adet var. İlk gördüğümüz adamın

mızın deral tişlerine köz etemiz. Bazan bunu özümüz de duymadan yapamız.

- Bizler ise urbalarına...

- Nasredin ucanın ton meselesi deseñiz?! Nusret birden ciddiyleşti:

5 - Yok, yok, Seyyare, rica etem, meni doğru anlañız. Biz urbanın kaç kumüşlik ekenine degil, nasıl tikilgenine ve kiyilgenine dikkat etemiz. Özünizge belli, urba insanın bedenindeki kusurnı kapata. Lyakin...

- Estetik husurını açā deseñiz...

Nusret başını sallap:

- Oyle demek de mumkün...

10 Bu arada muzıka toktadı. Er kes özünin yerine barıp oturdı.

- Fena oynaysız, dostlar,- dedi Ferat olarğa.-Lyakin bizler de sizden artta kalmadık.

- Ille deseñ Ferat, o tvistke pek çeber eken, -dedi Nadire.

- Er vakıt kaysı saada olğanından katiy nazar, bir yañılık yapmağa tırışmak kerekmiz, bu benim dostumnın ğayesi.

15 Nusret kulümsiredi, stol üstündeki fujerlerni taşkent suvunen toldurđı. Birini Nadirege uzattı. Soñ Feratka çevirildi: - Er şey, er iş olğanı kibi devam etecek olsa bizlerge bu kadar okumak, bir mutehassis olmak ne için kerek edi?

- Eskinin eski olğanını duüp, yañılıklar araştırmak, teşebbüsü olmak, bu zımca büyük iş.

20 O er yerde, er saada kerek şey. Hususan sizin zenaatınızda. Adam istegen vakıtında kıdırğan, begengen urbasını tapıp alsa, bu da bir baht. Lyakin bu şeyler bizim şeerde daa talapka cevap beralmay...Zımca, Nusret, bu mesül iş sizge bağı, dedi Seyyare.

Nusret, anlayım degen kibi, başını salladı.

Çevriyazı : 58

hemen dişlerine göz atarız. Bazen bunu kendimiz de hissetmeden yaparız.

- Bizler ise elbiselerine...

- Nasredin Uca'nın kürk meselesi desenize?! Nusret birden ciddileşti :

5 - Yok, yok, Seyyare, rica ediyorum, beni doğru anlayınız. Biz elbisenin kaç rublelik olduğuna değil, nasıl dikildiğine ve giyildiğine dikkat ediyoruz. Bildiğiniz gibi, elbise insanın bedenindeki kusuru kapatır. Lakin...

- Estetik kusurunu açar diyorsunuz...

Nusret başını sallayıp :

- Öyle demek de mümkün...

10 Bu arada müzik durdu. Herkes kendi yerine oturdu.

- Fena dansediyorsunuz, dostlar,- dedi Ferat onlara. -Lakin bizler de sizden geri kalmadık.

- İlle de Ferat, o tviste pek usta imiş, -dedi Nadire.

15 - Her zaman hangi sahada olduğuna bakmadan, bir yenilik yapmaya çalışmamız gerek, bu benim dostumun amacı.

Nusret gülümsedi, masa üstündeki kadehleri taşkent suyuyla doldurdu. Birini Nadire'ye uzattı. Sonra Ferat'a döndü : - Her şey, her iş olduğu gibi devam edecek ise bizlere bu kadar okumak, bir mütehassıs olmak neden gerekiyordu?

20 - Eskinin eski olduğunu düşünüp, yenilikler araştırmak, teşebbüsçü olmak, bu bana göre büyük iş. O her yerde, her sahada gereken bir şey. Özellikle sizin mesleğinizde. İnsan istediği vakitte aradığı, beğendiği elbiseyi bulup alırsa, bu da bir şans. Lakin bu şeyler bizim şehirde daha talebe cevap veremiyor...Bana göre, Nusret, bu mesuliyetli iş size bağlı, dedi Seyyare.

Nusret, anlıyorum der gibi, başını salladı.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 58

-Lyakin, Seyyare, bu işni yapmak oyle kolay degil, meselya, sen yarın işke baracaksın, kaç hasta kabul eteceğini bilesin. Biriniñ tişini biraz karıştırı, yarın kelirsin, dep kaytarıp yibere bilesin. Digeriniñ, pek çaresini tapmasanız, tişini çıkartmağa yiberesiniz... Episini özün al etmeñ mümkün. Lyakin bizim saamız başka türlü.

5 Seyyare kulümsiredi.

- Ya vicdan meselesi, Ferat, ondan nasıl kurtulırsın?..

- Er zenaatnıñ oz incelikleri bar, deseñiz...

- Ya sen ne bellegen ediñ, dostum?- dedi Nusret.

- Bu yerde dört adamımız, dört türlü zenaat, er biri özüncesine ciddi...

10 Olar restorandan çıkıkanda endi bayağı vakıt olğan edi. Yolların içinde adam siyrek-serpelek rastkelmekte. Şeerniñ merkezıy yolu boı lakırdı etip kettiler. Soñ Feratnen Seyyare toktadılar. Olarğa sağ tarafka burulmak kerek olğanını bildirdiler.

- Nadireni evlerine alıp barmak kibi mesuliyetli işni, Nusretke avale etemiz, - dedi Ferat.

- Bu avaleni men isteknen yapa bilem,- dedi Nusret. Çok keçmeden Nusretnen Nadire

15 sol tarafka, sık tereklerden ortülü şeerniñ çetindeki sokakka, buruldılar.

- Mına, bu bizim maallemiz...

- Dülber ve temiz sokak eken.

- Endi sizni bu yerli saymak mümkün, lyakin bizim taraflarğa birinci kere kelmektesiniz, ğaliba.

20 - Yolum tüşmegen edi.

- Belki bundan soñ tüşip turar...

Nusret birden onıñ üzüne baktı. Kız deral sözünü tüzetmege tırıştı:

Çevriyazı : 59

-Lakin, Seyyare, bu işi yapmak öyle kolay değil, mesela, sen yarın işe gideceksin, kaç hasta kabul edeceğini biliyorsun. Birinin dişini biraz karıştırır, yarın gelirsin, deyip gönderebilirsin. Diğerinin, pek çaresini bulmasanız, dişini çekmeye bırakırsınız... Hepsini kendin halletmen mümkün. Lakin bizim sahamız başka türlü.

5 Seyyare gülümsedi.

- Ya vicdan meselesi, Ferat, ondan nasıl kurtulursun?..

- Her mesleğin kendi incelikleri var, diyorsunuz...

- Ya sen ne sandın, dostum?- dedi Nusret.

- Bu yerde dört kişiyiz, dört türlü zanaat, her biri kendince ciddi...

10 Onlar restorandan çıktığında şimdi bayağı vakit olmuştu. Yollarda çok az insana rastlanmakta. Şehrin merkezî yolu boyunca konuşarak gittiler. Sonra Ferat'la Seyyare durdular. Onlara sağ tarafa dönmeleri gerektiğini bildirdiler.

- Nadire'yi evine bırakmak gibi mesuliyetli işi, Nusret'e havale ediyoruz, - dedi Ferat.

- Bu görevi ben istekle yaparım,- dedi Nusret. Çok geçmeden Nusret'le Nadire sol 15 tarafa, sık ağaçlarla örtülü şehrin kenarındaki sokağa, döndüler.

- İşte, bu bizim mahallemiz...

- Güzel ve temiz sokakmış.

- Şimdi sizi buralı saymak mümkün, lakin bizim taraflara ilk kez gelmektesiniz, galiba.

- Yolum düşmemişti.

20 - Belki bundan sonra düşer...

Nusret birden onun yüzüne baktı. Kız derhal sözünü düzeltmeye çalıştı :

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 59

- Bu sokaknıñ yarısından ziyadesi bizim halktan. Siziñ mında Ferattan başka dostuñız, ya da tanışuñız yokmı?

- Ne için olmasın, bar. Mına sizsiñiz.

- Yalan aytasıñız...

5 Nusret birden toktadı:

- Meni yalancılıkta kabaatlamağa nasıl esasıñız bar?

- Siz korkmañız. Men kimseni kabaatlamayım, yalnız doğrusını aytam. İş yerinde...

O da toktalıp yigitniñ közlerine bakmağa tırıştı.

Nusret birden kulümsiredi:

10 - A-a, bağışlañız, Nadire. Men olarnı esapka almağanım. Doğru, bu yahşı şey degil. Men siziñ aytkanıñızın anlamağan ekenim.

Kız birden şakıldap küldi. Soñ:

- Er sözni aytilğan manada anlamak kerek,-dedi kule-kule.

15 Bu vakit biraz,o yanda, nasıldır bir fısıldılar eşitilgen kibi oldı. Nadire birden toktap diñlendi. Ortalık çım-çirt edi. O birden korkkan kibi Nusretniñ bileginden tuttı.

- Nusret, siz endi kaytıñız, er alda mında merkeziy yol yakınca. Bizim evimiz ise...

- Yok, yok, Nadire. Men sizni kapıñıznıñ tübünece alıp barmak borçlım. Dostuñızğa söz berdim.

- Lyakin...

20 Nusret onıñ omuzından tuttı:

- Ürüñiz, Nadire, ürüñiz!

Nadire, Nusretni kaytarıp olamaycağına emin olğan soñ, başka bir söz aytmadı. Olar bayağı daa ürdiler. Nadire eki kanatlı kapıñız yanında toktadı:

- Bu evde Seyyarenıñ tiyzezi otura,- dedi yavaş-

Çevriyazı : 60

- Bu sokağın yarısından fazlası bizim halktan. Sizin burada Ferat'tan başka dostunuz, ya da tanıştığınız biri yok mu?
- Niçin olmasın, var. İşte sizsiniz.
- Yalan söylüyorsunuz...
- 5 Nusret birden durdu :
- Beni yalancılıkla suçlamaya ne hakkınız var?
- Siz korkmayın. Ben kimseyi suçlamıyorum, yalnız doğrusunu söylüyorum. İş yerinde...
- O da doğrulup delikanlının gözlerine bakmaya çalıştı.
- 10 Nusret birden gülümsedi :
- A-a, bağışlayınız, Nadire. Ben onları hesaba almıyorum. Doğru, bu iyi bir şey değil. Ben sizin söylediğinizi anlamamıştım.
- Kız birden alaya alarak güldü. Sonra :
- Her sözü söylendiği manada anlamak gerek,- dedi güle güle.
- 15 O an biraz, o tarafta, bir tür fısıltılar iştilir gibi oldu. Nadire birden durup dinlendi. Ortalık sessizdi. O birden korkmuş gibi Nusret'in bileğinden tuttu.
- Nusret, siz şimdi dönünüz, herhalde buraya merkezî yol yakın. Bizim evimiz ise...
- Yok, yok, Nadire. Ben sizi kapınızın önüne kadar bırakmak zorundayım. Dostunuza söz verdim.
- 20 - Fakat...
- Nusret onun omuzundan tuttu :
- Yürüyünüz, Nadire, yürüyünüz!
- Nadire, Nusret'i geri döndüremeyeceğine emin olduktan sonra, başka bir söz söylemedi.
- Onlar bayağı daha yürüdüler. Nadire iki kanatlı kapının yanında durdu :
- 25 - Bu evde Seyyare'nin teyzesi oturuyor, - dedi yavaş-

tan. Anavı ise bizim evimiz. - O elinen bir odasında ulkn yarığı olđan bk evni kosterdi.

- Demek, Seyyareniđ tiyzesinen komđu oturasıñız, oylemi?

Nadire onıñ sözüni tasdik eter kibi başını salladı :

- 5 - Ozleri ise řeerniđ obir řetinde oturalar,- dedi.- Orta mektepte okuđanda mında sık-sık kele edi. Men ise onıñ kelmesini sabırsızlıknen bekley turđanım. Ćnki, matematikadan Ćok Ćakmay edim. O menden uĆ sınıf ükarıda olđanındanmı, yoksa bu dersni yahřı bilgenindenmi, men saatlernen Ćekiřip bir řey Ćıkarılmađan meselelerni beř dakkada Ćeze edi. İnstitutka ketken sođ bađımız uzldi. Mına, kene ozmizge kaytıp keldi. Eski
10 dostlar tapıştığ, demek mumkün. Lyakin onı đaliba kene coyacağım.

Nusret birden onıñ közleri iĆine tikilip baktı:

- Ne iĆn coyacaksınız?

- O endi başka dost tapkanđa beñzey. Oyle ola, birini tapasığ, ekincisini coyasığ.

- O nasıl dost?

- 15 - Siziđ dostuñız, Ferat.

Nusret birden şakıldap küldi:

- Hayırlı eken. Demek, men de endi dostumnu coymaktam.

Nadire oña bakıp aldı, lyakin, bir şey aytmadı.

- 20 Olar tar kaldırım bo yavaş-yavaş adımlamakta ediler. Nadire, tıpkı demkini anđırđan, kapı yanında toktadı, yavaştan onı itedi. Kapı artınace aĆıldı.

- Anam daa yatmağan. O meni bekleydir...

- Analarnığ episi oyle olsalar kerek, Nadire.

Ćevriyazı : 61

ça. Oradaki ise bizim evimiz. - O eliyle bir odasında parlak ışığı olan büyük evi gösterdi.

- Demek, Seyyare'nin teyzesiyle komşu oturuyorsunuz, öyle mi?

Nadire onun sözünü tasdik eder gibi başını salladı :

5 - Kendileri ise şehrin öbür yakasında oturuyorlar,- dedi. -Orta okulda okuduğumda buraya sık sık geliyordu. Bense onun gelmesini sabırsızlıkla bekleyip dururdum. Çünkü, matematikten çok anlamıyordum. O benden üç sınıf yukarıda olduğundan mı, yoksa bu dersi iyi bildiğinden mi, benim saatlerce uğraşıp bir şey çıkaramadığım problemleri beş dakikada çözerdi. Enstitüye girdikten sonra irtibatımız kesildi. İşte, yine özümüze
10 dönüp geldi. Eski dostlar buluştuk, demek mümkün. Lakin onu galiba yine kaybedeceğim.

Nusret birden onun gözleri içine dikilip baktı :

-Niçin kaybedeceksiniz?

-O şimdi başka dost bulmuşa benziyor. Öyle olur, birini bulursun, ikincisini
15 kaybedersin.

-O nasıl dost?

-Sizin dostunuz, Ferat.

Nusret birden alaylı (bir şekilde) güldü :

-Hayırlıymış. Demek, ben de şimdi dostumu kaybediyorum.

20 Nadire ona bakıp kaldı, lakin, bir şey söylemedi.

Onlar dar kaldırım boyunca yavaş yavaş yürümekteydiler. Nadire, tıpkı deminkini andıran, kapı(nın) yanında durdu, yavaşça onu itti. Kapı ardına kadar açıldı.

- Annem daha yatmamış. O beni bekliyordur...

- Anaların hepsi öyle olsalar gerek, Nadire.

Evlyadı kelip yatağına kirmegence kozlerine ükü kirmez... Uşümedinizmi?

Nadire birden seskenip abdırağan kibi oldı. O, Nusret şimdi ketecek dep, korkkan edi. Çünkü, yigitni sabağace dinlemege azır edi.

5 Bu kaldırımında, bu sokakta Nadire nişanlısınen çok kezindi, çok lakırdılar ettiler. Lyakin kız daa iç bir defa üreginde boyle hoş duyğu is etmegen edi...

Yigitniñ suali cevapsız kalğanını hatırlasa kerek, oña ciddi nazarnen baktı :

- Ozüniz uşüdinizmi yoksa, Nusret? - dedi yavaştan.

Nusret başını tersine salladı :

10 - Bizge kalğan iş kolay Nadire. Boyle avada uşümeycegime şübelenmek olmaz. Bu bir, ekinciden meni evde beklegen adam da yok. Anam menden uzakta evge ne vakt barğanımnı bilmey. Demek, şimdi kasevet etmeydir. Lyakin sizin anañız... - o Nadirelerniñ evlerine bir daa bakıp aldı. Soñ kulümsiredi :

15 - Yakında bir kitap okuğan edim, avtorı şimdi akılımda yok. Yigit ozüniñ sevgilisi, dülber kıznen körüşe ve kezineler. Vakitni keçkenini ekisi de duymay. Biri-birinen savluklaşkanda endi tañ horazları kıcıra ekenler. Yigit kızını ozğarğan soñ, evdekilerge duydurmamak için, ozüniñ odasına yavaştan kirecek ola. Lyakin kapısı aldında anasını rastketire. Odağa beraber kireler. Anası oğlunıñ üzüne bakkanda onıñ goñlündekini kore. Bir dakkanıñ içinde bütün gece çekken azabını, kaar-kasevetini unuta, hoşnut alda kulümsirey. Yigit bu vakt anasının üzündeki teren bürüşiklerge bakıp kala. Közleriniñ
20 aldında ise yaresiniñ süt kibi beyaz, tegiz çeresi peyda ola.O uzanıp, parmaklarinen anası-

Çevriyazı : 62

Evladı gelip yatağına girmeyince gözlerine uyku girmez... Üşümediniz mi?

Nadire birden silkinip sarsılmış gibi oldu. O, Nusret şimdi gidecek diye, korkmuştu. Çünkü, delikanlıyı sabaha kadar dinlemeye hazırды.

Bu kaldırımda, bu sokakta Nadire nişanlısıyla çok gezmişti, çok konuşmuşlardı. Lakin
5 kız daha hiçbir defa yüreğinde böyle hoş duygu hissetmemişti...

Delikanlının sorusunun cevapsız kaldığını hatırlasa gerek, ona ciddi bir yüzle baktı :

- Üşüdünüz mü yoksa, Nusret? - dedi yavaşça.

Nusret başını tersine salladı :

- Bize düşen iş kolay Nadire. Böyle havada üşümeyeceğimden şüphe duymak olmaz. Bu
10 bir, ikincisi de beni evde bekleyen biri de yok. Annem benden uzakta, eve ne zaman varacağını bilmiyor. Demek ki şimdi endişe etmiyordur. Lakin sizin anneniz... - o Nadireler'in evine bir daha baktı. Sonra gülümsedi :

- Yakında bir kitap okumuştum, müellifi şimdi aklımda yok. Delikanlı kendi sevgilisi,
güzel kızla görüşüyor ve geziyorlar. Vaktin geçtiğini ikisi de hissetmiyor. Birbiriyle
15 vedalaştıklarında şimdi şafak horazları ötüyor. Delikanlı kızı götürdükten sonra, evdekilere duyurmamak için, kendi odasına yavaşça girecek oluyor. Lakin kapısının önünde annesine rastlıyor. Odaya beraber giriyorlar. Annesi oğlunun yüzüne baktığında onun gönlündekini görüyor. Bir dakikanın içinde bütün gece çektiği azabı, kederini unutuyor, hoşnut halde gülümsüyor. Delikanlı o vakit annesinin yüzündeki derin
20 buruşuklara bakıp kalıyor. Gözlerinin önünde ise yarının süt gibi beyaz, düzgün çehresi beliriyor. O uzanıp, parmaklarını annesi-

nın maılayı ızindeki sıızıklar boı ürsete. «Ana, bular kaydan peyda oldılar», - dep soray. Anası oğlunun elini tutup sıypay: «Sen er defa keı kalıp kelgende, balam, benim maılayıma bir sıızık peyda ola»,- dey. Bizim analar da Şu analardan ne ziyade ve ne de eksikler.

5 Nusret tüşüncege dalđan Nadirege baktı, sonra:

- Aydı, Nadire maıa endi ketmek kerek. Geceıız hayır,- dedi yavaştan.

Kız birden şaşmalağan gibi oldu:

- Nusret, belki bizde kalırsınız?..

Özünün sözlerinden özü kızardı.

10 - Meni doğru anılamayıznı rica etem...

- Sağ olunız, Nadire. Siziı aytkanlarııızda bir türlü fenalık yok. Lyakin, maıa ketmek kerek. Daa erte...

O birden çevirildi. Tereklernen ortülü karanlık kaldırım boylap ürip ketti. Nadire, bir Şey korünmese de bayağı vakıtkace onıı ardından bakıp turdı.

15 Avası temiz ve serin. Butün kün yağmur yađđanına bakmadan ay dođđan, yıldızlar kuılü ışık saııp, mavı kok üzünü zinetlegenler. Ortalık sukünet içinde. Er Şey susmakta. Nusretniı goılü hoş. O ellerini sallay berip, tez-tez adımlamakta. Bu vakıt akılına sağlıkıaşkan vakıtlarında Nadireniı eyecanlanđanı tüşti.

20 «Bu kız meni körse: de sevine, de eyecanlana. Bunıı sebebi neden ibaret, eken?»- dep tüşündi. Özünceğine bir türlü netice çıkarıp olamadı. Sonı:

«Maıa ne oldu, Şu kız gece-kündüz benim hayalımı, barlığımı bend etip aldı» dedi.

Umüt etmeden, onıı oğüne terek ardından eki

ıevriyazı : 63

nin alnı üzerindeki çizgiler boyunca gezdiriyor. «Anne, bunlar ne zaman oluştu», - diye soruyor. Annesi oğlunun elini tutup okşuyor : «Sen her geç kaldığında, çocuğum, benim alnıma bir çizgi peyda olur», - diyor. Bizim annelerimiz de o annelerden ne fazla ne de eksikler.

5 Nusret düşünceye dalan Nadire'ye baktı, sonra :

- Haydi, Nadire benim şimdi gitmem gerekiyor. Hayırlı geceler,- dedi yavaşça.

Kız birden şaşırılmış gibi oldu :

- Nusret, belki bizde kalırsınız?..

Kendi sözlerinden kendi utandı.

10 - Beni doğru anlamanızı rica ediyorum...

- Sağ olunuz, Nadire. Sizin söylediklerinizde bir kötülük yok. Lakin, benim gitmem gerekiyor. Daha erken...

O birden döndü. Ağaçlarla örtülü karanlık kaldırım boyunca yürüyüp gitti. Nadire, bir şey görünmese de bayağı vakte kadar onun ardından bakıp durdu.

15 Havası temiz ve serin. Bütün gün yağmur yağmasına rağmen ay doğmuş, yıldızlar güçlü ışık saçıp, mavi gökyüzünü süslemişler. Ortalık sessizlik içinde. Her şey susmakta. Nusret'in gönlü hoş. O ellerini sallayarak, hızlı hızlı adımlamakta. O an aklına vedalaştıkları zamanlarda Nadire'nin heyecanlandığı geldi.

20 «Bu kız beni gördüğünde : hem seviniyor, hem heyecanlanıyor. Bunun sebebi ne acaba?» - diye düşündü. Kendince bir türlü sonuç çıkaramadı. Sonra :

«Bana ne oldu, bu kız gece gündüz benim hayalimi, varlığımı esir etti» dedi.

Beklemediği bir anda, onun önüne (bir) ağac(ın) ardından iki

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 63

yigit atılıp çıktı. Biri Nusretten yüksek, ekincisi ise ondan alçakça, lyakin, mazallı.

- Sizge ne gerek? – dedi Nusret tınç davuşnen.

- Onı senden sormak gerek, - dedi alçak boylusu, Nusretniñ betine tokunacak derecede, oña yakınlaştı. Rakı sasığından Nusret artka çekildi.

5 - Korkacak ekensin de, daa ne marazğa menlik satıp üresin tar balaklı taltinke?

- Sizlerden korkkan ve korkacak adam yok, çekiliñiz yolumdan, - Nusret onıñ koksünden yavaştan itedi. Yolunu devam etmek istedi.

- Tokta, tokta, ziyalı, dostuma tokunma. Şimdi men saña nasıl urulğanını ogretirim. O, boynunu horaz kibi sozıp, biraz artka çekildi. Nusret onıñ başınen urmağa azırlanğanını

10 sezdi. Özünü bileginen kapatmak istedi. Lyakin, bu vakıt urmağa azırlanğan yigitni, ekincisi toktattı.

- Tokta urmağa yetiştirirmiz. Bu pezevenk başta bizim kim ekenimizni bilmek borclu. Belki yolda sümsürlengen başsızlar belleydir.

- Özüniñ baştak ekeninden haberi yoktıdır, dese...

15 Nusret, «mında bir anlaşılmmazlık bar ğaliba»,- dep tüşüñdi.

- Yigitler, siz meni birevnen...

- Yok, yok, biz seni yahşı tanıymız, sen bu şeerde endi atnıñ kaşkası kibi olup kaldıñ. Em ağızıña yigit sözüni alma. Yigitler restoraña birevniñ nişanlısınen degil de, ozleriniñkinen baralar. Anladıñmı?..

20 Onıñ sesi açuvından kalıradı. Elleri Nusretniñ yakasına yapıştılar. Olar balaban ve takatlı, olup, benzin kokıy ediler.

Mesele anlaşıldı. Nadireniñ nişanlısı yalnız degil eken. Dostları onı korçalamağa çık-

Çevriyazı : 64

kişi atılıp çıktı. Biri Nusret'ten uzun, diğeri ise ondan kısaca, lakin, güçlü.

- Ne istiyorsunuz? – dedi Nusret sakın (bir) sesle.

- Onu sana sormak gerek, - dedi kısa boylusu, Nusret'in yüzüne dokunacak derecede, ona yaklaştı. Rakı kokusundan Nusret geri çekildi.

5 - Korkacakmışsın da, daha ne belaya üstünlük taslayıp duruyorsun dar paçalı dallama?

- Sizden korkan (da) korkacak (da) yok, çekilin yolumdan, - Nusret onu göğsünden yavaşça itti. Yoluna devam etmek istedi.

- Dur, dur, akıllı, dostuma dokunma. Şimdi ben sana nasıl vurulduğunu öğretirim. O, boynunu horoz gibi uzatarak, biraz geriye çekildi. Nusret onun başıyla vurmaya hazırlandığını sezdi. Yüzünü bileğiyle kapatmak istedi. Lakin, o an vurmaya hazırlanan genci, diğeri durdurdu.

- Dur (nasıl olsa) vururuz. Bu pezevenk önce bizim kim olduğumuzu öğrenmeli. Belki (bizi) yolda gezinen serseriler zannediyordur.

- Kendinin edepsiz olduğundan haberi yoktur, desene...

15 Nusret, «burada bir yanlış anlaşılma var galiba», - diye düşündü.

- Yiğitler, siz beni biriyle...

- Yok, yok, biz seni iyi tanıyoruz, sen bu şehirde şimdi atın alnındaki beyaz leke gibi kaldın. Hem ağzına yiğit sözünü alma. Yiğit adamlar restorana birinin nişanlısıyla değil de, kendilerinininkiyle gider. Anladın mı?..

20 Onun sesi öfkesinden titredi. Elleri Nusret'in yakasına yapıştı. Onlar iri ve güçlü olup benzin kokuyorlardı.

Mesele anlaşıldı. Nadire'nin nişanlısı yalnız değilmiş. Dostları onu korumaya çık-

kanlar... Lyakin restorandaki korüşüvde ne Nadire ve ne de Nusret kabaatlı. Onıñ teşebbüşçisi Ferat. O da bunu aselet degil, Nusretni Seyyarenen tanıştırmak için yapkan edi. Yani ozü evlenmek istegen kızını dostuna köstermek istedi.Şimdi bularğa onı nasıl anlatırsın? Söz dinleycek adamlarğa benzemeyler.

5 Nusret ozünü mudafaa ete bile. Çünkü, institutta okuğanda bokska katnay edi. Mında da eviniñ ortasında çulnen tolu çuval, oña bokşçılar tilinde «armutçık» dep aytalar, asuvlı tura. Onı er kün saba bir kaç kere ümruklap ala.

Nusret onıñ kolundan yakasını kurtarmak istedi, lyakin bu kolaylıknen olmadı. Yigit onı daa ziyade sıktı. Başka çare kalmadı. Nusret onı artka itep yiberdi. O art-artına ketti, 10 barıp terekke uruldu. Bu arada sağ kulağının túbünde bir şey patlağan kibi oldı. Deral artına çevirildi ve onı urğan yigitniñ boynuna, sol omüzinen birleştirip kuçlü ümrüknen urdu. O abındı. Ekinci yigit yerinden atılıp turdu. Onıñ elinde bir şey yaltıradı. Pıçak. Bu arada burulğan maşinanıñ yarığı sokaknı kündüzki kibi yarıklattı. Yigitler, yıldırım çabikliginen, evler arasına ğayıp olıp kettiler. Nusret de yolunı devam etti. Onıñ kulağı 15 çıñıldamakta edi.

8

Bugun Nadire er kesten evel turdu. Bayağı vakıtkece ozüniñ odasından çıkmadı. Soñ 20 turıp aşhaneye kirdi. Anası - Revide apte, kiçkene kursü üstünde oturğan kave içmekte. Nadireni körgeninen elindeki filcanını ogündeki sini üstüne koydı.

-Saba şerifiñiz mübarek olsun, anay, - dedi, ve stol üstünde bir şey kıldırğan adam kibi o yak - bu yaknı közden keçirdi.

Çevriyazı : 65

mışlar... Lakin restorandaki görüşmede ne Nadire ne de Nusret suçlu. Onun teşebbüs eden Ferat. O da bunu kasten değil, Nusret'i Seyyare'yle tanıştırmak için yapmıştı. Yani kendi evlenmek istediği kızı dostuna göstermek istedi. şimdi bunlara onu nasıl anlatırsın? Söz dinleyecek adamlara benzemiyorlar.

5 Nusret kendini koruyabilir. Çünkü, enstitüde okurken boksa gidiyordu. Burada da evinin ortasında ulla dolu çuval, ona boksör dilinde «armutcuk» derler, asılı duruyor. Onu her sabah bir kaç kere yumruklayıp duruyor.

Nusret onun elinden yakasını kurtarmak istedi, ancak bu kolay olmadı. Genç onu daha fazla sıktı. Başka çare kalmadı. Nusret onu geriye (doğru) itip bıraktı. Genç yuvarlana
10 yuvarlana (bir) ağaca çarptı. Bu arada (Nusret'in) sağ kulağının arkasında bir şey patlamış gibi oldu. Hemen geriye döndü ve ona vuran delikanlının boynu(nun), sol omzuyla birleşti(ęi) (yere) güçlü (bir) yumruk vurdu. Genç tökezledi. İkinci delikanlı yerinden kalktı. Onun elinde bir şey parıldıadı. Bıçak. Bu arada (polis arabasının döner) ışığı sokağı gündüz gibi aydınlattı. Gençler, yıldırım hızıyla, evler(in) arasın(da)
15 kaybolup gittiler. Nusret de yoluna devam etti. Onun kulağı ınlamaktaydı.

8

Bugün Nadire herkesten önce kalktı. Uzun süre odasından çıkmadı. Sonra kalkıp
20 mutfağa girdi. Annesi - Revide Abla, küçük tabure üstünde oturmuş kahve içmekte. Nadire'yi gördüğü için elindeki fincanı önündeki sini(nin) stne koydu.

-Sabahı şerifleriniz mübarek olsun, anne, - dedi, ve masa üstünde bir şey arayan biri gibi o yanı bu yanı gözden geçirdi.

- Sağ ol balam, - erinden turup iekli aynikten kızına çay tkti.

- Bugun pek geç turęansın, keyfin yokmı ne?

Nadire başını tersine salladı. Set üstüne oturup, anası tkken aydan bir-eki tum içti.

5 Közleri tüşünceli bakmakta ediler. Bunu ana üregi duymay kalmadı. O barıp kene oz kursüigine oturdu.

- Evge ke kaytkaan adetin yok edi de balam, akşam sen kelgende endi bayağı vakıt olęan edi. Ağağ Mustafa da...

Nadire birden başını koterdi, eyecanlı kzlerinin anasına baktı:

- O ne vakıt keldi, ana?

10 - Senden biraz soğ.

- Kene kızgın edimi?

Revide apte filcanının tbündeki kaveni ütti:

- Kızgın olęanı da bir şeymi, üstü-başı çamur, bıcağının dgmeleri uzülgen. Besebelli... O sözüni kesti. Terenden koküs keçirdi.

15 Nadireniğ içine ateş tüşken kibi oldı.

«Oylağanım kibi olup ıktı. Nusretniğ oğüne ıkkandırlar»,- dep yanıklandı. Yerinden atılıp turdu:

- Olar ekisi de zer gramm iken soğ ne deseğ yaparlar. - Nadire ağası ve nişanlısı akkında aytmakta edi.

20 Bu arada kapı açılıp, içeri Mustafa kirdi. O Nadirege evirilirip bile bakmadı. Soba üstünde yavaştan sızęırıp kaynamakta olęan aynikniğ kapağını açtı. O sıcak olsa kerek, birden elini silkidi. Kapak yerge tüşip dankırdadı.

- Yavaş ol balam, - dedi Revide apte ve yerdeki kapakka uzandı.

- Elleriğ kaltrayımı, azca içmek kerek ediğ! - dedi Nadire açuvnen.

evriyazı : 66

- Sağ ol çocuğum, - yerinden kalkıp iekli aydanlıktan kızına çay koydu.

- Bugün çok geç kalkmışın, keyfin yok mu ne?

Nadire bařını tersine salladı. Sedir üstüne oturup, annesi(nin) koyduęu aydan bir iki yudum içti. Gözleri dūřünceli (gibi) bakmaktaydı. Bu (durumu) ana yüreęi(nin) 5 (hissetmesi) uzun sürmedi. O gidip yine kendi taburecięine oturdu.

- Eve geç dönme alışkanlığın yoktu da çocuğum, akşam sen geldiğinde bayağı vakit olmuştu. Abin Mustafa da...

Nadire birden başını kaldırdı, heyecanlı gözleriyle annesine baktı :

- O ne zaman geldi, anne?

10 - Senden biraz sonra.

- Yine kızgın mıydı?

Revide Abla fincanının dibindeki kahveyi içti :

- Kızgın olması da bir şey mi, üstü başı çamur, ceketinin düğmeleri koparılmış. Besbelli... O sözünü kesti. Derinden iç geçirdi.

15 Nadire'nin içine ateř dūřmüř gibi oldu.

«Dūřündüęüm gibi oldu. Nusret'in önüne çıkmışlardır», - diye heyecanlandı. Yerinden kalktı :

- Onlar ikisi de yüzer gram içtikten sonra ne desen yaparlar. - Nadire abisi ve nişanlışı hakkında konuşmaktaydı.

20 Bu arada kapı açılıp, içeri Mustafa girdi. O Nadire'ye dönüp bakmadı bile. Sobanın üstünde yavaşça kaynamakta olan çaydanlığın kapağını açtı. O sıcak olmalı ki, birden elini silkti. Kapak yere dūřüp tıngırdadı.

- Yavaş ol çocuğum, - dedi Revide Abla ve yerdeki kapağa uzandı.

- Ellerin titriyor mu, daha az imen gerekirdi! - dedi Nadire öfkeyle.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 66

Mustafa onı ayaklarından başınace süzüp çıktı. Soň stol başına keçip oturdu. Mıskılnen:
- Kimniň kaltırağanını soň bakarmız, - dedi anasına duydurmağa istemegen kibi yavaştan.

5 Nadire közleriniň kıyıgınen baktı. Yerinden turıp onıň yanına bardı. Çaynikke kaynak suv toldurmakta olğan anasına bakıp aldı, ağasına tikildi, lyakin oňa üreginiň açuvını yatıştırarak kibi bir söz tapıp aytıp olamadı. Soň akılına kelgen fikirden sevinip, ağasına egildi.

- Eki degil de, bu ştangacını aňdırğan sıfatına bakmadan, o seniň kibi içkicileriň yigirmi danesini şişirir,- dedi.

10 Mustafa yerinden köterildi:

- Ne dedin? Bizim kibi içkicileriň yigirmi danesini şişirecek... Soň kulümsiredi:

- Korer ediňiz amma... Aydı oňa bu da yeter. İçkiciler eken. Ya o kim?- Artık özünü tutup olamadı:

15 - Ağaň da, nişanlıň da içkici. Yalnız o yahşı, medeniyetli, akıllı, modalı, forsalı... Kösterirmiz biz oňa forsanı. Tar balaklı şamek. O içmeymi yoksa. Bizden farkı o restoranda içe, bizler ise tükyanda... Seniň kibi ahmaklarınıň başını aylandırmağa bile, kyamil. O taltinkeň mında peyda olğan soň nişanlıñni korecek kozüň yok. Duymaylar belleysiñmi? Sebebi medeniyetsiz, etikasız, estetikasız, sert eken. O seniň taltinkeň kibi forsa satıp ürmey, çalışa. Bizde injener-mehanik çalışmak kolay degil. Bilesiñmi sen
20 onıň başı nasıl çaka. Hoşnut kalğan yigitlerimiz işten soň onıň hatirini tapmağa tırışalar. Soň ne olğan? Bunda nasıl fenalık bar?

- Aysa hatirini tapaberiñiz! - Nadire çırayını sıttı.

- Mına boyle yapsaň o yanğanından daa da çok

Çevriyazı : 67

Mustafa onu baştan aşağıya süzdü. Sonra masa başına geçip oturdu. Alayla :

- Kimin titrediğini sonra görürüz, - dedi annesine duyurmak istemiyor gibi yavaşça.

5 Nadire göz ucuyla baktı. Yerinden kalkıp onun yanına gitti. Çaydanlığa kaynar suyu dolduran annesine bakakaldı, abisinin (karşısına) dikildi, lakin ona yüreğinin öfkesini yatıştıracak söz bulup söyleyemedi. Sonra aklına gelen fikre sevinip, abisine (doğru) eğildi.

- İki değil de, bu halterciyi andıran sıfatına bakmadan, o senin gibi içkicilerin yirmi tanesini şişirir, - dedi.

Mustafa yerinden doğruldu :

10 - Ne dedin? Bizim gibi içkicilerin yirmi tanesini şişirecek.. Sonra gülümsedi :

- Görürdünüz ama... Haydi ona bu da yeter. İçkicilermiş. Ya o kim?- Artık kendisini tutamadı :

15 - Abin de, nişanlın da içkici. Yalnız o iyi, medenî, akıllı, modern, havalı... Gösteririz biz ona hava atmayı. Dar paçalı maymun. O içmiyor mu yoksa. Bizden farkı o restoranda içiyor, bizler ise dükkanda... Senin gibi ahmakların başını döndürmeye bile, yeterli. O (senin) dallama burada peyda olduktan sonra nişanlını göreceğ gözün yok. Duymuyorlar mı sanıyorsun? Sebebi kültürsüz, ahlaksız, estetik olmayan, kaba (biri) imiş. O senin dallama gibi hava atıp durmuyor, çalışıyor. Bizde makina mühendisliğinde çalışmak kolay değil. Biliyor musun sen onun kafası nasıl çalışıyor. Memnun kalan gençlerimiz 20 işten sonra onun gönlünü hoş etmeye çalışıyorlar. Sonra ne olmuş? Bunda nasıl (bir) kötülük var?

- Öyleyse hatrını buluveriniz! - Nadire yüzünü astı.

- İşte böyle yaparsan o üzüntüsünden daha da çok

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 67

içer. Daa da sert olur. Çünkü, sen ahmaknı seve. Sevgi ise ne deseñ yaptırır...

- Yarın, o bir kün tutıp da urar dese...

- Ya sen ne bellegen ediñ?..

Nadire oña dikkatnen baktı:

- 5 - Sevgi oyle olmay, kıymetli ađam. Eger sen de oyle fikirde olsañ, onı deñiřtirmege tırış. Yok ise, yarın ya da, o bir kün sevgiliñniñ artından bakıp kalırısñ.

Mustafa birden kózlerini tögerekletti:

- Sen taltinkeñe kaçıp ketmek isteysiñ, oylemi?

- O meni sevse, kaçmağa acet yok, boyle de kete bilem.

- 10 - Biz saña ketmekni kösterirmiz. Dostum onıñ yerini tez taptırır...

- Dostuñnıñ da yerini taparlar.

Nadire oña dört parmağını biri-biri ustüne kaçlap kösterdi.

- Biz bu işni dostumsız da yapa bilemiz. Bazamız yigit kıtlığına oğramağan. Kózünü kımsa yeter. Elbet onı urıp oldürmemiz. Bizlerni o kadar kafasız belleme. O ziyalını korkuzmağa çok şey kerekmey. Biraz koteklesek yeter. Kelgen yerine nasıl kaytıp ketkenini ozü de duymaz.

- 15 Olarñın yanına Revide apte keldi. Lyakin, ne akkında lakırdı etkenlerini ağlamay de Mustafađa, de Nadirege baktı.

- Sizler ne aytasıñız şu? - dedi olarđa yalvarıcı sesnen.

- 20 Oña ne oğlu cevap berdi ve ne de kızı.

- O endi sizlerge kózünü kımđanđa beñzey, akşam kayda kotekleřtiñ? - dedi Nadire açuvnen.

- A-a, demden berli buña spirtlenip otüra ediñmi?.. Aytayım, kardaşçığım, üreçigiñ raat olsun.

Çevriyazı : 68

içer. Daha da kaba olur. Çünkü, sen(in gibi) ahmağı seviyor. Sevgi ise ne desen yaptırır...

- Yarın, öbürün tutup da vurur desene...

- Ya sen ne sanmıştın?..

5 Nadire ona dikkatle baktı :

- Sevgi öyle olmuyor, kıymetli ağam. Eğer sen de öyle düşünüyorsan, onu değiştirmeye çalış. Yoksa, yarın ya da, öbürün sevgilinin arkasından bakıp kalırsın.

Mustafa birden gözlerini döndürdü :

- Sen dallama kaçıp gitmek istiyorsun, öyle mi?

10 - O beni sevse, kaçmaya gerek yok, böyle de gidebilirim.

- Biz sana gitmeyi gösteririz. Dostum onun yerini tez buldurur...

- Dostunun da yerini bulurlar.

Nadire ona dört parmağını birbiri üstüne kavuşturarak gösterdi.

15 - Biz bu işi dostum olmadan da yapabiliriz. Pazarımız yiğit kıtlığına uğramadı. Gözünü kırpsa yeter. Elbet onu vurup öldürmeyiz. Bizleri o kadar kafasız sanma. O enteli korkutmaya çok şey gerekmiyor. Biraz dövsek yeter. Geldiği yere nasıl dönüp gittiğini kendi de anlayamaz.

Onların yanına Revide Abla geldi. Lakin, ne hakkında konuştuklarını anlamadan hem Mustafa'ya, hem Nadire'ye baktı.

20 - Siz ne söylüyorsunuz? - dedi onlara yalvarıcı (bir) sesle.

Ona ne oğlu cevap verdi ne de kızı.

- O şimdi sizlere gözünü yummuşa benziyor, akşam nerede dövüştün? - dedi Nadire öfkeyle.

25 - A-a, deminden beri buna mı içip duruyordun?.. Söyleyeyim, kardeşciğim, yüreciğin rahat olsun.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 68

Belki aksi olur. Korkudan otuñ patlar. Lyakin, rica etem, ozüñni kolğa almağa tırış. Etrafımızda anamnıñ saçmalap dolanğanını köresıñmi? O seniñ başıñ çalıñmağanı için azaplana. Daa eki lafnıñ birinde, içip kelesıñ, anamnı oylamaysıñ, dep, menimnen davalasha edıñ. Endi onıñ çekişkenini körmeyсіñ.

5 - Sen çok aynecilik yapma, akşam kayda ekeniñni ayt! Nadire birden açuvlanıp bağırdı.

Mustafa Nadireden olğanı bir buçuk yaş buük edi. Ondan soñ Nadire kız bala. O oğlan balağa nisbeten tez ose, yetiše. Şunıñ için de olar birbirinen ağa-kardaş degil, akrandaş, dostlar kibi lakırdı ete, davalasha ediler. Ailede Nadire eki oğlanıñ artından doğıp ostü, olarnen beraber terbiyelendi. Azbarda balalarnen oynağanda, mektepte iç kimseden sakınmay, korkmay edi. Çünkü, ağaları bar, tayançı buük. Bazan, kış vakıtlarında oğlan balalar bir yerge toplanıp kız balalarnı kartopaçnen şıbalay, olarğa koz açtırtmay ediler. Nadire boyle vakıtta da burnunu köterip kete turğan. Çünkü, şu balalar arasında Mustafa da buluna, bulunmağan takdirde dostları ola edi. «Mustafanıñ kardaşına tokunmañız», degen sözlerni Nadire çok eşite edi. Ozü de çok vakıtlar olarnen oynay, dostlaşa edi.

15 İnsanıñ tabiatına bular oz tesirini mıtlak köstereler. Şunıñ için de şimdi ağası Mustafanıñ ne kibi hurnazlıklar tüşüngenini, olarnıñ ne yapmak kadir ekenlerini tez duya, añlay.

-Bağıрма senden korkacak adam yok. Akşam yolda sizlerni ozğardık. Kardaşımnen sevgilisine bir kaza-belya olmasın,- dep artıñızdan keldik.

20 - Men bunı duymay kalmadım...

- Köresıñmi, oña ozüñniñ de akılñ yetken

Çevriyazı : 69

Belki aksi olur. Korkudan ödün patlar. Lakin, rica ediyorum, kendini kollamaya çalış. Etrafımızda annemin saçmalayıp dolandığını görüyor musun? O senin kafan çalışmadığı için üzülüyor. Daha iki lafın birinde, içip geliyorsun, annemi düşünmüyorsun, deyip, benimle münakaşa ediyordun. Şimdi onun ıstırap çektiğini görmüyorsun.

5 - Sen çok kurnazlık yapma, akşam nerede olduğunu söyle! Nadire birden öfkelenip bağırdı.

Mustafa Nadire'den sadece bir buçuk yaş büyüktü. Ondan sonra Nadire kız çocuk. O oğlan çocuğa nisbeten (daha) çabuk büyür, yetişir. Bunun için de onlar birbiriyle abi kardeş değil, akran(mış), dost(muş)lar gibi konuşur, münakaşa ederlerdi. Ailede Nadire
10 iki oğlanın ardından doğup büyüdü, onlarla beraber eğitildi. Bahçede çocuklarla oynadığında, okulda hiç kimseden çekinmiyor, korkmuyordu. Çünkü, abileri var, dayanağı büyük. Bazen, kış aylarında oğlan çocuklar bir yere toplanıp kız çocukları kartopuyla vuruyorlar, onlara göz açtırmıyorlardı. Nadire böyle zamanda da burnunu kaldırıp gidermiş. Çünkü, bu çocuklar arasında Mustafa da bulunuyor, bulunmadığı
15 takdirde arkadaşları oluyordu. «Mustafa'nın kardeşine dokunmayın», sözleri(ni) Nadire çok işitiyordu. Kendi de çoğu zaman onlarla oynuyor, arkadaşlık ediyordu. İnsanın tabiatına bunlar kendi tesirini mutlaka gösterir. Bunun için de şimdi abisi Mustafa'nın ne gibi kurnazlıklar düşündüğünü, onların ne yapabilecek güçte olduklarını çabuk hissediyor, anlıyor.

20 -Bağırma senden korkacak adam yok. Akşam yolda sizleri uğurladık. Kardeşimle sevgilisine bir kaza bela olmasın,- diye arkanızdan geldik.

- Ben bunu anlamamış değilim...

- Görüyor musun, ona kendi aklın da yeter-

eken. Çünkü, insan bir fena iş yapsa onu bile-bile yapa. Sende em yapkansıñ, em de korkkansıñ, oylemi kadyam?..

-Maña korkmağa şey yok. Belki saña korkmak kerektir?

Mustafa omuzlarını kısıp küldi:

5 -Men de korkmayım. Biz korkulacak kibi bir şey yapmadık. Yalnız ondan restoran akkı aldık. Lyakin, bir yapkan eyliği bar eken, kolımızdan kolaylı kurtuldu. Bizden yakasını oyle tez kurtarıp olamaz edi, amma... Çastlı eken pezevenk. O ziyalığa bu da yeter. Endi seniñ artıñdan ürmek degil, karaltıñı körse bile kaçar.- Mustafa ketmek için kapığa doğurıldı:

10 -Tokta balam, tokta, o da nasıl ak, sizler kimni urasıñız, kimnen tepeleşesiniñ?- dep Revide apte onıñ ogüne çıktı.

-Onı kızıñızdan soranıñ ana, o bir taltinkeni begengen eken. Nişanlısını bırakacak ola. Anlamaysıñız mı?

15 Mustafa kapını açıp, çıkıp ketti. Revide apte nege oğrağanını bilmey barıp set üstüne oturdu:

-Balam, Nadire, maña azçık suv berse, üregim yaramadı, - dedi yavaştan.

Nadire çar-çabik anasına suvnen ilyac berdi.

-Ana siz raatsızlanmanıñ, bir şey olmadı. O oğlanıñ bir türlü kabaatı yok. Bu kalpazanlarınıñ tapkan yaramazlığı...

20 Anası biraz ozüne kelgen soñ, onıñ boynundan kuçakladı, bürüşikçe, solğun yanağından opti. Bir şeyler aytmak istedi. Lyakin, şimdi yersiz tanısa kerek, anasinen sağlıklaşıp işine ketti.

25 Tükyan açılıp bütün satıcılar ozleriniñ yerlerinde olsalar da Nadire bayağı vakıtkace plastinkalar arasında karmalandı. Lyakin, bir şey çaldırmadı. O tosot-tosat saatine bakmakta. Hayalı,

Çevriyazı : 70

miş. Çünkü, insan bir kötü iş yapsa onu bile bile yapıyor. Sen de hem yaparsın, hem de korkmuşsun, öyle mi kardeşim?..

- Benim korkacak (bir) şey(im) yok. Belki senin korkman gerekiyordur?

Mustafa omuzlarını kaldırdıp güldü :

5 - Ben de korkmuyorum. Biz korkulacak bir şey yapmadık. Yalnız ondan restoran hakkı aldık. Lakin, yaptığı bir iyiliği varmış, elimizden kolay kurtuldu. Bizden yakasını öyle tez kurtaramazdı, amma... Şanslıymış pezevenk. O entele bu da yeter. Şimdi senin arkandan yürümek değil, gölgeni görse bile kaçır. - Mustafa gitmek için kapıya yöneldi :

10 - Dur çocuğum, dur, o da nasıl hak, sizler kimi vuruyorsunuz, kimle tepişiyorsunuz? - deyip Revide Abla onun önüne çıktı.

- Onu kızınıza sorun anne, o bir dallamayı beğenmiş. Nişanlısını bırakacak oluyor. Anlamıyor musunuz?

15 Mustafa kapıyı açıp, çıkıp gitti. Revide Abla neye uğradığını anlamadan gidip sedir üstüne oturdu :

- Çocuğum, Nadire, bana azıcık su versene, kalbim fenalaştı, - dedi yavaşça.

Nadire çarçabuk annesine suyla ilaç verdi.

- Anne siz hastalanmayınız, bir şey olmadı. O oğlanın bir kabahati yok. Bu kalpazanların bulduğu yaramazlığı...

20 Annesi biraz kendine geldikten sonra, boynuna sarıldı, buruşukça, solgun yanağından öptü. Bir şeyler söylemek istedi. Ancak, şimdi yersiz bulsa gerek, annesiyle vedalaşıp işine gitti.

Dükkan açılıp bütün satıcılar kendi yerlerinde olsalar bile Nadire bayağı vakte kadar plakları karıştırdı. Lakin, bir şey çalmadı. O zaman zaman saatine bakmakta. Aklı,

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 70

fikiri Nusrette. Onı körmek, hatirini sormak istedi. Evine barmağa ğururı musaade etmey. Ogne ıksınmı? Bu da kolaysız. Demi ağası oņa:«O endi seniņ yanıņa kelmek degil, karaltıņnı körse bile kaçar»,- dedi. Bu olmaycaklar oņa ne yaptılar?

Nadire boyle tüşünceler altında eziyetlenmekte edi.

5 Bu arada kapı açılıp, içeri Nusret kirdi. Onıņ ustnde plaşçı, kar gibi beyaz, yahşı utlengen klmeği, yanı mas-mavı dalęanı aņdıręan galstugı oņa pek yaraşkan. Kızlarnen selyamlaştı:

- Soņ, zenaatdaşlar, bugun planıņıznı z ellige çıkarıp olacaksınızmı?- dedi kulümsirep.

- Muşterisi bilir, - dedi kızlarnıņ ekisi de birden. Nusretniņ kelgeninden olsa kerek Sveta

10 Nadireden de kuvançlı edi. Aygidi seni dost regi!

Nusret elindeki ince, meşin kolaklarını çıkarıp beştakta ustüne koydı. Nadire betke evirildi:

- Nadire, radiolaņız bozuldı mı yoksa, bugun tkyanıņızdan ses-soluk çıkmay, - dedi.

Nadire oņa cevap bermedi. Çünki, onıņ nazarı, yigitniņ sağ kulaęınıņ tb, yanağı
15 tarafından, biraz moraręan yerine tüşken edi. Auvından onıņ eti-teni imirdedi:

- Alçak erifler... Dudakları yavaştan fısıldadılar. Bunı Nusret duyıp kolaysızlandı. Beştakta uzerindeki plastinkanı alıp çaldırmak içün radiola ustüne yerleştirdi. Şeņ muzıka yaņęıradı. Nusret Nadirege bakıp kulümsiredi.

- Eger işime aşıkmasam, şimdi ortağa tüşüp bir on tşer edim, - dep ellerini biri-birine
20 ufkaladı. Soņra kızlarnen sağlıklaşıp çıkıp ketti.

evriyazı : 71

fikri Nusret'te. Onu görmek, hatırını sormak istedi. Evine gitmeye gururu mücade etmiyor. Önüne çıksın mı? Bu da onun (için) zor. Az önce abisi ona : «O şimdi senin yanına gelmeyi bırak, gölgeni bile görse kaçarsın», - dedi. Bu olmayasılar ona ne yaptılar?

Nadire böyle düşünceler altında eziyet çekmekteydi.

5 Bu arada kapı açılıp, içeri Nusret girdi. Üstünde(ki) pardösü, kar gibi beyaz, iyi ütülenmiş gömleği, yeni masmavi dalgayı andıran kravatı ona pek yakışmış. Kızlarla selamlaştı :

-Sonra, meslekdaşlar, bugün planınızı yüz elliye çıkaracak mısınız? -dedi gülümseyerek.

10 -Müşterisi bilir, - dedi kızların ikisi birden. Nusret geldiğinden olsa gerek Sveta Nadire'den de sevinçliydi. Hey gidi seni dost yüreği!

Nusret elindeki ince, deri eldivenlerini çıkarıp tezgâh üstüne koydu. Nadire (Nusret'e doğru) döndü :

15 -Nadire, pikabınız bozuldu mu yoksa, bugün dükkanınızdan ses soluk çıkmıyor, dedi.

Nadire ona cevap vermedi. Çünkü, onun bakışı, delikanlının sağ kulağının altı, yanağı tarafından, biraz moraran yerine çevrilmişti. Öfkesinden eti teni karıncalandı :

20 -Alçak herifler... Dudakları yavaşça fısıldadı. Bunu Nusret duyduğunda rahatsız oldu. Tezgâh üstündeki plağı alıp çaldırmak için pikab(ın) üstüne yerleştirdi. Neşe veren müzik yankılandı. Nusret Nadire'ye bakıp gülümsedi.

-Eğer işim (için acele etmek zorunda olmasam), şimdi ortaya çıkıp bir oyun oynardım, - diyerek ellerini ovuşturdu. Sonra kızlarla vedalaşarak çıkıp gitti.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 71

Nusret kelip ketken soñ Nadirenin çırayı açıldı. Plastinkalarını biri-biri artından gürüldeteberdi. Onın yanağı morarğan olsa da eñ esası ruhu yengil ve şeñ edi. Nusretnin mında kelüvi Nadirege yigitnin, Mustafalar oylağanı kibi, korkak degil de, aksine cesür ve kuçlü ekenini köstergen edi.

5

* * *

Nusret idarege kelgende Askarali endi nasıldır işnen çapkalamakta edi. O Nusretni körneninen saatine baktı.

- 10 - Bu vakıtkace kaydalarda üresin, Nusret, işimiz başımızdaki saçımızdan çok. Sen ise özünni sıkımsın, - barıp stolının başına keçip oturdu. - Bir taraftan aynıñ soñu yakınlaşmakta demek plan meselesini bakmak kereksin. Ondan soñ saba erte işke başlamağa daa bayağı vakıt bar edi. Seni Tahir aka soradı. Ozü bugun Taşkentke, eki künge kete eken. Sizge aytacak sözü bardır daa. Kene şu baş universal tükyanı
- 15 hususunda olsa kerek...

Nusret anda barmağa aşıktı. Onı Askarali toktattı:

- Tahir aka şimdi odasında degil. Bir yakka çıktı, birazdan gelecek, - dedi.

Ozü ise söz sırası aytkan kibi banaki lakırdısını devam etti:

- Men saña şaşam, Nusret, olmaycak şeylernen oğraşasın, özümüzniñ esas işimiz ise...

- 20 - Yapılmay kala demek isteysinizmi, Askarali Amanoviç?

- Yok, men oyle aytmak istemeyim. Bizim esas işimiz bar, Nusret, onı anlamak kereksiniz. Men siziñ yapacak işleriñiznen çekişem...

Çevriyazı : 72

Nusret gelip gittikten sonra Nadire'nin çehresi açıldı. Plakları birbiri ardına çaldı. Onun yanağı morarmış olsa da asıl içi rahat ve neşeliydi. Nusret'in buraya gelişi Nadire'ye delikanlının, Mustafalar'ın düşündüğü gibi, korkak değil de, aksine cesur ve güçlü olduğunu göstermişti.

5

* * *

Nusret idareye geldiğinde Askarali şimdi (bir) işle uğraşmaktaydı. O Nusret'i gördüğünde saatine baktı.

- 10 -Bu vakte kadar nerelerdesin, Nusret, işimiz başımızdaki saçımızdan çok. Sen ise kendini sıkılmıyorsun, - gidip masasının başına geçip oturdu. - Bir taraftan ayın sonu yaklaşıyor demek(ki) plan meselesine bakman gerekli. Ondan sonra sabah erken işe başlamaya daha bayağı vakit vardı. Seni Tahir Bey sordu. Kendisi bugün Taşkent'e, iki
- 15 günlüküne gidecekmiş. Size söyleyecekleri de vardır. Gene şu ana mağaza hususunda olsa gerek...

Nusret sonra gitmek için acele etti. Onu Askarali durdurdu :

-Tahir Bey şimdi odasında değil. Bir yere çıktı, birazdan gelecek, - dedi.

Kendisi ise söz sırası gelmiş gibi deminki konuşmasına devam etti :

-Ben sana şaşıyorum, Nusret, olmayacak şeylerle uğraşıyorsun, asıl işimiz ise...

- 20 -Yapılmadan kalıyor mu demek istiyorsunuz, Askarali Amanoviç?

-Yok, ben öyle söylemek istemiyorum. Bizim esas işimiz var, Nusret, Onu anlamalısınız. Ben sizin yapılacak işlerinizle uğraşıyorum...

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 72

Nusret oña taaciplengen alda baktı. «Bu adamlar daa neler tüşünip taptılar?» - dep oylandı.

- Men siziñ ne demek istegeniñizni añlay olamayım, Askarali Amanoviç. Tükyanların iş şaraitını yahşılaşdırmak, nizamğa çekmek ne vakıttan berli olmaycak işke çevirilgen?
5 Siz plan hususunda lakırdı etesiñiz. Ya o plan nenen yapıla? Ticaretniñ medeniyetini koterme degende, siz neni anlaysıñız?

- Men er şeyni añlayım: «Uzaktaki kuyruktan yakındaki ciger yahşı» demek isteyim.

- Yok, Askarali Amanoviç, o siziñ oylağanıñız kibi uzakta degil. Aksince aldımızda, elimizni uzatsak yetecek. Lyakin bizler uzanmağa istemeymiz. Daa da doğrusı
10 ağıрмаğan başımızğa yavlık ne kerek, - dep üremiz. Zanimca, bizge mal yahşı bereler. O şeer ealisiniñ talabını sözsiz kandıra bile. Lyakin bizler, ticaret hadimleri, özümüzge avale olunğan işni keregi kibi yapıp olamaymız. Bugün yerge tiymeycek mallarımız yarı karanlık, dım anbarlarımızda tozlanıp, paslanıp, basılıp yatalar. Onı yarıq, keniş
15 tükyanlarğa çıkarıp, muşterilerge keregi kibi takdim etip olamaymız. Tükyanlarımızğa kirgen muşteriler kaysı köşege bakacaklarını, ne saylap alacaklarını bilmeyler. Başları aylana. Tez-tez çıkıp ketmege tırışalar.

- Soñ, siz ne demek isteysiñiz? Yañı tükyanlar kurayık deycecek olasıñızımı? - o şakıldap küldi. - Buña men de karşı degilim, - soñ külmekten toktadı. - Elbet, er şeyniñ oz vaktı bar. Belki oyle de yapılır. Lyakin bugün yapmak kerek demek olmaz, bu efsane.
20 Teessüf ki, biz şimdi efsanenen yaşap olamaymız, iş yapmak, kerek, iş... plan...

Nusret açuvlandı, lyakin kene de ozüni tutmağa tırıştı:

Nusret ona şaşırılmış halde baktı. «Bu adamlar daha neler düşünüp buldular?» - diye düşündü.

5 - Ben sizin ne demek istediğinizi anlayamıyorum, Askarali Amanoviç. Dükkanların iş ortamını iyileştirmek, düzene sokmak ne zamandan beri olmayacak işe dönmüş? Siz plan hususunda konuşuyorsunuz. Ya o plan neyle yapılıyor? Ticaretin seviyesini yükseltmek denildiğinde, siz neyi anlıyorsunuz?

- Ben her şeyi anlıyorum : «Uzaktaki kuyruktan yakındaki ciğer iyi» demek istiyorum.

10 - Yok, Askarali Amanoviç, o sizin düşündüğünüz gibi uzakta değil. Aksine önümüzde, elimizi uzatsak yetecek. Lakin bizler uzanmak istemiyoruz. Daha da doğrusu ağrımayan başımıza başörtüsü ne gerek, - deyip korkarız. Zannımca, bize malı iyi veriyorlar. O şehir ahalisinin talebini söz söylenemeyecek (kadar güzel) karşılayabiliyor. Lakin bizler, ticaret hâdimleri, kendimize verilen işi gereği gibi yapamıyoruz. Bugün yere değmeyecek mallarımız yarı karanlık, nemli ambarlarımızda tozlanıp, paslanıp, yığılıp duruyorlar. Onu aydınlık, geniş dükkanlara çıkarıp, müşterilere gereği gibi takdim edemeyiz. Dükkanlarımıza giren müşteriler hangi köşeye bakacaklarını, ne arayıp

15 alacaklarını bilmiyorlar. Başları dönüyor. Çarçabuk çıkıp gitmeye çalışıyorlar.

- Sonra, siz ne demek istiyorsunuz? Yeni dükkanlar kuralım mı diyeceksiniz? - o kıkırdayarak güldü. - Buna ben de karşı değilim, - sonra gülmeyi bıraktı. - Elbet, her şeyin bir zamanı var. Belki öyle de yapılır. Ancak bugün yapmak gerek demek olmaz,

20 bu efsane (olur). Ne yazık ki, biz şimdi efsaneyle yaşayamayız, iş yapmak, gerek, iş... plan...

Nusret öfkелendi, lakin yine de kendini tutmaya çalıştı :

- Mında iç bir türlü efsane yok. Yağı tükyanlarını kurmağa endi vakıt kelgeni çoktan. Bünü er kes bile. Elbet, episini birden kurmak olmaz. Bir ya da eki danesini... Kalğan eski soylarından ise bilip faydalanmak kerekimiz...

- Sen ne akkında aytasın?

5 - Olarnı biri-birinden ayırmak, yani, tahtadan degil de, camdan yapılgan, içindeki şeyler yahşı korüngen, müşterilerin dikkatını özüne celp etebilecek beştaktalar sımarlamak kerekimiz...

10 - Aysa bugünden başlap epimiz boyle şeylerniñ artından tüşeyik, bütün eski tükyanlarımıznı kapatayık... Buña faydasız iş köeffitsiyenti deyler, Nusret. Sen onı anlaysıñmı?

- Çalışmağa bilsek biri-ekincisine iç de tesir etmez. Ondan soñ faydasız iş köeffitsiyenti olmasa, faydalısı iç bir vakıt olmay. Bunı siz yahşı anlasañız kerek...

- Sen kelgen soñ bizler, evelden mında çalışkanlar, bir şeyden haberi olmağan adamlarğa çevirildik.

15 - Askarali Amanoviç, siz meni ya yanlış anlaysıñız, ya da anlamak istemeysiñiz. Men bir vakıt oyle tüşünmeyim. Aksine, tecribeli mutehassıslar olğanıñıznı yahşı anlayım. Lyakin ne sebepten keregi kibi çalışmağa istemegeniñizge akılım yetmey.

Askarali oda içinde artka-aldka ürdi. Soñ Nusretniñ yanına keldi:

- Ya tükyancılarınñ ogünde bizlerni mashara etkeniñni nasıl anlamak kerek?

20 - Nasıl tükyancılar arasında ve kimni?

- Bizim tükyancılar arasında Nazim akanı!..Ondan soñ işte, bazı vakıtlarda, şartıtnı közde tutmak kerek ola. Er yerde çızılğan çızıknen ürülmey. Bunı siz de anlamak kereksiñiz.

Çevriyazı : 74

- Bunda hiçbir efsane yok. Yeni dükkanları kurmak için vakit çoktan geldi. Bunu herkes biliyor. Tabi ki, hepsini birden kurmak olmaz. Bir ya da iki tanesini... Kalan eski dükkanlardan ise faydalanmamız gerekir...

- Sen neden bahsediyorsun?

5 - Onları birbirinden ayırmak, yani, tahtadan değil de, camdan yapılan, içindeki şeyler rahat görünen, müşterilerin dikkatini çekebilecek tezgâhlar ısmarlamamız gerekiyor...

- Öyleyse bugünden başlayarak hepimiz böyle şeylerin peşine düşelim, bütün eski dükkanlarımızı kapatıyoruz... Buna faydasız iş(te) direnmek derler, Nusret. Sen bunu anlıyor musun?

10 - Çalışmayı bilsek birincisi ikincisine hiç de tesir etmez. Ondan sonra faydasız iş(te) direnmek olmasa, faydalısı hiçbir zaman olmaz. Bunu siz iyi anlarsanız gerek...

- Sen geldikten sonra bizler, önceden burada çalışanlar, bir şeyden haberi olmayan insanlara döndürüldük.

- Askarali Amanoviç, siz beni ya yanlış anlıyorsunuz, ya da anlamak istemiyorsunuz.

15 Ben hiçbir vakit öyle düşünmüyorum. Aksine, tecrübeli mütehassıslar olduğunuzu (oldukça) iyi anlıyorum. Lakin hangi sebepten dolayı gerektiği gibi çalışmak istememenize aklım ermiyor.

Askarali oda(nın) içinde ileri geri yürüdü. Sonra Nusret'in yanına geldi :

- Ya dükkancıların önünde bizleri maskara etmesini nasıl anlamak gerekir?

20 - Hangi dükkancılar arasında ve kimi?

- Bizim dükkancılar arasında Nazim Bey'i!.. Ondan sonra işte, bazı zamanlarda, ortamı göz önünde bulundurmak gerekir. Her yerde çizilmiş çizgide yürünmüyor. Bunu siz(in) de anlamanız gerekiyor.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 74

- Boyle allar bizde yalnız özümüzniñ şahsiy faydamız için yapıla. Umumiyy faydamız, işimiz için ise, teessüüf ki, boyle «yañlışka» yol bermeymiz. Bunı siz yahşı anlaysıñız... Tükıyancılar arasında Nazim akanı akaretlediñ, degen sözge kelgende ise... - Nusret başını tersine salladı:

- 5 - Zanımcı biz endi akılbalık adamlarmız, boyle ufak-tüfek şeylennen oğraşmamak kerekmiz. Çünkü, bizim yapacak işimiz çok...

Bu arada telefon ust-üstüne kattı çıñıldı. Askaralı oña uzanacak oldı, soñ Nusretke:

- Saña olmak kerek. Demi dostuñ Ferat telefon etip sorağan edi. Ozü parmaklarınen mañlayını sıktı.

- 10 Nusret trubkanı kulaklarına yakınlaştıırğaninen:

- Bar, bar şimdi,- dep onı şorbacısına uzattı.

- Askarcan vaktiñiz olsa maña kiriniz, ciddiyy iş bar...Bu Nazim aka edi.

Askaralı telefon trubkasını yerine kaytarıp koydı. Soñ odadan çıkıp ketti.

- 15 - Nusret ayak üstünde biraz aylanıp turğan soñ, barıp stolınıñ içinden şu Baş universal tükıyanınıñ işleri hususındaki dökümentlerni aldı. Olarnı dikkatnen közden keçirdi. «Niayet bu işler de, erte baarde yatağından koçken buzlar kibi, kıbırdap başladı», dedi oz-özüne.

Odada kene telefon çıñıldı. Nusret trubkanı alğaninen anda Feratınıñ opkeli davüşı eşitildi:

- 20 - Nusret, selyam, kaydalarda üresin, dost? dünya yansa kasırınıñ yok.

- O da nasıl yanğın?

- Menim üregim yana. Bundan haberin yokmı?

- Hayırlı eken. Onıñ ilyacı kolay...

Çevriyazı : 75

-Böyle durumlar bizde yalnız kendi çıkarımız için yapılır. Menfaatimiz, işimiz içinse, maalesef, böyle (bir) «yanlış» yol vermeyiz. Bunu siz iyi anlarsınız... Dükkancılar arasında Nazım Bey'e hakaret ettiniz, sözünüze gelince ise... -Nusret başını tersine salladı :

5 - Bana göre biz akli başında adamlarız, böyle ufak tefek şeylerle uğraşmamamız gerekir. Çünkü, bizim yapacak işimiz çok...

Bu arada telefon üst üste ısrarla çaldı. Askarali ona uzanacak oldu, sonra Nusret'e :

- Sana olmalı. Biraz önce dostun Ferat telefon edip sormuştu. Parmaklarıyla alnını sıktı.

Nusret ahizeyi kulaklarına yakınlaştırırken :

10 - Var, var şimdi, - deyip ahizeyi patronuna uzattı.

- Askarcan vaktiniz olursa bana geliniz, ciddi (bir) iş var... Bu Nazım Bey idi.

Askarali telefonun ahizesini yerine koydu. Sonra odadan çıkıp gitti.

-Nusret ayakta biraz dolandıktan sonra, gidip masanın içinden şu Ana mağazanın işleri hususundaki dokümanları aldı. Onları dikkatle gözden geçirdi. «Nihayet bu işler de,
15 ilkbaharda erimeye başlayan buzlar gibi, kıpırdamaya başladı», dedi kendi kendine.

Odada yine telefon çaldı. Nusret ahizeyi aldığı anda Ferat'ın öfkeli sesi işitildi :

-Nusret, selam, nerelerdesin, dost(um)? dünya yansa hasırın yok.

-O da nasıl yangın?

-Benim yüreğim yanıyor. Bundan haberin yok mu?

20 - Hayırlı olsun. Onun ilacı kolay...

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 75

- Son Nusret, akşam yatağını yahşı-yahşı barıp taptığını?
- Senin oña şubeñ bar edimi, yoksa?
- Er alda, keyfiñ guzel edi, ğaliba.
- A, sen onu aytasını, meni kolaylıknen saçmalatıp olamazsın, Ferat!

5 Ferat şakıldap küldi:

- Aydı, dost, şakanı bırakayık, esas meselege keçeyik. Kelinni begendiğini?

Bu arada odağa Sabohatnen Velyadiye kirdiler. Nusretnen başlarını sallap selyamlaştılar.

- Yok, - dedi Nusret, birden kestirip, ciddi davuşnen.

10 - Ne için, ne manada?

- Bir türlü manada degil. Doğrudan-doğru begenmedim... Trubkanı yerine koyacağım, acele işim bar...

- Nusret, Nusret, tokta! Sen ne aytasın? Ne için begenmediñ? Özünimi, tabiatını, nesini begenmediñ?

15 - Nusret ses-soluk çıkarmadı, oylanğan adam kibi sustı.

- Nusret seni bekleyim... Ferat yanıklı sesnen bağırıklap başladı.

- Aytmağa mecbur etesiñ. Zenaatını begenmedim...

- Ya onıñ nesi yaramay eken? Ekim, tiş ekimi.

Adamlarınıñ ağızını karmalap ürecek, dese.

20 Ferat şakıldap küldi.

- Sen, dostum, olmaycak şey, tüşünip tapkansın. Aydı oyle deyik. Zenaatını bırak. Özü adam olsun.

- Oyle deysiğini? Özü de oyle alya degil. Boü alçak.

- Ya benim boüm yüksek belley ediğini?

Çevriyazı : 76

- Sonra Nusret, akşam yatağını güzel güzel gidip buldun mu?

- Senin ona şüphen mi vardı, yoksa?

- Herhalde, keyfin iyiydi, galiba.

- A, sen onu mu söylüyorsun, beni kolay şaşırtamazsın, Ferat!

5 Ferat kıkırdayarak güldü :

- Haydi, dost(um), şakayı bırakalım, asıl meseleye geçelim. Gelini beğendin mi?

Bu arada odaya Sabohat ile Velyadiye girdiler. Başlarını sallayıp Nusret'le selamlaştılar.

- Yok, - dedi Nusret, birden kestirip, ciddi (bir) sesle.

10 - Niçin, hangi anlamda?

- Herhangi bir anlamda değil. Doğrudan doğru(ya) beğenmedim... Ahizeyi yerine koyacağım, acele işim var...

- Nusret, Nusret, dur! Sen ne söylüyorsun? Niçin beğenmedin? Kişiliğini mi, huyunu mu, nesini beğenmedin?

15 - Nusret ses soluk çıkarmadı, düşünen biri gibi sustu.

- Nusret seni bekliyorum... Ferat heyecanlı sesle bağırmaya başladı.

- Konuşmaya mecbur ediyorsun. Mesleğini beğenmedim...

- Ya onun nesi yaramazmış? Hekim, diş hekimi.

Adamların ağzını karıştırıp duracak, desene.

20 Ferat kıkırdayarak güldü.

- Sen, dostum, olmayacak şeyi, düşünüp duruyorsun. Haydi öyle diyelim. Mesleğini bırak. Kendisi adam olsun.

- Öyle mi dersin? Kendi de öyle alâ değil. Boyu kısa.

- Ya benim boyum uzun mu sandın?

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 76

- Oña da razım dese... Tabiatı sert, ğaliba?

- Ana saña bir şey daa. Olyan, onıñ tabiatı yipek kibi yımşak kız.

- Maña, o seni sevmegen kibi korüندی.

- Yanlışasıñ, dost, maña canı kurban.

5 - Kıyafeti kelişmey.

- Sen şaştıñmı ne? Bu şeerde onıñ kibi dülber kıyafetli kız olmasa gerek.

Velyadiyenen Sabohat başta oña kulak asmaycak oldılar. Lyakin, lakırdınıñ mevzüsı ekisini de celp etti. Ekisi şaşkan alda Nusretke baktılar. O, kulak asmañ, degen kibi, kulümsirep közüni kımdı. Soñ açuvlı davuşnen :

10 - Yahşı bile ekensıñ de, meni ne manağa çekkelep üresıñiz? - dep bağırdı.

- Adet olğan işte. Şuña da açuvlandırıñmı?

Ferat onı ne manağa restoraña çağırğanını o tünevin anlağan edi: dostunı sevgen kızınen tanış etmek. Soñra ise, onıñnen akıl tanışmak....Tabiat işte...

15 - Ferat, sen çok kafa kütme. Men oyle şeyge açuvlanmayım, aksine sevinem. Lyakin, bir şeyden korkam. Pek guzel kız desem, künlep, meni toüña çağırmazsıñ.

Onıñ sesi deral deñiştı. Kuvançnen:

- Korkma, dost, toümda benim yanımnda oturırsıñ, bir yerge kıbırdatmam. Kolayını tapmaz belleysinmi? Nusret, bugun babamlarğa telegramma yollaycam. Kelsinler. Endi toy baktını sozmağa acet yok.

20 - Madam ki kararız katiy, elbet, oyle olmak borçlu. Aydı oğurlı yollar olsun.

- Sağ ol, dostum, sağ ol!

Nusret telefon trubkasını yerine koyar-koymaz Sabohat oña:

Çevriyazı : 77

- Ona da razıyım desene... Tabiatı sert, galiba?

- İşte, sana bir şey daha. Oğlum, onun tabiatı ipek gibi yumuşak kız.

- Bana, o seni sevmiyor gibi göründü.

- Yanlışsın, dost, bana canı kurban.

5 - Kıyafeti uygun düşmüyor.

- Sen şaşırдың mı ne? Bu şehirde onun gibi güzel kıyafetli kız olmasa gerek.

Velyadiye ile Sabohat başta ona kulak asmayacak oldular. Lakin, konuşmanın konusu ikisini de cezbetti. İkisi şaşkın halde Nusret'e baktılar. O, kulak asmanın der gibi, gülümseyip gözünü yumdu. Sonra öfkeli (bir) sesle :

10 - İyi biliyor idin de, beni neden çekiştirip duruyorsunuz? - diye bağırdı.

- Adet olmuş işte. Buna da kızdın mı?

O Ferat'ın onu neden restorana çağırdığını dün anlamıştı : dostunu sevdiği kızla tanıştırmak. Sonra ise, ona akıl danışmak.... Tabiat işte...

15 - Ferat, sen çok kafa ağrıtmı. Ben öyle şeye kızmıyorum, aksine seviniyorum. Lakin, bir şeyden korkuyorum. Çok güzel kız desem, kıskanır, beni düğününe çağırılmazsın. Onun sesi hemen değişti. Sevinçle :

- Korkma, dost(um), düğünümde benim yanımda oturursun, bir yere bırakmam. Bir yolunu bulmaz mı sanıyorsun? Nusret, bugün babamlara telgraf yollayacağım. Gelsinler. Şimdi düğün tarihini uzatmaya gerek yok.

20 - Madem ki kararınız kesin, tabi ki, öyle olmak zorunda. Haydi uğurlar olsun.

- Sağ ol, dostum, sağ ol!

Nusret telefonun ahizesini yerine koyar koymaz Sabohat ona :

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 77

-Endi evlenip başladığınızı ne, boydaklar? dep erişti.

-Bu şeerniň toprağı yengil. İnstitutta beş yıl devamında başını köterip bir kızğa bakmağan oğlan, şimdi evlenmek peşine tüşti. Mında kelgen adam evlenmege aşık, galiba.

5 Nusret kulümsirep Sabohatka baktı. Sabohat onıň ne demek istegenini deral aňladı:

-Çoku ketti azı kaldı, kısmet olsa seni de korermiz Nusretcan.

Velyadiye başını salladı:

-Kor-körme oyle olacak. Buňa derler ayat kanunı. Yaşlar evleneler, kartlar ise... O terenden koküs keçirdi.

10 Nusret oňa koz kıyığınen baktı.

-Er şey kanun esasında olsa yahşı amma. Bazı adamlar yaş olmazdan evel kartayalar.

-Sağ olsak Nusret, yedi yaşında bir oğlannıň babası olğan soň, seniň nasıl lakırdı etkeniňni de korermiz.

-Lyakin o vakıt men seniň kibi yigirmi beş degil, otuz beş yaşında, belki andan da

15 ziyade olurım. Elbet başka türlü lakırdı etmek mümkün...

Arağa biraz sükünet çökti. Nusret erinden turdı:

-Bir bu degil, bilesiňizmi kızlar, bugün nasıl yañılık daa bar.

-Siz kelgeniňizden berli bizler yañılıklarnı sık-sık korüp başladık. Kanı aytıñız, bugünkisi nasıl eken köreyik.

20 -Tahir İsmatüllayeviç Baş universal tükyanı meselesinen meraklanğan. Demek, esas işimiz başlaycakka bejzey.

Sabohatnen Velyadiye biri-birine kuançnen baktılar:

-Nusret, mahraç! - dep bağırdılar ekisi de birden.

Çevriyazı : 78

- Şimdi evlenmeye mi başladınız ne, bekarlar? diye takıldı.

- Bu şehrin toprağı bereketli. Enstitüde beş yıl boyunca başını kaldırıp bir kıza bakmayan oğlan, şimdi evlenmek derdine düştü. Buraya gelen adam evlenmek için acele ediyor, galiba.

5 Nusret gülümseyerek Sabohat'a baktı. Sabohat onun ne demek istediğini hemen anladı :

- Çoğu gitti azı kaldı, kısmet olursa seni de görürüz Nusretcan.

Velyadiye başını salladı :

- Gör görme öyle olacak. Buna hayat kanunu derler. Gençler evlenir, yaşlılar ise... O derinden iç geçirdi.

10 Nusret ona göz ucuyla baktı.

- Her şey (hayat) kanununa uygun olsa iyi ama. Bazı insanlar gençliğini yaşayamadan ihtiyarlıyorlar.

- Sağ olursak Nusret, yedi yaşında bir oğlanın babası olduktan sonra, senin nasıl konuştuğunu da görürüz.

15 - Lakin o zaman ben senin gibi yirmi beş değil, otuz beş yaşında, belki ondan da fazla olurum. Elbet başka türlü konuşmak mümkün...

Araya biraz sükunet çöktü. Nusret yerinden kalktı :

- Bir bu değil, biliyor musunuz kızlar, bugün (bir) yenilik daha var.

20 - Siz geldiğinizden beri bizler yenilikleri sık görmeye başladık. Hadi söyleyin, bugünkü nasılmış görelim.

- Tahir İsmatülayeviç Ana mağaza meselesiyle endişelenmiş. Demek, asıl işimiz başlayacağı benziyor.

Sabohat ile Velyadiye birbirine sevinçle baktılar :

- Nusret, müjde! - diye bağırıldılar ikisi de birden.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 78

- Men azırım, - dedi Nusret. - Akşama işten soň kinoğa barırmız. Bugun «Oktyabr» kinoteatrinde yañı film kete eken. Soň razısıñızımı?- O ellerini ceplerine sokıp kızlarını karşıısına bardı. Sabohat çırayını ekşitti.
- Bugun oğulçığımı balalar bağçasından almak benim nevbetim. Keçke kalmak
5 mümkün degil. Demek, barıp olamaycağım.
- Nusret Velyadiyege çevirildi.
- Seniñki balalar bağçasına barmay, oylemi? Kartanası baka.
- Bu kadar doğrusını kaydan bilesiñ ya?
- Meraklanğan adam er şeyni bile.
- 10 - Lyakin men oyle ise de barıp olamaycağım.
- Sebebini bilmek mümkünmi?
- Bu vakıtkace sır olsa da endi mümkün. Men seni begenem, şuniñ içün barıp olamayım.
- Nusretniñ eki kaşı birden köterildi. Yanakları kızardılar. «Ürek sırlarını boyle vakıtta açıp bırakmak... Ya endiden soň onı üreginde gizli tutup olamaycak, ya da bu mukaddes
15 duyğunu tamırından kurutmak istey» dep tüşündi. Velyadiyenin közlerine tikilip baktı. O da açık lakırdı etmege karar berdi:
- Men bu sözni çoktan bekley edim. Demek, bizge endi keder etken şey yok...
- Sabohat başta çıkıp ketmek istedi, lyakin, olarnıñ lakırdısını kesmekten korktı, yerinden kıbırdanmadı. Başını aşağı eggen alda, nefes almağa korkkan kibi tınç oturdu.
- 20 Velyadiye kulümsiredi, başını tersine salladı:
- Ekimizniñ aramızda bir degil, eki-uç adam bar, Nusret.
- Olar nasıl adamlar, Velyadiye?
- Menim oğlum... Umumen korantam... Men olarnı...

Çevriyazı : 79

- Ben hazırım, - dedi Nusret. - Akşama işten sonra sinemaya gideriz. Bugün «Oktyabr» sinema-tiyatro (salonuna) yeni (bir) film geliyormuş. Sonra razı mısınız? - O ellerini ceplerine sokup kızların karşısına gitti.. Sabohat yüzünü ekşitti.

5 - Bugün oğulcuğumu kreşten alma sırası bende. Geç kalmam mümkün değil. Demek, gidemeyeceğim.

Nusret Velyadiye'ye döndü.

- Seninki kreşe gitmiyor, öyle mi? Yaşlı annesi bakıyor.

- Bu kadarını nereden biliyorsun ya?

- Meraklanan adam her şeyi bilir.

10 - Lakin ben öyle ise de gidemeyeceğim.

- Sebebini öğrenmek mümkün mü?

- Bu zamana kadar sır olsa da şimdi mümkün. Ben seni beğeniyorum, bunun için gidemiyorum.

15 Nusret'in iki kaşu birden kalktı. Yanakları kızardı. «Yürek sırlarını böyle zamanda açıp bırakmak... Ya şimdiden sonra onu yüreğinde gizli tutamayacak, ya da bu mukaddes duyguyu kökünden kurutmak istiyor» diye düşündü. Velyadiye'nin gözlerine derin derin baktı. O da biraz konuşmaya karar verdi:

- Ben bu sözü çoktan(dır) bekliyordum. Demek, bize şimdi keder veren şey (artık) yok...

20 Sabohat başta çıkıp gitmek istedi, lakin, onların konuşmasını kesmekten korktu, yerinden kıpırdamadı. Başını aşağı eğmiş halde, nefes almaya korkmuş gibi sessiz oturdu. Velyadiye gülümsedi, başını tersine salladı :

- İkimizin arasında bir değil, iki üç adam var, Nusret.

- Onlar nasıl adamlar, Velyadiye?

- Benim oğlum... Umumen ailem... Ben onları...

Kapı açılıp, sekretar kız kirdi ve Nusretke, onı direktor çağırğanını bildirdi.

Nusret kirgende Tahir İsmatüllayeviç özünü kreslosında degil de, pencere túbündeki skemle üzerinde oturmakta edi. O yigitni körgeninen kulümsiredi. Yanındaki skemleni kösterdi. Oturmasını rica etti. Soñ çıkarıp bir papiros yaktı. Nusretke de teklif etti.

5 - Sağ olunız Tahir İsmatüllayeviç, men içmeyim.

Direktor oña dikkatnen baktı. Sağlam vucudını kozden keçirgen soñ, kulümsiredi. Uzanıp kullükke papirosınıñ külünü kaktı:

- Onı içmekni maña ekimler çoktan yasak ettiler, amma kardaşım, ne yaparsıñ. Bırakıp olamayım. Bese-belli iradesi zayıf adamım. Ciger meselesi uymay. Oña digerleri de zil tutıp başlasa, bar da çaresine tap. Savluknu yaşlıktan korçalamak kerek eken. Lyakin biz, 10 onı yapmaktan mahrum kaldık. Cenk... Seniñ yaşında olsam kerek, Belörsiye ormanlarında yaralanıp eki kün bir gece çamur içinde yattım. Sanitarlar beni kelip tapkanda endi essiz yata ekenim. Mına şimdi olarnıñ episi burunımdan çıkmakta. Avası tekyaran bulutlansa, benim çırağım yana. Bu çırak ise er işke keder ete, - O terenden 15 koküs keçirdi.

- Aydı Nusret, bunıñnen lirik çekilinüvimiz -bitti. Endi esas maksadka keçeyik. Soñ, özünüñ işleriñ, keyfiñ nasıl? Endi burasınıñ şaraitına uyğunlaşıp başladınıñı?

Zaten şaraitka uyğunlaşmak yaşlarğa oyle balaban şey degil amma... Elbet er yerniñ özüne kore bir yahşı ve yaramay tarafları ola. Yahşılarnı çoklaştırmağa, yamanlarnı 20 tüzetmege tırışmak kerekimiz. Oña yaşlarda küç yeterlik ola. Men bellesem...

Çevriyazı : 80

Kapı açılıp, sekreter kız girdi ve Nusret'e, onu müdür(ün) çağırıldığını bildirdi.

Nusret girdiğinde Tahir İsmatüllayeviç kendi koltuğunda değil de, pencere dibindeki iskemle üzerinde oturmaktaydı. O delikanlıyı gördüğünde gülümsedi. Yanındaki iskemleyi gösterdi. Oturmasını rica etti. Sonra çıkarıp bir puro yaktı. Nusret'e de teklif etti.

- Sağ olun Tahir İsmatüllayeviç, ben içmiyorum.

Müdür ona dikkatle baktı. Sağlam vücudunu gözden geçirdikten sonra, gülümsedi. Uzanıp küllüğe purosunun külünü attı :

- Onu içmeyi bana hekimler çoktan yasak ettiler, ama kardeşim, ne yaparsın. Bırakamıyorum. Besbelli iradesi zayıf adamım. Ciğer meselesi akla gelmiyor. Ona diğerleri de eşlik etmeye başlarsa, git de çaresine bul. Sağlığı gençken korumak gerekmiş. Lakin biz, onu yapmaktan mahrum kaldık. Savaş... Senin yaşında olsam gerek, Belörusiye ormanlarında yaralanıp iki gün bir gece çamur içinde yattım. Sağlık ekibi (gelip) beni bulduğunda şoursuz yatıyordum. Şimdi (bu) olanların hepsi burnumdan geliyor. Hava tekrar bulutlansa, benim çıram yanar. Bu çıra ise her işe zarar veriyor, - o derinden iç geçirdi.

- Haydi Nusret, bununla edebiyat yapmamız - bitti. Şimdi asıl maksada geçelim. Sonra, senin işlerin, keyfin nasıl? Artık burasının ortamına alışmaya başladın mı?

Zaten ortama alışmak gençlere öyle büyük (bir) şey değil ama... Elbet her yerin kendisine göre bir iyi ve kötü tarafları olur. İyileri çoğaltmaya, kötülere düzeltmeye çalışmalıyız. Ona gençlerde güç yeterli oluyor. Ben sanıyorum...

O Nusretke baktı. Yigit kulümsirep başını salladı.

Direktor elini onun omuzı üstüne koydı - Teklifleriñiz doğru. Em endi olarnı yerine ketirmek vaktı keldi. Kerek yerlerge barmağa ve olarnı omürge keçirmege tırışırız.

O bugün Nusretnen direktor degil de, onun eñ yakın adamı, babası kibi lakırdı etti.

5 Yigitniñ butün tutkan işlerinen tanış oldı. Olar bayağı vakıtkace oturdılar. Bu arada kapı bir kaç kere açılıp yapıldı, lyakin Tahir İsmatüllayeviç buña kulak asmadı. Sözünde devam etti:

-Demek, men kelgence Nusret, Nazim Abibüllayeviçnen ekiñiz beraber Baş universal tükyanı hususındaki teklifni daa da esaslırsıñız, töpede koyılmak kerek olğan mesele
10 deliller esasında könkretleştirilgen olmak kerek. Şimdi ise saña acele surette yapmak kerek olğan bir iş daa çıktı. O bir kün Velyadiyenen ekinizge yarmalıkka barmak kerek. Maña bunı şimdi haber ettiler. Yarmalık Alma-Ata şeerinde açılacak. Bu keresinde anda sennen Sabohatnı yollamak istegen edim. Çünkü boyle işlerni yavaş-yavaş oña da ogretmek kerekimiz. Lyakin,teessüf ki, oğlançığını kaldırmağa adamı yok. Anda eki-uç
15 kün bulunmak kerek olacak. Aldımızda keleyatkan kış. Muşterilerimizni ıncıtmak olmaz. Andan bizge kerek şeylerni tapmak mumkün. Bizdeki artkaç mallarnı olarğa teklif etersiñiz... Bu işlerni bitirgen soñ, men de mında olurım, seni bir aftağa, ya da on künge Moskvağa, paytaht tükyanlarınıñ ileri iş tecribelerini ogrenmege yollamak kerek olacak. Anlaştkımı, Nusret? - o sağlıklaşmak için elini Nusretke uzattı. Soñ işaret
20 parmağını koterdi:

-Deycegim, men Nazim Abibüllayeviçnen de lakırlı eterim. Kalganlarını o bakar... Çok sevin-

O Nusret'e baktı. Genç gülümseyerek başını salladı.

Müdür elini onun omzuna koydu. - Teklifleriniz doğru. Hem şimdi onları yerine getirme zamanı geldi. Gerekli yerlere gitmeye ve onları hayata geçirmeye çalışırız.

5 O bugün Nusret'le müdür değil de, en yakın adamı, babası gibi konuştu. Delikanlının yaptığı bütün işleri öğrendi. Onlar uzun zaman oturdular. Bu arada kapı bir kaç kere açılıp kapandı, lakin Tahir İsmatüllayeviç buna kulak asmadı. Sözüne devam etti :

-Nusret, demek, ben gelinceye kadar, Nazim Abibüllayeviç ile ikiniz beraber Ana mağaza hususundaki teklifi daha da geliştiriyorsunuz, en öncelikli mesele (bu teklifi gerekçeleriyle somutlaştırmak) olmalı. Şimdi ise sana acele yapman gereken bir iş daha
10 çıktı. Öbürgün Velyadiye'yle ikiniz fuara gitmeliymişsiniz. Bana bunu şimdi haber verdiler. Fuar Alma-Ata şehrinde açılacak. Bu kez oraya seninle Sabohat'ı yollamak istemiştim. Çünkü böyle işleri yavaş yavaş ona da öğretmemiz gerekiyor. Lakin, ne yazık ki, oğlancığını bırakacak kimse yok. Orada iki üç gün bulunmak gerekecek. Önümüz kış. Müşterilerimizi kırmak olmaz. Oradan bize gerekli şeyleri bulmak
15 mümkün. Bizdeki artık malları onlara teklif edersiniz... Bu işleri bitirdikten sonra, ben de burada olurum, seni bir haftaya, ya da on güne Moskva'ya, başkent dükkanlarının ileri iş tecrübelerini öğrenmeye yollamak gerekecek. Anlaştık mı, Nusret? - o vedalaşmak için elini Nusret'e uzattı. Sonra işaret parmağını kaldırdı :

-Diyeyeğim, ben Nazim Abibüllayeviç'le de konuşurum. Kalanlarına o bakar... Çok
20 sevin-

siremeseler gerek. Lyakin zararı yok, çalışmağa yavaş-yavaş alışacaklardır daa,- dedi.

Boyleliknen, Nusret direktorunın odasından son derece kuvanğan alda çıktı. Çünkü Tahir İsmatüllayeviçnen boyle korüşüvni ve boyle ciddi meseleler üzerinde lakırdı etüvni çoktan arzu ete edi.

- 5 Butün kardaş respublikaların iştiraginen açılğan uç künlik yarmalık pek zengin edi. Nusretnen Velyadiye eki kün, sabadan akşamğace, bir dakika tınmadılar deseñ olacak.

Uçünci künü işleri yengilleşti. Dökument tekmillemek, ufak-tüfek işler, degen kibi. Nusret mında kelgeninen Ala-tau müsafirhanesine yerleşti. Velyadiye dostunun evine ketti. Tehnikumda beraber okuğanlar. «Fursattan faydalanıp, şimdi barmasam mında bir
10 daa ne vakıt keleceğim»,- dedi.

- Boyleliknen, olar er kün sabadan müsafirhane yanındaki meydançıkta körüşe ve beraber Kurmanğazı sokağına - yarmalıkka bara ediler. Uçünci künü saba da oyle yaptılar. Lyakin sonki künü Nusretke onı bayağı beklemek gerek oldı. Ayak üstünde o yaktan-bu yakka ürdi. Son yorulğan adam kibi barıp karşıdaki uzun skemlege oturdı. Saatine baktı,
15 Velyadiyenin kelmesine daa vakıt bar. «Men ğaliba aşıkıp erte çıkkanım», dep oylandı.

Mında eki kün devamında avası, yerde kar olmasa da, bayağı suvuk, sert olğan edi. Bugun sabadan yımşağan. Erte baarden saklanıp kalğan bir künge beñzey. Sokaklar, er yak ter-temiz. Nusret mas-mavı, açık kokke bakıp, terenden nefes aldı. Bu vakıt cigerinin bütün uceyrelerine temiz ava toldı. Nazarı çıplak, dallı tereklerge tüşti.

- 20 Yaprakları aşağıdan bir tamam tökülüp bitkenler, lyakin uclarında daa çoklar. Em olar kaviy turğanğa beñzeyler. Ozlerinde de oyle edimi? Yok, Nusret bunı şimdi yahşı hatırladı. Anda

meseler gerek. Lakin zararı yok, çalışmaya yavaş yavaş alışacaklardır daha,- dedi.

Böylelikle, Nusret müdürün odasından son derece sevinmiş halde çıktı. Çünkü Tahir İsmatüllayeviç'le böyle görüşmeyi ve böyle ciddi meseleler üzerinde konuşmayı çoktan(dır) istiyordu.

5 Bütün kardeş devletlerin iştirakıyla açılan üç günlük fuar pek zengindi. Nusret'le Velyadiye iki gün, sabahtan akşama kadar, bir dakika durmadılar desek (doğru) olacak.

10 Üçüncü gün işleri hafifledi. Doküman tamamlamak, ufak tefek işler, der gibi. Nusret buraya gelişiyle Ala-tau misafirhanesine yerleşti. Velyadiye arkadaşının evine gitti. Teknik okulda beraber okumuşlar. «Fırsattan faydalanıp, şimdi gelmesem buraya bir daha ne zaman geleceğim»,- dedi.

Böylelikle, onlar her gün sabahtan misafirhane(nin) yanındaki küçük meydanda görüşüyor ve beraber Kurmanğazı sokağına - fuara gidiyorlardı. Üçüncü gün sabah da öyle yaptılar. Lakin sonraki gün Nusret'e onu bayağı beklemek düştü. Ayak üstü o yana bu yana yürüdü. Sonra yorulmuş biri gibi gidip karşıdaki uzun iskemleye oturdu. 15 Saatine baktı, Velyadiye'nin gelmesine daha vakit var. «Ben galiba acele edip erken çıkmışım», diye düşündü.

Burada iki gün boyunca havası, yerde kar olmasa da, bayağı soğuk, sert olmuştu. Bugün sabahtan yumuşamış. İlbahardan kalmış bir güne benziyor. Sokaklar, her taraf tertemiz. Nusret masmavi, açık göğe bakıp, derin nefes aldı. O an ciğer(ler)inin bütün 20 hücrelerine temiz hava doldu. Bakışı çıplak dallı ağaçlara düştü. Yaprakları aşağıdan tamamen dökülüp bitmiş, lakin uçlarında daha çok. Hem onlar güçlü duruyor gibiler. Kendilerinde de öyle miydi? Yok, Nusret bunu şimdi iyi hatırladı. Orada

tereklerin yaprakları daa oyle çok tükülmediler. Atta ustlerinde yeşil soyları da barlar. Lyakin ekserisi sararğan ediler. Acayip şey. Bir terekniñ üstünde bazı yapraklar daa keç kuz olğanını sezmegen kibi yem-yeşil turalar. Bazıları ise endi sararıp kalğanlar. Yel kıbırdattı, oz durağından uzüle. Yerge tüşmege istemegen kibi aylana, fırlana, avada uçıp üre, lyakin...

Bu arada, karşıda Velyadiye korüdi. Üstünde yengil kok paltosu. Ayaklarında şu tüste ayakkapları. Yalanbaş. Saçlarını biraz kabartıp, guzel priçöska yapkan. Terekler arasından aşkımadan, yavaş-yavaş kelmekte. Nusret onı şimdi, birinci kere Nadirege beñzetti. O da Nadire kibi dalfidan boylu, tüzgün endamlı. Saçları da, ürüşü de, episi onıñki kibi. Lyakin Nadireniñ bakışı keskin, üregi ateşli. Velyadiyeniñ tabiatı teren ozenni andıra. Suvu nomay, akışı tüz, lyakin duülmay.

Velyadiye Nusretniñ yanına kelgen soñ, selyamlaştı ve onıñ yanına oturdı.

-Dülber ve hoş manzaralı şeer eken. Kayda baksañ yeşillik. Temiz pak.

-Mında evel bulunmağan ediñmi?

15 Velyadiye başını tersine salladı:

-Dostum, okuğan devrimizde, pek maktay edi. Em maktalacak kibi eken.

-Men kiçkene olğanda bir kere kelgen edim. Tiyzem elimden tutup, maña çok yerlerni kösterdi, çok dolandık. Lyakin akılımda, şimdi hatırlaycak kibi, bir şey kalmağan. Eşitmekçe ise, bu şeerniñ tarifini yahşı bilem. Tiyzem onıñ dülber sokakları, hoş manzaralı koyleri, kaydan baksañ karşıda mağrur turğan çal dağları, emeksever ve müsafirçen adamları akında hoşnutlıknen ayta turğan.

O mında esasen cenk yıllarında yaşadı desem

Çevriyazı : 83

ağaçların yaprakları daha öyle çok dökülmedi. Hatta üstlerinde yeşil görünenleri da var. Lakin çoğu sararmıştı. Acayip şey. Bir ağacın üstünde bazı yapraklar daha sonbahar olduğunu sezmemiş gibi yemyeşil duruyorlar. Bazıları ise şimdi sararıp kalmışlar. Yel kıpırdattı, kendi dalından koparıyor. Yere düşmeyi istemiyor gibi çevriliyor, dönüyor, 5 havada uçup gidiyor, lakin...

Bu arada, karşıda Velyadiye göründü. Üstünde açık mavi paltosu. Ayaklarında o renkte ayakkabıları. Başı açık. Saçlarını biraz kabartıp, güzel model yapmış. Ağaçlar(ın) arasından acele etmeden, yavaş yavaş gelmekte. Nusret onu şimdi, ilk kez Nadire'ye benzetti. O da Nadire gibi dalfidan boylu, düzgün endamlı. Saçları da, yürüyüşü de, 10 hepsi onunki gibi. Lakin Nadire'nin bakışı keskin, yüreği ateşli. Velyadiye'nin tabiatı derin nehri andırıyor. Suyu bol, akışı düzgün, lakin duyulmuyor.

Velyadiye Nusret'in yanına geldikten sonra, selamlaştı ve onun yanına oturdu.

-Güzel ve hoş manzaralı şehirmiş. Nereye baksan yeşillik. Temiz pak.

-Burada daha önce gelmemiş miydin?

15 Velyadiye başını tersine salladı :

-Dostum, okuduğumuz devirde, çok methediliyordu. Hem övülecek gibiydi.

-Ben küçükken bir kere gelmiştim. Teyzem elimden tutup, bana (bir)çok yeri gösterdi, çok dolaştık. Lakin aklımda, şimdi hatırlayacak gibi, bir şey kalmamış. Duyduğum kadarıyla, bu şehri iyi biliyorum. Teyzem onun güzel sokakları, hoş manzaralı köyleri, 20 nereden baksan karşında mağrur duran karlı dağları, çalışkan ve misafirperver insanları hakkında memnuniyetle konuşmuş.

O burada esasen savaş yıllarında yaşadı desem

olacak. Yani eñ kıyın vakıtta. Cenk başlamazdan evel, Kerç şeerindeki Voykov adına maden zavodında injener çalışa eken. Eki kere SSSR Ükarı Sövetiniñ deputatı olğan. Duşman bizge yakınlaşıp keleyatkan vakıtta bu zavod Alma-Ata şeerine göçürile. Tiyzem de ozüniñ sevimli zavödmnen beraber mında kelip tüşe ve kene ozüniñ işinde

5 çalışa... Cenk bitken soñ, bizlerni kıldırıp taptı. Anammen ekimizni, babam daa cenkten kaytmağan edi, mında köçürüp kelmek istedi. Çünki doğmuşlardan, onıñ bizden başka kimsesi yok edi. Tiyzemniñ ozüniñ balası olmağan, akayı ise, cenkge elyak olğan. Lakin anam razı olmadı. O sovhozda bostancılık brigadasında çalışa edi. Men o zaman daa yaş olsam da olarnıñ sübetini yahşı hatırlayım: «Bizler ekimiz biri-birimizge pek yakın

10 adamlar- apte-kardaş olsak da, eki zenaat adamımız. Siz butün vakıt şeerde yaşağan, oz taliyiñizni zavodnen bağlağan adamsınız. Lyakin men koy balasım. Menim zenaatım ise topraknen, onıñ nimetinen bağlı. Men bu işimni bırakıp anda ketalmam. Şimdilik, Nusretni alıp ketmek mümkün», dedi. Bu sözni de tiyzemniñ canını ıncıtmamak için aytkan eken. Aradan çok keçmeden mında acele surette kelip, meni alıp ketti. Bu şeerde

15 men o vakıt on-on beş kün bulunğan edim.

Nusret karşıdaki tereklerge bir daa dikkatnen tikildi.

-Demek, mında kış bu sene keç başlaycak ve kattı olacak, - dedi yavaştan.

Velyadiye oña tiklenip baktı:

-Onı da kaydan bilesiñ, Nusret?..

20 Tiyzem aytkan edi. Avası tıpkı, mına bugünkü kibi edi. Biz bir kün tiyzemnen çok dolandık. Nasıldır meydanlıkta toktadık. Bir skemleniñ üstüne oturdık. Belki mına bu biz oturğan, bel-

olur. Yani en zor zamanda. Savaş başlamadan önce, Kerç şehrindeki Voykov maden işletmesinde mühendis (olarak) çalışıyormuş. İki kere SSCB Yüksek Sovyeti'nin mebusu olmuş. Düşman geleceği zaman bu işletme Alma-Ata şehrine göç taşınmış. Teyzem de kendi sevimli işletmesiyle beraber buraya gelip yerleşiyor ve yine kendi
5 işinde çalışıyor... Savaş bittikten sonra, bizleri arayıp buldu. Annemle ikimizi, babam daha savaştan dönmemişti, buraya göçüp gelmek istedi. Çünkü akrabalarından, onun bizden başka kimsesi yoktu. Teyzemin kendi çocuğu olmamış, kocası ise, savaşta ölmüş. Lakin annem razı olmadı. O çiftlikte bağ bahçe ekibinde çalışıyordu. Ben o zaman daha küçük olsam da onların sohbetini iyi hatırlıyorum : «Bizler ikimiz
10 birbirimize pek yakın insanlar- abla kardeş olsak da, iki zanaat adamıyız. Siz daima şehirde yaşamış, kendi kaderinizi işletmeyle bağlamış adamlarsınız. Lakin ben köy çocuğuyum. Benim zanaatım ise toprakla, onun nimetiyle alakalı. Ben bu işimi bırakıp oraya gidemem. Şimdilik, Nusret'i alıp gitmek mümkün», dedi. Bu sözü de teyzemin canını sıkmamak için söylemişti. Aradan çok geçmeden aceleyle buraya gelip, beni alıp
15 gitti. Bu şehirde ben o vakit on on beş gün bulunmuştum.

Nusret karşıdaki ağaçlara bir daha dikkatle baktı.

-Demek, burada kış bu sene geç başlayacak ve sert olacak, - dedi yavaşça.

Velyadiye ona dik dik baktı :

-Onu da nereden çıkarıyorsun, Nusret?..

20 Teyzem söylemişti. Havası tıpkı, işte bugünkü gibiydi. Biz bir gün teyzemle çok dolaştık. Bir meydanda durduk. Bir iskemlenin üstüne oturduk. Belki işte bu biz(im) oturduğumuz yer, bel-

ki de tamamen başka yerdir, - Nusret etrafına baktı, soğ kulümsiredi, episi bir şimdi hatırlamaknın çaresi yok, - dedi. - Tiyzem o vakıt: «Koresiñmi oğlum, tereklerinñ yaprakları nasıl tökülgenler. Aşağılarında iç de kalmağan, lyakin töpelerinde çok. Demek, bu sene kış keç başlaycak ve kattı olacak», degen edi, katiy bir sesnen.

5 Nusret skemleleri yanında, daa şimdi terekten uzulip tüşken balaban, kerbar tüşlü yaprakka oyçan baktı. Biraz sustı, soğ başını koterdi.

-Endi aradan on uç-on dört yıl keçti. Bu oylemi, yokmı bilmeyim. Lyakin maña er vakıt tiyzemniñ aytkanı doğru çıkkın kibi körüne, - dedi yavaştan. Velyadiye bir şey aytmadı. Oturğap yerinden tereklerge baktı.

10 Nusret yerinden turdı:

-Bugün işimiz biraz yengilleşkeninen felsefegе urundık, - dedi kulümsirep. - Endi ise anda barmak kerek...

Olar ekisi de iş yerine kettiler.

15

10

«Müsafir az oturır, çok korer» degenleri kibi Velyadiyenen Nusret Alma-Atada çok bulunmasalar da çok iş yaptılar. Oz şeerdeşlerini hoşnut kaldıra bilecek çok mal almağa nail oldılar. Balalar urbalarına ayrıca dikkat ettiler. Hususan mektep çağındaki balalarını kışta uyğun, elverişli, dülber urbanen temin etmek ciddi mesele. Bu işlerinen olar oz şeerlerindeki er bir korantağa kuvanç alıp kire bileler...

Çevriyazı : 85

ki de tamamen başka (bir) yerdir, - Nusret etrafına baktı, sonra gülümsedi, hepsi aynı şimdi hatırlamanın çaresi yok, - dedi. - Teyzem o vakit : «Görüyor musun oğlum, ağaçların yaprakları nasıl dökülmüşler. Aşağılarında hiç de kalmamış, lakin tepelerinde çok. Demek, bu sene kış geç başlayacak ve sert olacak», demişti, kesin bir sesle.

5 Nusret iskemleleri yanında, daha şimdi ağaçtan kopup düşen büyük, kehlibar renkli yaprağa dikkatlice baktı. Biraz sustu, sonra başını kaldırdı.

- Şimdi aradan on üç on dört yıl geçti. Bu öyle mi, değil mi bilmiyorum. Lakin bana her zaman teyzemin söylediği doğru çıkmış gibi görünüyor, - dedi yavaşça. Velyadiye bir şey söylemedi. Oturduğu yerden ağaçlara baktı.

10 Nusret yerinden kalktı :

- Bugün işimiz(in) biraz hafiflemesiyle felsefeye başladık, - dedi gülümseyerek. - Şimdi ise oraya gitmek gerek...

Onlar(in) ikisi de iş yerine gittiler.

15

10

«Misafir az oturur, çok görür» dedikleri gibi Velyadiye'yle Nusret Alma-Ata'da çok bulunmasalar da çok iş yaptılar. Kendi hemşerilerini hoşnut edebilecek (bir)çok mal almaya nail oldular. Çocuk elbiselerine ayrıca dikkat ettiler. Özellikle okul çağındaki çocukları kışın uygun, elverişli, güzel kıyafetle donatmak ciddi mesele. Bu işleriyle onlar kendi şehirlerindeki her bir eve sevinerek alıp girebilirler...

Yolğa olar pek hoşnut alda çıktılar. Lyakin Çölabadka kelip tüşken soñ ekisi de ozünde nasıldır bir yorğunlık is ettiler. Bazan insan oyle ola. Büük işniñ tübüne kire. Çalışkan sayın ozünde kızgınlık, bitmez-tükenmez kuç is ete. O işni yapıp bitirgeninen yorğunlık peyda ola, lyakin şu yorğunlıkka hoşnutluk kelip koşula. Boyle vakıttaki raatlık insanğa
5 buük baht ketire.

Akşam üstü ozleri yaşağan şeerge kelip tüşken Nusretnen Velyadiye tez-tez oz evlerine barmağa istediler. Buña bakmadan Nusret Velyadiyenin sumkasını aldı, onı evlerinece ozğardı. Olar kenış yol boylap, sıra-sıra bir soyda kurulğan, temiz azbarlı dülber evlernin aldındaki kaldırımdan keteyatkanda, yedi yaş kararında bir oğlançık çapıp
10 kelip, Velyadiyenin ayaklarına sarıldı.

- Anam keldi, buük ana, anam keldi, - dep bağırdı. Bu arada karşıdaki evden kararinen dokuz yaşında kuvurçık saçlı bir oğlançıknen, tolu vucudlı kansıcak, guzel bir kadın çapıp çıktılar ve kelip Velyadiyege sarıldılar. Velyadiye de olarnı kuçakladı, öpti:

- Uç kün içinde bu kadar sağınmak olur mı? -dedi kule-kule, soñ, tanış olmak için, olarnı
15 biribirine teklif etti.

- Nusret, bu benim anam...

- Nusret de adını ve familiyasını ayttı.

- Bilem balam, bilem. Ozünni körmesek de, eşitmekçe, endi bizim en yakın tanışımızsınız.

20 Velyadiye eki oğlançıkniñ başını siypay-siypay:

- Bu benim yigitim, - dedi küçük oğlançıkni Nusretke kösterip. - Busı ise ağamniñ oğlu...

«Yaş kadının boyle balaban oğlu olmak»... Nusret olarğa bakıp kulümsiredi. Balalarğa bir şey bermek istep, ceplerini karmaladı. Eline

25

Çevriyazı : 86

Onlar yola pek memnun halde çıktılar. Lakin Çölabad'a gelip indikten sonra ikisi de üzerlerinde (bir) yorgunluk hissettiler. Bazen insan öyle olur. Büyük işin altına girer. Çalıştıkça kendisinde enerji, bitmez tükenmez güç hisseder. O işi yapıp bitirdikten sonra yorgunluk peyda olur, ancak (iş bittikten sonra) bu yorgunluk (yerini) memnuniyete bırakır. Böyle zamanlardaki rahatlık insana büyük keyif verir.

Akşam üstü kendi yaşadıkları şehre gelen Nusret ile Velyadiye çarçabuk kendi evlerine varmak istediler. Buna bakmadan Nusret Velyadiye'nin çantasını aldı, onu evlerine kadar götürdü. Onlar geniş yol boyunca, sıra sıra aynı tipte inşa edilmiş, temiz bahçeli güzel evlerinin önündeki kaldırımdan gitmekte olan, yedi yaşlarında bir erkek (çocuk) koşarak gelip, Velyadiye'nin ayaklarına sarıldı.

- Annem geldi, büyük anne, annem geldi, - diye bağırdı. Bu arada karşıdaki evden yaklaşık dokuz yaşında kıvrıkcık saçlı bir oğlanla, dolgun yapılı, sıcakkanlı, güzel bir kadın koşarak çıktılar ve gelip Velyadiye'ye sarıldılar. Velyadiye de onları kucakladı, öptü:

15 - Üç gün içinde bu kadar özlemek olur mu? -dedi gülerek, sonra, birbirleriyle tanışmalarını teklif etti.

- Nusret, bu benim annem...

- Nusret de adını ve soyadını söyledi.

20 - Biliyorum çocuğum, biliyorum. Sizi görmesek de, duymasak da, şimdi bizim en yakın tanıdığımızızsınız.

Velyadiye iki oğlancığın başını sıvazlaya sıvazlaya :

- Bu benim yiğidim, - dedi küçük oğlancığını Nusret'e göstererek. - Diğeri ise abimin oğlu...

25 «Genç kadının böyle büyük oğlu olsun»... Nusret onlara bakıp gülümsedi. Çocuklara bir şey vermek isteyerek, ceplerini karıştırdı. Eline

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 86

ruçkasından ğayrı iç bir şey ilişmedi. Bunu duyğan Velyadiye paltosının cebinden, ustlerinde ayuvçıklarının resimleri olğan eki dane uzun, balaban şokolad çıkarıp, onların ellerine tutturdu. Oğlançıklarının ekisi de birden:

- Sağ olunız, - dediler.

5 Velyadiye Nusretni evge kirmege teklif etti.

Ozün bilesiñ, evge barmak, biraz üvunmak kerek, degen kibi oña işmar etti. Soñ pörtlifeli alıp, ketmek istedi.

- Vay balam, kapı túbüne kelip de kirmey ketmek... Oyle şey olamı? - dedi Velyadiyenin anası, Nusretnin ejinden tuttu. - Ür oğlüm, evge kireyik...

10 Bu vakıt küçük oğlançık oña utana-utana baktı ve:

- Emce, ağan sizge pionino çalar, men ise oynarım, - dedi elini ümrukka sıkıp koksüne yakınlaştırdı, ekincisini tim-tik etip uzattı. Ciddiy bakıp turğan Nusret birden hoşlanıp, şakıldap küldi:

15 - Maşalla yigit, maşalla. Maña koluñı ber. Saña, şimdi degil, lyakin başka bir kün kelmege söz berem, - dedi katiy bir sesnen. - Menim mandalinam bar, onı da ketiririm. Ağañnen ekimiz çalarmız. Sen ise oynarsıñ.

Oña oğlançıklarının ekisi de ellerini berdiler:

- Aldatsaңыз işiñiz bar!

Nusret olarğa:

20 - Sözüüm, sözdür,- dedi. Soñ sağlıklaşp azbar kapıdan çıktı.

Nusret Velyadiyenin bir oğlançığı olğanını ve akayı olarnı bırakıp ketkenini eşitken edi. Lyakin o yigitke kene yaş kız kibi körüne edi. Yaş ne guzel Velyadiye. Bugun, şimdi şu aileni; onın anasını, oğulçığıını, az da olsa, biri-birine münase-

Çevriyazı : 87

tükenmez kaleminden başka hiçbir şey gelmedi. Bunu anlayan Velyadiye paltosunun cebinden, üstlerinde ayıcıkların resimleri olan iki tane uzun, çocuk çikolatası çıkarıp, onların ellerine tutuşturdu. Oğlancıkların ikisi birden :

- Sağolun, - dediler.

5 Velyadiye Nusret'e eve girmeyi teklif etti.

Kendin bilirsin, eve gidip biraz yıkanmak gerek, der gibi ona işaret etti. Sonra cüzdanını alıp, gitmek istedi.

- Vay çocuğum, kapı önüne gelip de girmeden gitmek... Öyle şey olur mu? - dedi Velyadiye'nin annesi, Nusret'in elinden tuttu. - Yürü oğlum, eve girelim...

10 O anda küçük oğlancık ona utana utana baktı ve :

- Amca, abim size piyano çalar, ben (de) oynarım, - dedi elini yumruk gibi sıkıp göğsüne yaklaştırdı, (diğer elini) (kaldırıp) uzattı. Ciddi ciddi bakıp duran Nusret birden hoşlanıp, kıkırdayarak güldü :

15 - Maşallah delikanlı, maşallah. Bana elini ver. Sana, şimdi değil, lakin başka bir gün gelmeye söz veriyorum, - dedi kararlı bir sesle. - Benim mandolinim var, onu da getiririm. Abinle ikimiz çalarız. Sen (de) oynarsın.

Oğlancıkların ikisi de ona ellerini verdiler :

- Aldatırsanız işiniz var!

Nusret onlara :

20 - Sözüm, sözdür, - dedi. Sonra vedalaşıp bahçe kapısından çıktı.

Nusret Velyadiye'nin bir oğlancığı olduğunu ve kocasının onları bırakıp gittiğini duymuştu. Lakin (Velyadiye ona) yine genç kız gibi görünüyordu. Genç ne güzel Velyadiye. Bugün, şimdi bu aileyi; onun annesini, oğulcuğunu, az da olsa, birbiri ile münase-

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 87

betini körgeñ soñ, üreginde olarğa nisbeten daha da büyük sayğı duydu.

«Boyle güzel korantağa baş olmak ne kadar büyük baht. Lyakin, kimdir bu bahtnıñ kadrine yetmegen. Ne kadar bahtsız adam eken...» - dep tüşündi. Em böyle oyların evine yetip barğanını duymay kaldı. Kapısını açıp, çıraknı yaktı. Kimsesiz odaçığını 5 sağınğan kibi, dört bir tarafka bakıp aldı. Soñ azbarğa çıkıp, salkın çeşme tübünde belinece üvündi. Bu vakıt akılına dostu Ferat tüşti. «Onıñ toy meselesi nasıl oldı, anası-babası keldilermi eken?» Daa soñ Nadireni hatırladı. «Anavı aldım çıkkan kalpazanlar benim komandirovkağa ketkenimni bile ekenlermi, daa meni: korkkanından Nadireniñ çalışkan yerinde korünmey, dep oylanmasınlar...» Kiyinip, başladı. Maksadı aşhaneye 10 barıp, biraz kapınğan soñ, o yak-bu yakka dolanmak edi. Lyakin, bir kereden tüşünceleri deñiştirdi: «Maña ne oldı şu, mında kelgenden berli Velyadiyenen Nadire akkındaki oylar, bir dakika bile kafamdan çıkmay. Biri, şimdilik ayrılışkan olsalar da evli, balalı kadın, ekincisi nişanlı kız, yakında toyları olacak, men ise...»

Nusretniñ tüşünceleri ep terenleşmekte edi. Yavaştan kapı kakıldı. «Ferat olsa, böyle 15 cesaretsiz kakmamak kerek edi. Ya barıp da Nadire olsa?...» Aşık-acele barıp kapını açtı. Karşısında uzun boylu, otuz-otuz beş yaşlarında bir adam turmakta edi.

- Bağışlañız, - dedi o sakın bir sesnen, - siz Nusretsiñiz, oylemi?

Nusret onıñ sözüni tasdıklar kibi başını salladı.

- Men Alim Cemilev olam. - Soñ kulümsiredi. Tanığan adamım degilsiz, demek 20 isteysizizmi?

betini gördükten sonra, yüreğinde onlara karşı daha da büyük saygı duydu.

«Böyle güzel aileye baş olmak ne kadar büyük mutluluk. Lakin, bu mutluluğun değerini bilmeyen kimdir. Ne kadar bahtsız adammış...» - diye düşündü. Hem böyle düşüncelerle evine (nasıl) vardığını anlayamadı. Kapısını açıp, mumu yaktı. Kimsesiz odacığını 5 özlemiş gibi, dört bir tarafa bakıp kaldı. Sonra bahçeye çıkıp, serin çeşme(nin) altında beline kadar yıkandı. O anda aklına dostu Ferat geldi. «Onun düğün meselesi nasıl oldu, annesi babası gelmişler mi?» Daha sonra Nadire'yi hatırladı. «İşte önüme çıkan kalpazanlar benim iş seyahatine gittiğimi biliyorlar mıymış, (hatta) : korktuğu için Nadire'nin çalıştığı yerde görünmüyor, diye düşünmesinler»... Giyinmeye başladı. 10 Maksadı yemekhaneye gidip, biraz atıştırdıktan sonra, etrafı dolaşmaktı. Lakin, bir anda düşünceleri değişti : «Bana ne oldu, buraya geldiğimden beri Velyadiye ve Nadire hakkındaki düşünceler, bir dakika bile kafamdan çıkmıyor. Biri, şimdilik ayrılmış da olsalar evli, çocuklu kadın, ikincisi nişanlı kız, yakında düğünleri olacak, ben ise...»

Nusret'in düşünceleri hep derinleşmekteydi. Kapı yavaşça vuruldu. «Ferat olsa, böyle 15 cesaretsiz vurmazdı. Ya Nadire (gelmiş) ise?...» Alelacele (gidip) kapıyı açtı. Karşısında uzun boylu, otuz otuz beş yaşlarında bir adam durmaktaydı.

-Bağışlayınız, - dedi sakın bir sesle, - siz Nusret'siniz, öyle değil mi?

Nusret onun sözünü tasdik eder gibi başını salladı.

- Ben Alim Cemilev oluyorum. – Sonra gülümsedi. Tanıdığım kişi değilsiniz, demek mi 20 istiyorsunuz?

Nusretniñ çırayı birden turlendi, lyakin, kulümsiremege tırıştı.

-Eşitmekçe bilem. Adıñız ve familiyañızğa kore, Velyadiyeniñ...

Kelgen kişi birden kuvandı.

-Doğru aytasıñız, kardaşım...

- 5 - Kiriñiz, kiriñiz, - Nusret kenarğa çekilip müsafirni içerige davet etti. O kirdi. Ayak üstünde turğan alda, odanıñ içini közden keçirdi.

Nusret ise, «Umüt etmeden, mına bir duel daa» -dep tüşüñdi. Bu vakıt onıñ hayalını Alim bölđi:

-Nusret, bu odaçık nasıl saklanıp kalğan? - dep kulümsiredi.

- 10 - Bu siziñ – kurucılarnıñ kabaatı, demek, daa oyle maktalacak kibi çalıřmaysıñız, Alim Cemileviç.

Alim kaba sesnen şakıldap küldi:

- 15 -Yahşı, yahşı. Men sizge erişecek oldım, lyakin, oyle şaşmalaycak yigitlerden degilsıñız, aksine tuzakka ozüm tüştim. - O uzun, balaban, kuçlü elinen Nusretniñ omuzını taptadı.

-Alim Cemileviç, plařçıñızını çıkarıñız, keçip oturuñız, ne içün ayak üstünde turasıñız korkmañız, odaçıkka siz degil, siziñ ve benim kibi yigirmi adam sığar.

Onıñ çırayı birden deñiřti:

- 20 -Mına bu sözüñiz doğru, kardaşım. İnsanıñ üregi bol olsa evge kalğan iş kolay, dedi. Koynundan kyağıtka sarılan eki kesek şey çıkarıp stol üstüne koydı. Soñ plaşçı ve şlyapasını çıkarıp, onı karşısında turğan Nusretke uzattı:

-Nusret kardaşım, kabul etseniz bu akşam siziñ müsafiriñiz olmak isteyim,- dedi.

-Baş üstüne, hoş-sefa keldiñiz, Alim Cemileviç,- dedi Nusret ciddi sesnen.

Çevriyazı : 89

Nusret'in yüzü birden değişti, ancak, gülümsemeye çalıştı.

- Duyduğum kadarıyla biliyorum. Ad ve soyadınıza göre, Velyadiye'nin...

Gelen kişi birden sevindi.

- Doğru söylüyorsunuz, kardeşim...

- 5 - Giriniz, giriniz, - Nusret kenara çekilip misafiri içeriye davet etti. O girdi. Ayakta durarak odanın içini gözden geçirdi.

Nusret ise, «Beklemediğim bir anda, işte bir düello daha» - diye düşündü. O anda hayalini Alim böldü :

- Nusret, bu odacık nasıl saklanıp kalmış? - diye gülümsedi.

- 10 - Bu sizin – inşaatçıların kabahati, demek daha öyle övülecek gibi çalışmıyorsunuz, Alim Cemileviç.

Alim kaba sesle kahkahayla güldü :

- Güzel, güzel. Ben size takılacaktım, lakin, öyle şaşırarak gençlerden değilsiniz, aksine tuzağa kendim düştüm. - O uzun, iri, güçlü eliyle Nusret'in omzunu kavradı.

- 15 - Alim Cemileviç, pardösünüzü çıkarınız, geçip oturunuz, niçin ayak üstünde duruyorsunuz korkmayınız, odacığa siz değil, sizin ve benim gibi yirmi adam sığar.

Onun çehresi birden değişti :

- İşte bu sözünüz doğru, kardeşim. İnsanın yüreği geniş olsun eve bakarsan o iş kolay, - dedi. Koyundan kağıda sarılan iki parça şey çıkarıp masa üstüne koydu. Sonra pardösü

- 20 ve şapkasını çıkarıp, onu karşısında duran Nusret'e uzattı :

- Nusret kardeşim, kabul ederseniz bu akşam sizin misafiriniz olmak istiyorum, - dedi.

- Başımın üstüne, hoş sefa geldiniz, Alim Cemileviç, - dedi Nusret ciddi (bir) sesle.

- Sağ olunuz, kardaşım. O stol üstündeki, kyağıtkı saruvlı şeylerni açtı: bir şişe konyak, kaşkaval, kolbasa ve evde pişirilgen otmek.

- Zanımcı boydaklar stoluna bu da yeterlikdir, Nusret?! - dedi.

Nusret stolğa ve müsafirge bakıp kulümsiredi. Soñ beyaz perdenen ortülü rafçıkını açtı.

5 Ondan eki-uç türlü balık konservaları, salata, baklalı et konservasını, bir topaç da elva aldı:

- Bularnı da koşmak mumkünmi,- dep kulümsiredi.

- Elvadan başkasını koşmak mumkün.

10 - Stol üstünde tatlı şey olmasa boğazımdan bir şey keçmez.... - Nusret omuzlarını kısıp kulümsiredi.

- Daa balalıktan kalma adetçiklerim bar, deseñiz. - Ekisi de şakıldap kuldüler.

Boyleliknen, birinci kade tanışlık içün, samimiy köterildi. Ekinci-uçünci kadeler köterilgende de Alim Cemileviç ep ozüniñ işleri akkında meraklı-meraklı şeyler aytnağa tırıştı. Çırayı azaçık kızardı. Balaban, biraz patlakça közleri yavaş-yavaş
15 kuçükleşken kibi kısılp, mamurlenip başladılar. Soñ biraz sustı. Tolu kadesini kenarğa itedi. Karmalanıp, cebinden papiros çıkardı. Onı Nusretke uzattı.

- Sağ olunuz, men içmeyim.

- Aysa maña musaade etiniz.

20 - Yakıñız, iç de çekinmeñiz... - Nusret yerinden turıp kullükni alıp keldi. - Körgeñiz kibi, kalemizniñ pencere perdeleri sararmaz, korkmañız.

- Sarara da bile kardaşım. Siziñ odaçıñız maña kirgenimnen pek kiçkene ve karanlık olup korüngen edi. Lyakin oturğan sayın yañılğanımnı

Çevriyazı : 90

- Sağolun, kardeşim. O masa üstündeki, kağıda sarılı şeyleri açtı : bir şişe konyak, peynir, salam ve evde pişirilmiş ekmek.

- Zannımca bekârlar masasına bu da yeterlidir, Nusret?! - dedi.

5 Nusret masaya ve misafire bakıp gülümsedi. Sonra beyaz perdeyle örtülü küçük rafı açtı. Ondan iki üç türlü balık konservesi, salata, baklalı et konservesini, bir parça da helva aldı:

- Bunları da eklemek mümkün mü,- diye gülümsedi.

- Helvadan başkasını eklemek mümkün.

10 - Masa(nın) üstünde tatlı şey olmasa boğazımdan bir şey geçmez.... - Nusret omuzlarını kaldırıp gülümsedi.

- Daha çocukluktan kalma adetlerim var, desenize. - İkisi de kıkırdayarak güldüler.

15 Böylelikle, ilk kadeh tanışma için, samimi kaldırıldı. İkinci üçüncü kadehler kaldırıldığında da Alim Cemileviç hep kendi işleri hakkında ilgi çekici şeyler anlatmaya çalıştı. Mum azıcık kızardı. İri, biraz patlakça gözleri yavaş yavaş küçülmüş gibi kısılp, baygınlaşmaya başladılar. Sonra biraz sustu. Dolu kadehini kenara itti. Karıştırıp, cebinden puro çıkardı. Onu Nusret'e uzattı.

- Sağ olunuz, ben içmiyorum.

- Öyleyse bana müsaade ediniz.

20 - Yakınız, hiç çekinmeyiniz... - Nusret yerinden kalkıp küllüğü alıp geldi. - Gördüğünüz gibi, sarayımızın pencere perdeleri sararmaz, korkmayınız.

- Sararabilir de kardeşim. Sizin odacığınız ilk girdiğimde bana pek küçük ve karanlık görünmüştü. Lakin oturdukça yanıldığımı

añlayım. O kenış em de yarık ve temiz eken. Bu belki ozüñizniñ müsafirçen oluvıñızdandır. - Alim Nusretke mazun-mazun baktı :

-Men mında keleyatkanda, kardaşım, - dedi, - siznen kolay-kolay açıktan-açık lakırdı eterim bellegen edim. Lyakin kene yañılğanım. Bu da kolay şey olıp çıkmadı. Madam ki
5 keldim, aytmak kerekim. Yani men Velyadiyeni sevem...

O erinden turdı. Ketmege azırlansa kerek, plaşçına uzandı.

-Meni bağışlañız, Alim Cemileviç.

Nusret onıñ ogüne çıkıp, yerine oturmasını rica etti. Alim oña kolaylıknen tabi oldı:
Barıp ozüniñ yerine oturdı. Sönip başlağan sigarını bir kaç kere devamlı tarttı. Başı
10 uzerine koyu duman çökti. Nusret şimdi bu yaş kişiniñ saçlarınıñ ekseriyeti de şu duman tüste olğanını esledi. Üreginde, oña acınuvmı, yoksa yakınlıkımı, bir duyğu is etti.

-Siz maña ne aytmak isteseñiz episini aytıñız, Alim ağa,- dedi yavaştan. Ozü onıñ karşıısına keçip oturdı.

Alim Nusretniñ üzüne, közlerine dikkatnen baktı:

15 -Nusret men, Velyadiyenen ekiñiz biri-biriñizni seve ekenseñiz, - dep eşittim. Yaş kişilerge sevmek sevilme elbet tabiiy şey. Lyakin onı men de sevem. Sevem degil, onıñsız maña yaşamak...Oğlançığı da bar, - közlerini ümüp, ürek acısına dayanalmağan adam kibi ütkundi.

Nusret bu vakıt Velyadiyenen ekisi arasında olğan subetni hatırladı. «Ekimizniñ
20 aramızda bir degil eki, uç adam bar... Menim oğlum... Umumen korantam...Men olarnı sevem...»

O, Alim Cemileviçniñ bileginden tutup, elini aşağı bastı, kızarğan közlerine baktı.

Çevriyazı : 91

anlıyorum. O geniş hem de aydınlık ve temizmiş. Bu belki misafir oluşunuzdandır. - Alim Nusret'e mahzun mahzun baktı :

5 - Ben buraya gelirken, kardeşim, - dedi, - sizle kolay kolay açıktan açığa konuşurum sanmıştım. Lakin yine yanılmışım. Bu da kolay olmadı. Madem ki geldim, konuşmam gerekir. Yani ben Velyadiye'yi seviyorum...

O yerinden kalktı. Gitmeye hazırlansa gerek, pardösüsüne uzandı.

- Beni bağışlayınız, Alim Cemileviç.

10 Nusret onun önüne çıkıp, yerine oturmasını rica etti. Alim kolaylıkla onun dediğini yaptı : Gidip kendi yerine oturdu. Sönmeye başlayan sigarasını bir kaç kere uzun uzun çekti. Başı(nın) üzerine koyu duman çöktü. Nusret şimdi bu gencin saçlarının çoğunluğunun da bu duman renginde olduğunu farkettiler. Yüreğinde, ona acımak mı, yoksa yakınlık mı, bir duygu hissettiler.

- Siz bana ne söylemek istiyorsanız hepsini söyleyiniz, Alim Ağa,- dedi yavaşça. Kendi (de) onun karşısına geçip oturdu.

15 Alim Nusret'in yüzüne, gözlerine dikkatle baktı :

- Nusret ben, Velyadiye'yle ikiniz birbirinizi seviyormuşsunuz, - diye duydum. Genç kişiler (için) sevmek sevilme elbet doğal şey. Lakin onu ben de seviyorum. Seviyorum değil, onsuz bana yaşamak...Oğlancığım da var, - gözlerini kapayarak, yürek acısına dayanamayan biri gibi yutkundu.

20 Nusret o an Velyadiye'yle ikisi arasında olan sohbeti hatırladı. «İkimizin arasında bir değil iki, üç adam var... Benim oğlum... Umumen ailem...Ben onları seviyorum...»

O, Alim Cemileviç'in bileğinden tutup, elini aşağı bastırdı, kızaran gözlerine baktı.

-Siz oz korantañızğa kayta bilesiñiz, Alim ağa,- dedi katiy bir sesnen. Velyadiye akikaten de boyle sevgige münasip kadın. Onı er kes seve bile. Lyakin Velyadiye mustakil duyğusu, fikiri, istegi, dünya bakışı, katiyetligi olğan insan. O oz ailesini seve. Em bu mukaddes duyğunu ondan iç kimse tartıp alamaz... Men bunı sizge eminliknen
5 aytam.

Alim Cemileviçniñ mamurligi, dağlar başına tüşken tuman kibi, birden çezilip, köterilip ketti. Közleriniñ bakışı aydınladı:

Siz ne aytasınız, kardaşım?..

-Ne eşitken olsañız, onı ayttım, Alim ağa.

10 Alim Cemileviç yerinden turdı. Oda içinde artka-aldka ürmek istedi. Lyakin buña imkyan olmağanını korüp, kene de yerine oturdı.

-Sağ olunız, kardaşım, siz benim söngen umüt çırağımını yanından yaktınız...

-O umüt degil akikat olmak kerek.

-Bunı yapmak kıyın, Nusret, - Alim Cemileviç başını tersine salladı. - Em butün kabaat
15 ozümde, - o terenden koküs keçirdi. - Biz Velyadiyenen ekimiz biri-birimizni bilip, sevip evlendik. Onıñ siya közlerine toyğance bakmaknı, gur saçlarını siypamaknı, men ozüme dünyada eñ buük baht, dep bile edim. Velyadiyeni ıncıtmak degil, onıñ üklağan ükusına bile inanmay edim. Yıllar keçtikçe benim oña nisbeten olğan sevgim artkan
20 menden çastlı adam olmasa kerek, dep oylay edim. Lyakin apansızdan kazağa oğradım. O vakıtta da kurucılıkta çalışa edim. İş yerinde bir tanış şoferniñ tsement tolu maşinasını, adamlarımızğa keder etkeni için, kenarğa almak istedim. Bu vakıt maşinanıñ artından keçmekte olğan yaş bir yigitni kakkamım.

Çevriyazı : 92

- Siz kendi ailenize dönebilirsiniz, Alim Ağa,- dedi net bir sesle. Velyadiye hakikaten de böyle sevgiye layık kadın. Onu herkes sevebilir. Lakin Velyadiye bağımsız duygusu, fikri, isteği, dünya bakışı, kuralları olan insan. O kendi ailesini seviyor. Hem bu mukaddes duyguyu ondan hiç kimse çekip alamaz... Ben bunu size emin olarak

5 söyleyeyim.

Alim Cemileviç'in mahmurluğu, dağlar(ın) başına düşmüş duman gibi, birden çözülüp, yükselip gitti. Gözlerinin bakışı netleşti :

Siz ne söylüyorsunuz, kardeşim?..

- Ne duyduysanız, onu söyledim, Alim Ağa.

10 Alim Cemileviç yerinden kalktı. Oda içinde ileri geri yürümek istedi. Lakin buna imkan olmadığını görüp, yine yerine oturdu.

- Sağ olunuz, kardeşim, siz benim sönen umut ışığımı yeniden yaktınız...

- O umut değil hakikat olmalı.

- Bunu yapmak zor, Nusret, - Alim Cemileviç başını tersine salladı. - Hem bütün

15 kabahat bende, - derinden iç geçirdi. - Biz Velyadiye'yle ikimiz birbirimizi tanıyarak, severek evlendik. Onun siyah gözlerine doyana kadar bakmayı, gür saçlarını okşamayı, ben kendime dünyada en büyük mutluluk, diye biliyordum. Velyadiye'yi incitmek değil, onun uyuduğu uykuya bile inanmıyordum. Yıllar geçtikçe benim ona karşı olan sevgim olsa olsa artmıştır, lakin eksilmedi. Sonra oğlancığımız oldu. Mutluluk üstüne

20 mutluluk. Dünyada benden şanslı adam olmasa gerek, diye düşünüyordum. Lakin aniden kazaya uğradım. O zaman da inşaat işinde çalışıyordum. İş yerinde tanıdık bir şoförün çimento dolu makinasını, adamlarımıza engel olduğu için, kenara almak istedim. O an makinanın arkasından geçmekte olan genç bir delikanlıya çarpmışım.

Maņa muddet berdiler... Aradan dört yıl keçken soņ er şey aydınlaştı. Men kurtuldım. Kanatlanıp Kayrakkumğa uçmak istedim.Çünkü anda yaşay edik. Bastırıktan çıkkanımdan meni kız kardaşım karşılap aldı. Olar maņa, yakın yerde , yaşay ediler. Meni ozüniņ evine alıp ketti,- Alim Cemileviç sustı. Bir papiros daa yaktı.- Körgen korecek belyalarım şu yerden başlandı, - dep o terenden koküs keçirdi. Kardaşım meni üvündirdi, kiyindirdi, maņa sofra koydı. Men ketmege aşıkam, lyakin, o ozüni sıkmay. Em sevine, em de kederlene. Ketmek için yerimden turam, omuzlarımdan basıp oturta. Akayı da telyaşlı. Tosat-tosat kadınına kederli çerenen bakıp ala. Artık dayanıp olamadım:

10 - Kadyam, men bugun Velyadiyeme yetip barmak kerekim, - dedim.

O bunı beklegen kibi yerinden yavaştan turdı:

- Ağa, bugünden soņ seniņ bir türlü Velyadiyeņ yok. O bir başka adamnen tutunğan, - dedi. Üregime pıçak urulğan kibi oldı: - Yalan, ,yalan aytasıņ, - dep bağırdım kiyik sesnen. O maņa acınuv tolu közlerinen baktı.

15 - Men de yalan olğanını istedim, amma, teesüf ki yañılğan ekenim. Barıp oz kozümnen korüp keldim. O adamnen bir oda içinde yaşamakta ediler...

İçim bağırim yandı. Oņa artık bir söz aytmadım. Kardaşımniņ evinde kaldım. Velyadiyege ateşli mektüp yazdım. Çok bekledim, lyakin, mektübime cevap alıp olamadım. Soņundan, eşitkenime kore, uzerinde benim yazım olğan konvertni körgende Velyadiye kuanğanından, onı açıp okuğan soņ ise, yañanıdan delire yazğan. Bu birinci ve soņki mektüp onı bir tamam yıkkın. Lyakin kene meni beklegen. Biri-birini kerçekten sevgen adamlar boyle kolaylı ayırılıp keteceklerine inanmağan. O

Çevriyazı : 93

Bana hapis cezası verdiler... Aradan dört yıl geçtikten sonra her şey netleşti. Ben kurtuldum. Kanatlanıp Kayrakkum'a uçmak istedim. Çünkü orada yaşıyorduk. Cezaevinden çıktığımda beni kız kardeşim karşıladı. Onlar bana, yakın (bir) yerde, yaşıyorlardı. Beni kendi evine alıp götürdü, - Alim Cemileviç sustu. Bir puro daha
5 yaktı. - Gördüğüm göreceğim belalar burada başladı, - deyip derinden iç geçirdi. Kardeşim benim yıkanmamı, giyinmemi (sağladı), bana sofrayı koydu. Ben gitmek için acele ediyorum, ancak o kendini sıkıyor. Hem seviniyor, hem de üzülüyor. Gitmek için yerimden kalkıyorum, omuzlarımdan bastırıp oturtuyor. Kocasını da telaşlı. Zaman zaman karısına kederli çehreyle bakıp duruyor. Artık dayanamadım :

10 - Kardeşim, benim bugün Velyadiye'ye gitmem gerekiyor, - dedim.

O bunu bekliyor gibi yerinden yavaşça kalktı :

- Ağabey, bugünden sonra senin artık Velyadiye'nin yok. O bir başka adamla birlikte yaşıyor, - dedi. Yüreğime bıçak vurmuş gibi oldu: - Yalan, yalan söylüyorsun, - diye bağırarak hışımlı (bir) sesle. O bana acıma dolu gözlerle baktı.

15 - Ben de yalan olmasını istedim, ama, ne yazık ki yanıltılmışım. Gidip kendi gözümle gördüm. O adamla bir oda içinde yaşamaktaydılar...

İçim bağımlı yandı. Ona artık bir söz söylemedim. Kardeşimin evinde kaldım. Velyadiye'ye ateşli (bir) mektup yazdım. Çok bekledim, lakin, mektubuma cevap alamadım. Sonradan, duyduğuma göre, Velyadiye üzerinde benim yazım olan zarfı
20 gördüğünde sevincinden, onu açıp okuduktan sonra ise, acısından deliye dönmüş. Bu ilk ve son mektup onu tamamen yıkmış. Ancak yine beni beklemiş. Birbirini gerçekten seven insanlar(ın) böyle kolay ayrılıp gideceklerine inanmamış. O

yañılmağan edi, men bardım. Çünkü, başka türlü olması mümkün degil edi. Oturğan yerini kızırtıp taptım. Velyadiye işte eken. Akşamğace onıñ kapısı túbünde oturdım. Bu arada kolum-komşulardan, kapısına doğrulğan kişilerden bir şeyler sorap bildim. Bazıları omuzlarını kıstılar. Men bunı, aytmağa istemeyler, dep anladım. Bazıları ise
5 kardaşımınñ sözüni tasdıklağan kibi oldılar. Kalpazan ve içine ateş tüşken, küncü erkekke daa ne kerek?!

Endi maña çevirilip artıma kaytmaktan başka şey kalmağan edi. Lyakin, men özümni sabırlı ve akılı kişi is eterek, onı inatlıknen bekledim. Akşam üstü evniñ yanına bir maşına kelip toktadı. Andan sarışın bir kişi kiçkene balanen tüşti. Men bir şey duyğan
10 adam kibi tenağa çekildim. Olarğa bu evniñ saibini beklegenimni duyduurmamağa tırıştım. Kişinen bala lakırdı ete-ete yanımdan keçip, evge kirip kettiler. Üregim sık-sık urıp başladı. «O menden Velyadiyemni tartıp alğan kişi, kuçağındaki ise benim oğlum», - dep tüşündim. Boğazıma bir topaç kelip tııldı. Bu arada evde yarık yandı. Pencereden kişiniñ kölgesi o yaktan-bu yakka keçmekte edi. Men, bir cansız cesed
15 alımda, ne kadar daa turğanımni bilmeyim. Yol taraftan birden ayak tapırdıları eşitildi. Deral kapı tarafka aylandım. Velyadiye kelmekte... Men onı dört yıldan soñ, akşam karanlığında degil de, üz yıldan soñ zindannıñ zift karanlığında bile ayak davuşından tanırdım. Aşıkıp, tez ürgerinden olsa kerek, beyaz şalı omuzları üstüne tüşken. Plaşçımınñ ogü açık. Men yıldırım çabıkliginen onıñ ogüne atılıp çıktım, bileginden kattı
20 tuttum. Onı kaviy kuçaklap üzünden, közlerinden, saçlarından kayta-kayta opmek istedim. Lyakin vucudımdamı, üregimdemi özümni tutmağa kuç tap-

yanılmamıştı, ben gittim. Çünkü, başka türlü olması mümkün değildi. Oturduğu yeri arayıp buldum. Velyadiye işteymiş. Akşama kadar kapısı(nın) önünde oturdum. Bu arada konu komşulardan, kapısına çıkan kişilerden bir şeyler sorabildim. Bazıları omuzlarını kaldırdılar. Ben bunu, konuşmak istemiyorlar, diye anladım. Bazıları ise

5 kardeşimin sözünü tasdikler gibi oldular. Kalpazan ve içine ateş düşmüş, kıskanç erkeğe daha ne gerek?!

Şimdi bana arkamı dönüp gitmekten başka bir şey kalmamıştı. Lakin, ben kendimi sabırlı ve haklı hissederek, onu inatla bekledim. Akşam üstü evinin yanına bir araba gelip durdu. Ondan sarışın biri küçük (bir) çocukla indi. Ben bir şey duymuş biri gibi

10 kenara çekildim. Onlara bu evin sahibini beklediğimi duyurmamaya çalıştım. Adamla çocuk konuşa konuşa yanımdan geçip, eve girdiler. Kalbim küt küt atmaya başladı. «O benden Velyadiyem'i çekip alan kişi, kucağındaki ise benim oğlum», - diye düşündüm. Boğazıma bir yumruk gelip takıldı. Bu arada evde ışık yandı. Pencereden birinin gölgesi o yandan bu yana geçmekteydi. Ben, bir cansız cesed gibi, ne kadar daha durduğumu

15 bilmiyorum. Yol tarafından birden ayak tıkırtıları işitildi. Hemen kapı tarafına döndüm. Velyadiye gelmekte... Ben onu dört yıldan sonra, akşam karanlığında değil de, yüz yıldan sonra zindanın zifiri karanlığında bile ayak sesinden tanırdım. Acele edip, tez yürümesinden olsa gerek, beyaz şalı omuzları üstüne düşmüş. Pardösüsünün önü açık. Ben yıldırım çabukluğuyla onun önüne atılıp çıktım, bileğinden sert (bir şekilde) tuttum.

20 Onu kuvvetlice kucaklayıp yüzünden, gözlerinden, saçlarından doya doya öpmek istedim. Lakin vücudumda mı, yüreğimde mi kendimi tutacak güç bul-

tım. Oña tikildim. Velyadiye de maña asretli kozlennen bakıp kaldı. Soñ yavaştan bileğini benim elimden kurtardı:

- Evge kireyik Alim,- dedi yavaştan.

5 Velyadiye ogden, men arttan tar koridorçıkka kirdik. O plaşçını çıkarıp çüyge, erkek plaşçı yanına astı. Soñ benimkini aldı. Koridorçıkka uç kapı açıla edi. Karşıdakisi açık. Aşhane olsa kerek. Velyadiye açık odağa degil, onıñ karşıındakine kirip, yarıknı yaktı. Mında oyle közge korüvgen kibi guzel eşyalar olmasa da odanıñ içi temiz-pak cıyıştırılğan edi. Tördeki demir krovat krujevalı beyaz çarşafnen ortülü. Kabartılıp koyılğan eki yastık. Onıñ karşıında küçük krovat. Ortada dörtkoşe, kabaca yasalğan, 10 kok boyalı stol. Uç dane meşinli skemle, kalğanları ufak-tüfek şeyler. Küçük krovatnıñ artında, divarğa, dört yaşlar kararında bir oğlançıkñıñ buültip çıkarılğan resimi asılğan. Oğlançıkñıñ bakışı ciddi. Odada olğan şeylerden maña yalnız şu resim tanış degil edi.

Velyadiye odağa kirgenden berli maña o kaydadır aşıkkan kibi korünmekte edi. Men resimge bakkan arada o kapığa taraf doğıldı. Deral elinden tutıp toktattım;

15 - Oğlumız kayda? - dedim.

Velyadiye benim üzüme, közlerime dikkatnen baktı, ozümni bilmeyim, onıñ çırayı ap-pak edi. Közleri biraz öülğan. Saçları dağılıp kaşları üstüne sarkkan. Bakışı em mazun ve em de kederli edi. Üzünde yorğunluk körüne. Lyakin, buña bakmadan üzü de, közleri de, saçları da episi evelki kibi dülber ediler. Menim guzel Velyadiyem. Onıñ karşıında, 20 kıbırdamadan ozümni tutıp turğanıma alya daa şaşam. Ah seni küncülik belyası... Eñ

Çevriyazı : 95

dum. Onu(n) (karşısına) dikildim. Velyadiye de bana hasret (dolu) gözlerle bakıp kaldı. Sonra yavaşça bileğini elimden kurtardı :

- Eve girelim Alim, - dedi yavaşça.

5 Velyadiye önden, ben arkadan dar koridora girdik. O pardösüsünü çıkarıp askıya, erkek pardösüsü(nün) yanına astı. Sonra benimkini aldı. Koridora üç kapı açılıyordu. Karşındaki açık. Mutfak olsa gerek. Velyadiye açık odaya değil, onun karşısındakine girip, ışığı yaktı. Burada öyle göze görüldüğü gibi güzel eşyalar olmasa da odanın içi temiz pak düzenlenmişti. Baş köşedeki demir karyola oyalı beyaz çarşafıla örtülü. Kabartılıp koyulmuş iki yastık. Onun karşısında küçük karyola. Ortada dörtköşe, kabaca
10 yapılmış, kök boyalı masa. Üç tane deri(kaplı) iskemle, kalanı ufak tefek şeyler. Küçük karyolanın arkasında, duvara, dört yaş civarında bir oğlancığın büyütülmüş resmi asılmış. Oğlancığın bakışı ciddi. Odada olan şeylerden bana yalnız bu resim tanıdık değildi.

Velyadiye odaya girdiğinden beri bana acelesi varmış gibi görünmekteydi. Ben resime
15 bakarken o kapı tarafına doğruldu. Hemen elinden tutup durdurdum :

- Oğlumuz nerede? - dedim.

Velyadiye benim yüzüme, gözlerime dikkatle baktı, kendimi bilmiyorum, onun yüzü ak paktı. Gözleri biraz çökmüş. Saçları dağılıp kaşları(nın) üstüne sarkmış. Bakışı hem mahsun ve hem de kederliydi. Yüzünde yorgunluk görünüyor. Lakin, bana bakmadan
20 (önce) yüzü de, gözleri de, saçları da hepsi önceki gibi güzeldi. Benim güzel Velyadiye'm. Onun karşısında, kıpırdamadan kendimi tutup durduğuma hala daha şaşırıyorum. Ah seni kıskançlık belası... En

yakın, en sevimli adamını, omürlük bağışlaması mümkün olmağan, duşmanıña çevire.

Üregim başka duyğunen tolıp-taşkan olsa da, tilimden başka söz çıktı:

- Oğlum kayda? - yavaştan, lyakin açuvlı sesnen soradım.

- Sergey İvanoviçniñ evinde. Balalar bağçasına barğan edim, onıñ alğanını ayttılar.

5 Bazan oyle yana, men keç kalsam, balanı çok bekletmemek için o barıp alaturğan.

Menim miyime kan kuyulğan kibi oldı. Guya kafa tasıma tokmaknen urdular.

- Ya Sergey İvanoviç kim?- dep bağırdım.

Velyadiye maña bir bakıp aldı.

10 - Komşumuz, bu evniñ saibi, - dedi sabırlı sesnen. Onıñ sözleri ve ozüni boyle, urdum-duymaz bir adam kibi tutuvı, meni daa ziyade açuvlandırđı; ümruklarım sıkıldılar. Velyadiyenin üstüne atılmak, onı pancalarım arasına sıkıp boğmak istedim. Lyakin, candan sevgen adamıña oyle de yapıp olamay ekensin. Men art-artına çekildim:

- Velyadiye ne için boyle yaptın? - dep bağırdım kiyik sesnen.

- Men bir şey yapmadım, Alim,- dedi yavaştan.

15 - Ya bu akay seniñ eviñde ne yapa?

Alim sözünü kesti. Başını tersine sallap kulümsiredi: - Başıñ çalışmasa oyle ola eken o, - dedi.

Nusret kıbırdamadan onı dinlemekte edi. Alim kene sözünü devam etti:

Velyadiye maña: «Bağıрма Alim, o benim evim degil, biz onıñ evine keldik»- dedi.

20 - Demek, uç-dört yıl beklep olamadın...

Endi Velyadiye kızdı.

- Kene mektübiñdeki sözleriñni tekrarlaysıñmı? Meni, sevgimizni akaretleme Alim,- dep bağır-

Çevriyazı : 96

yakın, en sevdiğin insanı, ömür boyunca bağışlaması mümkün olmayan, düşmanına çeviriyor.

Yüreğim başka (bir) duyguyla dolup taşmış olsa da, ağızımdan başka söz çıktı :

-Oğlum nerede? - yavaşça, ancak öfkeli (bir) sesle sordum.

5 -Sergey İvanoviç'in evinde. Kreşe gitmişim, onun aldığını söylediler. Bazen ben geç kalsam, çocuğu çok bekletmemek için o gidip alır. Benim beynime kan vurmuş gibi oldu. Sanki kafa tasıma tokmakla vurdular.

-Ya Sergey İvanoviç kim?- diye bağırdım.

Velyadiye bana bakakaldı.

10 -Komşumuz, bu evin sahibi, - dedi sabırlı (bir) sesle. Onun sözleri ve kendini böyle, vurdum duymaz biri gibi tutması, beni daha fazla öfkeliendirdi; (istmeden) yumruklarım(ı) sıktım. Velyadiye'nin üstüne atılmak, onu pençelerim arasında sıkıp boğmak istedim. Lakin, candan sevdiğin insana öyle de yapamıyormuşsun. Ben geri çekildim :

15 -Velyadiye niçin böyle yaptın? - diye bağırdım öfkeli (bir) sesle.

-Ben bir şey yapmadım, Alim,- dedi yavaşça.

-Ya bu adam senin evinde ne yapıyor?

Alim sözünü kesti. Başını tersine sallayıp gülümsedi : - Kafan çalışmıyorsa öyle oluyormuş o, - dedi.

20 Nusret kıpırdamadan onu dinlemekteydi. Alim yine sözüne devam etti :

Velyadiye bana : «Bağırma Alim, o benim evim değil, biz onun evine geldik»- dedi.

-Demek, üç dört yıl bekleyemedin...

Şimdi Velyadiye kızdı.

25 -Yine mektubundaki sözlerini mi tekrarlıyorsun? Beni, sevgimizi incitme Alim,- diye bağır-

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 96

dı. Men özümni sıkmadım. Ellerimni ceplerime sokıp, pencerege doğru ürdim.

- Onı sen özün akaretlediñ,- dedim. O benim yanıma keldi:

- Alim, sen anlamak kereksiñ, o adamnıñ kabaatı yok. Aksince alicenaplık yaptı, bizni, balanen ekimizni, daa da deseñ, butün korantamıznıñ namusını korçaladı. Ne için
5 anlamak istemeysiñ?!

Menim açuvım yatışkan kibi oldı. Barıp kursüğe oturdım:

- Büni isbat etmek kereksiñ, - Velyadiye!- dedim yavaştan. Velyadiyege er şeyden ziyade şu sözüüm tesir etti. O bayağı vakıtkece bir şey aytmadı. Soñ benim yanıma keldi:

10 - Büni isbat etmek mümkün olmasa kerek. Men kız bala degilim,- dedi.

- Men onıñ sözüni kene tersine anladım, «men kız bala degilim seni dört yıl beklemege», degen kibi. Yerimden atılıp turdım. Bu vakıt kapı açılıp içeri, biraz evel kişi köterip keçken, oğlançık kirdi. Yanımdan keçkende onı kuçağıma almak istedim.

- Kel oğlum, maña, - dep uzandım. O ellerimni artına itedi. Özü ise çapıp barıp anasına sarıldı. Men, özümni akaretlengen ve kuvulğan adam is ettim. Evden çıkıp kettim. Şu
15 ketişnen bir daa kaytmadım.

Velyadiyeni unutmak içinmi, yoksa açuvlanıp, intikam alacak olıpmı, bir kadınğa evlendim. Velyadiyege bu nasıl tesir etkenini bilmeyim, lyakin özümni yahşı aldatkanımni anladım. Çünkü, «üregini bir bergen kaytarıp alamaz», degenleri kibi maña
20 sevmegen adamnen yaşamaktan kore, sevimlimniñ hayalinen ürmek eyi edi. Onı da bırakıp kettim. Çok yerlerni dolandım. Lyakin Velyadiyenin izi-

Çevriyazı : 97

dı. Ben kendimi sıkmadım. Ellerimi ceplerime sokup, pencereye doğru yürüdüm.

- Onu sen kendin incittin,- dedim. O benim yanıma geldi :

- Alim, sen anlamalısın, o adamın suçu yok. Aksine büyüklük yaptı, bizi, çocuklarla ikimizi, dahası, bütün ailemizin namusunu korudu. Niçin anlamak istemiyorsun?!

5 Benim öfkem yatışır gibi oldu. Gidip tabureye oturdum :

- Bunu ispat etmelisin, - Velyadiye!- dedim yavaşça. Velyadiye'ye her şeyden çok bu sözüm tesir etti. O bayağı vakte kadar bir şey söylemedi. Sonra benim yanıma geldi :

- Bunu ispat etmek mümkün olmasa gerek. Ben kız çocuğu değilim,- dedi.

10 - Ben onun sözünü yine ters anladım, «ben seni dört yıl bekleyecek kız çocuğu değilim», demiş gibi. Yerimden atılıp kalktım. O an kapı açılıp içeri, biraz önce birinin getirdiği, oğlancık girdi. Yanımdan geçtiğinde onu kucağıma almak istedim.

- Gel oğlum, bana, - deyip uzandım. O ellerimi geriye itti. Koşup annesine sarıldı. Ben, kendimi hakarete (uğramış) ve kovulmuş biri (gibi) hissettim. Evden çıkıp gittim. Bu gidişle bir daha dönmedim.

15 Velyadiye'yi unutmak için mi, yoksa öfkelenip, intikam almak için mi, bir kadınla evlendim. Velyadiye'ye bu(nun) nasıl tesir ettiğini bilmiyorum, lakin kendimi iyi kandırdığımı anladım. Çünkü, «yüreğini bir veren (bir daha) geri alamaz», dedikleri gibi bana sevmediğim biriyle yaşamaktansa, sevdiğimin hayaliyle durmak (daha) iyiydi. Onu da bırakıp gittim. Çok yer dolaştım. Lakin Velyadiye'nin izi-

ni iç bir vakit coymadım. Oña barmağa üzüm olmasa da, çırak etrafında, dolanğan pervane kibi, uzaklaşıp da olamadım.

«Pervaneler kibi yandım tutaştım,

5

Yandım, ateşimni alan olmadı...»

Aradan çok keçmedi, o Çölabadka, anasının yanına koçıp ketti.

Bu vakit men onıñ bir türlü kabaatı olmağanına emin oldım. Mına endi kaç yıllardır bir şeerde yaşaymız. Lyakin benim mında olğanımnı guya ne kore ve ne de seze... Özünüñ
10 yaşayışını yañıdan başlamağa tırıssa kerek, Taşkentke okumağa kirdi. Okuv devrinde, çetten-bucaktan karavullanıp ürgenimni esapka almasak, men oña keder etmemege tırıştım. O vakıtlarda benim umüdim esaslı edi. O okuy, men ise bekleyim. Soñ okuvını bitirip, kaytıp keldi. Kene çalışıp başladı. Maña kulak asmay. Men kene büyük umütten yaşadım. Çünkü, onı omürlik unutıp olamaycak kibi, incitkanımnı yahşı anlayım. Men
15 episini soraştırıp anladım, o kişi Velyadiyenıñ aytkanı kibi, bizim, butün korantamıznıñ namusını korçalağan. Yani, men olmağan soñ, bazı bozuk başlar Velyadiyege kün bermegenler. Atta gece kapısını sındırmağa istegenler. O korkkan. Evine barmağa bile sakınğan. Oğulçığınen iş yerinde konstruktorlar bürosında yatıp kalğan. O vakit anda çalışa edi. Boyle akşamlarnıñ birinde onı Sergey İvanoviç tesadüfen körgen. Keç vakit
20 iş yerinde bulunuvınıñ sebebini sorğan. O Kayrakkumğa Moskvadan yollanmanen kelgen büyük mutehassis ekenini Velyadiye yahşı bile eken.

Üregi incinuv, keder, telyaşnen tolğan kadın oña olup keçken vakianı anlata. Kişi olarnıñ

Çevriyazı : 98

ni hiçbir vakit kaybetmedim. Ona gitmeye yüzüm olmasa da, ışık etrafında, dolanan kelebek gibi, uzaklaşamadım da.

«Kelebekler gibi yandım tutuştum,

5

Yandım, ateşimi alan olmadı...»

Aradan çok geçmedi, o Çölabad'a, annesinin yanına göçüp gitti.

O zaman ben onun bir suçu olmadığına emin oldum. Burada şimdi kaç yıldır aynı şehirde yaşıyoruz. Lakin benim burada olduğumu güya ne görüyor ve ne de hissediyor...
10 Kendi hayatına yeniden başlamaya çalışsa gerek, Taşkent'e okumaya gitti. Okul zamanında, kıyıda köşeden gözetlediğimi hesaba katmazsak, ben onu rahatsız etmemeye çalıştım. O vakitlerde benim ümidim kuvvetliydi. O okuyor, ben ise bekliyorum. Sonra okumayı bitirip, dönüp geldi. Yine çalışmaya başladı. Bana kulak asmıyor. Ben yine büyük ümitle yaşadım. Çünkü, onu ömür boyu unutamayacağı kadar,
15 incittiğimi iyi anlıyorum. Ben hepsini soruşturup anladım, o kişi Velyadiye'nin söylediği gibi, bizim, bütün ailemizin namusunu korumuş. Yani, ben olmadıktan sonra, bazı başı bozuklar Velyadiye'ye rahat vermemişler. Hatta gece kapısını kırmak istemişler. O korkmuş. Evine gitmeye bile çekinmiş. Oğulcuğuyla iş yerinde etüd mühendisleri(nin) bürosunda yatıp kalkmış. O zaman orada çalışıyordu. Böyle
20 akşamların birinde onu Sergey İvanoviç tesadüfen görmüş. Geç vakit iş yerinde bulunuşunun sebebini sormuş. O(nun) Kayrakkum'a Moskva'dan yollanarak gelen büyük mütehassıs olduğunu Velyadiye iyi biliyormuş.

Yüreği incinme, keder, telaşla dolmuş kadın ona olup biten olayı anlatıyor. Kişi onların

ekisini ozüne berilgen eki odalı kvartirasına alıp bara. Ozü Velyadiye kibi, iş yerinde stollar üstünde geceley. Bunı duyğan Velyadiye kolaysız alğa kala. Oña bu kvartira ekisine de yeteceğini bildire. Eger razı olmasa onı evinden çıkıp ketmege azırlanğanını ayta. Boyleliknen, ekisi bir odada degilde, bir kvartirada ayrı-ayrı odalarda yaşap 5 başlaylar. Kapısını yıkmağa azır turğan adam, onı üregini incitmaktan korkarmı?! Açıvlanğanlarından çeşit sözler darkatalar. Bular kelip benim kardaşıma tiyeler. O okelenip anda bara... Ondan soñ ise men peyda olam onı ükarıda, ikyaye etkenim kibi akaretlep başlayım... Mına, Velyadiye şimdi meni ne için körmey ve sezmey. Siz onıñnen beraber çalışasınız, tabiatını yahşı biledirsiniz. Onıñ bir kün ola meni 10 bağışlaycağına akılıñız yetemi?

Nusret terenden koküs keçirdi. Alim Cemileviçke ne demesini bilmedi:

-Velyadiye kerçekten de, aksız ayılğan sözni kabul etmey, - dedi yavaştan. - Lyakin men bellesem bu meseleni endi yalnız özüniz ve vakıt çeze bile. Yani siz o vakıtta yanılğanıñızını, şimdi yahşı anlağanıñızğa Velyadiye emin olmak kerek.

15

11

Tahir İsmatüllayeviçniñ savluğı guzelce olsa, dağını yıkmağa azır yigit kibi körüne. İşke de er kesten evel kele. Odalarğa kirip çıka. İş vakıtınace azbar içinde dolana, bağ 20 makasinen gullerniñ dallarını nizamğa çeke.

Bugun saba Velyadiye işke kelgende onı birinci Tahir İsmatüllayeviç karşılap aldı. Oña hoş keldi ayttı. Yarmalık akkında soradı. Velyadiye oña bayağı haberler seyledi.

Çevriyazı : 99

ikisini kendine verilen iki odalı dairesine alıp gidiyor. Kendi Velyadiye gibi, iş yerinde masalar(ın) üstünde geceliyor. Bunu duyan Velyadiye zor durumda kalıyor. Ona bu daire(nin) ikisine de yeteceğini bildiriyor. Eğer kabul etmezse onun evinden çıkıp gitmeye hazırlandığını söylüyor. Böylelikle, ikisi bir odada değil de, bir dairede ayrı ayrı odalarda yaşamaya başlıyorlar. Kapısını yıkmaya hazır olan adam, onun yüreğini incitmekten korkar mı?! Öfkelenmelerinden çeşit(li) sözler sarfediyorlar. Bunlar gelip benim kardeşime söylüyorlar. O öfkelenip oraya gidiyor... Ondan sonra ise ben oraya çıkıyorum onu yukarıda, anlattığım gibi hakaret etmeye başlıyorum... Burada, Velyadiye şimdi beni niçin görmüyor ve hissetmiyor. Siz onunla beraber çalışıyorsunuz, karakterini iyi biliyorsunuzdur. Onun bir gün olup beni bağışlayacağına aklınız yetiyor mu?

Nusret derinden iç geçirdi. Alim Cemileviç'e ne diyeceğini bilemedi :

- Velyadiye gerçekten de, haksız söylenen sözü kabul etmiyor, - dedi yavaşça. - Lakin bence bu meseleyi şimdi yalnız kendiniz ve zaman çözebilir. Yani siz o zaman yanıldığınızı, şimdi iyi anladığınıza Velyadiye emin olmalı.

11

Tahir İsmatüllayeviç'in sağlığı güzelce olsa, dağı yıkmaya hazır adam gibi görünür. İşe de herkesten önce gelir. Odalara girip çıkar. İş vaktine kadar bahçe içinde dolanır, bağ makasıyla güllerin dallarını düzene sokar.

Bugün sabah Velyadiye işe geldiğinde onu ilk Tahir İsmatüllayeviç karşıladı. Ona hoş geldin dedi. Fuar hakkında (bir şeyler) sordu. Velyadiye ona bayağı haber aktardı.

- Dökümentler esasında, Nusret kelgen soñ korersiniz, umumen yañılıklar bayağı bar, Tahir aka, - dedi hoşnut alda.

Tahir İsmatüllayeviç kulümsiredi:

5 - Yañılıklar yalnız sizde degil, Velyadiyehanum, bizde de bar. Nusretniñ işi ürgeren yigit eken. Onıñ arzuları endi omürge keçip başladılar. Yañı Baş universal tükyanı kurmak meselesi al olundu. Demek, men endi onıñ istegini yerine ketirdim. Nusret kelse mahraç ala bilesiniz. Lyakin, maña kirmege unutmasın, - dedi ve oz odasına doğru ürdi.

Aradan biraz vakıt keçken soñ, direktorniñ odasına yalnız Nusret degil, onıñnen beraber Askaralinen Nazim Abibüllayeviç de çağırıldı.

10 Olarnıñ andan çıkması bayağı vakıtka sozuldı. Velyadiyenen Sabohat anda, içeride olmasalar da lakırdı ne akkında ketkenini yahşı bileler. Askaralinen Nazim Abibüllayeviç andan kuskün, açuvlı, Nusret ise pek kuvanğan alda çıkacaklarını duyıp, Nusretke bir kuvançlı haber daa bildirmege aşıkta.

15 Aradan biraz vakıt keçken soñ kapı açılıp, direktorniñ odasından uçü çıktılar. Nusret deral ozleriniñ odalarına aşıktı. Askaralinen Nikolay Alekseeviç kapı yanında biraz lakırdı etken soñ, kaydadır ğayıp olıp kettiler.

Nusret içeri kirgeninen:

- Kızlar endi çalışacağınızı korüniz, bilesinizmi, men şimdi sizlerge nasıl haber aytacağım, - dedi, bala kibi kuvanıp.

20 - Seniñ haberiñni biz birinci eşittik Nusret, lyakin sen bizimkini bilmeyin, - dep Velyadiye Sabohatniñ elinden bir şey alıp, artına sakladı.

Nusret onıñ yanına bardı:

Çevriyazı : 100

-Dokümanlar hakkında, Nusret geldikten sonra görürsünüz, genellikle bayağı yenilik var, Tahir Bey, - dedi memnun halde.

Tahir İsmatüllayeviç gülümsedi :

-Yenilikler yalnız sizde değil, Velyadiye Hanım, bizde de var. Nusret'in şanslı gençmiş.

- 5 Onun arzuları şimdi hayata geçmeye başladı. Yeni Ana mağazayı kurma meselesi halloldu. Demek, ben şimdi onun isteğini yerine getirdim. Nusret geldiğinde müjde(yi) alabilirsiniz. Lakin, bana gelmeyi unutmayın, - dedi ve kendi odasına doğru yürüdü.

Aradan biraz vakit geçtikten sonra, müdürün odasına yalnız Nusret değil, onunla beraber Askarali'yle Nazim Abibüllayeviç de çağrıldı.

- 10 Onların oradan çıkması bayağı vakte (kadar) uzadı. Velyadiye'yle Sabohat orada, içeride olmasalar da ne hakkında konuşulduğunu iyi biliyorlar. Askarali'yle Nazim Abibüllayeviç oradan küskün, öfkeli, Nusret ise pek sevinmiş halde çıkacaklarını duyup, Nusret'e bir sevinçli haber daha bildirmek (için) acele etmekte.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra kapı açılıp, müdürün odasından üçü çıktılar. Nusret 15 hemen kendi odalarına eceyle (girdi). Askarali'yle Nikolay Alekseeviç kapı(nın) yanında biraz konuştuktan sonra, biryerlere kaybolup gittiler.

Nusret içeri girer girmez :

-Kızlar şimdi (nasıl) çalışacağınızı görün, biliyor musunuz, ben şimdi sizlere nasıl (bir) haber vereceğim, - dedi, çocuk gibi sevinerek.

- 20 -Senin haberini ilk biz işittik Nusret, lakin sen bizimkini bilmiyorsun, - deyip Velyadiye Sabohat'ın elinden bir şey alıp, arkasına sakladı.

Nusret onun yanına gitti :

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 100

- Kanı, elinizde ne olğanını kosteriniz bakayım.

Velyadiye başını tersine salladı.

Yigit tüşüngen kibi, işaret parmağını mañlayına tiredi:

5 - Boyle vakıtta ne yapmak kerek? - soñ küldi. - Taptım. Men sizden takatlım Velyadiye hanum. Şimdi ondan faydanlanmak kerekim... Uzanıp onıñ elindekini almak istedi.

- Ozüñni köster Velyadiye - dep kıcırdı Sabohat.

Velyadiye de çaresi olğan kadar elindekini Nusretke bermemege tırıştı.

10 Yigit onıñ, artına kaşlanıp turğan, ellerini biri - birinden kurtaracak oldı. Bu vakıt birden kapı açılıp, anda Nadire korüñdi, Nusret onı körgeninen kıbırdamadan turğanı, kibi bakıp kaldı. Soñ yavaştan Velyadiyenin ellerini bıraktı, kızğa bir şey aytmağa niyetlendi. Lyakin Nadire birden kapını kapatıp, çapıp ketti. Nusret pencerenin yanına barıp onıñ artından baktı, soñ kızlarğa taraf çevirilip, omuzlarını kıstı.

Velyadiye oña ciddi bakıp başını salladı.

- Köresinmi, kızınñ canını ağırttıñ, - dedi yavaştan.

15 - Ya ne için?

- Nusret, o seni sevgenini ya bizden gizlemek isteysin, ya da onı duymaysın.

Nusret biraz kızardı.

- Bu meselede men saña beñzeyim ğaliba Velyadiye. Korip, bilip kormemezlikke ve bilmemezlikke alam...

20 Velyadiye oña ciddi baktı.

- Tanış sözler. Men olarnı endi kaç defa eşittim... Sen ne vakıt yetiştirgensin bilmeyim, mında bir dost daa bulğansın. Lyakin bizimnen sizin ara-

Çevriyazı : 101

- Hani, elinizde ne olduğunu gösterin bakayım.

Velyadiye başını tersine salladı.

Delikanlı düşünmüş gibi, işaret parmağını alnına dayadı :

5 - Böyle zamanda ne yapmak gerek? - sonra güldü. - Buldum. Ben sizden güçlüyüm Velyadiye Hanım. Şimdi ondan faydanlanmam gerekiyor... Uzanıp onun elindekini almak istedi.

- Kendini göster Velyadiye - deyip bağırdı Sabohat.

Velyadiye de gücü yettiği kadar elindekini Nusret'e vermemeye çalıştı.

10 Delikanlı onun, arkasına kavuşup duran, ellerini birbirinden ayıracak oldu. O anda birden kapı açıldı (ve) Nadire göründü, Nusret onu gördüğü anda hiç kıpırdamadan bakıp kaldı. Sonra yavaşça Velyadiye'nin ellerini bıraktı, kıza bir şey söylemeye niyetlendi. Ancak Nadire birden kapıyı kapatıp, çıkıp gitti. Nusret pencerenin yanına gidip onun arkasından baktı, sonra kızlara doğru dönüp, omuzlarını kaldırdı.

Velyadiye ona ciddi (bir şekilde) bakıp başını salladı.

15 - Görüyor musun, kızın canını sıktın, - dedi yavaşça.

- Ya ne için?

- Nusret, o(nun) seni sevdiğini ya bizden gizlemek istiyorsun, ya da onu farketmiyorsun.

Nusret biraz kızardı.

20 - Bu meselede ben sana benziyorum galiba Velyadiye. Görüp, bilip görmemezliğe ve bilmemezliğe vuruyorum...

Velyadiye ona ciddi (bir şekilde) baktı.

- Tanıdık sözler. Ben onları şimdi(ye kadar) kaç defa işittim... Sen ne zaman yetiştirmişsin bilmiyorum, burada bir dost daha bulmuşsun. Lakin bizimle sizin ara-

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 101

nızda dağlarnen - taşlar barlar, ekisini teñeştirmek mümkün degil.

-Teñeştirmek mümkünmi, yokmı bilmeyim. Lyakin, onıñ er ekisi de akikiy sevgi olğanını añlayım,- dedi yavaştan.

5 -Añlayım, Nusret, lyakin üreginde bu mukaddes duyğu peyda olğan adam, onı aybetlemege ve korçalamağa borclu.

-Zanımcı, maksad oyledir. Lyakin, bu maksadka er bir goñül, er bir adam ozüncesine ıntıla. Şunıñ için de o er keske bir nasip olmay, bazıları bahıtlı olalar, bazıları ise... Bu meselede yolundan tayğan adamlarğa yardım kolunu uzatmak yalnız alicenaplıktır.

-Belki hatadır. Bir kereden netice çıkarmak zor. - Velyadiye koküs keçirdi:

10 -Onı endi vakıtınñ ozü kösterir, Nusret...

-Ya maña bir kereden aytmak kolaymı? Nadire nişanlı... Maña nisbeten olğan muamelesi ise, - belki vaktınca bir şaşmalavdır. Onıñ bir mustakil fikirge kelmesi için beklemek kerek. Lakırdığa Sabohat koşıldı:

-Sizni bilmeyim, lyakin kız için endi o vakıt kelgen...

15 -Bunu nasıl anlamak mümkün, Sabohat?

-Olğanı kibi. Nadire o yigitniñ nişanını kaytarğan. - Bu haberni Velyadiye de şimdi eşitmekte edi. O birden Nusretke baktı.

20 -Kadın milleti turmuş meselesinde kesik kulak, katiy duygulu olalar, Nusret. O üreginde peyda olğan duyğunu tez añlay ve onıñ yaşaması için küreşe...Sen istegeniñ kadar oylana bilesiñ. Lyakin o endi katiy kararğa kelgen... - Velyadiye yavaştan Nusretniñ yanına keldi.

nızda dağlarla taşlar var, ikisini bir tutmak mümkün değil.

- Bir tutmak mümkün mü, değil mi bilmiyorum. Lakin, onun her ikisi(nin) de gerçek sevgi olduğunu anlıyorum,- dedi yavaşça.

5 - Anlıyorum, Nusret, lakin yüreğinde bu mukaddes duygu oluşmuş adam, onu büyütme ve korumak zorunda.

- Bana göre, maksad öyledir. Lakin, bu maksada her bir gönül, her bir adam kendince gayret gösteriyor. Bunun için de o herkese aynı şekilde nasip olmuyor, bazıları şanslı oluyorlar, bazıları ise... Bu meselede yolundan sapan adamlara yardım elini uzatmak yalnız büyüklüktür.

10 - Belki hatadır. Bir kereden netice çıkarmak zor. - Velyadiye iç geçirdi :

- Onu artık zaman gösterir, Nusret...

- Ya bana bir kerede söylemek kolay mı? Nadire nişanlı... Bana karşı muamelesi ise, - belki vaktince bir şaşırmadır. Onun bağımsız bir fikre gelmesi için beklemek gerek. Konuşmaya Sabohat katıldı :

15 - Sizi bilmiyorum, lakin kız için şimdi o vakit gelmiş...

- Bunu anlamak mümkün mü, Sabohat?

- Olduğu gibi. Nadire o delikanlının nişanını geri çevirmiş. - Bu haberi Velyadiye de şimdi işitmekteydi. O birden Nusret'e baktı.

20 - Kadın milleti hayat meselesinde kulağı kesik, kararlı oluyor, Nusret. O yüreğinde oluşan duyguyu çabuk anlıyor ve onun yaşaması için mücadele ediyor...Sen istediğin kadar düşünebilirsin. Lakin o şimdi son karara gelmiş... - Velyadiye yavaşça Nusret'in yanına geldi.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 102

- Mınavı davetname ise dostuñ Ferattan. Bu aynıñ soñunda Seyyare adlı kıznen ekisiniñ toyları eken. Olar da bir kararğa kelgenler.

Nusretniñ közleri tögerekleştiler.

5

12

Nusret Moskvadan kaytkanda Taşkentten Çölabadka degil de, Yañıyerge ketti. Çünkü, yakın vakıtlarda evlerine barmağan edi. Kardaşından sık-sık mektüp ala. Yolğa çıkmazdan bir afta evelsi alğan mektübi ise anasından edi. O posölkalarında olğan
10 yañılıklar: bu yıl koy hozyaystvosi mahsulatları yetiştirüv saasında buük muvafakiyetlerge irişkenlerini, kolhozda yañı medeniyet sarayı kurulıp başlağanını, eñ yakın mektep dostları Eminenen Serverniñ oğlançıkları olğanını, evde babasınıñ sağlığı kene evelkisi kibi, çok sigar içse çok oksürgenini, kardaşınıñ bu çerikni de guzel yekünlegenini yazğan. Er şey akında yazğan. Eñ esası ozünüñ sağlığını aytmağa
15 unutkan.

Nusret oña deral cevap yazmak istedi, bir elinde kyağıt, birinde ise kalem oylanıp kaldı. Soñra: «Moskvadan kaytkanda eyisi ozüm kirip keçirim», degen kararğa keldi. Mına endi kelmekte. Keniş asfalt yolınıñ eki çetinindeki terekler, akşam butün gece, yapalak - yapalak olup yağğan yımşak karnen üklengenler. Kayda baksañ bem - beyaz.
20 Terekleriñ dalları kuşlarıñ kelip konuvı ya da uçıp ketüvinden biraz teprense andan kar töküle. Ne içündür yolda - izde adam korünmey. Dersiñ, kızgın emekten soñ er kes evinde, bu kardan keyf alıp raatlanıp yatmakta.

Çevriyazı : 103

-Bu davetname ise dostun Ferat'tan. Bu ayın sonunda Seyyare adlı kızla ikisinin düğünleri varmış. Onlar da bir karara varmışlar.

Nusret'in gözleri döndü.

5

12

- Nusret Moskva'dan döndüğünde Taşkent'ten Çölabad'a değil de, Yanıyer'e gitti. Çünkü, yakın zamanda evlerine gitmemişti. Kardeşinden sık sık mektup alıyor. Yola çıkmadan bir hafta önce aldığı mektup ise annesindendi. O kasabalarında olan yenilikler
- 10 : bu yıl köy mahsulleri yetiştirme alanında büyük başarıları ulaştıklarını, çiftlikte yeni medeniyet sarayı kurulmaya başladığını, en yakın okul arkadaşları Emine ile Server'in oğlancıkları olduğunu, evde babasının sağlığının yine önceki gibi, çok sigara içtiğinde çok öksürdüğünü, kardeşinin bu dönemi de güzel tamamladığını yazmış. Her şey hakkında yazmış. En önemlisi kendi sağlığını söylemeyi unutmuş.
- 15 Nusret ona hemen cevap yazmak istedi, bir elinde kağıt, diğerinde ise kalem düşünüp kaldı. Sonra: «Moskva'dan döndüğünde (en) iyisi kendim uğrarım», diye karara vardı. İşte şimdi gelmekte. Geniş asfalt yolun iki tarafındaki ağaçlar, akşam bütün gece, lapa lapa olup yağın yumuşak karla yüklenmişler. Nereye baksan bembeyaz. Ağaçların dalları kuşların gelip konması ya da uçup gitmesiyle biraz sallansa kar dökülüyor.
- 20 Nedendir yolda - izde insan görünmüyor. Sanki, yoğun (bir) çalışmadan sonra herkes evinde, bu kardan keyif alıp dinlenip yatmakta.

Nusret azbarlarına kirecekte, kapının üstünden bir topaç kar eşilip, onun eşsesine tüştü. Çemodançığı yerge koyup silkindi. Soñ kimse yokmı eken, degen kibi çevre - çetke baktı. Bu vakıt anası, bir elinde kopkası, içinde talık suv olsa kerek, buvlanmakta edi, ekincisinde kavlisi, evniñ artına aylandı. «Sığır sağmaga kete», - dep oylandı Nusret.

5 Soñ yavaştan anasının artından ketti. O arannıñ kapısına yakınlaşkanda içeriden endi anasının sığır sağğan davüşü eşitilmekte edi. Nusret kulümsiredi. Barıp kapının içinden anasına bakıp turdı. Birazdan soñ Şemsiye apte elindeki kopkasını kenarğa aldı ve:

- Buzavçıkını çezse! - dedi.

Nusret, çemodançığı kapı túbünde kaldırdı, ozü ise barıp, bağı olğanına bakmadan, 10 toktamay anasına intilmakta olğan buzavçıkını çezdi. Şemsiye apte süt kopkasını köterip çıkıkanda ana bala bosağa üstünde rastkeliştiler. Anası bir kereden şaşıp kaldı:

- Nusret, balam sen kaydan peyda oldıñ?

- O artına baktı, anda kimse olmağanını korip:

- Buzavçıkını kim çezdi? - dedi.

15 - Ne oldı ya. Men çezgen edim...

- Men babañ bellegenim, - Şemsiye apte birden şakıldap küldi, oğluna sarıldı.

Ertesine raatlık künü olğanından, Nusret bu akşam evlerinde kalacağını bildirdi. Ananın kuvançı buük.

Uyleden soñ Nusretni balalıktaki dostları alıp kettiler. Mektepten kelgen kardaşı Elvira 20 evlerini cıyıştırmağa tutındı. Bugun olarda aziz müsafir bar. Anası, Şemsiye apte, çeşit aşlar pişirmeknen meşgul. Birazdan, yanaşa odadan çıkkan Elvira kulümsirep, anasının yanına keldi:

- Ana, sizge bir şey köstereyimmi? - dedi.

Çevriyazı : 104

Nusret bahçelerine girerken, kapının üstünden bir topaç kar kopup, onun ensesine düştü. Bavulunu yere koyup silkindi. Sonra kimse yok mu, der gibi etrafına baktı. O vakit annesi, bir elinde bakracı, içinde sıcak su olsa gerek, buharlaşmaktaydı, diğer elinde havlusu, evin arkasına döndü «inek sağmaya gidiyor», - diye düşündü Nusret. Sonra
5 yavaşça annesinin arkasından gitti. O ahırın kapısına yaklaştığında içeriden annesinin inek sağma sesi duyulmaktaydı. Nusret gülümsedi. Gidip kapının içinden annesine bakıp durdu. Biraz sonra Şemsiye Abla elindeki bakracını kenara aldı ve :

- Buzağıyı çözsene! - dedi.

Nusret, bavulunu kapı(nın) önünden kaldırdı, kendi ise gidip, bağlı olduğuna bakmadan,
10 durmadan annesine heveslenmekte olan buzağıyı çözdü. Şemsiye Abla süt bakracını kaldırıp çıkarken anne çocuk eşik üstünde rastlaştılar. Annesi şaşırıp kaldı :

- Nusret, çocuğum sen nereden çıktın?

- O arkasına baktığında kimse olmadığını görüp :

- Buzağıyı kim çözdü? - dedi.

15 - Ne oldu ya. Ben çözmüştüm...

- Ben baban zannettim, - Şemsiye Abla birden kıkırdayarak güldü, oğluna sarıldı.

Ertesi gün tatil günü olduğundan, Nusret bu akşam evlerinde kalacağını söyledi. Annenin sevinci büyük.

Öğleden sonra Nusret'i çocukluk arkadaşları alıp gittiler. Okuldan gelen kardeşi Elvira evlerini düzenlemeye başladı. Bugün onlarda önemli misafir var. Annesi, Şemsiye Abla, çeşit (çeşit) yemekler pişirmekle meşgul. Birazdan, yan odadan çıkan Elvira gülümseyerek, annesinin yanına geldi:

- Anne, size bir şey göstereyim mi? - dedi.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 104

Şemsiye apte aşhanede, tögerek stol başında hamır yaymakta edi. O işinden toktap, ellerini artına saklağan alda, iylekırlıknen kulümsirep turğan Elvirağa baktı:

- Köster daa balam, bu kadar gizlenecek kibi ne eken o?

Elvira cesaret etalmağan kibi bir daa anasına bakıp aldı :

5 - Ağaıñıñ çemodanını ne için karmaladıñ, dep darılmassızımı?

Şemsiye apte kulümsiredi:

- O sende endi bir hastalık olup kalğan balam. Ondan kurtulıp olamaysıñ.

- Men şimdi babamıñ ceplerini karmalamayım da...

- Aydı aysa, yavaş-yavaş epsinden kurtulacaktırsıñ daa.

10 Elvira korantada diyerlik, yalıñız ve erke ostü. Nusret mektepte okuğanda daa küçüçük edi. Soñundan institutka ketti.

Babası, Osman ağa, kayda barsa oña cebine koyıp ille bir şey ketire edi. Evine kelgen soñ ise: - Kanı kızım, Elvira, benim cebimni bakçı, saña ne ketirdim -dep, oña çüyde asılı bıcağını ya da paltosını köstere turğan.

15 Elvira andan bir şey alıp kuvansa, Osman ağa da hoşlanıp kule edi.

Bala osken sayın Şemsiye apte olarnıñ ekisine de bu adetni bıraktırmağa tırıştı, amma o kolay şey degil.

Ep karşısında kulümsirep turğan Elvirağa anası : - Aydı köster bakayım, - dedi.

20 Elvira oña, uzun tizimli boüncak kösterdi. Şemsiye apte oña dikkatnen baktı. Soñ ellerini oglüğine sürtip, boüncak tizmesini eline aldı. Onı bir kaç kere aylandırıp baktı.

Çevriyazı : 105

Şemsiye Abla mutfakta, yuvarlak masa(nın) başında hamur açmaktaydı. O işinden başını kaldırıp, ellerini arkasına saklamış halde, hilekârlıkla gülümseyip duran Elvira'ya baktı :

- Göster hadi çocuğum, bu kadar gizlenecek gibi olan neymiş?

5 Elvira cesaret almamış gibi bir daha annesine baktı :

- Abinin bavulunu neden karıştırdın, diye darılıyor musunuz?

Şemsiye Abla gülümsedi :

- O sende artık bir hastalık olup kalmış çocuğum. Ondan kurtulamazsın.

- Ben şimdi babamın ceplerini karıştırmıyorum da...

10 - Haydi öyleyse, yavaş yavaş hepsinden kurtulacaksın daha.

Elvira ailede değerli, tek ve şımarık büyüdü. Nusret okulda okurken daha küçüktü. Sonradan enstitüye gitti.

Babası, Osman Ağa, nereye gitse cebine bir şey koyup mutlaka ona getirirdi. Evine geldikten sonra ise :

15 - Hadi kızım, Elvira, benim cebime bak, sana ne getirdim – deyip, ona askıda asılı ceketini ya da paltosunu gösterirdi.

Elvira ondan bir şey alıp sevinse, Osman Ağa da hoşlanıp gülerdi.

Çocuk büyüdükçe Şemsiye Abla onların ikisine de bu alışkanlığı bıraktırmaya çalıştı, ama o kolay şey değil.

Hep karşısında gülümseyip duran Elvira'ya annesi : - Haydi göster bakayım, - dedi.

20 Elvira ona, uzun dizilmiş boncuk gösterdi. Şemsiye Abla ona dikkatle baktı. Sonra ellerini önlüğüne sürüp, dizilmiş boncukları eline aldı. Onu bir kaç kere döndürüp baktı.

- Bu ağamnın maña ketirgen söündan dülber eken, - dedi Elvira anasına.

Şemsiye apte başını salladı:

- Elbet dülber, em oyle de olmak kerek... - Bir daa dikkatnen közden keçirgen soň, onı Elvirağa kaytarıp berdi:- Yerine koy balam, ağaň duymasın, - dedi tenbiyeleyici sesnen.

- 5 Elvira yanaşa odağa kirdi. Şemsiye apte onıň artundan baktı:- «Nusret kimnidir begengen. Demek, men de endi kelinli olacağım», - dep oylandı. Soň közleri aldında şu boüncaknıň saibi, kelini peyda oldı : dalfidan boylu, nazik, nezaketli...«Bu boüncak oňa pek yaraşır... Eň esası o Nusretni, Nusret ise onı sever...Toyları olğan soň ekisi de raatlık otpuskasını mında keçirirler. Bir ay beraber olurmız. Soň çemodanlarını alıp,
- 10 bizlernen sağıklaşıp çıkıp keterler...» Şemsiye apte şimdi özünü yol ortasında, olarnıň artundan bakıp kalğan kibi is etti. Közleri yaşlandılar. Set üstüne çökti.

Akşam ise oğullarınen keç maalgece lakırdı etip oturdılar. Soň er kes oz yatağına kirdi. Şemsiye apte bayağı vakıtkace ahşane içinde aylandı. Andan çıkıp oğlu yatkan odanıň kapısını açtı ve:

- 15 - Daa üklamaysıñmı, oğlum? - dedi sakın bir sesnen.

Nusret endi söünip yatkan olsa da, daa üklamağan edi. Karşısındaki stol lampası oda içine yeşil ışık saçmakta. Anası kirgeninen çekilip oňa oturmağa yer açtı.

Şemsiye apte kelip oğlunıň gur saçlarını siypadı, soň o köstergen yerge oturdı.

- Siyrek kelip, özünıni sağındırasıñ oğlum, - dedi.

- 20 - Özünizge belli ana, işimni bir yoluna koy-

- Bu ağabeyimin bana getirdiğinden güzelmiş, - dedi Elvira annesine.

Şemsiye Abla başını salladı :

- Elbet güzel, hem öyle de olmalı... - Bir daha dikkatle gözden geçirdikten sonra, onu çıkarıp Elvira'ya verdi : - Yerine koy çocuğum, ağabeyin duymasın, - dedi tenbihleyici sesle.

5

Elvira yan odaya girdi. Şemsiye Abla onun arkasından baktı: - «Nusret kimi beğenmiş. Demek, ben de şimdi gelinli olacağım», - diye düşündü. Sonra gözleri önünde bu boncuğun sahibi, gelini peyda oldu : dalfidan boylu, nazik, nezaketli...«Bu boncuk ona pek yakışır... En doğrusu o Nusret'i, Nusret ise onu seviyor...Düğünleri olmuş sonra ikisi de tatil iznini burada geçirirler. Bir ay beraber oluruz. Sonra bavullarını alıp, bizlerle vedalaşıp çıkıp giderler...» Şemsiye Abla şimdi kendini yol ortasında, onların ardından bakıp kalmış gibi hissetti. Gözleri yaşardı. Sedir(in) üstüne çöktü.

10

Akşam ise oğullarıyla geç vakitlere kadar sohbet edip oturdular. Sonra herkes kendi yatağına girdi. Şemsiye Abla bayağı vakte kadar mutfakta dolandı. Oradan çıkıp oğlu(nun) yattığı odanın kapısını açtı ve :

15

- Daha uyumuyor musun, oğlum? - dedi sakın bir sesle.

Nusret şimdi soyunup yatmış olsa da, daha uyumamıştı. Karşısındaki masa lambası oda(nın) içine yeşil ışık saçmakta. Annesi(nin) girmesiyle çekilip ona oturmaya yer açtı.

Şemsiye Abla gelip oğlunun güre saçlarını okşadı, sonra o(nun) gösterdiği yere oturdu.

20

- Seyrek gelip, kendini özletiyorsun oğlum, - dedi.

- Kendiniz de biliyorsunuz anne, işimi bir yoluna koyun-

ğance evge siyreke kelme kerek oldı. Zanimca endi oyle olmaz...

- Soň oğlüm, endi işine alıştıymı?

Nusret kulümsirep başını salladı. Çünkü, o kelgenden berli bu sualge endi anasına da, babasına da çok kereler cevap bergen edi.

5 Bunı Şemsiye apte de duysa kerek, kolaysızlanğan kibi oldı. Elinen Nusretniñ yorğanınıñ üstünü sıypadı. Biraz oylanıp turdı, soñra:

- Bizim soray bergenimizden duyardırsıñ oğlum, -dedi. - Er alda seniñ yapkan işiñni biz yahşı añlap, doğrusı, tasavur etip olamaymız. Sık-sık bazı şeerlerge de barıp kelesıñ. Bu defa Moskvağa ne için barğanıñni aytkanıñdan añladık. Yañı iş tecribelerini ogrenüv...

10 Bu elbette, ciddi ve murekkep iş.

Nusret bir noktağa bakıp kaldı. Soñra nazarını anasına çevirdi:

- Haberiñiz olğanı kibi ana, men barğan yer, yañı kurulmakta olğan şeer. Anda er şey yañıdan yapılmak kerek. Yañı tükyanlar, donatmalar... Bularniñ episi bizim çalışuvımızğa bağı; toktamadan yañılıklar: araştırmak ve teşebbüsçi olmak kerekmiz...

15 Bu işlerni yapuvda vakıt ve istek meselesi ayrıca yer tuta... Ondan soñ, oyle vakıtlar ola, Moskvada butün Ozbekstan için çoktan çok mal ayırıla. Bundan mutehassıs çağırıla. Anda merkezden adam yollanıla. Oña başka yerden yardımcı olarak, bir ya da eki adam koşa bileler. Yani olardan birisi men ola bilem. Şu mutehassıslar bu taraflarda bir kaç şeerlerde yaşağan butün ealiniñ talabına kore sınırlı yapmaları iyazim. Biz oyle şeyler
20 sınırlamak kerekmiz ki, onı er kes begenip alsın...

Şemsiye apte başını sallap kulümsiredi:

- Vay balam, bizler begenirmi yokmı, dep komşumuzğa bir yavlık almağa cesaret etip olamay-

Çevriyazı : 107

ca(ya) kadar eve seyrek gelmem gerekti. Zannımca bundan sonra öyle olmaz...

- Sonra oğlum, şimdi işine alıştın mı?

Nusret gülümseyerek başını salladı. Çünkü, o geldiğinden beri bu soruya şimdi annesine de, babasına da çok kereler cevap vermişti.

5 Bunu Şemsiye Abla da anlamış olsa gerek, rahatsızlanır gibi oldu. Eliyle Nusret'in yorganının üstünü okşadı. Biraz dolanıp durdu, sonra :

- Bizim soruşumuzdan anlıyorsundur oğlum, -dedi. – Doğrusu, herhalde senin yaptığın işi biz iyi anlayıp, tasavvur edemeyiz. Sık sık bazı şehirlere de gidip geliyorsun. Bu defa Moskva'ya niçin gittiğini söylemeden anladık. Yeni iş tecrübesi kazanmak... Bu elbette, ciddi ve karmaşık iş.

Nusret bir noktaya bakıp kaldı. Sonra yüzünü annesine çevirdi :

- Haberiniz olduğu gibi anne, ben(im) gittiğim yer, yeni kurulmakta olan (bir) şehir. Orada her şeyin yeniden yapılması gerekiyor. Yeni dükkanlar, donatmalar... Bunların hepsi bizim çalışmamıza bağlı; sürekli yenilikler : araştırmacı ve teşebbüssçü olmamız gerekir... Bu işleri yapmak da zaman ve istek meselesi ayrıca önemli... Ondan sonra, öyle zamanlar oluyor, Moskva'da bütün Özbekistan için epey çok mal ayrılıyor. Buradan mütehassıs çağırılıyor. O zaman merkezden adam yollanıyor. Ona başka yerden yardımcı olarak, bir ya da iki adam ekleyebiliyorlar. Yani onlardan birisi ben olabilirim. Bu mütehassıslar(ın) bu taraflarda bir kaç şehirde yaşayan bütün halkın talebine göre sipariş yapmaları gerekli. Biz(im) öyle şeyler sipariş etmemiz gerek ki, onu herkes beğenip alsın...

Şemsiye Abla başını sallayarak gülümsedi :

- Vay çocuğum, bizler, beğenmez mi diye komşumuza bir baş örtüsü almaya cesaret edemiyoruz.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 107

mız. Sen bir kaç şeerniñ adamını aytasıñ. Ozü de şimdiki devirde. Yaşlarımıznıñ, kartlar da çok artta kalmaylar ya, bugun kiygen urbası yarıñğa uymay. Soñ bar da onıñ çaresini tap...

5 -Madam ki bu saade çalışamız, tapmak kerekimiz, mutehassıslar şunıñ içün de azırlanırlar...

Bunıñnen olarnıñ sübeti uzülgen kibi oldı. Lyakin Şemsiye apteniñ aytacakları daa başlanmağan edi. Şemsiye apte: - Yoruldıñmı oğlum? - dedi yavaştan. Lyakin yerinden turmadı. Nusret onıñ daa nelerdir akkında soramağa niyetlengenini, lyakin cesaret etip olamağanını duydu.

10 -Yorulmak?! Yatıp raatlanmaktan yorulacağımı, ana?!- dep kulümsiredi. Soñ ciddiyleşti:

-Men sizni, anaçığım, sabağace dinlemege azırım...

Şemsiye apte birden eyecanlandı, soñ katiy bir kararğa kelgen kibi:

-Sen bizni bağışla oğlum, Elviranen ekimiz seniñ çemodanıñda bir boüncak kördik...

15 Nusret ütkundi. Yerinden köterilip, sağ eliniñ tirsegine tayandı.

-Men onı Nadirege aldım, begenirmi eken ,ana? dedi yavaştan.

-Men bellesem, guzel ediye... Ya Nadire degeniñ kim, balam?

-Nadire yaş kız, bizde çalışa. - Nusret onıñ akkında daa ne aytmak mumkün eken, dep tüşünip kaldı.

20 Şu açuvlanıp ketken künden soñ Nusret Nadireni bir daa körmedi. Bir-eki kün iş yerine degil de, evden doğru bazağa barmak kerek oldı, soñ yolğa çıktı.

Nusret onı sağındı. İşi bitkeninen kanatlanıp uçmak, sevimli Nadirenen korüşmek. Lyakin Taşkentke kelgen soñ doğmuşlarını korip keçmek ke-

Çevriyazı : 108

Sen bir kaç şehrin insanını söylüyorsun. Kendi de şimdiki devirde. Gençlerimizin, ihtiyaçlar da çok geride kalmıyorlar ya, bugün giydiği elbise yarına uymuyor. Sonra gel de onun çaresini bul...

5 - Madem ki bu sahada çalışıyoruz, bulmamız gerekir, mütehasıslar bunun için de hazırlık yapıyor...

Bununla onların sohbeti bölünmüş gibi oldu. Lakin Şemsiye Abla'nın söyleyecekleri daha başlamamıştı. Şemsiye Abla : - Yoruldun mu oğlum? - dedi yavaşça. Lakin yerinden kalkmadı. Nusret onun daha neler hakkında soru sormaya niyetlendiğini, lakin cesaret edemediğini hissetti.

10 - Yorulmak?! Yatıp dinlenmekten yorulacak mıyım, anne?!- diye gülümsedi. Sonra ciddileşti :

- Anneciğim ben sizi, sabaha kadar dinlemeye hazırım...

Şemsiye Abla birden heyecanlandı, sonra kesin bir karara varmış gibi :

- Sen bizi başıyla oğlum, Elvira'yla ikimiz senin bavulunda bir boncuk gördük...

15 Nusret yutkundu. Yerinden doğrulup, sağ elinin dirseğine dayandı.

- Ben onu Nadire'ye aldım, beğenir mi ki ,anne? dedi yavaşça.

- Bence, güzel hediye... Ya Nadire dediğin kim, çocuğum?

- Nadire genç kız, bizde çalışıyor. - Nusret onun hakkında daha ne söylemek mümkün olur, diye düşünüp kaldı.

20 O öfkelenip gittiği günden sonra Nusret Nadire'yi bir daha görmedi. Bir iki gün iş yerine değil de, evden doğru pazara gitmek gerekti, sonra yola çıktı.

Nusret onu özledi. İşi(nin) bitmesiyle kanatlanıp uçmak, sevimli Nadire'yle görüşmek. Lakin Taşkent'e geldikten sonra akrabalarını görüp gitmek ge-

rek edi. Anasına bularnı aytsınmı, yoksa sevgen kızınıñ nişanlı ekenini, onıñ dostları aldına çıkkanlarını, şu vakiadan soñ, o kız nişanını kaytarğanını... Bularnı ikyaye etsinmi? Eger anasınıñ o vakialardan haberi olsa kuanmak degil, otü patlar, tınçlığını terk eter. Gece-kündüz kasevetlenip ürer. Bundanda başka kıznen ekisiniñ arasında, 5 anasına haber aytacak kibi, sevgi akkında daa bir türlü söz olmadı. Nusret anasınıñ oña ep sözsiz bakıp turğanını eslep, şaşmaladı:

Zanımca Nadireni siz de, begenirsiziz, - dedi yavaştan.

Şemsiye apte de Nadire akkında çok şeyler bilmek istep, dünya kadar sual bermege azır edi. Lyakin oğlunıñ şaşmalağanını duyıp, bir sual bile bermedi:

10 -Begenirmiz, oğlum, begenirmiz. Eñ esası, ekiñiz biri-biriñizni sevseñiz... kalğan iş kolay. Endi bizler de kartayıp başladık.

Bu arada komşu odadan Osman ağanıñ boğulıp boğulıp oksürgeni eşitildi.

Şemsiye apte yavaştan yerinden turdı:

-Babañnıñ oksürigi bu yakında kene zıkarladı, tütünden ola eken.

15 Nusret anasinen beraber barıp babasını bakmak istedi.

Lyakin onı Şemsiye apte toktattı:

-Sen ükla, balam, raatsızlanma, men onıñ ilyacını bilem. Şimdi barıp ayaklarını buvlarım. Deral keçip keter... - o, oğlunıñ yorğanını tüzetti ve parmakları ucunda ürip, odadan çıktı. Anasınıñ artından Nusretniñ oyları daa da çatallandılar.

20 Soñki vakıtta babası sık-sık alsızlanıp başladı. Anasında da evelki cesaretlik, memnüni-

Çevriyazı : 109

rek idi. Annesine bunları söylesin mi, yoksa sevdiği kızın nişanlı olduğunu, onun dostları(nın) önüne çıktıklarını, o olaydan sonra, o kız(ın) nişanını iade ettiğini... Bunları anlatsın mı? Eğer annesinin o olaylardan haberi olsa sevinmek değil, ödü patlar, sessizliğini bozar. Gece gündüz kasavetlenip durur. Bundan başka da kızla ikisinin arasında, annesine söyleyecek kadar, sevgi hakkında daha başka bir konuşma olmadı. Nusret annesinin ona hep konuşmadan bakıp durduğunu farkedip, şaşırıldı :

Zannımca Nadire'yi siz de, beğenirsiniz, - dedi yavaşça.

Şemsiye Abla da Nadire hakkında çok şeyler bilmek isteyip, dünya kadar soru sormaya hazırды. Lakin oğlunun şaşırıldığını hissedip, bir soru bile sormadı :

10 - Beğeniriz, oğlum, beğeniriz. En doğrusu, ikiniz birbirinizi severseniz... kalan iş kolay. Şimdi bizler de yaşlanmaya başladık.

Bu arada komşu odadan Osman Ağa'nın boğuk boğuk öksürmesi işitildi.

Şemsiye Abla yavaşça yerinden kalktı :

- Babanın öksürüğü bu yakında yine sıkıştırdı, tütünden oluyormuş.

15 Nusret annesiyle beraber gidip babasını bakmak istedi.

Lakin onu Şemsiye Abla durdurdu :

- Sen uyu, çocuğum, rahatsız olma, ben onun ilacını biliyorum. Şimdi gidip ayaklarını ovalarım. Hemen geçer... - o, oğlunun yorganını düzeltti ve parmakları(nın) ucunda yürüyüp, odadan çıktı. Annesinin ardından Nusret'in düşünceleri daha da çatallandı.

20 Sonraki zamanlarda babası sık sık halsizleşmeye başladı. Annesinde de evvelki cesaret, memnuniyet

yetlik yok. O kün evelden bu ocaknıñ üstüne konacak büyük bahtsızlıknı is etken ve öz duygusından özü içini çekken, korkkan gibi görünmekte edi. Bir vakıtlar Nusret anasından babasının cenkte ağır yaralanğanını ve ak ciğerinde şimdi de oskolka parçası olğanını eşitken edi. Yoksa o... Nusretniñ üregini ağır sıkkan gibi oldı. O yerinden 5 sıçrap turdı. Babası yatkan oda betke doğruldı. Soñ toktalıp dinlendi. Komşu odadan ses-soluk çıkmadı. Barıp krovat üstüne oturdı. «Orta mektepte okuğanda ne kadar tüşüncesiz ve bunıñnen beraber ateş ürekli edi. Dersniñ özünü ileride tarih yaratacak bir karaman gibi is ete edi.

Sınıfdaşlarını şaşırıcı, taaciplendirici vakialarını, aytmağa tırışa turğan. Üçüncimi, 10 dördüncimi sınıfta okuğanda dersten tış okuv meşğuliyeti ötkerilgende oca olardan kim nasıl meraklı şey hakkında ikyaye etmek istegenini soradı. Er daim ükarı sınıf dersliklerinen meraklanğan, olarnı okup ürgen Nusret, elini köterip turdı ve cenübiy Amerikada degil, bütün yer kuresinde eñ büyük deryalardan biri Amazonka hakkında ikyaye etti. Başta o derya hakkında umumiy karakteristika berdi. Bu eñ çok suvlu 15 deryanıñ beş üzden ziyade irmaktan suv alğanını büyük meraknen ikyaye etti. Mart ve aprel ayında deryanıñ suvı daa da ziyadeleşkeni ve on-on beş metr yüksekke köterilgeni yalıları eşip yıkıp beş kilometr genişliginen çevrege yayılğanı hakkında, özünden koşıp, artırıp oyle söyledi ki, bütün talebeler bütün barlıklarinen guya kulakka çevirilip, onı dinlemekte ediler. Şu dersten soñ boş vakıt oldı degence sınıfdaşları onı alkaga ala, 20 meraklı vakialar aytmasını rica ete ediler. Nusretke ise işançnı aklamak kerek. Şunıñ için çeşit ders-

yok. O gün önceden bu ailenin üstüne konacak büyük bahtsızlığı hissetmiş ve kendi duygusundan kendi utanmış, korkmuş gibi görünmekteydi. Bir zamanlar Nusret annesinden babasının savaşta ağır yaralandığını ve akciğerinde şimdi de bomba parçası olduğunu işitmişti. Yoksa o... Nusret'in yüreğine ağrı saplanmış gibi oldu. Yerinden 5 sıçrayıp kalktı. Babası(nın) yattığı odaya doğruldu. Sonra durup dinlendi. Komşu odadan ses soluk çıkmadı. Gidip karyola(nın) üstüne oturdu. «Orta okulda okuduğunda ne kadar düşüncesiz ve bununla beraber ateş yürekliydi. Sanki kendini ileride tarih yaratacak bir kahraman gibi hissediyordu.

Sınıf arkadaşlarını şaşırtıcı, öfkelenendirici olayları, söylemeye uğraşmış. Üçüncü 10 mü, dördüncü mü sınıfta okuduğunda ders dışı okuma çalışması yapıldığında hoca onlardan kim(in) ilginç (bir) şey hakkında konuşmak istediğini sordu. Her zaman üst sınıf dersleriyle ilgilenen, onları okuyup duran Nusret, elini kaldırdı durdu ve Güney Amerika'da değil, bütün yer kürede en büyük nehirlerden biri (olan) Amazon hakkında konuştu. Başta o nehir hakkında genel bilgiler verdi. Bu en çok su (miktarına sahip) 15 nehrin beş yüzden fazla ırmaktan su aldığı büyük ilgiyle anlattı. Mart ve nisan ayında denizin suyu(nun) daha da arttığı ve on on beş metre yükseğe kaldırdığı yalıları tahrip edip yıkıp beş kilometre genişliğiyle çevreye yayıldığı hakkında, kendinden ekleyip, artırıp öyle söyledi ki, tüm öğrenciler bütün varlıklarıyla güya kulak kesilip, onu dinlemekteydiler. O dersten sonra teneffüs oldu deyince sınıf arkadaşları onu halkaya 20 alıyor, ilginç olaylar anlatmasını rica ediyorlardı. Nusret ise (kendine olan) inancını haklı göstermeli. Bunun için çeşitli ders

liklerini, kitaplarını daa da çok okumağa tırışa edi.

- Lyakin yıllar keçdikçe onun tabiatı, intıluvu, merağı da deñiřti. İnsan ayatında ne kadar bahtlı yıllar... Ana-baba yaş, sağlam, řeñ... Lyakin insan bir vakıt oz omürinden tolüsinen memnün olmay eken. Nusretni o vakıt da bir şey raatsızlay edi. Bu sevgi meselesi edi. Nusret sekizinci sınıfta ekeninde, okuv yılının ortalarında, onların sınıfına bir kızçık keldi. O künni Nusret alya bu günki gibi hatırlay. Derske çağ kakılğan soñ sınıfka rus tili ocapçesi yaş bir kızçıknen beraber kirdi. Kızçıkniñ üstünde santraç, kıska paltosu, başında beyaz şalçık. Sınıf salkın olğanı için talebeler paltonen otıra ediler. Ocapçe yanı talebeni başta sınıf başı Nusretnen ve soñra digerlerinden tanış etti.
- 10 Arttaki ralelerden birine oturttı. Çünkü oğdekilerinde boş yer yok edi. Kızçık, Sayde, deral çantasından kitap, defterlerini çıkarıp, rale üzerine koydı. Men azırım, degenkibi ocapçeğe baktı.

Ders başladı. Sual-cevaptan soñ ocapçe yanı mevzünü ikyaye etip başladı. O sınıf içinde artka-aldka ürip, dersni anlatmakta edi.

- 15 Saydeniñ yanından keçeyatkanda birden toktadı, oña meraknen baktı. Bu nazik kızçıkniñ sağ omuzu üstünden aşağı, yılan gibi sarkkan uzun orgüsini, avüçü içinde koterdi. Butün talebelerniñ dikkatı ve közleri onda olğanını unutsa kerek, taaciplen gen alda başını kondelen salladı. Soñ orgü tutkan elini biraz koterip-endirdi:

- Salmaklı, ağır ve lyakin dülber, - dedi.

- 20 Boyle saçını omüründe birinci kere körgen gibi taaciplenmekte edi. Ola bile, o Moskva túbündeki şeerlerden birinde institutını bitirgen, mında rus tili dersi bermege yollanılgan yaş mutehassıs edi.

kitaplarını, diğer kitapları daha da çok okumaya çalışıyordu.

Lakin yıllar geçtikçe onun tabiatı, hevesi, merakı da değişti. İnsan hayatında ne kadar şanslı yıllar... Ana baba genç, sağlam, mutlu... Lakin insan bir vakit kendi ömründen tamamıyla memnun olmuyormuş. Nusret'i o zaman da bir şey rahatsız ediyordu. Bu
5 sevgi meselesiydi. Nusret sekizinci sınıfta iken, okul yılının ortalarında, onların sınıfına bir kızcağız geldi. O günü Nusret hala bu günkü gibi hatırlıyor. Ders zili çaldıktan sonra sınıfa Rus dili öğretmeni genç bir kızla beraber girdi. Kızın üstünde kareli, kısa paltosu, başında beyaz şal. Sınıf soğuk olduğu için öğrenciler paltıyla oturuyorlardı. Öğretmen yeni öğrenciyi başta sınıf başkanı Nusret'le ve sonra diğerleriyle tanıştırdı. Arkadaki
10 sıralardan birine oturttu. Çünkü öndekilerde boş yer yoktu. Küçük kız, Sayde, hemen çantasından kitap, defterlerini çıkarıp, sıra(nın) üzerine koydu. Ben hazırım, dergibi öğretmene baktı.

Ders başladı. Soru cevaptan sonra öğretmen yeni konuyu anlatmaya başladı. O sınıf içinde ileri geri yürüyüp, dersini anlatmaktaydı.

15 Sayde'nin yanından geçerken birden durdu, ona merakla baktı. Bu nazik kızın sağ omzu üstünden aşağı, yılan gibi sarkan uzun örgüsünü, avcu(nun) içinde kaldırdı. Bütün öğrencilerin dikkati ve gözleri(nin) onda olduğunu unutmuş olsa gerek, şaşırılmış halde başını iki yana salladı. Sonra örgü(yü) tutan elini biraz kaldırıp indirdi :

- Güçlü, ağır ancak güzel, - dedi.

20 Böyle saçı ömründe ilk kez görmüş gibi şaşırıyordu. Vallahi Billahi, o Moskva yakınlarındaki şehirlerden birinde enstitüyü bitirmiş, buraya Rus dili dersi vermeye yollanmış genç (bir) mütehassıdı.

Ocapçe dülber saçnıñ saibine suklanğan kibi baktı, soñra biraz egildi :

- Bu orgüler seniñ başıñnı ağırttırmaylarmı? - dedi.

Saydeniñ çeresi ateş kibi kızardı. «Yok» degen manada başını kondelen salladı...

5 Tenefüske çañ kakılıp, ocapçe sınıftan çıkar-çıkamaz, Sayde evelden tanığan adam kibi, bir türlü, çekinmeden, Nusretniñ yanına keldi ve dersnen bağılı çeşit süaller berip başladı.

Aradan eki-uç kün keçer-keçmez Saydeniñ pek yahşı okuğanı belli oldı. Soñundan ise butün mektep boünca çeber ressam, kyamil, keskin sesli yırıcı, temaşacılarını esir etici oüncı olarak tanıldı.

10 Ükarı sınıflarda okuğan oğlanlar onıñnen meraklanıp başladılar. Lyakin Sayde olarnıñ birine kulak asmağan kibi ürdi. Kıznıñ bu mektepte eñ yakın dostu, Nusret edi. Bunıñ içünmi, yoksa başka bir sebep daa oldımı, Sayde kaysı tögereklerde iştirak etse Nusret de anda buluna edi. Aveskyarlar tögereginde Sayde yırlay, Nusret ise oña mandalınanen zil tuta. Künler keçtikçe Nusret ozünde hucur duyğular is etip başladı. Saydeni er dakika 15 körmek istey. Kitap okuğanda kız satırlar içinden, mandalina çalğanda teller arasından bakıp, kulümsiregen kibi körüne. Dersten çıkkan soñ evlerine degil, Sayde yaşağan mektep yatakhanesine aşka edi.

Elbet o vakıt Nusret kızğa:

20 «Men seni sevem, inanmasañ, benim, iç bir vakıt senden başkasını körmegen ve körmeycek közlerime bak. Olar seni sevgenine yemin-ant eteler. Eger yalan söylesem olar kör olsunlar! Menim butün barlığım –vucudımnıñ er bir uceyresini seniñ sevgiñ sarıp aldı, inanmasañ mına, şimdi, bu

Çevriyazı : 112

Öğretmen güzel saçın sahibine imrenmiş gibi baktı, sonra biraz eğildi :

- Bu örgüler senin başını ağrıtmıyor mu? - dedi.

Sayde'nin yüzü ateş gibi kızardı. «Yok» anlamında başını iki yana salladı...

5 Tenefüse zil çalıp, öğretmen sınıftan çıkar çıkmaz, Sayde önceden tanıdığı biri gibi, bir şekilde, çekinmeden, Nusret'in yanına geldi ve dersle ilgili çeşitli sorular sormaya başladı.

Aradan iki üç gün geçer geçmez Sayde'nin pek iyi okuduğu belli oldu. Sonradan ise bütün okul boyunca maharetli ressam, kusursuz, keskin sesli şarkıcı, izleyicilerini esir edici oyuncu olarak tanındı.

10 Üst sınıflarda okuyan oğlanlar onunla ilgilenmeye başladılar. Lakin Sayde onların (hiç)birine kulak asmamış gibi davrandı. Kızın bu okulda en yakın dostu, Nusret'ti. Bunun için mi, yoksa başka bir sebep mi vardı, Sayde hangi grubta bulursa Nusret de orada bulunuyordu. Amatörler grubunda Sayde şarkı söylüyor, Nusret ise ona mandolinle eşlik ediyor. Günler geçtikçe Nusret kendinde acayip duygular hissetmeye başladı. Sayde'yi her dakika görmek istiyor. Kitap okuduğunda kız satırlar içinden, 15 mandolin çaldığında teller arasından bakıp, gülümsüyor gibi görünüyor. Dersten çıktıktan sonra evlerine değil, aceleyle Sayde(nin) kaldığı okul yatakhanesine koşuyordu.

Elbet o zaman Nusret kıza :

20 «Ben seni seviyorum, inanmıyorsan, benim, hiçbir zaman senden başkasını görmeyen ve görmeyecek gözlerime bak. Onlar seni sevdiğine yemin ediyorlar. Eğer yalan söylüyorsam onlar kör olsunlar! Benim bütün varlığım –vücudumun her bir hücrecini senin sevgin sardı, inanmıyorsan işte, şimdi, bu

dakkada ozümni elyak etmege azırım», dep yemin-ant etmedi.

Yalnız kızını, ucları kuvurçıklanıp, kaşlarınace köterilgen, gur kirpikli, üregindeki bildirmemege tırışkan kibi bakkan tılsımlı, balaban-balaban közlerine mazun-mazun tikilip, terenden koküs keçirgenini ozü de duymay edi. Lyakin ket-kete Nusrette olğan
5 bu deñişmelerni duyıp başlağan kız, burnunu koterdi. Ozünü ondan uzakça tutmağa tırıştı. Bu al Nusretni pek eziyetley edi. Lyakin onda olğan yigitlik ğururı onı kızğa yalvartmay edi. Boyle vakıtlarda ise Sayde Nusretni asabiylendirmek için onı yanında başka oğlanlarnen şakalaşa, mektepten olarnen beraber kayta edi. Nusretni ise üregi yana-alevlene, eleminden bütün gece üklap olamay edi. Boyle al eki yıl devam etti. Bu
10 eki yıl devamında, Sayde başka birisinen dostlaşkan olsa, belki de Nusret ondan üzünü çevirir edi. Lyakin oyle de yapmadı.

Zaten Saydeniñ hucur adetleri bar edi. Nusret kulak asmağan kibi olsa raatsızlana, onı dikkatını celp etmege tırışa turğan. Kızını bu areketleri, üregini sevgi biylegen Nusretke oz tesirini köstermey kalmay edi.

15 Onıncı sınıfını bitirüv arfesinde Sayde birden deñiştı. Er vakıt Nusretniñ yanında bulunmağa tırışa edi. Attestatlarını alğan künü bütün sınıflarnen Nusretlerniñ evlerine toplandı. Sayde bu akşamğa açık kok renkli, yañı anter kiyip keldi. Ayağında beyaz ayakkapları... Ekseri vakıt Nusretnen oynadı. Dersiñ, bu akşam olarnıñ toyları olmakta edi. Albu ise bu künden soñ olar okumak ve çalışmak için ayrı-ayrı yerlerge ketmekte
20 ediler. Yaşlar-kızlar keç maaldece oynadılar. Soñ bu akşamniñ asılı neden ibaret olğanını añlap, is etip başladılarını, yoksa yoruldı-

dakikada kendimi yok etmeye hazırım», deyip yemin etmedi.

Yalnız kızın, uçları kıvrılıp, kaşlarına kadar yükseltilmiş, gür kirpikli, yüreğindeki bildirmemeye çalışır gibi bakan tılsımlı, iri iri gözlerine mahzun mahzun bakıp, derinden iç geçirdiğini kendi de hissetmiyordu. Lakin gitgide Nusret'te olan bu 5 değişimleri hissetmeye başlayan kız, burnunu kaldırdı. Kendini ondan uzak tutmaya çalıştı. Bu durum Nusret'i çok üzüyordu. Lakin onda olan yiğitlik gururu onu kıza yalvartmıyordu. Böyle zamanlarda ise Sayde Nusret'i kızdırmak için onun yanında başka oğlanlarla şakalaşiyor, okuldan onlarla beraber dönüyordu. Nusret'in ise yüreği yanyor, alevleniyor, üzüntüsünden bütün gece uyuyamıyordu. Bu durum iki yıl devam 10 etti. Bu iki yıl devamında, Sayde başka birisiyle yakınlaşmış olsa, belki de Nusret ondan vazgeçerdi. Lakin öyle de yapmadı.

Zaten Sayde'nin acayip huyları vardı. Nusret kulak asmamış gibi olsa rahatsız oluyor, onun dikkatini çekmeye çalışıyordu. Kızın bu hareketleri, yüreğini sevgi kaplayan Nusret'e kendi tesirini göstermiyordu.

15 Onuncu sınıfı bitirme arifesinde Sayde birden değişti. Her an Nusret'in yanında bulunmaya çalışıyordu. Diplomalarını aldıkları gün bütün sınıflarla Nusretler'in evinde toplandılar. Sayde bu akşama açık mavi renkli, yeni elbise giyip geldi. Ayağında beyaz ayakkabıları... Çoğu zaman Nusret'le dansetti. Sanki, bu akşam onların düğünleri olmaktaydı. Halbuki bu günden sonra onlar okumak ve çalışmak için ayrı ayrı yerlere 20 gitmekteydiler. Delikanlılar kızlar geç vakte kadar dansettiler. Sonra bu akşamın aslının neden ibaret olduğunu anlayıp, hissetmeye başladılar mı, yoksa yoruldu-

larmı, ekişer-uçer olup kenarğa, çekildiler. Ortalıkı sükünet sarğan kibi oldı. Bu vakıt Sayde ortağa özünüñ on beş-on altı yaşındaki oğlan kardaşınen çıktı. Oğlançıkınıñ kolunda mandalinası. O ortağa çıkkannınen nasıldır bir yırınıñ makamını çalıp başladı. Oña Saydeniñ cam kibi keskin, aenkli, insanınıñ üregini esir alıcı tatlı sesi koşıldı.

5

...Sevdim seni, etmem inkyar,

goñül sende kaldı karar,

Sevdam saña sönmez, yanar

Severim, kimseler bilmez,

10 Yanarım, kimse söndürmez.

Yır er kesni ayrette kaldırdı. Çünkü Sayde bu türkünü birinci kere yırlamakta edi. Nusret ise onu özüne ayılğan sözler olarak kabul etti. Sevinçinden közleri ateşlendi.

15 Nusret okumak için institutka ketti, Sayde evlerinde kaldı, çalıştı. Mektüpleşüv başladı. Sevgiden baas etken ateşli, araretli, mektüpler. Lyakin teessüf ki, Nusret ikinci kursta okuğanda Sayde bir daa türlendi. Yigitke büyük baht bağışlağan mektüplerniñ artı kesildi...

20 Kız, institutka ğiyabiy okumağa kirecekte bir imtianni tutup olamay, buña şaşa. Mektepte bütün derslerden alya okuğan kızğa, bu pek elem ete. Yana-kuye. Kızğa kene şu, ozü osal işareti koyğan yaş, oca yardım elini uzata. Kozyaşını sile. Onıñ yardımınen Sayde institutka kire, kuvana...

Nusret Saydeniñ şu ocağa akayğa çıkkannını eşitkende yanğanından ozünü koymağa yer tapalmağan edi. Ateşke tüşken yılan kibi çapalandı. Saydeniñ sevgisi üreginde omürlik boyle iç sönmeycek bir ateş kibi alevlenip turar belledi. Lyakin

Çevriyazı : 114

lar mı, ikişer üçer kenara çekildiler. Ortılığı sükunet sarmış gibi oldu. O an Sayde ortaya kendisinin on beş, on altı yaşındaki erkek kardeşiyle çıktı. Oğlancığın kolunda mandolini. O(nun) ortaya çıkmasıyla bir şarkının makamını çalmaya başladı. Ona Sayde'nin cam gibi keskin, ahenkli, insanın yüreğini esir alan tatlı sesi eklendi.

5

...Sevdim seni, etmem inkâr,

gönül sende kaldı karar,

Sevdam sana sönmez, yanar

Severim, kimseler bilmez,

10 Yanarım, kimse söndürmez.

Şarkı herkesi hayrette bıraktı. Çünkü Sayde bu türküyü ilk kez söylemekteydi. Nusret ise onu kendine söylenmiş sözler olarak kabul etti. Sevincinden gözleri parladı.

Nusret okumak için enstitüye gitti, Sayde evlerinde kaldı, çalıştı. Mektuplaşma başladı.

15 Sevgiden bahseden ateşli, hararetli, mektuplar. Lakin ne yazık ki, Nusret ikinci kursta okuduğunda Sayde bir daha değişti. Delikanlıya büyük mutluluk veren mektupların ardı kesildi...

Kız, enstitüye dışarıdan okumaya gireceği zaman bir imtihanı başaramıyor, buna şaşırıyor. Mektepte bütün derslerden çok başarılı olan kıza, bu pek üzüntü veriyor. Çok

20 üzüyor. Kıza sadece bu, düşük not veren genç hoca yardım elini uzatıyor. Gözyaşını siliyor. Onun yardımıyla Sayde enstitüye giriyor, seviniyor...

Nusret Sayde'nin bu hocayla evlendiğini duyduğunda yandığından kendini koymaya yer bulamıyordu. Ateşe düşmüş yılan gibi çırpındı. Sayde'nin sevgisi yüreğinde ömür boyu böyle hiç sönmeyecek bir ateş gibi alevlenip durur zannetti. Lakin

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 114

vakıt er nasıl ateşni de savuştıra. Endi o işançsız sevgiden kurtulmakta. Nadireni sevdi. Lyakin üregini endi başka şey - babasının vaziyeti raatsızlap başladı...

Bu arada kapı açılıp, bosağa üstünde Şemsiye apte koründi. O oğlumı üklamağanını korip, taaciplengen kibi oldı.

5 - Nusret, bu vakıtkace ne için üklamadıñ, oğlum? - dedi taaciplengen alda.

- Babam nasıl, ana?

- Üklay, endi çoktan üklap kalğanı... Aytım da saña, episi tütünden olğan şey. Onı bıraksa, sarımsak kibi olup ketecek. Aydı sen de ükla, oğlum, -dep kapını yavaştan ortti.

10

13

Uyleden soñ küneş, küzdeki kibi kızdırdı, yerde bir dane kar burtügi kaldırmadı. Adamların üstlerindeki kışlık urbaları ağırlık etip başlağan edi. Bazıları paltolarını yapıncanen deñiştirmege de yetiştirdiler. Buña er kes taaciplengen edi. Kelmekte olğan
15 yaş, takatlı yañı yıl, bosağada, arada olğanı-olacağı «mesafe» bir kün, lyakin daa onıñ fenti sezilmey... Yaşlar, kızlar, yañı yılda bir-birlerini kartopaçnen şıbalamak degil, istraat bağçasında tanets oynaycakımız ğaliba, dep kulüşmekte ediler. Lyakin o, ne kadar fentsız, zayıf korünse de, er mevsim, vaktı kelgende, degenini yapa eken. Ertesine, akşam üstü, küneşli ava birden deñiştı. Umüt etmeden, yerni tezce ortmek için aşıkkan
20 kibi, yapalak-yapalak kar yağıp başladı. Aradan biraz vakıt keçken soñ, o yerni ortmek degil, maşınaların, adamların ürmesi bile kıyınlaştı.

Nusret içeri kirecekte kapı yanında toktap,

Çevriyazı : 115

vakit bir şekilde ateşi de savuşturuyor. Şimdi o ümitsiz sevgiden kurtulmakta. Nadire'yi sevdi. Lakin yüreğini şimdi başka şey - babasının durumu rahatsız etmeye başladı...

Bu arada kapı açılıp, eşig(in) üstünde Şemsiye Abla görüldü. O oğlunun uyumadığını görüp, şaşırılmış gibi oldu.

5 - Nusret, bu vakte kadar niçin uyumadın, oğlum? - dedi şaşırılmış (bir) halde.

- Babam nasıl, anne?

- Uyuyor, şimdi çoktan uyuyup kaldığı... Söyledim de sana, hepsi tütünden olmuş şey. Onu bıraksa, sarımsak gibi olup gidecek. Haydi sen de uyu, oğlum, -deyip kapıyı yavaşça kapattı.

10

13

Öğleden sonra güneş, sonbahardaki gibi (etrafı) ısıttı, yerde bir tane kar tanesi bırakmadı. İnsanların üstlerindeki kışlık elbiseleri ağırlık etmeye başlamıştı. Bazıları
15 paltolarını pelerinle değiştirmeye de kalkıştılar. Buna herkes şaşırılmıştı. Gelmekte olan taze, güçlü yeni yıl, eşikte, arada olan «mesafe» bir gün, lakin daha onun gücü sezilmiyor... Delikanlılar, kızlar, yeni yılda birbirlerini kartopuyla vurmak değil, parkta
20 tenis oynayacağız galiba, deyip gülüşmekteydiler. Lakin o, ne kadar güçsüz, zayıf görünse de, her mevsim, vakti geldiğinde, dediğini yapıyordu. Ertesi gün, akşam üstü, güneşli hava birden değişti. Ansızın, yeri çabucak örtmek için acele etmiş gibi, lapa lapa kar yağmaya başladı. Aradan biraz vakit geçtikten sonra, o yeri örtmek değil, arabaların, insanların yürümesi bile zorlaştı.

Nusret içeri girecekken kapı(nın) yanında durup,

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 115

ayakkaplarının karını kaktı, mukaytlıknen başından kalpağını çıkardı. Onı uzun ünlü kumral kalpağı bem-beyaz edi. Yigit hoşlanıp kulümsiredi. Onı kakmadı, kaytadan kiydi.

5 Keniş zalğa kirgende ortada, adamlarğa bayram ruhu bağışlamakta olğan yapalak arçanı ziyetlemekte olğan kızlar birden ses-şamata koterdiler.

-Karbaba keldi, karbaba keldi, - dep bağırıştılar. Onı yanında peyda olğan Sabohat parmakları ucuna köterildi.

-Nusret, şimdi sizni Nadire körse esini coyar! - dedi onı kulağına.

-Nadire keldimi yoksa?..

10 Sabohat komür siyalığındaki közlerini süzip kulümsiredi.

-Ha, aycamalmı soğindilarmi?..

Sabohat bugün pek şeñ edi. Nusret onı şimdi, babasına erkelengen kiçkene, şaylı kızıkka beñzetti. Zaten, Nusret onda yaş balalarğa ait bir şey olğanını er daim is ete edi. Lyakin bu onı dülber çeresindemi, yoksa fidannı aңdırğan boü - postundamı, temiz kalbindemi, aydın bakışlı közlerindemi? Asılını ozü de bilmey. O birden başından kalpağını çıkardı. Ustünden endi irimekte olğan azaçık karnı alıp, Sabohatnı çeresine tiysetti.

-Onı bugün sabadan berli körmedim, kerçekten de sağındım, - dedi.

Bu vakıt arça artından Velyadiye çıktı.

20 -Aydı, soñ sırdaşırsıñız, şimdi çalışmak kerekimiz, dostlar, boyle kıbırdasak yañı yılını karşılap almak degil, eskisini bile ozğarıp olamamız, şimdi müsafirlerimiz de kelip başlarlar, siz ise ozüñizni sıkımsıñız. Evge kirgence müsafir, kirgen soñ ise konakbay kızarır, degen sözni eşittiñizmi? -dep küldi. Soñra Nusretke:

Çevriyazı : 116

ayakkabılarının karını silkti, itinayla başından kalpağını çıkardı. Onun uzun ünlü açık kestane (renkli) kalpağı bembeyazdı. Delikanlı hoşlanarak gülümsedi. Onu silkmedi, yeniden giydi.

5 Geniş salona girdiğinde ortada, insanlara bayram ruhu veren yayvan küçük ardıcı süslemekte olan kızlar birden çılgık attılar.

- Kardanadam geldi, kardanadam geldi, - diye bağıştılar. Onun yanında beliren Sabohat parmakları(nın) ucunda yükseldi.

- Nusret, şimdi sizi Nadire görse aklını kaybeder! - dedi onun kulağına.

- Nadire geldi mi yoksa?..

10 Sabohat kömür siyahlığındaki gözlerini süzüp gülümsedi.

- Ha, ay cemali özlediler mi (özledin mi)?..

Sabohat bugün pek mutluydu. Nusret onu şimdi, babasına şımaran küçük, sevimli kızcığa benzetti. Zaten, Nusret onda küçük çocuklara ait bir şey olduğunu her zaman hissedirdi. Lakin bu onun güzel yüzünde mi, yoksa fidanı andıran boy posunda mı, 15 temiz kalbinde mi, aydın bakışlı gözlerinde mi? Aslını kendisi de bilmiyor. O birden başından kalpağını çıkardı. Üstünden şimdi erimekte olan azıcık karı alıp, Sabohat'ın yüzüne değırdirdi.

- Onu bugün sabahtan beri görmedim, gerçekten de özledim, - dedi.

O vakit küçük ardıcı(ın) arkasından Velyadiye çıktı.

20 - Haydi, sonra sohbet edersiniz, şimdi çalışmamız gerekiyor, dostlar, böyle hareket edersek yeni yılı karşılamak değil, eskisini bile uğurlayamayız, şimdi misafirlerimiz de gelmeye başlarlar, siz ise kendinizi sıkıyorsunuz. Eve girinceye kadar misafir, girdikten sonra ise ev sahibi kızarır, sözünü duydunuz mu? -diye güldü. Sonra Nusret'e :

- Soň, Nusret anda işler nasıl? - dedi.
- Men bellesem, müşteriler hoşnutlar.
- Bizge keregi de şu.Ya şorbacılar kaydalar?
- Episi andalar...

5 Nusret paltosını çıkarıp, çüyge astı. Kalpağını onıñ üstüne koydı.

-Tahir İsmatüllayeviç şimdi keldi. Onıñ kuañğanını körseñiz. Tükyan içinde adiy bir satıcı kibi çevirile. Lyakin Askaralinen Nazim aka ciddiylar, - o bıcağıñıñ yakasını tüzetti, Velyadiyenen Sabohatka çırayını sıtıp baktı:

-Mına boyleler...

10 - İnat adamlar. Aksız olğanlarını ozleri de duyalar, lyakin...

-Lyakin, Velyadiye hanım, attan tüşşeler de, egerden tüşmek istemeyler daa, -dedi Sabohat.

- Ya Nusretniñ yapkanları : em ozümüzniñ işimiz, plan meselemiz, demek isteyim ve em de müşteriler için yahşı olsa?!..

15 -O vakıt ne demek mumkün, başka, sebepleri bardır daa...

Sabohat Nusretnen Velyadiyege bakıp kulümsiredi.

-Men daa başlanğıç sınıfta okuy edim, uçmi, dörtmi,- o elini salladı,- aydı şimdi bunıñ emiyeti yok. Sınıfımızda, bizim komşumuz, bir kızçık mektepke sıcak, yakalı, dülber palto kiyip keldi. Menim biraz küncülük tabiatım bar edimi, yoksa ana-babamniñ bir kızı olğanım içinmi, boyle şeylerge pek tez kıza edim. Ders bitkence çırayımnı sıtıp oturdım. Kızğa tez-tez koz kıyığınen bakıp ala edim. Evge barğanımnın anamniñ boynuna sarıldım. Olıp keçken vakianı aňlattım. Eger maña da oyle palto almasa, mektepke barmaycağımnı bildirdim.

Anam tüşünip kaldı. Birazdan soñ: «Saña sı-

Çevriyazı : 117

- Sonra, Nusret orada işler nasıl? - dedi.

- Bana göre, müşteriler memnunlar.

- Bize gereken de bu. Ya patronlar nerede?

- Hepsi orada...

5 Nusret paltosunu çıkarıp, askıya astı. Kalpağını onun üstüne koydu.

- Tahir İsmatüllayeviç şimdi geldi. Onun sevincini görseniz. Dükkan içinde sıradan bir satıcı gibi dönüyor. Lakin Askarali ile Nazim Bey ciddiler, - o ceketinin yakasını düzeltti, Velyadiye'yle Sabohat'a yüzünü asarak baktı :

- İşte böyleler...

10 - İnat(çı) insanlar. Haksız olduklarını kendileri de hissediyorlar, lakin...

- Lakin, Velyadiye Hanım, attan düşseler de, eyerden daha inmek istemiyorlar, -dedi Sabohat.

- Ya Nusret'in yaptıkları : hem kendi işimiz, plan meselemiz, demek istiyorum ve hem de müşteriler için iyi olsa?!..

15 - O zaman (bir şey) demek ne mümkün, daha başka sebepleri vardır...

Sabohat Nusret'le Velyadiye'ye bakıp gülümsedi.

- Ben daha birinci sınıfta (mı) okuyordum, üç mü, dört mü,- o elini salladı,- haydi şimdi bunun önemi yok. Sınıfımızda, bizim komşumuz, küçük (bir) kız okula sıcak, yakalı, güzel (bir) palto giyip geldi. Benim biraz kincilik tabiatım mı vardı, yoksa ana babamın tek kızı olduğum için mi, böyle şeylere pek çabuk kızılıyordum. Ders bitince suratımı asıp oturdum. Kıza sık sık göz ucuyla bakıp duruyordum. Eve varışımla annemin boynuna sarıldım. Olup biten olay(lar)ı anlattım. Eğer bana da öyle palto almazsa, okula gitmeyeceğimi bildirdim.

Annem düşünceye daldı. Biraz sonra: «Sana sı-

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 117

cak, yakalı palto almağa men de isteyim, akçamız, şükür, yok degil, lyakin onı kaydan tapayım, balam», - dedi. «Babama aytınız, o tapar!» dep agladım men. «Babañ tükyancı degil, zavodda injener çalışa, saña paltanı kaydan tapacak? - dedi yavaştan.

Men, burnumnu çekip o kızniñ babası da, tükyancı olmağanını aytım.

5 «Lyakin anası becerikli kadın», dedi anam. Men bu sözni anlamadım. «Yakalı paltonen bu becerikli sözniñ ne alıp berecegi bar?» dep tüşündim.

Men biraz daa şınşıklağan soñ anam birden elimden tutıp, mennen beraber o kızçıklarnıñ evine bardı. Bizni becerikli kadınıñ ozü karşılap aldı. Anam kıynala-kıynala oña ozüniñ vaziyetini aqlattı. Kadın başını sallap, şakıldap küldi. «Soddasızda, 10 koşnu, hammasınıñ jazosi pul», dedi. Soñ maña baktı. Meni yaş bala dep bilse kerek, aytacak sözüni gizlemedi: «Boyle mallar çayçakanen satıla», dedi. Boyleliknen, şu küni akşama men de paltolı oldım, lyakin men paltodan da ziyade becerikli kadınıñ sözleriniñ manasını anlamağa tırışkan edim. Anam maña onı aqlatmadı. Men bu sözniñ asılını komşu kızçıktan sorap bildim. O menden bir şey gizlemedi. Sınıfta bizler endi 15 biri-birimiznen, yakın edik. Çünki ekimizniñ de bir soy paltomız bar, ondan soñ kızçıknıñ anası bizge yardım etti...

Kızçık şu sözniñ manasını maña şöyle aqlatkan edi: «Maallemizdeki tükyanğa guzel şey kelse, mına bizim paltolarımız kibi, tükyancı, olarnı er kes körsin dep asıp koymay, beštahta tübüne saklay. Soñ, mına bizim kibi tanışlarına saklap, oz fiyatından tış üstüne 20 on-on beş kumüş koyıp sata. Bu em ozüne ve em de bizlerge yahşı...

cak, yakalı palto almayı ben de istiyorum, paramız, şükür, yok değil, lakin onu nereden bulayım, çocuğum», - dedi. «Babama söyleyiniz, o bulur!» deyip ağladım. «Baban dükkancı değil, fabrikada mühendis (olarak) çalışıyor, sana paltoyu nereden bulacak? - dedi yavaşça.

5 Ben, burnumu çekip o kızın babası(nın) da, dükkancı olmadığını söyledim.

«Lakin annesi becerikli kadın», dedi annem. Ben bu sözü anlamadım. «Yakalı paltoyla bu becerikli sözünün ne alakası var?» diye düşündüm.

Ben biraz daha sızlandıktan sonra annem birden elimden tutup, benimle beraber o kızcağızların evine gitti. Bizi becerikli kadının kendisi karşıladı. Annem acı çeke çeke
10 ona kendisinin durumunu anlattı. Kadın başını sallayıp, kıkırdayarak güldü. «Çok safsın, komşu, hepsinin başı para», dedi. Sonra bana baktı. Beni küçük çocuk olarak biliyor olsa gerek, sözünü esirgemedi : «Böyle mallar karaborsada satılıyor», dedi. Böylelikle, o gün akşam ben de paltolu oldum, lakin ben paltodan da ziyade becerikli kadının sözlerinin manasını anlamaya çalışıyordum. Annem bana onu anlatmadı. Ben
15 bu sözün aslını komşu(nun) küçük kızından öğrenebildim. O benden bir şey gizlemedi. Sınıfta bizler şimdi birbirimizle, yakındık. Çünkü ikimizin de aynı tip paltosu var, ondan sonra küçük kızın annesi bize yardım etti...

Kızcağız bu sözünün anlamını bana şöyle anlatmıştı : «Mahallemizdeki dükkana güzel (bir) mal gelse, işte bizim paltolarımız gibi, dükkancı, onları herkes görsün diye asıp
20 koymuyor, tezgâh altına saklıyor. Sonra, işte bizim gibi tanıdıklarına saklayıp, kendi fiyatının üstüne on on beş ruble koyup satıyor. Bu hem kendine ve hem de bizler (için) güzel...

Olar uçü de şakıldap küldiler. Velyadiye ozünü kulküden zornen toktattı.

- Şimdi devir başka, Sabohat, köresiñmi bizde nasıl tükyanlar açılıp başladı? «Yılbaş bahşışları...»

5 - Anda çalışkan adamlar da başkalar, - Nusret elinen Velyadiyeni, Sabohatnı ve ozünü kösterdi.

- Anda o kadar iş olup da, sen mında ne yapasın?- dedi Velyadiye.

- Men endi anda yapacağımnı yaptım belleyim. Mında, sizlerge yardım etmek için kaçıp keldim. Şimdi siziñ esaretiñiz altındam, istegeniñiz kadar çalıştırıñız...

10 - Aysa emirimizni diñle! Sabohat, davranmak kerekimiz, şimdi Nadire de kelir. O kelgen soñ emir etmek degil, bu yigitniñ yanından bile keçip olamamız, - dedi Velyadiye.

- O siziñ için evelki kiyik Nadire degil, etrafıñızda elge alıştırılğan karaca kibi dolana. Yakın sırdaşıñız. Belki başkasından korkadırsıñız? E, Sabohat, ne için sustıñız? Bu akşam belki aziz müsafirleriñi - poççamlarıñı karşılap alırmız.

15 Sabohat omuzlarını, kıstı, Nusretke, ozünden sorayıñız, degen kibi işmar etip, arça üstündeki yaltıravuk, balaban cam şarnı alıp, başka dalğa asmakta olğan Velyadiyeni kösterdi.

Velyadiye bunı duysa da ozünü sıkmağan kibi tuttı, soñ işinde devam etti:

- Sen o müsafirni pek sağındıñ, ğalba, Nusret? - dedi yavaştan. - Saña yakında barmadımı, yoksa...

20 - Ne için ya, kele, lyakin men seniñ müsafiriniñ olarak kelgenini körmek ister edim... Bunı Feratnıñ toında yaparsıñ, dep umüt etken edim, lyakin teessüf ki, oyle cesürlük yapamadıñ.

Çevriyazı : 119

Onların üçü de kıkırdayarak güldüler. Velyadiye kendini gülmemek (için) zor tuttu. -

Şimdi devir başka, Sabohat, görüyor musun bizde nasıl dükkanlar açılmaya başladı?

«Yılbaşı hediyeleri...»

5 - Orada çalışan insanlar da başkalar, - Nusret eliyle Velyadiye'yi, Sabohat'ı ve kendini gösterdi.

- Orada o kadar iş varken, sen burada ne yapıyorsun?- dedi Velyadiye.

- Ben şimdi orada yapacağımı yaptım sanıyorum. Buraya, sizlere yardım etmek için kaçıp geldim. Şimdi sizin emriniz altındayım, istediğiniz kadar çalıştırın...

10 - Öyleyse emrimizi dinle! Sabohat, harekete geçmemiz gerekiyor, şimdi Nadire de gelir. O geldikten sonra (bırak) emretmeyi, bu delikanlının yanından bile geçemeyiz, - dedi Velyadiye.

- O sizin için önceki geyik Nadire değil, etrafınızda ele alıştırılmış karaca gibi dolanıyor. Yakın sırdaşınız. Belki başkasından korkardınız? E, Sabohat, niçin sustunuz? Bu akşam belki aziz misafirleri - eniştemleri karşılayabiliriz.

15 Sabohat omuzlarını kaldırdı, Nusret'in kendisine sorun der gibi işmar edip, ardıç üstündeki parlak, iri cam küreyi alıp, başka dala asmakta olan Velyadiye'yi gösterdi.

Velyadiye bunu duysa da kendini sıkmamış gibi tuttu, sonra işine devam etti :

- Sen o misafiri pek özledin, galiba, Nusret? - dedi yavaşça. - Sana yakında gelmedi mi, yoksa...

20 - Ya ne için ya, geliyor, lakin ben senin misafirin olarak geldiğini görmek isterdim... Bunu Ferat'ın düğününde yaparsın, diye umut ederdim, lakin ne yazık ki, öyle cesurluk yapamadın.

Bu arada dör-beş kız kelip, Velyadiyege bayram sofrası azır olğanını bildirdi. O kızlarğa teşekkür ayttı. Soñ Nusretke çevirildi:

- Mına köresiñmi, endi bizlerge iş de kalmadı, - dep küldi. Sözünde devam etti :

5 -Künlerniñ birinde, Nusret, bir dostumniñ evinde trümoğa dayandırılıp, koyılğan, pek siyrek rastkelingen resim kördim. Bu sevgi temsili edi. Kıznen yigit biri-birine arkalarını dayandırıp oturğanlar. Ekisiniñ başı üzerinden bir fidan osip çıkkın. Men bu insanni saatlernen teren hayal deryasında daldırmağa kadır olğan resimni elime aldım. Onıñ müellifinen meraklandım. Çünkü omürimde daa boyle resim körmedim, desem olacak. Onıñ artına kara tuşnen, boyle sözler yazılğan edi. «Menim ebediy sevgim... - ge
10 bağışlayım», dep başta bir kızniñ adı yazılğan. Lyakin o silingen. Ustünden başkası... Men başta olarnıñ ekisi de bir ad olsa kerek, onı yazğan adam eyecanından oz sevgilisiniñ adını yañlış yazğandır, belledim. Lyakin bir daa bakkan soñ yañılğanımnı anladım. O silingen olsa da, eki sözniñ baş arifleri başka-başka olğanı korünmekte edi. Bu vakıt yanıma kelgen dostumniñ çırayı deñiştı:

15 -Onı maña bir tanış yigit berdi. Ozü yapkan ve sevgen kızına bergen. Lyakin çokka barmay olar biri-birinen davalaşkanlar. Kız oña bunı kerı kaytarıp bergen. Men bu resimni pek begengenim için maña ediye etti, -dedi.

-Demek, yigit sevgen kızınıñ adını silgen. Onıñ yerine başkasını yazğan lyakin silingeni ep bir bilinip tura. Resim artına bu kadar iz kaldırğan şey, ürekte kalmaydır
20 belleysiñmi? O iz ürekte omürlük kala. Men de alemde başka adam degilim. Menim üregimde de onıñ sevgisi yaşay, lyakin...

Çevriyazı : 120

Bu arada dört beş kız gelip, Velyadiye'ye bayram sofrası(nın) hazır olduğunu bildirdi. O kızlara teşekkür etti. Sonra Nusret'e döndü :

-Görüyor musun, burada şimdi bize iş de kalmadı, - diye güldü. Sözüne devam etti:

5 -Günlerin birinde, Nusret, bir dostumun evinde aynaya sıkıştırılmış, pek seyrek rastlanılan (bir) resim gördüm. Bu sevgi temsili idi. Kızla delikanlı birbirine arkalarını dayayıp oturmuşlar. İkisinin başı üzerinden bir fidan uzayıp çıkmış. Ben bu insanı saatlerce derin hayal deryasına daldırmaya kâdir olan resimi elime aldım. Onun müellifini merak ettim. Çünkü ömrümde daha böyle resim görmedim, desem (doğru) olacak. Onun arkasına kara kalemle, böyle sözler yazılmıştı. «Benim ebedî sevgim... –

10 'e bağlıyorum», deyip önce bir kızın adı yazılmış. Fakat o silinmiş. Üstüne başkası... Ben önce onların ikisi de bir ad olsa gerek, onu yazan adam heyecanından kendi sevgilisinin adını yanlış yazmıştır, zannettim. Lakin bir daha baktıktan sonra yanıldığımı anladım. O silinmiş olsa da, iki sözün baş harfleri başka başka olduğu görülmekteydi. O an yanıma gelen dostumun yüzü değişti :

15 -Onu bana bir tanıdık genç verdi. Kendi yapmış ve sevdiği kıza vermiş. Fakat çok geçmeden onlar birbiriyle kavga etmişler. Kız ona bunu geri vermiş. Ben bu resmi çok beğendiğim için bana hediye etti, -dedi.

-Demek, genç sevdiği kızın adını silmiş. Onun yerine başkasını yazmış fakat silineni hep aynı zannediliyor. Resm(in) arkasına bu kadar iz bırakamış şey, kalpte kalmaz mı

20 sanıyorsun? O iz yürekte ömür boyu kalır. Ben de herkesten farklı (bir) insan değilim. Benim yüreğimde de onun sevgisi yaşıyor, lakin...

Bu arada zalğa olar çalışkan kollektivniñ azaları topar-topar kirip başladılar.

5 Kadınlar kirgenlerinen, paltolarını çıkarır-çıkarmaz zalnıñ sol tarafına, taldağa keçeler ve biraz vakıt keçken soñ andan ozlerini nizamğa çekken alda çıkalar. Episiniñ ayağında üksek tabanlı ayakkapları. Tışta kar-boran, içerde olar baarde açkan, çeşit renkteki lyale çeçeklerini añdıralar.

Akaylarğa çok şey kerekmey. Ust urbalarını bırakkanları kibi saçlarını taray-taray zalnıñ ortasına toplanalar. Er kesniñ ağızında «yılbaş bahşışları» tükyanı.

10 Tahir İsmatüllayeviçniñ üstünde ozünden ince yolakları olğan kok kostümi. Yanındaki adamlarğa nelerdir aytıp kule, kostüminiñ o yak-bu yağını tüzete. Nusret onıñ üstünde de şu tükyanıñ bahşışı olğanını añlap kulümsiredi.

Şeñ muzıka yañğıradı. Niayet, adamlar sıra-sıra koyılğan stollarınıñ artına keçip başladılar. Er kes oz yerine oturdı. Nusret oturğan sıranı közden keçirdi. Direktorniñ yanında Nazim aka, Askarali, Hatice Kyamileva... Bir kaç tükyan mudirleri ve satıcılardan soñ Velyadiye, Sabohat Nadire...

15 Nusret ogündeki şampanskoe şişesini aldı, onı mukaytlıknen açıp başladı. Yanındakiler omuzlarını koterip, başlarını kıstılar. Guya er biri oz başına uracak tapadan korkmakta ediler. Şiřeniñ açılğanı duılmadı bile, lyakin Nusretniñ ozü birden bağırdı. Pısıp oturğan kadınlar oturğan yerlerinden birden sıçradılar. Kulkü, ses-şamata koptı.

Nazim aka kene turıp er kesni tıñlandırdı, akşamını açmak için sözni direktorğa berdi.

20

Çevriyazı : 121

- Bu arada salona onlar(ın) çalıştığı şirketin çalışanları grup grup girmeye başladılar. Kadınlar girer girmez, paltolarını çıkarır çıkarmaz salonun sol tarafına, gölgeye geçiyorlar ve biraz vakit geçtikten sonra oradan kendilerine çeki düzen vermiş halde çıkıyorlar. Hepsinin ayağında yüksek topuklu ayakkabıları. Dışarıda kar boran, içeride onlar baharda açan, çeşitli renkteki lale çiçeklerini andırıyorlar.
- 5 Erkeklerle çok şey gerekmiyor. Paltolarını bıraktıkları gibi saçlarını taraya taraya salonun ortasına toplanıyorlar. Herkesin ağzında «yılbaşı hediyeleri» dükkanı.
- Tahir İsmatüllayeviç'in üstünde kendinden ince çizgileri olan mavi kostümü. Yanındaki adamlara bir şeyler söyleyip gülüyor, kostümünün o tarafını bu tarafını düzeltiyor.
- 10 Nusret onun üstünde de bu dükkanın hediyesi olduğunu anlayıp gülümsedi.
- Neşeli müzik yükseldi. Nihayet, insanlar sıra sıra koyulmuş masaların arkasına geçmeye başladılar. Herkes kendi yerine oturdu. Nusret oturduğu sırayı gözden geçirdi. Müdürün yanında Nazim Bey, Askarali, Hatice Kyamileva... Bir kaç dükkan müdürü ve satıcılardan sonra Velyadiye, Sabohat, Nadire...
- 15 Nusret önündeki şampanya şişesini aldı, onu itinayla açmaya başladı. Yanındakiler omuzlarını kaldırıp, başlarını korumaya çalıştılar. Güya her biri kendi kafalarına çarpacak tıpadan korkmaktaydı. Şişenin açıldığı duyulmadı bile, lakin Nusret kendisi birden bağırdı. Sinip oturan kadınlar oturdukları yerden birden sıçradılar. Gülme, ses şamata koptu.
- 20 Nazim Bey yine, durup herkesi susturdu, akşamı açmak için sözü müdüre verdi.

Tahir İsmatüllayeviç ayakka turdı. Bir kere oksürüp alğan soñ:

- Kıymetli dostlarım, meni bağışlañız, bugün eyecanlım. Eyecanım şundan ibaret ki, kollektivimiz o kadar büyük olmasa da, bizler mında endi bayağı bir şeyler yapıp başladık. Demek, çalışmağa bile ekenmiz. Bunu bugün yapılmakta olğan işler misalinde
- 5 körmek mümkün. Kollektivimizge yaş-yaş mtehassıslar kelip koşulmakta. Bizler olarğa kol tutmağa tırışamız. O yaşlar devirniñ teren bilgi silyasinen yahşı silyalañan yigit ve kızlardır. Uzak ketmeyik, sıramızda turğan yigit Nusretni, alayık. Onıñ mında kelgenine çok vakıt olmadı, lyakin yapkan işini köresiniñmi? Men bellesem onıñ tesiri butün tükyanlarımızda sezilmekte. Bugünki mucizeviy işi akında aytmamda olur.
- 10 Onı menden de yahşı bilesiniñiz... Bugun yılbaş bayramı, yani yañı yılını karşılap almakdamız. Şu yañı yıl bosağamızğa kelip dayanğanda, sizlerge yaşlarınñ hususan, Nusretniñ teşebbüsinen meydanğa ketirilgen büyük kozaydın haberini aytmak isteyim. Yañı keleyatkan 1958 senesiniñ birinci kününden başlap, yañı universal tükyanınıñ kurucılığına başlaycaktırız... -O daa nelerdir aytmak istedi, lyakin bu vakıt gürdeli
- 15 elçirpmalar, yañğıradı.

Tahir İsmatüllayeviç ogündeki tolu kadeni alıp töpege koterdi: - Epimizniñ kollektivimizniñ muvafakiyetleri, birdemligi ve dostluğı için içmekni teklif etem...

Er kes kadelerini alıp,yerlerinden turdı...

- Olar kene, oz yerlerine oturğanda, Nusret kuançnen Velyadiyege ve onıñ yanındaki
- 20 Sabohatka baktı. Ekisi de, hayırlaymız, degen kibi közlerini kımıp aldılar. Dostlar bu yañılık şerefine bir kade daa koterdiler. Vilka, kaşık tasırdıları ve ter-

Tahir İsmatüllayeviç ayağa kalktı. Bir kere öksürdükten sonra :

- Kıymetli dostlarım, beni bağışlayınız, bugün heyecanlıyım. Heyecanım şundan dolayı ki, şirketimiz o kadar büyük olmasa da, bizler burada şimdi bayağı bir şeyler yapmaya başladık. Demek, çalışmayı biliyormuşuz. Bunu bugün yapılmakta olan işler misalinde görmek mümkün. Şirketimize genç genç mütehasıslar gelip katılmakta. Bizler onlara yardım etmeye çalışıyoruz. O gençler devrin derin bilgi sılahıyla iyi sılahlanmış delikanlı ve kızlardır. Uzağa gitmeyelim, sıramızda duran genç Nusret'i, (ele) alalım. O buraya geleli çok olmadı, lakin yaptığı işi görüyor musunuz? Sanırım onun tesiri bütün dükkanlarımızda hissedilmekte. Bugünkü mucizevi işi hakkında konuşsam da olur. Onu benden de iyi biliyorsunuz... Bugün yılbaşı bayramı, yani yeni yılı karşılamaktayız. Bu yeni yıl (kapı) eşiğimize gelip dayandığında, sizlere gençlerin özellikle, Nusret'in teşebbüsüyle meydana getirilen büyük müjdeyi söylemek istiyorum. Yeni gelmekte olan 1958 senesinin ilk gününden başlayarak, yeni ana mağazanın kuruculuğuna başlayacağız... - O daha birçok şey söylemek istedi, lakin o an şiddetli alkışlamalar, yükseldi.

Tahir İsmatüllayeviç önündeki dolu kadehi alıp yukarıya kaldırdı : - Hepimizin şirketimizin başarıları, dayanışması ve dostluğu için içmeyi teklif ediyorum...

Herkes kadehlerini alıp, yerlerinden kalktı...

Onlar yine, kendi yerlerine oturduğunda, Nusret sevinçle Velyadiye'ye ve onun yanındaki Sabohat'a baktı. İkisi de, tebrik ederiz, der gibi gözlerini yumdular. Dostlar bu yenilik şerefine bir kadeh daha kaldırdılar. Çatal, kaşık takırtıları ve gelişigüzel

tipsiz lakırdılar başladı. Aradan biraz vakit geçer-keçmez endi saruşlanmağa yetiştirgen adamların şen sesleri eşitilip başladı.

Nadire bugün pek güzel, ne aytsa, ondan zevk, dülberlik sezilmekte. Boynunda Nusret başıslağan boüncaklar. Yanakları kor gibi kızarğanlar. Kulümsirey. Nusretniñ üzüne,
5 közlerine sevgi tolu nazarınen baka. Nusret omürinde daa bir kere oña boyle bakkan kızını körmedi.

Bunu, o evlerinden kelgen, birinci küñü duyğan edi. Nusret evinden er küñkine nisbeten azaçık keç çıktı. Endi yol çetindeki kaldırımğa burulğanda karşıından, karnı ayakkapları tübünde gırçıldıta berip, kelmekte olğan Nadireni esledi. Kız onı
10 körgeninen birden toktaldı. Artına kaytacak oldı. Lyakin kaytmadı, kene Nusretke doğru ürdi. Onıñ yanına kelgeninen hoş keldi aytıp, yigitke elini uzattı. Ana-babası ve kardaşı Elviranıñ sağlığını soradı. Nusret, Nadire benim kardaşımın adını kaydan bile eken, dep oña kulümsirep baktı.

Lyakin kız onıñ kulümsiregenine kulak asmadı. O Nusretke, asret, sağınuv ve sevgi tolu
15 közlerinen bakmakta edi. Ya Saydeniñ bakışları? O sevgi degil edimi?.. Akılına bundan biraz evelsi Velyadiye aytkan resim ikyayesi tüşti. Onıñ üreginde birinci sevgi izi barmı? Ola bile. Lyakin o yara açacak iz degil. Ya Nadireniñ üreginde olsa? O Nadireniñ közlerine tikildi. Olar aldatacak közler degil ediler. O birden kızğa:

«Nadire, sen benim içün dünyada eñ dülber, eñ nezaketli kızsın...Seni canım-tenimnen
20 sevem, sen benim bahtım, ayatım, butün barlığımın», dep bağıracağı keldi. Em istegini yaptı. Kızğa ozüniñ ateşli, sevgisini bildirdi. Lyakin bu sözlerni aytıp bağırmadı. Oların episini bir söznen

konuşmalar başladı. Aradan biraz vakit geçer geçmez şimdi sarhoş olmaya başlayan insanların neşeli sesleri işitmeye başladı.

5 Nadire bugün pek güzel, ne söylese, ondan zevk, güzellik hissedilmekte. Boynunda Nusret'in verdiği boncuklar. Yanakları kor gibi kızarmış. Gülümsüyor. Nusret'in yüzüne, gözlerine sevgi dolu bakışla bakıyor. Nusret ömründe daha bir kere ona böyle bakan (bir) kız görmedi.

10 Bunu, o evlerinden geldikten (sonra) ilk gün anlamıştı. Nusret evinden her günküne nisbeten azıcık geç çıktı. Şimdi yol kenarındaki kaldırıma döndüğünde karşıdan, karı ayakkabıları altında gıcırdatarak, gelmekte olan Nadire'yi farketti. Kız onu görmesiyle birden durdu. Arkasına dönecek oldu. Lakin dönmedi, yine Nusret'e doğru yürüdü. Onun yanına gelince hoş geldin deyip, delikanlıya elini uzattı. Ana babası ve kardeşi Elvira'nın sağlığını sordu. Nusret, Nadire benim kardeşimin adını nereden biliyormuş, diye ona gülümseyerek baktı.

15 Lakin kız onun gülümsemesine kulak asmadı. O Nusret'e, hasret, özlem ve sevgi dolu gözlerle bakmaktaydı. Ya Sayde'nin bakışları? O sevgi değil miydi?.. Aklına bundan biraz önce Velyadiye(nin) anlattığı resim hikayesi geldi. Onun kalbinde ilk sevgi(nin) izi var mı? Olabilir. Lakin o yara açacak iz değil. Ya Nadire'nin kalbinde olsa? O Nadire'nin gözlerine dikildi. Onlar aldatacak gözler değildiler. O(nun) birden kıza :

20 «Nadire, sen benim için dünyada en güzel, en nazik kızsın...Seni canım(1a),tenimle seviyorum, sen benim bahtım, hayatım, bütün varlığımı», deyip haykırısı geldi. Hem iste(di)ğini yaptı da. Kıza kendinin ateşli, sevgisini bildirdi. Lakin bu sözleri söyleyip bağırmadı. Onların hepsini tek sözle

anlattı. Egilip kızını kulağına: «Nadire, men seni sevem!» dep fıslıladı.

Nadire başta onı ne degenini anlamagan kibi közlerini bir kaç kere ümüp-açtı, soñ çırayı ağardı...

5 Yerinden turğan, ilkingi partiya teşkilyatınıñ sekretarı Ahmacan Talipov Nusretke bakıp, memnünliknen, hoşnutlıknen kulümsiredi ve:

- Yaşlar adından sizni hayırlayım, Nusretcan. İleride epiñizniñ işiñizge, şahsiy ayatıñızğa buük baht tileyim, -dedi. Nusretniñ yanında bir kaç tükyancı peyda oldı. Onıñnen kade uruştırdılar.

10 Tahir İsmatüllayeviç olarnıñ ne degenini eşitken adam kibi, yerinden turdı. Kadesini Nusretnen ve onıñ yanındakilernen uruştırğan kibi, elini olar tarafka sozdı. Soñ kadedeki konyaktan bir ütum içti. Onıñ bu areketlerini Askaralinen Nazim aka begenmediler, lyakin bunı duydurmamağa tırıştılar. Er kesnen beraber el çırptılar, kulümsirediler. Lyakin Hatice Kyamileva dayanıp olamadı, yerinden sıçrap turdı. Onıñ üzü rakınıñ tesirindenmi, yoksa açuvındanmı kıp-kırmızı edi

15 - Siz, urmetli Tahir İsmatüllayeviç, meni bağışlañız, siziñ aytkanlarıñızni er vakıt dinleyimiz, lyakin bugün... - o şaşmaladı. Tutuklandı. Soñ başını silkti. - Deycegim, siz yaşları, Nusretni bugün pek maktadıñız, bizler tecribeli hadimler ise bir kenarçıkta kalıp ketemiz. Yoksa mındaki bütün işlerni Nusret... Onıñ dostları yaptılar mı? - Kalın etli elini uzatıp, Nazim Abibüllayeviçni, Askaralini daa birevlerni kösterdi : - Bular bir
20 şey, yapmadılar mı? Yaşlar, yaşlar... deysiñiz, olar boyle de elge-avuçka tutılmay ediler, endiden soñ yanlarına bile barılmaz... Baş Üñiversal tükyanınen bağılı meselede onıñ ne alıp berecegi

anlattı. Eğilip kızın kulağına : «Nadire, ben seni seviyorum!» diye fısıldadı.

Nadire önce onun ne dediğini anlamamış gibi gözlerini bir kaç kere kapatıp açtı, sonra yüzü(nün) rengi attı...

5 Yerinden kalkan, birinci parti teşkilatının sekreteri Ahmacan Talipov Nusret'e bakıp, memnuniyetle, hoşnutlukla gülümsedi ve :

-Gençler adına sizi tebrik ederim, Nusretcan. İleride hepinizin işinize, şahsî hayatınızda büyük mutluluk diliyorum, -dedi. Nusret'in yanına bir kaç dükkancı geldi. Onunla kadeh tokuşturdular.

10 Tahir İsmatüllayeviç onların ne dediğini işitmiş biri gibi, yerinden kalktı. Kadehini Nusret'le ve onun yanındakilerle tokuşturuyormuş gibi, elini onlar(ın) tarafına uzattı. Sonra kadehdeki konyaktan bir yudum içti. Onun bu hareketlerini Askarali'yle Nazim Bey beğenmediler, lakin bunu hissettirmemeye çalıştılar. Herkesle beraber alkışladılar, gülümsediler. Lakin Hatice Kyamileva dayanamadı, yerinden sıçrayıp kalktı. Onun yüzü rakının tesirinden mi, yoksa öfkesinden mi kıpkırmızıydı.

15 -Siz, hürmetli Tahir İsmatüllayeviç, beni bağışlayınız, sizin söylediklerinizi her zaman dinliyoruz, lakin bugün... - o şaşırıldı. Tutuldu. Sonra başını salladı. - Diyeceğim, siz gençleri, Nusret'i bugün pek övdünüz, bizler tecrübeli memurlar ise bir kenarcıkta kalıp gidiyoruz. Yoksa buradaki bütün işleri Nusret... Onun dostları mı yaptılar? - Dolgun elini uzatıp, Nazim Abibüllayeviç'i, Askarali'yi, birilerini daha gösterdi : - Bunlar bir şey, yapmadılar mı? Gençler, gençler... diyorsunuz, onlar böyle de elde avuçta tutulmuyorlardı, şimdiden sonra yanlarına bile varılmaz... Ana mağazayla alakalı meselede onun ne alıp vereceği

bar? Daa nelerdir aytıp mıdırandı, lyakin ne degenini kimse anlamadı.

Nadire çırayını ekşitti. Velyadiyenen Sabohatka bakıp aldı. Olar bir şey aytmadılar. Özünü şorbacısı olğanı için olsa kerek utandı, başını egdi.

Nusret kulümsirep, onı elini tutup sıktı:

- 5 - İçken rakısı başına ursa kerek, -dedi yavaştan. Bu vakıt olardan biraz avlaktan: «Korkmañız, Hatice Kyamileva, siz ayak túbünde kalmazsınız!» - dep bağırdı kimdir.

Nazim aka artık dayanıp olamadı, yerinden sıçrap turdı:

- Bu nasıl terbiyesizlik, tertipsizlik? - dep bağırdı.

Lyakin Tahir İsmatüllayeviçniñ elini kotergenini korüp, deral toktadı.

- 10 - Bugun bayram, şeñlenecegimiz yerine... - elinen radio yanında, plastinka koyğan yigitke, «aylandır», degen kibi işmar etti. Birden şeñ çingene oın avası gurüldedi. Ortağa bir dülber yaş kız atılıp çıktı ve eki elini eki tarafka açkan alda, sankim yaldadı. Ortadaki meydançıknı ekinci kere aylanayatkanda eki oğlan ortağa sıçrap tüşti, sızgırıp, mayışıp-kıyışıp başladılar. Oın meselesinde ekisi de acemi olğanları körünip tura edi.
- 15 Lyakin kız olarğa kulak asmadı, avağa uydurıp ayaklarını, ellerini, ince belini oyle areketlendire edi ki, omürinde oynamak için elini kotermegen adam bile kızışa, yerinden tursa ozü de oyle guzel oynaycak kibi körüne edi. Oın biter-bitmez kız barıp, ozünen yan-yanaşa oturğan uç kızını ortağa çıkardı. Bu keresinde «kaytarma» çalındı. Ortada oynayatkan kızlar, suv üstünde yaldağan akkularını andıra ediler. Kaytarmadan
- 20 soñ umumiy tanets başladı.

Çevriyazı : 125

var? Daha bir şeyler söyleyip mırıldandı, lakin ne dediğini kimse anlamadı.

Nadire yüzünü ekşitti. Velyadiye'yle Sabohat'a bakıp kaldı. Onlar bir şey söylemediler. Kendisinin patronu olduğu için olsa gerek utandı, başını eğdi.

Nusret gülümseyip, onun elini tutup sıktı :

- 5 - İçtiği rakı başına vursa gerek, -dedi yavaşça. O an onlardan biraz uzaktan :
«Korkmayınız, Hatice Kıyamileva, siz ayak altında kalmazsınız!» - diye bağırdı birisi.

Nazim Bey artık dayanamadı, yerinden sıçrayıp kalktı :

- Bu nasıl terbiyesizlik, düzensizlik? - diye bağırdı.

Lakin Tahir İsmatüllayeviç'in elini kaldırdığını görüp, hemen durdu.

- 10 - Bugün bayram, neşeleneceğimiz yerde... - eliyle radyo(nun) yanında, plak koyan gence, «çevir», der gibi işmar etti. Birden neşeli çingene oyun havası güürüldedi. Ortaya bir güzel genç kız atılıp çıktı ve iki elini iki tarafa açmış halde, sanki süzüldü. Ortadaki meydancığa ikinci kez dolandığında iki oğlan ortaya sıçrayıp çıktılar, ıslık çalıp, eğilip bükülmeye başladılar. Oyun meselesinde ikisi(nin) de acemi oldukları görünüyordu.
- 15 Lakin kız onlara kulak asmadı, müziğe uydurup ayaklarını, ellerini, ince belini öyle hareketlendiriyordu ki, ömüründe oynamak için elini kaldırmamış (bir) insan bile heyecana kapılıyor, yerinden kalksa kendi de öyle güzel oynayacak(mış) gibi görünüyordu. Oyun biter bitmez kız gidip, kendisiyle yanyana oturan üç kızı ortaya çıkardı. Bu defa «kaytarma» çalındı. Ortada oynaya duran kızlar, su üstünde süzülen
- 20 kuğuları andırıyorlardı. “Kaytarma”dan sonra herkese açık tenis başladı.

Nusret Velyadiyenen Sabohatka bakıp, turıñız, degen kibi başınen işmar etti, ozü ise Nadireni oınğa teklif etti. Olar ortada biraz aylanır-aylanmaz kız Nusretke bir şey aytmak istegen adam kibi, oıçan közlerinen baktı. Soñ Nusretniñ elinden tutup, tıška atılıp çıktı:

- 5 - Nusret, men yılbaşnı sennen beraber açık avada karşılap almak isteyim, - dedi.
- Şeerniñ merkeziy yolu boylap-adımlap, ozleri yaşığan sokakka buruldılar.
- Nusret, sen bu yoldan ürmege, korkmaysıñ, oylemi? Men bunı ta o vakıt duyğan edim...
- Ya sevgenimni?..
- 10 - Seni bilmeyim. Lyakin men birinci künden...
- Demek, bu mukaddes duyğunı yarım yıl gizlep ürdiñ.
- O başnı tersine salladı:
- Zanımcı onı bir kün bile gizlep olamadım.
- Bunı nasıl anılamak kerek, Nadire?
- 15 - Tilimni tıysam da, közlerim, eyecanlanğanlarım, sıırımı aşkyare ete ediler. Buña küncilik belyası koşulğan soñ, bir tamam şaşmaladım. Men seni Velyadiye Seydametovnadın künley edim.
- Ekisi de şakıldap küldiler. Nadire onıñ dudakları üstüne parmaklarını koydı.
- Tş-ş, Nusret, yavaş...
- 20 Nusret onıñ bileginden sıkıp tuttı:
- Kene korkasıñmı? Lyakin, men korkmayım, mına köresıñmı?
- O kıznı kuçaklap ozüne çekti. Yanağı Nadireniñ yanağına, dudakları onıñ dudaklarına tokunğan soñ kıznıñ sesi-soluğı çıkmadı. Ellerini Nusretniñ kuçağından boşatıp, onıñ boynuna sarıldı. Bu sükünet içinde, karlar üstünde olar kıbırdamay, bayağı vakıt
- 25 turdılar. Soñ Nusret kıznıñ ince parmaklı ellerini, balaban avuç-

Çevriyazı : 126

Nusret Velyadiye ile Sabohat'a bakıp, durun, der gibi başıyla işaret etti, kendisi ise Nadire'yi dansa davet etti. Onlar ortada biraz döner dönmez kız Nusret'e bir şey söylemek ister gibi, dikkatli gözlerle baktı. Sonra Nusret'in elinden tutup, dışarıya atılıp çıktı :

- 5 - Nusret, ben yılbaşını seninle birlikte açık havada karşılamak istiyorum, - dedi.
Şehrin merkezi yolu boyunca yürüyerek, yaşamakta oldukları sokağa döndüler.
- Nusret, sen bu yoldan yürümeye, korkmuyorsun öyle değil mi? Ben bunu daha o zaman hissetmişim...
- Ya sevdiğimi?..
- 10 - Seni bilmiyorum. Ancak ben birinci gündem...
- Demek, bu mukaddes duyguyu yarım yıl gizleyip durdun.
O başını tersine salladı :
- Herhalde göre bunu bir gün bile gizleyemedim.
- Bunu nasıl anlamak gerek, Nadire?
- 15 - Dilimi tutsam da gözlerim, heyecanlanmalarım, sırrımı meydana çıkarıyordu. Buna kıskançlık belası eklendikten sonra, tamamen şaşırdım. Ben seni Velyadiye Seydametovna'dan kıskanırdım.
İkisi de kıkırdarak güldüler. Nadire onun dudakları üstüne parmaklarını koydu.
- Şişt şişt, Nusret, yavaş...
- 20 Nusret onun bileğinden sıkıp tuttu :
- Yine korkuyor musun? Lakin, ben korkmuyorum, işte görüyor musun?
O kızı kucaklayarak kendine çekti. Yanağı Nadire'nin yanağına, dudakları onun dudaklarına dokunduktan sonra kızın sesi soluğu çıkmadı. Ellerini Nusret'in kucağından kurtarıp, onun boynuna sarıldı. Bu sükunet içinde, karlar üzerinde onlar kıpırdamadan
25 uzun süre durdular. Sonra Nusret kızın ince parmaklı ellerini, iyice avuç-

ları içinde sıktı. Olar suvük ediler. Sıcak nefesinen kızdırmak istep ağızına yakınlaştırdı, bir kaç kere ufürdi, soñ opüp başladı.

Er ekisinde de yañı yıl hayırlap içilgen içimlikniñ saruşığından eser bile kalmağan, lyakin olarnı sevgi saruşığı biylegen edi.

5 Nadire bugun ozüni eñ bahıtlı adam is etmekte. Çünki Nusret mında kelgenden berli azmı gecelerni ükusız keçirdi, azmı azaplar çekti... Endi episi artta kaldılar. O bugun sevgen yigitinen beraber...

- Nusret, biz endi yañı yıl esabına yaşamaktamız, yañı yılıñ hayırlı olsun, - dedi.

- Sağ ol, Nadire, bu yıl omürinñde eñ bahıtlı yıl olsun...

10 - Men onı şimdiden oyle sayam,- soñ tosattan akılına bir şey tüşken kibi birden:
- Nusret, ür bizge kireyik. Anamnı yañı yılñen hayırlarmız. Men bu yaşımaca kayda olsam da evge kayta, yañı yılñı anamnın beraber karşılap ala edim. Bu yıl birinci kere bu adetimni bozayazdım. Keç olsa da kireyik...

Nusret razılık bildirgen manada başını salladı.

15

14

20 Nadire Nusretke nisbeten üreginde olğan ateşli sevgi ve duyğunı oña bildirmey çok azaplanğan edi. Yılbaş akşamında, omürlik kurtulıp olunmaycak kibi duülğan bu tüşünceler kolaylıknen al olğanına attı ozü bile inanmay edi. Şu gecesi olar - Nusretnen ekisi Revide aptege yılbaş bayramını hayırlamak için kirkende, Mustafa evde oz dostlarının beraber otıra edi. Nusretni körge-

Çevriyazı : 127

ları içinde sıktı. Elleri soğuktu. Sıcak nefesiyle ısıtmak isteyerek ağzına yaklaştırdı, bir kaç kere üfledi, sonra öpmeye başladı.

Her ikisinde de yeni yıl şerefine içilen içkilerin sarhoşluğundan eser bile kalmamış, lakin onları sevgi sarhoşluğu sarmıştı.

5 Nadire bugün kendini en şanslı insan hissetmekte. Çünkü Nusret buraya geldiğinden beri az mı geceleri uykusuz geçirdi, az mı azap çekti... Şimdi hepsi geride kaldı. O bugün sevdiği delikanlıyla beraber...

- Nusret, biz şimdi yeni yıldayız, yeni yılın hayırlı olsun, - dedi.

- Sağ ol, Nadire, bu yıl ömründe en şanslı yıl olsun...

10 - Ben onu şimdiden öyle sayıyorum,- sonra ansızın aklına bir şey gelmiş gibi birden :
- Nusret, yürü bize gidelim. Annemin yeni yılını kutlarız. Ben bu yaşıma kadar nerede olsam da eve döner, yeni yılı annemle beraber karşılardım. Bu yıl ilk kez bu adetimi bozdum. Geç de olsa gidelim...

Nusret kabul etmiş manada başını salladı.

15

14

Nadire Nusret'e nisbeten kalbinde olan ateşli sevgi ve duyguyu ona bildiremediği için çok üzülmüştü. Yılbaşı akşamında, ömür boyu kurtulunamayacak gibi hissedilen bu
20 düşünceler(in) kolaylıkla hallolduğuna kendi bile inanmıyordu. Bu gece onlar
- Nusret'le ikisi Revide Abla'ya yılbaşı bayramını kutlamak için geldiklerinde, Mustafa evde kendi dostlarıyla beraber oturuyordu. Nusret'i görmesi

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 127

nen oña tik-tik baktı. Soñ nedir aytmak istedi, yerinden turacak oldı. Bu vakıt Nadire:

- Tanış oluñız, bu benim eñ yakın dostum, -dedi katiy sesnen.

-Revide apte nege oğrağanını bilmedi. Yigitler yahşı kızğınlar. Boyle vakıtta Nadireniñ cesaretlengenini yersiz tanıdı. Lyakin katiy ve eminliknen ayılğan söz, olarnıñ ozlerini serbest tutuvları, yigitlerni susmağa mecbur etti. Mustafa biraz bakıp turğan soñ yavaştan kulümsiredi:

-Sizge, müsafir dost, anamnıñ odasına kirmege musaade etemiz. Dostuñıznen yılbaş bayramını... - anasına çevirildi. - Ana, oz musafirleriñizni karşıláp alıñız, - dedi.

Nadire, onıñ sözlerinden kolaysızlansa kerek kulaklarınace kızardı. Lyakin Nusret oña, kulak asma, degen kibi kulümsirep baktı ve:

- Yigitler bizni yahşı añladılar Nadire, biz akikatende mında anaña bayram hayırlamak için kirgen edik de, -dedi.

Revide apte kuvandı:

- Aydınız balam, içeri kireyik, - dep Nusretnen çoktan tanış kibi, onıñ omuzını taptadı.

Olar ortada tögerek kona olğan odağa kirdiler. Andaki eşyalar Nusretniñ dikkatını ozüne deral celp ettiler. Törde set, divar yastıkları üstüne uzun, kar kibi bem-beyaz, krujevalı peşkir örtülgen.

Revide apte onı oturmağa teklif etti:

- Men Nadire, yañı yılını karşıláp alğanıñıznen evge çapacağınızı bile edim. Şunuñ için de daa yılbaş köbetesini kesmedim. Müsafirmen kelgeniñ ne kadar yahşı olğan, - dedi. Stolnıñ üstündeki örtünü açtı. Donatılğan sofraga bir şişe de şampanskoe şarabı ketirip koydı. «Bu da özüme», dep şerbet tolu filcannı özünüñ ogüne çekti.

Çevriyazı : 128

ile ona dik dik baktı. Sonra bir şeyler söylemek istedi, yerinden kalkacak oldu. O an Nadire :

- Tanışınız, bu benim en yakın dostum, -dedi kararlı (bir) sesle.

5 -Revide Abla neye uğradığını anlayamadı. Gençler çok kızgınlar. Böyle zamanda Nadire'nin cesaretlenmesini yersiz buldu. Lakin kesin ve emin (olarak) söylenen söz, onların rahat davranmaları, gençleri susmaya mecbur etti. Mustafa biraz bakıp durduktan sonra yavaşça gülümsedi :

10 -Misafir dost, size, misafir dost, annemin odasına girmeye müsaade ediyoruz. Dostunuzla yılbaşı bayramını... - annesine döndü. – Anne, kendi misafirlerinizi karşılayınız, - dedi.

Nadire(nin), onun sözlerinden canı sıkılmış olsa gerek kulaklarına kadar kızardı. Lakin Nusret ona, kulak asma, der gibi gülümseyerek baktı ve :

- Gençler bizi iyi anladılar Nadire, biz hakikaten de buraya annenin bayramını kutlamak için gelmiştik de, -dedi.

15 -Revide Abla sevindi :

-Haydi çocuğum, içeri girelim, - deyip Nusret'le çoktan tanışıyor gibi, onun omzunu kavradı.

20 Onlar ortada yuvarlak yemek masası olan odaya girdiler. Oradaki eşyalar Nusret'in dikkatini hemen çekti. Baş köşede sedir, duvar yastıkları(nın) üstüne uzun, kar gibi bem-beyaz, oyali havlu örtülmüş.

Revide Abla ona oturmayı teklif etti :

25 -Ben Nadire, yeni yılı karşılar karşılamaz eve koşacağınızı biliyordum. Bunun için de daha yılbaşı köbetesini (çöreğini) kesmedim. Misafirle gelmen ne kadar iyi olmuş, - dedi. Masanın üstündeki örtüyü açtı. Donatılan sofraya bir şişe de şampanya şarabı getirip koydu. «Bu da kendime», deyip şerbet dolu fincanı kendi önüne çekti.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 128

Boyleliknen, bu akşam Nadireniñ anasinen Nusret yakından tanış oldılar. Revide apte onı pek begendi.

Aradan bir ay vakıt keçer-keçmez olarnıñ toı oldu. Çölabadda yaşağan bahtlı korantalar safına bir aile daa koşıldı.

5 Saba erte ükudan uyanğan Nusret sıcaktan sıkılğanından çarşafını kenarğa attı. Başını koterdi. Nadire onıñ ayakları ucundaki stol başında kitap okumakta edi.

- Sen ne vakıt turdıñ, Nadire? dedi o taaciplengen alda.

Nadire kitabını stol üstüne koydı. Nusretke kulip baktı:

- Saba şerefiñ hayırlı olsun! - dedi yavaştan. Nusret başını salladı:

10 - Sağ ol, oziñ de... Akşam sıcaktan yarı gecegece üklamadık. Saat endi sekiz olmakta, sen ne vakıt ükladıñ ve ne vakıt turdıñ?..

- Saba açılğaninen turdım. Çünkü kün doğğanı kibi bizim «şahane» kalemizniñ içi kızıp başladı.

Nusret kulümsiredi:

15 - Aydı, Nadire, sabırsızlanma, çokı ketti, azı kaldı. Yakında yañı evge de koçermiz, - dedi.

Nadire kelip onıñ yanına, krovat üstüne oturdı :

Men, sabırsızlanmayım Nusret, bu odamız maña içde, tarlık etmey, «Yigitniñ yigit olsun da, mekyanıñ çalı tübü olsun» - degenler.

20 Nusret onıñ başından kuçaklap, saçlarından optı. Soñ közlerine tikildi:

- Yakında uç dane, yok ondan, da çok, dört dane olsak, o vakıt ne dersniñ?

- O vakıtmı?.. Bu dünyağa adam hismetsiz kelmey. Bizge eki odalı degil de uç, ondan da çok odalı kvartira berirler.

Çevriyazı : 129

Böylelikle, bu akşam Nadire'nin annesiyle Nusret yakından tanış(mış) oldular. Revide Abla onu pek beğendi.

Aradan bir ay geçer geçmez onların düğünleri oldu. Çölabad'da yaşayan şanslı aileler safına bir aile daha katıldı.

- 5 Sabah uykudan erken uyanan Nusret sıcaktan bunaldığından çarşafını kenara attı. Başını kaldırdı. Nadire onun ayakları ucundaki masa başında kitap okumaktaydı.

- Sen ne zaman kalktın, Nadire? dedi şaşırılmış halde.

Nadire kitabını masa(nın) üstüne koydu. Nusret'e gülerek baktı :

- Sabah-ı şeriflerin hayırlı olsun! - dedi yavaşça. Nusret başını salladı :

- 10 - Sağ ol, senin de... Akşam sıcaktan gece yarısına kadar uyumadık. Saat şimdi sekiz oluyor, sen ne zaman uyudun da kalktın?..

- Sabah (havanın) açılmasıyla kalktım. Çünkü gün doğduğu gibi bizim «şahane» sarayımızın içi (sıcaktan) kızmaya başladı.

Nusret gülümsedi :

- 15 - Haydi, Nadire, sabırsızlanma, çoğu gitti, azı kaldı. Yakında yeni eve de taşınırız, - dedi.

Nadire gelip onun yanına, karyola(nın) üstüne oturdu :

- Ben, sabırsızlanmıyorum Nusret, bu odamız bana hiç de, darlık vermiyor, «Yiğidin yiğit olsun da, mekanın çalı dibi olsun» - demişler.

- 20 Nusret onun başından kucaklayıp, saçlarından öptü. Sonra gözlerine baktı :

- Yakında üç tane, yok ondan, da çok, dört tane olsak, o zaman ne dersin?

- O zaman mı?.. Bu dünyaya insan kısmetsiz gelmiyor. Bize iki odalı değil de üç, ondan da çok odalı daire verirler.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 129

- Aysa, maña, iç olmadım, bugün seni şu dım avalı kaleden kurtarmak gerek. Kalğanını soñ bakarmız. Akılıñdamı, biz bugün müsafirlikke çağırtılğan adamlarmız. Ferat ve Seyyare bizlerni bekleyler... O yerinden sıçrap turdı. Daa sılak, salkın polğa baskaninen közlerini tögerekletip Nadirege baktı:

5 - Sen kene olmaycak işlennen oğraşasınımı? - Birden sesine em açuv ve em de yalvaruv aenki koşıldı:

- Maña ayt, Nadire, evniñ polunı üvmak degil, gerek olsa suvnen onıñ tahtalarını bile çürütmege azırım. Saña bir ricam bar. Meni de, ozüñni de, onı da kıynama.

Nadire kulaklarınace kızardı. Ne demesini bilmey erge baktı.

10 - Yoksa bu küçüni kayda koyacağını bilmey, de fintlık kotergen, de espander tartkan akayıñni acıysınımı?

Nadireniñ nazarı karşısında oña yalvarıcı közlernen bakıp turğan Nusretniñ ünli kabarık köküsine, topaç-topaç et yapıştırılıp koyılğan kibi korüngen muskullı ellerine tüşti. Akayını boyle korünişte birinci kere eslegen kibi taaciplendi. «Akikaten de çatallı, yaş

15 terekni añdıra, urba tübünden korünmey eken», dep oylandı.

Nusret ise onıñ canı ağırdı belledi. Kelip Nadireniñ omuzlarından tuttu. Onıñ burunı üstünden, bilinir-bilinmez azaçık, lekelenip başlağan üzüne, biraz yorğun korüngen közlerine baktı. Elini mukaytlıknen kadınıñ bol anterisi tübünden köterilip turğan karını üstüne koydı.

20 - Men siziñ sağlam, bahtlı olğanıñızni isteyim, - dedi yavaştan.

Bu vakıt kapı kakıldı. Nusret deral kenarğa çekildi ve:

Çevriyazı : 130

- Öyleyse, hiç olmazsa, bugün seni şu rutubetli saraydan kurtarmam gerek. Kalanına sonra bakarız. Aklında mı, biz bugün misafirlige çağrılan kişileriz. Ferat ve Seyyare bizleri bekliyorlar... O yerinden sıçrayıp kalktı. Daha ıslak, soğuk zemine basmasıyla gözlerini çevirip Nadire'ye baktı :

5 - Sen yine olmayacak işlerle mi uğraşıyorsun? - Birden sesine hem kızma hem de yalvarma belirtisi katıldı :

- Bana söyle, Nadire, değil evin zeminini yıkamak, gerekirse suyla onun tahtalarını bile çürütmeye hazırım. Senden bir ricam var. Bana da, kendine de, ona da acı çekirme.

Nadire kulaklarına kadar kızardı. Ne diyeceğini bilemeden yere baktı.

10 - Yoksa bu gücünü nereye koyacağını bilmiyor da ağırlık kaldırmış, yük çekmiş kocana acıyor musun?

Nadire'nin bakışı karşısında ona yalvaran gözlerle bakıp duran Nusret'in ünlü kabarık göğsüne, parça parça et yapıştırılıp koyulmuş gibi görünen kaslı kollarına yattı. Kocasını bu şekilde ilk kez görmüş gibi şaşırıldı. «Hakikaten de çatallı, yaş ağacı andırıyor, elbise altından görünmüyormuş», diye düşündü.

15 Nusret ise onun canı sıkıldı zannetti. Gelip Nadire'nin omuzlarından tuttu. Onun burnu üstünden, belli belirsiz azıcık, lekelenmeye başlayan yüzüne, biraz yorgun görünen gözlerine baktı. Elini itinayla karısının bol elbisesi altından yükselip duran karnı üstüne koydu.

20 - Ben sizin sağlıklı, şanslı olmanızı istiyorum, - dedi yavaşça.

O an kapı vuruldu. Nusret hemen kenara çekildi ve :

- Kirişiz, - dep bağırdı.

Kapını artınace açıp, içeri elinde orme sepeti olğan Mustafa kirdi. O selyamlaşır - selyamlaşmaz Nusret ve Nadirege:

5 - Aydı tez olunız, ürişiz, biz üvunmağa ketemiz. Akşam keç kayttım, sizge haber etip olamadım. Uf, ne maraznıñ sıcağı bu, - dep kölmeginiñ yakasını tutıp kaktı.

- Biz endi barıp olamaycağımıznı o bir sefer söylegen edim de, - dedi Nusret. Mustafa elini salladı:

10 - O bir sefer keçti endi. Bugun ketmek kereksiñizdir daa bunı... Sizler ille bir şey aytıp kıyışmasañız olmay. Bugun kene ne oldı? Yoksa o yerni begenmeysiñizmi. Olmasa başka yerge barırmız. Biz barğan yerden biraz ükarıda daa da guzel yer bar. Tıpkı cennet.

- Maktama, ep bir baralmaycakmız!

Mustafa taaciplendi:

- Ya ne için baralmaysıñız? - dep bağırdı.

15 Nusret oña: «Kalpazan erif, evli olsañ, bunıñ sebebini özün de bilir ediñ amma» degen kibi baktı:

- Nadireden korkam, onı olur - olmaz şey için maşınalar üstünde ürssetmekten korkam, añlaysıñmı? – dedi ciddiy davuşnen.

Mustafa kaşlarını koterdi:

20 - A-a, oyle, dese. Aysa Nadire evde kalsın, özün ür keteyik!

- Nusret başını tersine salladı:

- Oyle de olmaz...

Mustafa oña taacipli közlerinen baktı, soñ elindekisepetini koterdi:

- Men bu kadar şeyni kim için aldım? O hıyar, pomidor ve başka şeylernen tölu edi.

25 Lyakin Nusretniñ oz sözünden kaytmaycağını duyğan soñ,

Çevriyazı : 131

- Girin, - diye bağırdı.

Kapıyı ardına kadar açıp, içeri elinde örme sepeti olan Mustafa girdi. O selamlaşır selamlaşmaz Nusret ve Nadire'ye :

5 - Haydi çabuk olun, yürüyün, biz yüzmeye gidiyoruz. Akşam geç döndüm, size haber veremedim. Öf, ne belanın sığacağı bu, - deyip gömleğinin yakasını tutup itti.

- Biz(im) şimdi gidemeyeceğimizi öbür sefer de söylemiştim, - dedi Nusret. Mustafa elini salladı :

10 - Öbür sefer geçti şimdi. Bugün gitmelisiniz yine bunu... Sizler ille bir şey söyleyip kıvrımasanız olmaz. Bugün yine ne oldu? Yoksa o yeri beğenmiyor musunuz? Olmazsa başka yere gideriz. Biz(im) gideceğimiz yerden biraz yukarıda daha da güzel (bir) yer var. Tıpkı cennet.

- Methettiğim yere, hep birlikte gitmeyecek miyiz!

Mustafa meraklandı :

- Ya niçin gitmiyorsunuz? - diye bağırdı.

15 Nusret ona : «Kalpazan herif, evli olsan bunun sebebini kendin de bilirdin amma» der gibi baktı :

- Nadire'den korkuyorum, onu olur olmaz şey için arabalar üstünde hırpalamaktan korkuyorum, anlıyor musun? - dedi ciddi (bir) sesle.

Mustafa kaşlarını kaldırdı :

20 - A-a, öyle, desene. Öyleyse Nadire evde kalsın, yürü seninle gidelim!

- Nusret başını tersine salladı :

- Öyle de olmaz...

Mustafa ona meraklı gözlerle baktı, sonra elindeki sepetini kaldırdı :

- Ben bu kadar şeyi kimin için aldım? O hıyar, domates ve başka şeylerle doluydu.

25 Lakin Nusret'in kendi sözünden dönmeyeceğini anladıktan sonra,

sepetten daa Şimdi cıyılĝan taze pomidor ve hıyarlardan alıp stol ustüne koyĝanda onu Nusret toktattı:

- Tokta, tokta. Üvunĝan adam bilesiņmi sen nasıl açıka?

- Soņ...

5 - Soņu, al bularnı da züv, eŐitesiņmi maŐınanıņ sesini, seni çağırılar.

Mustafa olarnı kayta yerine koydurmamak için çar-çabik sepetine yapıştı, kapıdan çıkayatkanda ise:

- Aysa evge barıņız, bu duhovka içinde oturmaņız, sizlerni anam bekley, - dep kıçırdı.

Nusret başını sallap kulümsiredi:

10 - Köresiņmi Nadire, aĝaņıņ bizler için kayĝırĝanı? Sen ise ekimizniņ bir yerge kelüvimizden korka ediņ.

- O evelleri edi. Şimdi sen onıņ eņ urmet etken adamısıņ. Bundan da başka, içmese altın kibi oĝlan, ah onıņ içkisi...

15 - Onı evlendirmek gerek. O vakıt işten çıkkaninen dostlarinen pivöhaneye degil de, evine çapar.

Nadire oņa bakıp küldi:

- Rakını oyle kolaylıknen bırakacak olsa, bugün evlendirir edik.

- Oyle aytasıņ ki, seniņ sözleriņni eşitken adam Mustafa bütün vakıt içip üre belleycek. - Nusret elektrik maŐınkasını ĝijıldatıp tıraş olup başladı. Nadirege de kiyinmesini işmar etti.

20 Nusretnen Nadire avtobustan ayılĝan yerge tüŐkenlerinen, yolıņı o bir çetinde Feratnı kördiler.

- Uyle oldı. Bu kadar sıcakka kalıp kelmekniņ manası ne ya, dostlar? Yoksa daçanıņdan çıkıp olamadıņız mı? - dep baĝırdı Ferat. Tez - tez kelip, ekisinen de el alışıp

25 selyamlaştı. Soņ

Çevriyazı : 132

sepetten daha şimdi toplanan taze domates ve hıyarlardan alıp masa(nın) üstüne koyduğunda Nusret onu durdurdu :

- Dur, dur. Sen yüzen adam nasıl acıkır biliyor musun?

- Sonra...

5 - Sonrası, al bunları da kaç, duyuyor musun arabanın sesini, seni çağırıyorlar.

Mustafa onları tekrar yerine koydurmamak için çar çabuk sepetini tuttu, kapıdan çıkarken ise :

- Öyleyse eve gidin, bu fırın içinde oturmayın, sizleri annem bekliyor, - diye bağırdı.

Nusret başını sallayıp gülümsedi :

10 - Görüyor musun Nadire, ağabeyinin bizler için endişelenişini? Sen ise ikimizin bir araya gelmemizden korkuyordun.

- O öncedendi. Şimdi sen onun en hürmet ettiği adamsın. Bunun dışında da, içmese altın gibi oğlan, ah onun içkisi...

15 - Onu evlendirmek gerek. O zaman işten çıkar çıkmaz dostlarıyla birahaneye değil de, evine koşar.

Nadire ona bakıp güldü :

- Rakıyı öyle kolaylıkla bırakacak olsa, bugün evlendirirdik.

- Öyle söylüyorsun ki, senin sözlerini işiten insan Mustafa bütün gün içip duruyor zannedecek. - Nusret elektrikli (tırış) makinasını vızırdatıp tırış olmaya başladı.

20 Nadire'ye de giyinmesini işaret etti.

Nusret'le Nadire otobüsten söylenilen yerde indiklerinde, yolun öbür kenarında Ferat'ı gördüler.

- Öğle oldu. Bu kadar sığa kalıp gelmenin manası ne ya, dostlar? Yoksa yazlığınızdan çıkamadınız mı? - diye bağırdı Ferat. Çabuk çabuk gelip, ikisiyle de el sıkışıp

25 selamlaştı. Sonra

musafirlerini, terekler içine komülgen, o kadar büyük olmağan bir azbarğa alıp kirdi.

- Azbarıña kapık kadar küneş tüşmey eken, Ferat, - dedi Nusret.

- Ferat memnünietliknen kulümsiredi. Seyyareni çağırdı.

- Men mındam, kiriniz, kiriniz, - dedi saçlarını tüzete - tüzete evden çıkayatkan Seyyare.

5 Eki yaş kadın kuçaklaşır ekenler, Seyyare dostunıñ kulağına:

- Maşalla, men körmegenden berli bayağı deñişkensin, - dep fısıldadı.

- Korüşmegemimiz de bayağı oldı daa...

Seyyare Nadireniñ koltuğına kirdi ve onı kenış, yarık odağa kirsetti. Nadireniñ çeretine salkın, gul kokulu taze ava uruldu. O cigerlerini avağa toldurıp, terenden nefes aldı.

10 Başta ortadaki, dülber ortülü stol üstündeki çeşit çeçeklerge suklanıp baktı. Sonra çevre etrafını közden keçirdi. Bir köşede yañı «Rekord» televizoru, onıñ yanında «Ural» radiosı, servant, pianino, ikinci tarafta divan, onıñ artına ateş kibi yanıp turğan «Rus dülberi» adlı kilim, asılğan.

- Guzel, pek guzel, ev hayırlı olsun, - dedi o hoşnut davuşnen.

15 - Sağ ol, dostum, darısı tezden sizge de hismet, olsun! - dedi ev saibi.

- Bu ev degil, daça, mında ne vakıt koçtiniz? - dep soradı Nusret. Çünkü o Feratnıñ babası kelip, kelin-kiyevge, olarnıñ bir odalı kvartıraları olğanına bakmadan, yañı ev alıp, bergenini eşitken olsa da, daa mında bulunmağan edi.

20 - Alğanımıznen koçtik desek olacak. Bu sıcakta o mübarek odaçıımızda oturmak olurmu. Eger kaytarıp almasalar, anda kışta oturmak mümkün. Odunu da içinde, suvı da...

Çevriyazı : 133

misafirlerini, ağaçlar içine gömülen, o kadar büyük olmayan bir bahçeye alıp girdi.

- Bahçene zerre kadar güneş vurmuyormuş, Ferat, - dedi Nusret.

- Ferat memnuniyetle gülümsedi. Seyyare'yi çağırdı.

5 - Ben buradayım, girin, girin, - dedi saçlarını düzeltere düzeltere evden çıkmakta olan Seyyare.

İki genç kadın kucaklaşırken, Seyyare dostunun kulağına :

- Maşallah, ben görmeyeli beri bayağı değişmişsin, - diye fısıldadı.

- Görüşmeyeli de bayağı oldu ama...

10 Seyyare Nadire'nin koluna girdi ve onu geniş, aydınlık odaya soktu. Nadire'nin yüzüne serin, gül kokulu taze hava çarptı. O ciğerlerini havayla doldurup, derinden nefes aldı. Önce ortadaki, güzel örtülü masa(nın) üstündeki çeşitli çiçeklere imrenip baktı. Sonra çevresini gözden geçirdi. Bir köşede yeni «Rekord» televizyonu, onun yanında «Ural» radyosu, vitrin, piyano, diğer tarafta divan, onun arkasında ateş gibi yanıp duran «Rus güzeli» adlı kilim, asılmış.

15 - Güzel, pek güzel, ev hayırlı olsun, - dedi o hoşnut (bir) sesle.

- Sağ ol, dostum, darısı en kısa zamanda size de kısmet, olsun! - dedi ev sahibi.

- Bu ev değil, yazlık, buraya ne zaman taşındınız? - diye sordu Nusret. Çünkü o Ferat'ın babası gelip, gelin (ve) damada, onların bir odalı daireleri olmasına bakmadan, yeni ev alıp, verdiğini işitmiş olsa da, daha buraya gelmemişti.

20 - Alır almaz taşındık desek (doğru) olacak. Bu sıcakta o mübarek odacığımızda oturmak olur mu. Eğer çıkartmazlarsa, orada kışın oturmak mümkün. Odunu da içinde, suyu da...

Ferat barıp ikinci odanın kapısını açtı : - Bu yatak odası, dedi hoşnut alda. Yan - yanaşa turğan yañı ağaç krovatlarınıñ üstüne ümruklarınen bastı :

- Rümniya mahsulı dostlar çalışmağa bileler, - dedi, Nusretke közüni kımdı.

5 Nusret de kulümsirep başını salladı. Olar Feratnıñ yolbaşçılığı altında üçüncü odağa kirecekte karşılarında, kolunda boş tabağı olğan Seyyarege rastkeldiler.

- Kaydasıñız şu kave suvumakta? - dedi o taacipli davuşnen.

- Müsafirlerge evimizni kösterem, - dedi Ferat ve odağa kirmege ıntıldı.

- Tokta, Ferat, Nadire yorulğandır, biraz raatlansın, bir kave içsin, pek istesen şon bakarlar.

10 Ferat bir şey aytmadı. Kaytıp kene müsafir odasına kirdiler.

Aradan biraz vakıt keçken şon - olar kene oda - odadan kezip başladılar. Evler akikaten de temiz cıyıstırılğan, ve yaraşıklı donatılğan edi. Bu endi ev - bark kurğan bu yaşlarda olğan şey, mına saña degen korantalarda bile yok edi. Aşhaneye kirgende Ferat büyük buzdolapnı kösterip: - Bunı tünevin Leninabaddan ketirdik. Onı mında kaydan
15 alacaksın? - dedi.

Nusret Feratnıñ sözüne o kadar dikkat etmedi. Yorulğandır dep Nadirege baktı. Çünkü bu muzey kibi donatılğan dülber ve lyakin cansız odalar içinde ürip ozü bezgen edi. Nadirenin üzünde ise aks duyğu kördi. O Feratnıñ sözlerini dikkatnen dinley, yañı şeylerge meraknen baka edi.

20 «Ne kadar deseñ kadın - kadındır, donatılğan, temiz ev körse ağızını açar kalır», dep oyladı Nusret.

Bu zaman onıñ hayalını Ferat bölđi: - Nusret,

Çevriyazı : 134

Ferat gidip ikinci odanın kapısını açtı : - Bu yatak odası, dedi memnun (bir) halde.
Yanyana duran yeni ağaç karyolaların üstüne yumruklarıyla bastırdı :

-Romanya ürünü dostlar çalışmayı biliyorlar, - dedi, Nusret'e göz kırptı.

5 Nusret de gülümseyip başını salladı. Onlar Ferat'ın rehberliği altında üçüncü odaya
girecekken karşılarında, kolunda boş tepsisi olan Seyyare'ye rastladılar.

-Neredesiniz bu kahve soğuyor? - dedi o meraklı (bir) sesle.

-Misafirlere evimizi gösteriyorum, - dedi Ferat ve odaya girmeye kalkıştı.

-Dur, Ferat, Nadire yorulmuştur, biraz dinlensin, bir kahve içsin, çok istiyorsan sonra
bakarlar.

10 Ferat bir şey söylemedi. Dönüp yine misafir odasına girdiler.

Aradan biraz vakit geçtikten sonra - yine odadan odaya gezmeye başladılar. Evleri
hakikaten de temiz toplanmış, ve zarif donatılmıştı. Bu şimdi ev - bark kuran bu
gençlerde olan şey, işte benim diyen ailelerde bile yoktu. Mutfağa girdiğinde Ferat
büyük buzdolabını gösterip : - Bunu dün Leninabad'dan getirdik. Onu burada nereden
15 alacaksın? - dedi.

Nusret Ferat'ın sözüne o kadar dikkat etmedi. Yorulmuştur diye Nadire'ye baktı. Çünkü
bu müze gibi donatılan güzel fakat cansız odalar(ın) içinde yürümekten kendi bezmişti.
Nadire'nin yüzünde ise tam tersine (bir) duygu sezdi. O Ferat'ın sözlerini dikkatle
dinliyor, yeni şeylere merakla bakıyordu.

20 «Ne kadar da olsa kadın - kadındır, donatılmış, temiz ev görse ağzını açar kalır», diye
düşündü Nusret.

O an onun hayalini Ferat böldü : - Nusret,

sen sesiñni ıkarmaysıñ, begenmeysiñmi yoksa? dedi istehzanen. Bu arada sözge kene Seyyare koşuldu:

- Oda-odadan ürğenimiz yetti endi, ürriñiz televizor bakayık!- dep Nadirenen Nusretni tartıp-alıp ketti. Çünkü Şimdi akayınıñ hucur areketleri ve sözlerini o da begenmey edi.

- 5 Odanıñ ii salkın ve guzel olğanına bakmadan, Nusret tarsıkıp başladı. Kimse körmegende Nadirege başinen işmar etti, evlerine kaytmağa istegenini bildirdi. Bunu duyğan Seyyare raatlanmaknı mana etip, onı ikinci odağa alıp kirdi. Anda bayağı vakıtkace lakırdı etip oturdılar. Divan üstünde yatıp lakırdı etken Nadireniñ, akşam ke maalgece üklamağanından olsa kerek, koz kapakları ağırlaşıp, közleri ümula başladı.
- 10 Ahır-soñu ükuğa ketti. Seyyare onıñ yorğun çeresine bakıp kulümsiredi, soñ parmak ucunda ürrip, odadan ıktı:

- Yavaşça söyleřiñiz, Nadire ükladı, - dep Feratnen Nusretni tenbiyeledi.

Nusret endi Nadire ükudan uyanğance dayanmağa karar berdi. Televizor túbündeki şahmat tahtasını alıp, Feratnıñ, oğüne sürdi.

- 15 Boyleliknen, olar oz evlerine kaytkanda endi avanıñ arareti eksilgen, yavaştan serin yelik esmekte edi. Avtobustan şeer merkezinde tüştiler. Andan koltuklaşıp cayav kayttılar.

Kaldırım boylap bayağı yergece, ekisi de ses-soluksız kettiler. Aradaki can sıkıcı sükünetni Nusret bozdı:

- 20 -Feratnıñ babası kerçekten de zengin adam eken, - dedi yavaştan.

Nadire oña koz kıyığından baktı. Lyakin bir şey aytmadı. Çünkü onıñ aytkanı doğru edi. «Olarğ a zengin adamlar, demek mumkün. Ya Nusretniñ

sen sesini çıkarmıyorsun, beğenmiyor musun yoksa? dedi istihzayla. Bu arada söze yine Seyyare katıldı :

5 - Odadan odadaya yürüdüğümüz artık yetti, yürüyün televizyona bakalım!- diyerek Nadire ile Nusret'i çekerek alıp gitti. Çünkü kocasının garip hareketleri ve sözlerini o da beğenmiyordu.

10 Odanın içi serin ve güzel olmasına rağmen, Nusret rahatsız olmaya başladı. Kimse görmeden Nadire'ye başıyla işaret etti, evlerine dönmek istediğini bildirdi. Bunu anlayan Seyyare dinlenmeyi bahane ederek, onu diğer odaya alıp götürdü. Orada geç vakitlere kadar sohbet edip oturdular. Divan üstünde yatarak konuşan Nadire'nin, akşam geç vakte kadar uyumamasından olsa gerek, göz kapakları ağırlaşmış, gözleri yumulmaya başladı. En sonunda uyuya kaldı. Seyyare onun yorgun çehresine bakıp gülümsedi, sonra parmak ucunda yürüyüp, odadan çıktı :

- Yavaş konuşun, Nadire uyudu, - diye Ferat'la Nusret'e tenbih etti.

15 Nusret şimdi Nadire uykudan uyanana kadar dayanmaya karar verdi. Televizyon(nun) altındaki satranç tahtasını alıp, Ferat'ın, önüne koydu.

Böylelikle, onlar kendi evlerine döndüklerinde şimdi havanın harareti azalmış, yavaşça serin (bir) yel esmekteydi. Otobüsten şehir merkezinde indiler. Oradan kol kola girip yaya döndüler.

20 Kaldırım boyunca bayağı yere kadar, ikisi de sessiz soluksuz gittiler. Aradaki can sıkıcı sükûneti Nusret bozdu :

-Ferat'ın babası gerçekten de zengin adammış, - dedi yavaşça.

Nadire ona göz ucuyla baktı. Lakin bir şey söylemedi. Çünkü onun söylediği doğrudu. «Onlara zengin insanlar, demek mümkün. Ya Nusret'in

babası çıkımsız adam mı? Olar nıñ Nadirege bergen nişanı butün Çölabadka darkaldı. Altın üzük, kupe deysiñmi, yañı çıkkın pombarhat anter, kovrikot kostüm deysiñmi?..

Taaciplengen adamlarğa onıñ anası, bizim on balamız degil, olğanı-olacağı eki evlyadımız bar. Şimdigece ne tapkan olsak episi olar nıñki olmak kerek, dep cevaplandı.

- 5 Yañı evge koçseler, babası butün şeylerni ketirecek. Nadireniñ attı sığırı da bar. Toylarında kelin maşınadan tüşip, kiyevniñ evine kirecekte kız tarafından barğan kudalar, kelin kapıdan sığmay, dep bağırdılar. Bu vakıt anası kelip, kelininiñ eline altın saat taktı, babası ise başındaki kalpağını közleri üstüne basıp: «kelinime, bir künde yigirmi litra süt bergen, bir kaşka sığır bağışlayım», dep bağırdı. Kudalarğa, kimsege
- 10 kulak asmay, azbar içinde kulaklarını kırıdata berip kevsenmekte olğan balaban kaşka sığırnı kösterdi. Bu vakıt er kes el çırttı.

Nadire o vakialar nı şimdi tasavurında canlandırıdı. Ne kadar alicenap adamlar!.. Soñra ise Nusretlerniñ korantasinen Feratlarıñkini teñeştirmek istedi. Çünki azmı-çokmı o Feratlarıñ korantalarinen de tanış. Toylarında kız nıñ eñ yakın dostu olarak kuda ketti.

- 15 Oña bu eki koranta arasında pek büyük fark olğan kibi koründi. Lyakin bu fark neden ibaret olğanını ozü de bilmey. Boyle bakkanda ekisi de bir kibi körüne. Lyakin... Ferat nıñ babası oña maktanmağa sevgen kibi keldi. «Bugun Feratta kördiği hucur areketler ve lakırdılar da ondan keçken hastalık degilmi eken?»

- Maña Ferat bugün tamamilde başka adam olup koründi, - dedi Nusret. - Zengin olsañ,
- 20 maddiy taraftan yahşı yaşasañ guzel şey. Lyakin o adam nı boy-

babası miskin adam mı? Onların Nadire'ye verdiği nişan bütün Çölabad'a yayıldı. Altın yüzük, küpe mi diyorsun, yeni çıkan pombarhat elbise, kovrikot kostüm mü dersin?..

Şaşırın insanlara onun annesi, bizim on çocuğumuz değil, oldu olacak iki evladımız var. Şimdiye kadar elimize ne geçtiyse hepsinin onların olması gerek, diye cevapladı. Yeni
5 eve taşınırsalar, babası bütün eşyalarını getirecek. Hatta Nadire'nin sığırı da var. Düğünlerinde gelin arabadan inip, damadın evine girecekken kız tarafından giden dünürler, gelin kapıdan sığmıyor, diye bağırdılar. O sırada annesi gelip, gelininin eline altın saat taktı, babası ise başındaki kalpağını gözleri(nin) üstüne indirip : «gelinime, bir günde yirmi litre süt veren, alını beyaz lekeli bir sığır veriyorum», diye bağırdı.
10 Dünürlere, kimseye kulak asmıyor, bahçe içinde kulaklarını kıpırdatarak geviş getirmekte olan büyük alını beyaz lekeli sığırı gösterdi. O an herhes alkışladı.

Nadire o olayları şimdi hayalinde canlandırdı. Ne kadar gönlü zengin insanlar!.. Sonra ise Nusretler'in ailesiyle Feratlar'inkini karşılaştırmak istedi. Çünkü az çok o Feratlar'ın aileleriyle de tanışıyor. Düğünlerinde kızın en yakın dostu, dünür başı olarak gitti. Ona
15 bu iki aile arasında pek büyük fark varmış gibi göründü. Lakin bu fark(ın) neden ibaret olduğunu kendi de bilmiyor. Böyle baktığında ikisi de aynı gibi görünüyor. Lakin... Ferat'ın babası ona övünmeyi seven (biri) gibi geldi. «Bugün Ferat'ta gördüğü acayip hareketler ve sözler de ondan geçmiş hastalık değil miymiş?»

- Bana Ferat bugün tamamıyla başka biri (gibi) göründü, - dedi Nusret. - Zengin olsan,
20 maddî açıdan iyi yaşasan güzel şey. Lakin o adamı böy-

le bozacak olsa zenginlik maña omürlik kerekmey...

Olar keç vakıtkace şeer içinde dolandılar, yoruldılar. Ozleriniñ küçüçük odaçıklarına kirgeninen Nusretniñ çırayı kulümsiredi:

5 -Mına bizim dört odalı evimiz, - dep ellerini eki tarafka kerdi. Soñ urbalarını deñiştireyatkan Nadireni kuçaklap, koterdi ve: - Bu ise benim Rümniya garniturım, yañı buzdolapım, sıra-sıra odalarım, «Rus dülberi» kilimim, butün baylığım, barlığım, ayatım,- dep onı mukaytlıknen oda içinde aylandırdı.

15

10

Adamda hoşnutsızlık olsa, onı gizlemek için, ne kadar tırıssa da, episi bir o üreknin kuzgüsü sayılğan çerege kalka.

15 Soñki vakıtta Nusret Nadirede olğan salıklıknı, oyçanlıknı, onın üregini nedir raatsızlağanını duysa da, bularnın episi vücudında olğan deñişmeden, yorğunlıktan dep oylay edi. Başka daa ne olmak mümkün? Olar ekisi de biribirini çin ürekte seveler. Nusret sevimli Nadiresi için iç bir şeyden sakınmadı. Kızının sabık nişanlısı oña mında koz açtırtmaycak olup, çok talaştı. Atta toylarına az vakıt kalğanda, künlernin birinde keç vakıt oz sokaklarında, olarnın ogüne umüt etmeden uç oğlan çıktı. Biri Nadireniñ, ekisi ise Nusretniñ üstüne atıldı. Ekisine de ağız açtırtmadılar. Nusretniñ köküsine pıçak 20 tirediler. Ondan Nadireniñ yakasını bırakmasını talap ettiler. Nusret olarnın elinden kurtulmak istep çok talaştı, ahır-soñu bu areketler faidasız ekenini añladı. Yigitlerge onı parça-kesek etseler bile degeninden kaytmaycağın bildirdi.

Çevriyazı : 137

le bozacaksa zenginlik bana bir ömür gerekmiyor...

Onlar geç vakte kadar şehir içinde dolaştılar, yoruldu. Kendi küçük odacıklarına girmeleriyle Nusret'in yüzü güldü :

5 - İşte bizim dört odalı evimiz, - diye kollarını iki tarafa gerdi. Sonra elbiselerini değiştirmekte olan Nadire'yi kucaklayıp, kaldırdı ve : - Bu da benim Romanya tarzı mobilyam, yeni buzdolabım, sıra sıra odalarım, «Rus güzeli» kilimim, bütün zenginliğim, varlığım, hayatım, - deyip onu itinayla oda içinde döndürdü.

15

10

İnsanda hoşnutsuzluk olsa, onu gizlemek için, ne kadar uğraşsa da, hepsi kalbin aynası sayılan yüze yansır.

15 Sonraki zamanlarda Nusret Nadire'de olan neşesizliği, düşünceliliği, onun yüreğini neyin rahatsız ettiğini anlasa da, bunların hepsi vücudundaki değişmeden, yorgunluktan diye düşünüyordu. Daha başka ne olsun? Onlar ikisi de birbirini gerçekten yürekten seviyorlar. Nusret sevimli Nadiresi için hiçbir şeyden kaçınmadı. Kızın eski nişanlısı ona burada göz açtırmayacak olup, çok dalaştı. Hatta düğünlerine az vakit kaldığında, günün birinde geç vakit kendi sokaklarında, onların önüne hiç beklemedikleri bir anda üç oğlan çıktı. Biri Nadire'nin, ikisi ise Nusret'in üstüne atıldı. İkisine de ağız 20 açtırmadılar. Nusret'in göğüsüne bıçak dayadılar. Ondan Nadire'nin yakasını bırakmasını talep ettiler. Nusret onların elinden kurtulmak isteyerek çok dövüştü, sonunda bu hareketler(in) faydasız olduğunu anladı. Delikanlılara onu parça parça etseler bile dediğinden dönmeyeceğini bildirdi.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 137

Zorluknen sevgi kazanmak istegen kalpazanlar, artık, ozlerinin aksız, olğanlarını anladılar. Kıznen yigitniñ ellerini boşadılar, olardan afu soradılar. Bir daa olarnı omürlik raatsızlamaycaklarına söz berip, karanlık içine ğayıp olup ketken ediler.

5 Nadirenen Nusret ise biri-birine bakkanda eziyetlengen üreklerinde birden kuvanç peyda olğan edi. Çünkü olar sevgi er şeyden kuçlü, atta olümni bile yeñgenini şu vakıt oz közlerinen kördiler.

10 Yakında Nadire başını eki eli arasına alıp çok vakıtkace stol başında kitap okumakta olğan Nusretniñ çeresine bakıp oturdu. Soñ uzanıp ince parmaklarından onıñ sık saçlarını çıbalttı. Nusret oña itiraz bildirmedi, parmakları üstüne elini koydı ve ep kitap okuvını devam etti.

15 Eki yaş biri-birini seve. Bu sevgi er eki üreknı bir derece sarıp alsa da, yigitniñ kızğa bakuvı başka türlü körüne, közlerinde sevginen beraber sabırsızlık, sevgisini korçalamağa ıntıluvını, yoksa onı birevden kızğanuvını, buña beñzer nasıldır alyametler ola. Olar, biri-birine kavuşkan soñ ise bu hasiyet, biraz deñişken alında, kızğa avuşa.

20 Boyle allarğa Nusret hususan avtobuslarda rastkele turğan. Evlengen soñ ise onı Nadirede de çok kereler kore ve seze edi. O boyle bakuvlardan soñ kulümsirey, Nusretniñ boynuna sarıla, ya da yerinde turıp, goñül hoşnutlığinen türkü ayta ayta ev işinen meşğul ola edi. Lyakin bu keresinde bayağı vakıtkace yerinden kıbırdamadı. Nusretniñ elini, kıbırdatmağa cesaret etalmağan kibi areketsiz alında susmakta edi.

Zorla sevgi kazanmak isteyen kalpazanlar, artık, kendilerinin haksız, olduklarını anladılar. Kızla delikanlının ellerini rahat bıraktılar, onlardan af dilediler. Bir daha onları ömür boyu rahatsız etmeyeceklerine söz vererek, karanlığın içine kaybolup gitmişlerdi.

- 5 Nadire'yle Nusret ise birbirine baktıklarında ezilen yüreklerinde birden sevinç peyda olmuştu. Çünkü onlar sevgi(nin) her şeyden güçlü (olduğunu), hatta ölümü bile yendiğini o vakit kendi gözleriyle gördüler.

Nadire hemen başını iki eli arasına alıp uzun süredir masa başında kitap okumakta olan Nusret'in yüzüne bakıp oturdu. Sonra uzanıp ince parmaklarıyla onun sık saçlarını
10 dağıttı. Nusret ona itiraz etmedi, (onun) parmakları(nın) üstüne elini koydu ve hep kitap okumaya devam etti.

İki genç birbirini seviyor. Bu sevgi her iki yüreği bir derece sarıp alsa da, delikanlının kıza bakışı başka türlü görünüyor, gözlerinde sevgiyle beraber sabırsızlık, sevgisini koruma gayreti mi, yoksa onu birilerinden kıskanma mı, buna benzer çeşitli belirtiler
15 oluyor. Onlar, birbirine kavuştuktan sonra ise bu mizaç, biraz değişmiş halde, kıza kayıyor. Böyle hallere Nusret özellikle otobüslerde rastlamakta. Evlendikten sonra ise onu Nadire'de de çok defa görüyor ve hissediyordu. O böyle bakışlardan sonra gülümsüyor, Nusret'in boynuna sarılıyor, ya da yerinden kalkıp, gönül hoşnutluğuyla
20 kıpırdamı. Nusret'in elini, kıpırdatmaya cesaret edememiş gibi hareketsiz halde susmaktaydı.

Nusret kitabını kenara itti. Onun elini alıp, avuçları içinde yavaşça sıktı. Sonra gülümseyerek Nadire'ye döndü. Bakışlar(ı) çarpıştı. Ne çare,

olarda kozyaşları alkalanmakta edi. Nusret nege oğrağanını bilmedi.

-Nadire, saña ne oldu, bir yerin ağırımı?..

O birden seskendi :

5 -Bir şey, bir şey olğanı yok, - yerinden turdı. Belki biraz yorulğandırım, -dedi Nusretni tınçlandırmağa tırışkan alda.

Lyakin onda olğan bu denişme ket-kete daa da ziyade duılmakta edi. Geceleri çok vakıtkace közleri ümuk yatsa da Nusret onun üklamağanını duya, bunun sebebini soramak için ona söz kata, lyakin Nadire sesini çıkarmay, özünü üklağan adam etip köstermege tırışa edi.

10 Nusret tüşüne-tüşüne bunun sebebini bir şeyge bağlap olamay ve ahır-soñu,» belki üklü kadınların vakıtı yakınlaşkanda episi boyle oladır», dep oz-özünü tınçlandırmağa tırışa, işten ara taptı degence Nadirege ev işlerinde yardım ete edi.

15 Bugun o evge biraz keç kaytmakta. İşten çıkmasına azaçık vakıt kalğanda, onı şeer icra kömitetine çağırdılar. Mina ondan büyük kuançnen kaytmakta, cebinde uç odalı yañı kvartiranın anahtarı. Çünkü olar Nadirenin anasını da vaktinen ozlerinin yanlarına almak isteyler. Barsın o evde Mustafa evlensin yaşasın. Kvartıraları şernin en guzel yerinde kurulğan.

20 Nusret kuanğanından tükyanğa kirip, aşamak için ufak-tüfek şeyler ve bir şişede şampanskoe aldı. Elleri tolu olğanı için kapını yavaştan, ayakkabının, ucunen kaktı. Nadire evde edi. Nusret şeylerni stol üstüne koydı, şişeni ise kadınının eline tuttırdı :

-Saña mümkün olmasa da, bugün bir kadeçik içersin, - dedi kulümsirep.

-Ya o da nasıl münasebetnen eken?..

Çevriyazı : 139

onlarda gözyaşları halkalanmaktaydı. Nusret neye uğradığını bilmedi.

-Nadire, sana ne oldu, bir yerin mi ağrıyor?..

O birden silkindi :

-Bir şey, bir şey olduğu yok, - yerinden kalktı. Belki biraz yorulmuşumdur, -dedi

5 Nusret'i rahatlatmaya çalışır halde.

Lakin onda olan bu değişme gitgide daha da fazla hissedilmekteydi. Geceleri çok uzun süre gözleri yumuk yatsa da Nusret onun uyumadığını anlıyor, bunun sebebini sormak için ona laf atıyor, lakin Nadire sesini çıkarmıyor, kendini uyumuş (gibi) göstermeye çalışıyordu.

10 Nusret düşüne düşünce bunun sebebini bir şeye bağlayamıyor ve sonunda, «belki hamile kadınların vakti yaklaştığında hepsi böyle oluyordur», deyip kendi kendini rahatlatmaya çalışıyor, işten fırsat bulunca Nadire'ye ev işlerinde yardım ediyordu.

Bugün o eve biraz geç dönmekte. İşten çıkmasına azıcık vakit kaldığında, onu şehir icra kömitesine çağırdılar. İşte oradan büyük sevinçle dönmekte, cebinde üç odalı yeni dairenin anahtarı. Çünkü onlar Nadire'nin annesini de vaktiyle kendi yanlarına almak istiyorlar. Varsın o evde Mustafa evlensin yaşasın. Daireleri şehrin en güzel yerinde inşa edilmiş.

Nusret sevincinden dükkana girip, yiyip içmek için ufak tefek şeyler ve bir şişe de şampanya aldı. Elleri dolu olduğu için kapıyı yavaşça, ayakkabının, ucuyla itti. Nadire evdeydi. Nusret aldıklarını masa(nın) üstüne koydu, şişeyi ise karısının eline tutturdu :

-Sana yasak olsa da, bugün bir kadehcik içersin, - dedi gülümseyerek.

-Ya o da hangi münasebetleymiş?..

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 139

- Şimdi, şimdi bilirsın, - o eki elini de ükari koterdi. - Kanı, Nadirehanım, benim sağ cebimdekini alçı bakayık.

Nadire onıñ ne demek istegenini anlamadı. Nusretke taaciplenip baktı, soñ elini onıñ cebine soktı ve andan anahtar çıkardı. Oña biraz bakkan soñ :

5 - Nusret, bizge kvartira berdilermi? - dedi kuvançnen.

- Elbet, berdiler... Mına şimdi ekimiz onı üvacakmız.

Nusret ketirgen şeylernen stolnı donattı. Şampanskoe şişesini tarsıldatıp açtı, küçük kadeni toldurıp, Nadirege uzattı. Ozüne ise fujerge tökti.

- Aydı, Nadirehanım, yañı eviñ hayırlı olsun!.. - Olar, kadelerini uruştırıp, koterdiler.

10 Nadire de içti, em soñunace süzdi. O ikinci kadenide red etmedi. Nusret şişeni yavaştan kenarğa itedi. Burum içinden bir dane «Karakum» şokoladı alıp Nadirege kaptırdı.

- Men şampanskoe içmek isteyim, Nusret, - onıñ aytkanı zornen anlaşıldı. Çünkü ağızı şokoladnen tölu edi.

Nusret başını tersine salladı :

15 - Şimdilik yeter, Nadire, yarın dostlarımıznı çağırırız, belki olarnen de azaçık içmek, istersin...

- Olarnı endi yañı evge çağırırız, mında sığmazlar.

- Akikiy dostlarımız bu evimizge de sığarlar.

- Ya olar çoklar da.

20 - Epsi bir sığarlar.

Nusret kelgende Nadire pek yorğun bir körünişte olsa da, şimdi közlerinde, çeresinde evelki şenlik oynamakta. Çünkü o er şeyni unutkan edi.

Çevriyazı : 140

- Şimdi, şimdi anlarsın, - o iki elini de yukarı kaldırdı. - Hadi, Nadire Hanım, benim sağ cebimdekini al bakalım.

Nadire onun ne demek istediğini anlamadı. Nusret'e şaşırarak baktı, sonra elini onun cebine soktu ve oradan anahtarı çıkardı. Ona biraz baktıktan sonra :

5 - Nusret, bize daire mi verdiler? - dedi sevinçle.

- Elbet, verdiler... İşte şimdi ikimiz onu temizleyeceğiz.

Nusret getirdiği şeylerle masayı donattı. Şampanya şişesini zorlanarak açtı, küçük kadehi doldurup, Nadire'ye uzattı. Kendisine ise kadehe koydu.

10 - Haydi, Nadire Hanım, yeni evin hayırlı olsun!.. - Onlar, kadehlerini tokuşturup, kaldırdılar. Nadire de içti, hem de sonuna kadar. O ikinci kadehi de reddetmedi. Nusret şişeyi yavaşça kenara itti. Paket içinden bir tane «Karakum» çikolatası alıp Nadire'ye uzattı.

- Ben şampanya içmek istiyorum, Nusret, - onun söylediği zorla anlaşıldı. Çünkü ağzı çikolatayla doluydu.

15 Nusret başını tersine salladı :

- Şimdilik yeter, Nadire, yarın dostlarımızı çağırırız, belki onlarla da azıcık içmek, istersin...

- Onları şimdi yeni eve çağırırız, buraya sığmazlar.

- Hakikî dostlarımız bu evimize de sığarlar .

20 - Ya onlar çoklar da.

- Hepsi birlikte sığarlar.

Nusret geldiğinde Nadire pek yorgun görünüyor olsa da, şimdi gözlerinde, yüzünde önceki neşe ortaya çıkmakta. Çünkü o her şeyi unutmuştu.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 140

- Sen pek bahıtlı adamsın, Nusret, - dedi yavaştan.

Nusret cılmadı :

- İtirazım yok. Sen doğru ayttıñ. Lyakin neni koz oğüne alıp boyle aytasıñ, bilmeyim.

Çünki bahtnı er kim er türlü anlay. Misal için bir şair :

5 «... Dünyada insaņa

Bahıtlı olmakçün

Bir ütüm suv kerek,

Bir nefes ava!»

10 Kene biri ise: «İnsaņa buük baht kerek. Lyakin oņa irişmek kıym. Çünki insan kanatlı kuşka beñzey. Kuş uçkan sayın daa üksekke köterilmek istey. İnsan ne kadar bahıtlı olsa da, episi bir baht oņa yetişmegen kibi körüne, daa da çok bahıtka irişmege istey», dey.

Ulu türk yazıcısı Nazim Hikmet ise: «bahıtlı kimdir?» - dep sorağan vakıtlarında o: «saba işine, akşam ise evine avesliknen aşıkıp katnağan adam bahıtlıdır», dep cevap bergen.

15 Soñki sözlerden ziyade tesirlengen Nadireniñ birden çırayı ağardı.

- Soñ, Nadirehanım, bularnıñ kaysı maņa ait ayılğan sözler?

- Episi, dünyada baht için ne kadar guzel sözler ayılğan olsa, episi sana ait.

- Ya sen, Nadire?..

Nadire çok tüşünip oturmadı :

20 - Men bahıtsızım! - dedi yavaştan.

Nusret oņa birden tiklenip baktı : - Bunı nasıl manada anlamak, mümkün?

- Ayılğan manada, belki oyle degildir, bahıtlıdırım. Eger bahıtlı sayılısam o takdirde maņa yalnız şu sözler, şu baht aittir :

Çevriyazı : 141

- Sen pek şanslı adamsın, Nusret, - dedi yavaşça.

Nusret kıs kıs güldü :

- İtirazım yok. Sen doğru söyledin. Lakin neyi göz önüne alıp böyle söylüyorsun, bilmiyorum. Çünkü şansını herkes farklı anlıyor. Mesela bir şair :

5 «... Dünyada insana

Şanslı olmak için

Bir yudum su gerek,

Bir nefes hava!»

Yine biri ise : «İnsana büyük şans gerek. Lakin ona erişmek zor. Çünkü insan kanatlı kuşa benzer. Kuş uçtukça daha yükseğe çıkmak ister. İnsan ne kadar şanslı olsa da, şansın hepsi ona ulaşmamış gibi görünür, daha da çok şansa ulaşmak ister, diyor.

Büyük Türk yazarı Nazim Hikmet ise : «şanslı kimdir?» - diye sordukları zaman o : «sabaha işine, akşam ise evine hevesle acele ederek giden adam şanslıdır», diye cevap vermiş.

15 Sonraki sözlerden fazla etkilenen Nadire'nin birden benzi ağardı.

- Sonra, Nadire Hanım, bunların hangi(si) benim için söylenmiş sözler?

- Hepsi, dünyada şans için ne kadar güzel söz söylenmişse, hepsi sana ait.

- Ya sen, Nadire?..

Nadire çok düşünmeden :

20 - Ben şanssızım! - dedi yavaşça.

Nusret ona birden dik dik baktı : -Bunu hangi manada anlamalı?

- Söylenen manada, belki öyle değildir, şanslıyım. Eğer şanslı sayılıyorsam o takdirde yalnız bu sözler, bu şans bana aittir :

«..Dünyada insanğa

Bahıtlı olmakçün

Bir ütüm suv kerek

Bir nefes ava!»

- 5 Şimdilik elbet bular mende barlar. Yok, yañlış aytam, bularğa seniñ sevgiñ de koşula. Çünki onıñsız men özümni tasavur etalmayım... Nadireniñ üregi tolukkanından soñki sözleri ağızından kaltırıp çıkmakta ediler. O ellerinen üzünü kapattı.

Nusret nege oğrağanını bilmedi. Evlengenlerinden berli Nadireni bir kere bile boyle körmegen edi. Şimdi oña ne olmak mümkün?

- 10 -Nadire, sen menden, neni gizleysiñ, ayt?- dedi birden Nusret.

O üzünü açtı, kozyaşlarını sildi.

-Bağışla meni, Nusret, - dedi yavaştan. - Butün belya benim cailligimde, okup olamağanımda olsa kerek. Bir kaç aylar kursta okup kelmek... Boyle okuvnen zenaat menimsenilmey eken.

- 15 Nusret onıñ ne demek istegenini aňlamadı. Nadirege tik-tik baktı. Lyakin o bir şey aytmadı. Nusret ne demesini bilmey :

- İnsanda istek olsa, kalğan iş kolay. Saña daa yigirmi yıl okumak mümkün. Er ceetten yardım etmege azırım, başta tehnikumnu bitirirsiñ, soñ institutnu...

Nadire terenden koküs keçirdi : - Yoruldım, er şeyden yoruldım, - dedi yavaştan.

- 20 - Yoruldıñ, buña men de inanam. Bu alıñda beštahta artında saatlernen turmak kolay şey degil. Lyakin meni bağışla, Nadire, bu keresinde endi maña doğrusını aytmağa borclusıñ. Sen ne için dekret otpuskasına çıkmaysıñ?

Nadire yerge baktı, sustı.

Çevriyazı : 142

«..Dünyada insana

Şanslı olmak için

Bir yudum su gerek

Bir nefes hava!»

5 Şimdilik elbet bunlar bende var. Yok, yanlış söyledim, bunlara senin sevgin de ekleniyor. Çünkü onsuz ben kendimi tasavvur edemiyorum... Nadire'nin yüreği taşıdığından sonraki sözleri ağzından titreyerek çıkmaktaydı. O elleriyle yüzünü kapattı.

Nusret neye uğradığını bilemedi. Evlendiklerinden beri Nadire'yi bir kere bile böyle görmemişti. Şimdi ona ne olmuş olabilir?

10 -Nadire, sen benden, neyi gizliyorsun, söyle?- dedi birden Nusret.

O yüzünü açtı, gözyaşlarını sildi.

-Bağışla beni, Nusret, - dedi yavaşça. - Bütün bela benim cahilliğimde, okuyamadığımdan olsa gerek. Bir kaç ay kursta okuyup gelmek... Böyle okumakla meslek öğrenilmiyormuş.

15 Nusret onun ne demek istediğini anlamadı. Nadire'ye dik dik baktı. Lakin bir şey söylemedi. Nusret ne diyeceğini bilemedi :

-İnsanda istek olsa, gerisi kolay. Senin daha yirmi yıl okuman mümkün. Her yönden yardım etmeye hazırım, başta teknik okulu bitirirsin, sonra enstitüyü...

Nadire derinden iç geçirdi : - Yoruldum, her şeyden yoruldum, - dedi yavaşça.

20 -Yoruldun, buna ben de inanıyorum. Bu halinde tezgâh arkasında saatlerce durmak kolay şey değil. Lakin beni bağışla, Nadire, bu sefer şimdi bana doğrusunu söylemeye borçlusun. Sen niçin doğum iznine çıkmıyorsun?

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 142

- Yoksa, bermeylermi?

- Oyle deme, Nusret, ne için bermeycekler, belki daa muddeti tolmağandır?..

- Eger sen anda barmağa utansañ, yarın ekimiñden ozüm barıp sorarım. Rimma Dmitriyevnanı men yahşı bilem. O oyle anlamağan kadın degil.

5 Nadire oña başta korku tolu közlerinen baktı. Soñ açuvlandı :

- Anda barıp meni mashara etmege isteysiñmi? Ozüm barmayım, işimni bırakıp olamayım, - dep bağırdı. Ozüni krovat üstüne bıraktı. Ağlap başladı. Nusret er şeyni unuttı. Onıñ goñlüni almağa tırıştı :

- Tınçlan, Nadire, men saña yahşı olğanını isteyim. Sen razı olmasañ bir yerge barmam.

10 Yarın işten soñ Velyadiyeni, Sabohatnı, Feratları, yigitlerni, çağırırız, bizge yañı evge köçmege yardım eterler. Anda şarait yahşı, sıcak ve suvuk suv, iş de az olur. Koçip yerleşsek, kalğanı kolay. Ufak-tüfek işlerni men ozüm de yaparım.

Nadire ses-soluk çıkarmadı. Lyakin omuzları artık silkinmekten toktağan ediler. Nusret oña daa nelerdir anlatmak istedi. Biraz tüşüngen soñ :

15 - Nadire, er alda sen otpuska almak kereksiñ. Yoruldıñ...

- Men işten, yorulmadım, - dedi o yastıklar arasından çıkkın boğuk sesnen.

- Em o otpuska yalnız saña degil de, balağa da, onıñ sağılığı için de kerek.

Nadire terenden nefes aldı. Lyakin bir şey aytmadı.

20 Bunıñnen olarnıñ arasındaki dava kesildi. O turıp, yatmağa yer koydı. Divar túbüne çekilip yattı. Nusret ise keder etmekten korkıp, yavaştan onıñ yanına uzandı. O, endi ükü dokuzıncı ayğa çevi-

Çevriyazı : 143

- Yoksa, vermiyorlar mı?

- Öyle deme, Nusret, niçin vermeyecekler, belki daha müddeti dolmamıştır?..

- Eğer sen oraya gitmeye utanırsan, yarın doktorundan kendim gidip sorarım. Rimma Dmitriyevna'yı ben iyi tanıyorum. O öyle anlayışsız kadın değil.

5 Nadire ona başta korku dolu gözlerle baktı. Sonra öfkeleni :

- Oraya gidip beni maskara mı etmek istiyorsun? Kendim gitmiyorum, işimi bırakamıyorum, - diye bağırdı. Kendini karyola(nın) üstüne bıraktı. Ağlamaya başladı. Nusret her şeyi unuttu. Onun gönlünü almaya çalıştı :

10 - Sakin ol, Nadire, ben senin (için en) iyi olanını istiyorum. Sen razı olmazsan bir yere gitmem. Yarın işten sonra Velyadiye'yi, Sabohat'ı, Feratlar'ı, delikanlıları, çağırırız, bize yeni eve taşınmaya yardım ederler. Orada şart(lar) güzel, sıcak ve soğuk su, iş de az olur. Taşınıp yerleşsek, gerisi kolay. Ufak tefek işleri ben kendim de yaparım.

Nadire ses soluk çıkarmadı. Lakin omuzları artık silkinmeyi bırakmışlardı. Nusret ona daha çok şey anlatmak istedi. Biraz düşündükten sonra :

15 - Nadire, herhalde sen izin almalısın. Yoruldun...

- Ben işten, yorulmadım, - dedi yastıklar arasından çıkan boğuk (bir) sesle.

- Hem o izin yalnız sana değil de, çocuğa da, onun sağlığı için de gerek.

Nadire derinden nefes aldı. Lakin bir şey söylemedi.

20 Bununla onların arasındaki tartışma bitti. O kalkıp, yatacak yer aradı. Duvar dibine çekilip yattı. Nusret ise rahatsız etmekten korkup, yavaşça onun yanına uzandı. O, şimdi hamileliği dokuzuncu aya giren

rilgen kadınının yanında, bir krovat üstünde yatmak kıyın olğanını, bugün, birinci kere duyğan kibi oldı.

Belki evelleri de kıyın olğandır. Başka çare kalmağan soñ duymamağa tırışkandır. «Koçmekni yarından kaldırmamak kerek dep oylandı. Uç oda: yatakhane, Nusretke
5 kabinet, yok balalar odası ve zal-müsafirhane. Zal em evleri ve em de müsafirler için kişilik odası. Koyde, evlerinde ekende Nusret kişilik odası degen sözni sık-sık eşite edi. Orta mektepte okuğanda kardaşı Elviranen ekisi bir odada yata ediler. İnstitutka kirgen soñ, anası oña mahsus ayrı oda donattı. Oz odasında yata edi. Er kes için ayrı-ayrı odalar. Bir oda ise mahsus müsafirler için ayrıılğan olup, oña kişilik ev, dey ediler.
10 Bizim kişilik evimiz - odamız kene olmaycak, dep tüşüندی Nusret.

O kvartiranın anahtarını eline alganda «Uç odanı biz ne yapacakmız?» -dep oylanğan edi. Lyakin koresiñmi, mına endi, daa köçmezden evel bile o tarlık etip başladı. Yatkan yerinden başını sallap kulümsiredi. Nadirege nedir aytacak olup, tirsegine tayanıp biraz köterildi. Onın üklağan ya da üklamağanını baktı. Nadireniñ közleri ümuk ediler.
15 Yavaştan divarğa doğru çevirildi. Aradan biraz vakıt keçer-keçmez teren ükuğa daldı.

O bakkanda Nadireniñ közleri ümuk olsa da üklamay, aksince ağır oylar azabında, eziyetlenmekte edi. Oz duraklarına olar bugün ekisi eki türlü keldiler: Nusret kuvançlı habernen, şeñ korünüşte, Nadire ise hayırsız habernen, kozyaşlarinen.

Nadireniñ şorbacısı, Hatice Kyamileva, soñki vakıtlarda elge-avuçka tutılmay ürdi.
20 Ahır-soñu bir kun patladı. Nadirenen Svetağa tükyanlarında mal yetişmemezliği olğanını ve o uçü için de buük havf doğurğanını ayttı. Kızların eki-

karısının yanında, bir karyola üstünde yatma(nın) zor olduğunu, bugün, ilk kez hissetmiş gibi oldu.

Belki önceleri de zor olmuştur. Başka çare kalmadıktan sonra hissetmemeye çalışmıştır. «Taşınmayı yarından sonraya bırakmamak gerek diye düşündü. Üç oda : yatak odası, Nusret'e çalışma odası, yok çocuk odası ve salon-misafirhane. Salon hem evleri hem de misafirler için misafir odası. Köyde, evlerindeyken de Nusret misafir odası denilen sözü sık sık işitiyordu. Orta okulda okuduğunda kardeşi Elvira'yla ikisi bir odada yatıyorlardı. Enstitüye girdikten sonra, annesi ona mahsus ayrı oda donattı. Kendi odasında yatıyordu. Herkes için ayrı ayrı odalar. Bir oda ise mahsus misafirler için ayrılmış olup, ona misafir odası diyorlardı. Bizim hiç misafir odamız olmayacak, diye düşündü Nusret.

O dairenin anahtarını eline aldığında «Üç odayı biz ne yapacağız?» -diye düşünmüştü. Lakin görüyor musun, işte şimdi, daha taşınmadan önce bile o dar gelmeye başladı. Yattığı yerden başını sallayıp gülümsedi. Nadire'ye bir şeyler anlatacak olup, dirseğine dayanıp biraz yükseldi. Onun uyuyup uyumadığına baktı. Nadire'nin gözleri yumuktu. Yavaşça duvara doğru döndü. Aradan biraz vakit geçer geçmez derin uykuya daldı.

O baktığında Nadire'nin gözleri yumuk olsa da uyumuyor, aksine ağır düşünceler(in) (verdiği) eziyetle, acı çekmekteydi. Kendi duraklarına onlar bugün ikisi iki türlü geldiler : Nusret sevinçli haberle, şen görünüşte, Nadire ise hayırsız haberle, gözyaşlarıyla.

20 Nadire'nin patronu, Hatice Kyamileva, son zamanlarda ele avuca sığmaz oldu. En sonunda bir gün patladı. Nadire'yle Sveta'ya dükkanlarında mal yetiştirememesi sıkıntısı olduğunu ve bunun üçü için de endişe doğurduğunu söyledi. Kızların iki-

sinin de çırayları divar kesildi. Şaşmalap başladılar. Uylegece bir yerge kıbırdamay, kızlarğa bu sözler nasıl tesir etkenine dikkat etti. Ketecekte ise olarnı yanına çağırıp, bu akta kimsege ağız açmamalarını ayttı. Satıcılar yanıp-kuüp bu eksiklik ne kadar ekenini sorağanda :

5 - Ozüm de bilmeyim, er alda bir daa teşkerip bakmak kerek, - dedi.

- Belki onı tezce bilmek için bizge Nusret yardım eter! - dedi Nadire şaşmalağanından.

Hatice Kyamileva oturğan yerinden sıçrap turdı : - Menim korkkanım da şu edi, - dep bağırdı açuvnen. Sen ozüñni de, bizni de bastırıkta... -Soñ ozüni tez-tez kolğa almağa tırıştı: - Boyle şeylernen şaka etmek olmay, Nusret, elbet, seniñ yakın adamıñ, akayıñ.

10 Lyakin bu yakınlık evde keçe, mında degil. İşine kattı oğlan. Bu meselede seni degil, doğmuş anasını bile tanımaz...

Başını aşağı alıp bayağı tüşüngen soñ : Şimdilik toktañız, ozüm bir daa teşkerip bakayım, belki yengilcedir, bir çareler etip paranı yerine koyar, kurtulırımız,- dep kızlarınñ üregine azaçık da olsa umüt bağışladı.

15 Aradan bir kaç kun keçken soñ ise, onıñ bir kısmını kızlarğa bildirdi.

- Svetlananın ana-babası adiy işçiler ve kardaşları çok olğanı seniñ de maddiy vaziyetin o kadar yahşı olmağanı sebebinden, şu yetişmegen paranıñ uçten eki kısmını ozümniñ boynuma aldım, kalğan bir payını ise Svetlananen ekiñiz berirsiniñ,- dedi Nadirege. - Lyakin çok sozmak kerekmey, bir-eki kunden keç kalmamak kerek. Tükyanımızda teftiş

20 başlasa, alla saklasın, soñ million berseñ de kyar etmez.

Nadire tüşünip kaldı. Çünkü şu uçten bir paynıñ yarısını bermek için evde, Nusretnen ekisiniñ

Çevriyazı : 145

sinin de yüzleri duvar kesildi. Şaşırmaya başladılar. Öğleye kadar bir yere kıpırdamadan, kızlara bu sözler(in) nasıl tesir ettiğine dikkat etti. Gidecekken ise onları yanına çağırıp, bu (konu) hakkında kimseye ağız(larını) açmamalarını söyledi. Satıcılar tecrübe edip bu eksikliğin ne kadar olduğunu sorduğunda :

5 - Kendim de bilmiyorum, herhalde bir daha kontrol edip bakmak gerek, - dedi.

- Belki onu çabuk anlamak için bize Nusret yardım eder! - dedi Nadire şaşkınlığından.

Hatice Kyamileva oturduğu yerden sıçrayıp kalktı : - Benim korktuğum da buydu, - diye bağırdı öfkeyle. Sen kendini de, bizi de cezaevinde... - Sonra kendini hemen korumaya çalıştı : - Böyle şeylerle şaka etmek olmaz, Nusret, elbet, senin yakının, kocan. Lakin bu
10 yakınlık evde geçer, burada değil. İşinde merhametsiz oğlan. Bu meselede seni değil, öz anasını bile tanımaz...

Başını aşağı eğip bayağı düşündükten sonra : Şimdilik durun, kendim bir daha kontrol edip bakayım, belki kolaycadır, bir çare bulup parayı yerine koyar, kurtuluruz,- deyip kızların yüreğine azıcık da olsa umut verdi.

15 Aradan bir kaç gün geçtikten sonra ise, onun bir kısmını kızlara bildirdi.

- Svetlana'nın anne babası sıradan işçiler ve kardeşi çok olduğu senin de maddî durumun o kadar iyi olmadığından, şu yetişmeyen paranın üçte ikisini kendi üzerime aldım, kalan bir payını ise Svetlana'yla ikiniz verirsiniz,- dedi Nadire'ye. - Lakin çok uzatmadan, bir iki günü geçmemek gerek. Dükkanımızda teftiş başlasa, Allah korusun,
20 sonra milyon versen de kâr etmez.

Nadire düşünüp kaldı. Çünkü şu üçte bir payın yarısını vermek için evde, Nusret'le ikisinin

aylığında çarelep yanı evge köçken soñ mebel almak için toplanğan parlarnıñ episini, bir kapik kaldırmay berse bile, yetişmecek bir şey satmak kerek olacak. Lyakin neni? Ne satsa Nusret duyar. Ne için satkanı akında ise oña aytmak olmay.

5 Şu kunü Nadire işten buük kedernen kayttı. Onı evde Nusret sabırsızlıknen beklemekte edi. Nadireni körgeninen şeñ davuşnen :

-Şorbanı kızdırdım, çay da azır, aşagan soñ, ürse kinoğa barayık, bilet aldım. Yanı kartına kete, bakkanlar pek maktaylar...

Nadireniñ çırayı sıttıldı : - Bir yerge barıp olamaycağım, Nusret, - dedi yavaştan. -Başım patlayacak gibi ağıra.

10 O kerek olğan akçanı ertesi kunü tapıştırıp berdi. Lyakin teessüf ki, bunıñnen kurtulmadı, aksine daa da murekkepleşti. Şunıñ için de baş ağırısı onı sık-sık raatsızlamakta edi. Soñ nasıl etsin de boyle vakıtta dekret otpuskasına çıksın?! Bu akta bir kere Hatice Kyamilevağa aytkan edi. O Nadirege taacip tolu közlerinen baktı ve :

15 -Sen yaş balağa beñzeysiñ, Nadire. Ozüñe-ozüñ tuzak koymak isteysiñ. Boyle vakıtta bolükni kimgedir teslim etmek ellerimizni köterip, teslim olmaknen birdir, - dedi.

Bugun ise bir yanılık daa tapıp keldi. Olar kene akça toplamak kerek ekenler. Em evelkisi gibi degil de, ondan eki kat daa ziyade.

20 Svetlana da, Nadire de bu kadınının tustavuk gibi türlenip kiyingeniniñ sebebini endi añlap başlağan gibi oldılar. Akayı adiy bir maşına aydavcı, lyakin Hatice apteniñ yalnız bir şubası yigirmi biñ¹ kumüş. Kalğanları da oña kore.

Çevriyazı : 146

---

¹ 1960 senesinece olğan para esabinen.

aylığından biriktirerek yeni eve taşındıktan sonra mobilya almak için toplanmış paraların hepsini, bir pul harcamadan verse bile, yetişmeyecek, bir şey satmak gerekecek. Lakin neyi? Ne satsa Nusret anlar. Niçin sattığı hakkında ise ona konuşmak yasak.

- 5 Bugün Nadire işten büyük kederle döndü. Nusret, onu evde sabırsızlıkla beklemekteydi. Nadire'yi görmesiyle neşeli (bir) sesle :

-Çorbayı ısıttım, çay da hazır, yemekten sonra olursa sinemaya gidelim, bilet aldım. Yeni film gidiyor, izleyenler pek övüyorlar...

- 10 Nadire'nin yüzü asıldı : - Bir yere gidemeyeceğim, Nusret, - dedi yavaşça. -Başım çatlayacak gibi ağrıyor.

O gerek(li) olan parayı ertesi günü bulup buluşturup verdi. Lakin yazık ki, bununla bitmedi, aksine daha da karıştı. Bunun için de baş ağrısı onu sık sık rahatsız etmekteydi. Sonra ne yapsın da böyle zamanda doğum iznine çıksın?! Bu konuda bir kez Hatice Kyamileva'yla konuşmuştu. O Nadire'ye hayret dolu gözlerle baktı ve :

- 15 -Sen küçük çocuğa benziyorsun, Nadire. Kendi kendine tuzak kurmak istiyorsun. Böyle zamanda bölümü birilerine teslim etmek ellerimizi kaldırıp, teslim olmakla birdir, - dedi.

Bugün ise bir yenilik daha bulup geldi. Onlar(ın) yine para toplaması gerekiyormuş. Hem önceki gibi de değil, ondan iki kat daha fazla.

- 20 Svetlana da, Nadire de bu kadının tavuskuşu gibi değişik giyinişinin sebebini şimdi anlamaya başlamış gibi oldular. Kocasını sıradan bir araba şoförü, lakin Hatice Ablanın yalnız bir kürkü yirmi bin¹ gümüş. Kalanları da ona göre.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 146

---

¹ 1960 senesine kadar olan para hesabıyla.

Evine şeyden kirilmey, guya müzey... Desene şeylerniñ episi tükyan esabına?..

Şorbacığa itiraz bildirmek istediler: - Biz bir türlü yanlış şey yapmadık. Bu kadar akça, mal kayda ketken? Özüniz alğan olsanız, özüniz yerine koyunuz, - dediler. Lyakin Hatice Kyamileva olarnı tez toktattı.

- 5 - Sen, Nadire, kassadan eki kunniñ birinde ağaşa rakı için alıp bergen paraçıklarnı unuttıymı yoksa, içken adam seniñ kassaındaki paranı degil, denizdeki suvnu kurutır. Tama-tama gol ola, deyley. Alğanda az körüne amma, toplağan soñ arta. Mına endi cezasını epimiz çekemiz. Ondan soñ yahşıçalışmağa bilmeysiniz. Esaptan-kasaptan çakmaysınız. Men şu şeylerni vaktında kerek yerlerge bildirmedim. Şunıñ için de şimdi
- 10 boyle çekişem, - dep bağırdı.

Doğru, bir-eki kere Mustafa Nadireden bir şişe rakı için akça kelip alğan edi. Lyakin o akçanı, deral kassağa kaytarıp koymağa tırışa turğan. Belki bazan koyıp olamağandır, ya da işinde yanlış vakıtları olğandır. Lyakin azbuçuk yanlışmak kayda da, şimdi Hatice Kyamilevanıñ aleketlegeni kayda...

- 15 Kyamileva aksız olğanını Nadire anlay, lyakin oña ozleriniñ doğru çalışkanlarını isbat etip olamay. Buña tecribesizligi ve bilgisi yeterli olmağanı keder etmekte edi. Nadire artık dayanıp olamadı :

- Meni mesuliyetke çekseler-çeksınler, bularnı Nusretke anlatmak kerekim, soñ bilgenini yapsın, - dep ağladı.

- 20 Hatice Kyamileva muamelesini biraz yımşatmasa iş fenağa çatacağını anladı.

- Onı, Nadire, Nusretke aytmak kolay. Em boyle yapsak maña da yengil olur. Orta yerde seniñ ko-

Çevriyazı : 147

Evine eşyadan girilmiyor, sanki müze... Desene eşyaların hepsi dükkan hesabına?..

Patrona itiraz(larını) bildirmek istediler : - Biz herhangi bir yanlış yapmadık. Bu kadar para, mal nereye gitmiş? Kendiniz almışsanız, kendiniz yerine koyun, - dediler. Lakin Hatice Kyamileva onları tez durdurdu.

- 5 - Sen, Nadire, kasadan iki günde bir ağabeyine rakı için alıverdiğin paracıkları unuttun mu yoksa, içen adam senin kasadaki parayı değil, denizdeki suyu kurutur. Damlaya damlaya göl olur, derler. Aldığında az görünür ama, topladıktan sonra artar. İşte şimdi cezasını hepimiz çekiyoruz. Ondan sonra iyi çalışmayı bilmiyorsunuz. Hesaptan kasaptan çakmıyorsunuz. Ben bu şeyleri vaktinde gerekli yerlere bildirmedim. Bunun için de şimdi böyle uğraşıyorum, - diye bağırdı.

Doğru, bir iki kere Mustafa Nadire'den bir şişe rakı için gelip para almıştı. Lakin o parayı, hemen kasaya iade edip koymaya çalışmış. Belki bazen koyamamıştır, ya da işinde yanıldığı vakitler olmuştur. Lakin az buçuk yanılmak nerede, şimdi Hatice Kyamileva'nın dehşetle anlattığı nerede...

- 15 Kyamileva(nın) haksız olduğunu Nadire anlıyor, lakin ona kendilerinin doğru çalıştıklarını ispat etmek (mümkün) olamıyor. Buna tecrübesizliği ve yeterli bilgisi(nin) olmayışı engel olmaktaydı. Nadire artık dayanamadı :

- Beni hesaba çekerlerse çeksinler, bunları Nusret'e anlatmam gerekir, sonra bildiğini yapsın, - diye ağladı.

- 20 Hatice Kyamileva muamelesini biraz yumuşatmazsa iş(in) bozulacağını anladı.

- Onu, Nadire, Nusret'e söylemek kolay. Hem böyle yapsak bana da kolay olur. Durduk yerde senin aileni,

rantağını, yaşayışını bozmak istemeyim. Sen daa yaşsın, buña akılıñ yetmey...
Tüşünmeden atılğan bir adım insannıñ omürini yıka bile. Men bellesem bu işniñ
tübünden kolayca çıkmak mümkün olur. Paranı topla bersek, yetti. Er şey yolunda
olur, soñ sen de dekret otpuskasına raat-raat ketersin...

- 5 Nadire eki ateş arasında kaldı. Bunu omür arkadaşına aytıp olamay, daa da doğrusı
aytmağa üzü çıdamay, çünkü o yekyane sevgisi, Nusretke dünyada yalnız kuvanç, baht
ediye etmek istey edi. İkinci taraftan Hatice Kyamilevağa bergen akçası tübsiz kuüğa
bırakılğan taş kibi ğayıp olıp ketmekte...

- 10 Nadire bir fikirge kelip olamay, yarı gecegece töşegi içinde bir taraftan digerine çevirile
berdi. Közlerini, ümdü degence Hatice Kyamileva ellerini oña uzatıp, akça bermesini
soray. Nadire abdırıp uyana. Bundan kurtulmak için Nusretniñ boynundan kuçaklap
yattı, ükuğa ketti.

«...Yañı evge koçkenler. Keniş odaların içi bom-boş. Nusret kule-kule onıñ yanına kele
ve mebel almak için toplağan akçasını soray. Şaşmalay. Oña ne demesini bilmey.

- 15 Nusretniñ canı ağıra :

-Nadire, sen menden ne gizleysin, ayt, men seni sevem, sen meni aldatmağa tırışsın, -
dep özünü balkondan aşağı atacak ola...»

- 20 Nadireniñ nefesi tutula. Barıp onıñ ayaklarına sarıla, bağıra, ağlay. Özünüñ sesinden özü
uyandı: O kan terge batkan edi. Deral Nusretke baktı. Lyakin odanın içi karanlık
olğanından bir şey körmedi. Tarsıktı, üreginde, bütün bedeninde nasıldır ağrı duydu.
Artık yatmakniñ çaresi yok. Turıp yarıkni yakmak istedi. Lyakin bu vakıt belinden
tutkan ağrı onı kaytadan yatmağa mecbur

yaşantını bozmak istemiyorum. Sen daha gençsin, buna aklın yetmez... Düşünmeden atılmış bir adım insanın ömrünü yıkabilir. Ben zannedirim bu işin altından kolayca çıkmak mümkün olur. Parayı toplayıp versek, yeter. Her şey yoluna girer, sonra sen de doğum iznine rahat rahat gidersin...

- 5 Nadire iki ateş arasında kaldı. Bunu hayat arkadaşına söyleyemiyor, daha doğrusu söylemeye yüzü tutmuyor, çünkü o yegane sevgisi, Nusret'e dünyada yalnız sevinç, şans hediye etmek istiyordu. Diğer taraftan Hatice Kyamileva'ya verdiği para dipsiz kuyuya bırakılmış taş gibi kaybolup gitmekte...

- 10 Nadire bir karara varamadan, gece yarısına kadar yatağı içinde bir taraftan diğerine döndü. Gözlerini, kapattı deyince Hatice Kyamileva ellerini ona uzatıp, para vermesini istiyor. Nadire silkinip uyanıyor. Bundan kurtulmak için Nusret'in boynundan kucaklayıp yattı, uykuya daldı.

«...Yeni eve taşınmışlar. Geniş odaların içi bomboş. Nusret gülerek onun yanına geliyor ve mobilya almak için topladığı parayı soruyor. Şaşırıyor. Ona ne diyeceğini bilmiyor.

- 15 Nusret'in camı sıkılıyor :

-Nadire, sen benden ne gizliyorsun, söyle, ben seni seviyorum, sen beni aldatmaya çalışıyorsun, - deyip kendini balkondan aşağı atacak oluyor...»

- 20 Nadire'nin nefesi tutuluyor. Gidip onun ayaklarına sarılıyor, bağılıyor, ağlıyor. Kendi sesinden kendi uyandı : O kan tere batmıştı. Hemen Nusret'e baktı. Lakin odanın içi karanlık olduğundan bir şey görmedi. Ezildi, yüreğinde, bütün bedeninde (bir) ağrı duydu. Artık yatmanın çaresi yok. Kalkıp ışığı yakmak istedi. Lakin o vakit belinden tutan ağrı onu yeniden yatmaya mecbur

etti. Kalğan er şey oz-ozlüğinden, Nadireniñ istegine tabiiy olmağan alda olıp keçti. Bu ağrı sabağa yakın Nusretni ükudan uyanttı. Soñra ise olarnıñ azbarlarından çıkkan «Acele yardım» maşinası tañ sükünetini bozarak, yıldırım çabikliginen şeer loksahanesine aşıkmakta edi.

5

16

- 10 Sabadan iş çoklığından olsa kerek, kimse başını kotermedi. Askaraliniñ goñlü hoş. Çünki soñki kvartalniñ birinci ayı da guzel yekünlenmekte. Soñu da başlanışı kibi neticelense, idarede birincilik olarnıñ kolunda olacak. O koz kıyığundan oz hadimlerine birley-birley baka, Sabohat bütün dünyasını unutkan, aldında çarşafını añdırğan cedveller üstündeki rakamlarğa ep nelerdir koşmakta. Velyadiye buük kitaplarnen oğraşa. Ğayet ciddi. Arada-torada Nusretten nelerdir soray. O yavaştan cevaplana, bazıda ise yerinden turıp Velyadiyeniñ yanına bara. Kitaplar uzeline egileler...
- 15 Bugun Nusretniñ, çırayı sabadan, işke kelgende pek kaçık edi. Butün gece, üklamağan adamnı añdırı. Kelgeninen tez-tez işke tutandı. Çünki birkün evseli kelgen yañı mallarnı tükyanlarğa taksim etmek kerek edi. Butün kun devamında yapılacak işni nasıldır eki saatte bitirdi. Tükyancılar da saba erte bir körünip soñra episi sessiz-soluksız ğayıp olıp kettiler.
- 20 Esas işini endi yapıp bitirse de körünişi kene eyecanlı. Odada telefon çınıldadı degence, oña çapa. Ozüne olmağanını bilgen soñ barıp yerine

etti. Kalan her şey kendiliğinden, Nadire'nin isteği dışında olup geçti. Bu ağrı sabaha doğru Nusret'i uykudan uyandırdı. Sonra ise onların bahçelerinden çıkan «Acil yardım» arabası sabah(ın) sükunetini bozarak, yıldırım hızıyla şehir doğumhanesine acele etmekteydi.

5

16

Sabahtan iş çokluğundan olsa gerek, kimse başını kaldırmadı. Askarali'nin gönlü hoş. Çünkü sonraki mahallenin birinci ayı da güzel sonuçlanmakta. Sonu da başlangıcı gibi neticelenirse, idarede birincilik onların kolunda olacak. O göz ucuyla kendi memurlarına tek tek bakıyor, Sabohat bütün dünyasını unutmuş, önünde çarşafı andıran listeler üstündeki rakamlara hep bir şeyler eklemekte. Velyadiye büyük kitaplarla uğraşiyor. Gayet ciddi. Arada sırada Nusret'e bir şeyler soruyor. O yavaşça cevaplanıyor, bazen ise yerinden kalkıp Velyadiye'nin yanına gidiyor. Kitaplar(ın) üzerine eğiliyorlar...

Bugün Nusret'in, yüzü sabahtan, işe geldiğinde pek kaçıktı. Bütün gece, uyuklamamış birini andırıyor. Gelmesiyle birlikte hemen işe başladı. Çünkü bir gün önce gelmiş yeni malları dükkanlara taksim etmek gerekiyordu. Bütün gün boyunca yapılacak işi nasıl olduysa iki saatte bitirdi. Dükkancılar da sabah erken(den) bir görünüp sonra hepsi sessiz soluksuz kaybolup gittiler.

Esas işi şimdi yapıp bitirse de görünüşü yine heyecanlı. Odada telefon çalar çalmaz, ona koşuyor. Kendine olmadığını öğrendikten sonra gidip yerine

oturdu. İşini devam etmek istey. Lyakin onun sabırsızlıknen kimniñdir telefon kakmasını bekleğini korünmekte edi.

Bunu yalnız Askaralı değil de, Velyadiyenen Sabohat da saba duyğan ediler. Lyakin onun işi pek sıklet olğanı sebebinden ondan bir şey soramağa cesaret etip olamadılar.

- 5 Askaralı onun bu vaziyetini başka şeyge yoradı: «Bir «yañılık» daa keşf etkindir», dep tüşündi. Bölük mudirniñ bu yigitnen arası oyle maktalacak kibi değil, lyakin Askaralı onun işindeki kabiliyetine şaşa, daa da doğrusı suklana. Evel yañı mal kelse tükyan mudirleri sabadan akşamğace idarenin kapısı aldından çekilmey, davalasıp üre ediler. Şimdi kimse-kimsenin üstüne atılmay. Er bir mudir özüne ayrıılğan malnı pek yahşı
- 10 bile. Az tüşer dep de korkmay.

- Tükyanlarda vaziyet bir tamam deñişmekte. Nusretniñ aytkanları doğru olup çıkmakta. Ekseri tükyanlar yañı donatmalarnen donatıldılar. Bazılarındaki biri-birine yakın mallar birleştirildi, ayrı-ayrı bölükler meydana ketirildi. «Bir şey tapmasa tükyanlardaki mallarnı biri-birine avuştıra. Aşağı maalledeki tükyandaki şeyler ükarı maallede yahşı
- 15 satıla eken. Ya da aksi... O bu kadar şeyni kaydan tüşünip tapa eken» dep taaciplendi. «Mında büyükçe bir işte olmasın, gece kundüz tınış bilmessiñ...»

Yañı tükyan kurmak meselesi oña efsaneviy bir hayal kibi korüngen edi. Lyakin baksa şimdi o da kurulmakta. İştin çare taptı degence, Nusret anda çapa, işniñ ketişatını barıp baka...

- 20 O işke yañı kelgen vakıtta tükyancılar, mudirler Askaralige kelip şikayetlene, olarnı yapması mümkün olmağan işlarnen oğraşmağa mecbur etkenini ayta ediler. Lyakin şimdi boylelerine pek siy-

oturdu. İşine devam etmek istiyor. Lakin onun sabırsızlıkla birinin (ona) telefon(u) uzatmasını beklediği görünmekteydi.

Bunu yalnız Askarali değil de, Velyadiye'yle Sabohat da sabah anlamışlardı. Lakin onun işi pek acele olduğundan ona bir şey sormaya cesaret edemediler. Askarali onun
5 bu durumunu başka (bir) şeye yordu : «Bir «yenilik» daha keşfetmiştir», diye düşündü.
Bölüm müdürünün bu gençle arası öyle övülecek gibi değil, lakin Askarali onun
işindeki kabiliyetine şaşırıyor, daha doğrusu kıskanıyor. Eskiden yeni mal gelse dükkan
müdürleri sabahtan akşama kadar idarenin kapısı önünden çekilmez, tartışıp dururlardı.
Şimdi kimse kimsenin üstüne atılmıyor. Her bir müdür kendine ayrılmış malı pek iyi
10 biliyor. Az düşer deyip de korkmuyor.

Dükkanlarda vaziyet tamamen değişmekte. Nusret'in söyledikleri doğru çıkmakta.
Ekserî dükkanlar yeni teçhizatla donatıldı. Bazılarındaki birbirine yakın mallar
birleştirildi, ayrı ayrı bölümler meydana getirildi. «Bir şey bulamazsa dükkanlardaki
malları birbiri (ile) değiştiriyor. Aşağı mahalledeki dükkandaki şeyler yukarı mahallede
15 iyi satılıyormuş. Ya da tersi... O bu kadar şeyi nereden düşünüp bulmuş» deyip şaşırıldı.
«Büyükçe bir işte olmaya gör, gece gündüz nefes alamazsın...»

Yeni dükkan açma meselesi ona efsanevî bir hayal gibi görünmüştü. Lakin baksana
şimdi o da açılmakta. İşten fırsat bulunca, Nusret oraya koşuyor, gidip işin gidişatına
bakıyor...

20 O işe yeni geldiği zamanlarda dükkancılar, müdürler Askarali'ye gelip şikayet ediyor,
onları yap(ıl)ması mümkün olmayan işlerle uğraşmaya mecbur ettiğini söylüyorlardı.
Lakin şimdi böylelerine pek sey-

rek rastkeline. Em olar başka türlü lakırdı eteler. Nusretnen mukayt olmak kerekligini aytalar. Aytсын - aytmasımlar Askarali Nusretniñ aldında ozüniñ yavaş-yavaş iç kimsege kerek olmağan bir manikenge çevirilmekte olğanını yahşı añlap başladı. Oña, eñ yakın tayançı, Nazim akası da yardım etmekten aciz.

5 Askarali iş saasında Nusret kibi tedbirkyar, cesaretli olamağanına ozü de açuvlandı. Bu arada onıñ elemli hayalını stolu uzerinde ust-üstüne sabırsızlıknen çıñıladağan telefonniñ sesi bölđi. Trubkanı açuvnen aldı ve kulağına yakınlaştırdı :

-Allo, sizni Askarali dinley, - dedi kederli sesnen. Anda yaş kıznıñ gur, keskin sesi yañğıradı :

10 -Men şeer loksahanesinden aytam...

Askaraliniñ üzünde olğan kederlenüvniñ yerini ciddiylık aldı. Kalın kaşları tüümlendi :

-Soñ ne olğan, men ise şeer ticaret idaresinden dinleyim.

-Nusret Azamatoviç sizde çalışamı?

15 -Elbet, bizde çalışa.

-Oña aytıñız, Ziyadinova Nadire kurtuldı. Oğlu bar...

Askarali birden Nusretke çevirildi.

20 Nusret Velyadiyeniñ başı üstüne egilgen alda, Askaralige bakıp turmakta edi. Askarali ne aytmasını bilmey, seni çağırılar, degen kibi telefon trubkasını kösterdi. Nusret çarçabik barıp, onıñ elinden trubkanı alıp kulağına tuttı. Lyakin anda endi uzük-uzük, kıska ses eşitilmekte edi.

-Bırakkanlar, - dedi o ve telefon trubkasına yazıksınuvnen baktı.

Çevriyazı : 151

rek rastlanıyor. Hem onlar başka türlü konuşuyorlar. Nusret'e mukayet olmak gerektiğini söylüyorlar. Söylesin(ler) söylemesinler Askarali Nusret'in önünde kendinin yavaş yavaş hiç kimseye gerekli olmayan bir mankene dönmekte olduğunu iyi anlamaya başladı. En yakın destekçisi, Nazim Bey'i de ona yardım etmekten aciz.

5 Askarali iş sahasında Nusret gibi tedbirli, cesaretli olamadığına kendi de kızdı. Bu arada onun elemli hayalini masası(nın) üzerinde üst üste sabırsızlıkla çalan telefonun sesi böldü. Ahizeyi öfkeyle aldı ve kulağına yaklaştırdı :

- Alo, ben Askarali, sizi dinliyor(um),- dedi kederli (bir) sesle. Orada genç (bir) kızın gür, keskin sesi yankılandı :

10 - Ben şehir doğumevinden arıyorum...

Askarali'nin yüzündeki olan kederin yerini ciddiyet aldı. Kalın kaşları düğümlendi :

- Ne oldu, ben de şehir ticaret idaresinden dinliyorum.

- Nusret Azamatoviç sizde mi çalışıyor?

- Elbet, bizde çalışıyor.

15 - Ona söyleyin, Ziyadinova Nadire kurtuldu. Oğlu var...

Askarali birden Nusret'e döndü.

Nusret Velyadiye'nin başı(nın) üstüne eğilmiş halde, Askarali'ye bakıp durmaktaydı. Askarali ne söyleyeceğini bilemeden, seni çağırıyorlar, der gibi telefon ahizesini gösterdi. Nusret çarçabuk giderek, onun elinden ahizeyi alıp kulağına dayadı. Lakin orada şimdi kesik kesik, kısa ses(ler) işitilmekteydi.

- Bırakmışlar, - dedi ve telefon ahizesine üzüntüyle baktı.

Askarali kulümsiredi :

- Aysa mağariç menimki, Nusretcan, Nadirehanım oğlan tapkan...

Nusret kızardı.

5 Sabohatnen Velyadiye deral kuvanç tolu közlerinen biri-birine baktılar. Soñ yerlerinden sıçrap turdılar. Nusretke oğlanı hayırladılar. Aradan biraz vakit keçer-keçmez loksahanege Nusretniñ bir ozü degil de, uç dost kettiler.

Şimdi, elbet, Nusretniñ kuvançı buük. Yol boü Velyadiyenen Sabohatka Nadire yarı gecede onı nasıl uyatkanını, ne yapmasını bilmey şaşmalağanını, soñra hastanı ekimge köstermek için «Acele yardım» maşinasını çağırtkanı ve kelgen ekim onı tez-tez 10 loksahanege alıp ketkeni akında kule-kule ikyaye etse de, üreginiñ bir köşesinde peyda olğan, bala vakıtsız doğdı, bu nasıl olur eken, degen korku onı eziyetlemekte edi. Elbet, bunı o dostlarına da aytır edi. Lyakin şimdi vakıtı degil.

Keniş kabulhaneye kirgende közlerine ardka-aldka ürmekte olğan Hatice Kyamileva ilişti. O ğayet telyaşlı edi. Kadınınñ bu körünişinden Nusret seskengen kibi oldı. 15 Hayırlımı şu, degen kibi oña tik-tik baktı. Hatice Kyamileva da şaşmaladı, soñra, kulümsiremege tırışkan alda Nusretni oğlannen hayırladı ve kadınlarğa selyam berdi. Bu arada içeriden beyaz halatlı, yaş kadın, emşire olsa kerek, çıkıp, oña dört buklü bir kyağıtçık tuttırdı.

20 Hatice Kyamileva deral çıkıp ketmek için intıldı. Soñra toktalıp kyağıtını açtı. Lyakin bakar-bakmaz onı avuçı içine burüştirip topladı.

Nusret, bu Nadirege degil, başkasına kelgen eken dep, oylandı. Şükür, degen kibi terenden nefes aldı. Uçü beraber Nadirege oğlan hayırlap ve sag-

Çevriyazı : 152

Askarali gülümsedi :

- Öyleyse benim de müjdem var, Nusretcan, Nadire Hanım oğlan doğurmuş...

Nusret kızardı.

5 Sabohat'la Velyadiye hemen sevinç dolu gözlerle birbirine baktılar. Sonra yerlerinden sıçrayıp kalktılar. Nusret'i oğlanı (için) kutladılar. Aradan biraz vakit geçer geçmez doğumevine Nusret'in sadece kendi değil de, üç dost gittiler.

Şimdi, elbet, Nusret'in sevinci büyük. Yol boyu Velyadiye'yle Sabohat'a Nadire(nin) gece yarısında onu nasıl uyandırdığını, ne yapacağını bilmeden şaşırdığını, sonra hastayı hekime göstermek için «Acil yardım» arabasını çağırttığını ve gelen hekim(in) onu 10 hemen doğumhaneye alıp gittiğini gülerek anlatsa da, yüreğinin bir köşesinde oluşan, çocuk vakitsiz doğdu, bu nasıl olurmuş, şeklindeki korku onu üzmekteydi. Elbette, bunu o dostlarına da söylerdi. Lakin şimdi vakti değil.

Geniş bekleme odasına girdiğinde gözlerine ileri geri yürümekte olan Hatice Kyamileva ilişti. O gayet telaşlıydı. Kadının bu görünüşünden Nusret silkinir gibi oldu. Hayırlı mı 15 bu, der gibi ona dik dik baktı. Hatice Kyamileva da şaşırdı, sonra, gülümsemeye çalışır halde Nusret'i oğlan (için) kutladı ve kadınlara selam verdi. Bu arada içeriden beyaz gömlekli, genç kadın, hemşire olsa gerek, çıkıp, ona dörde katlanmış küçük bir kağıt verdi.

20 Hatice Kyamileva hemen çıkarak gitmek için heveslendi. Sonra durup kağıdı açtı. Lakin bakar bakmaz onu avcu(nun) içinde buruşturup topladı.

Nusret, bu Nadire'ye değil, başkasına gelmiş diye, düşündü. Şükür, der gibi derinden nefes aldı. Üçü beraber Nadire'yi oğlan (için) kutlayan ve sağ-

lğını sorap kısa bir mektüpçik yazıp yolladılar. Olar mektüplerine cevap beklep turğanda kapıdan, elinde sarılı boğçaçığı, Revide apte kirdi ve kimseni abaylamay onı şey taşığan nevbetçi kadınğa berdi. Endi barıp bir kenarda oturayım dep, artına çevirilgende kiyevi Nusretni ve onıñ dostlarını korıp, bala kibi kuvandı. Episi birbirine
5 kozaydın ayttılar.

-Guzel, balam, guzel,- dedi Revide apte olarınıñ ne soraycaklarını bilgen kibi,- mektüp de yazıp yolladı, -o kaltıravük ellerinen anteriniñ cebinden orselengen küçük bir kyağıtçık çıkarıp, Nusretke berdi. Onıñ okuğanını bile beklemeı :

-Bu kozaydını kudarımına haber ettiñmi, balam? - dep soradı.

10 Nusret mektüpni bir degil de, bir kaç kere okup çıktı ve: - Şimdi ana, mına şimdi mından kaytkanda olarğa acele telegramma yollarım, - dedi goñül hoşluğinen. Soñ Velyadiyenen Sabohatka: -Lyakin olar mında kelip çıkkance biz endi yañı kvartirada olmak kerekimiz, dostlar. Bu iş ise siziñ areketiñizge bağı, - dedi.

Kadınlar bir şey anlamadılar. Biri-birine taacip tolu közlerinden baktılar. Nusret başını
15 salladı:

-Siziñ daa bir şeyden haberiñiz yok. Tünevin akşam maña yañı kvartiraniñ anahtarını berilgen edi...O elini açıp, avüçü içindeki anahtarını kösterdi.

Em oyle de yapıldı. Akşam işten kaytkanda Velyadiyenen Sabohat telefonnen haber etken adamlarınıñ episi Nusretlerniñ evinde edi. Kadınlar bütün şeylerini boğçalap
20 koydılar. Akaylar maşına tapıp-kelip, olarını taşıp başladılar. Velyadiye, Sabohat, Seyyare, Nusret, Ferat, Mustafa, onıñ dostla-

lğını soran kısa bir mektup yazıp yolladılar. Onlar mektuplarına cevap bekleyip durduklarında kapıdan, elinde sarılı bohçaçığı, Revide Abla girdi ve kimseyi farketmeden onu eşya taşıyan nöbetçi kadına verdi. Şimdi gidip bir kenarda oturayım diye arkasına döndüğünde damadı Nusret'i ve onun dostlarını görüp, çocuk gibi sevindi.

5 Hepsi birbirine gözünüz aydın dediler.

-Güzel, çocuğum, güzel,- dedi Revide Abla onların ne soracaklarını bilmiş gibi,- mektup da yazıp yolladı, -o titrek elleriyle elbisesinin cebinden özensizce konulmuş küçük bir kağıtçık çıkarıp, Nusret'e verdi. Onun okumasını bile beklemeden :

-Bu müjdeyi dünürlerime verdin mi, çocuğum? - diye sordu.

10 Nusret mektubu bir değil de, bir kaç kere okuyup çıktı ve : - Şimdi anne, işte şimdi buradan dönüşte onlara acele telgraf yollarım, - dedi gönül rahatlığıyla. Sonra Velyadiye'yle Sabohat'a : -Lakin onlar buraya gelene kadar biz(im) şimdi yeni dairede olmamız gerek, dostlar. Bu iş ise sizin hareketinize bağlı, - dedi.

Kadınlar bir şey anlamadılar. Biribirine hayret dolu gözlerle baktılar. Nusret başını
15 salladı :

-Sizin daha bir şeyden haberiniz yok. Dün akşam bana yeni dairenin anahtarı verilmişti...Elini açıp, avcu içindeki anahtarı gösterdi.

Hem öyle de yapıldı. Akşam işten döndüğünde Velyadiye'yle Sabohat(ın) telefonla haber verdikleri kişilerin hepsi Nusretler'in evindeydi. Kadınlar bütün eşyalarını
20 bohçalayıp koydular. Adamlar araba bulup gelerek, onları taşımaya başladılar. Velyadiye, Sabohat, Seyyare, Nusret, Ferat, Mustafa, onun dostla-

rı... Bu kadar adamğa küçük bir korantanı köçürüp yerleştirmek ne olsun?!

17

5 Nadireni karşılap almak için, onların evlerine bugün yakın dostları keldiler. Müsafirlerniñ er biri ana-balağa keder etmemege tırışa. Olar yanaşa odadalar. Aziz, bu adnı oğlançıkka Nusretniñ ozü koydı, pencerege yakın yerde, ağaç krovatçık üstünde üklamakta. Kadınlar anda kirmemege ne kadar tırışsalar da oldıralmaylar. İlle de deseñ Velyadiyenen Sabohat... Olar Nadire olğan odağa doğrulsalar, Seyyare ekim degilmi
10 saña, işaret parmağını sallay, mümkün degil, dep taşlay. Lyakin tekyaran imkyan tapsa, aman ozü sokulmağa tırışa.

Revide aptenen Şemsiye aptege kimse bir şey aytalmay, olar bu odada nevbetnen oturıp çıkalar. Nadire için biri ana, digeri kaynana. Bugün ekisiniñ de çırayı nurlı, közleri kuvançlı. Ekisi de balaban yigitniñ ükusına ve Nadireniñ raatlanmasına keder etmemege
15 tırışkan kibi, oda içinde parmak ucunda üreler. Komşu odada Feratnen Osman ağa laf etip oturalar. Osman ağa torunı olğanını ve Nusretniñ yañı kvartira alğanını eşitkeninen deral onların şeylerini avtömaşınağa üklep Çölabatka yol aldı. Endi kartbaba oldı, torunı bar, birinci torun... Şaka şeymi?!

Nusret işten kaytkance evde er şey yerli-yerine koyıldı. Çünkü, şey üklü maşına kapı
20 yanına kelip toktağaninen komşular, deral, yardımğa çıktılar. Feratta kelip rastkeldi. O akşam olğaninen Seyyareni alıp ketmege kelgen edi. Adamlarnıñ çalışkanlarını körgeninen o da bileklerini

rı... Bu kadar insana küçük bir evi taşıyıp yerleştirmek ne der?!

17

5 Nadire'yi karşılamak için, onların evine bugün yakın dostları geldiler. Misafirlerin her biri anne çocuğa sıkıntı vermemeye çalışıyor. Onlar yan odadalar. Aziz, bu adı oğlancığa Nusret'in kendi koydu, pencereye yakın (bir) yerde, ağaçtan küçük (bir) karyola(nın) üstünde uyumakta. Kadınlar oraya girmemeye ne kadar uğraşsalar da yapamıyorlar. İlle de Velyadiye'yle Sabohat... Onlar Nadire(nin) olduğu odaya
10 yöneldiklerinde, Seyyare, hekim değil mi, işaret parmağını sallıyor, mümkün değil, deyip çıkartıyor. Lakin biraz imkan bulsa, hemen kendi sokulmaya çalışıyor.

Revide Abla'yla Şemsiye Abla'ya kimse bir şey söyleyemiyor, onlar bu odada sırayla oturup çıkıyorlar. Nadire için biri anne, diğeri kaynana. Bugün ikisinin de yüzü nurlu, gözleri sevinçli. İkisi de tosuncuğun uykusuna ve Nadire'nin dinlenmesine engel
15 olmamaya çalışır gibi, oda içinde parmak ucunda yürüyorlar. Komşu odada Ferat'la Osman Ağa konuşarak oturuyorlar. Osman Ağa torunu olduğunu ve Nusret'in yeni daire aldığını işitmesiyle hemen onların eşyalarını otomobile yükleyip Çölabat'a gitti. Şimdi büyükbaba oldu, torunu var, ilk torun... Şaka mı?!

Nusret işten dönene kadar evde her şey yerli yerine koyuldu. Çünkü, eşya yüklü araba
20 kapı(nın) önüne gelip durmasıyla komşular, hemen, yardıma çıktılar. Ferat da gelip rastladı. O akşam olduğunda Seyyare'yi alıp gitmeye gelmişti. Adamların çalıştıklarını görür görmez o da bileklerini

çörmedi, er şeyni mukaytlıknen yerleştirmege tırıştı. Donatılğan odalarğa bakkan sayın hoşlandı. «Şükür, Nusret de adam oldı», dep sevindi.

Lyakin Nusret işten bayağı keç kayttı. O ertece kaytacak olup çok tırıştı, boyle vakıtta, pakıl kibi, ille umüt etilmegen bir iş çıka.

- 5 Yañı kurulmakta olğan Baş universal tükyanında çalışkan Alimniñ brigadası akşam üstü, endi iş bitmesine az kalğanda, bayağı rastvor daa kabul ettiler. Onı bırakıp kaytmak mümkün degil.

Alim oz brigadasinen kurucılıknı başlaganda Nusretke :

- 10 -Saña ev kurmağa yetiştirip olamadık, bizden evel davranğanlar tapıldı. Lyakin universal tükyanı, kardaşım, degeniñ kibi kurmağa tırışırız, -degen edi. Em oyle de kurmaktalar.

Andan eki dost beraber kayttılar. Evleri yanına kelgende Nusret Alimni içeri kirmege teklif etti. O keç olğanını ayttı:

- Bugun, Nusret, eviñde müsafirler mensiz de yeterlikdir, -dedi kulümsirep. -
- 15 Kadınlarınñ episi mında olsa kerek... Olarnı ozüm ozğarırım...
- Ya Velyadiyeden korkmaysıñmı?

Alim cebinden papiros çıkarıp yaktı.

-O maña nisbeten yımşağan kibi oldı, Nusret, -dedi Alim ciddiy davuşnen. Olar ekisi el tutuşıp sağıklaştılar.

- 20 -Nusret kirgen soñ müsafirler biraz da oturıp, soñ ketmek için yerlerinden turdılar. Nusret olarnı ozgarıp çıktı. Kaytıp koridorğa kirgeninen Nadirenen Aziz olğan odağa baktı. Bu vakıt birden üregi eyecandan sık-sık urıp başladı. Toktalıp, teren nefes aldı. Soñra yavaştan kapını açtı.

Çevriyazı : 155

sıvadı, her şeyi itinayla yerleştirmeye çalıştı. Donatılan odalara baktıkça hoşlandı. «Şükür, Nusret de adam oldu», diye sevindi.

Lakin Nusret işten bayağı geç döndü. O erken döneceği için çok çalıştı, böyle zamanda, aksi gibi, kusursuz bir iş çıkarıyor.

- 5 Yeni kurulmakta olan Ana mağazada çalışan Alim'in ekibi akşam üstü, iş(in) bitmesine çok az varken, daha epey harç kabul ettiler. Onu bırakıp dönmek mümkün değil.

Alim kendi ekibi ile inşaata başladığında Nusret'e :

-Sana ev yapmaya yetişemedik, bizden önce davrananlar oldu. Lakin kardeşim ana mağazayı dediğin gibi kurmaya çalışıyoruz, -demişti. Hem öyle de kurmaktalar.

- 10 Oradan iki dost beraber ayrıldılar. Evleri(nin) yanına geldiklerinde Nusret Alim'e içeri girmeyi teklif etti. O geç olduğunu söyledi :

-Nusret, bugün evde misafirler bensiz de idare edebilirler, - dedi gülümseyerek. - Kadınların hepsi burada olsa gerek... Onları kendim uğurlarım...

-Peki Velyadiye'den korkmuyor musun?

- 15 Alim cebinden (bir) puro çıkarıp yaktı.

-O bana karşı yumuşar gibi oldu, Nusret, - dedi Alim ciddi (bir) sesle. Onlar ikisi el sıkışıp vedalaştılar.

-Nusret girdikten sonra misafirler biraz daha oturup, sonra gitmek için yerlerinden kalktılar. Nusret onları uğurlamaya çıktı. Dönüp koridora girince Nadire ile Aziz'in

- 20 olduğu odaya baktı. O an yüreği birden heyecandan sık sık atmaya başladı. Durup, derin nefes aldı. Sonra yavaşça kapıyı açtı.

Divan üstünde uzanğan Nadire yerinden doğruldu, Nusretke bakıp kulümsiredi. Soñ, tanış olunuz, degen kibi, közlerinen balağa işmar etti.

Nusret krovatçıknıñ üstüne biraz egildi, uzanıp krujevalı çarşafçıknıñ çetini köterip, oğluna dikkatnen baktı.

- 5 Nusret boyle yaş balanı belki evelleri de körgendir. Yok, daa o iç bir balağa boyle yakından bakmağan ve körmegen edi. Oğlançık birden boüncak kibi közçiklerini açtı, oymak kibi dudaklarını kıbırdatıp tamşandı. Başını kundak içinde zornen kıbırdattı, soñ kene teren ükuğa ketti.

Nusret onıñ şamar büükligindeki çeresinde ozünü ve Nadireni añdırğan çizgiler kıldırdı.

- 10 Lyakin tapıp oldımı, yokmı, ozü de bilmey. Hoşnut alda kulümsiredi, soñ yavaştan, mukaytlıknen onıñ üzünü orttı. Yanında, dikkatnen balağa tikilip turğan, Nadirege baktı : çırayı biraz kaçkan, burunu üstündeki bilinir-bilinmez korüngen leke, ğayıp olğan. Közleri daa da dülberleşkenler. Er vakıt ustalıknen dülber priçöska yapılgan saçları, şimdi dağınık, perişanca.

- 15 Nadire de, Nusret de biri-birlerine bam-başka adamlar olup korünmekteler. Soñkı vakıtlarda Nadirede olğan kayğı-kederden eser bile kalmağan. O oğluna, Nusretke kuvanç tolu közlerinen baka.

Nusret kadınıñ ellerinden tutıp yavaştan onıñ yanında oturdu.

- 20 -Nadire, sen bugün eki adamğa buük baht ediye ettiñ, bunu ozüñ bilesiñmi? - dedi yavaştan.

-Olarınñ birisi maña belli, lyakin ekincisi, ana-babalarımızdan başka daa kim olmak mümkün?..

-Ana-babalarımız oz yolunda. Aydı seni çok

Çevriyazı : 156

Divan(ın) üstünde uzanan Nadire yerinden doğruldu, Nusret'e bakıp gülümsedi. Sonra, tanışın der gibi, gözleriyle çocuğa işaret etti.

Nusret küçük karyolanın üzerine biraz eğildi, uzanıp oyacı küçük çarşafın kenarını kaldırıp, oğluna dikkatle baktı.

- 5 Nusret böyle küçük çocuğu belki önceleri de görmüştür. Yok, daha o hiçbir çocuğa böyle yakından bakmamış ve görmemişti. Oğlancık birden boncuk gibi küçük gözlerini açtı, yüzük gibi dudaklarını kıpırdatıp emiyor gibi yaptı. Başını kundak içinde zorla kıpırdattı, sonra yine derin uykuya daldı.

Nusret onun el büyüklüğündeki çehresinde kendini ve Nadire'yi andıran çizgiler aradı.

- 10 Lakin buldu mu, yok mu, kendi de bilmiyor. Hoşnut halde gülümsedi, sonra yavaşça, itinayla onun üzerini örttü. Yanında, dikkatle çocuğa bakan, Nadire'ye baktı : benzi biraz kaçmış, burnu üstündeki belli belirsiz görünen leke, kaybolmuş. Gözleri daha da güzelleşmiş. He zaman ustalıkla güzel biçim verilmiş saçları, şimdi dağınık, perişan durumda.

- 15 Nadire de, Nusret de birbirlerine bambaşka insanlar gibi görünüyorlar. Daha sonraki zamanlarda Nadire'de olan kaygı ve kederden eser bile kalmamış. O oğluna, Nusret'e kıvanç dolu gözlerle bakıyor.

Nusret karısının ellerinden tutup yavaşça onun yanına oturdu.

- 20 -Nadire, sen bugün iki insana büyük mutluluk bahsettin, bunun farkında mısın? - dedi yavaşça.

-Onların biri bana belli, lakin ikincisi(nin), ana babalarımızdan başka kim olabilir?..

- Ana babalarımız kendi yolunda. Haydi seni çok

tüşündürmek olmay, aytayım, bugün Alimnen Velyadiye mindan beraber kayttılar. Bugun sen ve Aziz, biri-birinden ayrılğan eki adamnıñ birleşmesine ve bozulğan korantanıñ yañıdan tiklenmesine, sebepçi oldıñız...

Nadire taacip ve kuvanç tolu közlerini tögerekletti. Soñ başını salladı.

- 5 -Men Velyadiyenıñ alicenap kadın olğanını bile edim, - dedi.- Turıp oğlançığını baktı.Yerine kelip oturğanda omuzlarını kısıtı. Bu vakıt Nusretke o uşügen, kaltırağan kibi korüندی. Kuçaklap, ozüniñ araretli, sağlam koksüne bastı. Nadire oña nazikleşken, ozü ise kuç-kuvetke tolğan, kemalatlaşkan kibi keldi.

- 10 Bala vakıtsız doğsa da, yahşı bakılğanı sebebinden künler keçer eken, közge körünip, pekişip başladı. O osken sayın Nusretniñ üregindeki korku, şübeler eksildi; yok olıp kettiler. Aziz adamğa bakıp başladı. Aziz kule, Aziz anasını-babasını tanıy... Kıskası bütün yaş ana-babalarda olğanı kibi Aziz, olarnıñ eglencesine çevirildi.

- 15 Ana-bala Nusretni çok vakıt kezintide ürgende, azbar içinde karşılap alalar. Revide aptede çok vakıt olarnıñ evinde ola. Nadirege yardım, ete. Elbet, Nadire daa yaş, ilki balası. Onda-bala bakmağa tecrube olmağanını, anası da yahşı bile. Sık-sık kızına kelip tura.

18

- 20 Soñki vakıtta Nusretniñ işi daa da arttı. Kurulmakta olğan Baş universal tükyanında soñki işler kete. Bolüklerge ve mallarnıñ assortimen-

merakta bırakmayayım, söyleyeyim, bugün Alim ile Velyadiye buradan beraber gittiler. Bugün sen ve Aziz, birbirinden ayrılmış iki insanın birleşmesine ve bozulan ailenin yeniden bir araya gelmesine vesile oldunuz...

Nadire merak ve sevinç dolu gözlerini döndürdü. Sonra başını salladı.

- 5 - Ben Velyadiye'nin olgun kadın olduğunu biliyordum, - dedi. - Kalkıp oğlancığına baktı. Yerine gelip oturduğunda omuzlarını kaldırdı. O an oğlancık Nusret'e üşümüş, titremiş gibi göründü. Kucaklayarak sıcak, sağlam göğsüne bastı. Nadire ona nazikleşmiş, kendisi ise güçlenip kuvvetlenmiş, olgunlaşmış gibi geldi.

- 10 Çocuk zamansız doğsa da, iyi bakıldığı için gün geçtikçe göze gelmeye, güçlenmeye başladı. O büyüdükçe Nusret'in yüreğindeki korku, şüphe azaldı; yok olup gitti. Aziz, insanlara bakmaya başladı. Aziz gülüyor, Aziz annesini, babasını tanıyor... Kısacası bütün genç anne babalarda olduğu gibi Aziz, onların eğlencesine döndü.

- 15 Anne çocuk Nusret'i çoğu zaman gezintideyken, bahçe içinde karşıyorlar. Revide Abla da çoğu zaman onların evinde oluyor. Nadire'ye yardım ediyor. Elbet, Nadire daha genç, ilk çocuğu. Onda çocuk bakma tecrübesi olmadığını, annesi de iyi biliyor. Sık sık kızına gelip duruyor.

18

- 20 Sonraki zamanlarda Nusret'in işi daha da arttı. Kurulmakta olan Ana mağazada son işler yapılıyor. Bölümlere ve malların çeşi-

tine bakıp, çeşit türlü raflar va bunun kibi şeyler yerleştirilmekte. Ticaret zalına zemaneyi beştaktalar koölmakta, avanı normalleştirici kondensatorlar, kassa aparatları ve digerleri montaj etilmekte. Boyle mesuliyetli vakıtta Nusret idaredeki işten kurtulır-kurtulmaz, anda çapa, keç maalgece kurucuların işine koz-kulak olup tura.

5 Maksad mayıs bayramınace tükyanı çalıştırıp başlamaktan ibaret.

Şoyle künlernin birinde Nusret işten pek yorğun kayttı. Zornen üre, dersin ayaklarına birer pud ök bağlanğan. Lyakin üregi kuvañnen tepmekte. İşler yahşı kete. Beden yorğunluğu ise biraz yatıp raatlansa yetti, tez keçip ketken şey. O eki kunnin birinde evge boyle yorğun kayta, yolda ekeninde kapıdan kirgeninen özünü divan. üstüne bırakmağa ve sabağace kıbırdamay yatmağa niyetlene. Lyakin evge kirgeninen vaziyet deñişe.

10

Kapının çanı kakılır-kakılmaz Nadirenin yengil ayak davuşları eşitle. Nusret onı eşitemi, yoksa tasavur etemi özü de bilmey. Kapını açıp karşısında Nusretni körgeninen, gönül hoşluğınen cılmaya :

-Hoş keldin, Nusret,- dep onun elinden pörfelini ala. Al-hatirini soray. Keyfi ve işleri yolunda ekenini bilse, oña kule-kule Aziznin köstergen unerlerini tasvirley. Eger Nusretnin işi, biraz uymağan kibi olsa, ya da iş yerinde kimlernendir davalaşkanını duysa deral ruhtan tüşe. Ne yapıp da Nusretke yardım eteceğini bilmey. Onun tabiatını bilgen Nusret, bazı goñülsiz haberlerni, ondan gizlemege tırışa. Lyakin Aziz bir şey anlamay. Babasını körgeninen onun keyfi olsun-olmasın, ellerini köterip, kıçıra, şamatalay, kuçağına alğaninen Nusretnin boynuna sarıla, babasını pek sağınğanını bildirmege tırışkan kibi, onun

15

20

Çevriyazı : 158

dine göre, değişik raflar ve bunun gibi şeyler yerleştirilmekte. Ticaret salonuna modern masalar koyulmakta, klimalar, kasa aparatları ve diğerleri monte edilmekte. Böyle mesuliyetli zamanda Nusret idaredede ki işten çıkar çıkmaz, oraya koşuyor, geç vakte kadar kurucuların işine göz kulak olup duruyor. Maksat mayıs bayramına kadar dkkamı 5 çalıştırmaya başlamaktan ibaret.

Böyle günlerin birinde Nusret işten çok yorgun döndü. Sanki ayaklarına birer pud¹ yk bağlanmış gibi zorla yürüyor. Lakin yüreği sevinçle atmakta. İşler iyi gidiyor. Beden yorgunluğu ise biraz yatıp dinlense, çabucak geçip giden (bir) şey. O iki günün birinde eve böyle yorgun dönüyor, yoldayken kapıdan girer girmez kendini divan üstüne 10 bırakmaya ve sabaha kadar kıpırdamadan yatmaya niyetleniyor. Ancak eve girmesiyle durum değişiyor.

Kapının zili çalar almaz Nadire'nin hafif ayak sesleri işitiliyor. Nusret onu işitiyor mu, yoksa hayal mi ediyor kendisi de bilmiyor. Kapıyı açıp karşısında Nusret'i görmesiyle, gönül hoşluğu ile gülümsüyor :

15 -Hoş geldin Nusret, - diyerek onun elinden çantasını alıyor. Halini hatrını soruyor. Keyfi ve işleri(nin) yolunda olduğunu biliyorsa, ona gle gle Aziz'in gösterdiği hünerlerini anlatıyor. Eğer Nusret'in işi, biraz yolunda değil gibi olsa, ya da iş yerinde birileriyle münakaşa ettiğini hissetse hemen morali bozuluyor. Nasıl Nusret'e yardım edeceğini bilmiyor. Onun tabiatını bilen Nusret, bazı can sıkıcı haberleri, ondan 20 gizlemeye alışıyor. Lakin Aziz bir şey anlamıyor. Babasını görmesiyle onun keyfi olsun olmasın, ellerini kaldırıp bağırıyor, şımarıyor, kuağına alır almaz Nusret'in boynuna sarılıyor, babasını çok özlediğini anlatmaya çalışır gibi, onun

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 158

---

¹ Eskiden Ruslarda 16,3 kg.'lık bir ağırlık birimi

üzünü tombul elçiklerinen sıypay. Nusret de bütün dünyasını unuta, onıñnen oynay, ekisi pol üstünde dörtayaklap üreler. Boyleliknen, Aziz üklap kalğance küreşeler. Nusret oz yorğunlığını bir tamam unuta.

Nusret basamaklardan köterileyatkanda ogüne bir kadın raskeldi. O Nusretke bakmadı.

5 Başını aşağı alğan alda tez-tez keçip ketti. Lyakin Nusret onı deral tanıdı. Toktap, onıñ artından aşağı baktı. Kadın basamaklardan yaş kızlar kibi çabikliknen tüşmekte edi. Nusret omuzlarını kıstı. «Hatice Kyamileva keç maalde mında ne yapa eken», dep oylandı. Soñ ozüniñ sualine ozü cevap bergen kibi: «Belki işten soñ Nadireni körmege, kelgendir... Oyle de ola bile». Lyakin soñki vakıtlarda Nusret bu kadında nasıldır

10 hucurlıklar duyıp başladı. O Nusretni körse kaç, yakın kelip kalsa şaşmalay, eleslene... Bundan da başka, Nusret bu kadını ozleriniñ evlerine yakın yerde korgen kibi olsa şu kuni oña Nadire deñişken kibi körüne. Akılına, Aziz doğmazdan evel olup keçken vakia tüşti, goñülsizlendi. Kapını ozüniñ anahtarinen açtı. Ust urbalarını çıkarıp, çüyge ildi. Onı karşılap alğan olmadı. İçeri kirdi. Nadire divan üstünde oturğan, Azizni emizmekte

15 edi. Onıñ eki kozü, tombul elçiginen anasının köküsine yapışıp, boğum-boğum, tolu ayaçığını kaka berip, emmekte olğan oğlançığında. Bala tosot-tosat toktap, sizge ne oldı, degen kibi közlerini tögerekletip, anasına bakıp ala, incinğan alda, koküs keçire. Soñ kene işinde devam ete. Tok yanaçıklarının üstünde eki buük kozyaşı katıp kalğan. Demek o çok ağlağan... Nusret olarğa biraz bakıp turdı, Nadire yerinden kıbirdamadı,

20 dersini o kimseni körmey edi. Birazdan soñ bala toysa kerek, anasının yakasını bıraktı, yerge tüşmek istep çapalandı, lya-

yüzünü tombul küçük elleriyle sıkıyor. Nusret de bütün dünyasını unutuyor, onunla oynuyor, ikisi yerde dörtayakla emekliyorlar. Böylece, Aziz uyuyuncaya kadar güreşiyorlar. Nusret kendi yorgunluğunu tamamen unutuyor.

Nusret basamaklardan yukarıya çıkarken önüne bir kadın rast geldi. Nusret'e bakmadı.
5 Başı aşağıda hızlı hızlı geçip gitti. Lakin Nusret onu hemen tanıdı. Durup, onun arkasından aşağı baktı. Kadın basamaklardan genç kızlar gibi çabuklukla inmekteydi. Nusret omuzlarını kaldırdı. «Hatice Kyamileva geç saatte burada ne yapıyor», diye düşündü. Sonra kendi sorusuna kendi cevap verir gibi : «Belki işten sonra Nadire'yi görmeye, gelmiştir... Öyle olsa bile». Lakin (daha) sonraki zamanlarda Nusret bu
10 kadında (bazı) tuhafliklar hissetmeye başladı. O Nusret'i görse kaçıyor, yakınına gelse şaşırıyor, şüpheleniyor... Bundan başka, Nusret bu kadını kendi evlerine yakın (bir) yerde görmüş gibi olsa o gün ona Nadire değişmiş gibi görünüyor. Aklına, Aziz doğmadan önce olup geçen olay geldi, canı sıkıldı. Kapıyı kendi anahtarıyla açtı. Üstündeki elbiseleri çıkarıp, askıya astı. Onu karşılayan olmadı. İçeri girdi. Nadire
15 divan üstünde oturmuş, Aziz'i emzirmekteydi. Onun gözleri, tombul küçük eliyle annesinin göğsüne yapışıp, boğum boğum ayağını itiverip, emmekte olan küçük oğlunda. Çocuk zaman zaman duruyor, size ne oldu, der gibi gözlerini döndürüp, annesine bakıp kalıyor, üzülmüş halde, iç geçiriyor. Sonra yine işine devam ediyor. Dolgun küçük yanaklarının üstünde iki büyük gözyaşı kuruyup kalmış. Demek o çok
20 ağlamış... Nusret onlara biraz bakıp durdu, Nadire yerinden kıpırdamadı, sanki o kimseyi görmüyordu. Biraz sonra çocuk doymuş olsa gerek, annesinin yakasını bıraktı, yere inmek ister gibi debelendi, la-

kin Nadire onu daa da kaviy tutmağa tırıştı. Nusret barıp, onun kuçağından balanı alıp, ağaç krovat içine koydı. Ogüne bir kaç oüncak bıraktı. Ozü ise barıp Nadireniñ yanına oturdı : - Saña ne oldı, Nadire? - dep taaciplengen alda baktı.

- Bizde müsafir bar edi, Nusret.

5 - Kördim, Hatice Kyamilevamı?..

Nadire, başını salladı.

- Soñ, ne olğan eken, müdiriñ seni sağınğandır daa?

- Sağınsın-sağınmasın, men o kadınnı körmege istemeyim...

Nusret oña tüşünceli-tüşünceli baktı:

10 - Ne için?

Nadireniñ üregi sık-sık urdı. O mına şimdi ozünü Nusretniñ kuçağına atıp, kaç aylardan berli ozüniñ çekken azaplarını, olup-keçken vakialarınıñ episini: tükyanlarında büyük yetişmemelik olğanı için, vakıtında dekret otpuskasına çikalmağanını, atta loksahanege tüşken kunü de Hatice Kyamileva onun yakasını-bırakmağanını, şimdi de

15 azaplanğanını - episini aytıp, üreginde toplanıp, kalğan dertlerden kurtulmak istedi. Başını köterip Nusretke baktı. Lyakin ağızını açmağa yetiştirip olamadı. Bu arada Aziz accı- accı bağırdı. Ekisi de balağa çaptılar. Onı Nusret aldı. Ayaçığı krovatniñ ağacı arasına kısılğan. Baba ev içinde biraz aylandı, oğlunu tınçlandırmağa tırıştı. Aziz ağlamaktan toktağan soñ, babasınıñ köküsine burunını, üzünü sürtip başladı. Endi ükusı
20 kelgen edi. Nusret balanı kuçağından bırakmadı, onu üklatmağa tırıştı.

Nadire Nusretniñ yorğun çeresine, tüşünceli

Çevriyazı : 160

kin Nadire onu daha da sağlam tutmaya çalıştı. Nusret gidip, onun kucağından çocuğu alıp, ağaç karyola(nın) içine koydu. Önüne bir kaç oyuncak bıraktı. Kendi de gidip Nadire'nin yanına oturdu :

- Sana ne oldu, Nadire? - diyerek meraklanmış halde baktı.

5 - Bizde misafir vardı, Nusret.

- Gördüm, Hatice Kyamileva mı?..

Nadire, başını salladı.

- Sonra, ne olmuş, müdürün seni özlemiştir yine?

- Özlesin özlemesin, ben o kadını görmek istemiyorum...

10 Nusret ona düşünceli düşünceli baktı :

- Ne için?

Nadire'nin yüreği küt küt vurdu. O işte şimdi kendini Nusret'in kucağına atıp, kaç aydan beri kendisinin çektiği azapları, olup geçen olayların hepsini : dükkanlarında büyük hesap açığı olduğu için, zamanında doğum iznine çıkamadığını, hatta 15 doğumevine indiği gün de Hatice Kyamileva(nın) onun yakasını bırakmadığını, şimdi de azap çektiğini - hepsini anlatıp, yüreğinde birikip kalmış dertlerden kurtulmak istedi. Başını kaldırıp Nusret'e baktı. Lakin ağzını açamadı. Bu arada Aziz acı acı bağırdı. İkisi de çocuğa koştular. Onu Nusret aldı. Küçük ayağı karyolanın ağacı(nın) arasına sıkışmış. Baba ev(in) içinde biraz dolandı, oğlunu sakinleştirmeye çalıştı. Aziz ağlaması 20 durduktan sonra, babasının göğsüne burnunu, yüzünü sürtmeye başladı. Artık uykusu gelmişti. Nusret çocuğu kucağından bırakmadı, onu uyutmaya çalıştı.

Nadire Nusret'in yorgun yüzüne, düşünceli

közlerine baktı, ürekte acındı. Üzüni ellerinen kapatıp, bağırıp-ökürüp ağlamak istedi. Bu vakıt kulakları altında Hatice Kyamilevanıñ : «Nusretniñ ozüniñ işi de oyle pek alya degil, oña şimdi yalnız seniñ derdiñ etmey...», degen sözleri tekrarlandılar. Deral ozüni tutmağa tırıştı. Ne yapmasını bilmey, oturğan yerinde katıp kaldı. Hatice Kyamileva oña
5 koz açtırmay. Bir kun kelip Nadireniñ olğan akçasını cıyıstırıp alıp ketken edi. Em ketkende endi bayağı vakıtkece onı raatsızlamaycağına, söz de berdi. Lyakin aradan beş-on kun keçken soñ bir daa keldi, tükyanlarında yakında teftiş keçirileceğini bildirdi. Nadire korkıp, oña telyaşlı alda baktı.

- Sen korkma,- dedi Hatice Kyamileva,- men sağ olğanda sizlerni hor etmem. Bir yakın
10 dostum bar. Ondan ne kadar para gerek olsa alıp, tükyanımız esabına kassağa teslim ettim. İşimiz yerinde. Teftiştan kurtuldık. Dostumniñ parasına kelgende, onı bir yıl muddetinen aldım. Yavaş-yavaş berirmiz, -dedi.

Boyleliknen, paranıñ, bir, kısmını Nadire bermek gerek: Şu bir kısmını tölemek de bayağı ağır edi. Lyakin o episine razı oldı. Kadınnıñ tez-tez çıkıp ketkenini istedi.

15 Hatice Kyamileva berilecek para akkında oña bir kyağıtçık yazdırıp, imza da koydırğan edi.

Nadire şundan soñ ğam-kederlerden kurtulğan kibi oldı. Lyakin para toplamak gerek olğanını bir dakika bile unutmadı. Amma bu azlık etti. Nadire yalnız para toplamakni degil de, Hatice Kyamilevanı bir kun unutmamak gerek eken. O, Nusret evde olmağan
20 vakıtını tapıp, Nadirege kene katnap başladı, yani şu akçanı endi yavaş-yavaş berip başlamak gerek edi. Bundan evel kelgende, Nadire oña evle-

gözlerine baktı, yürekten acıdı. Yüzünü elleriyle kapatıp, başına ağlamak istedi. O anda kulaklarında Hatice Kyamileva'nın : «Nusret'in kendi işi de öyle çok iyi değil, onun derdi şimdi sadece sen değilsin...», sözleri tekrarlandı. Hemen kendini tutmaya çalıştı. Ne yapacağını bilmeden, oturduğu yerde durup kaldı. Hatice Kyamileva ona göz
5 açtırmıyor. Bir gün gelip Nadire'nin bütün parasını toplayıp (alıp) gitmişti. Hem gittiğinde artık bayağı zaman onu rahatsız etmeyeceğine söz de verdi. Lakin aradan beş on gün geçtikten sonra bir daha geldi, dükkanlarında yakında teftiş yapılacağını bildirdi. Nadire korkup, ona telaşlı halde baktı.

-Sen korkma,- dedi Hatice Kyamileva, - ben sağ olduğum sürece sizleri hakarete
10 uğratmam. Bir yakın dostum var. Ne kadar para gerekiyorsa ondan alıp, dükkanımız hesabına kasaya teslim ettim. İşimiz yerinde. Teftiştten kurtulduk. Dostumun parasına gelince, onu bir yıl müddetle aldım. Yavaş yavaş veririz, - dedi.

Nadire, böylelikle, paranın bir kısmını vermek gerek : Bu bir kısmını ödemek de bayağı
ağırdı. Lakin o hepsine razı oldu. Kadının çabucak çıkıp gitmesini istedi.

15 Hatice Kyamileva verilecek para hakkında ona bir kağıt yazdırıp, imza da attırmıştı.

Nadire bundan sonra gam, kederlerden kurtulmuş gibi oldu. Lakin para toplamak gerektiğini bir dakika bile unutmadı. Ama bu da yetmedi. Nadire'(nin) sadece para toplaması değil de, Hatice Kyamileva'yı bir gün unutmaması gerekiyormuş. O, Nusret'in evde olmadığı zamanı bulup, Nadire'ye yine gitmeye, yani bu parayı şimdi
20 yavaş yavaş vermeye başlama(sı) gerekiyordu. Bundan önce geldiğinde, Nadire ona evle-

rinde aşamağa bile para kalmağanını aytıp, algın üzügini, küpelerini, kelin olup tüşkende kaynanası eline takkan saatnı - episini çıkarıp bergen edi. Bu keresinde şaşmaladı. Onı evinden kuvıp çıkarmak istedi. Lyakin Hatice Kyamileva ozünü kolaylıknen akaretletecek kadın degil. O, Nadire kibi yaş, tecribesiz hadimlerniñ on danesiniñ

5 ayağını bir papuçka sokar. Bazı vakıtlarda korkuza, bazan ise oplay, kimerde ozünü kimsesiz bir bahtsız kadın etip köstere. Nadireden imdat soray. Kıskası, Nadireniñ üregine anahtar uydurmağa bile.

Nadire bugün sertiyip başlağanda o miskılnen kulümsiredi :

-Yahşı, Nadire kardaşım, sen ozüñ aşaağan paraçıklarınıñ bermege istemeysiñ, ya men nasıl eter de siziñ, Svetlananen ekiñiz yok etken paralarını oz cebimden beririm? - dedi.

10 Soñ elini salladı. - Param olsa berir edim. Endi bayağı yaşındaki kadınıñ. Maña kapılar üstünde boyle çekişip ürmek kolay belleysiñmi?.. -tüşüncege dalğan kibi oldu. -Men onı şimdigece gerekli yerine biñ kere bildirip, paranı sizlerden alıp yerine koyar edim.

15 Lyakin seni, akayınıñ oylayım. Nusret çalışmağa tırışkan oğlan. Lyakin şimdi işi oyle çok uymay. Baş universal tükyanıñ kurucılığınen oğraşıp üre. Ozünüñ esas işi... Umumen Nazim Abibüllayeviç ve Askarali onı boyle de işinde zornen tutalar. Biz de bu yaktan bir aleket çıkarsak, o oğlanıñ ğayıp etmek bir şey degil. Mında onıñ bizlerden başka daa kimi bar?.. Bizler ise onı batırmağa, olmaycak para içün, mashara etmege tırışamız, - dedi.

20 Nadire başta onıñ sözlerine işanmaycak oldu. Çünkü o Nusretniñ yahşı mutehassıs olğanını çok eşite edi. Lyakin Hatice Kyamileva kabarta

rinde yemek içmek (için) bile para kalmadığını söyleyip, altın yüzüğünü, küpelerini, gelin olduğunda kaynanası(nın) eline taktığı saatini - hepsini çıkarıp vermişti. Bu kez şaşırıldı. Onu evinden kovup çıkarmak istedi. Lakin Hatice Kyamileva kendini kolay kolay hakarete uğratacak kadın değil. O, Nadire gibi genç, tecrübesiz çalışanların on

5 tanesinin ayağını bir papuça sokar. Kimi zaman korkutuyor, bazen ise hopluyor, kimi zaman kendini kimsesiz bahtsız bir kadın gibi gösteriyor. Nadire'den medet bekliyor. Kısacası, Nadire'nin yüreğine anahtar uydurmayı biliyor.

Nadire bugün sövmeye başladığında o alayla gülümsedi :

-Güzel, Nadire kardeşim, sen kendi yiyecek paracıklarını vermek istemiyorsun, ya ben nasıl yapar da sizin, Svetlana ile ikiniz(in) yok ettiği paraları kendi cebimden veririm? -

10 dedi. Sonra elini salladı. - Param olsa verirdim. Artık bayağı yaşımı almış (bir) kadını. Benim (için) kapılar(in) önünde böyle çekişip durmak kolay mı sanıyorsun?.. - düşünceye dalar gibi oldu. -Ben onu şimdiye kadar gerekli yere bin kere bildirip, parayı sizlerden alıp yerine koyardım. Lakin seni, kocanı düşünüyorum. Nusret çalışkan oğlan.

15 Lakin şimdi işi öyle rast gitmiyor. Ana mağazanın hazırlanmasıyla uğraşıp duruyor. Kendinin asıl işi o... Genellikle Nazim Abibüllayeviç ve Askarali onu işinde böyle de zorla tutuyorlar. Biz de bu yandan bir pislik çıkartırsak, o oğlanı kaybetmek işten değil. Burada onun bizlerden başka daha kimi var?.. Bizler de onu batırmaya, olmayacak para için, maskara etmeye çalışıyoruz, - dedi.

20 Nadire önce onun sözlerine inanmayacak oldu. Çünkü o Nusret'in iyi mütehassıs olduğunu çok işitmişti. Lakin Hatice Kyamileva abart-

bergen sayın şaşmalap başladı. Nusret bazan evge salık kelgen künlerini hatırladı. «Belki menden gizleydir», dep oyladı.

İçine ateş tüşti. Yerinden sıçrap turdı ve divardaki balaban kilimni suvurıp alıp, Hatice Kyamilevanıñ ayakları tübüne attı:

5 -Hatice apte, evimde bir çöp kalmasa bile men sizge borcumnu tapıştırıp beririm, Nusretniñ üzünü kızartmam, - dedi katiy bir davuşnen.

Hatice Kyamileva, bunı beklegen kibi, kilimni kapkaç etip aldı ve beş dakika içinde onı kaydadır bırakıp keldi. Ağır ükten kurtulğan kibi özünü serbest tuttu. Nadirenen söyleşip oturdı, laf arasında onı tenbiyelemege de unutmadı. Butün iş Nusrette, onıñ bir şeyden 10 haberi olmamak kerek...

Nadire, Hatice Kyamilevağa sırnı gizlemege, söz berdi. Lyakin o çıkıp ketken soñ ağır tüşünceler içinde kaldı...

Nusret üklağan balanı yatak odasına yatkızıp çıkayatkada, Nadire oña aş koyğan edi. Akayınıñ üzüne bakıp olamadı. Şimdi, anda kilimniñ olmağanını korip, onı menden 15 sorar, dep tüşündi.

Nusret akikaten de anda kilimniñ olmağanını abayladı. Ondan çıkayatkada :

-Kilimni kakmağa aldım mı yoksa, Nadire? – dedi

Nadire onıñ sözünü - tasdıklar kibi, başını salladı.

-Boyle olur-olmaz işlennen oğraşma, raatlık kunü ekimiz yaparmız, dep saña kaç kere 20 aytmak mümkün, - dep darıldı. Stol başına kelip oturdı :

- Ya sen?..

-Men demi aşadım, -dep Nadire oña yalan ayttı.

Çevriyazı : 163

tıkça şaşırılmaya başladı. Nusret bazen eve neşesiz geldiği günlerini hatırladı. «Belki benden gizliyordur», diye düşündü.

İçine ateş düştü. Yerinden sıçrayıp kalktı ve duvardaki büyük kilimi çekip alarak, Hatice Kyamileva'nın ayakları dibine attı :

5 - Hatice Abla, evimde bir çöp kalmasa bile ben size borcumu bulup buluşturup veririm, Nusret'in yüzünü kızartmam, - dedi kararlı bir sesle.

Hatice Kyamileva, bunu bekliyormuş gibi, kilimi kapıp aldı ve beş dakika içinde onu bir yere bırakıp geldi. Ağır (bir) yükten kurtulmuş gibi kendini serbest tuttu. Nadire'yle otutup konuştu, laf arasında onu tenbihlemeyi de unutmadı. Bütün iş Nusret'te, onun bir şeyden haberi olmamalı...

Nadire, Hatice Kyamileva'ya (bu) sırrı gizlemeye, söz verdi. Lakin o çıkıp gittikten sonra ağır düşünceler içinde kaldı...

Nusret uyuyan çocuğu yatak odasına yatırıp çıkmakta(ydı), Nadire (ise) ona yemek koymuştu. Kocasının yüzüne bakamadı. Şimdi, orada kilimin olmadığını görüp, onu benden sorar, diye düşündü.

Nusret hakikaten de orada kilimin olmadığını farketti. Oradan çıkmaktayken :

- Kilimi silkmeye mi aldın yoksa, Nadire? – dedi

Nadire onun sözünü - tasdikler gibi, başını salladı.

- Böyle olur olmaz işlerle uğraşma, tatil günü ikimiz yaparız, diye sana kaç kere söylemem gerekir, - diyerek somurttu. Masa(nın) başına gelip oturdu :

- Ya sen?..

- Ben az önce yedim, - diye Nadire ona yalan söyledi.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 163

Bu kadar tüşünceli, yanıklı adamdan aş keçermi?!

Nusret aç edi. Şunun için de çok sozmadı, aşadı.

Ortağa sükünetlik çökti. Nadire turıp sofranı cıyğanda Nusret onun bileginden tutıp toktattı.

5 - Saña ne ola şu? - dedi.

Nadire onja tüşünceli alında baktı :

- Nusret, çeşit süaller berip meni kıynama, maña Azizni balalar bağçasına, ya da anama kaldırıp işke çıkmak kerek. Oyle yapsak, zımca episi keçip keter. Dört divar içinde oturmak kolay degil...

10 Nadire şimdi başına boyle fikir kelgenine kuvandı. Çünkü çalışsa Hatice Kyamilevadan tez kurtulması mümkün.O vakıt özüne de, Nusretke de kolay olur.

Nusret taaciplendi :

- Bala daa yaş, o kadar aşıkmağa ne acet?!

15 - Oyle yapmak kerek, Nusret, - dep barıp, skemle üstünde oturğan akayının başından kuçakladı, saçlarından opti. - Şimdilik anam bakar, sonra balalar bağçasına yerleştiririz.Boyle yapkan adamlar azmı?

Bu subetten son Nadirenin tüşünceleri eksilgen kibi oldı. Nusretke yatmağa vakıt olğanını, bildirip, yengil ruhnen barıp yarıknı söndürdi.

19

20 Tünevın sabadan Sabohat özüne pekitilgen tükyanlarını teşkermege ketken edi. Anda bazı bir eksiklikler tapsa kerek, saba kapıdan kirgeninen selyam berir-

Çevriyazı : 164

Bu kadar düşünceli, yanmış adamın (boğazından) yemek geçer mi?!

Nusret açtı. Bunun için de çok uzatmadı, yedi.

Ortaya sessizlik çöktü. Nadire kalkıp sofrayı topladığında Nusret onun bileğinden tutup durdurdu.

5 - Sana ne oluyor? - dedi.

Nadire ona düşünceli halde baktı :

-Nusret, çeşitli sorular sorup beni üzme, benim Aziz'i çocuk yuvasına, ya da anneme bırakıp işe gitmem gerek. Öyle yapsak, zannımca hepsi geçip gider. Dört duvar içinde oturmak kolay değil...

10 Nadire şimdi aklına böyle (bir) fikir geldiğine sevindi. Çünkü çalışırsa Hatice Kyamileva'dan çabuk kurtulması mümkün. O zaman kendisi için de, Nusret için de kolay olur.

Nusret şaşırıldı :

-Çocuk daha küçük, o kadar aceleye ne hacet?!

15 -Öyle yapmak gerek, Nusret, - deyip giderek, iskemle üstünde oturan kocasının başından kucakladı, saçlarından öptü. - Şimdilik annem bakar, sonra çocuk yuvasına yerleştiririz. Böyle yapanlar az mı?

Bu sohbetten sonra Nadire'nin düşünceleri azalmış gibi oldu. Nusret'e yatma vakti olduğunu, bildirip, hafifleyerek gidip ışığı söndürdü.

20

19

Dün sabahtan Sabohat kendi sorumluluğuna verilen dükkanları denetlemeye gitmişti. Orada bazı eksiklikler bulsa gerek, sabah kapıdan girmesiyle selam verir-

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 164

bermez Velyadiyeden mudirni soradı. Velyadiye, kim bilsin onı, degen kibi omuzlarını kıstı.

Sabohat küçük sumkaçığını özünü stolı üstüne bıraktı, Velyadiyenin yanına keldi.

5 -Tünevın raatlık kunü olmasa da, yarı gecegece Alim akanen ekiniz on sekiz yaşındaki kıznen yigit kibi sokakta kezinseniz de bugün kuz avası kibi kuskünsiniz, ne oldu ya, Velyadiyehanım? -dedi şey sessen :

-Bizde oyle allar çok ola, işten kelgen soñ Alim: «Velyadiye, evde episi bir yapmağa oyle sıklet iş yok, ürse balanı alıp şeerni dolanıp keleyik», dey. Çıka, dolanamız işte. Bazı vakıtlarda anamı da çoştıramız. O kolay mesele amma...

10 -Ya amması da ne?

-Amması, tünevın sabadan Tahir İsmatüllayeviçnin evinden o hasta, işke barmaycak, dep telefon etken ediler.

Sabohat oña sabırsızlıknen baktı :

-Soñu hayırlımı şu?

15 -Çok hayırlı degil, tedaviylenmek için Taşkentke yollağanlar...

Sabohat dudağını tişlep, Velyadiyenin karşısındaki skemlege oturdu.

-Bu haberni eşitkeninen, yoksa Tahir akanın özü rica etkenmi, bazan oyle yapa edi, Nazim Abibüllayeviç direktornın kabinetine keçip oturdu. Bugün de işke erte-yarık kelgen. Şimdi, bugünden itibaren, yañı unerler kösterip başlar.

20 -O bizlerge tiymez amma, bugünden başlap Nusretnin çırağı yandı, - dedi Sabohat.

-Men de sen kelgende onunı akkında tüşünip otıra edim... Askarcannın teşebbüsinen Nazim Abibüllayeviçnin reberligi altında Nusretni bolükten bir yerge kıbirdatmazlar. Baş universal tükyannın kurucılığını körmege muhtac olur.

Çevriyazı : 165

vermez Velyadiye'ye müdürü sordu. Velyadiye, kim (nereden) bilsin onu, der gibi omuzlarını kaldırdı.

Sabohat küçük kol çantasını kendi masasının üstüne bıraktı, Velyadiye'nin yanına geldi.

5 -Dün tatil günü olmasa da, gece yarısına kadar Alim Bey'le ikiniz on sekiz yaşındaki kızla delikanlı gibi sokakta gezindiğiniz halde bugün güz havası gibi küskünsünüz, ne oldu ya, Velyadiye Hanım? -dedi neşeli (bir) sesle :

-Bizde öyle haller çok oluyor, işten geldikten sonra Alim : «Velyadiye, evde hemen yapılacak acil iş yok, yürü çocuğu alıp şehri dolaşip gelelim», diyor. Çıkıyor, dolanıyoruz işte. Bazı zamanlarda annemi de ayartıyoruz. O kolay mesele amma...

10 - Ya amması da ne?

- Amması, dün sabahtan Tahir İsmatüllayeviç'in evinden o hasta, işe gitmeyecek, diye telefon etmişlerdi.

Sabohat ona sabırsızlıkla baktı :

- Sonu hayırlı mı?

15 - Çok hayırlı değil, tedavi görmek için Taşkent'e yollamışlar...

Sabohat dudağını ısırıp, Velyadiye'nin karşısındaki iskemleye oturdu.

- Bu haberi işittiğinden mi, yoksa Tahir Bey'in kendi(sı) rica ettiğinden mi, bazen öyle yapıyordu, Nazim Abibüllayeviç müdürün makamına geçip oturdu. Bugün de işe günün geç vaktinde gelmiş. Artık, bugünden itibaren, yeni hüneler göstermeye başlar.

20 - O bize dokunmaz amma, bugünden başlayarak Nusret'in çırası yandı, - dedi Sabohat.

- Ben de sen geldiğinde onun hakkında oturup düşünüyordum... Askarcan'ın teşebbüsüyle Nazim Abibüllayeviç'in rehberliği altında Nusret'i bölümden bir yere kıpırdatmazlar. Ana mağazanın kuruculuğunu yapmak zorunda kalır.

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 165

-Doğru aytasıñ, Velyadiye, Askarali akanıñ tabiatı oyle. Nusret çeşit türlü yañılıklar tapıp çıkarmasın dep, oña olur-olmaz işler tapıp çıkara. Elinden kelse oña nefes aldırmaycak.

Bu arada odağa nelerdir akkında lakırdı etip, Askaralinen Nusret kirdi. Askarali
5 Sabohatnıñ işinen meraklandı. Sabohat oz şikayetlerini bildirir-bildirmez o Velyadiyege:

-Mındaki işlerni şimdilik Sabohatnen ekiñiz yaparsıñız Nusretni dört-beş künge Taşkentke yollamak kerek,- dedi.

Nusret oña tik-tik baktı:

10 -Askarali Amanoviç, men sizge endi aytacağımını aytım, mında acele yapmak kerek olđan işlerimni bırakıp bir yerge ketmem. Taşkentteki işimizni soñundan da yapmak mümkün.

Askaraliniñ ince kaşları töpege köterildiler. Etlı üzü birden kızardı. Sağ kozü biraz kısıldı:

15 -Nusret, siz direktorımız olmağanından faydalanmak isteysiñiz, ğaliba. Bir kün içinde bu kadar deñişmek, nizamsızlık... O adam bir kun ola kaytıp kelmesi de mümkün. Ondan soñ bu Nazim akanıñ emiri...

Nusret kulümsiredi:

-Direktor akkındaki sözlerni siz maña degilde, men sizge aytmak kerek edim. Em
20 kaytıp kelmesi de mümkün degil de, o adam kaytıp gelecek... Nazim akanıñ emirini acele işim olđanı sebebinden eda etip olamaycağım.

Askarali ozünü tutmağa tırışsa kerek, tişlerini kısıtı. Nusretke tiklenip baktı ve mısıklınen:

-O acele işni bizge de aytmak mümkünmi? Bölügimiznen epimiz mındamız, barem biz de bileyik...

evriyazı : 166

-Doğru söylüyorsun, Velyadiye, Askarali Bey'in tabiatı öyle. Nusret çeşitli yenilikler icat etmesin diye, ona olur olmaz işler bulup çıkarıyor. Elinden gelse ona nefes aldırılmayacak.

Bu arada odaya bir şeyler hakkında konuşarak, Askarali'yle Nusret girdi. Askarali
5 Sabohat'ın işini merak etti. Sabohat kendi şikayetlerini bildirir bildirmez o Velyadiye'ye :

-Buradaki işleri şimdilik Sabohat'la ikiniz yaparsınız Nusret'i dört beş günlüğüne Taşkent'e yollamak gerek,- dedi.

Nusret ona dik dik baktı :

10 -Askarali Amanoviç, ben size şimdi söyleyeceğimi söyledim, burada acele yapmam gereken işleri bırakıp bir yere gitmem. Taşkente'ki işimizi sonradan da yapmak mümkün.

Askarali'nin ince kaşları yukarıya kalktı. Dolgun yüzü birden kızardı. Sağ gözü biraz kısıldı :

15 -Nusret, siz müdürümüz(ün) olmayışından faydalanmak istiyorsunuz galiba. Bir gün içinde bu kadar değişmek, düzensizlik... O adam(ın) bir gün olup dönüp gelmesi de mümkün. Ondan sonra bu Nazim Bey'in emri...

Nusret gülümsedi :

20 -Müdür hakkındaki sözleri siz(in) bana değil de, ben(im) size söylemem gerekirdi. Hem dönüp gelmesi de mümkün değil de, o adam dönüp gelecek... Nazim Bey'in emrini acele işim olması sebebiyle yerine getiremeyeceğim.

Askarali kendini tutmaya çalışsa gerek, dişlerini sıktı. Nusret'e diklenerek baktı ve alayla :

25 -O acele işi bize de söylemen mümkün mü? Bölümümüzle hepimiz buradayız, bari biz de bilelim...

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 166

- Onı sizden başka er kes bile.

Askarali başını salladı :

- Mudirden ğayrı er kes bile. Bunu nasıl anlamak mümkün. Maņa karşı...

5 - Askarali Amanoviç, onı siz er kesten de yahşı bilesiņiz, lyakin o iş siziņ için bir kapik...

- A-a-a. Baş universal tükyanı kurucılığı deseņiz. Nusret, siz mında nasıl işte olğanıyzını unutasıyz. Eger oyle olsa sizge bir daa hatırlatayım, siz mında kurucılık injeneri, ya da arhitektor degil de, uyken malşnas sayılasıyz. Komandirovkağa ketmeyecek olasıyz, şimdi şorbacığa kirip, ozüne red cevabıyzını aytıyz. Men başka bir şey bilmeyim.

10 Askarali çevirilip, çıkıp ketmek istedi. Lyakin onı Sabohat toktattı :

- Askarali aka, bu bolükniņ işini siz idare etesiņiz. Demek kimniņ nasıl çalışkanı sizge belli. Madam ki, oyle eken, siz bolük başı olarak Nazim Abibüllayeviçke, Nusretniņ acele işi çok olğanı sebebinden, komandirovkağa yiberip olamaycağıyzını, ozüņiz bildiriņiz, -dedi kattı davuşnen.

15 Askarali açuvlandı:

- Onı mında kaldırmakniņ ne faydası bar. Episi bir ara taptı degence anda çapa. İşimiz, planımız...

Nusret oņa tik-tik baktı :

20 - Yok Askarali Amanoviç, bu siziņ aytacak sözleriņiz degil. Çünkü siz bölüğimizde işniņ nasıl ketkenini yahşı bilesiņiz. Eger, işimiz biraz aksağan olsa bile, men yanmaz edim. Çünkü, ileride, o eki katına, guzel olacağına eminim. Madam ki, oyle eken, o vakit siziņ şaşmalağanıyzınıņ sebebi nede olmak mümkün?..

Çevriyazı : 167

- Onu sizden başka herkes biliyor.

Askarali başını salladı :

-Müdürden başka herkes biliyor. Bunu nasıl anlamak gerekir. Bana karşı...

- Askarali Amanoviç, onu siz herkesten de iyi biliyorsunuz, lakin o iş sizin için bir pul...

5 - A-a-a. Ana mağaza kuruculuğu diyorsanız. Nusret, siz burada nasıl (bir) işte olduğunuzu unutuyorsunuz. Eğer öyleyse size bir daha hatırlatayım, siz burada inşaat mühendisi, ya da mimar değil de, pazarlama amiri sayılırsınız. İş seyahatine gitmeyecek iseniz, şimdi patrona gidip, red cevabını kendine söyleyin. Ben başka bir şey bilmiyorum.

10 Askarali dönüp, çıkıp gitmek istedi. Lakin onu Sabohat durdurdu :

-Askarali Bey, bu bölümün işini siz idare ediyorsunuz. Demek kimin nasıl çalıştığı sizce belli. Madem ki, öyleymiş, siz bölüm(ün) başı olarak Nazim Abibüllayeviç'e, Nusret'in acil işi çok olması sebebiyle, iş seyahatine gönderemeyeceğinizi, kendiniz bildirin, -dedi sert (bir) sesle.

15 Askarali öfkeleni :

-Onu burada bırakmanın ne faydası var. Hepsi bir vakit bulur bulmaz oraya koşuyor. İşimiz, planımız...

Nusret ona dik dik baktı :

20 -Yok Askarali Amanoviç, bunlar sizin söyleyeceğiniz sözler değil. Çünkü siz bölümümüzde işin nasıl gittiğini iyi biliyorsunuz. İşimiz biraz aksamış olsa bile, ben yanmazdım. Çünkü, ileride o(nun) iki kat daha güzel olacağına eminim. Madem ki, öyleymiş, o zaman sizin şaşırmanızın sebebi ne olabilir?..

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 167

Askarali birden kızardı ve bunıñnen beraber biraz da yımşadı.

- Menim işten başka bir türlü, maksadım yok, - dedi.

5 Odadakiler başlarını aşağı alıp, susıp kaldılar. Bu arada odada kuçlü telefon sesi yañğıradı. Trubkanı Velyadiye aldı, kimnendir selyamlaşkan soñ Nusretke, seni çağıra, degen kibi işmar etti.

Ferat acele surette onıñnen korüşmek istegenini bildirmekte edi.

- Şimdi vaktım yok Ferat, akşama korüşsek nasıl olur eken?, - dedi.

Ferat tüşünip oturmadı :

- Akşama, saat yedide seni ozümüzizñ eski aşhane yanında beklerim, - dedi.

10 Nusret kelgende Ferat ayılğan yerde, o yaktan-bu yakka, ürmekte edi. Dostunu restoraña alıp kirdi. Ekisi tena yerge oturdılar. Birer-ekişer kade konyak içilgen soñ ekisiniñ de tili çezilip başladı. Aç karıña içilgen konyak deral oz küçünü köstergen edi. Nusret sözünü işten başladı. Ferat biraz diñledi, soñra ellerini köterip, onı toktattı :

15 - Men mında seniñ tükyanlarıñniñ işleri akkında malümat almağa kelmedim. Başka ciddi işnen... Sen, dostum, birinciden işniñ, ekinciden ise sevginiñ kurbanısıñ, añladıñmı?

Nusret oña tik-tik baktı.

- Açıkça aytmak mümkünmi, Ferat?

20 - Aytayım, seni aselet şuniñ için çağırdım. Men aytayım, sen diñle... Birinciden işten başka bir şey bilmeysiñ, demek eviñni-barkını unuttıñ. Ekinciden Nadireni pek sevginiñ için, onı ğayıp etip oturasıñ...

Çevriyazı : 168

Askarali birden kızardı ve bununla beraber biraz da yumuşadı.

- Benim işten başka bir maksadım yok, - dedi.

5 Odadakiler başlarını aşağı eğerek, susup kaldılar. Bu arada odada güçlü (bir) telefon sesi yükseldi. Ahizeyi Velyadiye aldı, birisiyle selamlaştıktan sonra Nusret'e, seni çağırıyor, der gibi işaret etti.

Ferat acele surette onunla görüşmek istediğini bildirmekteydi.

- Şimdi vaktim yok Ferat, akşama görüşsek nasıl olur?, - dedi.

Ferat düşünmedi :

- Akşama, saat yedide seni bizim eski yemekhane(nin) yanında beklerim, - dedi.

10 Nusret geldiğinde Ferat'ın söylediği yerde, bir o taraftan bir bu tarafa, yürümekteydi. Dostunu alıp restorana girdi. İki kişi tenha (bir) yere oturdular. Birer ikişer kadeh konyak içildikten sonra ikisinin de dili çözülmeye başladı. Aç karna içilen konyak derhal gücünü göstermişti. Nusret sözüne işten başladı. Ferat biraz dinledi, sonra ellerini kaldırıp, onu durdurdu :

15 - Ben buraya senin dükkanlarının işleri hakkında malumat almaya gelmedim. Başka ciddi işle... Dostum sen birincisi işin, ikincisi ise sevginin kurbanısın, anladın mı?

Nusret ona dik dik baktı.

- Açıkça söylemen mümkün mü, Ferat?

20 - Söyleyeyim, seni asıl bunun için çağırdım. Ben söyleyeyim, sen dinle... Birincisi işten başka bir şey bilmiyorsun, demek evini barkını unuttun. İkincisi Nadire'yi çok sevdiğin için, onu kaybetmekte sin...

Nusretniñ içine ateş tüşken kibi oldı, bir dakkanıñ içinde biñ bir dereeden suv ketirdi. Şaşkanından közlerini tögerekletti :

- Ne içün ğayıp etmektem? - dedi keskin davuşnen.

Ferat çevrege bakıp, aldı :

- 5 - Kızışma, dostum, eyisi meni diñle, - dedi yavaş, lyakin Nusretni deşetlendirici sesnen.
- Sen, Nusret, Nadireni pek sevesiñ ve oña yalnız özünñ tasavurñnen bakasıñ. Lyakin teessüf ki, şimdi o seniñ tasavurñdaki Nadire degil, deñiştı. Seni aldatmağa tırışa... duman içinde dolana, nelerdir yapmak istey. Sen yakında, kvartırañda oldıñmı?

Nusret taaciplendi :

- 10 - Ya men daa kayda olacağım?

- Eger eviñe barğan olsañ, bir şeyler korer ediñ, lyakin bir şey körmeysiñ. Körgenler bar, aytayım. Şeyleriñniñ episi satılıştı, eviñniñ içi bom-boş.

- Nusretniñ başına bir şey kelip urulğan kibi oldı. O birden, ğaflet ükusından uyandı. Akılına tünevin bir tanış, öğüne çıkıp, akça sorağanını hatırladı. Ondan da evel ise
15 tükyanlarınñ birinde teftiş keteyatkanda anda biraz para yetmedi. Teftiş komissiyasınıñ erkyanında bulunğan Nusret darılacak oldı, lyakin tükyancı yigit özünü sıkmadı. «O para yerinde, bunı siz yahşı bilesiñiz», - dedi.

Nusret akaretlendi, yerinden sıçrap turdı... Yigit onı çetke çağırdı ve :

- 20 «Bu siziñ kadınıñız Nadire alıp ketken akça daa» - dedi kimsege eşittirmemege, tırışkan adam kibi, fısıldap.

O şu künü evge kelgen soñ bu vakianı Nadirege ayttı. Tükyancı yigitnen nasıl para alğanını so-

Çevriyazı : 169

Nusret'in içine ateş düşmüş gibi oldu, bir dakikanın içinde bin bir dereden su getirdi. Şaşkınlığından gözlerini döndürdü :

- Niçin kaybetmekteyim? - dedi keskin (bir) sesle.

Ferat çevreye bakıp, devam etti :

- 5 - Kızma, dostum, (en) iyisi beni dinle, - dedi yavaş, lakin Nusret'i dehşete düşüren (bir) sesle. - Sen, Nusret, Nadire'yi çok seviyorsun ve ona yalnız kendi açından bakıyorsun. Ne yazık ki, şimdi o senin bildiğin Nadire değil, değişti. Seni aldatmaya çalışıyor... duman içinde dolanıyor, bir şeyler yapmak istiyor. Sen yakında, dairende bulundun mu?

Nusret şaşırıldı :

- 10 - Ya ben daha (başka) nerede olacağım?

- Eğer evine gitmiş olsan, bir şeyler görürdün, lakin bir şey görmüyorsun. Görenler var, söyleyeyim. Eşyaların hepsi satılığa çıkartılmış, evinin içi bomboş.

- 15 Nusret, başına bir şey vurulmuş gibi oldu. Birden, gaflet uykusundan uyandı. Aklına dün bir tanıdığı(nın), önüne çıkıp, para isteşi geldi. Ondan da önce dükkanların birinde teftiş anında biraz para açığı çıktı. Teftiş komisyonunun kadrosunda bulunan Nusret kızacak oldu, lakin dükkancı delikanlı kendini sıkmadı. «O para yerinde, bunu siz iyi biliyorsunuz», - dedi.

Nusret hakarete uğradığını hissetti, yerinden sıçrayıp kalktı... Delikanlı onu kenara çağırdı ve :

- 20 «Bu sizin karınız Nadire(nin) alıp gittiği para» - dedi kimseye işittirmemeye, çalışan biri gibi, fısıldayarak.

O bu gün eve geldikten sonra bu olayı Nadire'ye anlattı. Dükkancı gençten nasıl para aldığını sor-

radı. Nadire başta akayından kolay-kolay kurtulmak istep: «Men bir kimseden para almadım», -dedi. Lyakin Nusret çeşit şeyler tüşüngenini duyğan soñ, onı aldatmağa, tınçlandırmağa tırıştı.

5 - Mustafanıñ toına yardım etmek için anama alıp berdim, babasız oğlanğa toy yapmak kolaymı, yoksa, - dedi.

Nusret oña başka bir söz bile aytmağan edi. Çünkü, akikaten de Mustafanıñ toına azırlık kete edi.

Lyakin köresiniñmi endi neler olmakta...

- Sen bularnı kaydan bilesiñ, Ferat? - dep bağırdı Nusret.

10 Bir yakın tanışım ayttı. Şeyleriñni ise bugün oz közlerimnen kördim... Şaşım. Deral saña çaptım. Nadireniñ maksadı ne eken, men şumı bilip olamadım...

Nusret nelerdir akkında oylanacak oldı, lyakin şimdi kafa tasınıñ içi bom-boş edi, bir şey hatırlap olamadı. Yerinden sıçrap turdı :

- Maña, ketmek kerek, Ferat, - dedi.

15 Ferat eleslendi, Nusretni toktatmak istedi. Lyakin faydasız ekenini anlap yerine oturdı. Başta işniñ boyle olıp çıkacağını akılına bile ketirmegenine açuvlandı. Lyakin endi ne çare...

20 Nusret bayağı yergece çaptı, soñ ayakları sakinlep başladı. Lyakin, üreği daa da telyaşlandı. Evine kirgende ise er alda ozünü tutmağa bildi. Çünkü onıñ tabiatı oyle. Ne kadar ağır vaziyetke kalsa bile ozünü kolğa almağa tırışa, sabırmnen, tüşünip-taşınıp iş tutmak istey... Bir yerge ketmege azırlanğan kibi, barıp şifonerni açtı, onıñ içini yahşı teşkerdi. Kızırğan şeylerini körmegen soñ areketleri çabikleşip başladı. Şeyleri turğan çemodanlarnı karıştırdı, olarnı dañğırda-

Çevriyazı : 170

du. Nadire önce kocasından kolayca kurtulmak isteyerek : «Ben hiç kimseden para almadım», -dedi. Lakin Nusret(in) çeşitli şeyler düşündüğünü hissettikten sonra, onu kandırmaya, susturmaya çalıştı.

5 - Mustafa'nın düğününe yardım etmek için alıp anneme verdim, babasız oğlana düğün yapmak kolay mı, sanki, - dedi.

Nusret ona başka bir (tek) söz bile söylememişti. Çünkü, hakikaten de Mustafa'nın düğününe hazırlık yapıyordu.

Lakin görüyor musun şimdi neler oluyor...

- Sen bunları nereden biliyorsun, Ferat? - diye bağırdı Nusret.

10 Bir yakın tanıdığım söyledi. Eşyalarını da bugün kendi gözlerimle gördüm... Şaşıtm. Derhal sana koştum. Nadire'nin maksadı neymiş, ben bunu anlayamadım...

Nusret bir şeyler hakkında düşünecek oldu, lakin şimdi kafatasının içi bomboştı, bir şey hatırlayamadı. Yerinden fırlayıp kalktı :

- Benim, gitmem gerek, Ferat, - dedi.

15 Ferat şüphelendi, Nusret'i durdurmak istedi. Lakin faydasız olduğunu anlayıp yerine oturdu. Önce işin buraya varacağını aklına bile getirmeyişine kızdı. Lakin şimdi ne çare...

20 Nusret bayağı yere kadar koştu, sonra ayakları yavaşlamaya başladı. Lakin, yüreği daha da telaşlandı. Evine girdiğinde ise herhalde kendini tutmayı bildi. Çünkü onun yapısı öyle. Ne kadar zor (bir) vaziyette kalsa bile kendini tutmaya çalışır, sabırla, düşünüp taşınarak hareket etmek ister... Bir yere gitmeye hazırlanmış gibi, gidip şifonyeri açtı, içini güzel(ce) kontrol etti. Aradığı şeyleri göremeyince hareketleri hızlanmaya başladı. Eşyaların durduğu bavulları karıştırdı, onları fırla-

tıp, evniñ ortasına attı. Er şeyni teşkerdi. Feratnıñ sözleri bir tamam esaslı ekenine emin olğan soñ, bir kenarda, kucağına Azizni sıkıp tutkan, Nadirenin yanına bardı ve :

-Bu şeyler kayda kettiler, sen ne yapmak isteysin, menden ne gizleysin?- dedi. Kadınının ağız açmağanını korüp, sabırı tükendi, bağırdı, em oyle bağırdı ki, ozünün davuşından ozü deşetke keldi.

Nadire ise, endi er şey bitti, degen kibi oña sessiz ve sözsiz bakıp turmakta edi.

20

10 Soñki vakıtlarda Hatice Kyamilevanın işi, oz zenaatında çolpa koylünün yapkan meşeresine beñzey. Boyle meşerede suv çoklaşsa onın kenarları eşilip başlay, bir yerini tüzetip yetiştirmeden, ikinci taraftan patlay.

O dostundan alğan paranı bir yıl muddetinen degil de, eki-uç ayğa alğan edi. Teftiş olup keçken soñ onı deral kaytarıp başlamak kerek edi. Em Kyamileva oyle de yapıp başladı.

15 Lyakin bu arada bir pıtraklı iş daa çıktı. Bazı tükyancılar arasında şexsinüvler peyda oldı. Şunun için teşkerüvni apansızdan tekrarlamak havfı doğdı. Em teşkergende de oyle-boyle degil de, esaslı surette teşkerüv olması mümkün. Yani ozü azırlağan bataklıkniñ ep ortasına yakınlaşmakta edi. Kıbırdağan sayın kurtulmak degil, daa da terenge batmakta.

20 Nadirenen Svetlananın yapkan yardımını, oña bırakkan çalı-çırpıçıkları kyar etmey, ep aşağı çökmekte... O, elbet, teslim olmamak için küreşe.

Çevriyazı : 171

tıp, evin ortasına attı. Her şeyi karıştırdı. Ferat'ın sözleri(nin) tamamen doğru olduğuna emin olduktan sonra, bir kenarda, kucağında Aziz'i sıkı sıkı tutan, Nadire'nin yanına gitti ve :

-Bu eşyalar nereye gitti, sen ne yapmak istiyorsun, benden ne gizliyorsun?- dedi.

5 Karısının ağzını açmadığını görüp, sabrı tükendi, bağırdı, hem öyle bağırdı ki, kendi sesinden kendi dehşete kapıldı.

Nadire ise, şimdi her şey bitti, der gibi ona sessiz ve konuşmadan bakıp durmaktaydı.

20

10

Son zamanlarda Hatice Kyamileva'nın işi, kendi mesleğinde beceriksiz köylünün yaptığı su bendine benziyor. Böyle bentte su artarsa onun kenarları eşilmeye başlar, bir yeri düzeltmeye yetişemedi, ikinci taraftan patlar.

O dostundan aldığı parayı bir yıl müddetle değil de, iki üç aylığına almıştı. Teftiş olup
15 bittikten sonra onu derhal iade etmeye başlamak gerekirdi. Hem Kyamileva öyle de yapmaya başladı. Lakin bu arada bir karmaşık iş daha çıktı. Dükkancılar arasında bazı şahsiyetler peyda oldu. Bunun için kontrolün ansızın tekrarlanması korkusu doğdu. Hem denetlendiğinde de öyle böyle değil de, esaslı surette kontrol edilmesi mümkün. Yani
20 kendi hazırladığı bataklığın tam ortasına yaklaşmaktaydı. Kıpırdatikça kurtulmak değil, daha da derine batmakta.

Nadire'yle Svetlana'nın yaptığı yardımı, ona bıraktıkları çalı çırpıcıları kâr etmiyor, hep aşağı çökmekte... Elbet, o, teslim olmamak için mücadele ediyor.

Etrafında ne bulursa episini batırıp, özünü kurtarmak istey. Lyakin ne çare vaziyet deñişmey. Ozü erşeyden ağır olup çıkmakta... Şaşkanından kene Nadirege çaptı. Lyakin onı evinde tapmadı. Onıñ komşusına kirdi. (Nadireniñ komşusu Kyamilevaniñ yakın dostu edi). Ondan Nadireniñ Nusretnen iddalaşkanını ve oz evinden çıkıp ketkenini
5 aňladı. Şaşmaladı. Endi özünü ğayıp, dep bildi. Çünki endi ortağa Nusret tüşe bile. Lyakin soñundan, yatıp kalğance, atıp kalayım, dep, kene kurtulmakniñ yollarını araştırdı Nadireniñ evden ketken haberini deral Nazim Abibüllayeviçke, soñra Askaralige ayttı. Ortalıkni karıştırıp, özünüñ işini unutturmak istedi.

Aradan bir kun keçer-keçmez Nazim Abibüllayeviç Kyamilevani direktorniñ odasına
10 çağırıp, etrafta darkalğan laflarını bildirdi. O başka çare tapıp olamadı, şorbacığa işi uymağanı akında ayttı. Lyakin olğanı kibi degil, onı çok kereler küçükleştirip havfsız etip köstermege tırıştı. Em bunıñ için yalnız Nadirenen Svetlananı kabaatlı saydı.

Bu arada odağa Askarali kirdi, anda Hatice Kyamilevani korüp taaciplendi.

- Men de siziñ meseleñiz için kirgen edim, -dedi oña.

15 Hatice Kyamileva kızardı. Oña dikkatnen baktı :

- Nasıl mesele eken o, Askarcan? -dedi bir şey bilmegen adam kibi.

- Mesele ciddi, Nadire Nusretni bırakıp, evden çıkıp ketmesinde siz kabaatlı ekensiniz....

Hatice Kyamileva bir şey anlamağan kibi omuzlarını kıstı. Askarali oña, şimdi
20 aňlarsınız, degen kibi baktı ve sözünü devam etti :

- Yani olarnıñ arasında olğan anlaşılma-

Etrafında ne varsa hepsini batırıp, kendini kurtarmak istiyor. Lakin ne çare vaziyet değişmiyor. Kendi her şeyden ağır olup çıkmakta... Şaşkınlığından yine Nadire'ye koştı. Lakin onu evinde bulamadı. Onun komşusuna girdi. (Nadire'nin komşusu Kyamileva'nın yakın dostuydu). Ondan Nadire'nin Nusret'le inatlaştığını ve kendi evinden çıkıp gittiğini öğrendi. Şaşırıldı. Şimdi kendinin (bir) kayıp olduğunu düşündü. Çünkü şimdi ortaya Nusret çıkabilir. Lakin sonradan, yatıp kalkana kadar atıp kalayım, deyip, yine de kurtulmanın yollarını araştırdı. Nadire'nin evden gittiği haberini derhal Nazim Abibüllayeviç'e, sonra Askarali'ye anlattı. Ortalığı karıştırıp, kendi işini unutturmak istedi.

10 Aradan bir gün geçer geçmez Nazim Abibüllayeviç Kyamileva'yı müdürü odasına çağırıp, etrafta yayılan lafları bildirdi. O başka çare bulamadı, patrona işi(nin) rast gitmediği hakkında konuştu. Lakin olduğu gibi değil, onu çok kereler hafifletip tehlikesiz göstermeye çalıştı. Hem bunun için yalnızca Nadire ile Svetlana'yı kabahatli saydı. Bu arada odaya Askarali girdi, orada Hatice Kyamileva'yı görüp şaşırıldı.

15 - Ben de sizin meseleniz için girmiştim, -dedi ona.

Hatice Kyamileva kızardı. Ona dikkatle baktı :

- Nasıl meseleymiş o, Askarcan? -dedi bir şey bilmeyen biri gibi.

- Mesele ciddî, Nadire(nin) Nusret'i bırakıp, evden çıkıp gitmesinde siz kabahatliymişsiniz....

20 Hatice Kyamileva bir şey anlamamış gibi omuzlarını kaldırdı. Askarali ona, şimdi anlarsınız, der gibi baktı ve sözüne devam etti :

- Yani onların arasında olan anlaş-

mazlığını aydınlatmak için sizin tükyanını teftiş yapmak gerek eken. Em böyle sözni men yalnız Nusretten değil, başkalarından da eşittim ve duydım.

Hatice Kyamileva temiz şaşmaladı, imdat sorağan kibi telyaşlı nazarını Nazim Abibüllayeviçke çevirdi. O ise asabiyleşken alda, oda içinde artka-aldka ürmekte edi.

5 Nusretniñ komandirovkağa ketmege istemegeniniñ sebebini añlap başladı. Lyakin şimdi Hatice Kyamilevanıñ işine suvukkanlıknen bakmak mümkün değil. İşte, tükyanırlarğa, mudirlerge er vakıt onı misal olarak köstere turğan. Ondan soñ Hatice Kyamileva vakti-vaktinen Nazim Abibüllayeviçke de, Askaralige de guzel-guzel, kıymetli bahşışlar ediye ete turğan. Mına, endi, olarnıñ kokusu çıkıp başladı.

10 Eger oz vaktında Nusretniñ ağızı kapatılmasa ve bu pıtraklı işniñ ogü alınmasa, onıñnen beraber Nazim Abibüllayeviçniñ de, Askaraliniñ de işi uymay bile. Çünkü, Hatice Kyamileva içeri tüşken kibi olsa, şimdi bütün kabaatı Nadirenen Svetlanağa üklegeni kibi bularnıñ ekisini de ozlerinen beraber çeke bile. Nazim Abibüllayeviç bunı yahşı añlay. Bundan bir kaç kün evelsi Nusretni komandirovkağa yollamak istegende, o böyle şeyler çıkmasını akılına bile ketirmegen edi. Onıñ işine keder etip, er nasıl yollamen
15 olsa da dostları arasında, işte sayğısını eksiltmege tırışkan edi. Şimdi ise iş ciddi. Onı komandirovkağa mıtlak yollamak gerek... O ketken soñ ise tez-tez mindaki işlerni yoluna koymak mümkün olur. Hatice Kyamilevanıñ karşıısına kelip toktadı. Biraz daa oylandı :

20 - İş böyle Hatice, - dedi Askaralige de bakıp alğan soñ, - sen, er nasıl yolnen olsa da, bir kaç kün içinde işniñni yoluna koymağa tırış. Bizim

mazlığı aydınlatmak için sizin dükkanı teftiş etmek gerekmiş. Hem böyle sözü ben yalnız Nusret'ten değil, başkalarından da işittim ve anladım.

- Hatice Kyamileva tamamen şaşırđı, medet umar gibi telaşlı bakışını Nazim Abibüllayeviç'e çevirdi. O ise asabîleşmiş halde, oda içinde ileri geri yürümekteydi.
- 5 Nusret'in iş seyahatine gitmeyi istemeyişinin sebebini anlamaya başladı. Lakin şimdi Hatice Kyamileva'nın işine soğukkanlılıkla bakmak mümkün değil. İşte dükkancılara, müdürlere her zaman onu örnek olarak gösterip durmuşlar. Ondan sonra Hatice Kyamileva zaman zaman Nazim Abibüllayeviç'e de, Askarali'ye de güzel güzel, kıymetli bahşişler verip durmuş. İşte, şimdi, onların kokusu çıkmaya başladı.
- 10 Eğer tam vaktinde Nusret'in ağzı kapatılmazsa ve bu karmaşık işin önü alınmazsa, onunla beraber Nazim Abibüllayeviç'in de, Askarali'nin de işi rast gitmeyebilir. Çünkü, Hatice Kyamileva içeri düşmüş olsa, şimdi bütün kabahatı Nadire ile Svetlana'ya yüklediği gibi onların ikisini de kendisiyle beraber çekebilir. Nazim Abibüllayeviç bunu iyi anlıyor. Bundan bir kaç gün öncesi Nusret'i iş seyahatine yollamak istediğinde, o
- 15 böyle şeyler(in) ortaya çıkacağını aklına bile getirmemişti. Onun işine engel olup, hangi yolla olursa olsun dostları arasında, işte(ki) itibarını eksiltmeye çalışmıştı. Şimdi ise iş ciddi. Onu iş seyahatine mutlaka yollamak gerek... O gittikten sonra da buradaki işleri çabucak yoluna koymak mümkün olur. Hatice Kyamileva'nın karşısına gelip durdu. Biraz daha düşündü :- İş böyle Hatice, - dedi Askarali'ye de baktıktan sonra, - sen, hangi
- 20 yolla olursa olsun, bir kaç gün içinde işini yoluna koymaya çalış. Bizim

işimiz ise şimdi senin için en havflı sayılğan adamnı - Nusretni, çaresini tapıp, bir yerge yollamaktan ibarettir. Lyakin haberin olsun, bunu yapmak da oyle, kolay iş degil. Nusret kolaylıknen aldanacak ya da yenilecek adamlardan degil. Epimizni şaşmaladır...

5 Em Nazim Abibüllayeviç kerçekten de yanılmağan edi. Nusret komandirovkağa ketmekni bu keresi de katiyen red etti. Çünkü onların maksadını yahşı anlağan edi. Umüt etilmegen vakıtta Nadirelerin tükyanına bastırıp kirdi. Onın boyle yapmasına Svetlananın anası da sebepçi oldı. O Nusretni işke ketkende, yol içinde rastketirdi. Doğrusı, onı aselet beklep turmakta edi. Sözüni çok sozmadı :

10 - Bilesinmi oğlum, men artık Svetlananın yanığından şaşmaladım. Oün-kulküni bırak, endi aş-suvdan bile kesildi. Gece-kundüz tüşünip üre, yalnız kaldı degence, ağlap başlay. Sebebini sorasam, aytmay. Başta bir kimseni sevgendir belledim, lyakin duyğanıma kore oyle de degil. İş yerinde bir şey olmağaydı. Sen akıllı yigitsin, şunı ozün bak daa, balam,- soñ akılma birden Nadire tüşse kerek, - ya Nadire nasıl, işinden şikayetlenmeymi? Olar biri-birinin sırlarını biledirler?!

15 Nusret oña, Nadire akkında, bir şey aytmadı. Lyakin kartanayğa yardım etmege söz berdi.

20 Kartanay şimdi butün belyalardan kurtulğan kibi kuvandı. Oña buük teşekkür bildirdi. Kartanaynın artından bakıp kalğan Nusret: «Akıllı yigit ekenim, kartanay duyğan şeyni men daa bugüngece akılma, bile ketirip olamağanım» dedi, başını sallap. Oz-özüne açuvlandı.

Nusretni körgeninen Svetlananın çırayı divar kesildi. Onın ne degenini bile anlamadı. Nusret-

işimiz ise şimdi senin için en tehlikeli sayılan adamı – Nusret'i, çaresini bulup, bir yere yollamaktan ibarettir. Lakin haberin olsun, bunu yapmak da öyle, kolay iş değil. Nusret kolaylıkla aldanacak ya da yenilecek adamlardan değil. Hepimizi şaşırtır...

5 Hem Nazim Abibüllayeviç gerçekten de yanılmamıştı. Nusret iş seyahatine gitmeyi bu kez de kesinlikle reddetti. Çünkü onların maksadını iyi anlamıştı. Beklenmeyen vakitte Nadireler'in dükkanını basarak girdi. Onun böyle yapmasına Svetlana'nın annesi de sebep oldu. O Nusret'i işe giderken, yolda denk düşürdü. Doğrusu, onu özellikle bekleyip durmaktaydı. Sözü çok uzatmadı :

10 -Biliyor musun oğlum, ben artık Svetlana'nın üzüntüsünden şaşırdım. Oyunu, gülmeyi bırak, şimdi yeme içmeden bile kesildi. Gece gündüz düşünüp duruyor, yalnız kalır kalmaz ağlamaya başlıyor. Sebebini sorsam da söylemiyor. Önce birini sevmiştir zannettim, lakin duyduğuma göre öyle de değil. İş yerinde bir şey olmasın. Sen akıllı delikanlısın, buna kendin bir daha bak, çocuğum,- sonra aklına birden Nadire gelse gerek, - ya Nadire nasıl, işinden şikayet ediyor mu? Onlar birbirinin sırlarını
15 biliyorlardır?!

Nusret ona, Nadire hakkında, bir şey söylemedi. Lakin büyükanneye yardım etmeye söz verdi.

Büyükanne şimdi bütün belalardan kurtulmuş gibi sevindi. Ona çok teşekkür etti. Büyükannenin arkasından bakakalan Nusret : «Akıllı delikanlıymışım, büyükanne(nin)
20 hissettiği şeyi ben daha bugüne kadar aklıma bile getirememişim» dedi, başını sallayarak. Kendi kendine öfkeleni.

Nusret'i görmesiyle Svetlana'nın yüzü duvar kesildi. Onun ne dediğini bile anlamadı. Nusret'e

ke Nadireniñ bölüginde çalışkan kız cevaplandı :

- Hatice Kyamileva mında, içeride, - dedi.

Andan nelerdir köterip çıkkın Kyamileva «müsafir» ni körgende buz-buzladı. Lyakin Nusret kulak asmadı :

5 - Sizni bir dakkağa mümkünmi? - dedi ciddi davuşnen.

Hatice Kyamileva tükyanniñ mal turğan odasına taraf doğrudı. Olar içeri bile kirip yetiştirmeden, Kyamileva :

- Menden ne isteysiniz?! - Onıñ kabalıknen aytkan sesi eşitildi.

- Hatice Kyamileva endi mında ne olğanını maña oz ağızınıznen söyleñiz...

10 O Nusretke tiklenip baktı :

- Bunı menden degil, sevimli kadınıñdan sora !

- Kadınımdan soramak kaçmaz, men başta, mudir olarak, sizden soramak isteyim...

Hatice Kyamileva ozünü çok sıkmağan kibi köstermege tırıştı. Lyakin becerip olamadı. Onıñ elleri, ayakları kaltıramakta ediler. Soñ açuvlandı, bağırip başladı :

15 - Episini seniñ kadınıñ yaptı. Başı bir şey çakmasa da, paranı seve, dostu Svetlananen ekisi tükyanni batırdılar. Endi...

- Ya o paralarını kayda alıp barğanlar olar?.. Svetlananiñ ana-babası pak adamlar. Svetlana olarğa aylığından tış bir kumüş ketirse bile, kaydan alğanını soraylar. Olarnı yahşı bilem. Nadire meselesine ise ozüm kefilim.

20 - O da ne için eken? Er şeyge kefil olma, ateşke tüşersin. Onıñ mında başka adamı yokmı?! Kart anası, içkici ağası... eki kunnıñ birinde dostlarnen kelip, onıñ kassasına dala edi. Soñ buña da kefilisinmi?

Çevriyazı : 175

Nadire'nin bölümünde çalışan kız cevap verdi :

- Hatice Kyamileva burada, içeride, - dedi.

Oradan bir şeyler alıp götüreren Kyamileva «misafir» i gördüğünde buz kesildi. Lakin Nusret kulak asmadı :

5 - Siz(le) bir dakika (konuşmamız) mümkün mü? - dedi ciddi (bir) sesle.

Hatice Kyamileva mağazanın malların durduğu bölümüne yöneldi. Onlar içeri bile girmeden, Kyamileva(nın) :

- Benden ne istiyorsunuz?! – Şeklindeki kaba sesi işitildi.

- Hatice Kyamileva şimdi burada ne olduğunu bana kendi ağzınızla söyleyin...

10 O Nusret'e dik dik baktı :

- Bunu bana değil, sevgili karına sor!

- Karıma sormaktan kaçınmam, ben önce müdür olarak size sormak istiyorum...

Hatice Kyamileva kendini çok sıkılmamış gibi göstermeye çalıştı. Ancak beceremedi. Onun elleri, ayakları titremekteydi. Sonra öfkeleni, bağırmaya başladı :

15 - Hepsini senin karın yaptı. Kafası çalışmasa da parayı seviyor, dostu Svetlana ile ikisi dükkanı batırdılar. Şimdi...

- Ya o paraları nereye alıp gitmişler?.. Svetlana'nın anne babası temiz insanlar. Svetlana onlara aylığından başka bir gümüş bile getirse, nereden aldığını sorarlar. Onları iyi biliyorum. Nadire meselesine ise kendim kefilim.

20 - O da nedenmiş? Her şeye kefil olma, ateşe düşersin. Onun burada başka adamı yok mu?! İhtiyar annesi, içkici abisi... iki günde bir dostlarıyla gelip, onun kasasına dalardı. Sonra buna da kefil misin?

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 175

Nusret başını tersine salladı :

-Buña kefil degilim, teşkerip kapigi-kapiginece bilmek kıyın, degil. Teşkerirmiz-bilerimiz. Yapkan cezasını bulur, kerek olsa odermiz..

5 Hatice Kyamilevanın korkkanı da bu edi. Nusretke nefretnen baktı, sonra miskılnen kulümsiredi :

-Ğarip, onı neñnen odeycek ekensin, eviñniñ içinde parmağıña saracak kibi basma ya da başka şey kalğan ekenmi?!

Nusret eleslendi, lyakin tez-tez özünü kolğa almağa tırıştı.

10 -Eviñde men bir şey kaldırmadım, demek isteysinizmi? Oyle olsa da kasevetini siz çekmeñiz, kerek olsa taparmız...

Kyamileva yañılğanını deral anladı :

-Bunu men, bilem, - dedi sert davuşnen.

-Men de siz er şeyni bilgeniñiz için kelgen edim. Yañılmağanım, endi kalğan iş kolay, - dep Nusret tez-tez, tükyandan çıkıp ketti.

15 Hatice Kyamileva onıñ artından bakıp kaldı. Soñ yerinden sıçrap turdı ve telefonğa çaptı. Nusretnen olğan subetni şorbacısına bildirdi. Nazim Abibüllayeviç, ne kadar «tedbirkyar» adam olsa da, şaşmaladı. Acele surette aktivni topladı. Anda Nusretniñ meselesi koıldı.

Nazim Abibüllayeviç pek açuvlı edi. Nusret akkında çok ayttı :

20 -Eñ esası, - dedi sözüniñ devamında - iş nizamını bozdı. Acele surette yollanılgan komandirovkadan eki kere biri-biri artından, iç bir sebepsiz baş tarttı. Onıñ sebebinden biñlernen rublelik malnı oz vaktında ketirip olamaycaktırız. Bunıñ için kim zarar korecek, halk - şerimizniñ emekdarları ve bizim planımız. Teessüf ki, bizim maksadımız gece-kundüz çalışkan adamlar-

Çevriyazı : 176

Nusret başını tersine salladı :

- Buna kefil değilim, kontrol edip kuruşu kuruşuna bilmek zor, değil. Kontrol ederiz, öğreniriz. Yapan cezasını bulur, gerekirse öderiz..

5 Hatice Kyamileva'nın korktuğu da buydu. Nusret'e nefretle baktı, sonra alay ederek gülümsedi :

- Garip, onu neyinle ödeyecekmişsin, evinin içinde parmağına saracak kadar basma ya da başka (bir) şey kalmış mı?!

Nusret şüphelendi, ancak aceleyle kendini korumaya çalıştı.

10 - Evinde ben mi bir şey bırakmadım, demek istiyorsunuz? Öyle olsa da siz tasa çekmeyin, gerekirse buluruz...

Kyamileva yanıldığını hemen anladı :

- Bunu ben bilirim, - dedi sert (bir) ifadeyle.

- Ben de sizi her şeyi bildiğiniz için getirmiştım. Yanılmamışım, şimdi kalan iş kolay, - diyerek Nusret çarçabuk, dükkandan çıkıp gitti.

15 Hatice Kyamileva onun arkasından bakakaldı. Sonra yerinden sıçrayarak kalktı ve telefona koştu. Nusret ile yaptığı konuşmayı patronuna bildirdi. Nazim Abibüllayeviç, ne kadar «tedbirli» adam olsa da, şaşırıldı. (Ancak) hemen kendini topladı. Orada Nusret'in meselesi görüşüldü.

Nazim Abibüllayeviç pek öfkeliydi. Nusret hakkında çok konuştu :

20 - En önemlisi, - dedi sözünün devamında - iş nizamını bozdu. Aceleyle yollandığı iş seyahatinden iki defa birbiri ardına hiçbir sebep olmadan kendini geri çekti. Onun yüzünden binlerce rublelik malı tam vaktinde getiremeyeceğiz. Bunun için kim zarar görecektir, halk - şehrimizin emektarları ve bizim planımız. Ne yazık ki, bizim maksadımız gece gündüz çalışan insanlara

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 176

ğa degerli hizmet kösterüden ibarettir. Lyakin, köresinizmi, kommunistlerimiz ne yapalar? Biri, baş tarta, ekincisi onıñ cinayetini gizley. Neticede iş aksay. Bunda Askarali Amanov sizniñ kabaatınız da buük. O işten baş tarta, siz ise mudir olarak, bir çare körmeysiniz...

5 Askarali yerinden turmak istedi, lyakin Nazim Abibüllayeviç oña, yeriñe otur, degen kibi elini salladı. Ozü ise kene sözüni devam etti. O yerine oturır oturmaz Askarali turdı. Nazim Abibüllayeviçniñ sözlerini tasdıkladı. Ozü de bir şeyler daa koştı :

- Ümumen Nusret bizim işançımızni aklamadı. Bölügimizniñ işine yardım etmek degil de, oz başına nasıldır bir şeyler tapıp çıkara ve onıñnen meşğul ola. Men bu vakıtkace
10 çıdap keldim, daa yaş mutehassis vakıtıñ keçmesinen anlar, belledim. Şikayetlenmege istemedim. Lyakin çaresini tapıp olamadık, - o akılına bir şey tüşken adam kibi birden Nazim Abibüllayeviçke baktı :

- Bundan bir kaç kün evelsi men sizge, onıñ işi akkında, yazma şekilde bildirüv bergen edim...

15 Nazim Abibüllayeviç stolniñ çekmecesini karmaladı ve andan Askaraliniñ bergen kyağıtını tapıp çıkarıp, okup başladı. Başından soñunace şikayetten ibaret olup, Askarali sözüniñ soñunda artık onıñnen çalışmağa mümkün olmağanını bildirmekte edi. Nazim Abibüllayeviç yerinden sıçrap turdı ve taacip tolu közlerinen adamlarğa baktı:

- Soñ, yaş kommunistniñ, daa partiya safına kandidat olğan adamniñ, yapacak işimi bu,
20 arkadaşlar? - dedi kederli davuşnen.

Bu arada oturğanlardan kimdir biri «yok dedi keskin sesnen. Nusretniñ üregine pıçaknen urulğan

Çevriyazı : 177

hakettikleri hizmeti götürmekten ibarettir. Lakin, görüyor musunuz, komünistlerimiz ne yapıyorlar? Biri, isyan ediyor, ikincisi onun cinayetini gizliyor. Neticede iş aksıyor. Askarali Amanov bunda sizin kabahatiniz de büyük. O işi kabul etmiyor, siz ise müdür olarak, bir şey yapmıyorsunuz...

5 Askarali yerinden kalkmak istedi, lakin Nazim Abibüllayeviç ona, yerine otur, der gibi elini salladı. Kendi ise yine sözüne devam etti. O yerine oturur oturmaz Askarali kalktı. Nazim Abibüllayeviç'in sözlerini tasdik etti. Kendi de bir şeyler daha ekledi :

- Genellikle Nusret bizim niyetimizi anlamadı. Bölümümüzün işine yardım etmek değil de, kendi başına bir şeyler bulup çıkarıyor ve onunla meşgul oluyor. Ben bu vakte kadar sabrederek geldim, genç mütehassıs daha, vaktiyle anlar, (diye) düşündüm. Şikayet etmek istemedim. Lakin çaresini bulamadık, - aklına bir şey gelmiş biri gibi birden Nazim Abibüllayeviç'e baktı :

- Bundan bir kaç gün önce ben size, onun işi hakkında, yazılı rapor vermiştim...

Nazim Abibüllayeviç masanın çekmecesini karıştırdı ve oradan Askarali'nin verdiği kağıdı bulup çıkararak, okumaya başladı. Başından sonuna kadar şikayetten ibaret olup, Askarali sözünün sonunda artık onunla çalışmanın mümkün olmadığını bildirmekteydi. Nazim Abibüllayeviç yerinden sıçrayıp kalktı ve merak dolu gözlerle insanlara baktı :

- Sonra, genç komünistin, daha parti saf(lar)ına aday olan birinin, yapacağı iş mi bu, arkadaşlar? - dedi üzgün (bir) sesle.

20 Bu arada oturanlardan biri «yok dedi yüksek (bir) sesle. Nusret'in yüreğine bıçakla vurulmuş

kibi oldu. O yerinden turmağa intildi. Lyakin bu vakıtta kimdir onıñ omuzından bastı, yerine oturmağa mecbur etti. Bu Ahmacan Talipov edi. Nazim Abibüllayeviç birden ses kelgen tarafka baktı :

5 - Arkadaşlar doğru anlağanlar, men de oyle sayam. Boyle adamnı partiya safında tutmak olmaz. O kollektivniñ işançını aklap olamadı, onı partiya safından çıkarmak kerek. Menim fikirime koşulğanlarğa ellerini koterme kni teklif etem, - ozü elini yüksek koterdi. Eki-uç adam daa biri-birine bakıp, ellerini kotermege niyetlengende olarnı ilkingi partiya teşkilyatınıñ sekretarı Ahmacan Talipov toktattı :

10 - Arkadaşlar, bizler bugün yaş bir kommunistimizniñ taliyini, kolaylıknen, pek kolay çezmektemiz, onıñ ayatını yeksan etmekteyiz. Bu yarlış şey. Şimdi mında ayılğan sözlerniñ pek çoku esassız. Nusret oyle şeyler yapacak adam degil, o akikiy kommunist. Belki anlaşılmamazlık olğandır. Aşıkmaq olmaz, bizler onı teşkermek, bakmak kerekmiz...

Nazim Abibüllayeviç Ahmacan Talipovğa tik-tik baktı :

15 - Onıñ komondirovkağa ketmegenini de teşkermek isteysiñizmi? Men o dökumentlerni şimdi de köstere bilem. Teşker-teşkerme biz birdem kollektivimizde endiden soñ boyle adamnı tutıp olamamız...

20 Oturğanlarınıñ bazıları Nazim Abibüllayeviçniñ sözünü doğru tanıdılar. Andan-mından «doğru» dep bağırdılar. Bazıları ise Ahmacan Talipovniñ teklifini makkullediler. Ne olsa da teşkerip bakılğan soñ, bir uküm çıkarılmasını talap ettiler. Ahır soñı söz Nusretniñ ozüne berildi. O çok sozmadı :

Çevriyazı : 178

gibi oldu. O yerinden kalkmaya niyetlendi. Lakin o sırada biri onun omuzundan bastırđı, yerine oturmaya mecbur etti. Bu Ahmacan Talipov idi. Nazim Abibüllayeviç birden ses(in) geldiği tarafa baktı :

5 - Arkadaşlar doğru anlamışlar, ben de öyle sayıyorum. Böyle adamı parti saf(lar)ında tutmak olmaz. O şirketin güvenini kazanamadı, onu parti saf(lar)ından çıkarmak gerek. Benim fikrime katılanlara ellerini kaldırmayı teklif ediyorum, - kendi elini yükseğe kaldırdı. İki üç adam daha birbirine bakarak ellerini kaldırmaya niyetlendiğinde onları ilk olarak parti teşkilatının sekreteri Ahmacan Talipov durdurdu :

10 - Arkadaşlar, bizler bugün genç bir komünistimizin talihini, rahatlıkla, pek kolay çizmekteyiz, onun hayatını yerle bir etmekteyiz. Bu yanlış (bir) şey. Şimdi burada konuşulan sözlerin pek çoğu temelsiz. Nusret öyle şeyler yapacak adam değil, o gerçek komünist. Belki anlaşılabilirlik olmuştur. Acele etmek olmaz, bizim onu kontrol etmemiz, bakmamız gerekir...

Nazim Abibüllayeviç Ahmacan Talipov'a dik dik baktı :

15 - Onun iş seyahatine gitmeyişini de kontrol etmek istiyor musunuz? Ben o dokümanları şimdi de gösterebilirim. Kontrol et etme biz şimdiden sonra hiçbir şirketimizde böyle (bir) adamı tutamayız...

20 Oturanların bazıları Nazim Abibüllayeviç'in sözünü doğru buldular. Oradan buradan «doğru» diye bağırdılar. Bazıları ise Ahmacan Talipov'un teklifini tasdik ettiler. Ne olursa olsun araştırıldıktan sonra, bir hüküm çıkarılmasını talep ettiler. En sonunda söz Nusret'in kendine verildi. O çok uzatmadı :

- Ahmacan Talipovniñ teklifini dogru tanıyım. Men işime, yalnız teşkerilip bakılğan soñ kıymet kesmelerini isteyim, em o teşkerüv yalnız benim degil de, çok adamlarnıñ taliyini çezer, - dedi.

5 Nazim Abibüllayeviçniñ bu toplaşuvnı ötkermekten maksadı, Nusretke bu sözlerni ayttırmamak edi. Yani onı çeşit yollarnen kabaatlasak, sıksak ozüniñ işinen şaşmalap kalır, Hatice Kyamilevağa keder etmez, dep oylağan edi. Lyakin iş tersine çevirildi... Nazim Abibüllayeviç şimdi onı işinden çıkarmağa da azır edi, lyakin çaresiz kaldı, Ahmacan Talipov onı yerine oturttı. O açuvından Nusretke katiy tenbiye ilyan etti.

10 Adamlar direktornıñ odasından çıkkanda endi iş vaktı niyesine etken edi. Ahmacan Talipov Nazim Abibüllayeviçnen içerde kaldı. O tenbiye meselesine de karşı edi.

Nusret ondan çıkkannın tez-tez ürip, kimsege korünmemek için terekler taldasına keçti. Terenden nefes aldı. «Maña neler ola şu?»,- dedi oz-özüne. O mında nasıl umütlernen yaşamakta edi. Lyakin neler olmakta? Katiy tenbiye... Akılına birden Velyadiyenen Sabohat keldiler. «Olar buña ne der ekenler?» - dep tüşüdü, dostlarinen 15 korüşmek istedi, saatine baktı. Olarnıñ degil de, endi Alimniñ brigadası da işini bitirgen vakıt olğan edi. «Eki-uç künden berli anda da barıp olamayım, işler nasıl kete eken? Alim er kun bekleydir, men ise mında örümçek üvasına tüşken çibin kibi sarılıp kaldım. Duülmez bir vaziyette yavaş-yavaş çaresizlenmektem...»

20 Taaciplenecek şey çok. Nusret başta korantasından: sevimli, guzel Nadiresinden, oğlançığı Azizden, endi ise işinden, butün barlığından ayırılmak arfesinde. Oña butün işler yayrap kalğan

- Ahmacan Talipov'un teklifini doğru buluyorum. Ben işime, yalnız kontrol edilip bakıldıktan sonra değer biçmelerini istiyorum, hem o kontrol yalnız benim değil, pek çok insanın talihini çizer, - dedi.

5 Nazim Abibüllayeviç'in bu toplantıyı düzenlemekten maksadı, Nusret'e bu sözleri söyletmemektir. Yani onu çeşitli yollarla suçlarsak, sıkarsak kendi işinde şaşırıp kalır, Hatice Kyamileva'ya sıkıntı vermez, diye düşünmüştü. Lakin iş tersine döndü... Nazim Abibüllayeviç şimdi onu işinden çıkarmaya da hazır, ancak çaresiz kaldı, Ahmacan Talipov onu yerine oturttu. O öfkesinden Nusret'e kesin talimat verdi.

10 Adamlar müdürün odasından çıktığında mesai saati sona ermişti. Ahmacan Talipov Nazim Abibüllayeviç ile içeride kaldı. O talimat meselesine de karşıydı.

15 Nusret oradan çıkar çıkmaz çabuk çabuk yürüyüp, kimseye görünmemek için ağaçlar(ın) gölgesine geçti. Derinden nefes aldı. «Bana neler oluyor böyle?»,- dedi kendi kendine. O burada hangi ümitlerle yaşamaktaydı. Lakin neler olmakta? Kesin talimat... Aklına birden Velyadiye'yle Sabohat geldi. «Onlar buna ne derlerdi?» - diye düşündü, dostlarıyla görüşmek istedi, saatine baktı. O saatlerde onların değil ama Alim'in ekibi(nin) işini bitirme vakti gelmişti. «İki üç günden beri oraya da gidemiyorum, işler nasıl gidiyor acaba? Alim hergün bekliyordur, ben ise burada örümcek yuvasına düşmüş sinek gibi bağlanıp kaldım. Düşünemez bir vaziyette yavaş yavaş çaresizleşmekteyim...»

20 Şaşılacak şey çok. Nusret önce ailesinden : sevgili, güzel Nadiresi'nden, oğlancığı Aziz'den, şimdi ise işinden, bütün varlığından ayrılmanın arifesinde. Ona bütün işler ortada kalmış

kibi koründi. Bularnıñ, episine Hatice Kyamileva sebepçi. Bu kadın taze almağa tüşken kurtka beñzey. O sağlam almanıñ ortasına kirgen, yavaş-yavaş oz işini yapa. Bu kadar işler yaptı, daa yapacağı ileride. Eñ esası Nazim Abibüllayeviçnen Askarali oña kol tutalar. Nusretni ise kakıştırmağa tırışalar. «Maña bu çıkımsızlıktan kurtulmak için 5 Kyamilevanı toktatmak kerek, -dep tüşündi. - Bunıñ için ise erte-yarık işançlı yerge muracaat etmek kerek»

Lyakin buña yetiştirip olamadı. Kimsesiz evinde onı hayırsız haberni ketirgen telegramma beklemekte edi.

Nusret kapığa kısıtırılğan telegrammanı tekrar-tekrar okudı :

10 «Oğlum, Nusret, babañnıñ vaziyeti ağır, tez-tez kel! »

Şaşmalağanından komşusınıñ kapısını kaktı. O çıkkaninen telegrammanı kösterip :

- Bu ne vakıt keldi, haberiñiz yokmı? -dep soradı.

- Bar. Men imza koyıp aldım. Hayırlımı şu, Nusret? - dedi komşu kadın.

15 - Babam, ağır hasta eken, acele surette meni çağırılar. Sizge bir kyağıtçık yazıp bersem yarın iş yerime alıp baralmazsıñızımı? - dedi.

Kadın razılık bildirgeninen, cebinden bloknotını çıkarıp, aşık-acele bir şeyler yazıp oña berdi. Soñ deral yolğa çıktı.

Nusret evlerine ondan ise rayon hastahanesine yetip barğanda babasınıñ ayatına havf doğurğan dakkalar, saatler endi artta kalğan ediler.

20 - Ekimler babañnı operatsiya yapmak kerek olğanını aytkanlarinen şaşmaladım, oğlum, seniñnen akıl tanışmak istedim, acele surette telegramma yolladım, - dedi onı körgeninen anası Şem-

Çevriyazı : 180

gibi göründü. Bunların, hepsine Hatice Kyamileva sebep. Bu kadın taze elmaya düşmüş kurda benziyor. O sağlam elmanın ortasına girmiş, yavaş yavaş kendi işini yapıyor. Bu kadar işler yaptı, daha ileride yapacağı. En doğrusu Nazim Abibüllayeviç'le Askarali onu koruyorlar. Nusret'i ise uzaklaştırmaya çalışıyorlar. «Benim bu talihsizlikten
5 kurtulmak için Kyamileva'yı durdurmam gerek, -diye düşündü. - Bunun için ise mutlaka bana güvenen (bir) yere müracaat etmem gerek»

Lakin buna yetişemedi. Kimsesiz evinde onu hayırsız haberi getiren telgraf beklemekteydi.

Nusret kapıya kısıtılmış telgrafı tekrar tekrar okudu :

10 «Oğlum, Nusret, babanın vaziyeti ağır, çabuk gel! »

Şaşkınlığından komşusunun kapısını çaldı. O(nun) çıkmasıyla telgrafı gösterip :

- Bu ne zaman geldi, haberiniz yok mu? -diye sordu.

- Var. Ben imza atıp aldım. Hayırlı mı, Nusret? - dedi komşu kadın.

- Babam, ağır hastaymış, acele surette beni çağırıyorlar. Size bir kağıtçık yazıp versem
15 yarın iş yerime alıp götürebilir misiniz? - dedi.

Kadın kabul edince, cebinden fihristini çıkarıp, aceleyle bir şeyler yazıp ona verdi. Sonra derhal yola çıktı.

Nusret evlerine, oradan da ilçe hastahanesine yetiştiğinde babasının hayatı için tehlikeli dakikalar, saatler şimdi geride kalmıştı.

20 -Doktorlar baba(nın) ameliyat edilmesi gerektiğini söylediklerinde şaşırđım, oğlum, sana akıl danışmak istedim, acele surette telgraf yolladım, - dedi onu görmesiyle annesi Şem-

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 180

siye apte - Arareti yüksek edi. Em bir türlü ilyac fayda bermedi. Lyakin köresini, operatsiya yapkanlarinen tüşken...

Nusret anasının yorğun üzüne, işançnen bakkan közlerine tikildi :

- Kene şu olmayacak şeymi, ana? - dedi :

5 Şemsiye apte başını salladı :

- On yedi-on sekiz yıllık ille, oğlum, - dedi terenden koküs keçirip. - Babañ omı, şu olmayacak demir parçasını ak cigerinde kırk uç senesinden berli taşıdı. O fırsat beklep, zeerli yılan kibi, suskan eken. Babaññ bedeni zayıflaşkaninen kozğaldı, operatsiya stolına kelip çıkkanını özümüz de duymadık. Şükürler olsun, soñu hayırlı eken. Ozüñ ne yapasın, balam. Nadire, Aziz yahşılarmı?

10

Nusret, güzeller, degen kibi başını salladı. Lyakin anası oğlunda olğan goñülsizlikni duymadan kalmadı. Babasının vaziyetini eşitip eleslengendir daa, dep özünü tınçlandırmağa tırıştı.

15

Şu kelişnen Nusretke babasının yanında eki kun daa bulunmak kerek oldı. Çünkü onıñ vaziyeti tez-tez deñişip turmakta edi. Niayet, üçünci kunü Osman ağanın közüne yarık kirdi. Ekimler de endi onıñ sağılığına eminlik bildirdiler.

Nusret şu kunü uyleden soñ Çölabadka ketti. Özcesine, anda endi büyük deñişmeler olğandır, dep tüşüdü. Em bu deñişmelerge Ahmacan Talipov sebepçi olur...

20

O akikaten de boyle işançnı aklaya bilecek ciddi yigit edi. Baştalrı adiy bir mutehassıs olup korünse de, vakıtñ keçmesinen osti, işinde kyamilleşti ve pişkenleşti. Eñ esası akikiy kommunistlerni korçalamağa, sözünde kattı turmağa bile.

Nusret evine kelgende endi bayağı vakıt olğan

Çevriyazı : 181

siye Abla - Ateşi yüksekti. Hem bir türlü ilaç fayda vermedi. Lakin görüyor musun, ameliyat yapılmalarıyla düşmüş...

Nusret annesinin yorgun yüzüne, ümitle bakan gözlerine baktı :

- Yine bu olmayacak şey mi, anne? - dedi :

5 Şemsiye Abla başını salladı :

- On yedi on sekiz yıllık hata, oğlum, - dedi derinden iç geçirip. - Baban onu, bu olmayacak demir parçasını ak ciğerinde kırk üç senesinden beri taşıdı. O fırsat bekleyip, zehirli yılan gibi, susmuşmuş. Babanın bedeni(nin) zayıflamasıyla ortaya çıktı, ameliyat masasına gelip çıkmasına kadar vardığını kendimiz de anlamadık. Şükürler olsun, sonu hayırlıymış. Sen ne yapıyorsun, çocuğum. Nadire, Aziz iyiler mi?

10

Nusret, iyiler, der gibi başını salladı. Lakin annesi oğlunda olan huzursuzluğu hissetmeden kalmadı. Babasının vaziyetini işitip endişelenmiştir yine, deyip kendini rahatlatmaya çalıştı.

15 Bu gelişinde Nusret'in babasının yanında iki gün daha bulunması gerekti. Çünkü onun vaziyeti sık sık değişip durmaktaydı. Nihayet, üçüncü gün Osman Ağa gözünü açtı. Doktorlar da şimdi onun sağlığının iyi olduğunu bildirdiler.

Nusret o gün öğleden sonra Çölabad'a gitti. Kendince, orada şimdi büyük değişmeler olmuştur, diye düşündü. Hem bu değişmelere Ahmacan Talipov sebep olur...

20 O hakikaten de böyle düşünmesini haklı çıkarabilecek ciddî delikanlıydı. Önceleri sıradan bir mütehassıs olarak görünse de, zamanla gelişti, işinde olgunlaştı ve pişti. En doğrusu gerçek komünistleri korumayı, sözünde ısrarla durmayı biliyor.

Nusret evine geldiğinde bayağı vakit olmuş-

- edi. Yorğunluğına bakmadan, yerine yatıp olamadı. Kimsesiz sükünet içinde susmakta olđan, odalarını dolandı. Birden ayakkabı túbünde nedir kısırdap sınığan, ufanđan gibi oldu. Tez-tez ayakını koterdi. Azizniđ üncağı – şatırdavuğı. Uzanıp onığ parçalarını eline aldı, dikkatnen baktı. Oğulçığınığ özünü körgen gibi oldu. Dersin o kulip, ellerini
- 5 kaka berip babasına ıntılmakta edi. Boyle vakıtlarda Nadire onı ep artka çeke, baba-bala biri-birine ıntılđanını korüp, hoşlana-hoşlana şakıldap kule edi. Elinen mañlayını sıktı. O, Nadireni de, oğlumı da ziyade sađınđan edi. «Belki maña anda barmak kerektir...», - dep oylandı. Lyakin bu fikirinden deral kayttı. Çünkü olup keçken vakialarını ve Hatice, Kyamilevanığ kim olđanını Nadireniđ özü körmek ve anılmak kerek edi.
- 10 Nusret yerinden turıp, balkonđa çıktı. Elektrik yarıkları şeerni kundüzdeki gibi yarıklatmakta edi. Butün şeer olmasa da olarınığ mallesi Nusretke avuç içinde turđan gibi korünmekte. Endi bayağı vakıt olđanından yolda-izde adam patta-satta peyda ola. Çok kvartiralarda yarık söngen. Hafif baar yeli esmekte. Nusret mında yazda kelgen edi. Endi ikinci baarni keçirmekte. Lyakin yarınıni oylağan sayın üregi sık-sık urmakta.
- 15 Özünü buük ayat imtiani aldında is etmekte, çünkü yarınki kunı onığ ayatında çok deñişmeler yapa bile.
- Nusret işke barđanda odalarında daa iç kimse yok edi. Kapı, pencerelerini açıp, butün gece kapavlı turđan odanığ avasını tazertti. Er kesniğ stolına birer-birer dikkatnen baktı. Dersin işinde, bu odada bir ay bulunmağan. Koridorda okçeli ayakkap davuşları eşitildi.
- 20 Davuşlar ep olarınığ odasına yakınlaşmakta ediler... Kapı içinde Sabohatnen Velyadiye peyda oldılar.

tu. Yorgunluğuna rağmen, yerine yatamadı. Kimsesiz sükunet içinde susmakta olan, odaları dolaştı. Birden ayakkabı(sının) altında bir şey ezilerek kırılmış, ufalanmış gibi oldu. abucak ayağını kaldırdı. Aziz'in oyuncağı – atırdaması. Uzanıp onun parçalarını eline aldı, dikkatle baktı. Oğulcuğunun kendisini görmüş gibi oldu. Dersin 5 (ki) o gülerek, ellerini kaldırıverip babasına (gitmeye) abalamaktaydı. Böyle zamanlarda Nadire onu hep geriye çekiyor, baba oğul(un) birbirine (gitmeye) abaladığını görüp, hoşlana hoşlana kıkırdayarak gülüyordu. Eliyle alnını tuttu. O, Nadire'yi de, oğlunu da fazlasıyla özlemişti. «Belki benim şimdi gitmem gerekiyordur...», - diye düşündü. Lakin bu fikrinden hemen döndü. Çünkü olup biten 10 olayları ve Hatice Kyamileva'nın kim olduğunu Nadire'nin kendisi(nin) görmesi ve anlaması gerekirdi.

Nusret yerinden kalkıp, balkona ıktı. Elektrik ışıkları şehri gündüz gibi aydınlatmaktaydı. Bütün şehir olmasa da onların mahallesi Nusret'e avcu(nun) içinde gibi görünmekte. şu anda vakit geç olduğundan yolda izde bazen birileri bulunuyor. 15 çoğu dairede ışıklar sönmüş. Hafif bahar yeli esmekte. Nusret buraya yazın gelmişti. şimdi ikinci baharını geçirmekte. Lakin yarını düşündükten sonra yüreği sık sık vurmakta. Kendini büyük hayat imtihanı öncesinde hissetmekte, çünkü yarınki günü onun hayatında çok değişiklikler yapabilir.

Nusret işe vardığında odalarında daha hiç kimse yoktu. Kapı, pencereleri açıp, bütün 20 gece kapalı duran odanın havasını tazeletti. Her kesin masasına birer birer dikkatle baktı. Sanki işinde, bu odada bir ay(dır) bulunmamış. Koridorda ökçeli ayakkabı sesleri işitildi. Sesler hep onların odasına yaklaşmaktaydı... Kapıdan Sabohat ile Velyadiye göründü.

Nusret olarğa sağınuv tolu közlernen tikildi. Onıñ içün ne kadar yakın ve kıymetli adamlar. Kadınlar da oz közlerine inanmağan kibi kapı içinde toktap kaldılar. Olarnıñ yanına Nusretniñ ozü çapıp keldi. Kadınlarınıñ ekisi de birden :

- Nusret, evde...

5 - Guzel, operatsiya olıp keçti.

- Kozüñ aydın olsun, aysa, Nusret, - dedi Velyadiye.

Sabohatta onıñ ne degenini aıladı ve Nusretke bakıp, başını sallap kulümsiredi.

- Sağ olunız, dostlar. Demek, benim telegrammamnı aldınız...

10 - Haberni telegrammadan evel, sen ketken kunüñ sabasına eşittik. Komşuñ kelip ayttı. O kunü ozümüzde de aleket, büyük edi.

Nusret Velyadiyege, o nasıl aleket, degen kibi tik-tik baktı.

- Şu gecesi Nusret siz birden eki operatsiyadan kurtulğansınız, - dedi Sabohat.

- Men bir şey anılap olamayım...

15 - Mında iş pek murekkepleşken eken, lyakin bizim bir şeyden haberimiz olmağan, olarnı bırak, sen de gizlegensin, - dedi Velyadiye. - Gizli kapaklı işlerniñ episiniñ ustü açıldı. Sen ketken gece Kyamilevanıñ tükyanında yanğın...

Nusretniñ közleri tögereklendi.

20 - Korkma, korkma, - dedi Sabohat. - Bir şey yanmadı. Olarnıñ karavulı şey yaktıracak kart degil. İçeride bir şeyler duýğanınen butün şerni ayakka tursattı. Kyamilevanıñ ozü azırlağan eken, episi anılaşıldı. Lyakin bu işni ne içün tamam sen ketken kunü yapkanına akılım yetmey, - dedi Velyadiye.

Nusret tüşüngen alda yanındaki skemlege oturdı :

Çevriyazı : 183

Nusret onlara hasret dolu gözlerle baktı. Onun için ne kadar samimi ve kıymetli insanlar. Kadınlar da kendi gözlerine inanmamış gibi kapıda durup kaldılar. Onların yanına Nusret kendisi koşarak geldi. Kadınların ikisi birden :

- Nusret, evde...

5 - Güzel, ameliyat olup geçti.

- Gözün aydın olsun, öyleyse Nusret, - dedi Velyadiye.

Sabohat da onun ne dediğini anladı ve Nusret'e bakıp, başını sallayarak gülümsedi.

- Sağolun, dostlar. Demek, benim telgrafımı aldınız...

10 - Haberi telegraftan önce, senin gittiğin günün sabahı işittik. Komşun gelip anlattı. O gün bizde de dehşet büyüktü.

Nusret Velyadiye'ye, nasıl bir dehşet, der gibi dik dik baktı.

- Nusret, siz bu gece iki operasyondan birden kurtulmuşsunuz, - dedi Sabohat.

- Ben bir şey anlayamıyorum...

15 - Burada iş oldukça karışmış, ancak bizim bir şeyden haberimiz olmamış, onları bırak, sen de gizliyorsun, - dedi Velyadiye. - Gizli kapaklı işlerin hepsinin üstü açıldı. Senin gittiğin gece Kyamileva'nın dükkanında yangın...

Nusret'in gözleri döndü.

20 - Korkma, korkma, - dedi Sabohat. - Bir şey yanmadı. Onların bekçisi (bir) şey yakıtıracak adam değil. İçeride bir şeyler duyar duymaz bütün şehri ayağa kaldırdı. Kyamileva'nın kendisinin hazırlamış olduğu, her şey anlaşıldı. Lakin bu işi niçin (yaptığını anladım da) senin gittiğin gün yapmasına aklım ermiyor, - dedi Velyadiye.

Nusret düşünceli (bir) halde yanındaki iskemleye oturdu :

T.T.'ne Aktarma - Sayfa: 183

- Şu kunü toplaşuvda men onıñ tükyanını acele surette teftiş yapmak kerek, - degen edim. Şu sözler deral kulağına barıp yetken olsa kerek. Maña acele telegramma kelgenini bilgen olsa, elbet, başka çare kıldırır edi.

5 Em akikaten de oyle olğan edi. Keç vakıtta Nazim Abibüllayeviçnen Askarali oña telefon, ettiler ve olıp keçken vakianı ayttılar. Nusret de, Ahmacan da teşkeriuv işini acele başlaycaqlarını bildirdiler. Demek, Hatice Kyamileva şu geceden faydalanıp, tükyanında er şeyni yoluna koymak kerek edi. Olarğa aytmaq kolay. Çünki Kyamileva tükyanında az-buçük eksiklik bar, degen edi.

10 Lyakin mudir şaşmaladı. Azbuçük eksiklikniñ esabına-kasabına yetip olamadı. Şunıñ içün de o, ozüne yekyane sayılğan şu yolni seçken edi.

Kyamilevanıñ işi temelinden teşkerilgen soñ Nadire de, Svetlana da onıñ kolunda oüncakka çevirilgenlerini, kolaylıknen, Nusretke bildirmeden, kurtulmak istegenleri kulgünçli bir hayal olğanına kattı emin oldılar. Atta yapkan akılsızlıqları içün Nadire şu künlerde Nusretke korünmege bile utana edi.

15 Kyamilevanıñ işi devam etken sayın yalnız Nadire degil de, bazı adamçıklar da ozleriniñ yapkan işlerini yahşı aqladılar. Nazim Abibüllayeviçnen Askarcan boyle alğa oğraycaqlarını akıllarına bile ketirmegen ediler. Hatice Kyamilevağa berilgen bazı sualerge olar da cevap bermek kerek ediler.

20 Nusret Nadire ondan bu kadar şeyni gizlegenine açuvlana, kederlene, lyakin bunıñnen beraber onıñ çekken azaplarını oz vaktında duymağanına taaciplene, şaşa ve ozüni bu işte kabaatlı saya.

- Ben o günkü toplantıda, onun dükkanını acil olarak teftiş etmek gerek, - demiştim. Bu sözler hemen kulağına gitmiş olsa gerek. Bana acele telgraf geldiğini bilmiş olsa(ydı), elbette başka (bir) çare arardı.

5 Hem hakikaten de öyle olmuştu. Geç vakitte Nazim Abibüllayeviç ile Askarali ona telefon ettiler ve olup biten olayı anlattılar. Nusret de, Ahmacan da denetleme işine acele başlayacaklarını bildirdi. Demek, Hatice Kyamileva bu geceden faydalanıp, dükkanında her şeyi yoluna koymuş olmalıydı. Onlara anlatmak kolay. Çünkü Kyamileva dükkanında az çok eksiklik var, demişti.

10 Lakin müdür şaşırdı. Az çok eksikliğin hesabına kasabına yetemedi. Bu nedenle de o, kendine has sayılan bu yolu seçmişti.

Kyamileva'nın işi temelinden denetlendikten sonra Nadire de, Svetlana da onun elinde oyuncuğa döndüklerini, Nusret'e bildirmeden, kolaylıkla kurtulmak istemelerinin komik bir hayal olduğuna tam olarak emin oldular. Hatta yaptıkları akılsızlık için Nadire bu günlerde Nusret'e görünmeye bile utanıyordu.

15 Kyamileva'nın işi devam ettiği sürece yalnız Nadire değil de, bazı insancıklar da kendi yaptıkları işleri (daha) iyi anladılar. Nazim Abibüllayeviç ile Askarcan böyle (bir) hale düşeceklerini akıllarına bile getirmemişlerdi. Hatice Kyamileva'ya sorulan bazı sorulara onlar(ın) da cevap vermesi gerekiyordu.

20 Nusret Nadire'(nin) ondan bu kadar şeyi gizlediğine öfkeleniyor, üzülüyor, ancak bununla birlikte onun çektii sıkıntılarını zamanında anlamayışına şaşırıyor, hayret ediyor ve kendini bu işte suçlu sayıyor.

Aradan vakit keçken sayın Nadireniñ tüşünceleri ep deñiše, terenleše edi.

Künlerniñ birinde akşam üstü, şeer ticaret idaresine yakın yerde, terek tübünde turğan Nadire başını köterip, kimsege duydurmamağa tırışkan alda, tosatsat karşıdaki binağa koz taşlap ala. Başında ise biñ bir türlü fikir dolanmakta. Mına şimdi andan Nusret çıkıp,
5 evge doğru keter. Nadire onı kıcıırıp toktatır. Soñ Nadire barıp oña ne ayta bile?!

«Nusret meni bağışla, yañıldım, senden çok şeyni gizledim, olarnıñ episini endi bilesiñ, lyakin inan, bunı yalnız seni sevgenim için yaptım, deyecekmi? Ne kadar çirkin, kuru, biri-birini tutmağan manasız sözler».

Nadire ozüniñ yapkan işlerinden ozü utanıp, şaşmalap evinden ketken edi. Yok, yalnız
10 bular için degil, eñ esası Nusretni çeşit belyalardan kurtarmak için ketti. Çünkü o oz sevgen kişisini bu şeerde pek kolaysız alda kaldırğan edi. Lyakin yañılğan edi, onıñ ketüvinen belyalar artkan olsalar arttılar, lyakin eksilmediler. Nusret episine çıdadı, episini yeñmege, tırıştı, yeñdi. Lyakin bular kolaylıknen olmadılar. Butün bu şeyler keçti, onıñ işleri yoluna mindi. Nadire endi onıñ aldına çıkacak, bağışlamasını soraycak.
15 Kulkünçli şey...

Aydı deyim bularnı da yapsın. Nusret samimiy dostu olarak episini bağışlayabilir. Lyakin Nadire, onıñ kadını olarak bu sözni aytıp olur ekenmi? »

Tüşüngen sayın Nadireniñ oyları çatallanmakta edi. O elinen mañlayını sıktı. Bu azaplı tüşüncelerden kurtulmak, istegen kibi başını salladı. «Angi fikirim doğru, angisi yañılış
20 bilmeyim, yalnız bir şeyni yahşı ve aydın bilem, men

Aradan zaman geçtikten sonra Nadire'nin düşünceleri hep değişiyor, derinleşiyordu.

Günün birinde akşam üstü, şehir ticaret idaresine yakın (bir) yerde, (bir) ağac(ın) altında duran Nadire başını kaldırıp, kimseye fark ettirmemeye çalışır gibi, ara ara karşıdaki binaya göz atmakta. Başında ise bin bir türlü fikir dolaşmakta. İşte şimdi oradan Nusret 5 çıkıp, eve doğru gider. Nadire onu çağırarak durdurur. Sonra Nadire gidip ona ne söyleyebilir?!

«Nusret beni bağışla, yanıldım, senden çok şeyi gizledim, olanların hepsini artık biliyorsun, ancak inan bunu yalnız seni sevdiğim için yaptım, diyecek mi? Ne kadar çirkin, kuru, birbirini tutmayan manasız sözler».

10 Nadire kendi yaptığı işlerden kendi utanarak, şaşırmış (bir halde) evinden çıkmıştı. Yok, yalnız bunlar için değil, en önemlisi Nusret'i çeşitli belalardan kurtarmak için gitti. Çünkü o kendi sevdiğini bu şehirde pek kötü (bir) halde bırakmıştı. Ancak yanılmıştı, onun gelmesiyle belalar azalmadı daha da arttı. Nusret hepsine sabretti, hepsini yenmeye, çalıştı (ve) yendi. Lakin bu kolay olmadı. Bütün bunlar geçti, işleri yoluna 15 girdi. Nadire şimdi onun karşısına çıkacak, bağışlamasını isteyecek. Gülünç (bir) şey...

Hadi diyelim bunları da yapsın. Nusret en yakını olarak hepsini bağışlayabilir. Lakin onun karısı olduğu için Nadire'ye bu sözü söylemesi uygun olur mu? »

Düşündükçe sonra Nadire'nin fikirleri çatallanmaktaydı. Eliyle alnını tuttu. Bu azaplı düşüncelerden kurtulmak ister gibi başını salladı. «Hangi fikrim doğru, hangisi yanlış 20 bilmiyorum, yalnız bir şeyi iyi ve net (bir şekilde) biliyorum, ben

bu dünyada onsız yaşap olamaycağım. Yanlış yapıp yaşayışımı, bozdım, endi oz yanlışımını anlap, korantamnığ birligini tiklemek için areket etsem meni kimse klmez», dedi. Nadire bunu Nusretke de, er keske ayتماđa azır kibi başını koterdi. Bu vakıt karşıdaki binadan biri-birinen, kızđın lakırdı etip çıkmakta olđan, Velyadiyeni,
5 Sabohatnı ve Nusretni krdi. Hatice, Kyamileva vakiasından son Sabohat bolk müdiri tayin olundi. Velyadiye ise Nusretniğ yerinde, uyken malşnas...

Olar biraz rgen son Sabohatnen Velyadiye sağ tarafka buruldılar. Nusret ise i bir yakka burulmay, çünki evine kaytmak için oyle ketmek kerek, oğa doğru kelmekte edi. Nadirenin regi sık-sık urıp başladı...

10

21

Yaznığ sonki ayı. Lyakin daa araretniğ k eksilmedi. Uyleden son kuneş nırı o kadar keskin olmasa da, ortalık kene tandır kibi kızđan ola. Guya, sabadan uylegece kuneşten
15 sepilgen araretli nur kelip yıđılđan da, uyleden son olar yerden biraz dımlık olup, artka kaytmakta. Mina boyle künde sıcak sokaklarda rip, ya da avtobuslarda terge batıp kelgen adamlar merkezdeki dört katlı buk binağa, yanđ Baş universal tükyanđa kirgenleri kibi sıcaktan kızarđan erelerine taze ve salkın ava urula. şunığ için olsa kerek, buk cam kapılardan içeri kirgen adam hoşlanıp, cigerlerini salkın avanen
20 toldurıp nefes almağa açıka sonra, başta kaysı tarafnı baksam yahşı olur eken, degen kibi çevrege koz taşlaylar. Mında adam er daim çok ola. Çünki labadda boyle yanđ

evriyazı : 186

bu dünyada onsuz yaşayamayacağım. Yanlış yapıp yaşantımı bozdum, şimdi kendi yanlışımı anlayıp, ailemin birliğini sağlamak için hareket edersem bana kimse gülmez», dedi. Nadire bunu Nusret'e de, herkese (de) söylemeye hazır gibi başını kaldırdı. O an karşıdaki binadan birbirleriyle sert konuşarak çıkmakta olan, Velyadiye, Sabohat ve
5 Nusret'i gördü. Hatice Kyamileva olayından sonra Sabohat kısım müdürü tayin edildi. Velyadiye ise Nusret'in yerine, pazarlama şefi...

Onlar biraz yürüdüktan sonra Sabohat'la Velyadiye sağ tarafa döndüler. Nusret ise hiçbir tarafa sapmıyor, çünkü evine dönmesi için öyle gitmesi gerekiyor, ona doğru gelmekteydi. Nadire'nin yüreği hızlı hızlı vurmaya başladı...

10

21

Yazın son ayı. Lakin daha hararet azalmadı. Öğleden sonra güneş ışığı o kadar keskin olmasa da, ortalık yine tandır gibi kızgın oluyor. Sanki, sabahtan öğleye kadar güneşten
15 yayılan hararetli ışın (toprağa) yayılmış da, öğleden sonra nem olup, geriye dönmekte. İşte böyle (bir) günde sıcak sokaklarda yürüyüp, ya da otobüslerde terleyip gelen insanlar merkezdeki dört katlı büyük binaya, yeni Ana mağazaya girdikleri gibi sıcaktan kızaran yüzlerine taze ve serin hava vuruyor. Bundan olsa gerek, büyük cam kapılardan içeri giren (ortamdan) memnun kalıyor, ciğerlerini serin havayla doldurup nefes almak
20 acele ediyor sonra, önce hangi tarafa baksam iyi olur, der gibi etrafa göz atıyorlar. Burada her zaman insan çok oluyor. Çünkü Çölabad'da böyle yeni

tükyan açılğanını yalnız şeerde yaşağanlar degil de, onıñ etraflarındaki posölkalarda – kolhoz ve sovhozlarda yaşağan adamlar da bileler ve keleler.

Bugun mında adam daa da çok. Universal tükyanın dördünci katında müşteriler konferensiyası ötkerilmekte. Şeer ticaret idaresi hadimleriniñ episi mındalar, tördeki stol başında oturalar.

Başta respublikanın çeşit şeerlerinden ketirilgen mallardan nümüneler numayış etildi. Olarınñ episi yaz ve kuz mevsimleri için azırlanğan urbalar ediler.

Nusret müşterilerge kıskadan konferensiyanın maksadı neden ibaret olğanını aqlattı. Biñ dokuz üz altmış bir senesinin modası akkında ayttı. Soñundan :

10 -Endi ise, muhterem müşteriler, sözni sizge berem, nasıl sual ve teklifleriñiz bar? - dedi. Ozü barıp Tahir İsmatüllayeviçniñ yanına oturdu.

Bayağıdan berli bir kenarda onı büyük bir meraknen dinlep turğan uzun boylu yaşnen, mazallı kart biri-birine bakıp, hoşnut alda kulümsirediler. Kart yanında, üstünde universal tükyanınñ satıcısı olğanını bildirgen urbası ve nişanı olğan yaş, nazik kızdand, o yaş kişiniñ mında nasıl hizmette ekenini soradı.

- Anavı çal saçlısı şeer ticaret idaresiniñ direktorı Tahir İsmatüllayeviç, yaş kişi ise mına bu tükyanı siziñ kibi urmetli müşterilerinñ hizmeti için kuruvda büyük teşebbüs köstergen Nusret Azamatoviçtir, o direktorınñ muavini vazifesinde, - dep cevaplandı.

Kart kaşlarını koterdi :

20 -Ana saña alışverişiçi, ana saña kadın urbası satkan satıcı yigit, -dedi. Oğlunıñ közleri içine tik-tik baktı. Yigit bir şey aytmadı. Yalnız kulümsiredi. Lyakin kartnıñ kulak-

Çevriyazı : 187

(bir) dükkan açıldığını yalnız şehirde yaşayanlar değil de, onun etrafındaki kasabalarda – büyüklü küçüklü çiftliklerde yaşayan insanlar da biliyorlar ve geliyorlar.

Bugün burada insan daha da çok. Ana mağazanın dördüncü katında müşteriler (için) konferans düzenlendi. Şehir ticaret idaresi memurlarının hepsi buradalar, protokoldeki masa başında oturuyorlar.

Başta devletin çeşitli şehirlerinden getirilen mallardan numuneler gösterildi. Onların hepsi yaz ve güz mevsimleri için hazırlanan elbiselerdi.

Nusret müşterilere kısaca konferansın amacının neden ibaret olduğunu anlattı. Bindokuzyüztümüşbir senesinin modası hakkında konuştu. Sonunda :

10 - Şimdi ise, muhterem müşteriler, sözü size veriyorum, nasıl soru ve teklifleriniz var?
- dedi. Kendi gidip Tahir İsmatüllayeviç'in yanına oturdu.

Bayağıdır bir kenarda onu büyük bir merakla dinleyen uzun boylu gençle, cüsseli ihtiyar birbirine bakıp, memnun halde gülümsediler. İhtiyar yanında, üstünde ana mağazanın satıcısı olduğunu gösteren elbisesi ve arması olan nazik genç kıza, o gencin burada nasıl
15 (bir) görevde bulunduğunu sordu.

- İşte kır saçlı (olan) şehir ticaret idaresi müdürü Tahir İsmatüllayeviç, genç olanı ise burada bu dükkanı sizin gibi muhterem müşterilerin hizmeti için kurmada büyük gayret gösteren Nusret Azamatoviç'tir, o müdür yardımcısı görevinde, - diye cevapladı.

İhtiyar kaşlarını kaldırdı :

20 - İşte sana satıcı, işte sana kadın elbisesi satan satıcı delikanlı, - dedi. Oğlunun gözleri içine dik dik baktı. Genç bir şey söylemedi. Yalnız gülümsedi. Lakin ihtiyarın kulak-

ları túbünde oğlunu er vakıt aytkan, «Baba yahşı ya da fena zenaat olmay, yahşı ya da fena zenaat saipleri olalar» degen sözleri tekrarlandı.

Kart şimdi, omürinde birinci kere, ođlunuñ sözüne kandı ve onu tasdıklağan kibi başını salladı.

5 Kart hoşnut alda kızđa :

- Aysa kızım, sen de benimnen tanış ol, men şu yigitniñ, yakın dostu olam, - dedi ğururnen,- adım Asan. Bu ise benim oğlum. Yakında toünü yapacağımız, seniñ kibi bir dülber kızđa evlene. Keliñiz, şimdi dostumnu da teklif eterim. Mında toylık şey almağa kelgen edik, lyakin bir balaban çuval ketirmege unutkanım, endi çemodan alacağırım daa, - dedi şakanen.

10

Nusretniñ işi kene sıklet. Tosat-tosat başını koterip, divardaki tolu aynı aındırđan, tomalak saatke baktı. Soñ kene oğündeki, kyağıtlar üstüne nelerdir yazdı. Acele işlerni bitirmege tırıştı. Uyle teneffüsünde avtostantsiyağa çıkmak gerek. Bugun Nadireni Taşkente özđarmakta.

15

Taşkentke, institutka, okumağa kirmek için ketecegi evde al oluñğandan berli, Nadire sevingeninden özünü koymağa yer tapmay üre edi. Lyakin tünevin akşamdan şaşmalap başladı. Em sabağace üklap olamadı. Başka, şey için olsa ođlunuñ ve Nusretniñ yanından bir kun bile ketmez edi, amma... Okumak için o er şeyni yapmağa azır. Çünkü endiden soñra Hatice Kyamileva kibi adamlarđa aldanmaktan korka. Oyleleri azlar, lyakin şimdilik barlar. Em Nadire kibi özünüñ işinde bilgisi yetmegen adamlar olarđa «yahşı» çalışmak için şartı doğuralar. Yok, Nadire endi olarđa yardım etmek istemey, boyle adamlarđa iş kesken dostu, omür arkadaşı Nusret kibi çalışmağa arzu ete. Bunun için ise okumak, bilgi almak gerek.

20

Çevriyazı : 188

larında oğlunun her zaman söylediği, «Baba, iyi ya da kötü zanaat olmaz, iyi ya da kötü zanaat sahipleri olur» sözleri tekrarlandı.

İhtiyar şimdi, ömründe ilk kez, oğlunun sözüne inandı ve onu tasdik etmiş gibi başını salladı.

5 İhtiyar memnun halde kıza :

- Öyleyse kızım, sen de benimle tanış, ben şu delikanlının, yakın dostu oluyorum, dedi gururla, - adım Asan. Bu da benim oğlum. Yakında düğününü yapacağız, senin gibi güzel bir kızla evleniyor. Gelin, şimdi dostumu da tanıştırayım. Buraya düğünlük (bir)şey(ler) almaya gelmiştik, lakin büyük çuval getirmeyi unutmuşum, şimdi bavul alacaktım da, - dedi şakayla.

Nusret'in işi yine acele. Zaman zaman başını kaldırıp, duvardaki dolunayı andıran, yuvarlak saate baktı. Sonra yine önündeki, kağıtlar(ın) üstüne bir şeyler yazdı. İşlerini çabuk bitirmeye çalıştı. Öğle arasında otobüs durağına gitmesi gerekiyor. Bugün Nadire'yi Taşkent'e uğurlayacak.

15 Taşkent'e, üniversiteye, okumaya gideceği belli olduğundan beri evde, Nadire sevincinden yerinde duramıyordu. Lakin dün akşamdan şaşkınlığa başladı. Hem sabaha kadar uyuyamadı. Başka şey için olsa oğlunun ve Nusret'in yanından bir gün bile ayrılmazdı, ama... Okumak için o her şeyi yapmaya hazır. Çünkü şimdiden sonra Hatice Kyamileva gibi insanlara aldanmaktan korkuyor. Öyleleri az, lakin şimdilik var. Hem Nadire gibi kendi işinde yeterli bilgisi olmayan insanlar onlara «iyi» çalışmak için şart koyuyorlar. Yok, Nadire şimdi onlara yardım etmek istemiyor, böyle insanlara iş veren dostu, hayat arkadaşı Nusret gibi çalışmayı arzu ediyor. Bunun için ise okumak, bilgi edinmek gerek.

Nadire avtobuska minecekte dostları Sabohat, Velyadiye, Seyyarenen kuçaklaşp savluklaştı. Oğlunen anası evde kalğan ediler. Soñra Nusretke çevirildi. Gizliden bir şey aytmak istegen adam kibi, parmaklarınıñ ustüne köterildi. Nusret ise azaçık egildi. Bu vakıt yanağına Nadireniñ sıcak nefesi uruldı, soñra kulağına «Nusret, men seniñ sevgiñni de, özünni de alıp ketem, çünki sen omürlik benim yanımda olmak kereksiñ, men oyle isteyim», degen sözleri eşitildi.

Olarınñ biri-birine sevgi tolu közlernen bakkanlarını körgen Ferat taaciplendi, yok daa da doğrusı başlarından çok belyalar keçirseler de, oz işlerine ve sevgilerine leke tüşürmegenlerine suklandı.

10 Birazdan teprengen avtobus, mukaytlıknen stantsiya meydanından çıkıp, merkeziy yolğa mindi. Ozğarıp çıkkanlar el sallap kaldılar.

Nadire otobüse binerken dostları Sabohat, Velyadiye, Seyyare'yle kucaklaşıp vedalaştı. Oğluyla annesi evde kalmışlardı. Sonra Nusret'e döndü. Gizlice bir şey söylemek ister gibi , (ayak) parmaklarının üstüne kalktı. Nusret ise azıcık eğildi. O an yanağına Nadire'nin sıcak nefesi vurdu, sonra kulağına «Nusret, ben senin sevgini de, kendini de
5 alıp gidiyorum, çünkü sen ömür boyu benim yanımda olmalısın, ben öyle istiyorum», diye söyledi.

Onların birbirine sevgi dolu gözlerle baktıklarını gören Ferat şaşırđı, daha doğrusu başlarından çok belalar geçirmiş olsa da, kendi işlerine ve sevgilerine leke düşürmeyişlerine imrendi.

10 Birazdan hareket eden otobüs, yavaş yavaş durak meydanından çıkıp, ana yola girdi. Uğurlamaya çıkanlar el sallayıp kaldılar.

SÖZLÜK

A

- abayla-** : farketmek (301-2)
abdıra- : silkinmek, sarsılmak (korkudan)
abın- : tökezlemek (65-13)
ace : a kadar, e kadar
acet : hacet, ihtiyaç
açuv : öfke, hiddet
açuvlan- : öfkelenmek, hiddetlenmek
adiy : basit, sıradan (145-17)
ağa: ağabey
ağar- : beyazlamak
ağır- : 1-hasta olmak 2-merak etmek 3-tutmak, taraftarı olmak
ağırt- : sıkmak (101-15)
ağırtır- : acıtmak, ağrıtmak; acıya, ağrıya sebep olmak
ahır sonu : en sonunda
aka : beyefendi
akaretle- : hakeret etmek, kırmak, incitmek
akay : adam, evli erkek, koca, (hitap) beyefendi
akça : para (287-10)
akkında : hakkında
al : hal
ala : 1-mükemmel, pekiyi, alâ, pekalâ, nefis, enfes 2-farklı, değişik
alda : halde
ald : 1-ön, ileri 2-karşı (365-14)
aleket : dehşet (361-10)
aleket : pislik (162-15)
alibastor : sıva mastarı (30-19)
alicenaplık : büyüklük (97-3)
aliy : yüce, çok, üstün, en yüksek
alma : elma (180-1)
anaw : işte
anawı: o
anda : 1-orada, orası 2-sonra (72-14)
andan : oradan, oralardan
anter : elbise (221-18)
apansızdan : aniden (179-19)
aprel : nisan (215-16)
apte : abla
akaretleme : incitme (187-22)
akay : koca (169-21)
akça : para (231-1)
akla- : haklı göstermek (215-21)
akku : kuğu (254-20)

akşamlik : akşam yemeği
ara tapkanda : arada sırada
arada-torada : arada sırada (293-13)
aran : ahır (203-5)
araret : ateş (181-1)
arçan : küçük ardıç (227-4)
arfe : arife (178-20)
arhitektor : mimar (167-8)
arik : 1-zayıf, kötü, fena 2-kanal, ark, su yolu
art-artına : arka arkaya (187-12)
artka : geriye (367-15)
asaba : 1-akraba, hısım 2-mirasçı, varis
asap : hesap, matematik, sayma, hesaplama, hesaplaşma, ödeme
aselet : kasten (65-2)
aş : yemek
aş (dadlı) olsun : afiyet olsun
aşa- : yemek, içmek (163-22)
aşhane : yemekhane (171-9)
aşıkma : acele, acele etme
attestat : diploma (221-17)
av : 1-ağ, hat, çizgi (ağ, şebeke) 2-av, avcılık
ava : 1-hava 2-melodi, ezgi
avale : görev
avdarıl- : yıkılmak, çökmek
aveskyar : amatör (219-12)
avgust : ağustos
avlak : uzak (245-6)
avtobus : otobüs
avtor : müellif
avtostantsiya : otobüs durağı
avuş- : yer değiştirmek, (bir yerden başka yere) gitmek, kaymak (271-14)
avuştı- : almak, yerini değiştirmek
aybetle- : büyütme (199-6)
aydav : yönetme, kullanma, sürme
aydı : haydi
aydınlaşmak : netleşmek (179-6)
aylan- : çevrilmek (161-5), (245-12); dönmek (141-15)
ayneci : kurnaz, açığöz
aysa : 1.haydi, 2. öyleyse, tabi
ayt- : söylemek, konuşmak, demek
ayuvçuk : ayıcık (167-2)
azaçık : azıcık, birazcık
aza : çalışan (237-1)
azbar : bahçe, avlu
azca : daha az (127-25)

B

- bahşış** : hediye (235-3)
baht : talih, şans, uğur
baht : keyif (167-5)
baht-bahıt : baht, talih, şans, uğur
bala : çocuk
balaban : büyük, iri
balak : paça
balkurt : arı
banaki : deminki (137-16)
barem : bari (166-22)
barğala- : uğramak, girip çıkmak
bar- : gitmek, yürümek
bastırık : cezaevin (181-2)
baş küt- : baş çekmek, baş ağrıtmak
başta : önce
baylık : zengin (269-6)
baza : üs (askeri)
bazar : pazar, alış veriş yeri
bediyy : sanat
bela : bela, dert, felaket
belle- : sanmak, zannetmek (131-3)
belli : 1-belli, bilinen, açık 2-anlaşılan, galiba
belsen- : hazırlanmak, (çalışmaya) hazırlık yapmak
bent : baraj, bent
ber- : vermek (141-10)
bet : kişi, şahıs (137-12)
bıltır : geçen yıl
biçak : ceket
bilinir-bilinmez : belli belirsiz (255-17)
bir tamam : tamamen (295-11)
birdem : her zaman (178-15)
birdemlik : dayanışma (239-16)
birev : biri
biriga : birlikte, beraber, ortaklaşa
birley birley : tek tek (293-11)
biyle- : kaplamak (221-14), sarmak (249-4)
bloknót : fihrist (180-16)
bolmeg : oda
bosağa : eşik (203-11,225-3)
boşa- : rahat bırakmak (271-2)
boydak : bekar (175-3)
bölük-bölüm : bölme, bölüm, kısım, parça
brigada : ev
buğum : oynar eklem

buklü : katlanmış (299-17)
bundan da başka : bunun dışında da (259-12)
bur- : büzmek (49-8)
bürtügi : tanesi (225-12)
burul- : 1-çevrilmek, dönmek 2-sapmak (367-8)
burum : paket (275-11)
büsü : diğeri (167-21)
buük : büyük
buvlan- : buharlaşmak (203-3)
buvla- : ovalamak (213-19)

C

cayav : yaya (265-16)
cedvel : liste (293-11)
ceet : yön (279-19)
celp et- : çekmek, celbetmek, cezbetmek
cenübiy : güney (215-13)
cılma- : kış kış gülmek (277-2)
cıyıl- : toplanmak (259-1)
cıyışınıklı : temiz, derli toplu
cıyma komando : seçme grup
cıymak : toplamak
coymak : 1-kaybetmek (227-8), mahrum olmak 2-dökmek, serpmek 3-şaşırmak
cümert : cömert, eli açık
cüncigen : ürperme

Ç

çal : kır, ağarmış, ak saçlı
çanala- : frenlemek, durmak, yavaşlamak, gecikmek
çapmak : koşmak (167-9), acele etmek, çok hızlı gitmek
çastlı : şanslı (179-19)
çaynik : çaydanlık (129-4)
çeber : mahir, usta, maharetli (219-7)
çekiş- : ızdırap çekmek (133-4)
çemodan : bavul, valiz
çerik : çeyrek (201-13)
çet : 1-uç, kenar, sınır, son, ecel 2-memleket, diyar, yol, yön
çertöj : plan, proje (28-22)
çıbalt- : dağıtmak (271-9)
çıdam : sabır
çıda- : 1-sabretmek (177-10), tahammül etmek, taşımak 2-sökmek, çekip çıkartmak
çıdamlı : sabırlı, dayanıklı
çımçirt : sessizce, yavaşça, kimseye duyurmadan
çınıl-da- : çınlamak, tınlamak, ses vermek
çıkımsızlık : talihsizlik (180-4)
çırak : 1. ışık (179-11) 2. mum (171-4)

çıray : yüz, sima, görünüş, tavır, şahıs, şahsiyet
çibin : sinek
çimirde- : karıncalanmak (137-16)
çin : gerçekten (269-15)
çoyun : dökme demir ve bundan yapılmış tencere
çöy : takoz
çul : paçavra (65-6)
çuval : çuval, torba, dağarcık
çüy : askı (185-4)

D

daa : daha, yine (181-12), bir daha (174-12)
daça : yazlık (259-23)
darkamak : yayılmak, dağılmak (ayrılmak)
davalaş- : münakaşa etmek (133-3)
davuş : ses
deputat : mebus (163-2)
dersin : sanki (215-9)
dersinç : gibi (sanki, adeta), - miş gibi
deşet : dehşet
dım : rutubet (255-1)
dımlık : nem, rutubet (367-15)
diplom: lisans üstü
diyerli : diğerleri
diyerlik : değerli (205-10)
doğmuş : 1. öz (145-15) 2. akraba (163-7)
donatma : teçhizat (295-12)
duy- : düşünmek, farkına varmak, sezmek
dülber : güzel
dülger : doğramacı

E

eda : eda, tarz, tavır
eger : eyer (229-13)
ekeni : olduğu
eki : iki
ekim : doktor (280-4)
el : el, kol, taraf
el alış- : el sıkışmak (259-24)
eleslen- : şüphelenmek, kuşkulanmak, şüphelendirmek
elyak ol- : ölmek (163-8)
emce : amca (169-11)
emeksever : çalışkan (161-21)
emiyet : ehemmiyet
endi : şimdi
erke : şımarık (205-10)

erkelen- : şımarılmak (227-12)
erkyan : kadro (169-16)
erte : erken
ertesine : ertesini gün (225-18)
erte – yarık : günün geç vaktinde (165-18)
esas : temel (178-11)
es : akıl (227-8)
esle- : farketmek (177-11)
eş- : tahrip etmek (215-17)
et- : yap- (221-22)
ey-at : ne çare (271-21)
eziyetlen- : ezilmek (271-4)

F

fakt : gerçek, olgu, olmuş şey, olay, gerçek olay, bilgi, doğru bilgi.
familya : soyadı (167-17)
fent : güç (225-15)
fırlan- : dönmek (161-5)

G

galstuk : kravat
gark : batırma, dalma
güneş nuri : güneş ışığı (367-13)
gürdeli : şiddetli (239-14)
güya : güya, sanki, sözde

H

hadim : 1-hademe, işçi, ırgat, memur, mesai arkadaşı, emektaş 2-memur (369-4)
halath : gömlekli (299-17)
hamması : hepsi (118-13)
hane : 1-oda 2-yapı, duvar (döşeme) 3-yapı taşı
harakteristika : nitelik (215-15)
havaskar : amatör
havflı : tehlikeli, korkulu, ağır, vahim
hayırlay- : tebrik etmek (239-19)
hirurglık : cerrahlık (21-12)
horaz : horoz (123-9)
hucur : acayip (219-19)
hususan : hususan, hususiyle, bilhassa, özellikle (165-19), ille, ayrıca, özellik, hususiyet

I

ıntıl- : 1-niyetlenmek (178-1) 2-gayret göstermek (199-8) 3-heveslenmek (203-10)
ıntıluv : heves (217-2)

İ

içken : içkili, sarhoş

ikaye : hikaye, anlatma
il : el
ille : 1-mutlaka, ne yapıp yapıp 2-hata (181-6), kusur (305-4), eksiklik, pürüz
inatlık : inat (direngenlik), maymun iştahlılık
injener : mühendis (129-19)
inkar : inkar, red
isbat : ispat, delil
işanç : inanç
işançsız : ümitsiz (225-1)
işandır- : vaad etmek, taahhüt etmek
işan- : ummak, ümid etmek; güvenmek, güveni olmak, bel bağlamak
işle- : çalışmak, yapmak, çıkarmak, işlemek
iylekyarlık : hilekarlık

J

jurnal : dosya

K

kaar-kasevet : gam, hüziin, keder
kabulhane : bekleme odası (299-13)
kade : kadeh
kadya : kardeş (70-2, 93-10)
kak- : 1-atmak, vurmak, zonklamak, çakmak 2-silkmek, sarısmak, sallamak
kakıl- : çalmak (219-4)
kaldır- : bırakmak (167-16)
kaldıra bil- : bırakabilmek (165-18)
kale : saray (175-19)
kaltıra- : titremek (123-20) , (65-25), (127-25)
kaltıravük : titrek (301-6)
kamburay : eğilmek, bükülmek, kamburu çıkmak
kandidat : aday (177-19)
kansıcak : sıcakkanlı (167-12)
kapın- : atıştırmak (171-10)
kapigi-kapiginece : kuruşu kuruşuna (174-2)
kapik : kabuk, pul (287-2)
kapkaç etip : kapıp (163-7)
karaltı : gölge (135-8)
karavul : bekçi (361-18)
karaw : bakmak
karılğaç : kırlangıç
karmala- : 1-elle yoklamak, araştırmak 2-karıştırmak (167-24)
karpız : karpuz
kart : yaşlı
kartana : nine, büyük anne; anne anne
kartay- : ihtiyarlamak, yaşlanmak, eskimek, kocamak
kartopaç : kartopu (133-12)

kasevet : kasvet, hüzn, iç sıkıntısı
kaşka : alnı beyaz lekeli (257-9)
kaşka : atın alnındaki beyaz leke (123-17)
kaşkaval : peynir (90-2)
kaşlan- : kavuşmak (101-9)
kat- : eklemek, ilave etmek
katiy : kati, kesin
katiyetlik : kural (179-3)
katna- : gitmek (65-5)
kattu : ısrarla (145-7), merhametsiz (145-14)
kave : kahve (263-8)
kaviy : sıkı, sağlam
kaviyleş- : sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek, takviye etmek
kavli : havlu (104-4)
kayda : nereye, ne diye, niçin
kaydan : nereden
kayğır- : endişelenmek (259-10)
kaysı : 1-hangi, hangisi, kaçınıcı 2-kayısı
kayt- : dönmek
kayta : tekrar (259-6)
kaytadan : yeniden (227-2)
kaytar- : geri çevirmek (199-17), iade etmek, çıkarmak, geri çağırarak
keder et- : engel olmak (179-21), (191-10), yasaklamak, mani olmak
keder : keder, hüzn, sıkıntı
keleyat- : gelip durmak (157-16), geliyor olmak (239,12)
keliş- : uygun düşmek, uymak (149-5)
kene : gene, daha
keñ : geniş
kerbar : kehlibar (165-5)
kerek : gerek, lüzum, ister
keseke : parça (173-20)
ket- : gitmek, yürümek
ketal- : gitmek (163-13)
kevde : cisim, madde, beden, vücut, gövde, namlu
keşen- : geviş getirmek (257-10)
kıçır- : bağırarak, haykırmak, yüksek sesle konuşmak
kıdır- : 1-aramak (363-3), peşinde olmak
kıdıruv : arama
kım- : göz kırpmak, göz kırpmak
kımp al- : yummak (239-19)
kımsa- : kırpmak (131-14)
kıyık : yan (129-4), uç (229-23)
kıyın : zor
kıyış : eğri, bükük, mukavves
kıymet kes- : değer biçmek (179-2)
kıyna- : acı çekmek (231-8)

kızış- : kıskırtmak (254-17)
kiçkene : küçük, ufak
kimer : bir, bazı, kimi, biri
kimerde : bazen, bazı defa, arasıra; zaman zaman
kir- : girmek (169-8)
kirset- : girdirmek, içeri sokmak, dahil olmak
kiyev : damat (261-19)
kiyik : 1-vahşi (181-12) 2-geyik (233-11)
koküs : göğüs
kol tutma : yardım etme (239-5)
kolaysız : nahoş, kötü, çetin, can sıkıcı
kolaysızlan- : zorlanmak
kolbasa : bir tür Macar salamı (90-2)
kolçak : eldiven (135-12)
kolğa alma : kollama (133-1)
kolhoz : çiftlik (103-11, 187-2)
kollektiv : şirket (237-1)
koltuklaş- : kol kola girmek (265-16)
kona : yuvarlak yemek masası (251-15)
konakbay : ev sahibi (227-22)
konvert : zarf (181-18)
kop- : kopmak, ayrılmak
kopka : bakraç (203-3)
kor : kor, ateş
koranta : 1-aile (367-2) 2-ev (165-20)
korçalama : koruma (123-22)
korkuzma : korkutma (131-15)
koş- : eklemek (175-6)
koşnu : komşu (231-9)
koşul- : birleşmek, koşulmak, bağlamak, iştirak etmek, eklenmek, katılmak
kotekle- : dövmek (131-15)
koter- : yükseltmek (141-6), kaldırmak (269-5)
koyur- : yoğunlaşmak (43-9)
kozaydın haber : müjde (239-12)
kozğal- : telaşlandı (181-8)
köbelek : kelebek
köbete : bir tür hamur ve et yemeği (251-20)
köç- : göçmek; yola çıkmak; hareket etmek; çalışmaya başlamak, taşımak, nakletmek
kök : gök rengi, mavi
kölge : siluet
kön- : razı olmak (157-11)
köp : çok
köpçek : tekerlek, çark
köter- : kaldırmak (175-12), yükseltmek, terfi etmek
kreslo : koltuk (155-2)
krovat : karyola

krujeva : oya (185-8)
kuda : dünür (257-6), (301-8)
kumral : açık kestane (227-2)
kursü : tabure (65-19)
kurucılık : inşaatçılık (179-20)
kuruv : kurmak (369-17)
kuv- : sürmek, kovmak, defetmek
kuvalaş- : birbirini kovalamak
kuvanç : sevinç, neşe
kuvurecik : kıvrırcık (167-12)
kuvurçıklan- : kıvrılmak (221-2)
kuzgü : ayna (269-12)
külkü : gülüş, gülme (233-1)
kümüş : 1-gümüş 2-ruble
küncü : kıskanç (183-5)
küt- : gözetmek, korumak, riayet etmek
kvartal : mahalle
kvartira: daire (193-1)
kyamil : yeterli (129-17), kusursuz (219-7)

L

lak : saç sipreyi sıkmak, saç sipreyi
leksiya : konferans
lokata : parasız, bedava, cabadan, bedavadan
loksahane : doğumhane (293-3)

M

maalgece : vakte kadar (221-21)
mahraç : müjde (78-24), (100-6), (152-2)
mağmur : süzgün, mahmur, baygın, mecalsiz, uyku halinde, gevşek
makine : daktilo (27-5)
mamurlen- : baygınlaşmak (175-14)
mandalina: mandolin (169-15)
mañlay : alın
maniken : manken (297-3)
maktala- : övülmek (173-10)
maktav : övmek
makta et- : methetmek (161-17)
maşnas : pazarlamacı (10-15,16)
maraz : bela (123-5)
mayışıp-kıyışp : eğilip bükülerek (245-14)
mazallı : boylu poslu (11-20)
mazun : mahzun (177-2)
mebel : mobilya (287-1)
men : ben (367-2)
menimse- : benimsemek; özümlemek, özümsemek; sindirmek; öğrenmek

menlik : üstünlük (123-5)
mesul : mesul, sorumlu
meşin : deri, cilt, kösele, meşin.
mırdan- : mırıldanmak (245-1)
mına (I) : bana
mına (II) : burada
mında : burada
mıskıl : alay
mışık : kedi
min- : binmek, oturmak
muddet : süre (181-1)
mukayt : ihtiyatlı, özentili, itinalı
murekkepleş- : karışmak (361-14)
muskullı : kaslı (255-13)
mustakil : bağımsız (179-2)
muvafakiyet : başarı (239-16)
muzey : müze (263-19)
muzka : musiki
müçe : organ
münasip : uygun (179-2)
müstakil : bağımsız, özerk

N

nasıl : nasıl, ne gibi, ne, kaçınıcı, hangi (277-23)
nazar : bakış, görüş, nazar
nevbetçi : nöbetçi
nevbet : sıra (303-13)
niayet : son (178-9)
nisbeten : nispetle, oranla
nizam : nizam , düzen; sıra; adet; usul; yol
nomay : bol (161-12)
norma : düstur, kaide, kural, kanun
numayış etil- : 1-gösterilmek
numune : örnek

O

ocapçe : öğretmen (217-6)
ocak : aile (215-1)
okelen- : öfkelenmek (193-7)
ola bile : vallahi billahi (217-19)
olar : onlar
olğan : her şey; olan
olğanı-olacağı : olan (225-15)
operatsiya : ameliyat (180-20)
osal : kötü (223-20)
oşat- : kaplamak, benzetmek, kabul etmek, teslim almak

otmek : ekmek (175-2)
otpuska : izin (123-9)
oturak : oturak; oturma
oturğuç : sıra; peyke; bank
oy : düşünce, fikir
oyçan : bir konuyu etraflıca düşünme, enikonu , dikkatlice (165-6) ,düşünceli (269-13)
oylan- : düşünmek
oyna- : ortaya çıkmak (275-22)
ozğar- : 1-uğurlamak 2-götürmek (167-8)

Ö

örsele- : özenmeden davranmak, hareket etmek
öskün : (uzun) boylu
ös- : büyümek (205-10), bitmek; artmak, genişlemek ,ilerlemek, gelişmek
ötker- : 1-uğurlamak 2-düzenlemek (369-4)
özen : nehir (161-11)

P

pakıl : aksi
panca : pençe (187-11)
papiros : pipo (155-4)
papka : dosya
parça kesek : parça parça (269-21)
partiya : parti (177-19)
patta-satta : bazen, kimi zaman
paytaht : başkent (157-19)
peç : soba (30-6,14)
peçat : mühür
pek : pek, çok
pensiya : emekli
pervane : kelebek (191-1)
pervasız : çekinmez, sakinmaz, korkusuz
peşkir : havlu (251-17)
peyda ol- : ortaya çıkmak
pıs- : sinmek (237-17)
pışıl-da- : fısıldamak
pıtraklı : karmaşık (171-15)
pionino : piyano (169-11)
pişkin : olgun,yetişkin
pivöhane : birahane (259-14)
plan mucibi : plan dahili (37-19)
plastinka : plak
plaşç : pardösü
pol : taban, yer, zemin
pomidor : domates
posölok : kasaba

potik : potin, papu
pörtlfel : cüzdan (169-7)
protsent : yüzde
pul : para (118-13)

R

raatsızlan- : rahatsızlanmak, hastalanmak
rAle : sıra (okul sırası) (217-9)
raskladuška : yatak
rastketir- : rast getirmek
rayon : ile
respublika : devlet (369-6)
ruka : tükenmez kalem (169-1)

S

saba : sabah
sabık : eski
sağın- : 1-canı sıkılmak2-özlemek (167-14), (171-4)
sağınuv : hasret (361-1)
sağlıklaş- : vedalaşmak (169-20)
sakın- : çekinmek (133-11)
sakinle- : yavaşlamak (169-18)
salfetka : peçete
sahlıklık : neşesizlik (269-13), (163-1)
salkın : soğuk,serin
salmaklı : güçlü (217-18)
samay : şakak
samolöt : uçak (17-1)
santıra : kareli (217-7)
sasık : koku (123-4)
sav : sağ
savhoz : çiftlik (9-12,22; 10-13; 84-8; 187-2)
say : sığ
say- : saymak (178-4)
sayıdan : gerçekten
sayıl- : hesaplaşmak, sayılmak, itibar etmek
sayın (I) : sayı
sayın (II) : sonra (175-21)
selbi : selvi; kavak
semere : semere, sonuç, meyve, etki
sesken- : silkinmek(173-3)
sıdır- : hayvanı yüziip iç organlarını çıkarmak; ayırmak, sökmek
sıklet : acelecilik
sılan- : 1-ıslanmak, su içinde kalmak 2-su geçirmek, su almak
sılav : badanalama, kireçleme, sıvama
sımarış : sipariş, ısmarlama, istek, talep, dilekçe

sındırma : kırma (191-16)
sın- : kırılmak (182-2)
sıt- : asmak (229-10)
sıtu : sıkma
sıy-la- : ikram etmek, ziyafet çekmek
sızgır- : ıslık çalmak
sızık : 1-çizik, çizgi, hat 2-dolap
sirop : şurup, koyu şerbet
siy-pa- : sıvazlamak (167-20), okşamak (179-15)
sodda : saf (118-13)
sokul- : girmek ,dalmak, karışmak (işe), sokmak (el)
somurdan- : homurdanmak, somurdanmak, kendi kendine söylenmek
soj : sonra
soraştır- : soruşturmak (191-14)
soy : soy, kuşak, nesi; cins, sınıf, tür; görünüş (161-1), hal
sozul- : uzanmak, sünmek, esnekliğini kaybetmek.
söz kat- : laf atmak (273-8)
spirt : alkol (131-23)
SSSR Yukarı Soveti : SSCB Yüksek Sovyeti (163-2)
stakan : bardak
stangacı : halterci (129-8)
stantsiya : meydan
stipendiya : burs
stol : masa
student : öğrenci
subet : sohbet
suklan- : imrenmek, gıpta etmek, kıskanmak
sumka : çanta (167-7)
suv : su
suvsa- : susamak
suvuk : soğuk
sümsük : saf, bön
süyek : kemik

Ş

şahmat : satranç (265-14)
şamek : maymun (129-15)
şampanskoe : şampanya (237-15)
şakıl-da- : alaylamak
şarait : 1-şart (371-21) 2-şart, ortam, hava, vaziyet.
şar : küre (235-15)
şaşmala- : şaşırmak, şaşkına dönmek, sersemlemek, ağzı açık kalmak, kaybolmak
şatırdav : çatırdama (182-3)
şaylı : sevimli (227-12)
şeer : şehir
şeksi : şahsi (171-15)

şey : şey, nesne, eşya, eser
şibala- : vurmak (133-12)
şınşıl- : sızlanmak (231-7)
şişel- : bkz. şişeymek
şişey- : 1-şişmek 2-küsmek, alınmak 3-gücenmek, kabarmak
şiş- : şişmek, kabarmak, şişmanlamak, tombullaşmak
şkaf : dolap
şlyapa : şapka (173-21)
şokalad : çikolata (169-2)
şorbacı : sahip, patron, efendi
ştan : pantolon
şübelen- : şüphelenmek, işkillenmek, vesveselenmek, kuşkulanmak

T

taacip : hayret (287-13)
taaciplen- : şaşırarak, meraklanmak
tabak : tepsi (263-7)
tabi ol- : baş eğ- (177-8)
taksim : 1-bölme, bölüşme 2-halk ezgisi
taksimât : bölünme, bölüşülme, dağıtım, dağıtma
talâp : talep, dilek, istek, istem
talaş : talaş, egirti
talaş- : dalaşmak, birbirini yemek
talda : gölge (237-2)
talık : ılık, sıcak (203-3)
taliy : kader (163-11)
tamçı : damla
tamır : kök (153-16)
tan : gün ağarması, şafak
tan at- : gün ağarması, şafak
tanets : tenis
tanı- : bulmak (178-17)
tanış : tanıdık
tap : dosdoğru (73-11)
tapa : tıpa (237-16)
tap- : bulmak
tapta- : kavramak (173-15)
takatlı : güçlü (123-21)
tar : dar
tarsık- : zahmet çekmek, yük altında kalmak
tart- : çekmek (177-9), döşemek, uzatmak
tasırdı : takırtı (239-20)
taşlau : 1-atmak 2-boşuna 3-iskonto 4-terk etmek
taayanç : dayanak (133-11)
taayak : dayak, çomak, sopa, değnek
taayğan : sapan (199-9)

tayin : 1-bağlama 2-tayin, atama 3-görev, tayin olunmak, görevlendirilmek
tedbir : önlem, tedbir, faaliyet
teessüf ki : ne yazık ki (157-15)
tegiz : düz, düzgün, doğru
tehnikan : tehlike
tehnikum : teknik okul (159-11)
tekmille- : tamamlamak (159-9)
tekyaran : biraz (303-11)
telefon trubkası : ahize
temaşacı : izleyici (219-7)
temin et- : donatmak (165-20)
tenbiye : talimat (179-8)
tendürist : sağlam, sert, çetin, dinç, canlı
teneffüs : ara
teneştir- : bir tutmak (199-1), karşılaştırmak (267-13)
tepeleş- : tepişmek (135-10)
tepren- : kımıldamak, dalgalanmak, sallanmak
terek : ağaç, odun
teren : 1-derin 2-geç
tertipsiz : hazırlıksız (239-20)
teşker- : kontrol etmek, denetlemek
teşkil : 1-oluşma, meydana gelme
teşkiyatlandırıl- : düzenlenmek
tınç : 1-sakin (123-2) 2-sessiz (153-20)
tınçlandır- : susturmak (237-19)
tınçlandırma : rahatlatma (273-5)
tınış : nefes almak (295-16)
tın- : durmak (159-8)
tıpış- : çalışmak (173-1)
tırış- : çalışmak, uğraşmak, çabalamak
tış : dışarı
tikil- : bakmak (163-17)
tikle- : 1-dikmek, oturmak 2-koymak, yükselmek 3-sağlamak (367-2)
til : dil (217-6)
tireme : dayanak, destek, dayak
tiyiş : gerek
tiymek : değmek, dokunmak, ilişmek
tiyü : değmek, dokunma, ilişmek, temas (dokunmak)
tizimli boüncak : dizilmiş boncuk (205-19)
toban : sap, saman
tola : tuğla
tolmak : dolmak
toluk- : taşmak (279-8)
tolüsinen : tamamıyla (217-3)
tomalak : yuvarlak, tumbul
ton : kürk, gocuk

topaç : helva (175-5)
topar : yığın, küme
topar topar : grup grup (237-1)
toplaşuv : 1-toplantı 2-meclis
tokta- : durmak
tort : pasta
tosat tosata : 1-zaman zaman 2-ara ara (365-3), bazen
toy : düğün
tögerek : 1-daire, halka, çember 2-grup (219-11), topluluk
tögereklen- : yuvarlaklaşmak, değirmilenmek
tök- : dökmek, akıtmak, doymak
töpe : yukarı (239-15)
tör : 1-saygın bir yer, muteber yer 2-cins, çeşit, familya, nevi, tür 3-protokol (369-4)
tsement : çimento (179-20)
tur- : kalkmak, çıkmak, durmak
turmuş : hayat, yaşantı (199-16)
tustavuk : tavuskuşu (287-18)
tutan- : yaşamak
tuttur- : tutuşturmak (167-3)
tüb : 1-alt, aşağı, dip 2-nihayet, son 3- önüne (169-8)
tükyan : dükkan
tünevin : dün
tüs : renk (161-7)
tüş- : yerleşmek (163-5)
tüte- : 1-tütmek 2-yükselmek

U

ufan- : ufalanmak (182-2)
umumen : genellikle, genelde
umumiy : genel (254-20)
umutsiz : ansızın, beklenmedik bir sırada, ani olarak
universal : evrensel
urba : elbise ,giyecek
ur- : vurmak (65-10)
urun- : başlamak (165-11)
uyat- : uyandırmak (297-8)
uyken : 1-büyük, yaşlı 2-üst, başkan
uzül- : koparılmak (161-5)

Ü

ümruk : yumruk (169-11)
ür : 1-üst 2-yokuş
üre- : ulumak (123-5)
ür- : korkmak, ürkmek, yılmak
üvun- : yıkandı (171-5) , uzanmak (167-6)
üz : kendi

üz- : koparmak, ayırmak, bölmek
üzünü çevir- : vazgeçmek (221-11)

V

vakia : 1-hadise, vaka 2-olay (367-5)
vilka : çatal (239-20)

Y

yalmız : tek (205-10)
yalpak : düz, yassı
yaltıra- : ışıldamak, parıldamak (65-13)
yan : yan, taraf, yön, cihet, yaka, yüz, kenar, böğür
yanışa : yanında, yanı başında, bitişik
yangıra- : yükselmek (237-11)
yangırau : sedalı
yanıp kuy- : tecrübe etmek (145-6)
yanıklan- : heyecanlanmak (127-17)
yağı : yeni
yapalak : yapalak (227-4)
yapalak-yapalak : lapa lapa (201-17)
yapıl- : kapanmak (157-7)
yapınca : pelerin (225-14)
yak : yan, taraf, yön, cihet, yaka, yüz, kenar
yara- : fenalaşmak (135-16)
yaraşıklı : zarif (263-14)
yaraştır- : bezemek, süslemek, tezyin etmek
yarı gece : gece yarısı
yarık : ışık (65-13)
yarıklat- : aydınlatmak (65-13)
yarmalık : fuar (157-12)
yasa- : yapmak, etmek, imal etmek
yaş : genç
yavlık : başörtüsü (141-10)
yazıksın- : acımak, merhamet etmek
yazıksınuv : acıma, merhamet etme
yeksan et- : yerle bir etmek (178-10)
yekünle- : hesaplamak (201-13)
yekyane : yegane
yen : kol (yen)
yengil : 1-hafif, kolay 2-bereketli (151-2)
yek : tek
yek ise : yoksa (131-6)
yırcı : şarkıcı (219-7)
yiber- : bırakmak (65-9)
yol al- : gitmek (303-18)
yolak : şerit, çizgi, mıntıka, sıra (dizi)

yolakla- : çizgi çekmek
yolbaşçılık : önderlik (263-6)

Z

zal : salon
zarur : gerekli, ihtiyaç
zıkarla- : sıkıştırmak (213-15)
zil tut- : eşlik etmek (219-12)
zinetle- : süslemek, donatmak
ziyade : fazla, ziyade
ziyalı : akıllı (123-8)
züv : kaç (259-5)

KIRIL HARFLI ORIGINAL METIN

1

Буюк автобус, саллана берип, шеэр кенарындаки автостанция мейданына кирген сонъ, теренден нефес алгъан киби, пышылдап токътады. Бутюн кунъ ёл азабындан эзиетленген ёлджулар тышкъа-темиз авагъа чыкъмагъа даврандылар. Сачларны чыбалтыджы ель эс-мекте. Ёлджулар автобустан насыл ашыкъчанлыкънен, чабикликнен тюшкен олсалар, шеэрчик ичине де ойле тез синъип кеттилер. Ялынъыз энъ сонъунда тюшкен йигит ашыкъмады.. О къайсы тарафкъа кетеджегини бильмей, мусафир. Бу шеэрге келюви биринджи. Эвлернинъ устюне акъшам къаранлыгъы энди.

Ёлджу къаверенкли мешин чемоданыны яваштан ерге къойды. Кольмегининъ якъасыны тюзетти, штанынынъ балакъларыны къакъты. Далгъалы сачларыны тюзете- тюзете къаршыдаки кассанынъ янына барды. Башыны эгильтип, кассир къадынгъа мураджаат этти.

- Афу, этинъиз, манъа шеэр мусафирханесини кось-терип оламазсынъызмы?

Къадын йигитни башындан аягъынадже буюк меракънен сюзип чыкъты. Тар балакълы штанына, индже бурунлы, йылтыравукъ аякъкъапларына бир даа дикъкъатнен бакъып:

- Демек, бизим шеэрде мусафирсинъиз...
- Шимдилик мусафирим, къабул этсенъиз...

Йигит сёзюнинъ сонъуна чыкъып оламады. Къадын кулюмсиреди, незакетнен:

- Баш устюнде еримиз бар. Мадам ки, бизим шеэр-чигимизни сайлагъансынъыз...

Йигит кулюмсиреди :

- Институтны янъы битирген мутехассыс ер сайламай, аксиндже оны сайлайлар.

Къадын хошнут алда индже къашларыны котерди.

- Демек, мусафиримиз ич бир тюрлю зорлукълардан къоркъмай, аксиндже, оны севе, ойлеми?

- Мында зорлукълардан башкъа шей ёкъ демек истейсинъизми?

- Мен ойле демек истемейим. Лякин, эр алда, мында янъы_ адамсынъыз, ана-баба, дост-эш...

Йигит онъа джиддий бакъты.

- Зорлукъларны кимсе севмесе керек. Лякин ондан къоркъмагъа шей ёкъ. Таныш ве досткъа кельгенде, эн- ди сизинънен таныш олдыкъ. Демек,энди мында таныш пейда эттим. Дост меселесине кельгенде, эр ердеолгъаны киби, мында да эйи адамлар феналарына нис- бетен чокътырлар, шуларнынъ арасындан мен озюме янъы достлар тапа билем.

Къадын акъшам устю ишнинъ олмагъанынданмы, ёкъса мусафир йигитнен меракълангъанынданмы, лафазанлыккъа тутунгъан эди. Лякин, ёлджу йигитнинъ сёзлери,оны бирден токътатты. О, джиддий алында, еринден турды. Одачыкнынъ къапысыны ачып чыкъты. Къыркъ беш-элли яшларында, толу мучели, къансыджакъ къадын. Лякин бу толулыкъ онынъ дюльбер къыяфетине ич де кедер этмей, аксиндже онъа тендюристлик, тазелик багъышламакъта. Бунынъ себеби, озюнинъ яшына, мучесине коре кийинювинде олса керек.

Йигитнен ян-янаша тургъан къадын элини сагъ тарафкъа узатты:

- Автобус анавы, адамлар топланып тургъан ерчикте токътай. О учюндки кере токътагъанда, тюшерсинъиз. Мусафирхашемиз меркезий ёлнынъ кенарчыгъында ...

Йигит онъа тешеккюр айтып, ёлуна ашыкъты. Къадыннын айткъаны догъру экен, мусафирханенинъ алдында тюшти.

Бина эскидже ве бир къатлы олып, ичи темиз, серин эди. Къапынынъ къаршысында агъач больме ичиндеки сарышын къадын бир кишинен давалашмакъта:

- Мен сизге анълатып айттым беллейим, эркеклер ичюн бир ер тапа билем. Лякин къызынъызгъа ёкъ, озю де баланен...

- Меселе къызымны ерлештирювде даа. Мен мына бу ерде, къапы арасында да геджелей билем. - Адам манълайынынъ терини сюртти. Къадынгъа бир шей яп, къардашым, деген ялварыджы черенен бакъты. Онынъ вазиети невбетчи къадынгъа тесир этмей къалмады. Къадын дудакъларыны сыкъып бир ан ойланып турды. Сонъ башыны саллады.

- Сизинъ бу ерде ятманъызнен вазиет денъишир беллейсинъизми, эмдже? - деди яваштан.

О, бойле десе де, козьлеринден не япмакъ кереклиги акъкъында тюшюнгени корюнил тура эди. Еринден турды.

- Шимди келирим,-деп узун коридор бойлап къайдаларгъадыр гъайып олып кетти. Бу арада къапыдан, къучагъында къарарнен бир яшында баласы олгъан, яш бир къадын кирип кельди. Къарт оны корьгенинен тынчландырыджы давушнен:

- Бир шейлер оладжакъкъа бенъзей, раатланырсынъыз, балам,- деди.

Чокъ кечмеден къадын келип, оларнынъ экисини де озюнен берабер алып кетти. Мусафир йигитке оны багъы беклемек керек олды. Къадын къайтып келип больмеге киргени киби, йигит онынъ алдына озюнинъ пас- портыны къойды :

- Демки бир ерге мени...

Къадын онъа тааджипленип бакъты:

- Сиз насыл ер акъкъында айтасынъыз?

- Къарткъа ишандыргъан еринъиз акъкъында айтам,- деди йигит чокъ ойланып отурмай.

Къадын бирден шакъылдап кульди. Лякин онынъ даушы ёргъун эди. Сонъра джиддийлешти:

- Бугунъ бу мусафирханеге бир шей олды. Арды узюльмей келеберелер. Зар-зорнен бирини ерлештир сенъ къапыдан дигерлери кирелер. Ойле вакъытлар ола адам тапалмайсынъ...

Баягъы беклеген сонъ йигитке де ер тапылды. Эки кишилик одагъа учюнджиси оларакъ кирди. Яни ода-нынъ ортасына раскладушка къойылды.

Йигит одагъа киргенде дивар тюбюндеки кроватта-ки адам энди чокътан татлы юкъуда эди. Онынъ яткъа-нына бакъкъанда яш йигитке бенъзей. Узун кевдеси без чаршафнен ортюли. Юзю ве башы ястыкъ астында. Тегиз ве сербест нефес алмакъта. Экинджи кровать бош, са-ибининъ киргенине даа чокъ вакъыт олмаса керек, кенъ омузларынен пенджеренинъ ярысыны къапаткъан, тыш-къа бакъып турмакъта. Одагъа адам киргенинен чевирильди, йигитнинъ селямыны алды. Сускъан алда онынъ арекетлерине бакъып турды. Йигит раскладушканы ер-лештирген сонъ онынъ устюне отурды. Киши онъа тааджипленип бакъты :

- Сиз мында, бунынъ узеринде юкълайджакъсынъызмы?
- деди къаба гуръ сеснен.

- Бугунъ раатлыкъ куню олгъанындан мусафир чокъ экен. Буны да невбетчи къадыннынъ къайгъырувы-нен таптыкъ. -Сонъ хошнут алда кулюмсиреди... - Са-быкъ студентке бойле ерде ятмакъ не олсун?..

- Догъру айтасынъыз, къардашым, яшлыкъкъа етер шей ёкъ. Мен сизинъ яшынъызда экенде таш устюнде биле пуф тёшекте яткъан киби юкълай эдим. Лякин шимди...

Йигит онъа меракънен бакъты. Мазаллы адам. Яшы энди алтмышны кечкен. Сийреклешкен чал сачлары машинканен къыркъылгъан. Кенъ манълайы

терен чызыкларнен ёлакълангъан. Бурны буюкче ве бираз да ялпакъча. Къаверенкли козьлери адамгъа меракънен бакъалар. Кевдеси услубсыз, омузлары кенъ. Къарыны белъ кемигине япышкъан киби корюне. Лякин къамбураймагъан. Устюндеки бираз бурюшик биджагъы омузларындан тарджа киби корюне, ашагъыдан исе бол. Штанынынъ балакълары олдыкъча кенъ. Аякълары буюк. Къыркъ дёртювджи, Я да ондан да буюк олса керек. Оларнынъ экиси де баш пармакъларынынъ янашасындан къабарып чыкъкъанлар. Бугъумларында илле олгъаны бир кереден козьге чарпа. Эллери де ойле: билеклери къалын суекли. Пармакълары лампа шишесининъ уджуны анъдыралар. Бедени бакъыр тюсте. Онъа бакъкъанда, истер-истемез, бу киши омюрлик демирджи-ликнен огърашса керек, деп ойлайсынъ. Бутюн мучеси сагълам ве къавий.

Яваш-яваш сабырнен, ич бир шейден сакъынмадан, гуръ давушнен лакъырды эте. Саде адам. Йигитке урметнен бакъкъаны, козьлеринден корюнип тура. О гъает хошнут. Меркезден къайта экен. Анда, совхозларына, янъы памукътымар машиналары алмакъ ичюн баргъан. Алгъан, эм машиналарны пек бегенген.

- Сиз о машиналарны корьсенъиз шашарсынъыз, - деди къуванчлы сеснен. Сонъ бирден токътады. Отургъан еринден бир къыбырданып алды:

- Багъышланъыз, къардашым, меним анълагъаныма коре сиз де бир адий йигит дегильеинъиз. Бу ишлер бОюнджа бир мутехассыс олып да мени кулюп отурманъыз. - О шакъылдап кульди. Кулькюси де самимий ве кучлю эди. Йигитке къолуны узатты:

- Таныш олайкъ, къардашым, - меним адым Асан. Манъа курешчи Асан дей эдилер. Бир вакъытлары бешалты намлы курешчини йыкъмагъандже куреш мейданындан чыкъмай эдим... Шимди, мында шеэрге якъын совхозда, трактор ишинде чалышам. Яни насыл иш керек олса оны япмагъа тырышамыз. Тракторджылыкъ-

мы, машина айдавджылыкъмы, механизаторлыкъмы, эписи бир мотор дегильми? Бу меним огълум,- О, мемнюн алда, янашадаки кроваткъа бакъты.- ОЗюмизде инженер вазифесинде чалыша. Машиналарнынъ копчегине бакъкъанда юрегинде не олгъаныны анълай. О да сизге бенъзей, сагълам, джесюр, акъыллы. Дейджегим, багъышлангъыз, адынгъыз не эди шу, къардашым?

- Нусрет. Османов Нусрет...

Асан агъанынъ юзюни сакин севинч тебессюми айдынлатты:

- Янъылмагъаным, мен де ойле, бизим халкътандырсынгъыз, деп ойлагъан эдим. Даа шимди сабыкъ студентим, деген эдингъыз, демек, мында мусафирсингъыз...

Нусрет онынъ сёзюни тасдыкъ этер киби башыны саллады. Асан агъа озь сёзюни девам этти:

- Чалышмагъа кетесингъыз, ойлеми? Лякин, къайда?

Тесадюф олып бизге Тюшсенгъыз де... анги институтны битирдингъыз, огълум?

О Нусретке меракънен бакъты.

- Мытлакъ сизинъ совхозгъа олмаса да, эр алда къомшунгъыз оладжакъым. Мен институттан мында, шу шеэрчикке ёлланылдым. Самаркъанд девлет кооператив институтыны битирдим. Зенаатым - малшнас...

- Малшнас? Алышверишчи... Кишининъ чырайы бозулды. къалын къашлары тююмленип, козьлери устуне саркътылар. Бурны даа да буюклешкен киби олды. Дудакълары къыбырдадылар.

- Ана-бабалар къайда бакълалар,- деди ачув толу къаба сеснен. Сонъ озь-озюнен лакъырды эткен киби сёзюни девам этти. - Бутюн вуджуды, бедени Такъатнен, кучьнен толып ташкъан бир йигит олып, бештакъта артына кечип къадын урбасы: кольмеги, доны сатаджакъ... Буны къызлар да япар эдилер. Эм бинъ кере гузель...

Онынъ даушындаки ачувгъа нефрет, даа сонъра языкъсынув аляметлери къатылдылар.

- Қимерде буюк шеэрлерге барам. Анда чешит сой трактор, машина, базыларында самолёт япыджы заводлар чалышалар. Ишнинъ агъыр олгъанына бакъмадан бу ерлерде къадынлар, назик-назик къызлар ишлейлер. Шашып къаласынъ. Оларнынъ янына барып, не ичюн бойле ишнен мешгъульсинъиз, деп сорагъан вакътым да олды. Олар тааджилендилер. Сонъ первасыз алда, техниканы севем, дед джевапландылар. Бойле къызларнынъ ирадеси эркеклернинъкинден де кучлю ола. Кене шу шеэр ичинде долансанъ бештакъталар артында конфет, пряник, торт сатып отургъан сагълам, яш йигитлерге къырджыман адамларгъа расткелесинъ. Я бойлелерине не демек мумкюн?

Адий бир эмекчи койлюге, зенааты бу къадар терс корюнеджегини, акъылына биле кетирмеген Нусрет къолайсызланды. Асан агъагъа о къадын урбасы, я да конфет, торт сатыджы адий бир тюкянджы дегиль, бу шеэр эалисининъ дюльбер ве медениетли кийинмеси ичюн джиддий ишлер япабиледжек мутехассыс олгъаныны айтып анълатмакъ истеди. Лякин Асан агъа шимди оны эп бир динълемеЙджегини дуоуп, сусты. Агъызыны биле ачмады.

Бунынънен, мусафирханенинъ кучюк одачыгъыида, эки адамнынъ арасында хошнутлыкъ ве меракънен башлангъан субет эки гонъюльге кедер быракъкъан алда кесильди.

Асан агъа омузлары устуне быджагъыны алып, Йигитке ачувлангъаныны бильдирмеге биле истемеген киби первасыз корюниште азбаргъа чыкъты. Нусрет исечар-чабик союнды, раскладушка узерине созулды. Устюндеки чаршафыны омузларынадже котерди. Гуя, эпкини спортчыны анъдыргъан, Дюльбер, сагълам кевдесини Асан агъадан гизлемекте эди. Асан агъанен олгъан субет Нусретнинъ хаялыны узакъкъа алып кетти. Затен бу институткъа кирмек онынъ акъылына биле кельмеген эди. Онынъды сыныфны битиргенде Нусрет

энди йигирми-йигирми бир яшларындаки йигит эди. О, эльбетте, сыныфларында янъгъыз дегиль эди. Он еДИ-он секиз яшындаки къызлар ве огъланларнен берабер йигирми бир-йигирми беш яшындаки къызлар ве ОГЪЛАН-лар да окъуй эдилер. ОларНЫНЪ сыныфына «джыйма комаНда» дей тургъанлар. Дженктен сонъки йылларда Чокъ ерлерде бойле олгъан эди.

Нусретлер О вакъыт Койде яшай эдилер. Элине ПишКИНЛик аттестатыны алгъаны киби паспорт ве дигер документлер артындан чапкъалады. Лякин ОЗЪ вакътында ёлгъа чыкъмакънынъ имкяны олмады. Институткъа Документлерини достунен ёллады Озю исе Самаркъандкъа имтианлар башланаджакъ куннинъ сабасына барып чыкъты. Онынъ институткъа КИРЮВ талийини шу досту чезген эди. Онъа вазиетни денъиштирмек МУМКЮН Олмады. Не чаре? Нусрет ТЮШЮНДИ, ташынды. АХЫР-СОНЪУ бу институтта имтиан тутмакъ, бильги даиресини сынап бакъмакъ истеди. Пакъыл киби, бутюн имтиАНлардан яхшы ве аля ишаретлери алды. Бойлеликнен, август айынынъ сонъларында эвлерине медицина дегиль де, Самаркъанд кооператив институтынынъ студенти оларакъ къайтып кельди. Несиль-эджады коръмеген ве бильмеген ИНСТИТУТ...

Эвлерине кельгенде бабасы иште, анасы исе эвде, сет УСТЮнде отурмакъта эди. Огълууны корип пек къуванды. Чапып-чапкъалап онъа софра КЪОЙДЫ. Озю де огълунынъ янындан кечип отурды. Онъа асрет толу КОЗЪлеринен бакъты. Ал-хатирини, савлугъыны текрар-текрар сорады. Ананынъ къуванчнен толу юреги СЫКЪ-СЫКЪ урмакъта эди.

Анги ана ОЗЪ эвлядынынъ бахтлы олгъаныны коръмеге авес этмез?!

ЛЯКИН Нусретнинъ озю истеген институткъа дегиль де башкъасына киргенини эшиткенде бир кереден сусып къалды. Онынъ башында насыл фикирлер ДОлангъаныНЫ, юрегинде нелер олып кечкенини чересинден

бильмек зор эди. Эр алда огълуна ачувланмагъаны сезиле эди. О, бойле алында баягъы вакъыткъадже отурды, сонъ огълуна бакъып зорнен олса да кулюмсиреди. Узанып онынъ сачларыны сийпады:

- Вазиетни анълайым, огълум, эр алда бу институткъа кирмек де къолайлыкънен олмагъандыр. Сен яш бала дегильсинъ, не япмакъ керек олгъаныны ве не япылгъаныны озюнь де биледирсинъ,- деди яваштан.

Акъшам иштен къайткъан бабасы азбар къапыдан къуванчнен кирди. Нусретнинъ институткъа киргенини эшиткен. Чюнки бойле хабер тез даркъай, илле де десень кой ерлеринде.

- Меним огълум бабасынынъ ишанчыны эр вакъыт акълар, - деди о. - Қъафанъ тобаннен дегиль де, акъылнен толу олса бир вакъыт ёл ичинде къалмазсынъ...

Иш урбаларыны авуштырып чыкъты. Гонълю хошнут алда:

- Демек, ишлер бойле. Баба зенааты - дюльгерликке нокъта къойдым. Бугуньден итибарен озюм севген зенаатны - хирурглыкъ илимини менимсемеге бельсендим, десе... Мадам ки, огълумыз ойле япмагъа къарар берген, бугуньден сонъ мен де онъа озь разылыгъымны бильдирем. Барсын, онынъ истеги ерине кельсин. О да джесюрликни, йигитликни талап эткен хызмет. Эшитесинъми, анасы? - о бойнупы созып, азбар ичинде насылдыр бир ишнен мешгъуль олгъан къадынына къычырды. Нусретнинъ анасы Шемсие апте бир шей айтмады. Озюнинъ ишини бакъа берди.

- Ойле де олмады, баба,- деди Нусрет джесаретсиз сеснен. -Эшитмединъизми, мен медицина дегиль, кооператив институтына кирдим.

Баба огълунунъ не дегенини бирден анълап оламады.

- Анълат манъа, о насыл институт, сен андан ким олып чыкъаджакъсынъ?

- Малшнаслыкъ факультетине кирдим,- деди Нус-

рет. Лякин онынъ там манасыны даа озю де анъламай эди.

Баба, къор устуне баскъан киби, бирден еринден сычрап турды, багъырып башлады:

- Алышвериш...ЗЕНГИНЛИК, локъата пара къазанмакъ пешине ТЮШТИМ десе... Ташны сыкъса сувуны Чыкъармагъа къадыр ЙИГИТ, ТЮКЯНДЖЫ оладжакъ эмиш. Меним огълум акъылыны алдыргъан, чылдыргъан демек мумкюн. Хурназлыкъкъа огренмек ИЧЮН ОН беш йыл ОКЪУЙДжакъ.

- Баба, инсанны зенааты бозамы ёкъса, сиз бу саада чалышкъанларнынъ эписи хурназ беллейсинъизми?!

- Беллемейим, ойлелер. Эйи адам О ишке бурнуны сокъмаз. Сен несиль-эджадамызнынъ адына леке тюшюреджексинъ,- о эп къызды, къызгъан сайын даа зияде багъырды.

Нусретке артыкъ онынъ янында отурмакъ мумкюн дегиль эди. Кетмеге, бабасынынъ козю огюнден гъайып олмагъа тырышты.

Нусрет о заман озюни уджсыз-буджакъсыз дерья ичинде, онынъ къасыргъалы далгъаларЫ арасында ис ЭТТИ. Дерсинъ къыбырданды геми авдарыладжакъ, далгъалар ИЧИНДЕ гъаркъ оладжакъ.

Шимди де, бираз эвельси, Асан агъанен ОЛЫП кечкен къыскъа субеттен сонъ ЙИГИТНИНЪ юрегини насылдыр бир ГОНЪЮЛЬ ХОшНУТСЫЗЛЫГЪЫ эзген киби ОЛДЫ. ЛЯКИН о тез кечип кетти, чюнки Нусрет ШИМДИ озюнинъ КИМ, насыл мутехассыс олгъаныны яхшы биле. Эр насыл далгъалар ИЧИНЕ тюшсе де, онъа хавфлы Олмайджакъ киби дуюла.

Яш мутехассыс, Асан агъанынъ айткъанларыны дегиль, мында о насыл адамларнен корюшеджеги, ишлейджеги акъкъында ойланды. Тюшюнджелери кеткете чаталландылар. Улькюн чыракъ ярыгъында, терен ойлар ичинде козь къапакълары яваш-яваш юмулгъаныны дуймай къалды.

* * *

Нусрет Юкбудан кеч уянды. Козьлерини ачкьанынен элиндеки саатине бакъты. Секиз олмакъта. Бираз вакъыт эвде булунувым маНъа озь тесирини косътерген. Студентлик адетимни терк эткеним, деп ойланды. ЧЮНКИ студентлик ЙыллаРЫ девамында бир дефа биле саба едини кечирип тургъаныНЫ хатырлап оламай. Эвлеринде юкълэды. Бунъа эльбет, анасы себепчи Ола эди. Саба ачылгъаны киби Нусрет яткъан одада чибин биле учуртмай эди. Бабасы онъа Эришмек ичЮН эрте тура ве балабан чапаны софагъа кирсетип: «Нусрет, огълум, етти Юкълэгъанынь, тур бираз къартоп чапала», деп яваштан кычыра эди. Бу вакъыт анасы еТИШИП келип, «Тийме балагъа ич Олмадым беш-алты кунь раат Юкълэсын. О къадар окъувдан, имтианлардан сонъ... Эрте турмагъа еТИШТИРИР», - деп Осман аГъаны андан кЪУвып чыкъара эди. Ах, аналар, аналар...

Йигит тез-тез кийинмек ичюн скемле УСТЮндеки урбаларына узанды. Оларнынъ арасындан бир кягъыт тЮШТИ. Не ОлгъаныНЫ бир кереден аньламады. Алып ОкбУДЫ:

«Бабамнынъ сизге япкъан Къабалыгъы ичЮН афу этинъиз. О бираз кызма табан, лякин ГОНЪЛЮ пак адам. ДЮнъяда эркеклерге теХникадан башкъа зенаатны ич де мунасиб коръмей. Мында ерлешсенъиз, бельки даа чокъ керелер КОРЮШИРМИЗ...

Сайгъынен
Асанов»

Нусрет янашадаки бош кроватларгъа бакъты, башыны саллап КУЛюмсиреди. Сонъра еринден туруп, шеэр тиджарет идаресине кетти.

Нусретке директорны чокъча беклемек керек ОЛДЫ. ЧЮНКИ о эрте кельген ЭДИ. ВАКЪЫТНЫ кечирмек иЧЮН идаренинь азбары ичинде доланды. Азбар о къадар БУЮК олмаса да, мында чалышкъан адам, къайдан не тапса оны кетирип отурткъан киби, ачкъан чичеклер чешитининь ады-эсабы ёкъ эди. Эр ер темиз-пак, джыйышыныкълы ве ДЮльбер.

Йигит къайтып кельгенде директор энди озь еринде эди. Секретары машинкасыны чыкъылдата берип нелердир язмакъта. Нусрет ондан мусааде сорап, одагъа кирди. УЗУН стол башында насылдыр документлерни тешкермекте ОЛгъан джиддий адам йигитни еринден турып, сыджакълыкънен къаршылап алды:

- Бизге ёллаНылгъан малшнаССынъыз, ойлеми? деди яваштан.- Хаберимиз бар, сонЪ яхшы-яхшы кельдинъизми?

- Қорьгенинъиз киби, узурынъыздам.

Директор хошнута алда онъа элини узатты:

- Айса таныш олайыкъ, Тахир Исматуллаевич...

- Нусрет Азаматович.

ДИРЕКТОР онъа къаршысындан отурмагъа ер КОСЪтерди. Нусрет бу заман мешин папкасындан къагъытлар чыкъарып, директоргъа узатты.

Тахир Исматуллаевич къагъытларны сабырнен, бирер-бирер козьден кечирди. О шимди бу алында къагъытларны бакъмакътан коре Нусретни насыл ишке тайин этмек керек олгъаны акъкъында ТЮШЮНген киби КОРЮне эди. Онынъ кичкене эллери, индже-узун пармакълары къаНСЫЗ Эдилер. Назик КОРЮНИшли, тегиз ЮЗЮНИНъ ренки де Ойле. Қозьлерининъ ТЮБЮ яры алкъа шекилинде торбаланып саркъкъан. Ашагъы бакъкъанда олар даа къабаргъан киби КОРЮнелер. Самайлары КУМЮШ киби бем-беязлар. ЛЯКИН сачлары гурь ве сиялар. ЯШЫ элини кечкенми, ёкъса даа онъа бармагъан-

мы, аНЪЛаМаКъ кЫЙын эди. «Хастаджан Киши олса керек...»деп ТЮШЮНДИ Нусрет. Директор козылерини КЯГЪЫТлардан аЛЫП Нусретке бакъты :

- ЯХШЫ, къардашым, шимдилик бизде уйкен малШНАС ОЛЫП чалышырсынъыз, сонъ бакъармыз. ЯпыладжаКъ ишлер чокъ,- деди джиддий давушнен. Сонъ акЪЫЛЫНА бир шей тюшкен киби бирден:

- Дуракъ меселенъиз насыл?..

Нусрет не дейджегини бильмеген адам киби,омузларыны КЪЫсты :

- Акъшам мусафирханеде яттым.

- Бизде бу меселе ойле агъыр дегиль. Лякин, догъРУСыны айткъанда, енгиль демек де олмаз.Бир къач йыллар эвель бу ерни бир къасаба демек МУМКЮН эди. ШИМди къуруджылыкъ иши яхшы кенишледи. Дюльбер шеэр мЕЙдангъа кельмекте. Истесенъиз шимдилик шу Янъы эвлердеки ятакъханелерден бирине ерлеше билесинъиз. Эки, Я да учь адамлыкъ одалар чокъ. Бир озюнъиз де яшай билесинъиз. Мында, якъын ерде, кучюк бир одаЧЫГЪЫМЫЗ бар, бираз къаранлыкъча. Булутлы КУНЪлерде ярыкъ якъмакъ керек ола...

Нусрет чокъ ТЮШЮНИП отурмады, шу одачыкъкъа бармагъа истегенини бильдирди. Эр шей анълашылгъан сонъ, директор секретарь къызнен БОЛЮК мудирини чавъыртты.

Арадан бир тыныш кечер кечмез одагъа гузель кийинген отуз беш-къыркъ яшларында киши кирди. Нусретнен башыны саллап селямлашТЫ. директорнынъ айткъанларыны диккъатнен динъледи. Сонъ еринден турып Нусретнен къол берип, таныш олды. Директоргъа:

- Меселе анълашылды, Тахир Исматуллаевич,-деди ресмий давушнен.- Мен бойле адамны чокътан беклей эдим. Озюнъизге малюм, болюгимиздекилернинъ деерлик эписи къадынлар. О миллетнен чалышмакъ къолай шей дегиль. Велядие де, тюневинден берли мысыр тавугъы киби къабарып юре, - сонъ сёзюни шакъа тарзын-

да девам ЭТТИ,-Зарары ёкъ, бурунунынъ тозуны бираз къакъсакъ ОЗЮне тез келир...

Тахир Исматуллаевич джиддий алда еринден турды:

- Олур-олмаз шейлер иЧЮН адамларнынъ ТОЗУНЫ къакъа бермекнинъ акъибети яхшы олып чыкъмаз. О фена къадын дегиль, аксиндже чалышмагъа севген хадим. Адамларнен чалышмагъа бильмек,керек, Аскъарджан,- деди.

ДИРЕКТОРНЫНЪ одасындан чыкъкъан сонъ, БОЛЮК му-дири тар коридор бойлап сёзсиз кетти. Дерсинъ янында кимсе ёкъ. Бираз ЮРИП, сол тарафкъа бурулгъан СОНЪ, ТОкътады. Нусретке дигер хадимлернен насыл мунасебет-те булунмакъ керек олгъаны акъкъында аНЪлатмагъа тырышты:

- Иште эр шей тертип-низамгъа багълы. БОЛЮГИМизде бу иШНИ ёлуна къойсакъ, къалгъаны къолай. Биз ЭНДИ эки эркек олдыкъ. Бу ишнинъ астындан чыкъармыз беллейим...

О къаршыдаки къапыны ачты, Нусретке ёл КОСЪтерди:

- Кирынъиз, Нусрет Азаматович аркъадаш,- деди.

Олар кениШ одагъа киргенде, стол башында ишнен Мешгъуль олгъан къадынлар башларыны котердиЛер...

- ТанЫш олунъыз, аркъадашлар,- деди БОЛЮК ,му-дири,- бу Османов Нусрет Азаматович, бугунъден итибарен БИЗИМ уйкен малшнасымыз, иш боюнджа насыл суаллеринъиз олса онъа мураджаат эте билесИНЪИЗ. Алий малюмаТЛЫ, озь ишини бильген ЙИГИТ... Алий малюмаТЛЫ, деген сёзге айрыджа аэнк берди. Бунынънен кимнинъдир, керГИН Юрек теллерине токъунмагъа иСТегени билине эди.

Нусрет къолайсызланды. Қъулакъларынадже къызарды.

О меним терджимеи аЛЫМНЫ ОЗюмден де ЯХшы биле, Гъалиба, Деп ойланды. Лякин бу шейлерге ЧОКъ эмиет бермеди. ЧЮНКИ йигит иЧЮН буларнынъ эмиети ёкъ эди.

Онынъ келювинен КИМНИНЪДИР бурун ТОЗУНЫ кьакъмакъ истегенлерини Нусрет бегенмеди. «Эгер О адамнынъ озъ вазифесини эда этмеге КУЧЮ-бильгиси етмесе буны Озю

де биледир. БИЛЬмесе темиз юрекнен анълатмакъ Лязим», - деп ойланды. БОЛЮК мудури нусретНИ БОЛЮКте чалышкъан малшнасларнен таныш ЭТТИ:

- Велядие Сейдаметова, О да СИЗИНЪ мутехассыслыгъынъыз БОЮнджа малшнас, -деп сагъ тарафтаКИ стол башында отургъан Дюльбер кьадынны косьтерди. Къадын КУЛюмсиреп башыНЫ саллады. ЛЯКИН ОНЫНЪ гонъюлюнде насылдыр бир хошнутсызлыкъ олгъаны, гизлесе де, бакъышындан КОРЮНИП тура эди. «Деми айтылгъан къары»- деп ойланды йигит. Онынъ ЯНашасында ОТУРГъан, БОЛЮК башы онъа тараф чевирилъгенде ады ве фамилиясыны ОЗЮ айтты:

- Сабохат Қаримова...

- О да малшнас,- деп Къошты онынъ сёзюне Аскъарали Аманович. Сонъра барып тёрдеки, буюк, йылтыравукъ язы столу башына кечип отурды. НусретКе де отурмагъа ер Қосьтерди. Яни Нусретнинъ столынен онынъки ян-янаша тура ЭДИлер.

Бу арада одагъа орта яшларында бир кьадын КИРДИ. Селям берир-бермез Аскъарали Амановичке шикъяетЛенип башлады:

- МалНЫ ТЮневин саба беклеген эдик, лякин бугунъ де уйле олаята, даа кимсенинъ кольгеси КОРюнмей,-ДЕДИ ачувнен.

Аскъарали Къадыннынъ айткъанларыны дикъкъатнен ДИНъледи.

- Эписини билем,- деди йымшакъ даВУшнен.- ЛЯКИН бу кересинде сизге мал берип оламадыкъ. Ойле япмакъ керек эди. Къадын элесленди:

- БОЙле олмасы мумкюн дегиль,Аскъарали Аманович, Меним планым акъкъында да ТЮШюнмек керексинъиз...

- Я ТЮШЮНмейип не япамыз, МЫнда бир шей акъ-

къында тюшюнмейлер, баш кутюп юрелер беллейсинъизми? Нефес алмагъа чарем ёкъ, гедже-куньдюзчапам. Лякин коресинъми акъибети насыл сёзлер эшитем?..

О насылдыр КЯГЪЫТларны къарыштырып башлады. Сонъ къадынъга бакъмай:

- Багъышланъыз, ШИМДИ меним вакъытым ёкъ, бугуньден итибарен ишинъиз олса бу йигитнен анълаша билесинъиз,- деди къадынъга Нусретни косътерип.-Бизим уйкен малшнасымыз, оны янъы тайни ЭТТИлер...

О аджеле суретте, бир ерге чагъыртылгъан адам киби, чыкъып кетти. Бойлеликнен, янъы шеэрде Нусретнинъ мусафирлиги битти. Шенъ студентлик девраны кечмишке чевирильди. Энди о иш башында. Бугуньден итибарен О КИМлергедир, кимлердир исе онъа керек ола-Джакълар.

3

Яш мутехассыснынъ Чёльбад шеэринде чалышып башлагъанына бир айдан зияде ваКЪЫТ кечти. Лякин, не ИЧЮНДИР, шу кечкен девир ИЧИНде япкъан ИШлеринден озю де къанаатленип оламай. Эксери алларда сабадан уйлегедже идареде булуна, япылмасы керек ишлернен огъраша, ара тапкъанда исе зарур документлернен таныш ола.Мындаки иш джеряныны темелинден огренмеге тырыша. Сонъки йыллар девамында анги сой малдан не къадар алынгъан, оларны муштерилерге такъдим ЭТЮВ иши насыл тешкиятландырылгъан?..

Лякин, эксери алларда, саатлернен КЪЫДЫРЫП тапкъан делиллерини КОРЮП бир шей анълап оламай. Турмадан, шкафлар ичиндеки низамсыз алында, даркъалыП яткъан къагъытларны, папкаларны къарыштырмакъ керек Ола.

Сабадан идареге чокъ Тюкянджылар, чешит суаллернен келелер. Янъы мал кельгенми, ёкъмы ОНЫ Бильмеге, я да не вакъыт алынаджагъынен меракъланалар. Бир

ТЮрЛЮ ЯНЪЫЛЫКЪ Олмаса биле, бир къараВУлланыП кетелер.

Нусрет диерли энди оларнынъ эксериетинен таныш. Базылары онынънен чокътан таныш адамлар киби лакъырды этелер. Кимерлери баш саллап СУВУКЪ селямлашыП кечелер. Аскъаралини къыдырып, онынъ артындан чапкъалап юрелер. Буларнынъ себебини Нусрет анълай, лякин дуймамазлыкъкъа ура. ЧЮНКИ, эндиден сонъ ойле Оладжакъ. Янъы мутехассыс япып башлагъан ишлер, ШИМДИКИСИ киби, биревлерни севиндиреджек, биревлерни исе Юректен раатсызлайджакъ. Башкъа ТЮрЛЮ Олмакъ мумкюн дегиль.

Уйледен сонъ О, иштен аман тапты дегендже, ТЮКЯНларны доланмагъа, оларнынъ ишлеринен таныш олмагъа тырыша. Чюнки мында, идареде билип чалышмакъ ичюн эр бир ТЮКЯНнынъ шараитинен, имкянларынен, хызметчилеринен, оларнынъ иш усулларынен таныш олмакъ зарур. Ондан сонъ, мында Нусрет бегенмеген бир шей даа бар: шеэрдеки бутюн Тюкянлардаки маллар къарышыКЪ. ТИКИЛЬГЕН урба, аякъкъап, чешит басмалар, чамашыр сабуны...эписи бир Тюкянгъа ТОЛдурылгъан. Оларны бири-биринден айырмакъ баш меселе олмакъ керек. Буларнынъ эписи мында насылдыр бир ЯНЪЫЛЫКЪлар япылмасыны талап этелер. ЛЯКИН япылмакъта Олгъан ве япыладжакъ бу ишлерни базы адамлар бегенмейип башладылар. БОЛЮК мудури Аскъарали, Нусретке къаршы даа бир сёз айтмады, лякин эр шей ай- тылмаЙ, ОНЫ анъламакъ керексинъ. Нусрет исе анъламагъа да истемей. Аскъарали онынъ бу табиятыны бегенмей.

Бугунъ Нусретнинъ иши даа да чокъ. Ярын я да О бир кунъ янъы мал келеджек. Эр бир тюкян малны план муджиби алмакъ керек. Бу вакъыткъадже олгъан такъсимлевни Нусрет энди яхшы анълай. Эксери алларда мал планына дегиль де, адамына коре бериле экен. ЛЯКИН буларны тапып чыкъармакъ, исбат этмек къолай

дегиль. Япылгъан ишлер журналларгъа къайд Олунмагъанлар. Энди исе олунмакъ кереКлер. Нусрет бир топ журналларны шкафкъа ерлештирди, сонъ саатине бакъты. Пакъыл киби вакъыт да тез кече. Даа бараджакъ ерлери чокъ. Янъы журналгъа бугуньки ишлернинъ нетиджесини ЯЗЫП башлады. Оны БОЛЮК мудри токътатты:

- Нусрет, О ишлеринъден де сыкълетчеси бар экен, сени чагыралар,- деди кинаели бир сеснен.

Нусрет еринден турды. Болюк мудирине тешеккюр айтып, телефон трубкасыны алды.

- Алло, ДИНЪЛЕЙИМ.

- Манъа Нусрет Азаматович керек,- деген Къаба сес ЭШИТИЛЬДИ.

- Мен Нусретим, сизни динълейим.

- Профессор АЗАМАТОВИЧ, чалышып башлагъандан берли бизлерни де танып оламайсынъмы не?- деп КУЛЬДИ анда бир йигит. Онынъ сеси энди бир тамам башкъа эди. нусрет оны деръал таныды.

- Ферат, сен къайдан телефон этесинъ?

- Мындан, бугунъ саба кельдим. Сенинъ хаберинъ ёкъ эдими, мен де мында чалышаджам.

нусрет бала киби къуванды. Олар баягъы вакъыт лакъырды эттилер.

Фератнен Нусрет бир курста окъуй эдилер. ЛЯКИН факультетлери башкъа-башкъа. Ферат шу институтнынъ икътисад-эсаплав факультетини битирди. Оларнынъ экиси дост олмасалар да, якъын таныш эдилер. Янъы ерде, янъы иште эски танышынен, илле сабыкъ курсдашынен корюшмек Нусрет ИЧЮН БУЮК бахт эди.

Ферат акъшамгъа мытлакъ достуна бараджагъына сёз берип, трубканы КЪОЙды. Нусрет эДжанлангъаныны бильдирмемек ИЧЮН, яваштан ерине барып отурды. Кене ишини девам этмек истеди. Телефон кене де чынъылдады. БОЛЮК мудир:

- Бугунъ бу телефоннынъ сесинден чалышмакънынъ

да чареси ёкъ,- деди, трубканы Нусретке узатты. Нусрет онынъ сёзюне тааджиПЛЕНДИ. ЧЮНКИ телефон эркунъ сабадан акъшамгъадже токътамадан ЧЫНЪЫЛДАЙ, эм БУТЮН вакъыт Аскъаралини сорайлар десенъ, олаДжакъ. Эгер бираз тенеффюС олса, ОНЫНЪ джаны СЫКЪЫЛА, О якъ-бу якъкъа ОЗЮ телефон этип башлай. Бунъа эр кес алышып къалгъан киби, онъа кимсе эмиет бермей. Лякин бугунъ, арды-сыра, Нусретке ЭКИ дефа телефон эткенлерини бегенмеди. Чалышмагъа кедер этелер, деп сомурданды. Бунынънен, достларынъа айт, телефон этип, меним башымны кутъмесинлер демек, БУНЫНЪ ОГЮНИ алмакъ истей эди.

Нусрет телефон трубкасыны къулагъына тутты:

- Сизни ДИНЪЛЕЙИМ,- деди къатий гуръ сеснен.

Онынъ сесинден, эп бир сизден къоркъкъан адам ёКЪ, деген мананы анъламакъ МУМКЮН эди.

Анда къадын КИШИНИНЪ сеси янъгъырады. Тюневин акъшам Нусрет булунгъан тюкяндан телефон эте ЭДИЛЕР. Нусретнинъ джаныны СЫКЪЫДЖЫ бир такъым хаберлер айтты. О сонъунаДже динъледи. Сонъ трубканы агъызына ЯКЪЫНЛАШТЫРДЫ, аркъадашларгъа кедер этмемек ичюн къыскъа джевап берди:

- Ярын мытлакъа тешкерип бакъармыз,- трубканы Яваштан ерине КЪОЙДЫ.

Одагъа директорнынъ секретары кирди.

- Аскъарали Аманович сизни директор чагъыра.

Болюк МУДИРИ, секретарь кыыз сёзюни битирир-битирмез, еринден сычрап ТУРДЫ. Якъасыны Тюзетти,насылдыр бир кибарлыкънен одадан чыкъты.

О чыкъкъанынен Сабохат Каримова, бир муим хабер айтаджакъ адам киби, козьлерини тегереКлетти:

- Ва-й! Директор сёзюНИ эшиткенде бизим шорбаджынынъ чырайы агъара, ОЗЮНИ ДЖОЯ,-деп, шакЪЫЛДАп кульди.

- Озюнъ де, директор чагъыртса, шорбаджынъдан

чокъ артта кьалмайсынъ, кьанатланып учасынъ,- деди онынъ янындаки Велядие Сейдаметова.

- Директор мени бир вакъыт чагъырмай...

- Керек олсам аягъыма ОЗЮ келе десе...

- Бунъа да аджет ёкъ.

- Догъру айтасынъ, бизим директорымыз башСЫЗ адам дегиль, кимлер чалышкьаныны ве кимлер баш кутькенини ЯХШЫ биле. Занымджа бизлерни онынъ ИЧЮН раатсызламай.

- Чагъырмаса да бармакъ керек. Шорбаджылар, оларгъа СЫКЪ-СЫКЪ баргъан, акъыл танышкьан хадимлерни бегенелер, даа да догърусы, чалышкьан адам саялар. Буны бизим КУЧЮК шорбаджы яхшы биле. Шунунъ ИЧЮН де чаре тапты дегендже анда сокъулмагъ тырыша. Велядиеханым,- деди Сабохат сия, узун къашларыны ойнатып.

- Сен чокъ билесинъ, бойле кетсе тез къартаяджагъынъдан хаберинъ бармы?

Нусрет оларнынъ лакъырдысына КЪошулмады. Кулюмсиреп, динълеп отурды. Лякин, не демек истегенлерини яхшы анълады.

Велядие инатча табиатлы олса да, яхшы къадын. Нусрет оны, озь ишине намуснен янашкьаны, АКЪЫЛлы, тедбиркяр ОЛГъаны ичюн бегене. Аджеба, ялынъыз булар ИЧЮНМИ?..

О гъает дюльбер къадын. Кулюмсиреп бакъкъанда эля КОЗЪлери, кунешке чыкъарылгъан сия къадифе киби йылтырай. Онынъ атешли бакъышларына йигит даянып оламай, козьлерини тез-тез андан алмагъа тырыша. ЛЯКИН аксине, Олар адамны тылсымлайлар, ОЗЮне чеке берелер.

Башталары о Нусретке пек терс бакъты. Иш хусусында бир шейлер сораса айтмамагъа, иште теджрибесиз йигитни шашмалатмагъа тырыша ЭДИ.

Бир кунъ Нусрет одада кимсе олмагъанда, онынъ Янына барып сьМарышлар журналыны бермесини ри-

джа этти. Велядие ОЗЮНИ сыкъмады. Онъа ЯНЪЫ башлан-
гъан журналНЫ алып берди.

- Буларны ОЗЮНЪ де ала билесинъ,- деди ачувнен.

Нусрет онъа тикленип бакъты:

- Манъа былтырки, ондан эвельки йылдаки, умумен,
дёрт-беш йыл девамындаки журналларны тапып
берменЪНИ риджа этем,- деди къатий давушнен.

Велядие бир шеЙ анъламагъан киби тааджипленди.

- Олар санъа не иЧЮН кереклер.

- Чалышмакъ иЧЮН.

- чалышмакъ иЧЮН эски документлер арасында
къармаЛанмакъ керекми? Япаджакъ адамгъа башкъа иШ
,де етерлик,- деди мыскъыллайыДжы сеснен.

Нусрет онъа дикъкъатнен, Джиддий бакъты:

- Велядие, бильгениме коре, мен кельмезден эвель
Мында уйкен малшнас оларакъ сен чалыша экенсинъ...

Велядиенинъ сют киби акъ юзюне къызыллыкъ ор-
тюльди. Қъарылгъач къанатларыны анъдыргъан
къашлары ытылдылар.

- ШИМДИ БУНЫНЪ ЭМИЕТИ ОЛМАСА КЕРЕК.

- Сенинъ иЧЮН бельки ойледир. ЛЯКИН меним иЧЮН
эмиетли.

О къадыннынъ джаныны агъыртмамагъа, онъа озюнинъ
макъсадыны догъру анълатмагъа тырышты:

- Эмиети шундан ибарет ки, сен бу ишни билесинъ.

- Бильген олсам еримни денъиштирмез эдилер. Демек
бильмей экеним,- сонъ ОЗЮ бирден йымшады:

- Эльбет техникумнен институт бильгисини
тенъештирмек ОлМаЗ. Мен оны яхшы анълайым. Лякин...

- Лякин сен, де буюк ишлер япып, бизлерни ша-
шырмадынъ, демек истейсинъми?..

Нусрет Велядиенинъ джевабыны беклемеден, эллерини
КОКЮСИ УСТЮНЕ къАВУШТЫРЫП, ода ичинде доланды.
Сонъ келип Велядиенинъ янында токътады.

- БУНЫНЪ иЧЮН теджрибе, вакъыт...сенинъ, умумен
СНЗИНЪ ЯРДЫМЫНЪЫЗ КЕРЕК,-деди яваштан. – Бугунъ

- манъа янълышсыз, сенинъ айткъанынъ киби чалырмакъ ичюн Тюневинкилерни ве ондан эвелькилерни бильмек керек. Яни былтыр, не къадар мал алынган, ондан эвельки йылда не къадар? Йыл-йылдан орта эсаппен не къадар артып барган?.. Насыл даркъатылган?.. Бу йыл исе не къадар алмакъ керек?..

Велядие кыбырмамай Нусретни динълемекте эди. Козьлери алдында исе озюнинъ ишке кельген вакъты пейда олды. О даа яш, бир шейден хабири ёкъ эди. Аскъарали не десе оны япмагъа, язмагъа тырыша эди. Баягъы вакъыткъадже мустакъиль, адам-акъыллы бир шей япып оламаган эди. «Лякин шимди япып оламмы экен... Бир шей япмадым десем оладжакъ. Шимди коресинъми, Нусретнен насыл лакъырды этем», деп тюшюнди. Сонъ башыны котерди. Къабаат япкъан адам киби, Нусретке бакъмагъа биле утанды.

- Сен кыдырган шейлерни, Нусрет, ШИМДИ тапмакъ къолай деГиль, тапкъан такъдирде биле олардан файда чыкъмасы кыйын.

- Эр алда олганларынъдан фаидаланмакъ керекмиз,- деди Нусрет яваштан.

Бойлеликнен, Велядие онынъ ким ве насыл адам экенини, озюнинъ исе кереги киби чалырмагъаныны дуйды, йымшады. Нусретке нисбетен самимий мунасебетте булунмагъа тырышты. Шимди достлар.

Онынъ фикирини Велядиенинъ сеси больди:

- Сен Нусрет бир шейден меракъланмайсынъмы, ёкъса озюнинъ йигит оларакъ косьтермеге тырышасынъмы?

- Месея, ненен меракъланмакъ кереким?

- Коресинъми, бизлер шорбаджымыз къапыдан чыкъты дегендже, гъаммазлыкъкъа тутунамыз...

- Къабаат Сабохатта,- деди Нусрет онъа эришмек ичюн.- БУТЮН гъаммазлыкъны о башлай.

Нусрет Сабохатнынъ табиятыны яхшы биле. О темиз, джошкъун юрекли къадын. Нусреттен эки-учь яш КУЧЮК

олса керек. Акъайы, гузель огъланчыгъы бар. Аркъадашы, КЪУРУДЖЫЛЫКЪ инженери. Экиси де ташкентли. Яш мутехассыслар мында - Чёльбабда таныш олгъанлар, той япкъанлар. Нусрет ОНЫНЪ акъайынен таныш Олды. ЯХШЫ адам.

Сабохатнен Велядие апте-къардаш киби, пек достлар. Нусретке нисбетен Велядиенинъ муамелеси денЪИШкен СОНЪ, Сабохат да онъа ОЗЮНИ ЯКЪЫН тута. Нусрет бу яш КЪАДЫНГЪА базнасы откенинден, эрише.

- Эр бир айтылгъан сёзнинъ эсасы бар. Эм япкъан дегиль де, эр вакъыт айткъан къабаатлы ола... Сабохат Кулюмсиреп, вишне тюстеки, дюльбер дудакъларыны бурды.

- Догъру айтасынъ, сен башламагъан олсанъ, мен кочердим. Къулакъ асма, Сабохат, бир кунъ ола бизим Нусретнинъ де сабыры тюкенир. Акъайлар гъаммазланып башласалар да, сонъ корьсенъ сен... О якъасыны къакъты.

Олар шакъылдап кулюштилер. Бу арада одагъа, буюк ишлер япкъан адам киби, бурнуны тиклетип, болюк мудури кирди. Эр кес ОЗЮНИНЪ ишини девам этти.

Нусрет мыйыгъы астындан кулюмсиреди. «Эйи ки бу адам БУЮК бир муэссисеге директор дегиль экен, ойле исе корер ЭДИНЪ беляны»- деп ТЮШЮНДИ.

4

Иштен сонъ КОРЮШКЕН йигитлер бири-биринден алхатыр сорашкъан сонъ, акъшамлыкъ ашамакъ ИЧЮН СУВ БОЮНДАКИ кафеге кирдилер. Бу, эльбетте, Нусретнинъ теклфинен олды. Ферат даа мусафир, мында бир ерни бильмей. Олар стол башына барып отургъанда НУСРЕТ ДОСТУНЫНЪ не себептен ишке кеч кельгенини сорады.

- Раатландыкъ, акъай,- деп Ферат мавы козьлерини къыса берип кульди. Ишке башламаздан эвель беденимни бироз пишкинлештирмек керек ОЛДЫ. Денъизде ЮВУНА-ювуна, корьмейСИНЪМИ, насыл созулып къалдым?

Orijinal Metin Sayfa No : 27

- Устьлеринден бирер пармакъ ягъны сыдырып алгъан сонъ, айткъанынъ киби къабургъаларынынъ саймакъ мумкюн олур. Шимди исе оларны тапмакъ Къыйын.

Ферат пирнич киби беяз, тегиз тишлерини сытты.

- Табиат ойле, дост, биревге энден, дигерине исе бойдан бере. Эки-учъ ай ичинде сен даа да оськенге бенъзейсинъ, сельби киби котериле бересинъ. Гъыда алгъан топрагъынъ яхшы гъалиба.

- Шикъетленмеге шей ёкъ. Мында осьмек мумкюн. Озюнь де шуны дуоуп бу якъларгъа кельген олсанъ керек. Сен башкъа ерге кетмек керек эдинъ де...

Районгъа кетмек керек эдим. Мында алып калдылар. Мен оларгъа бир шей айтмадым. Сенинъ де мында олгъанынынъ эшиткен сонъ, къала къойдым. Не, ред этмек керек эдимми?

Нусрет кулюмсиреди:

Екъ, не ичюн ред этесинъ я? Озьлери алып къалгъан олсалар, демек керек адамсынъ.

Бундан сонъ эки дост институтны, аркъадашларны, курсдашларны хатырладылар. Сёз чокъусы, чалышмакъ ичюн узакъ ерлерге кеткенлер акъкъында олды.

- Билесинъми бизим Лейлек къайда кеткен?- деп Ферат дикъкъатнен достуна бакъты.

- Маратмы, билем. Нарпай районуна, экинджи курста, къахпе деп, быракъып кельген къадынына...

- О догъру, лякин андан кеткен, къадыныны алып Зерафшан шеэринге чалышмагъа кеткен. Озю яхшы огълан эди, амма барып да ичсе пек фена ола_ эди. Базан стипендиясыны биле ракъыгъа бере тургъан.

- Экинъиз дост эдинъиз, гъалиба.

- Достум десем де утаныладжакъ киби дегиль. Лякин меним дегиль де, менимнен бир одада яшагъан Кострома шеэринге чалышмагъа кеткен, Пипин Энвер, дей эдик де онынъ досту эди. Марат джумерт, намуслы огълан. Чертеж чызмагъа пек уста. Энвернинъ диплом ишининъ ярысыны о япты десенъ оладжакъ.

- Чюнки башыны эгильтип чокъ чалышмагъа Энвернинъ козьлери чыдамай эди. Бир гедже къатты чалышса, учъ куньгедже козьлерини къан басып юре эди.

- Марат шунынъ ичюн де онъа ярдым эте эди. Озю сагълам олып да, тенбеллик япкъан студентлеримизни кореджек козю олмай, Оларгъа раатлыкъ бермей, сумсюклей тургъан.

- Умумен онынъ эки эли алтын кескен йигит эди. Бир кере памукъта экенде (дёртюджи курста олса керек) тарлагъа якъын бир эвге Маратнен экимиз сув ичмеге кирдик. Эвнинъ саиби къартанай, торуны – он дёрт-он беш яшындаки огъланнен берабер толанен печь къурмакъта эдилер. Къартанай бизге:

- Балаларым, шимди салкъын сув ичмеге олмай, -деди сёзюни кестирип. Биз агъызымызны биле ачып етиштиралмадыкъ, о сёзюни кене де девам этти:

- Сиз даа яшсынъыз, инсаннынъ сагълыгъы я да хасталыгъы не экенини бильмейсинъиз. Шимди салкъын сув ичкен адам, эльбетте богъаз хасталыгъына огърай. Тарлада чалышасынъыз, терлейсинъиз, сонъ чапып барып арыкъ четине ятып, буз киби сув ичесинъиз. Мына, бу шейлер инсаннынъ бойнуны ура...-къартанай озюни сыкъмай эп акъыллы, насият бериджи сёзлерини тёке берди. Биз исе ашыкъамыз. Марат манъа, бундан оладжакъ Шей ёкъ, деген киби бакъты. Сонъ, айды кетейик, деген манада башыны къакъытты. Буны къартанай дуйгъан олса керек торунына бакъты:

- Бар, огълум, агъанълар ашыкъалар,- деди.

Огълан бир дакъкъада азбарнынъ бир кенарындан, тобан ичинден, балабан бир бенекли къарпыз кетирди. Къарпызны деръал кестик. Марат оны ашыкъып-ашыкъып ашагъанына бакъмадан эки козюни, чалышмакъта олгъан, къартанайдан алмай эди. Бираздан сонъ чарчапик агъызыны ве эллерини этегине сюртип, еринден турды. Къартанайнынъ янына барды:

- Сагъ олуңыыз, къартанай, къарпыз пек татлы экен,- деди.

Къартанай ишини токътатты, эллерини белине тиреп догърулды.

- Аш олсун, огъуллаарым, сувсагъан киби олсанъыз кене келинъиз, къарпызымыз чокъ. Эм бу къарпызлар пек татлы олалар,- деди.

Марат кулюмсиреди.

- Айып этменъиз, къартанай, сизден бир шей сорайджагъым- деди.- Сиз печни япасынъызмы, ёкъса бозасынъызмы?

- Бозам, балам, бозам,- къартанай юзюни экшитти.- Эки кунъ талашып яптыкъ. Энди исе бозамыз. Тютей. Ичине эки-учъ чырпы ташласам козь ачтырмай, тютей.

Марат элиндеки оглюгини манъа атты.

- Сен ишинъни девам эт. НормаларымыЗнынъ толмасына ойле чокъ къалмады, о тарафыны озюнъ бакъарсынъ,- деди.

Мен ойле де яптым. Акъшама эр кес раатланмакъ, шенъленмек ичюн ятакъханеге кетти, мен исе къартанайнынъ эвине догъру ёл алдым. Барсам не корейим, печь эвнинъ ичини амам киби кыыздыргъан. Марат исе эвнинъ электрик теллерини чекмекте. О мени корьгенинен кулюмсиреди, сонъ ишни битирсе керек, мердивенден тюшти:

- Теллерни кечирмеге бильмегенлер, дост, анавы бизни къарпызнен сыйлагъан эриф япкъан экен. Бойле къалса кунълернинъ биринде къартанайнынъ эвини тапсанъ ал. Кулю кокке савурылыр.

Мен башымны котерип таванны козьден кечирдим. О алибасторнен, пек усталыкънен япылса да, йылан изи киби сызыкъларнен, «яраштырылгъан» эди. Демек, бутюн теллер сылавнынъ артына, дивар ичине кечирильгенлер.

- Япкъанынъ пек гузель, амма къартанайгъа бир такъым иш чыкъаргъансынъ...

- Зарары ёкъ, бугунъ дюньянынъ сонъки куню дегиль, ярын уйледен сонъ кельсем, къартанайнынъ ишини тапсанъ ал,- деди.

Бойлеликнен, Маратнынъ ады бутюн койге даркъады...

О насыл бир къапыгъа кирсе адамлар ондан феналыкъ дегиль де, ялынъыз яхшылыкъ коре эдилер. Элбет, ичкен адети де бар эди. Бу онъа бабасынынъ асабалыгъы олса керек...

Марат бешинджими, алтынджымы, догърусыны бильмейим, умумен мектепте окъугъан вакъытта бабасы беш баланы быракъып, (бизим достумыз энъ буюклери эди) бир къадынны алып къачкъан. Арадан беш йыл кечкен сонъ, кене озълери Яшагъан ерге, эки баласы даа олгъан сонъ_ кочюп келе ве бир шей_корьмеген киби яшай. Маратнынъ анасы да оларгъа къулакъ асмагъан киби юре. Лякин балалар оськен сайын, олар бабасынынъ япкъанына элем эте. Пек кедерленгенде Марат юрегининъ ай-зарыны ракъынен савуштыраджакъ ола. Эм эр вакъыт эвлерине барып кельген сонъ иче, агълай эди. Ракъыгъа агъыз ургъан адам ондан бир даа къолайлыкънен къуртулып оламай. Лякин Марат къуртулыр. О инат йигит. Къадынынен отурса ракъыны агъызына биле алмаз. Быракъса да, къадыныны_ пек севе эди. Аньлагъа Ныма коре араларында бир анълашылмамазлыкъ олып кечкен. Сонъки вакъытларда: «Мен янъылгъаным, къадыным саф юрекли инсан экен, лякин япкъан ишимден акъаретленген. Энди меним бетиме биле бакъмай», - дей эди. Мадам Ки барышкъанлар энди...

Нусрет ханели стакан ичинден салфетка алып эллерини, дудакъларыны сильди:

- Бири иче, дигери зайыф окъуй, кене бири бутюн гедже китап окъуп чыкъа, бизлерни юкъусыз къалдыра,

деп ачувлана эдик. Инсаннынъ табиатында илле бир эксиклик ола экен. Лякин биринде чокъ, дигеринде аз. Шимди меним ичюн эписи яхшы олып корюне, эписини сагъынам. Мына экимизни алайыкъ. Бири-биримизни корип не къадар къувандыкъ. Бу шеэрде, бу акъшам экимизден бахтлы адам олмаса керек...

- Профессор Нусрет Азаматович фельсефеден озъ лекциясыны башлады.

Сабыкъ курсдашлар шакъылдап кульдюлер.

Нусрет институтнынъ биринджи курсындан, сонъки курсына къадар «аля» стипендиянен окъугъан эди. Шунунъ ичюн де курсдашлары онъа «Профессор» лагъабыны берген эдилер.

Олар раатланмакъ, бу акъшамны хошнутлыкънен кечирмек ичюн кафеден чыкъып, шеэрнинъ екъане сайылгъан медениет ве раатлыкъ багъчасына кирмек истедилер.

- Раатлыкъ багъчамыз о къадар буюк олмаса да, гузель, шень, темиз. Мен анда раатланмакъны севем. Адамларымыз да самимий ве... Умют этем ки сен де бегенирсинъ.

Къапыдан киреджекте оларгъа бир къач яш расткельди. Йигитлер Нусретнен сыджакъ селямлаштылар. Токътап онынъ янындаки Фератнен таныш олдылар. Багъчанынъ ичинде де расткельген адам Нусретке баш саллап селямлашып кечмекте эди. Бираздан сонъ танец мейданына якъынлаштылар. Анда юрекни джоштуруджы вальс чалынмакъта. йигитлер терек тюбюнде бираз музыка динълеп, сусып отурдылар.

Оларнынъ янындан топар-топар, я да экишер-экишер олып йигитлер-къызлар кечмекте, кезинмекте эдилер.

Бирден Ферат Нусретнинъ билегинден тутты:

- АнаВы шейлерге бакъса,- янларындан тез-тез кечип кетмекте олгъан эки къызны косътерди.- Булар да бу шеэрнинъ махсулымы?.

нусрет оларнынъ артындан бакъты, эльбет, деген манада башыны саллады.

- Махсулы дегиль, гузеллери. Анавы сагъ тарафтаки, узунджа бойлусы бизде, медений маллар тюкянында чалыша. Мында янъы пластинкаларны ялынъыз ондан ала билирсинъ. Янындаки кызны танымайым.

- Бу шеэрде сен танымагъан адам да бар экен даа...

- Бар, достум, бар. Мен танымагъан, бильмеген адамлар да, япып оламагъан ишлер де, эписи бар.

Ферат онъа сынайджи козьлеринен бакъты:

- ишинъ бираз уймаймы, ёкъса?.

Нусрет омузларыны кысты, кулюмсиреди:

- Башта чалышмакъ керек, уйып-уймагъаныны сонъ бакъармыз,- деди.

Олар раатлыкъ багъчасынынъ сагъ тарафына догърулдылар.

- Сен теннис ойнамагъа севе эдинъ. Теннис кордына барайыкъмы_?-деди Нусрет достуна.

Ферат башыны терсине саллады:

- Бугунъ мен мында сербест къушым. Не ишим бар, не де танышым. Шунынъ ичюн бугунъ раат-раат кезинмек, раатланмакъ, кызларгъа бакъмакъ истейим. Ярын сабадан ишке башлайджам. Демек насылдыр бир ишнинъ тюбюне киреджем.

Умют этмеден йигитлернинъ алдына кене шу эки кыз чыкъты. Бу алны озьлери де дуймасалар керек, узун бойлусынынъ бойле де къырмызы янакълары къор киби олдылар. Сия козьлери къачмагъа ер арагъан киби элеслендилер. Сонъ токъталды. Кулюмсиреди, йигитлерге селям берип, тез-тез юрюп кетти. Янындаки кызнынъ чересинде ялынъыз меракъланув алямети бар эди. Йигитлернен къаршы-къаршыгъа кельгенде, о кыз бутюн дикъкъатынен Нусретке бакъмагъа тырышты. Досту адымларыны сыкълаштыргъанынен онынънен берабер адымлады.

- Дешет,- деди оларнынъ артындан бакъып къал-

гъан Ферат,- кульгенде юзюне мукъайт олып бакъма-санъ, козьлерининъ атеши юрегинъни, бутюн вуджудынъны якъып йибермеси бир шей дегиль. Бир бакъышынен мени шашмалатты, юрегимни эсир этти, аякъларымнынъ джаныны алып кетти.

Нусрет онъа бакъып башыны саллады.

- Сен бойле сёзлерни не вакъыт огрендинъ?

Чюнки Ферат ойле расткельген кыызгъа, гузельге лаф къаткъан пуштардан дегиль эди. Онъа кыызларнынъ озьлери, курсдашлары эришсе, агъызыны ачмай, мыйыгъынынъ астындан кулюмсиреп ала эди. Лякин айнеджи йигит...

Дюльберлик фена шей, достум. Бунъа дюльбер десенъ, акъкъынъ кетер. О тавус къушуна бенъзей. Илле десенъ, козьлери... Инсанны озюне чеке. Оларгъа бакъкъанда озюньни тубсюз денъизге тюшкен киби ис этесинъ. Бойну, токъ богъдай тюсюни анъдыргъан бедени... Онынъ юрегинде буюк сербестлик, инатлыкъ бар. Даа догърусыны айткъанда, о инсангъа алыштырылмагъан бир йыртыДжыны анъдыра, - О дудагъыны тишлеп башыны терсине саллады. - Амма да ошаттым э? Юрегимде эеджан, дуйгъу чокъ. Бу кызынынъ дюльберлигини коребильгенимден ве оны сёзнен тасвирлеп оламагъанымдандыр беллейим...

Нусрет онъа бакъып сагъ къашыны котерди. Яваштан сызгъырып алды.

- Сен достум, сёз бильмейим дейсинъ, лякин озюнь шаир киби сёйленесинъ.

- Сёйленирсинъ я. О тильсизни биле бульбуль киби сёйлендирир . . .

- Сёйленмеге аджет ёкъ, бегенсенъ таныш этерим. Чалышкъан ерини айттым, оны энди билесинъ. Ады исе Надире.

- Надире? Ады да озю киби гузель. Не ичюндир бильмем дюльбер кыызларнынъ адлары да эр вакъыт дюльбер олалар.

- Бунынъ себебини даа бильмейсинъми?

- Сен бильсенъ айтса достум, эгер бала озюнинъ адына бакъып дюльберлеше берсе мен шимдиден башлап оладжакъ къызыма ад къыдырып башлайым.

Нусрет онъа кулюмсиреп бакъты:

- Мен исе башкъа тюрлю ойлай эдим. Дюльбер къызларнынъ ады чиркин олса да о эп бир гузеллеше. Яни дюльбер адамнынъ ады да дюльбер корюне. Гульге не десенъ де, о эпси бир гульдир. Сенинъ айткъанынъ догъру олса, ад къыдырмакъ керекмей. О энди азыр. Биринджисининъ адыны Надире къоярсынъ. - Сонъ бирден джиддийлешти :

- Анасы да Надире, баласы да Надире оладжакъмы?- десе.

Ферат теренден кокюс кечирди:

- Бу Ишни япмакъ ичюн сен манъа бираз боюнъдан да бермек керексинъ...

- Достум ичюн эр шейге азырым... Лякин бунынъ башкъа чареси де бар. Бу йылларда Кавказ бетлерде эркеклер де юксек табанлы аякъкъап киелер. Сен андан бир чифт аякъкъап кетирт. Бир къуршуннен эки тавшан урарсынъ. Эм мында биринджи оларакъ янъы мода даркъаткъанлардан олурсынъ, эмдешугузелъ...

- Биз мында озюмизнинъ тар балакълы, штанларымызнен, суйрю бурун аякъкъапларымызнен танылгъанымыз да етер.

- Ёкъ, достум. Бу иште бойле шей кечмей. Башкъа чаре къыдырмакъ керек. Онъа узун бойлу йигит, яни сен керексинъ,- о ишарет пармагъыны Нусретнинъ коксюне тиреди.

- Ана санъа бир иш даа, мында келир-кельмез манъа къыз таптынъмы?

- Оны мен тапмадым. Озю тапылгъан. Санъа бакъкъанда козьлериндеки атешни къайсы къафасыз коръмез?!..

- Сен мени акъаретлеп башладынь...

- Мен онынъ козьлериндеки атешни корьмедим, демек истейсиньми? Бу сёзлерни мына буларгъа айтырсынъ, - о эгилип, янындан ойнап, секирип кечяйткъан огъланчыкънынъ башыны сийпады.

Нусретнинъ юзюне енгиль тебессюм ортюльди. Лякин бир шей айтмады.

- Ёкъса башкъа тарафы келишмейми?

Нусрет онъа насыл тарафы экен, деген киби меракънен бакъты:

- Сен алий малюматлысынъ, о исе...

Нусретнинъ юзюне къаранлыкъ перде ортюльген киби олды. Къашлары туюмленди.

- Не айткъанынынъ анылайсынъмы шу, дост? - деди джиддий давушнен.

Лякин Ферат озюни сыкъмады.

- Бирер стакан сироплы сув ичейик де,- деп о якъбу якъны козьден кечирди.

Нусрет саатине бакъты.

- Бу вакъыткъадже сув къаламы, энди бизге де кетмек керек,- деди.

Акыкъатен де энди баягъы вакъыт олгъан, эксери адамлар раатлыкъ багъчасындан чыкъмакъта эдилер. Нусрет Фератны озюнинъ эвине теклиф этти. О достуна ятакъханеден ер алгъаныны бильдирди.

Бираздан сонъ сагълыкълашып Ферат шеэр меркезине, Нусрет исе озюнинъ эвине догъру кетти. О Фератнынъ кельгенини эшитип баягъы севинген эди. Лякин, шимди гонъю къырылгъан киби олды. Онынъ сёзлерине тааджиplenди : «Табиаты денъишкенми, ёкъса манъа ойле корюнеми?» - деп тюшонди. Фератны асыл бойле сёзлер айтаджакъ йигит деп ойламай эди. Кинотеатр бинасынынъ алдында фышкъырып, чевреге салкъын сув тамчылары сепмекте олгъан чешменинъ янындан кечип, кичкене одачыгъы олгъан азбаргъа кирип кетти.

Аскъарали эмек отпускасында къайтып, ишке башлагъан сонъ вазиет кескинлешти. Башталары Нусретнинъ япкъан ишлерини бегенмесе де, онъа къаршы чыкъмай эди. Ери кельгенде кулюмсиреп, йымшакълыкънен «яньлышыны» косьтере эди. Нусрет япкъан ишининъ догъру экенини делиллер эсасында исбат этмеге тырышса кулюмсирей де, «сизинъ айтаджакъ шейлеринъизни мен чокътан билем, вакъыт кельди, энди сизге де тюшюнип бакъмакъ керек», деп кете эди.

Отпускадан сонъ да бир къач кунъ бир шей бильмеген адам киби юрди. Сонъ сырасыны тюшюрип, Нусретни янына чагъырды, кулюмсиреди, сёзюни незакетнен башлады.

- Нусрет, сиз къардашым, яхшы ишлер япмайсынъыз. Къач йыллардан берли догъру, яваш-яваш кететкъан арабамызнынъ копчегине таякъ тыкъасынъыз. Оны чаналатасынъыз. Адамларымызны шашмалатасынъыз. Догъру, сиз даа яш олсанъыз да, земане бильгисинен сиялангъансынъыз, лякин гъает теджрибесиз мутехассысынъыз. Институтта окъумакъ башкъа, чалышмакъ исе бир тамам башкъа шей... Яни назарий бильгинен амелий иш арасында буюк фаркъ бар. Сизинъ теразенъизде оларнынъ бири кокте олса, дигери ерде... Озю де къайда, алышвериш саасында. Шу теджрибесизликнен базы теджрибели, ишкир, илери адамларымызны ынджытмакъ олмаз...

О тюшюнджеге далгъан адам киби бираз сусты. Сонъ башыны котерди:

- Сиз эндиден сонъ мында чалышаджакъ адамсынъыз. Мадам ки ойле озюнъизге душман арттырмагъа аджет бармы? Коллективимиз ойле буюк олмаса да бизде яхшы адамлар чокъ. Оларны динълемек, ярдымларындан файдаланмакъ керексинъиз. Сиз бешалты олмайджакъ тюкянджы ве Велядиенен, Сабохаттан баш-

къасыны бильмейсинъиз. Олар сизге насыл ярдым кось-тере билелер? Директор муавини тургъанда, даа сизге ким керек, бильмейим. О адамдан не сорасанъ... О бир адий адам дегиль, джанлы энциклопедия. Эм эр кеске бир бакъа.

- Николай Алексеевичми?- деди Нусрет онъа Тааджибли алда бакъып.

- Сонъ, Николай Алексеевичке не олгъан?!

- Мен онъа бир вакъыт баргъан эдим, лякин энди бу ишни ич де япалмам. Велядиенен Сабохат сиз айткъан дереджеде аджиз мутехассыслар дегиллер. Аксиндже чалышмагъа яхшы бильген темиз юрекли адамлар. Догъру, чешит хурназлыкъларнен огърашмайлар. Тюкянджылар акъкъында лаф олмасы _мумкюн дегиль. Олар озьлерининъ акъларыны догъру талап этелер.

Аскъарали къулакъларынадже къызарды. Сеси бирден денъишти:

- Олар акъларыны талап этмек дегиль, сиз кельген сонъ къутурып башладылар. Айса бизим энъ яхшы адамларымыз Хатидже Кямилеваны, Улькерни, Ахмад аканы урьмет такътасындан алып ташлайыкъ, оларнынъ ерине сизинъ «йылдызларынынъыз» ны къояйыкъ...

- Керек олса ойле де япармыз,- деди Нусрет озюни сыкъмай.

- Сиз онъа энди меним олмагъанымдан файдаланып, темель къойгъансынъыз.

- Насыл темель?.

- Озюнъизни бильмемезликке урманъыз, кечкен айда оларгъа бериледжек малларнынъ тамам ярысыны алып, озюнъизнинъ достларынынъызгъа...

- Эр шейни ольчеп, эсаплап яптыкъ. Кимге - анги Тюкянгъа не къадар мал бермек керек олса эписини план муджиби... Буны озюнъиз де тешкерип бакъа билесинъиз.

Нусрет шкафтан бир буюк журнал алып, Аскъарали-

нинъ алдына къойды. Аскъарали ачувнен оны кенаргъаитеди.

- Сиз манъа огретменъиз, не япылгъаныны мен сизден яхшы билем.

- Бельки сизге янълыш анълаткъандырлар?..

- Кимнинъ кимге янълыш анълаткъаныны биз даа топлашувда бакъармыз.

- Къайда олса олсун, джевап бермеге даима азырым. Лякин о сизинъ айткъан адамларнынъ файдасына аль олунмайджагъына эминим. Биревлер, планы аз олгъанына бакъмадан, яхшы кеткен маллардан эки къа- тына чокъ алып, планыны бир бучукъ эки кере зиядесинен толдурып къояджакъ, элял эмекнен шан- шурет косътерген адамлар сырасына кечеджек. Эм ишлер кимлернинъдир эсабына оладжакъ. О эляллыкънен чалышкъан адамлар исе азап чекеджеклер. Бунъа не демек мумкюн?

- Сен яхшылыкътан анЪлагъан адам дегиль экенсинъ,- деп багъырды Аскъарали шашмалагъанындан.-Меним ким экенимни даа яхшы бильмейсинъ. Санъа ойле акъыл къоярым ки, тап озюнь бегенирсинъ... -Ичинде гизли яткъан зеэрлерининъ эписи юзюне чыкъты, незакетлилигинден эсер биле къалмады.

Бу арада одагъа Николай Алексеевич кирип кельмеген олса, даванынъ ненен битеджегини Нусрет тасавур биле эталмай.

Николай Алексеевич одагъа тесадюфен, аякъ устю кирип чыкъмакъ ичюн кельген, лякин даванынъ устюн- ден чыкъкъан адам киби тааджиПЛенди.

-Хайыр ола, Аскъарджан, не багъырасынъ я?- деди яваштан.

- Насыл багъырмазсынъ, Назим ака,- деди Аскъарали онъа шикъетлениджи черенен бакъып,- озюм мында экенде козь-къулакъ олып тура эдим. Янъылса тюзетмеге тырышып, деген киби. Мен кеткен сонъ, тек- миль шашыргъан. Сиз де къулакъ асмагъансынъыз...

Николай Алексеевич эллерини джеплерине къойгъан

алда, оданынъ ичинде о якътан-бу якъкъа юрди. Ой-ланды. Сонъ башыны котермей:

- Эписине къулакъ асмакъ къыйын, эр кеснинъ озь ери, иши бар. Яшлар беш-алты йыл окъуп, днпломнен келелер, оларгъа ишанмамакъ олурмы... Мадам ки ойле экен... О сёзюни башкъа якъкъа бурды.- Айды йигитлер олур-олмаз шей ичюн багъырышып отурманьыз, кечкенге мазы дейлер... Энди япыладжагъыны ойламакъ, янълышны текрарламамакъ керек,- деди насиат бериджи давушнен.

Нусрет еринден турды. «О даа насыл янълыш экен», демек истеди. Лякин буны дуйгъан Николай Алексеевич ондан эвель давранды:

- Йигитлер, бизге Иран джемпирилери кельген, базагъа барып оларнынъ фиятларыны тайин этип,- сол элининъ енъини котерип бакъты,- саат да учь олгъан, акъшамгъадже оларны тюкянларгъа чыкъармакъ керек. План меселемиз чокъ уймай. Мында топланып, давалашып отурмакънен иш битмез. Сонъ Велядиенен Сабохатны сорады. Аскъарали бильмейим, деген киби омузларыны къысты.

- Сабохат саба телефон этип айткъан эди де...

- Акъбылынъда турамы, мында дели олмакъ мумкюн. Саба телефон эткен эди. Баласы хасталангъан. Велядие отузынджы тюкянгъа кеткен эди...

- Чалышмакъ керек, йигитлер, чалышмакъ,- деди Николай Алексеевич Аскъаралиге, онынъ ишинден разы олмагъан киби бакъты, сонъ чыкъып кетти. О кеткен сонъ, Аскъарали йымшады. Николай Алексеевич тайинлеп кеткен ишке бир шейлер даа къошты. Нусретни анда ёллады.

Нусретнинъ,мында чалышкъанына баягъы вакъът олса да Николай Алексеевичнинъ акъикый адыны ве фамилиясыны бугунъ бильди. Аслында о Николай Алексеевич дегиль де, Назим Абибуллаевич экен. Шунынъ ичюн де Аскъарали онъа даима «Назим ака» дей экен.

Николай Алексеевич энди эллини кечкен, алтмышкѡа якъынлашкѡан орта бойлу, арыкѡ кевдели киши. Озюнинѡ ишини яхшы биле. Лякин айнеджи. Ялынѡыз Тахир Исматуллаевичтен сакъына.

Аскѡаралини озюнинѡ догмѡуш кѡардашынѡан да зияде севе. Нусретни бегенмей. Ишке янѡы кельген вакъытларынѡа онынѡнен меракѡлана эди. Сонѡунѡан кенаргѡа чекильди. Гуя Нусрет оларѡа чалышмай. Корѡсе селям берип башыны саллап кече.

6

Нусрет бу гедже сабагѡадже талашып чыкѡты. О узакѡтан-узакѡ тюшлер корѡдими, ѡкѡса тюшюнджелер ичинде танѡ аттырдымы, озю де бильмей. Козьлерини юмды дегенѡе, биревлернен давалашып башлай. Озюнинѡ акълы экенини исбат этмеге тырыша. Лякин оны кимсе динѡлемей. Сонѡ багѡырып башлай. Озюнинѡ сесинден озю уянып кете. Олып кечкен меджлис акъкында бир даа тюшюнемейджек ола.

Акѡшам иштен кѡайткѡанда башы патлайджакѡ дереджеде агѡырмакѡта эди. Серин авалы одачыгѡына киргенинен урбаларыны биле чыкѡармай озюни тѡрдеки кровать устюне атты. Козьлерини юмды. Юкѡламакѡ, бу баш агѡырысындан, чаталлы ойлардан, бугунѡки меджлисте олгѡан давалардан кѡуртулмакѡ истеди. Лякин яткѡан, козьлерини юмгѡан сонѡ, онынѡ акъылына даа башкѡа шейлер тюшюп башладылар: «Олар директорнынѡ ѡкѡлугѡынѡан файдаланып, манѡа уджюм эттилер, меним сесимни кесѡмек истедилер», - деди. Тарсыкѡты. Еринден сычрап турды. Бираз доланмакѡ, чаталлы ойлардан кѡуртулмакѡ ичюн азбаргѡа чыкѡып кетти. Раатлыкѡ ве истраат багѡчасына кирди. Анѡа танышларынен корюшти. Бираз лакѡырды этип отурды. Сонѡ багѡча ичинде бир озю доланды, тюшюнмемеге тырышты.

Эвине кѡайтып кельген сонѡ да ойле япты Кичкене

одачыгъынынъ боясы кетип башлагъан алчакъ таванына, ортасындаки дёрткоше ёнулгъан агъач тиремеге бакъып ятты. Оны биринджи кере корьген киби, бу агъачны мында не ичюн кьойгъанлар, деп тюшонди. Одачыкънынъ озю бойле кучюк. Нусрет кельгенде ичинде: узун чёюн соба, бир дане эки адамлыкъ кровать ве бир дане де,насылдыр ашханеден кетирильген, стол бар эди. Бу эшьяларгъа эки скемле ве бир китап шкафы кьошулды. Чюнки, китап шкафы онынъ ичюн энъ аджеле шей эди.

Институтта окъугъан девиринде топлагъан китап-ларыны эвлеринде кьалдырды. Лякин бир кьысымыны - энъ керек сойларыны, мында кетирмек керек олды. Оларны орьселемемек ичюн биринджи айлыгъына китап шкафы алды. Савут-саба кьоймакъ ичюн де бир шкаф керек. Лякин онъа ер ёкъ. Шимдилик бир раф ясады. Оны без перденен кьапата. Кучюк пенджеренен тюшкен ай ярыгъы оданынъ ичини баягъы ярыкълата. Бойле бакъкъанда эр ер темиз ве джыйыныкълы. Лякин бунъа шу эв ортасындаки агъач кедер эте. Онынъ артындан энген къара кольге инсаннынъ джаныны ськъа. Нусрет онъа дикъкъатнен бакъты. Ярын саба эрте турып, шуны алып быракъайым, деп тюшонди. Я барып да керекли агъач олса?

О яваштан еринден турды. Барып чыракъны якъты. Сонъ агъачнынъ янына келип, эвнинъ таваныны козьден кечирди. Ортадан, яни шу агъач кьойылгъан ерден, таван бираз ашагъы саркъкъан. Агъач озюнинъ къавий кевдесинен оны яхшы тутмакъта.

Нусрет кене ерине келип ятты. «Манъа кедер этсе де эвге файдасы тие экен», деди. Сонъ юзюкьоюн чевирильди. Эллерини ястыкънынъ тюбюне сокъуп, козьлерини юмды. Лякин тасавурында кене топлашув пейда олды. Биринджи оларакъ сёзге Николай Алексеевич чыкъты. О кьыскъа, лякин зияде уста сёйледи. Учюнджи кварталда япылгъан ишлер акъкъында айтты. Сёзюнинъ сонъунда:

- Бу кварталда ишимизни кереги киби япып оламадыкъ, аркъадашлар. Шунунъ ичюн де бу кварталда мукъфат олмайджакъ, бунынъ баш себеби низамымыз уймай. Бизде бирлик меселеси зайыфлады. Дертюнджи кварталда козюмизни ачмакъ керекмиз...-деди.

О Нусретке уджюм этмек ичюн, буюк азырлыкъ коръди. Лякин ачыкътан-ачыкъ бир сёз биле айтмады. Къалгъаныны башкъалар да япабилелер, деп тюшюнди. Эм акъыкъатен ойле олды. Ондан сонъ сёзге санъат маллары тюкянынынъ мудири, планыны даима зиядесинен толдургъан, Хатндже Кямилаева чыкъты. О сёзюни фактларэсасында доландырмагъа тырышты. Бирэки агъыз умумий эксекликлер акъкъында айтты. Сонъ Нусретни тенкъид этип башлады. Озюндже фактлар косьтерди, оларны къоюрта берди. Ахыр-сонъу учюнджи кварталда ишлеримизнинъ бойле, Николай Алексеевич айткъаны киби, фена екюнлемесинде ялынъыз уйкен малшнас къабаатлы экенини «исбат» этти. «Чюнки о алынган азыр малларны биле тюкянларгъа оз вакътында болуп бералмады. Тюкянджылар сабадан акъшамгъадже онынъ артындан чапкъалап юрдилер. Албу исе, о олмайджакъ бир иш. Оны Велядие Сейдаметова он-он беш дакъкъа ичинде япа эди. (Велядиенинъ фамилиясыны айтып, макътагъан олды. Лякин буны о макъсаднен япкъан эди. Оны да Нусретке къаршы къоймакъ истеди).

Шимди биз шу шейлер ичюн акъсап башладыкъ. Меним озюм, хаберинъиз бар, эр вакъыт планымны юз отуз-юз элли процент толдура эдим, бу ай, зарзорнен, юз беш олды...» О ачувнен барып ерине отурды. Ондан сонъ бир тюкянджы даа сёзге чыкъты. О да эвель чыкъкъанларнынъ сёзлерине къошулды.

Аскъарали Назим акасынен берабер ян-янаша, аякъларыны бири-бири устюне къачлап отуралар. Сёзге чыкъкъанларнынъ айткъанларындан гъает хошнут олгъанлары черелеринден корюнип тура.

Демек, достлары онынъ не демек истегенини кереги

киби анълагъанлар. Лякин Сабохат сѣзге чыкъмакъ ичюн еринден тургъанда, экисининъ козьлери токъуштылар. Назим Аскъаралиге: «къулакъ асма», деген киби козюни къымды. Сонъ, къаны, бу не айтаджакъ бакъайыкъ, деген киби, ченгесини бираз огге чыкъарды, Сабохатны дикъкъатнен динъледи. О пек эеджанлы олса да яваш-яваш сабырнен сѣйленмекте эди. Озюнинъ ишлери акъкъында айтты. Сонъ умумий ишке кечти. Нусретнинъ догъру чалышкъаныны бирер-бирер делиллер эсасында косътерди.

- Занымджа биз бу вакъыткъадже чокъ меселелерге кереги киби бакъмай экенмиз. Мен буны Нусрет кельген сонъ дуйып башладым,- деди ве Хатидже Қямилева тарафкъа чевирильди:

- Сиз нормангъызны бу квартал зар-эорнен юз беш процент толдургъан экенсингиз. Сизни къоркъу баскъан. Қъоркъмангыз, сиз бу квартал азачыкъ да олса чалыштынгыз. Сиз юз къыркъ процент толдургъанда, янынъыздакилернинъ ярысындан чокъу сексенни кечмей эдилер. Лякин шимди эписи планыны толдургъан. Арамызда ачыкъ юзнен, отуралар. Инанмасангыз озюнгиз сорангыз, шимди оларнынъ къайсы бири юзге етмеген экен? Ёкъса ойле дегильми?.. Залдан «догъру», деген сѣзлер эшитильди. Сабохат сѣзюни девам этти:

- Демек, Николай Алексеевичнинъ айткъанлары о къадар догъру дегиль экен. Бизде бирлик зайыфлашмай, аксине къавилешип башлады. Планымызнынъ эдасы да эвелькинден эксик олмагъанына эминим,- о сѣзюм битти, деген киби башыны котерди. Залны козьден кечирди:

- Бугунъки топлашув, аркъадаШлар, занымджа коллективимизде бир джанланув, янъылыкъ олгъаныны косътере... Эм о янъылыкъ эпимизни гъафлет юкъусындан уянтмакъта...

Залда эльчырпмалар котерильди. Назим Абибуллаевич еринден турды. Токътангыз, деген киби эллерини котерди. Залгъа сукюнет чѣкти. О теренден кокъос къа-

фесини толдурып, нефес алды, сонъ ,даа не айтмакъ истейсинъ, деген киби, ачув ве мыскъылнен, Сабохаткъа бакъты. Сабохат сёзюм битти, деген манада кулюмсиреди. Сонъ бирден:

- Лякин теэсюф ки, бу топлашувымыз, директорымыз Тахир Исматуллаевич мында олмагъанда, хаста экенде отъкерильмекте... Не манагъа бойле япылды экен?- деп омузларыны кысты, барып ерине отурды.

Николай Алексеевич Сабохатнынъ: «Сизлер директор мында олгъанда бойле хурназлыкъ япалмаз эдинъиз», демек истегенини яхшы анълады. Бир тамам шашмалады. Ачувындан онынъ усть дудагъы бир къач кере тартылды. Юреги сыкъ-сыкъ урды. О бираз сёзсиз бакъып отургъан сонъ, озюни къолгъа алмагъа тырышты. Ийлекярлыкъ ёлуна кечти:

- Директорымыз олмаса, парткомымыз бар. О эр шейни эшитти, коръди. Занымджа ким акълы, ким акъсыз олгъаныны анълагъандыр. Тахир Исматуллаевичке кельсек, о хаста, инсанлыкъ алы, не япарсынъ. Буны озю истеп япмай. Ярын, о бир кунъ озюмизнинъ не оладжагъымызны кимсе бильмей Сабохат ханум, сиз де хасталана билесинъиз,- деди, сёзюни башкъа тарафкъа бурды.

- План меселесине кельгенде, сен оны къайдан биледжексинъ, оны насыл толдургъанымызны Аскъарджандан сорамакъ керек...

Ондан сонъ сёзге илькинги партия тешкилятынынъ секретары, яш мутехассыс Ахмаджан Талипов чыкъты. О даа бу иште янъы ве теджрибесиз эди. Даваны бир кереден токътатаджакъ киби, къатты сёз айтып оламады. Лякин Нусретнинъ акълы экенини яхшы анълай эди. Сабохатнынъ айткъанларыны догъру таныды.

Аскъарали сёзни эр кестен сонъ алды. Нусретке къаршы ачыкътан-ачыкъ уджюм этмектен сакъынды. Коллективден чекинди. Чюнки, отургъанларнынъ эксериети Нусретни акълы танымакъта эдилер. Шашмалагъанын-

дан _Нусретке эр даим ярдым этмеге азыр экенини бильдирди.

Топлашув насыл бир анълашылмагъан даванен башласа ойле де битти. Нусретке эр шейден зияде Назим агъанынъ, Аскъаралининъ айнеджилиги тесир этти. Шунунъ ичюн де чокъ вакъыткъадже озюни къоймагъа ер тапалмады, козьлерине юкью кирмеди. Тасавурында анасы-бабасы ве даа орта мектепте окъугъан кыыз къардашы пейда олдылар.

Сонъки _вакъытта эвлеринде не ичюндир онъа анасы да, бабасы да ихтиярлангъан киби корюндилер. Қъардашы исе оськен, гузеллешкен. Йыллар озь ишини япалар. Нусрет энди ана-бабасынынъ къавий таянчы, къардашынынъ къоруджысы олмакъ керек. Лякин онынъ ишлери де... Я не ичюн бойле? Чалышмагъа бильмейми, ёкъса тенбельми? Бойле олмасы мумкюн дегиль.

Кузь айлары... Бу айларда эвлеринде иш пек чокъ ола. Анасы бутюн йыллыкъ эмегине екюн чеккен кузьнинъ бир кунюни дегиль, дакъкъасыны биле семерели кечирмеге тырыша. Джумерт тарлаларда етишкен бол берекетни; помидор, къавун-къарпызны озь вакътында джыйып алып, девлетке теслим этмек къолай дегиль. Энди пенсия яшына якъынласа да, бутюн бир бригаданынъ месулиети онынъ бойнунда. Бабасы да анасынынъ айткъаны киби, танъ юкюсы корьмей. Бир эвнинъ къапылары япыладжакъ, дигерининъ пенджерелери. Янъы эвнинъ дамы ортюледжек... эписине вакъыт керек. Вакъыт исе пек тез кече.

«Вакъытны ялынъыз биз аджымаймыз», - деп тюшюнди Нусрет. Асылында исе вакъытнынъ не олгъаныны Нусрет де биле. Кузь якъынлашып башлагъанынен о мында айрыджа бир джанбазлыкънен чалышып башлады. Чюнки бу мевсимде шеэр эалисининъ эм кузьлюк ве эм де кышлыкъ урбаларгъа олгъан талапларыны къанаатлендирмек керек. Козюнъни ачып чалышмасанъ тюкянларда язда кышлыкъ, кышта исе язлыкъ урба-

лар толып кълмасы мумкюн. Нусрет мына бу шейлернинъ огюни алмагъа истей...

нусретнинъ гонълондеки хошнутсызлыкъ даа да арткъан киби олды. Ачувланды...

Сабасына Нусрет кеч уянды. Тёшеги ичинде баягъы ятты. Акъшам бутюн гедже Тюшонгенлери онъа агъыр ве мешакъатлы тюш олып корюндилер. Ашыкъмадан еринден турды. Салкъын пол устюне Яланаякъ баскъанынен эти-тени Джюнджиген киби олды. Башыны саллап: «Къызлар киби назиклешкеним», - деп тюшонди. Пармакълары уджуна котерильди. Пенджере юксек къурулгъаны ичюн, онынъ къанатлары ардынадже ачык Олса да, къомшунунъ азбары дегиль де, ялынъыз андаки тереклер, оларнынъ гурь даллары корюнемкте эдилер. Япракълар энди сарарып башлагъанлар. Тышта сакин рюзгяр эсметке. Мында ель олмагъан кунълер сийрек расткеле, илле десенъ кузь айларында...

Эллерини тёпеге созаберип, бир къач кере отурып турды. Сонъ салкъын сувлу чешме тюбюнде ювунып кельди. Озюни бираз тендюристленген киби ис этти. Чар-чабик урбаларыны кийип ишине ашыкъты.

Надире чалышкъан тюкянынъ янындан кечкенде къулагъына, юрекни хошландырыджы музыка эшитильди. Нусрет ишке эр вакъыт бу тюкянынъ янындан кечип кете. Базы вакъытларда кирип къызларнен селямлашып, ал-хатырларыны сорай, базан исе оларгъа эль саллап кече. Надире онынъ ишке кеткенини эр вакъыт коре. Бу бельки йигитнинъ ишке эр кунъ бир вакъытта кеткени ичюндир. Даа не ичюн олмасы мумкюн? Нусрет бекяр йигит, Надире исе нишанлы. Якъында тойлары оладжакъ.

Нусрет бурулып тюкянгъа кирди. Анда даа муштерилер ёкъ десенъ оладжакъ. Бир йигит тирсеклерини бештакъта устюне тиреген алда, сия, гурь сачлы башыны эллери арасына алгъан, тюшонджели корюне. Оны Нусрет къапыдан киргени киби коръди. Надире исе

йигитке аркъасыны чефирген алда без чулнен рафлар устюнде сыра-сыра турган пластинкаларнынъ тозуны сюртмекте. Нусретнинъ киргенини дуймады. Оны ялынъыз Света корьди ве дерьал окъуган китабыны беш-такъта Тюбюне сокъты. Нусретнинъ баш саллап берген селямыны алган сонъ, бир къач кере оксюрип алды. Бунынънен досту Надиреге Нусретнинъ кельгенини анълатмагъа тырышкъаны корюнип тура эди.

Лякин Надире буны анъламады. Бу арада пластинка битти, ине бир къач кере даа чыйкъылдап алды, сонъра тарс этип токътады. Надире йигитлерге тараф чевирильмеден:

- Сабадан манъа мисамбер къокъып кельгенсинъ. Бойле япаджакъ олсанъ... -о бирден ачувнен чевирильди. Нусретни корьгенинен шашып къалды. Ляле киби къызарды. Сонъ юзюндеки ачув бирден даркъалып кетти, о самимий кулюмсиреди, манълайы устюне тюшкен бир топ сачыны яваштан котерди.

Йигит Надиреге тааджип толу козьлеринен бакъты, яваштан еринден котерильди. Назарыны Нусретке че-вирди. Оны баштан аякъ сюзюп чыкъты. Козьлери атешли эдилер. Чырайыны сыткъан алда тез-тез юрюп, чыкъып кетти.

Нусрет не олгъаныны анъламады. Омузларыны къысты. Сонъ кулюмсиреди:

- Янъы пластинканынъ сесини эшитип кирген эдим...

Надире Нусретке бир шей айтмады. Мазун козьлерини ашагъы алды. Нусрет къолайсызланды. Сонъ:

- Багъышланъыз къызлар, мен де ишиме кечиктим,- деп къапыдан чыкъты.

Къалдырым бою тез-тез адымламакъта олган Нусретнинъ акъылына шимди не ичюндир Фератнынъ надире акъкъында айткъан сёзю тюшти.

«Инсангъа алыштырылмагъан йыртыджыны анъды-

ра... «Ферат насылдыр бир тарафтан бакъкъанда акълы киби корюне. О акъикъатен де майыштырмакъ мумкюн олмагъан челикке бенъзей. Лякин не ичюндир, Нусретни корьгенде эеджанлана_ буны онынъ юзюнден, йигитинъ назарындан къачынмакъ истеген козьлеринден, анъламакъ къыйын дегиль...

Базы вакъытларда исе оны корьгенде яш бала киби къувана. Чокъ лакъырды этмеге тырыша, куле. Умумен онынъ табияты да кузь авасы киби тез-тез денъишип тура ...

«Бу йигит бельки онынъ нишанлысыдыр. Араларындан къара мышыкъ кечкен гъалиба. Тойлары олгъан сонъ бири-бирине олгъан даргъынлыгълар бир тамам кечип кетер. Манъа шубели-шубели бакъты. Айды тойдан сонъ бу да кечер. Энди мени Аскъарали насыл каршылап алыр экен?» Нусрет озь ойларындан озю кулюмсиреди. Сызгъыра берип, ёлуна девам этти.

О къапыдан киргенде Аскъарали столы башында насылдыр_кягъытларны къарыштырып отура эди. Велядиенен Сабохат озь ерлеринде ёкълар. Нусрет селям берип, Аскъаралининъ янындан кечип, барып пенджеренинъ форточкасыны ачты. Чюнки оданынъ авасы акъшамдан берли даа денъиштирилмеген эди. Барып ерине отурды. Қъалемини алмакъ ичюн столынынъ чекмеджесини чекти. Оны ачкъанынен козюне бир табакъ беяз кягъыт устюне дюльбер язылгъан сатырлар илишти:

«Нусрет, экимизге командировкагъа кетмек керек экен... Биз Баш универсаль тюкяндамыз. Сени де ёлласалар керек... Беклеймиз. . .»

Бу Велядиенинъ язысы эди.

«Баш универсаль тюкяндамыз...» Нусрет бу сёзни биринджи кере расткетирген я да эшиткен киби башыны_ саллап кулюмсиреди, тюшюнип къалды. О къадар буюк олмагъан, лякин кучюк де дегиль, эски бинагъа ерлеш-

кен бу тюкян, мында, тикленмекте олгъан шеэрде_ баш универсаль тюкяны сайыла.

Бутюн тюкянларда олгъаны киби мындаки шейлернинъ де чаресини тапмакъ мумкюн дегиль. «Эсас ишни мында башламакъ керек оладжакъ, гъалиба...»- деди Нусрет. Бу арада янында Аскъарали пейда олды. Нусрет языларны элинен, дуйдурмай къапатты. Не айтасынъ, деген киби ачыкъ черенен онъа бакъты. Аскъарали де Нусретнен араларында бир шей олмагъан адам киби, сёзюни буюк незакетнен башлады:

- Нусрет, оларны Баш универсаль тюкянына ёллагъан эдим. Анда ишлери биткендир. Дейджегим, андан базагъа бармакъ керек,- деди яваштан. Лякин онынъ сесинде эмир сезильмекте эди.

Насыл иш олгъаныны Аскъарали де айтмады, Нусрет де ондан сорамады. «Барсам белли олур»,- деп тюшюнди йигит. Ялынъыз о къапыдан чыкъкъанда Аскъарали онъа, базада Назим агъа да олгъаныны бильдирди. Нусрет меселени энди анълады. Демек, оларгъа, озьлерининъ тилинен айткъанда, план япаджакъ маллар кельген. Лякин Нусрет мында да _Николай Алексеевичнинъ гонълюне ятмагъан, бир иш япты. Мал алмагъа кельген тюкянджыларны бош къайтмагъа меджбур этти. Яни малларнынъ къыйметини янъы прейскуронт эсасында тешкермек керек эди. Оларны исе Велядиенинъ шкафларындан къыдырмакъ керек. Вакъыт исе аз, энди ишкунюнинъ сонъы эди. Николай Алексеевич бунъа зияде ачувланды. Документлерге Нусрет де имза чекмек керек. Демек, о дегенинден къайтмайджакъ.

Николай Алексеевичнинъ достлары мал алмагъандже бир ерге кетмейджеклерини айттылар. Чюнки, олар фурсаттан файдаланып, достлары мында олгъанда малдан чокъча алмагъа умют эте эдилер. Дигер тюкянджылар меселени тез анъладылар ве къайтып кеттилер. Николай Алексеевичнинъ достларына да башкъа чаре къалмады...

Яры гедже, инджеден сепелеп ягып башлагъан ягъмур экинджи куню уйледен сонъ токътады. О бир бучукъ кунъ ашыкъмадан, ёрулмадан ягъа берди. Бойле ягъмурда койде ерлер шише, къалдырымлардан, ёлдан четке бир адым атсанъ, чамургъа батасынъ. Джумерт ер багърындаки ягъмурны инкяр этмей, шише, копе, кейфлене, раатлана. Лякин шеэрде ягъмур не къадар ягъса-ягъсын, о къайдаларгъадыр акъып, синъип кеткен киби ола. Ялынъыз асфальт ёллар ве къалдырымлар сыланып ялтырайлар. Бойле вакъытларда эр шейден зияде тереклер къар этелер. Олар узерлерине яз бою къонгъан арсыз тоздан къуртулалар. Къуванчларыны ичлерине сакъламагъа тырышкъан киби сусалар. Узерлеринден ерге саркъаяткъан тамчыларны мукъайтлыкънен тюшюрмеге тырышкъан киби даллары, япракълары ашагъы эгилелер.

Иштен къайтмакъта олгъан Нусрет шеэрнинъ меркезиндеки кинотеатр янындан кечкенде токътады. О иштен сонъ базы вакъытларда, джошкъунлыкънен фышкъырып тургъан шадырван янында отурып раатлана эди. Акъшамлары бу шадырваннынъ этрафында яш балалар чокъ ола тургъанлар. Олар къартбабалары, я да къартаналарынен чыкъалар. Ион лампаларнен ярыкълатылгъан шадырван чевресинде кобелеклер киби бири-бирини къувалашып ойнайлар. Шадырвангъа якъынлаша, козьлерини юмып агъызларыны ачалар, тиллерини чыкъаралар. Оларнынъ юзьлерине кумюш киби беяз, серин сув тамчылары келип урула. Бу вакъыт балалар джошып-джошып къычыралар. Оларнынъ кейфленгенини сейир эткен къартана ве къартбабаларнынъ севинчи де торунчыкъларынынъкинден аз олмай.

Къартларнынъ арасында пек меракълы вакъиаларны корген ве усталыкънен икяе этмеге севген къартлар да барлар. Нусретни олар яхшы таныйлар ве мында муса-

фир адыны ташыгъан йигитни джан-юректен севелер. Кичкене шеэрде ойле ола. Янбы адам кельсе аз вакыт ичинде оны эр кес таний. Лякин Нусрет шимди мында шу достларындан ич бирини кормеди.

Чапкъалап юрген балачыкълар да пек азлар. Оларнынъ устьлеринде пальточыкълары, аякъларында потюклери... Башларыны эгильтеберип, анда-мында бираз голленип къалгъан сувларнынъ ортасына кирелер. Бираз буюклери, кенардаки ягъмур сувунен шишельген терекни къакъмагъа, озьлеринден кучюкче балаларнынъ устюне, якъаларынынъ арасындан энъселерине ягъмур суву тюшюрмеге тырышалар... Табиат аджайип шей. Энди кузь олгъанына бакъмадан тюневин авасы_ яз киби ачыкъ ве сыджакъ эди. Йигитлер безь кольмек, къызлар исе енъсиз антерлернен юре эдилер. Бугунь быджакъ, плащ, пальто, бир геджеде сандыкътан эписи чыкъарылгъан._Инсаннынъ омюри ичюн кечкен эр бир дакъкъа эсапта...

Шадырван да он-он беш кунь эвельдекиси киби, ойле пек джошкъун _дегиль эди. О шимди биревлерге ойле шеньлик, къуванч багъышлап оламагъаныны дуйып, ынджынгъан киби озь башына, яваш-яваш ёргъун фышкъырмакъта.

Онъа ойчан бакъып тургъан Нусретнинъ омузына кимдир яваштан элини къойды:

- Кейфленмеге биле экенсинъ асабам...

Бу Фератнынъ давушы эди. Онынъ устюнде озюнден ёлагъы олгъан кок костюм ве шу тюсте плащы. Сарышын сачлары артына усталыкънен таралгъан. Даа якъында тыраш олгъанындан янакълары ве ченгеси йылтырагъан киби корюнмекте.

Нусрет онъа дикъкъатнен бакъты.

- Къайдаларда юресинъ я? Бойнунъа таш багълап денъизге быракъылгъан адам киби, ёкъ Олып кеттинъ...

- Қъыдыргъан тапар достум,- Ферат ийлекярлыкъ-

нен бакъыджы дюльбер, къысыкъ _козьлерини даа да кысаберип кулюмсиреди:

- Авда юремиз, достум, авда....

- Мен сени янъы ишнен мешгъуль олып, келалмагъандыр десем...

- Янъы иш?! Ойле дегенинъ де не? Меним ичюн о чокътан эски ишке чевирильди. Энди авым да къолумда демек мумкюн. Лякин...

- О да насыл ав, лякини де не?

- Лякини, сенинъ ярдымынъ керек. Достунънен бу саада да акъыл танышмакъ керек ола. Нусретнинъ, не дейджегини бильмей, бакъып тургъаныны корьген Ферат онъа элини узатты. Экинджи элини де достунынъ къолу устуне яваштан къойып сыкъты:

- Сёзюмни къайтарма, достум,- деди.

- Я бу ярдымым неден ибарет оладжакъ?

- Сенден чокъ шей талап этмейим, достум. Менимнен, яни бизимнен ресторангъа барсанъ етер...

- Къолай, лякин джиддий меселе. Менимнен дегенинъни анъладым, лякин бизимнен дегенинъ кимлернен олмакъ мумкюн.

- Оны баргъан сонъ билирсинъ. Сенден азачыкъ сыр тутмакъ мумкюн дегильми?

- Сен ойле япмакъ истесенъ, меним башкъа сёзюм ёкъ. Анда не вакъыт бармакъ керек?

- Шимди, мына бу дакъкъада...

Нусрет не айтмасыны бильмей кулюмсиреди:

- Мен иштен къайта эдим.... - О озюнинъ бироз сылангъан аякъкъапларына, азбучукъ орьселенген киби корюнген урбаларына бакъты. - Эвге кирип чыкъмакъ мумкюнми?

- Керекмей достум. Сен гузель кийинмесенъ де кызларны озюне джелъп этесинъ. Эм бугунъ кийинмесенъ даа ,яхшы олур.

- О да не ичюн?

- Сонъ айтырым. - Ферат Нусретнинъ къолтугъына кирди: - Айды юр, кечикейтырмыз...

Бираз кетер-кетмез йигитлерни къаршыда, буюк терек тубюнде, беклеп тургъан эки къыз къаршылап алды. Оларнынъ бири Нусретнинъ танышы Надире, экинджиси исе онынъ досту олса керек, раатлыкъ багъчасында Надиренен берабер кезинген къыз эди. Қъызларнынъ экиси де, Нусретни беклемеген олсалар керек, оны корьгенлеринен тааджиПЛенген киби бири-бирлерине бакъып алдылар. Демек Нусретнинъ келеджегини къызлар бильмей. Бу Фератнынъ тешеббюсинен олгъан корюшюв. Ферат таныш олмакъ ичюн къызларгъа достуны такъдим этти:

- Таныш олунъыз, меним достум Нусрет.

Надиренинъ досту, адыны айтып, Нусретке элини узатты.

- Сейяре.

Надире Нусретке сынайджы козьлеринен тикилип бакъты, сонъ:

Бизлер бири-биримизнен танышмыз,- деди.

Онда бугунъ айрыджа гузеллик бар эди. Къабарыкъ, къыскъа кесильген гурь сачлары яхшы низамгъа чекильген, лак пускюртильген. Комюр сиялыгъындаки къашлары даа узангъан киби корюне, сырлы козьлерининъ бакъышы инсанны делиртмеси мумкюн. Нусрет бирден, Ферат буларнынъ къайсы бирини авлагъан экен, деп тюшюнди, Фераткъа бакъты. О бутюн дюньясыны унуткъан, Сейяренинъ къолтугъына кирген, къызнынъ къулагъына нелердир фысылдамакъта. Меселе белли. Демек Ферат бу къызгъа урулгъан. Аджайп шей. Институтта не къадар дюльбер къызлар бар эди. Лякин Нусрет Фератны бир кере биле къызнен кезгенинни корьмеди. Мында кельгенинен денъишкен, демек Сейярени шу биринджи кере, раатлыкъ багъчасында корьгенинен бегенген... Базы йигитлер ойле Олалар. Башта къызларнен алып-береджеги олмай. Этрафында пери киби Къызлар юрселер де къулакъ асмай. сонъ бирден бир къыз-

Original Metin Sayfa No : 54

ны коре, бегене ве онъа эвлене. Эм бутюн омюри бою яхшы_ яшайлар. Базылары исе балкъурт киби чичек-чичектен авушып юрмеге севе. Бойлелери дюнъяда энъ бахтсыз адамлар олсалар керек. Базан исе йигит бегене, онъа джаныны биле фида этмеге азыр ола, лякин къыз бу терен дуйгъуны ис этмей. Чюнки, онынъ да юрегинде башкъа дуйгъулар долана. Аят къануны. Оны денъиш-тирмек кимсенинъ элинден кельмей.

- Айды Нусрет, тюшюндже дерьясына далаберме,-деди Ферат. Къызларны ве достуны «Сумбюль» ресторанына теклиф этти. Олар кенарджа ерге, коше ичиндеки стол башына кечтилер. Фератнен Сейяре ян-янаша отурдылар. Столнынъ экинджи тарафына Нусретнен Надире_ерлештилер. йигитлер,менюны къызларнынъ огюне сюрдюлер:

- Къызлар эмиринъизге азырмыз,-деди Ферат галстугыны тюзетип. Менюны башта Надире алды, дикъкъатнен бакъты, бир шей айтмады, оны Сейяреге узатты. Сейяре де бир къараргъа келип оламаса керек, сийрекче, лякин узун кирпикли козьлерини бир къач кере юмып ачты, сонъ Фераткъа бакъты:

- Хызмет этеджек олсанъыз, башындан сонъунадже олсун, бу ишни биз сизлерге ишанамыз, -деп менюны Фератнынъ_огюне къойды.

- Айса бугунъ, ялынъыз меним дегеним оладжакъ экен.

-Лякин, эр биримизнинъ хатиримизни тапмакъ керексинъ, - деди Нусрет, кулюмсиреп.

- О, бу джиддий ве месуль меселе, лякин мен онынъ тубюнден чыкъмагъа тырышырым.

Къызларнынъ арекетлеринден, озьлерини тутушларындан бу меселеде аджеми олгъанлары корюнип тура эди. Демек, шеэрде осселер де бойле ерлерде чокъ булунмагъанлар. Надире даа яш. Къарар эсабынен шимди он секиз яшында олса керек. Сейяре ондан эки-учь ящ буюкче корюне. Темиз кокни анъдыргъан мас-мавы,

айдын бакъышлы, балабан козьлери, онынъ гонъю саде ве самимий Олгъаныны Косьтермектелер. Озюни сербест тута. Надире эеджанлы. Лякин, о бу алны дуйдурмамагъа тырыша. Тосат-тосат гизлиден этрафкъа козь ташлай. Янакълары нар киби кызаргъанлар.

Фератнынъ сымарышынен столнынъ устю яхшы этип донатылды. Биринджи къаделерни кызлар бир тюрлю къаршылыкъсыз Котердилер. Нусрет экинджи кере йылдызлы шишеге элини узаткъанда Надиренен Сейяре, экиси бирден озь къаделерининъ агъызларыны эллеринен къапаттылар.

- Бизге бу къадары_ етти,- деди Сейяре. Онынъ козьлери мамурленип сюзюльдилер. Надиренинъ беяз, тегиз манълайы сылангъан киби ялтырады. Қозьлерининъ бакъышы даа да дюльберлештилер. Назары Нусретнен расткелишкенде башыны саллап кулюмсирей. Бираздан сонъ йигитлер де денъишип башладылар.

Ферат Сейяреге отургъычыны даа да якъынджа сюрди. Онъа нелердир къантырмагъа тырышты:

- Ичмегенинъизге разы олдыкъ, ашамакъ керекми, ёкъмы?- деди яваштан.

- Ашаймыз Ферат, сен раатсыз олма.

Ферат Нусретке чевирильди:

- Достум, кызларны мындан ач алып къайтмакъ олмаз, занымджа эпимиз иштен чыкъкъан адамлармыз.

- Догъру, Ферат. Лякин буны кызларнынъ озьлери анъламакъ кереклер. Бизим зорлагъанымызнен иш битмез,- сонъ Надиреге:

- Мына коресинъми, сени бакъмакъ манъа авеле олунды, деди.

Ферат достуна кулюмсиреген алда кыйыш-кыйыш бакъты:

- Сен оны энди анъладынъмы?- деди башыны саллап.

- Эр алда, анъладым я...

Бу арада ресторан ичинде, оларнынъ столу артынга

шенъ музыка янгъырады. Йигитлер-къызлар бирден ерлеринден котерильдилер. Бир дакъкъа ичинде аякъ устюне тургъанлар, отургъанлардан бир къач кере чокъ олды. Оюн башлады. Эр кес озъ бильгенини япмагъа тырыша. Базылары эр вакъытта ойнагъаны киби, къызларнынъ индже беллеринден мукъайтлыкънен туткъан алда, залнынъ ичиндеки меЙданлыкъта фырланмакъталар. Вальс ойнайлар. Базылары исе, турмадан бир ерде саллана берелер. О вакъыт, энди чыкъкъан твист. Бираздан сонъ Нусрет де еринден турды, Надирени оюнгъа Теклиф этти. Оларнынъ артындан Фератнен Сейяре де турдылар. Бир оюндан сонъ Ферат къызларны денъиштирди. Демек онынънен, достунынъ якъындан таныш олмасыны истей.

Надиреге нисбетен Сейяренинъ бою сезилир дереджеде алчакъ экен. Нусрет онъа бирден ашынып оламады. Къызнен лакъырды этмек ичюн ашагъы эгильмек керек эди. Лякин о пек енгиль ве чебер ойнамакъта. Нусрет «Бу къыз балерина дегиль экенми?»- деп тюшюнди. Онынъ дюльбер къыяфети, оюнгъа чеберлиги, умумен, бутюн корюниши йигитнинъ фикирини тасдыкълагъанкиби эди.

- Багъышланъыз,- деди, о музыка сакинлешкен арада, - сиз балерина дегильсинъизми?

Сейяре башыны терсине саллады:

- Балерина дегилим, амма институтта бедий авескярлар тегерегинде иштирак эте эдим. Энди эписи артта къалды,- О языкъсынъган киби теренден кокюс кечирди.

- Я шимди? . .

- Энди институтны битирдим. Эгер тишинъиз агъырса бизим поликлиникагъа келе билесинъиз, - О Нусрегининъ юзюне дикъкъатнен бакъты.- Пакъыл киби сиздебунъа аджет корюнмей. Мен оны сизни корьгенимнен сезген эдим. Башкъаларыны_ бильмейим. Бизлерде - тиш экимлеринде ойле адет бар. Ильки корьген адамы-

мызнынъ деръал тишлерине козь этемиз. Базан буны озюмиз де дуймадан япамыз.

- Бизлер исе урбаларына...

-Насредин оджанынъ тон меселеси десенъиз?! Нусрет бирден джиддийлешти:

-Ёкъ, ёкъ, Сейяре, риджа этем, мени догъру анъланъыз. Биз урбанынъ къач кумюшлик экенине дегиль, насыл тикильгенине ве кийильгенине дикъкъат этемиз. Озюнъизге белли, урба инсаннынъ бедениндеки къусурны къапата. Лякин...

- Эстетик хусурыны ача десенъиз...

Нусрет башыны саллап:

- Ойле демек де мумкюн...

Бу арада музыка токътады. Эр кес озюнинъ ерине барып отурды.

- Фена ойнайсыз, достлар,- деди Ферат оларгъа.-Лякин бизлер де сизден артта къалмадыкъ.

- Илле десенъ Ферат, о твистке пек чебер экен, -деди Надире.

- Эр вакъыт къайсы саада олгъанындан къатий назар, бир янъылыкъ япмагъа тырышмакъ керекмиз, бу меним достумнынъ гъаеси.

Нусрет кулюмсиреди, стол устюндеки фужерлерни ташкент сувунен толдурды. Бирини Надиреге узатты. Сонъ Фераткъа чевирильди:- Эр шей, эр иш олгъаны киби девам этеджек олса бизлерге бу къадар окъумакъ, бир мутехассыс олмакъ не ичюн керек эди?

- Эскининъ эски олгъаныны дуюп, янъылыкълар араштырмакъ, тешеббюси олмакъ, бу занымджа буюк иш. О эр ерде, эр саада керек шей. Хусусан сизинъ зенаатынъызда. Адам истеген вакъытында_къыдыргъан, бегенген урбасыны тапып алса, бу да бир бахт. Лякин бу шейлер бизим шеэрде даа талапкъа джевап бералмай...Занымджа, Нусрет, бу месуль иш сизге багълы,деди Сейяре.

Нусрет, анълайым деген киби, башыны Саллады.

- Лякин, Сейяре, бу ишни япмакъ ойле къолай дегиль, меселя, сен ярын ишке бараджакъсынъ, къач хаста къабул этеджегинъни билесинъ. Бирининъ тишини бираз къарыштыра, ярын келирсинъ, деп къайтарып йибере билесинъ. Дигерининъ, пек чаресини тапмасанъыз, тишини чыкъартмагъа йибересинъиз... Эписини озюнь аль этменъ мумкюн. Лякин бизим саамыз башкъа тюрлю.

Сейяре кулюмсиреди.

- Я видждан меселеси, Ферат, ондан насыл къуртулырсынъ?

- Эр зенаатнынъ озь инджеликлери бар, десенъиз...

- Я сен не беллеген эдинъ, достум?- деди Нусрет.

- Бу ерде дёрт адаммыз, дёрт тюрлю зенаат, эр бири озюнджесине джиддий...

Олар ресторандан чыкъкъанда энди баягъы вакъыт олгъан эди. Ёлларнынъ ичинде адам сийрек-серпелек расткельмекте. Шеэрнинъ меркезий ёлу бою лакъырды этип кеттилер. Сонъ Фератнен Сейяре токътадылар. Оларгъа сагъ Тарафкъа бурулмакъ керек олгъаныны бильдирдилер.

- Надирени эвлерине алып бармакъ киби месулиетли ишни, Нусретке авале этемиз,- деди Ферат.

- Бу авалени мен истекнен япа билем,- деди Нусрет. Чокъ кечмеден Нусретнен Надире сол тарафкъа, сыкъ тереклернен ортюли шеэрнинъ четиндеки сокъакъкъа, бурулдылар.

- Мына, бу бизим мааллемиз...

- Дюльбер ве темиз сокъакъ экен.

- Энди сизни бу ерли саймакъ мумкюн, лякин бизим тарафларгъа биринджи кере кельмектесинъиз, гъалиба.

- Ёлум тюшмеген эди.

- Бельки бундан сонъ тюшип турар...

Нусрет бирден онынъ_ юзюне бакъты. Къыз деръал сёзюни тюзетмеге тырышты:

- Бу сокъакънынъ ярысындан зиядеси бизим халкътан. Сизинъ мында Фераттан башкъа достунъыз, я да танышынынъыз ёкъмы?

- Не ичюн олмасын, бар. Мына сизсинъиз.

- Ялан айтасынынъыз...

Нусрет бирден токътады:

- Мени яланджылыкъта къбаатламагъа насыл эсасынынъыз бар?

- Сиз къоркъманъыз. Мен кимсени къбаатламайым, ялынъыз догърусыны айтам. Иш еринде...

О да токъталып йигитнинъ козьлерине бакъмагъа тырышты.

Нусрет бирден кулюмсиреди:

- А-а, багъышланъыз, Надире. Мен оларны_ эсапкъа алмагъаным. Догъру, бу яхшы шей дегиль. Мен сизинъ айткъанынынъызны анъламагъан экеним.

Къыз бирден шакъылдап кульди. Сонъ:

- Эр сёзни айтылгъан манада анъламакъ керек,-деди куле-куле.

Бу вакъыт бираз,о янда, насылдыр бир фысылдылар эшитильген киби олды. Надире бирден токътап динъленди. Орталыкъ чым-чырт эди. О бирден къоркъкъан киби Нусретнинъ билегинден тутты.

- Нусрет, сиз энди къайтынъыз, эр алда мында меркезий ёл якъынджа. Бизим эвимиз исе...

- Ёкъ, ёкъ, Надире. Мен сизни къапынынъзынынъ тюбюнедже алып бармакъ борджлым. Достунъызгъа сёз бердим.

- Лякин...

Нусрет онынъ омузындан тутты:

- Юрюнъиз, Надире, юрюнъиз!

Надире, Нусретни къайтарып оламайджагъына эмин олгъан сонъ, башкъа бир сёз айтмады.

Олар баягъы даа юрдилер. Надире эки къанатлы къапынынъ янында токътады:

- Бу эвде Сейяренинъ тийзеси отура,- деди яваш-

тан. Анавы исе бизим эвимиз. - О элинен бир одасында улькюн ярыгъы олгъан Буюк эвни костерди.

- Демек, Сейяреини тийзесинен къомшу отурасынъыз, ойлеми?

Надире онынъ сѣзюни тасдыкъ_ этер киби башыны саллады :

- Озьлери исе шеэрнинъ обир четинде отуралар, деди. - Орта мектепте окъугъанда мында сыкъ-сыкъ келе эди. Мен исе онынъ кельмесини сабырсызлыкънен беклей тургъаным. Чюнки, математикадан чокъ чакъмай эдим. О менден учъ сыныф юкъарыда олгъанынданмы, ёкъса бу дерсни яхшы бильгенинденми, мен саатлернен чекишип бир шей чыкъаралмагъан меселелерни беш дакъкъада чезе эди. Институткъа кеткен сонъ багъымыз узюльди. Мына, кене Озюмизге къайтып кельди. Эски достлар тапыштыкъ, демек мумкюн. Лякин оны гъалиба кене джояджагъым.

Нусрет бирден онынъ козьлери ичине тикилип бакъты :

- Не ичюн джояджакъсынъыз?

- О энди башкъа дост тапкъангъа бенъзей. Ойле ола, бирини тапасынъ, экинджисини джоясынъ.

- О насыл дост?

- Сизинъ достунъыз, Ферат.

Нусрет бирден шакъылдап кульди:

- Хайырлы экен. Демек, мен де энди достумны джоймакътам.

Надире онъа бакъып алды, лякин, бир шей айтмады.

Олар тар къалдырым бою яваш-яваш адымламакъта эдилер. Надире, тыпкъы демкини анъдыргъан, къапы янында токътады, яваштан оны итеди. Къапы артынадже ачылды.

- Анам даа ятмагъан. О мени беклейдир...

- Аналарнынъ эписи ойле олсалар керек, Надире.

Эвляды келип ятагына кирмегендже козьлерине юкьу кирмез... Ушюмединъизми?

Надире бирден_сескенип абдырагъан киби олды. О, Нусрет шимди кетеджек деп, кьоркькъан эди. Чюнки, йигитни сабагъадже динълемеге азыр эди.

Бу кьалдырымда, бу сокъакъта Надире нишанлысынен чокъ кезинди, чокъ лакъырдылар эттилер. Лякин къыз даа ич бир дефа юрегинде бойле хош дуйгъу ис этмеген эди...

Йигитнинъ суали джевапсыз кьалгъаныны хатырласа керек, онъа джиддий назарнен бакъты :

- Озюньиз ушюдинъизми ёкъса, Нусрет? - деди яваштан. Нусрет башыны терсине саллады :

-Бизге кьалгъан иш кьолай Надире. Бойле авада ушюмейджегеме шубеленмек олмаз. Бу бир, экинджиден мени эвде беклеген адам да ёкъ. Анам менден узакъта, эвге не вакъыт баргъанымны бильмей. Демек, шимди кьасевет этмейдир. Лякин сизинъ ананъыз... - о Надирелернинъ эвлерине бир даа бакъып алды. Сонъ кулюмсиреди :

-Якъында бир китап окъугъан эдим, авторы шимди акъылымда ёкъ. Йигит озюнинъ севгилиси, дюльбер къызнен корюше ве кезинелер. Вакъытныъ кечкенини экиси де дуймай. Бири-биринен савлукълашкъанда энди танъ хоразлары кычыра экенлер. Йигит къызны озгъаргъан сонъ, эвдекилерге дуйдурмамакъ ичюн, озюнинъ одасына яваштан киреджек ола. Лякин кьапысы алдында анасыны расткетире. Одагъа берабер кирелер. Анасы огълунынъ юзюне бакъкъанда онынъ гонълюндекини коре. Бир дакъкъанынъ ичинде бутюн гедже чеккен азабыны, кьаарь-къасеветини унута, хошнут алда кулюмсирей. Йигит бу вакъыт анасынынъ юзюндеки терен бурюшиклерге бакъып къала. Козьлерининъ алдында исе яресининъ сют киби без, тегиз череси пейда ола.О узанып, пармакъларынен анасы-

Original Metin Sayfa No : 62

нынъ манълайы узериндеки сызыкълар бою юрсете. «Ана, булар къайдан пейда олдылар»,- деп сорай. Анасы огълунынъ элини тутып сийпай: «Сен эр дефа кеч къалып кельгенде, балам, меним манълайыма бир сызыкъ пейда ола»,- дей. Бизим аналар да шу аналардан не зияде ве не де эксиклер.

Нусрет тюшонджеге далгъан Надиреге бакъты, сонъра:

- Айды, Надире манъа энди кетмек керек. Гедженъиз хайыр,- деди яваштан.

Къыз бирден шашмалагъан киби олды:

- Нусрет, бельки бизде къалырсынъыз?..

Озюнинъ сёзлеринден озю къызарды.

- Мени догъру анъламангъызны риджа этем...

- Сагъ олунгъыз, Надире. Сизинъ айткъанларынъызда бир тюрли феналыкъ ёкъ. Лякин, манъа кетмек керек. Даа эрте...

О бирден чевирильди. Тереклернен ортюли къаранлыкъ къалдырым бойлап юрип кетти. Надире, бир шей корюнмесе де баягъы вакъыткъадже онынъ артындан бакъып турды.

Авасы темиз ве серин. Бутюн кунъ ягъмур ягъгъанына бакъмадан ай догъгъан, йылдызлар кучлю ышыкъ сачып, мавы кок юзюни зинетлегенлер. Орталыкъ сукюннет ичинде. Эр шей сусмакъта. Нусретнинъ гонъюлю хош. О эллерини саллай берип, тез-тез адымламакъта. Бу вакъыт акъылына сагълыкълашкъан вакъытларында Надиренинъ эеджанлангъаны тюшти.

«Бу къыз мени коръсе: де севине, де эеджанлана. Бунынъ себеби неден ибарет, экен?»- деп тюшонди. Озюнджесине бир тюрлю нетидже чыкъарып оламады. Сонъ:

«Манъа не олды, шу къыз гедже-кунъдюз меним хаялымны, барлыгъымны бенд этип алды»_ деди.

Умют этмеден, онынъ огюне терек артындан эки

йигит атылып чыкты. Бири Нусреттен юксек, экинджиси исе ондан алчакъча, лякин, мазаллы.

- Сизге не керек?- деди_Нусрет тынч давушнен.

- Оны сенден сорамакъ керек, - деди алчакъ бойлусы_,Нусретнинъ бетине токъунаджакъ дереджеде,онъа якъынлашты.Ракъы сасыгъындан Нусрет арткъа чекильди.

- Къоркъаджакъ экенсинъ де, даа не маразгъа менлик сатып юресинъ тар балакълы тальтинке?

- Сизлерден къоркъкъан ве къоркаджакъ адам ёкъ, чекилинъиз ёлумдан,- Нусрет онынъ коксюнден яваштан итеди. Ёлуны девам этмек истеди.

- Токъта, токъта, зиялы, достума токъунма. Шимди мен санъа насыл урулгъаныны огретирим. О, бойнуны хораз киби созып, бираз арткъа чекильди. Нусрет онынъ башынен урмагъа азырлангъаныны сёзди. Озюни билегинен къапатмакъ истеди. Лякин, бу вакъыт урмагъа азырлангъан йигитни, экинджиси токътатты.

- Токъта урмагъа етиштирмиз. Бу пезевенк башта бизим ким экенимизни бильмек борджлу. Бельки ёлда сюмсюрленген башсызлар беллейдир.

- Озюнинъ баштакъ экенинден хабери ёкътырдыр, десе...

Нусрет, «мында бир анълашылмамазлыкъ бар гъалиба», - деп тюшюнди.

- Йигитлер, сиз мени биревнен...

- Ёкъ, ёкъ, биз сени яхшы таныймыз, сен бу шеэрде энди атнынъ къашкъасы киби олып къалдынъ. Эм агъызынъа йигит сёзюни алма. Йигитлер ресторангъа биревнинъ нишанлысынен дегиль де, озьлерининъкинен баралар. Анъладынъмы?..

Онынъ сеси ачувындан къалтырады. Эллери Нусретнинъ якъасына япыштылар. Олар балабан ве такъатлы, олып, бензин къокъый эдилер.

Меселе анълашылды.Надиренинъ нишанлысы_ялынъыз дегиль экен. Достлары оны къорчаламагъа чыкъ-

къанлар... Лякин ресторандаки корюшювде не Надире_ ве не де Нусрет къабаатлы. Онынъ тешеббюсчиси Ферат. О да буны аселет дегиль, Нусретни Сейяренен таныштырмакъ ичюн япкъан эди. Яни озю эвленмек истеген къызны достуна косътермек истеди. Шимди буларгъа оны насыл анълатырсынъ? Сёз динълейджек адамларгъа бенъземейлер.

Нусрет озюни мудафаа эте биле. Чюнки, институтта окъугъанда бокскъа къатнай эди. Мында да эвининъ ортасында чулнен толу чувал, онъа боксчылар тилинде_«армутчыкъ» деп айталар, асувлы тура. Оны эр кунъ саба бир къач кере юмрукълап ала.

Нусрет онынъ къолундан якъасыны къуртармакъ истеди, лякин бу къолайлыкънен олмады. Йигит оны даа зияде сыкъты. Башкъа чаре къалмады. Нусрет оны арткъа итеп йиберди. О арт-артына кетти, барып терекке урулды. Бу арада сагъ къулагъынынъ тюрбюнде бир шей патлагъан киби олды. Деръал артына чевирильди ве оны ургъан йигитнинъ бойнуна, сол омузынен бирлештирип кучлю юмрукънен урды. О абынды. Экинджи йигит еринден атылып турды. Онынъ элинде бир шей ялтырады. Пычакъ. Бу арада бурулгъан машинанынъ, ярыгъы сокъакъны кунъдюзки киби ярыкълатты. Йигитлер, йылдырым чабиклигинен, эвлер арасына гъайып олып кеттилер. Нусрет де ёлуны девам этти. Онынъ къулагъы чынъылдамакъта эди.

8

Бугунъ Надире эр кестен эвель турды. Баягъы вакъыткъадже озюнинъ одасындан чыкъмады. Сонъ турып ашханеге кирди. Анасы -Ревиде апте, кичкене курсю устюнде отургъан къаве ичмекте. Надирени корьгинен элиндеки фильджаныны огюндеки сини устюне къойды.

- Саба шерифинъиз мубарек олсун, анай,- деди, ве стол устюнде бир шей къыдыргъан адам киби о якъ-бу якъны козьден кечирди.

- Сагъ ол балам, - еринден турып чичекли чайниктен кызына чай тѣкти.

- Бугунь пек эрте тургъансынъ, кейфинъ ѳкъмы не?

Надире башыны терсине саллады. Сет устюне отурып, анасы тѣккен чайдан бир-ѳки ютум ичти. Козьлери тюшонджели бакъмакъта эдилер. Буны ана юреги дуймай къалмады. О барып кене озь курсючигине отурды.

- Эвге кеч къайткъан адетинъ ѳкъ эди де балам, акъшам сен кельгенде энди баягъы вакъыт олгъан эди. Агъанъ Мустафа да...

Надире бирден башыны котерди, эеджанлы козьлеринен анасына бакъты:

- О не вакъыт кельди, ана?

- Сенден бираз сонъ.

- Кене кыызгъын эдими?

Ревиде апте фильджанынынъ тюбюндеки къавени ютты:

-Къызгъын олгъаны да бир шейми, устю-башы чамур, быджагъынынъ дѳгмелери узюльген. Бесебели...О сѳзюни кести. Теренден кокъос кечирди.

Надиренинъ ичине атеш тюшкен киби олды.

«Ойлагъаным киби олып чыкъты. Нусретнинъ огюне чыкъкъандырлар», - деп яныкъланды. Еринден атылып турды:

- Олар экиси де юзер грамм ичкен сонъ не десень япарлар.

- Надире агъасы ве нишанлысы акъкъында айтмакъта эди.

Бу арада къапы ачылып, ичери Мустафа кирди. О Надиреге чевирилип биле бакъмады. Соба устюнде яваштан сызгъырып къайнамакъта олгъан чайникнинъ къапагъыны ачты. О сыджакъ олса керек, бирден элини силькиди.Къапакъ ерге тюшип данкъырдады.

- Яваш ол балам,- деди Ревиде апте ве ердеки къапакъкъа узанды.

- Эллеринъ къалтыраймы, азда ичмек керек эдинъ!- деди Надире ачувнен.

Original Metin Sayfa No : 66

Мустафа оны аякъларындан башынадже сюзюп чыкъты. Сонъ стол башына кечип отурды. Мыскъылнен:

- Кимнинъ къалтырагъаныны сонъ бакъармыз,- деди анасына дуйдурмагъа истемеген киби яваштан.

Надире козьлерининъ къыйыгъынен бакъты. Еринден турып онынъ янына барды. Чайникке къайнакъ сув толдурмакъта олгъан анасына бакъып алды, агъасына тикильди, лякин онъа юрегининъ ачувыны ятыштырадjackъ киби бир сёз тапып айтып оламады. Сонъ акъылына кельген фикирден севинип, агъасына эгильди.

- Эки дегиль де, бу штангаджыны анъдыргъан сыфатынъа бакъмадан, о сенинъ киби ичкиджилернинъ йигирми данесини шиширир,- деди.

Мустафа еринден котерильди:

- Не дединъ? Бизим киби ичкиджилернинъ йигирми данесини шиширеджек... Сонъ кулюмсиреди:

- Корер эдинъиз амма... Айды онъа бу да етер. Ичкиджилер экен. Я о ким?- Артыкъ озюни тутып оламады:

- Агъанъ да, нишанлынъ да ичкиджи. Ялынъыз о яхшы, медениетли, акъыллы, модалы, форсалы... Косътерирмиз биз онъа форсаны. Тар балакълы шамек. О ичмейми ёкъса. Бизден фаркъы о ресторанда иче, бизлер исе тюкянда... Сенинъ киби ахмакъларнынъ башыны айландырмагъа биле, кямиль. О тальтинкенъ мында пейда олгъан сонъ нишанлынъны кореджек козюнъ ёкъ. Дуймайлар беллейсинъми? Себеби медениетсиз, этикасыз, эстетикасыз, серт экен. О сенинъ тальтинкенъ киби форса сатып юрмей, чалыша. Бизде инженер-механик чалышмакъ къолай дегиль. Билесинъми сен онынъ башы насыл чакъа. Хошнут къалгъан йигитлеримиз иштен сонъ онынъ хатирини тапмагъа тырышалар. Сонъ не олгъан? Бунда насыл феналыкъ бар?

- Айса хатирини тапаберинъиз!- Надире чырайыны сытты.

- Мына бойле япсанъ о янгъанындан даа да чокъ

ичер. Даа да серт олур. Чюнки, сен ахмакьны севе. Севги исе не десенъ яптырыр...

-Ярын, о бир кунъ тутып да урар десе...

-Я сен не беллеген эдинъ?..

Надире онъа дикъкъатнен бакъты:

- Севги ойле олмай, кыйметли агъам. Эгер сен де ойле фикирде олсанъ, оны денъиштирмеге тырыш. Ёкъ исе, ярын я да, о бир кунъ севгилинънинъ артындан бакъып къалырсынъ.

Мустафа бирден козьлерини тегереклетти:

- Сен тальтинкенъе къачып кетмек истейсинъ, ойлеми?

- О мени севсе, къачмагъа аджет ёкъ, бойле де кете билем.

- Биз санъа кетмекни косьтерирмиз. Достум онынъ ерини тез таптырыр...

- Достунънынъ да ерини тапарлар.

Надире онъа дёрт пармагъыны бири-бири устюне къачлап косьтерди.

- Биз бу ишни достумсыз да япа билемиз. Базамыз йигит къытлыгъына огърамагъан. Козюни къымса етер. Эльбет оны урып ольдюрмемиз. Бизлерни о къадар къафасыз беллеме. О зиялыны къоркъузмагъа чокъ шей керекмей. Бираз котеклесек етер. Кельген ерине насыл къайтып кеткенини озю де дуймаз.

Оларнынъ янына Ревиде апте кельди. Лякин, не акъкъында лакъырды эткенлерини анъламай де Мустафагъа, де Надиреге бакъты.

- Сизлер не айтасынъыз шу?- деди оларгъа ялварыджы сеснен.

Онъа не огълу джевап берди ве не де къызы.

- О энди сизлерге козюни къымгъангъа бенъзей, акъшам къайда котеклештинъ?- деди Надире ачувнен.

- А-а, демден берли бунъа Спиртленип отура эдинъми?.. Айтайым, къардашчыгъым, юречигинъ раат олсун.

Бельки акси олур. Къоркъудан отюнъ патлар. Ыякин, риджа этем, озюнъни къолгъа алмагъа тырыш. Этрафымызда анамнынъ сачмалап долангъаныны коресинъми? О сенинъ башынъ чалышмагъаны ичюн азаплана. Даа эки лафнынъ биринде, ичип келесинъ, анамны ойламайсынъ, деп, менимнен давалаша эдинъ. Энди онынъ чекишкенини коръмейсинъ.

- Сен чокъ айнеджилик япма, акъшам къайда экенинъни айт! Надире бирден ачувланып багъырды.

Мустафа Надиреден олгъаны бир бучукъ яш буюк эди. Ондан сонъ Надире къыз бала. О огълан балагъа нисбетен тез осе, етише. Шунынъ ичюн де олар бирибиринен агъа-къардаш дегиль, акърандаш, достлар киби лакъырды эте, давалаша эдилер. Аиледе Надире эки огъланнынъ артындан догъып остю, оларнен берабер тербиеленди.

Азбарда балаларнен ойнагъанда, мектепте ич кимседен сакъынмай, къоркъмай эди. Чюнки, агъалары бар, таянчы буюк. Базан, къыш вакъытларында огълан балалар бир ерге топланып къыз балаларны къартопачнен шыбалай, оларгъа козь ачтыртмай эдилер. Надире бойле вакъытта да бурнуны котерип кете тургъан. Чюнки, шу балалар арасында Мустафа да булуна, булунмагъан такъдирде достлары ола эди. «Мустафанынъ къардашына токъунманъыз», деген сёзлерни Надире чокъ эшите эди. Озю де чокъ вакъытлар оларнен ойнай, достлаша эди. Инсаннынъ табиатына булар озь тесирини мытлакъ косътерелер. Шунынъ ичюн де шимди агъасы Мустафанынъ не киби хурназлыкълар тюшюнгенини, оларнынъ не япмакъ къадир экенлерини тез дуя, анълай.

- Багъырма сенден къоркъаджакъ адам ёкъ. Акъшам ёлда сизлерни озгъардыкъ. Къардашымнен севгилисине бир къаза-беля олмасын,- деп артынъыздан кельдик.

- Мен буны дуймай къалмадым...

- Коресинъми, онъа озюнънинъ де акъылынъ еткен

экен. Чюнки, инсан бир фена иш япса оны биле-биле япа. Сенде эм япкъансынъ, эм де кьоркькъансынъ, Ойлеми кадым?..

- Манъа кьоркьмагъа шей ёкъ. Бельки санъа кьоркьмакъ керектир?

Мустафа омузларыны кысып кульди:

- Мен де кьоркьмайым. Биз кьоркьуладжакъ киби бир шей япмадыкъ. Ялынъыз ондан ресторан акъкъы алдыкъ. Лякин, бир япкъан эйлиги бар экен, кьолмыздан кьолайлы кьуртулды. Бизден якъасыны ойле тез кьуртарып оламаз эди, амма... Частлы экен пезевенк. О зиялыгъа бу да етер. Энди сенинъ артынъдан юрмек дегиль, кьаралтынъны корьсе биле кьачар.- Мустафа кетмек ичюн кьапыгъа догъурылды:

- Токъта балам, токъта, о да насыл акъ, сизлер кимни урасынъыз, кимнен тепелешесинъиз?- деп Ревиде апте онынъ огюне чыкъты.

- Оны кызынъыздан соранъыз ана, о бир тальтинкени бегенген экен. Нишанлысыны быракъаджакъ ола. Анъламайсынъызмы?

Мустафа кьапыны ачып, чыкып кетти. Ревиде апте неге огърагъаныны бильмей барып сет устюне отурды:

- Балам, Надире, манъа азчыкъ сув берсе, юрегим ярамады,- деди яваштан.

Надире чар-чабик анасына сувнен илядж берди.

- Ана сиз раатсызланманъыз, бир шей олмады. О огъланнынъ бир тюрлю кьабааты ёкъ. Бу кьалпазанларнынъ тапкъан ярамазлыгъы...

Анасы бираз озюне кельген сонъ, онынъ бойнундан кьучакълады, бурюшикче, солгъун янагъындан опыти. Бир шейлер айтмакъ истеди. Лякин, шимди ерсиз таныса керек, анасынен сагълыкълашып ишине кетти.

Тюкян ачылып бутюн сатыджылар озьлерининъ ерлеринде олсалар да Надире баягъы вакъыткъадже пластинкалар арасында кьармаланды. Лякин, бир шей чалдырмады. О тосат-тосат саатине бакъмакъта. Хаялы,

фикири Нусретте. Оны корьмек, хатирини сорамакъ истеди. Эвине бармагъа гьуруры мусааде этмей. Огюне чыкъсынмы? Бу да къолайсыз. Деми агъасы онъа: «О энди сенинъ янынъа кельмек дегиль, къаралтынъны корьсе биле къачар», - деди. Бу олмайджакълар онъа не яптылар?

Надире бойле тюшюнджелер алтында эзиетленмекте эди.

Бу арада къапы ачылып, ичери Нусрет кирди. Онынъ устюнде плащы, къар киби беяз, яхшы утюленген кольмеги, янъы мас-мавы далгъаны анъдыргъан галстугы онъа пек ярашкъан. Къызларнен селямлашты:

- Сонъ, зенаатдашлар, бугунъ планынъызны юз эллиге чыкъарып оладжакъсынъызмы? - деди кулюмсиреп.

- Муштериси билир, - деди къызларнынъ экиси де бирден. Нусретнинъ кельгенинден олса керек света Надиреден де къуванчлы эди. Айгиди сени дост юреги!

Нусрет элиндеки индже, мешин къолчакъларыны Чыкъарып бештакъта устюне къойды. Надире бетке че-вирильди:

- Надире, радиоланъыз бозулдымы ёкъса, бугунъ тюкянынъыздан сес-солукъ чыкъмай, - деди.

Надире онъа джевап бермеди. Чюнки, онынъ назары, йигитнинъ сагъ къулагъынынъ тюбю, янагъы тарафындан, бираз мораргъан ерине тюшкен эди. Ачувындан онынъ эти-тени чимирдеди:

- Алчакъ эрифлер... Дудакълары яваштан фысылдадылар. Буны Нусрет дуйып къолайсызланды. Бештакъта узериндеки пластинканы алып чалдырмакъ ичюн радиола устюне ерлештирди. Шенъ музыка янъгъырады. Нусрет Надиреге бакъып кулюмсиреди.

- Эгер ишиме ашыкъмасам, шимди ортагъа тюшюп бир оюн тешер эдим, - деп эллерини бири-бирине уфкъалады. Сонъра къызларнен сагълыкълашып чыкъып кетти.

Нусрет келип кеткен сонъ Надиренинъ чырайы ачылды. Пластинкаларны бири-бири артындан гурульдетеберди. Онынъ янагъы мораргъан олса да энъ эсасы руху енгиль ве шень эди. Нусретнинъ мында келюви Надиреге йигитнинъ, Мустафалар ойлагъаны киби, кьоркьакъ дегиль де, аксине джесюр ве кучлю экенини косътерген эди.

* * *

Нусрет идареге кельгенде Аскъарали энди насылдыр ишнен чапкъаламакъта эди. О Нусретни корьгенинен саатине бакъты.

- Бу вакъыткъадже къайдаларда юресинъ, Нусрет, ишимиз башымыздаки сачымыздан чокъ. Сен исе озюньни сыкъмайсынъ,- барып столынынъ башына кечип отурды.- Бир тарафтан айнынъ сонъу якъынлашмакъта демек план меселесини бакъмакъ керексинъ. Ондан сонъ саба эрте ишке башламагъа даа баягъы вакъыт бар эди. Сени Тахир ака сорады. Озю бугунъ Ташкентке, эки куньге кете экен. Сизге айтаджакъ сёзю бардыр даа. Кене шу баш универсаль тюкяны хусусында олса керек...

Нусрет анда бармагъа ашыкъты. Оны Аскъарали токътатты:

- Тахир ака шимди одасында дегиль. Бир якъкъа чыкъты, бироздан келеджек,- деди.

Озю исе сёз сырасы айткъан киби банаки лакъырдысыныдевам этти:

- Мен санъа шашам, Нусрет, олмайджакъ шейлернен огърашасынъ, озюмизнинъ эсас ишимиз исе...

- Япылмай къала демек истейсинъизми, Аскъарали Аманович?

- Ёкъ, мен ойле айтмакъ истемейим. Бизим эсас ишимиз бар, Нусрет, оны анъламакъ керексинъиз. Мен сизинъ япаджакъ ишлеринъизнен чекишем...

Нусрет онъа тааджиПЛенген алда бакъты. «Бу адамлар даа нелер тюшюниП таПтылар?» - деп ойланды.

- Мен сизинъ не демек истегенинъизни анълай оламайым, Аскъарали Аманович. Тюкянларнынъ иш шараитыны яхшылаштырмакъ, низамгъа чекмек не вакъыттан берли олмайджакъ ишке чевирильген? Сиз план хусусында лакъырды этесинъиз. Я о план ненен япыла? Тиджаретнинъ медениетини котермек дегенде, сиз нени анълайсынъыз?

- Мен эр шейни анълайым: «Узакътаки къуйрукътан якъындаки джигер яхшы» демек истейим.

- Ёкъ, Аскъарали Аманович, о сизинъ ойлагъанынъыз киби узакъта дегиль. Аксиндже алдымызда, элимизни узатсакъ етеджек. Лякин бизлер узанмагъа истемеймиз. Даа да догърусы агъырмагъан башымызгъа явлыкъ не керек,- деп юремиз. Занымджа, бизге мал яхшы берелер. О шеэр эалисининъ талабыны сёзсиз къандыра биле. Лякин бизлер, тиджарет хадимлери, озюмизге авале олунгъан ишни кереги киби япып оламаймыз. Бугунъ ерге тиймейджек малларымыз яры къаранлыкъ, дым анбарларымызда тозланып, пасланып, басылып яталар. Оны ярыкъ, кениш тюкянларгъа чыкъарып, муштерилерге кереги киби такъдим этип оламаймыз. Тюкянларымызгъа кирген муштерилер къайсы кошеге бакъаджакъларыны, не сайлап аладжакъларыны бильмейлер. Башлары_ айлана. Тез-тез чыкып кетмеге тырышалар.

- Сонъ, сиз не демек истейсинъиз? Янъы тюкянлар къурайыкъ дейджек оласынъызмы?- о шакъылдап кульди. - Бунъа мен де къаршы дегилим,- сонъ кульмектен токътады. - Эльбет, эр шейнинъ озь вакъты бар. Бельки ойле де япылыр. Лякин бугунъ япмакъ керек демек олмаз, бу эфсане. Теэсюф ки, биз шимди эфсаненен Яшап оламаймыз, иш япмакъ, керек, иш... план...

Нусрет ачувланды, лякин кене де озюни тутмагъа тырышты:

- Мында ич бир тюрли эфсане ёкъ. Янъы тюкянларны къурмагъа энди вакъыт кельгени чокътан. Буны эр кес биле. Эльбет, эписини бирден къурмакъ олмаз. Бир я да эки данесини... Къалгъан эски сойларындан исе билип файдаланмакъ керекмиз...

- Сен не акъкъында айтасынъ?

- Оларны бири-биринден айырмакъ, яни, тахтадан дегиль де, джамдан япылгъан, ичиндеки шейлер яхшы корюнген, муштерилернинъ дикъкъатыны озюне джелъп этебиледжек бештакъталар сымарламакъ керекмиз...

- Айса бугунъден башлап эпимиз бойле шейлернинъ артындан тюшейик, бутюн эски тюкянларымызны къапатайыкъ... Бунъа файдасыз иш коэффициенти дейлер, Нусрет. Сен оны анълайсынъмы?

- Чалышмагъа бильсек бири-экинджисине ич де тесир этмез. Ондан сонъ файдасыз иш коэффициенти олмаса, файдалысы ич бир вакъыт олмай. Буны сиз яхшы анъласанъыз керек...

- Сен кельген сонъ бизлер, эвельден мында чалышкъанлар, бир шейден хабери олмагъан адамларгъа чевирильдик.

- Аскъарали Аманович, сиз мени я янълыш анълайсынъыз, я да анъламакъ истемейсинъыз. Мен бир вакъыт ойле тюшюнмейим. Аксине, теджрибели мутехассыслар олгъанынъызны яхшы анълайым. Лякин не себептен кереги киби чалышмагъа истемегенинъызге акъбылым етмей.

Аскъарали ода ичинде арткъа-алдкъа юрди. Сонъ Нусретнинъ янына кельди:

- Я тюкянджыларнынъ огюнде бизлерни масхара эткенинъни насыл анъламакъ керек?

- Насыл тюкянджылар арасында ве кимни?

- Бизим тюкянджылар арасында Назим аканы!.. Ондан сонъ иште, базы вакъытларда, шараитны козьде тутмакъ керек ола. Эр ерде чызылгъан чызыкънен юрюльмей. Буны сиз де анъламакъ керексинъыз.

- Бойле аллар бизде ялынъыз озюмизнинъ шахсий файдамыз ичюн япыла. Умумий файдамыз, ишимиз ичюн исе, теэссююф ки, бойле «яньлышкъа» ёл бермеймиз. Буны сиз яхшы анълайсынъыз... Тюкянджылар арасында Назим аканы акъаретлединъ, деген сёзге кельгенде исе...-Нусрет башыны терсине саллады:

- Занымджа биз энди акъылбалыкъ адамлармыз, бойле уфакъ-Тюфек шейлернен огърашмамакъ керекмиз. Чюнки, бизим япаджакъ ишимиз чокъ...

Бу арада телефон усть-устюне къатты чынъылдады. Аскъарали онъа узанаджакъ олды, сонъ Нусретке:

- Санъа олмакъ керек. Деми достунъ Ферат телефон этип сорагъан эди. Озю пармакъларынен манълайыны сыкъты.

Нусрет трубкины къулакъларына якъынлаштыргъанынен:

- Бар, бар шимди,- деп оны шорбаджысына узатты.

- Аскъарджан вакътынъыз олса манъа киринъиз. джиддий иш бар... Бу Назим ака эди.

Аскъарали телефон трубкасыны ерине къайтарып къойды. Сонъ одадан чыкъып кетти.

-Нусрет аякъ устюнде бираз айланып тургъан сонъ, барып столынынъ ичинден шу Баш универеаль тюкянынъ ишлери хуеуеындаки документлерни алды. Оларны дикъкъатнен козьден кечирди. «Ниает бу ишлер де, эрте баарьде ятагъындан кочкен бузлар киби, къыбырдап башлады», деди озь-озюне.

Одада кене телефон чынъылдады. Нусрет трубкины алгъанынен анда Фератнынъ опкели даушы эшитильди:

-Нусрет, селям, къайдаларда юресинъ, дост? дюнья янса къасырынъ ёкъ.

- О да насыл янгъын?

- Меним юрегим яна. Бундан хаберинъ ёкъмы?

- Хайырлы экен. Онынъ иляджы_ къолай...

- Сонъ Нусрет, акъшам ятагъынъны яхшы- яхшы
_ барып таптынъмы?

- Сенинъ онъа шубенъ бар эдими, ёкъса?

- Эр алда, кейфинъ гузель эди, гъалиба.

- А, сен оны айтасынъмы, мени Къолайлыкънен
сачмалатып Оламазсынъ, Ферат!

Ферат шакъылдап кульди:

- Айды, дост, шакъаны быракъайыкъ, эсас меселеге
кечейик. Келинни бегендинъми?

Бу арада одагъа Сабохатнен Велядие кирдилер. Нус-
ретнен башларыны саллап селямлаштылар.

- Ёкъ,- деди Нусрет, бирден кестирип, джиддий
давушенен.

- Не ичюн, не манада?

- Бир тюрлю манада дегиль. Догърудан-догъру
бегенмедим... Трубканы ерине къояджагъым, аджеле
ишим бар...

- Нусрет, Нусрет, токът! Сен не айтасынъ? Не ичюн
бегенмединъ? Озюними, табиатынымы, несини
бегенмединъ?

_ Нусрет сес-солукъ чыкъармады, ойлангъан адам киби
сусты.

- Нусрет сени беклейим... Ферат яныкълы сеснен
багъырыкълап башлады.

- Айтмагъа меджбур этесинъ. Зенаатыны бегенмедим...

- Я онынъ неси ярамай экен? Эким, тиш экими.
Адамларнынъ агъызыны къармалап юреджек, десе.

Ферат шакъылдап кульди.

- Сен, достум, олмайджакъ шей, тюшюнип тапкъансынъ.
Айды ойле дейик. Зенаатыны быракъ. Озю адам олсун.

- Ойле дейсинъми? Озю де ойле аля дегиль. Бою алчакъ.

- Я меним боюм юксек беллей эдинъми?

- Онъа да разым десе... Табиаты серт, гъалиба?
- Ана санъа бир шей даа. Олян, онынъ табиаты
йипек киби йымшакъ къыз.
- Манъа, о сени севмеген киби корюнди.
- Янълышасынъ, дост, манъа джаны къурбан.
- Къыяфети келишмей.
- Сен шаштынъмы не? Бу шеэрде онынъ киби дюльбер
къыяфетли къыз олмаса керек.

Велядиенен Сабохат башта онъа къулакъ асмайджакъ
Олдылар. Лякин, лакъырдынынъ мевзусы экисини де
джельп этти. Экиси шашкъан алда Нусретке бакътылар.
О, къулакъ асманъ, деген киби, кулюмсиреп козюни
къымды. Сонъ ачувлы давушнен:

- Яхшы биле экенсинъ де, мени не манагъа чеккелеп
юресинъиз? - деп багъырды.
- Адет олгъан иште. Шунъа да ачувландынъмы?

Ферат оны не манагъа ресторангъа чагъыргъаныны о
тюневин анълагъан эди: достуны севген кызынен таныш
этмек. Сонъра исе, онынънен акъыл танышмакъ.... Табиат
иште...

- Ферат, сен чокъ къафа кутьме. Мен ойле шейге
ачувланмайым, аксине севинем. Лякин, бир шейден
къоркъам. Пек гузель кыыз десем, кунълеп, мени тоюнъа
чагъырмазсынъ.

Онынъ сеси _деръал денъишти. Къуванчнен:

- Къоркъма, дост, тоюмда меним янымда отурырсынъ,
бир ерге кыбырдатмам. Къолайыны тапмаз
беллейсинми? Нусрет, бугунъ бабамларгъа телеграмма
ёллайджам. Кельсинлер. Энди той вакътыны созмагъа
аджет ёкъ.

- Мадам ки къарарынъыз къатий, эльбет, ойле оп
макъ борчлу. Айды огъурлы ёллар Олсун.

- Сагъ ол, достум, сагъ ол!

Нусрет телефон трубкасыны ерине къояр-къоймаз
Сабохат онъа:

- Энди эвленип башладыңызмы не, бойдакълар? деп эришти.

- Бу шеэрнинъ топрагъы енгиль. Институтта беш йыл девамында башыны котерип бир къызгъа бакъмагъан огълан, шимди эвленмек пешине тюшти. Мында кельген адам эвленмеге ашыкъа, гъалиба.

Нусрет кулюмсиреп Сабохаткъа бакъты. Сабохат онынъ не демек истегенини деръал анълады:

- Чокъу кетти азы къалды, къысмет олса сени де корермиз Нусретджан.

Велядие башыны саллады:

- Корь-корьме ойле оладжакъ. Бунъа дерлер аят къануны. Яшлар эвленелер, къартлар исе... О теренден кокюс кечирди. Нусрет онъа козь кыйыгъынен бакъты.

- Эр шей къанун эсасында олса яхшы амма. Базы адамлар яш олмаздан эвель къартаялар.

- Сагъ олсакъ Нусрет, еди яшында бир огъланнынъ бабасы олгъан сонъ, сенинъ насыл лакъырды эткенинъни де корермиз.

- Лякин о вакъыт мен сенинъ киби йигирми беш дегиль, отуз беш яшында, бельки андан да зияде олурым. Эльбет башкъа тюрлю лакъырды этмек мумкюн...

Арагъа бираз сукюнет чёкти. Нусрет еринден турды:

- Бир бу дегиль, билесинъизми къызлар, бугунъ насыл янъылыкъ даа бар.

- Сиз кельгенинъизден берли бизлер янъылыкъларны сыкъ-сыкъ корюп башладыкъ. Къаны айтынъыз, бугунъкиси насыл экен корейик.

- Тахир Исматуллаевич Баш универсаль тюкяны меселесинен меракълангъан. Демек, эсас ишимиз башлайджакъкъа бенъзей.

Сабохатнен Велядие бири-бирине къуванчнен бакътылар:

- Нусрет, махрач! - деп багъырдылар экиси де бирден.

- Мен азырым,- деди Нусрет. - Акъшама иштен сонъ кпногъа барырмыз. Бугунь «Октябрь» кинотеатринде янъы фильм кете экен. Сонъ разысынъызмы?- О эллерини джеплерине сокъып къызларнынъ къаршысына барды. Сабохат чырайыны экишитти.

- Бугунь огъулчыгъымны балалар багъчасындан алмакъ меним невбетим. Кечке къалмакъ мумкюн дегиль. Демек, барып оламайджагъым.

Нусрет Велядиеге чевирильди.

- Сенинъки балалар багъчасына бармай, ойлеми? Къартанасы бакъа.

- Бу къадар догърусыны къайдан билесинъ я?

- Меракълангъан адам эр шейни биле.

- Лякин мен ойле исе де барып оламайджагъым.

- Себебини бильмек мумкюнми?

- Бу вакъыткъадже сыр олса да энди мумкюн. Мен сени бегенем, шунинъ ичюн барып оламайым.

Нусретнинъ эки къашы бирден котерильди. Янакълары къызардылар. «Юрек сырларыны бойле вакъытта ачып быракъмакъ... Я Эндиден сонъ Оны юрегинде гизли тутып оламайджакъ, я да бу мукъаддес дуйгъуны тамырындан къурутмакъ истей» деп туюшонди. Велядиенинъ козылерине тикилип бакъты. О да ачыкъ лакъырды этмеге къарар берди:

- Мен бу сёзни чокътан беклей эдим. Демек, бизге энди кедер эткен шей ёкъ...

Сабохат башта чыкъып кетмек истеди, лякин, оларнынъ лакъырдысыны кесмектен къоркъты, еринден кыбырданмады. Башыны ашагъы эгген алда, нефес алмагъа къоркъкъан киби тынч отурды.

Велядие кулюмсиреди, башыны терсине саллады:

- Экимизнинъ арамызда бир дегиль, эки-учь адам бар, Нусрет.

- Олар насыл адамлар, Велядие?

- Меним огълум... Умумен къорантам... Мен оларны...

Қъапы ачылып, секретарь къыз кирди ве Нусретке, оны директор чагъыргъаныны бильдирди.

Нусрет киргенде Тахир Исматуллаевич озюнинъ креслосында дегиль де, пенджере тубюндеки скемле узеринде отурмакъта эди. О йигитни корьгинен кулюмсиреди. Янындаки скемлени косьтерди. Отурмасыны риджа этти. Сонъ чыкъарып бир папирос якъты. Нусретке де теклиф этти.

- Сагъ олунъыз Тахир Исматуллаевич, мен ичмейим.

Директор онъа дикъкъатнен бакъты. Сагълам вуджудыны_ козьден кечирген сонъ, кулюмсиреди. Узанып кулюккеске папиросынынъ кулюни къакъты:

- Оны ичмекни манъа экимлер чокътан ясакъ эттилер, амма къардашым, не япарсынъ. Быракъып оламайым. Бесе-белли ирадеси зайыф адамым. Джигер меселеси уймай. Онъа дигерлери де зиль тутып башласа, бар да чаресине тап. Савлукъны яшлыкътан къорчаламакъ керек экен. Лякин биз, оны япмакътан махрум къалдыкъ. Дженк... Сенинъ яшында олсам керек, Белорусие орманларында яраланып эки кунъ бир гедже чамур ичинде яттым. Санитарлар мени келип тапкъанда энди эссиз ята экеним. Мына шимди оларнынъ эписи бурунымдан чыкъмакъта. Авасы тежяран булутланса, меним чырагъым яна. Бу чыракъ исе эр ишке кедер эте,- О теренден кокюс кечирди.

- Айды Нусрет, бунынънен лирик чекилиновимиз - битти. энди эсас макъсадкъа кечейик. Сонъ, озюнинъ ишлеринъ, кейфинъ насыл? Энди бурасынынъ_ шараитына уйгъунлашып башладынынъмы?

Затен шараиткъа уйгъунлашмакъ яшларгъа ойле балабан шей дегиль амма... Эльбет эр ернинъ озюне коре бир яхшы ве ярамай тарафлары ола. Яхшыларны чокълаштырмагъа, яманларны Тюзетмеге тырышмакъ керекмиз. Онъа яшларда кучь етерлик ола. Мен беллесем...

О Нусретке бакъты. Йигит кулюмсиреп башыны саллады.

Директор элини онынъ омузы устюне къойды

- Теклифлеринъиз догъру. Эм энди оларны ерине кетирмек вакъты кельди. Керек ерлерге бармагъа ве оларны омюрге кечирмеге тырышырмыз.

О бугунъ Нусретнен директор дегиль де, онынъ энъ якъын адамы, бабасы киби лакъырды этти. Йигитнинъ - бутюн туткъан ишлеринен Таныш олды. Олар баягъы вакъыткъадже отурдылар. Бу арада къапы бир къач кере ачылып япылды, лякин Тахир Исматуллаевич бунъа къулакъ асмады. Сёзюнде девам этти:

- Демек, мен кельгендже Нусрет, Назим Абибуллаевичнен экинъиз берабер Баш универсаль тюкяны хусусындаки теклифни даа да эсасларсынъыз, тёпедде къойылмакъ керек олгъан меселе делиллер эсасында конкретлештирилъген олмакъ керек. Шимди исе санъа аджеле суретте япмакъ керек олгъан бир иш даа чыкъты. О бир кунъ Велядиенен экинъизге ярмалыкъкъа бармакъ керек. Манъа буны шимди хабер эттилер. Ярмалыкъ Алма-Ата шеэринде ачыладжакъ. Бу кересинде анда сеннен Сабохатны ёлламакъ истеген эдим. Чюнки бойле Ишлерни яваш-яваш онъа да огретмек керекмиз. Лякин, теэссюф ки, огъланчыгъыны къалдырмагъа адамы ёкъ. Анда эки-учь кунъ булунмакъ керек оладжакъ. Алдымызда келеяткъан къыш. Муштерилеримизни ынджытмакъ олмаз. Андан бизге керек шейлерни тапмакъ мумкюн. Биздеки арткъач малларны оларгъа теклиф_этерсинъиз... Бу Ишлерни битирген сонъ, мен де мында олурым, сени бир афтагъа, я да он кунъге Москвагъа, пайтахт Тюкянларынынъ илери иш Теджрибелерини огренмеге ёлламакъ керек оладжакъ. Анълаштыкъмы, Нусрет? - о сагълыкълашмакъ ичюн элини Нусретке узатты. Сонъ ишарет пармагъыны котерди:

- Дейджегим, мен Назим Абибуллаевичнен де лакъырлы этерим. Къалгъанларыны о бакъар... Чокъ севин-

сиремеселер керек. Лякин зарары ёкъ, чалышмагъа яваш-яваш алышаджакълардыр даа,- деди.

Бойлеликнен, Нусрет директорнынъ одасындан сонъ дередже къувангъан алда чыкъты. Чюнки Тахир Исмагуллаевичнен бойле корюшювни ве бойле джиддий меселелер узеринде лакъырды этювни чокътан арзу эте эди.

Бутюн къардаш республикаларнынъ иштирагинен ачылгъан учъ кунълик ярмалыкъ пек зенгин эди. Нусретнен Велядие эки кунъ, сабадан акъшамгъадже, бир дакъкъа тынмадылар десенъ оладжакъ.

Учюнджи куню ишлери енгиллешти. Документ текмиллемек, уфакъ-тюфек ишлер, деген киби. Нусрет мында кельгенинен Ала-тау мусафирханесине ерлешти. Велядие достунынъ эвине кетти. Техникумда берабер окъугъанлар. «Фурсаттан файдаланып, шимди бармасам мында бир даа не вакъыт келеджегим»,- деди.

Бойлеликнен, олар эр кунъ сабадан мусафирхане янындаки мейданчыкъта корюше ве берабер Къурмангъазы сокъагъына- ярмалыкъкъа бара эдилер. Учюнджи куню саба да ойле яптылар. Лякин сонъки куню Нусретке оны баягъы беклемек керек олды. Аякъ устюнде о якътан-бу якъкъа юрди. Сонъ ёрулгъан адам киби барып къаршыдаки узун скемлеге отурды. Саатине бакъты, Велядиенинъ кельмесине даа вакъыт бар. «Мен гъалиба ашыкъып эрте чыкъкъаным», деп ойланды.

Мында эки кунъ девамында авасы, ерде къар олмаса да, баягъы сувукъ, серт олгъан эди. Бугунъ сабадан йымшагъан. Эрте баарьден сакъланып къалгъан бир кунъге бенъзей. Сокъакълар, эр якъ тер-темиз. Нусрет тас-мавы, ачыкъ кокке бакъып, теренден нефес алды. Бу вакъыт джигерининъ бутюн уджейрелерине темиз ава толды. Назары чыплакъ, даллы тереклерге_тюшти. Япракълары ашагъыдан бир тамам тёкюлип биткенлер, лякин уджларында даа чокълар. Эм Олар къавий тургъангъа бенъзейлер. Озьлеринде де ойле эдими? Ёкъ, Нусрет буны шимди яхшы_хатырлады. Анда

тереклернинъ япракълары даа ойле чокъ тѣкюльмедилер. Атта устьлеринде ешилъ сойлары да барлар. Лякин эксериси сараргъан эдилер. Аджайип шей. Бир терекнинъ устюнде базы япракълар даа кеч кузь олгъаныны сезмеген киби ем-ешилъ туралар. Базылары исе энди сарарып къалгъанлар. Ель къыбырдатты, озь дурагъындан узуле. Ерге тюшмеге истемеген киби айлана, фырлана, авада учып юре, лякин...

Бу арада,къаршыда Велядие корюнди. Устюнде енгиль кок пальтосы. Аякъларында шу тюсте аякъкъаплары. Яланбаш. Сачларыны бираз къабартып, гузель причѣска япкъан. Тереклер арасындан ашыкъмадан, яваш-яваш кельмекте. Нусрет оны шимди, биринджи кере Надиреге бенъзетти. О да Надире киби далфидан бойлу, тюзгюн эндамлы. Сачлары да, юрюши де, эписи онынъки киби. Лякин Надиренинъ бакъышы кескин, юреги атешли. Велядиенинъ табияты терен озенни анъдыра. Суву номай, акъышы тюз, лякин дуюлмай. Велядие Нусретнинъ янына кельген сонъ, селямлашты ве онынъ янына отурды.

- Дюльбер ве хош манзаралы шеэр экен. Къайда бакъсанъ ешиллик. Темиз пак.

- Мында эвель булунмагъан эдинъми?

Велядие башыны терсине саллады:

- Достум, окъугъан девримизде, пек макътай эди.

Эм макъталаджакъ киби экен.

- Мен кичкене олгъанда бир кере кельген эдим.

Тийзем элимден тутып, манъа чокъ ерлерни косътерди, чокъ доландыкъ. Лякин акъылымда, шимди хатырлайджакъ киби, бир шей къалмагъан. Эшитмекче исе, бу шеэрнинъ тарифини яхшы билем. Тийзем онынъ дюльбер сокъакълары, хош манзаралы койлери, къайдан бакъсанъ къаршында магърур тургъан чал дагълары, эмексевер ве мусафирчен адамлары акъкъында хошнутлыкънен айта тургъан.

О мында эсасен дженк йылларында яшады десем

оладжакъ. Яни энъ кыйын вакытта. Дженк башламаздан эвель, Керчь шеэриндеки Войков адына маден заводында инженер чалыша экен. Эки кере СССР Юкьары_Советининъ депутаты олгъан. Душман бизге якъынлашып келеяткъан вакытта бу завод Алма-Ата шеэринде кочюриле. Тийзем де озюнинъ севимли заводынен берабер мында келип тюше ве кене озюнинъ ишинде чалы_ша... Дженк биткен сонъ, бизлерни кыдырып тапты. Анамнен экимизни, бабам даа дженктен кыйтмагъан эди, мында кочюрип кельмек истеди. Чюнки догъмушлардан, онынъ бизден башкъа кимсеси ёкъ эди. Тийземнинъ озюнинъ баласы олмагъан, акъайы исе, дженкге эляк олгъан. Лякин анам разы олмады. О совхозда бостанджылыкъ бригадасында чалыша эди. Мен о заман даа яш олсам да оларнынъ субетини яхшы хатырлайым: «Бизлер экимиз бири-биримизге пек якъын адамлар- апте-къардаш олсакъ да, эки зенаат адамымыз. Сиз бутюн вакыт шеэрде яшагъан, озь талиинъизни заводнен багълагъан адамынъыз. Лякин мен кой баласым. Меним зенаатым исе топракънен, онынъ ниметинен багълы. Мен бу ишимни быракъып анда кеталмам. Шимдилик,_Нусретни алып кетмек мумкюн», деди. Бу сёзни де тийземнинъ джаныны ынджытмамакъ ичюн айткъан экен. Арадан чокъ кечмеден мында аджеле суретте келип, мени алып кетти. Бу шеэрде мен о вакыт он-он беш кунъ булунгъан эдим.

Нусрет къаршыдаки тереклерге бир даа дикъкъатнен тикильди.

- Демек, мында кыйш бу сене кеч башлайджакъ ве къатты оладжакъ,- деди яваштан.

Велядие онъа тикленип бакъты:

- Оны да кыйдан билесинъ, Мусрет?..

Тийзем айткъан эди. Авасы тыпкъы, мына бугунъки киби эди. Биз бир кунъ тийземнен чокъ доландыкъ. Насылдыр мейданлыкъта токътадыкъ. Бир скемленинъ устюне отурдыкъ. Бельки мына бу биз отургъан, бель-

ки де тамамен башкъа ердир,- Нусрет этрафына бакъты, сонъ кулюмсиреди,_ эписи бир шимди хатырламакънынъ чареси ёкъ,- деди.- Тийзем о вакъыт: «Коресинъми огълум, тереклернинъ япракълары насыл тѣкюльгенлер. Ашагъыларында ич де къалмагъан, лякин тѣпелеринде чокъ. Демек, бу сене къыш кеч башлайджакъ ве къатты оладжакъ», деген эди, къатий бир сеснен.

Нусрет скемлелери янында, даа шимди теректен узюлип тюшкеи балабан, кербар тюзлю япракъкъа ойчан бакъты. Бираз сусты, сонъ башыны котерди.

- Энди арадан он учь-он дѣрт йыл кечти. Бу ойлеми, ёкъмы бильмейим. Лякин манъа эр вакъыт тийземнинъ айткъаны догъру чыкъкъан киби корюне,- деди яваштан.

Велядие бир шей айтмады. Отургъап еринден тереклерге бакъты.

Нусрет еринден турды:

- Бугунъ ишимиз бираз енгиллешкенинен фельсефеге урундыкъ,- деди кулюмсиреп.- Энди исе анда бармакъ керек...

Олар экиси де иш ерине кеттилер

10

«Мусафир аз отурыр, чокъ корер» дегенлери киби Велядиенен Нусрет Алма-Атада чокъ булунмасалар да чокъ иш яптылар. Озь шеърдешлерини хошнут къалдыра биледжек чокъ мал алмагъа наиль олдылар. Балалар урбаларына айрыджа дикъкъат эттилер. Хусусан мектеп чагъындаки балаларны къышта уйгъун, эльверишли, дюльбер урбанен темин этмек джиддий меселе. Бу ишлеринен олар озь шеърлериндеки эр бир къорантагъа къуванч алып кире билелер...

Ёлгъа олар пекхошнут алда чыкътылар. Лякин Чёльбадкъа келип Тюшкен сонъ экиси де озюнде насылдыр бир ёргъунлыкъ ис эттилер. Базан инсан ойле ола. Буюк ишнинъ тюбюне кире. Чалышкъан сайын озюнде кызгъынлыкъ, битмес-тюкенмез кучъ ис эте. О ишни япыпбитиргенинен ёргъунлыкъ пейда ола, Лякин шу ёргъун лыкъкъа. хошнутлыкъ келип къошула. Бойле вакъыттаки раатлыкъ инсангъа буюк бахт Кетире.

Акышам устю озьлери яшагъан шеэрге келип тюшкен Нусретнен Велядие тез-тез озь эвлерине бармагъа истедилер. Бунъа бакъмадан Нусрет Велядиенинъ сумкасыны алды, оны эвлеринедже озгъарды. Олар кениш ёл бойлап, сыра-сыра бир сойда къурулгъан, темиз азбарлы дюльбер эвлерининъ алдындаки къалдырымдан кетейткъанда, еди яш къарарында бир огъланчыкъ чапып келип, Велядиенинъ аякъларына сарылды.

- Анам кельди, буюк ана, анам кельди,- деп багъырды. Бу арада къаршыдаки эвден къарарынен докъуз яшында къувурчыкъ_ сачлы бир огъланчыкънен, толу вуджудлы, къансыджакъ, гузель бир къадын чапып чыкътылар ве келип Велядиеге сарылдылар. Велядие де оларны къучакълады,опыти:

- Учъ кунъ ичинде бу къадар сагъынмакъ олурмы?- деди куле-куле, сонъ, таныш олмакъ ичюн, оларны бирибирине теклиф этти.

- Нусрет, бу меним анам...

- Нусрет де адыны ве фамилиясыны айтты.

- Билем балам, билем. Озюньни коръмесек де, эшитмекче, энди бизим энъ якъын танышымызсынъыз.

Велядие эки огъланчыкънынъ башыны сийпай-сийпай:

- Бу меним йигитим,- деди кучюк огъланчыкъны Нусретке косътерип. - Бусы исе агъамнынъ огълу...

«Яш къадынынъ бойле балабан огълу олмакъ»... Нусрет оларгъа бакъып кулюмсиреди. Балаларгъа бир шей бермек истеп, джеплерини къармалады. Элине

ручкасындан. гъайры. ич бир шей. илишмеди. Буны дуй-
гъан Велядие пальтосынынъ джебинден, устьлеринде.
аювчыкъларнынъ ресимлери олгъан эки дане узун,
балабан шоколад чыкъарып, оларнынъ эллерине
туттурды. Огъланчыкъларнынъ экиси де бирден:

- Сагъ олунъыз,- дедилер.

Велядие Нусретни эвге кирмеге теклиф этти.

Озюнь билесинъ, эвге бармакъ, бираз ювунмакъ керек,
деген киби онъа ишмар этти. Сонъ портфелини алып,
кетмек истеди.

- Вай балам, къапы тюрбюне келип де кирмей кетмек...
Ойле шей оламы?- деди Велядиенинъ анасы, Нусретнинъ
енъинден тутты.- Юр огълум, эвге кирейик...

Бу вакъыт кучюк огъланчыкъ онъа утана-утана бакъты ве:

- Эмдже, агъам сизге пионино чалар, мен исе ойнарым,-
деди элини юмрукъкъа сыкъып коксюне якъынлаштырды,
экинджисини тим-тик этип узатты. Джиддий бакъып
тургъан Нусрет бирден хошланып, шакъылдап кульди:

- Машалла йигит, машалла. Манъа къолунъны бер.
Санъа, шимди дегиль, лякин башкъа бир кунъ кельмеге
сёз берем,- деди къатий бир сеснен.- Меним мандалинам
бар, оны да кетиририм. Агъанънен экимиз чалармыз. Сен
исе ойнарсынъ.

Онъа огъланчыкъларнынъ экиси де эллерини бердилер:

- Алдатсанъыз ишинъиз бар!

Нусрет оларгъа:

- Сёзюм, сёэдир,- деди. Сонъ сагълыкълашып азбар
къапыдан чыкъты.

- Нусрет Велядиенинъ бир огъланчыгъы олгъаныны ве
акъайы оларны быракъып кеткенини эшиткен эди. Лякин
о йигитке кене яш къыз киби корюне эди. Яш не гузель
Велядие. Бугунъ, шимди шу аилени; онынъ анасыны,
огълучыгъыны, аз да олса, бири-бирине мунасе-

бетини корьген сонъ, юрегинде оларгъа нисбетен даа да буюк сайгъы догъды.

«Бойле гузель къорантагъа баш олмакъ не къадар буюк бахт. Лякин, кимдир бу бахтнынъ къадрине етмеген. Не къадар бахтсыз адам экен...»- деп тюшонди.

Эм бойле ойларнен эвине етип баргъаныны дуймай къалды. Къапысыны ачып, чыракъны якъты. Кимсесиз одачыгъыны сагъынгъан киби, дёрт бир тарафкъа бакъып алды. Сонъ азбаргъа чыкъып, салкъын чешме тюбюнде белинедже ювунды. Бу вакъыт акъылына досту Ферат тюшти. «Онынъ той меселеси насыл олды, анасы-бабасы кельдилерми экен?» Даа сонъ Надирени хатырлады. «Анавы алдыма чыкъкъан къалпазанлар меним командировкагъа кеткенимни Биле экенлерми, даа мени: къоркъкъанындан Надиренинъ чалышкъан еринде корюнмей, деп ойланмасынлар»... Кийинип, башлады. Макъсады ашханеге барып, бираз къапынгъан сонъ,о _якъ-бу якъкъа доланмакъ эди. Лякин, бир кереден тюшонджелери денъишти: «Манъа не олды шу, мында кельгенден берли Велядиенен Надире акъкъындаки ойлар, бир дакъкъа биле къафамдан чыкъмай. Бири, шимдилик айрылышкъан олсалар да эвли, балалы къадын, экинджиси нишанлы къыз, якъында тойлары оладжакъ,мен исе...»

Нусретнинъ тюшонджелери эп теренлешмекте эди. Яваштан къапы къакъылды. «Ферат олса, бойле джесаретсиз къакъмамакъ керек эди. Я барып да Надире олса?..» Ашыкъ-аджеле барып къапыны ачты. Къаршы_сында узун бойлу, отуз-отуз беш яшларында бир адам турмакъта эди.

- Багъышланъыз,- деди о сакин бир сеснен,- сиз Нусретсинъиз, ойлеми?

Нусрет онынъ сёзюни тасдыкълар киби башыны саллады.

- Мен Алим Джемилев олам.- Сонъ кулюмсиреди.- Таныгъан адамым дегильсинъиз, демек истейсинъизми?

Нусретнинъ чырайы бирден тюрленди, лякин, кулюм сиремеге тырышты.

- Эшитмекче билем. Адынъыз ве фамилиянъызгъа коре, Белядиенинъ...

Кельген киши бирден къуванды.

- Догъру айтасынъыз, къардашым...

- Киринъиз, киринъиз,- Нусрет кенаргъа чекилип мусафирни ичериге давет этти. О кирди. Аякъ устюнде тургъан алда, оданынъ ичини козьден кечирди.

Нусрет исе, «Умют этмеден, мына бир дуэль даа»-деп тюшюнди. Бу вакъыт онынъ хаялыны Алим больди:

- Нусрет, бу одачыкъ насыл сакъланып къалгъан?-деп кулюмсиреди.

- Бу сизинъ - къуруджыларнынъ къабааты, демек, даа ойле макъталаджакъ киби чалышмайсынъыз, Алим джемилевич.

Алим Къаба сеснен шаКъылдап кульди:

- Яхшы, яхшы. Мен сизге эришеджек олдым, лякин, ойле шашмалайджакъ йигитлерден дегильсинъиз, аксине тузакъкъа озюм тюштим.- О узун, балабан, кучлю элинен Нусретнинъ омузыны таптады.

- Алим Джемилевич, плащынъызны чыкъарынъыз, кечип отурынъыз, не ичюн аякъ устюнде турасынъыз_ Къоркъманъыз, одачыкъкъа сиз дегиль, сизинъ ве меним киби йигирми адам сыгъар.

Онынъ чырайы бирден денъишти:

- Мына бу сёзюнъиз догъру, къардашым. Инсаннынъ юреги бол олса эвге къалгъан иш къолай,- деди. Къойнундан къыгъыткъа сарылъан эки кесек шей чыкъарып стол устюне къойды. Сонъ плащы ве шляпасыны чыкъарып, оны къаршысында тургъан Нусретке узатты:

- Нусрет къардашым, къабул этсенъиз бу акъшам сизинъ мусафиринъиз олмакъ истейим,- деди.

- Баш устюне, хош-сефа кельдинъиз, Алим Джемилевич,- деди Нусрет джиддий сеснен.

- Сагъ олунъыз, кърдашым. О стол устюндеки, кягъйткя сарувлы шейлерни ачты: бир шише коньяк, кяшкявал, колбаса ве эвде пиширильген отьмек.

- Занымджа бойдакълар столуна бу да етерликдир, Нусрет?!- деди.

- Нусрет столгя ве мусафирге бакъып кулюмсиреди. Сонъ без перденен ортюли рафчыкъны ачты. Ондан эки-учь тюрлю балыкъ консервалары, салата, бакъла-лы эт консервасыны, бир топач да эльва алды:

- Буларны да кьошмакъ мумкюнми,- деп кулюмсиреди.

- Эльвадан башкяасыны кьошмакъ мумкюн.

- Стол устюнде татлы шей олмаса богъазымдан бир шей кечмез.... - Нусрет омузларыны кысып кулюмсиреди.

- Даа балалыкътан кялма адетчиклерим бар, Десенъиз.- Экиси де шакъылдап кульдюлер.

Бойлеликнен, биринджи кяде танышлыкъ ичюн, самимий котерильди. Экинджи-учюнджи кяделер котерильгенде де Алим Джемилович эп озюнинъ ишлери акъкында меракълы-меракълы шейлер айтмагя тырышты. Чырайы азачыкъ кызарды. Балабан, бираз патлакъча козьлери яваш-яваш кучюклешкен киби кысылып, мамурленип башладылар. Сонъ бираз сусты. Толу кядесини кенаргя итеди. Кърмаланып, джебинден папирос чыкърды. Оны Нусретке узатты.

- Сагъ олунъыз, мен ичмейим.

- Айса манъа мусааде этинъиз.

- Якъынъыз, ич де чекинменъиз...-Нусрет еринден турып куллюкни алып кельди.- Корьгенинъиз киби, кялемизнинъ пенджере перделери сарармаз, къркъманъыз.

- Сарара да биле кърдашым. Сизинъ одачыгъынъыз манъа киргенимнен пек кичкене ве кяранлыкъ олып корюнген эди. Лякин отургъан сайын янъылгъанымны

анълайым. О кениш эм де ярыкъ ве темиз экен. Бу бель-ки озюньизнинъ мусафирчен олувынъыздандыр.-Алим Нусретке мазун-мазун бакъты:

- Мен мында келеяткъанда, къардашым,- деди,-сизнен къолай-къолай ачыкътан-ачыкъ лакъырды этерим_беллеген эдим. Лякин кене янъылгъаным. Бу да къолай шей олып чыкъмады. Мадам ки кельдим, айтмакъ кереким. Яни мен Велядиени севем...

О еринден турды. Кетмеге азырланса керек, плащына узанды.

- Мени багъышланъыз, Алим Джемилевич.

Нусрет онынъ огюне чыкъып, ерине отурмасыны риджа этти. Алим онъа къолайлыкънен таби олды: Барып озюнинъ ерине отурды. Сёнип башлагъан сигарыны бир къач кере девамлы тартты. Башы узерине къою думан чёкти. Нусрет шимди бу яш кишининъ сачларынынъ эксериети де шу думан Тюсте олгъаныны эследи. Юрегинде, онъа аджынувмы, ёкъса якъынлыкъмы, бир дуйгъу ис этти.

- Сиз манъа не айтмакъ истесенъиз эписини айтынъыз, Алим агъа,- деди Яваштан. Озю онынъ къаршысына кечип отурды.

Алим Нусретнинъ юзюне, козьлерине дикъкъатнен бакъты:

- Нусрет мен, Велядиенен экинъиз бири-биринъизни севе экенсинъиз,- деп эшиттим. Яш кишилерге севмек-севильмек эльбет табиий шей. Лякин оны мен де севем. Севем дегиль, онынъсыз манъа яшамакъ...Огъланчыгъым да бар,- козьлерини юмып,юрек аджысына даяналмагъан адам киби юткъунды.

Нусрет бу вакъыт Велядиенен экиси арасында олгъан субетни хатырлады. «Экимизнинъ арамызда бир дегиль.эки, учь адам бар... Меним огълум... Умумен къорантам...Мен оларны севем...»

О, Алим Джемилевичнинъ билегинден тутып, элини ашагъы басты,къызаргъан козьлерине бакъты.

- Сиз озь кьорантанъызгъа кьайта билесинъиз, Алим агъа,- деди кьатий бир сеснен. Велядие акъикъатен де бойле севгиге мунасип кьадын. Оны эр кессеве биле. Лякин Велядие мустакъиль дуйгъусы,фикири, истеги, дюнья бакъышы, кьатиетлиги олгъан инсан. О озь аилесини севе. Эм бу мукъаддес дуйгъуны ондан ич кимсе тартып аламаз... Мен буны сизге эминликнен айтам.

Алим Джемилевичнинъ мамурлиги, дагълар башына тюшкен туман киби, бирден чезилип, котерилип кетти. Козьлерининъ бакъышы айдынлашты:

- Сиз не айтасынъыз, кьардашым?..

- Не эшиткен олсанъыз, оны айттым, Алим агъа.

Алим Джемилевич еринден турды. Ода ичинде арткъа-алдкъа юрмек истеди. Лякин бунъа имкъян олмагъаныны корюп, кене де ерине отурды.

- Сагъ олунъыз, кьардашым, сиз меним сёнген умют чырагъымны янъыдан якътынъыз...

- О умют дегиль акъикъат олмакъ керек.

- Буны япмакъ кыйын, Нусрет,- Алим Джемилевич башыны терсине саллады.- Эм бутюн кьабаат озюмде,- О теренден кокюс кечирди.- Биз Велядиенен экимиз бири-биримизни билип, севип эвленидик. Онынъ сия козьлерине тойгъандже бакъмакъны, гурь сачларыны сийпамакъны, мен озюме дюньяда энъ буюк бахт, деп биле эдим. Велядиени ынджытмакъ дегиль, онынъ юкълагъан юкъусына биле инанмай эдим. Йыллар кечтикче меним онъа нисбетен олгъан севгим арткъан олса арткъандыр, лякин эксильмеди. Сонъ огъланчыгъымыз олды. Бахт устюне бахт. Дюньяда менден частлы адам олмаса керек, деп ойлай эдим. Лякин апансыздан кьазагъа огърадым. О вакъытта да куруджылыкъта чалыша эдим. Иш еринде бир таныш шофернинъ цемент толу машинасыны, адамларымызгъа кедер эткени ичюн, кенаргъа алмакъ истедим. Бу вакъыт машинанынъ артындан кечмекте олгъан яш бир йигитни кьакъкъаным.

Манъа муддет бердилер... Арадан дёрт йыл кечкен сонъ эр шей айдынлашты. Мен къуртулдым. Къанатланып Къайракъкъумгъа учмакъ истедим. Чюнки анда яшай эдик. Бастырыкътан чыкъкъанымдан мени къыз къардашым къаршылап алды. Олар манъа, якъын ерде, Яшай эдилер. Мени озюнинъ эвине алып кетти, - Алим Джемнлевич сусты. Бир папирос даа якъты. - Корьген кореджек беляларым шу ерден башланды, - деп О теренден кокюс кечирди. _ Къардашым мени ювундырды, кийиндирди, манъа софра къойды. Мен кетмеге ашыкъам, лякин, о озюни сыкъмай. Эм севине, эм де кедерлене. Кетмек ичюн еримден турам, омузларымдан басып отурта. Акъайы да теляшлы. Тосат-тосат къадынына кедерли черенен бакъып ала. Артыкъ даянып оламадым:

- Кадям, мен бугунъ Велядиеме етип бармакъ кереким, - дедим.

Обуны беклеген киби еринден яваштан турды:

- Агъа ,бугунъден сонъ сенинъ бир тюрю Велядиенъ ёкъ. О бир башкъа адамнен тутунгъан, - деди. Юрегиме пычакъ урулгъан киби олды: - Ялан, ялан айтасынъ, - деп багъырдым кийик сеснен. О манъа аджынув толу. козьлеринен бакъты.

- Мен де ялан олгъаныны истедим, амма, теэсюф ки янъылгъан экеним. Барып озь козюмнен корюп кельдим. О адамнен бир ода ичинде яшамакъта эдилер...

Ичим багъырым янды. Онъа артыкъ бир сёз айтмадым. Къардашымнынъ эвинде къалдым. Велядиеге атешли мектюп яздым. Чокъ бекледим, лякин, мектюбиме джевап алып оламадым. Сонъундан, эшиткенимекоре, узеринде меним язым олгъан конвертни корьгенде Велядие къувангъанындан, оны ачып окъугъан сонъ исе, янгъанындан делире язгъан. Бу биринджи ве сонъки мектюп оны бир тамам йыкъкъан. Лякин кене мени беклеген. Бири-бирини керчектен севген адамлар бойле къолайлы айырылып кетеджеклерине инанмагъан. О

янбылмагъан эди, мен бардым. Чюнки, башкъа тюрлю олмасы_ мумкюн дегиль эди. Отургъан ерини кыдырып таптым. Велядие иште экен. Акъшамгъадже онынъ къапысы тубюнде отурдым. Бу арада къолум-къомшулардан, къапысына догърулгъан кишилерден бир шейлер сорап бильдим. Базылары омузларыны кыыстылар. Мен буны, айтмагъа истемейлер, деп анъладым. Базыларыисе къардашымнынъ сёзюни тасдыкълагъан киби олдылар. Къалпазан ве ичине атеш тюшкен, кунъджю эркекке даа не керек?!

Энди манъа чевирилип артыма къайтмакътан башкъа шей къалмагъан эди. Лякин, мен озюмни сабырлы ве акълы киши ис этерек, оны инатлыкънен бекледим. Акъшам устю эвнинъ янына бир машина келип токътады. Андан сарышын бир киши кичкене баланен тюшти. Мен бир шей дуйгъан адам киби тенагъа чекильдим. Оларгъа бу эвнинъ саибини беклегенимни дуйдурмамагъа тырыштым. Кишинен бала лакъырды эте-эте янымдан кечип, эвге кирип кеттилер. Юрегим сыкъ-сыкъ урып башлады. «О менден Велядиемни тартып алгъан киши, къучагъындаки исе меним огълум»,- деп тюшюндим. Богъазыма бир топач келип тыкъылды. Бу арадаэвде ярыкъ янды. Пенджеренден кишининъ кольгеси о якътан-бу Якъкъа кечмекте эди. Мен, бир джансыз ДЖесед алымда, не къадар даа тургъанымны бильмейим. Ёл тарафтан бирден аякъ тапырдылары эшитильди. Деръал къапы тарафкъа айландым. Велядие кельмекте... Мен оны дёрт йылдан сонъ, акъшам къаранлыгъында дегиль де, юз йылдан сонъ зинданнынъ зифт къаранлыгъында биле аякъ даушындан таныр эдим. Ашыкъып, тез юргенинден олса керек, без шалы омузлары устюне тюшкен. Плащынынъ огю ачыкъ. Мен йылдырым чабиклигинен онынъ огюне атылып чыкътым, билегинден къатты туттым. Оны къавий къучакълап юзюнден, козьлеринден, сачларындан къайта-къайта опьмек истедим. Лякин вуджудымдамы, юрегимдеми озюмни тутмагъа кучь тап-

тым. Онъа тикильдим. Велядие де манъа асретли козь-
лернен бакъып къалды. Сонъ яваштан билегини меним
элимден къуртарды:

- Эвге кирейик Алим,- деди яваштан.

Велядие огден, мен арттан тар коридорчыкъкъа кирдик.
О плащыны чыкъарып чюйге, эркек плащы янына асты.
Сонъ менимкини алды. Коридорчыкъкъа учъ къапы ачыла
эди. Къаршыдакиси ачыкъ. Ашхане олса керек. Велядие
ачыкъ одагъа дегиль, онынъ къаршысындакине кирип,
ярыкъны якъты. Мында ойле козьге корювген киби гузель
эшьялар олмаса да оданынъ ичи темиз-пак
джыйыштырылгъан эди. Тёрдеки демир кровать
кружевалы беяз чаршафнен ортюли. Къабартылып
къойылгъан эки ястыкъ. Онынъ къаршысында кучюк
кровать. Ортада дёрткоше, къабаджа ясалгъан, кок боялы
стол. Учъ дане мешинли скемле, къалгъанлары уфакъ-
тюфек шейлер.

Кучюк кроватнынъ артында, диваргъа, дёрт яшлар
къарарында бир огъланчыкънынъ буюльтип
чыкъарылгъан ресими асылгъан. Огъланчыкънынъ
бакъышы джиддий. Одада олгъан шейлерден манъа
ялынъыз шу ресим таныш дегиль эди.

Велядие одагъа киргенден берли манъа о къайдадыр
ашыкъкъан киби корюнемкте эди. Мен ресимге
бакъкъан арада о къапыгъа тараф догъулды. Деръал
элинден тутып токътаттым;

- Огълумыз къайда? - дедим.

Велядие меним юзюме, козьлериме дикъкъатнен
бакъты, озюмни бильмейим, онынъ чырайы ап-пакъ эди.
Козьлери бираз оюлгъан. Сачлары дагъылып къашлары
устюне саркъкъан. Бакъышы эм мазун ве эм де кедерли
эди. Юзюнде ёргъунлыкъ корюне. Лякин, бунъа бакъ-
мадан юзю де, козьлери де, сачлары да эписи эвельки
киби дюльбер эдилер. Меним гузель Велядием. Онынъ
къаршысында, кыбырмадан озюмни тутып
тургъаныма аля даа шашам. Ах сени кунджюлик беясы...
Энъ

якъын, энъ севимли адамыньны, омюрлик багъышламасы мумкюн олмагъан, Душманынъа чевире.

Юрегим башкъа дуйгъунен толып-ташкъан олса да, тилимден башкъа сёз чыкъты:

- Огълум къайда?- яваштан, лякин ачувлы сеснен сорадым.

- Сергей Ивановичнинъ эвинде. Балалар багъчасына баргъан эдим, онынъ алгъаныны айттылар. Базан ойле яна, мен кеч къалсам, баланы чокъ беклетмемек ичюн о барып алатургъан.

Меним мийиме къан къуйулгъан киби олды. Гуя къафа тасыма токъмакънен урдулар.

- Я Сергей Иванович ким?- деп багъырдым.

Велядие манъа бир бакъып алды.

- Къомшумыз, бу эвнинъ саиби,- деди сабырлы сеснен. Онынъ сёзлери ве озюни бойле, урдум-дуймаз бир адам киби тутувы, мени даа зияде ачувландырды; юмрукъларым сыкъылдылар. Велядиенинъ устюне атылмакъ, оны панджаларым арасына сыкъып богъмакъ истедим. Лякин, джандан севген адамынъа ойле де Япып оламай экенсинъ. Мен арт-артына чекильдим:

- Велядие не ичюн бойле яптынъ?- деп багъырдым кийик сеснен.

- Мен бир шей япмадым, Алим,- деди яваштан.

- Я бу акъай сенинъ эвинде не япа?

Алим сёзюни кести. Башыны терсине саллап кулюмсиреди:- Башынъ чалышмаса ойле ола экен о,- деди.

Нусрет къыбырдамадан оны динълемекте эди. Алимкене сёзюни девам этти:

Велядие манъа: «Багъырма Алим, о меним эвим дегиль, биз онынъ эвине кельдик»- деди.

- Демек, учъ-дёрт йыл беклеп оламадынъ...

Энди Велядие къызды.

- Кене мектюбинъдеки сёзлеринъни текрарлайсынъмы?

Мени, севгимизни акъаретлеме Алим,- деп багъыр-

ды. Мен озюмни сыкъмадым. Эллеримни джеплериме сокъып, пенджереге догъру юрдим.

- Оны сен озюнь акъаретлединъ,- дедим. О меним яныма кельди:

- Алим, сен анъламакъ керексинъ, о адамнынъ къбааты ёкъ. Аксиндже алидженаплыкъ япты, бизни, баланен экимизни, даа да десенъ, бутюн къорантамыз-нынъ намусыны къорчалады. Не ичюн анъламакъ истемейсинъ?!

Меним ачувым ятышкъан киби олды. Барып курсюге отурдым:

- Буны исбат этмек керексинъ,- Велядие!- дедим яваштан. Велядиеге эр шейден зияде шу сёзюм тесир этти. О баягъы вакъыткъадже бир шей айтмады. Сонъ меним яныма кельди:

- Буны исбат этмек мумкюн олмаса керек. Мен къыз бала дегилим,- деди.

- Мен онынъ сёзюни кене терсине анъладым, «мен къыз бала дегилим сени дёрт йыл беклемеге», деген киби. Еримден атылып турдым. Бу вакъыт къапы ачылып ичери, бироз эвель киши котерип кечкен, огъланчыкъ кирди. Янымдан кечкенде оны къучагъыма алмакъ истедим.

- Кель огълум, манъа, - деп узандым. О эллеримни артына итеди. Озю исе чапып барып анасына сарылды. Мен, озюмни акъаретленген ве къувулгъан адам ис эттим. Эвден чыкъып кеттим. Шу кетишнен бир даа къайтмадым.

Велядиени унутмакъ ичюнми, ёкъса ачувланып, интикъам аладжакъ олыпмы, бир къадынгъа эвлендим. Велядиеге бу насыл_тесир эткенини бильмейим, лякин озюмни яхшы алдаткъанымны анъладым. Чюнки, «юрегини бир берген къайтарып. аламаз», дегенлери. Киби манъа севмеген адамнен яшамакътан коре, севимлимнинъ хаялынен юрмек эйи эди. Оны да быракъып кеттим. Чокъ ерлерни доландым. Лякин Велядиенинъ изи-

ни ич бир вакъыт джоймадым. Онъа бармагъа юзум олмаса да, чыракъ этрафында, долангъан перване киби, узакълашып да оламадым.

«Перванелер киби яндым туташтым,
Яндым, атешимни алан олмады...»

Арадан чокъ кечмеди, о Чёльбабадкъа, анасынынъ янына кочип кетти.

Бу вакъыт мен онынъ бир тюрлю къабааты олмагъанына эмин олдым. Мына энди къач йыллардыр бир шеэрде яшаймыз. Лякин меним мында олгъанымны гуя не коре ве не де сезе... Озюнинъ яшайышыны янъыдан башламагъа тырышса керек, Ташкентке окъумагъа кирди. Окъув девринде, четтен-буджакътан къаравулланып юргенимни эсапкъа алмасакъ, мен онъа кедер этмеге тырыштым. О вакъытларда меним умюдим эсаслы эди. О окъуй, мен исе беклейим. Сонъ окъувыны битирип, къайтып кельди. Кене чалышып башлады. Манъа къулакъ асмай. Мен кене буюк умютнен яшадым. Чюнки, оны омюрлик унутып оламайджакъ киби, ынджыткъанымны яхшы анълайым. Мен эписини сорапшырып анъладым, о киши Велядиенинъ айткъаны киби, бизим, бутюн къорантамызнынъ намусыны къорчалагъан. Яни, мен олмагъан сонъ, базы бозукъ башлар Велядиеге кунъ бермегенлер. Атта гедже къапысыны сындырмагъа истегенлер. О къоркъкъан. Эвине бармагъа биле сакъынгъан. Огъулчыгъынен иш еринде конструкторлар бюросында ятып къалгъан. О вакъыт анда чалыша эди. Бойле акъшамларнынъ биринде оны Сергей Иванович тесадюфен корьген. Кеч вакъыт иш еринде булуновынынъ себебини соргъан. О Къайракъкъумгъа Москвадан ёлланманен кельген буюк мутехассыс экенини Велядие яхшы биле экен.

Юреги ынджынув, кедер, теляшнен толгъан къадын онъа олып кечкен вакъианы анълата. Киши оларнынъ

эки сини озюне берильген эки одалы квартирасына алып бара. Озю Велядие киби, иш еринде столлар устюнде геджелей. Буны. дуйгъан Велядие къолайсыз алгъа къала. Онда бу квартира эки сине де етеджегини бильдире. Эгер разы олмаса онынъ эвинден чыккып кетмеге азырлангъаныны айта. Бойлеликнен, эки сини бир одада дегильде, бир квартирада айры-айры одаларда яшап башлайлар. Къапысыны йыкъмагъа азыр тургъан адам, онынъ юрегини ынджытмакътан къоркармы?! Ачувлангъанларындан чешит сёзлер даркъаталар. Булар келип меним къардашыма тиелер. О океленип анда бара... Ондан сонъ исе мен пейда олам_ оны юкъарыда ,икъе эткеним киби акъаретлеп башлайым... Мына, Велядие шимди мени не ичюн коръмей ве сезмей. Сиз онынънен берабер чалышасынъыз, табиатыны яхшы биледирсинъиз. Онынъ бир кунъ ола мени багъышлайджагъына акъылынъыз етеми?

Нусрет теренден кокюс кечирди. Алим Джемилевичке не демесини бильмедиди:

- Велядие керчектен де, акъсыз айтылгъан сёзни къабул этмей, - деди яваштан. - Лякин мен беллесем бу меселени энди. ялынъыз озюнъиз ве вакъыт чезе биле. Яни сиз о вакъытта янъылгъанынъызны, шимди яхшы анълагъанынъызгъа Велядие эмин олмакъ керек.

11

Тахир Исматуллаевичнинъ савлугъы гузельдже олса, дагъны йыкъмагъа азыр йигит киби корюне. Ишке де эр кестен эвель келе. Одаларгъа кирип чыкъа. Иш вакъытынадже азбар ичинде долана, багъ макъасынен гуллернинъ далларыны низамгъа чеке.

Бугунъ саба Велядие ишке кельгенде оны биринджи Тахир Исматуллаевич къаршылап алды. Онда хош кельди айтты. Ярмалыкъ акъкъында сорады. Велядие онда баягъы хаберлер сейледи.

- Документлер эсасында, Нусрет кельген сонъ корерсинъиз, умумен. янъылыкълар баягъы бар, Тахир ака, - деди хошнут алда.

Тахир Исматуллаевич кулюмсиреди:

- Янъылыкълар ялынъыз сизде дегиль, Велядиеханум, бизде де бар. Нусретнинъ иши юрген йигит экен. Онынъ арзулары энди омюрге кечип_ башладылар. Янъы Баш универсал тюкяны къурмакъ меселеси аль олунды. Демек, мен энди онынъ истегини ерине кетирдим. Нусрет кельсе махрач ала билесинъиз. Лякин, манъа кирмеге унутмасын,- деди ве озь одасына догъру юрди.

Арадан бираз вакъыт кечкен сонъ, директорнынъ одасына ялынъыз Нусрет дегиль, онынънен берабер Аскъаралинен Назим Аббуллаевич де чагъырылды.

Оларнынъ андан чыкъмасы баягъы вакъыткъа созулды. Велядиенен Сабохат анда, ичериде олмасалар да лакъырды не акъкъында кеткенини яхшы билелер. Аскъаралинен Назим Абибуллаевич андан кускюн, ачувлы, Нусрет исе пек къувангъан алда чыкъаджакъларыны дуйып, Нусретке бир къуванчлы хабер даа бильдирмеге ашыкъмакъталар.

Арадан бираз вакъыт кечкен сонъ къапы ачылып, директорнынъ одасындан учю чыкътылар. Нусрет деръал озлерининъ одаларына ашыкъты. Аскъаралинен Николай Алексеевич къапы янында бираз лакъырды эткен сонъ, къайдадыр гъайып олып кеттилер.

Нусрет ичери киргенинен:

- Къызлар энди чалышаджагъынъызны корюнъиз, билесинъизми, мен шимди сизлерге насыл хабер айтаджагъым,- деди, бала киби къуванып.

- Сенинъ хаберинъни биз биринджи эшиттик Нусрет,лякин сен бизимкини бильмейсинъ,- деп Велядие Сабохатнынъ элинден бир шей алып, артына сакълады.

Нусрет онынъ янына барды:

- Къаны, элинъизде не олгъаныны косьтеринъиз бакъайым.

Велядие башыны терсине саллады.

Йигит тюшонген киби, ишарет пармагъыны манълайына тиреди:

- Бойле вакъытта не япмакъ керек?- сонъ_ кульди.

- Таптым. Мен сизден такъатлым Велядие ханум.Шимди ондан файданланмакъ кереким...Узанып онынъ элиндекини алмакъ истеди.

- Озюнъни косьтер Велядие - деп кычырды Сабохат.

Велядие де чареси олгъан къадар элиндекини Нусретке бермеге тырышты.

Йигит онынъ, артына къашланып тургъан, эллерини бири-биринден къуртараджакъ олды. Бу вакъыт бирден къапы ачылып, анда Надире корюнди, Нусрет оны корьгенинен кыбырдамадан тургъаны, киби. Бакъып къалды. Сонъ яваштан Велядиенинъ эллерини быракъты,кыызгъа бир шей айтмагъа ниетленди. Лякин Надире бирден къапыны къапатып, чапып кетти. Нусрет пенджеренинъ янына барып онынъ артындан бакъты, сонъ кыызларгъа тараф чевирилип, омузларыны кыысты.

Велядие онъа джиддий бакъып башыны саллады.

- Коресинъми, кызынынъ джаныны агъырттынъ, - деди яваштан.

- Я не ичюн?

- Нусрет, о сени севгенини я бизден гизлемек истейсинъ,я да оны дуймайсынъ.

Нусрет бираз кыызарды.

- Бу меселеде мен санъа бенъзейим гъалиба_ Велядие. Корип, билип кормемезликке ве бильмемезликке алам...

Велядие онъа джиддий бакъты.

Таныш сёзлер. Мен оларны энди къач дефа эшиттим...

Сен не вакъыт етиштиргенсинъ бильмейим, мында бир дост даа булгъансынъ. Лякин бизимнен сизинъ ара-

нъызда дагъларнен-ташлар барлар, экисини тенъештирмек мумкюн дегиль.

- Тенъештирмек мумкюнми, ёкъмы бильмейим. Лякин, онынъ эр экиси де акъыкый севги олгъаныны анълайым, - деди яваштан.

- Анълайым, Нусрет, лякин юрегинде бу мукъаддес дуйгъу пейда олгъан адам, оны айбетлемеге ве кърчаламагъа борджлу.

- Занымджа, макъсад ойледи. Лякин, бу макъсадкъа эр бир гоньюль, эр бир адам озюнджесине ынтыла. Шунунъ ичюн де О эр кеске бир насип олмай, базылары бахытлы олалар, базылары исе... Бу меселеде ёлундан тайгъан адамларгъа ярдым кьолуны узатмакъ ялынъыз алидженаплыкътыр.

- Бельки хатадыр. Бир кереден нетидже чыкъармакъ зор.- Велядие кокюс кечирди:

- Оны энди вакъытнынъ озю косътерир, Нусрет...

- Я манъа бир кереден айтмакъ кьолаймы? Надире нишанлы... Манъа нисбетен олгъан муамелеси исе, - бельки вакъынджа бир шашмалавдыр. Онынъ бир мустакъиль фикирге кельмеси ичюн беклемек керек. Лакъырдыгъа Сабохат кьошулды:

- Сизни бильмейим, лякин къыз ичюн энди о вакъыт кельген...

- Буны насыл анъламакъ мумкюн, Сабохат?

- Олгъаны киби. Надире о йигитнинъ нишаныны къайтаргъан.

- Бу хаберни Велядие де шимди эшитмекте эди. О бирден Нусретке бакъты.

- Къадын миллети турмуш меселесинде кесик кьулакъ, къатий дуйгъулы олалар, Нусрет. О юрегинде пейда олгъан дуйгъуны тез анълай ве онынъ яшамасы ичюн куреше... Сен истегенинъ къадар ойлана билесинъ. Лякин о энди къатий къараргъа кельген...- Велядие яваштан Нусретнинъ янына кельди.

- Мынавы даветнаме исе достунъ Фераттан. Бу айнынъ сонъунда Сейяре адлы къызнен экисининъ тойлары экен. Олар да бир къараргъа кельгенлер.

Нусретнинъ козьлери тегереклештилер.

12

Нусрет Москвадан къайткъанда Ташкенттен Чель-абадкъа дегиль де, Янъыерге кетти. Чюнки, якъын вакъытларда эвлерине бармагъан эди. Къардашыннан сыкъ-сыкъ мектюп ала. Ёлгъа чыкъмаздан бир афта эвельси алгъан мектюби исе анасындан эди. О посёлкаларында олгъан янъылыкълар: бу йыл кой хозяйствосы махсулатлары етиштирюв саасында буюк мувафакъиетлерге иришкенлерини, колхозда янъы медениет сарайы къурулып башлагъаныны, энъ якъын мектеп достлары Эминенен Сервернинъ огъланчыкълары олгъаныны, эвде бабасынынъ сагълыгъы кене эвелькиси киби, чокъ сигар ичсе чокъ оксюргенини, къардашынынъ бу черикни де гузель екюнлегенини язгъан. Эр шей акъкъында язгъан. Энъ эсасы озюнинъ сагълыгъыны айтмагъа унуткъан.

Нусрет онъа деръал джевап язмакъ истеди, бир элинде кягъыт, биринде исе къалем ойланып къалды. Сонъра: «Москвадан къайткъанда эйиси озюм кирип кечирим», деген къараргъа кельди. Мына энди кельмекте. Кениш асфальт ёлнынъ эки четиндеки тереклер, акъшам бутюн гедже, япалакъ-япалакъ олып ягъгъан йымшакъ кърнен юкленгенлер. Къайда бакъсанъ бем-безаз. Тереклернинъ даллары къушларнынъ келип къонувы я да учып кетювинден бираз тепренсе андан кър тёкюле. Не ичюндир_ёлда-изде адам корюнемей. Дерсинъ, къызгъын эмектен сонъ эр кес эвинде, бу кърдан кейф алып раатланып ятмакъта.

Нусрет азбарларына киреджекте, кяпынынъ устюнден бир топач къар эшилип, онынъ энъсесине тюшти. Чемоданчыгыны ерге къойып силькинди. Сонъ кимсе ёкъмы экен, деген киби чевре-четке бакъты. Бу вакъыт анасы, бир элинде къопкъасы, ичинде талыкъ сув олса керек, бувланмакъта эди, экинджисинде къавлиси, эвнинъ артына айланды. «Сыгъыр сагъмагъа кете», - деп ойланды Нусрет. Сонъ яваштан.анасынынъ артынданкетти. О араннынъ кяпысына якъынлашкъанда ичериден энди анасынынъ сыгъыр сагъган даушы эшитильмекте эди. Нусрет кулюмсиреди. Барып кяпынынъ ичинден анасына бакъып турды. Бираздан сонъ Шемсие апте элиндеки къопкъасыны кенаргъа алды ве:

- Бузавчыкъны чезсе! - деди.

Нусрет, чемоданчыгыны кяпы Тюбюнде къалдырды, озю исе барып, багълы олгъанына бакъмадан, токътамай анасына ынтылмакъта Олгъан бузавчыкъны чезди. Шемсие апте сют къопкъасыны котерип чыкъкъанда ана бала босагъа устюнде расткелиштилер. Анасы_ бир кереден шашып къалды:

- Нусрет, балам сен къайдан пейда олдынъ? - О артына бакъты, анда кимсе олмагъаныны корип:

- Бузавчыкъны ким чезди? - деди.

- Не олды я. Мен чезген эдим...

- Мен бабанъ беллегеним, - Шемсие апте бирден шакъылдап кульди, огълуна сарылды.

Эртесине раатлыкъ куню олгъанындан, Нусрет бу акъшам эвлеринде къаладжагыны бильдирди. Ананынъ къуванчы буюк.

Уйледен сонъ Нусретни балалыкътаки достлары алып кеттилер. Мектептен кельген къардашы эльвира Эвлерини джыйыштырмагъа тутынды. Бугунъ оларда азнз мусафир бар. Анасы, шемсие апте, чешиташлар пишир-мекнен мешгъуль. Бираздан, янаша одадан чыкъкъан Эльвира кулюмсиреп, анасынынъ янына кельди:

- Ана, сизге бир шей косътерейимми? - деди.

Шемсие апте ашханеде, тегерек стол башында хамыр яймакъята эди. О ишинден токъятап, эллерини артына сакъялагъан алда, ийлекярлыкънен кулюмсиреп тургъан Эльвирагъа бакъты:

- Косьтер даа балам, бу къадар гизленеджек киби не экен о?

Эльвира джесарет эталмагъан ,киби бир даа анасына бакъып алды:

- Агъанънынъ чемоданыны не ичюн къармаладынъ,деп дарылмасынъызмы?

Шемсие апте кулюмсиреди:

- О сенде энди бир хасталыкъ олып къалгъан балам. Ондан къуртулып оламайсинъ.

- Мен шимди бабамнынъ джеплерини къармаламайым да...

- Айды айса, яваш-яваш эпсинден къуртуладжакътырсынъ даа.

Эльвира къорантада диерлик, ялынъыз ве эрке остю. Нусрет мектепте окъугъанда даа кучючик эди. Сонъундан институткъа кетти.

Бабасы, Осман агъа, къайда барса онъа джебине къойып. илле бир шей кетире эди. Эвине кельген сонъ исе: - Къаны къызым, Эльвира, меним джебимни бакъчы, санъа не кетирдим.-деп, онъа чюйде асылы быджагъыны я да пальтосыны косьтере тургъан.

Эльвира андан бир шей алып къуванса, Осман агъа да хошланып куле эди.

Бала оськен сайын. Шемсие апте оларнынъ экисине де бу адетни быракътырмагъа тырышты, амма о къолай шей дегиль.

Эп къаршысында кулюмсиреп тургъан Эльвирагъа анасы: - Айды косьтер бакъайым,- деди.

Эльвира онъа, узун тизимли боюнджакъ косьтерди. Шемсие апте онъа дикъкъатнен бакъты. Сонъ эллерини оглюгине сюртип, боюнджакъ тизмесини элине алды. Оны бир къач кере айландырып бакъты.

- Бу агъамнынъ манъа кетирген союндан дюльбер экен,- деди Эльвира анасына.

Шемсие апте башыны саллады:

- Эльбет дюльбер, эм ойле де олмакъ керек... - Бир даа дикъкъатнен козьден кечирген сонъ, оны Эльвирагъа къайтарып берди:- Ерине къой балам, агъанъ дуймасын,- деди тенбиелейиджи сеснен.

Эльвира янаша одагъа кирди. Шемсие апте онынъ артындан бакъты:- «Нусрет кимнидир бегенген. Демек, мен де энди келинли оладжакъым», - деп ойланды. Сонъ козьлери алдында шу боюнджакънынъ саиби, келини пейда олды: далфидан бойлу, назик, незакетли...«Бу боюнджакъ онъа пек ярашыр... Энь эсасы о Нусретни, Нусрет исе оны север...Тойлары олгъан сонъ экиси де раатлыкъкъ отпускасыны мында кечирирлер. Бир_ай берабер олурмыз. Сонъ чемоданларыны алып, бизлернен сагълыкълашып чыкъып кетерлер...» Шемсие апте шимди озюни ёл ортасында, оларнынъ артынданбакъып къалгъан киби ис этти. Козьлери яшландылар. Сет устюне чёкти.

Акъшам исе огъуларынен кеч маальгедже лакъырды этип отурдылар. Сонъ эр кес озь ятагъына кирди.Шемсие апте баягъы вакъыткъадже ахшане ичинде айланды. Андан чыкъып огълу яткъан оданынъ къапысыны ачты ве:

- Даа юкъламайсынъмы, огълум?- деди сакин бир сеснен.

Нусрет энди союнып яткъан олса да, даа юкъламагъан эди. Къаршысындаки стол лампасы ода ичине_ ешилъ ышыкъ сачмакъта. Анасы киргенинен чекилип онъа.отурмагъа ер ачты.

Шемсие апте келип огълунунъ гурь сачларыны сий-пады, сонъ о косътерген ерге отурды.

- Сийрек келип, озюньни сагъындырасынъ огълум,- деди.

- Озюньизге белли ана, ишимни бир ёлуна къой-

гъандже эвге сийрекче кельмек керек олды. Занымджа энди ойлеолмаз...

- Сонъ огълум, энди ишинъе алыштынъмы?

Нусрет кулюмсиреп башыны саллады. Чюнки, о кельгенден берли бу суальге энди анасына да, бабасына да чокъ керелер джевап берген эди.

Буны Шемсие апте де дуйса керек, къолайсызлангъан киби олды. Элинен Нусретнинъ ёргъанынынъ устюни сыйпады. Бираз ойланып турды, сонъра:

- Бизим сорай бергенимизден дуядырсынъ огълум, - деди. - Эр алда сенинъ япкъан ишинъни биз яхшы анълап, догърусы, тасавур этип оламаймыз. Сыкъ-сыкъ базы шеэрлерге де барып келесинъ. Бу дефа Москвагъа не ичюн баргъанынынъ айткъанындан анъладыкъ. Янъы иш теджрибелерини огренюв... Бу эльбетте, джиддий ве муреккеп иш.

Нусрет бир нокътагъа бакъып къалды. Сонъра назарыны анасына чевирди:

- Хаберинъиз олгъаны киби ана, мен баргъан ер, янъы къурулмакъта олгъан шеэр. Анда эр шей янъыдан япылмакъ керек. Янъы тюкянлар, донатмалар... Буларнынъ эписи бизим чалышувимызгъа багълы; токътамадан янъылыкълар: араштырмакъ ве тешеббюсчи олмакъ керекмиз... Бу ишлерни япувда вакъыт ве истек меселеси айрыджа ер тутта... Ондан сонъ, ойле вакъытлар ола, Москвада бутюн Озъбекстан ичюн чокътан чокъ мал айырыла. Бундан мутехассыс чагъыртыла. Анда меркезден адам ёлланыла. Онъа башкъа ерден ярдымджи оларакъ, бир я да эки адам къоша билелер. Яни олардан бириси мен ола билем. Шу мутехассыслар бу тарафларда бир къач шеэрлерде яшагъан бутюн эалининъ талабына коре сымарыш япмалары лязим. Биз ойле шейлер сымарламакъ керекмиз ки, оны эр кес бегенип алсын...

Шемсие апте башыны саллап кулюмсиреди:

- Вай балам, бизлер бегенирми ёкъмы, деп къомшумызгъа бир_явлыкъ алмагъа джесарет этип оламай-

Orijinal Metin Sayfa No : 107

мыз. Сен бир кьач шеэрнинь адамыны айтасынь. Озю де шимдики девирде. Яшларымызнынь, кьартлар да чокь артта кьалмайлар я, бугунь кийген урбасы ярынгьа уймай. Сонь бар да онынь чаресини тап...

- Мадам, ки бу сааде чалышамыз, тапмакь керекмиз, мутехассыслар шунунь ичюн де азырланьлалар...

Буныньнен оларнынь субети узюльген киби олды. Лякин Шемсие аптенинь айтаджакьлары даа башланмагьан эди. Шемсие апте:-Ёрулдыньмы огьлум?- деди яваштан. Лякин еринден турмады. Нусрет онынь даа нелердир акькьында сорамагьа ниетленгенини, лякин джесарет этип оламагьаныны дуйды.

- Ёрулмакь?! Ятып раатланмакьтан ёруладжагьыммы, ана?!- деп кулюмсиреди. Сонь джиддийлешти:

- Мен сизни, аначыгьым, _сабагьадже диньлемеге азырым...

Шемсие апте бирден эеджанланды, сонь кьатий бир кьараргьа кельген киби:

- Сен бизни багьышла огьлум, Эльвиранен экимиз сенинь чемоданыньда бир боюнджакь корьдик...

Нусрет юткьунды. Еринден котерилип, сагь элининь тирсегине таянды.

- Мен оны Надиреге алдым, бегенирми экен ,ана? деди яваштан.

- Мен беллесем, гузель эдие... Я Надире дегенинь ким, балам?

- Надире яш кьыз, бизде чалыша.- Нусрет онынь акькьында даа не айтмакь мумкюн экен, деп тюшюнип кьалды.

Шу ачувланып кеткен куньден сонь Нусрет Надирени бир даа корьмеди. Бир-эки кунь иш ерине дегиль де, эвден догьру базагьа бармакь керек олды, сонь ёлгьа чыкьты.

Нусрет оны сагьынды. Иши биткенинен кьанатланып учмакь, севимли Надиренен корюשמек. Лякин Ташкентке кельген сонь догьмушларыны корип кечмек ке-

рек эди. Анасына буларны айтсынмы, ёкъса севген кызынынъ нишанлы экенини, онынъ достлары алдына чыкъкъанларыны, шу вакъиадан сонъ, о кыыз нишаныны къайтаргъаныны... Буларны икяе этсинми? Эгер ана_сынынъ о вакъиалардан хабери олса къуванмакъ дегиль, отю патлар, тынчлыгъыны терк этер. Гедже-куньдюз къасеветленип юрер. Бунданда башкъа кызнен экисининъ арасында, анасына хабер айтаджакъ киби, севги акъкъында даа. бир тюрлю сёз олмады. Нусрет анасынынъ онъа эп сёзсиз бакъып тургъаныны эслеп, шашмалады:

Занымджа Надирени сиз де ,бегенирсинъиз, - деди яваштан.

Шемсие апте де Надире акъкъында чокъ шейлер бильмек истеп, дюнья къадар суаль бермеге азыр эди. Лякин огълунынъ шашмалагъаныны дуйып,бир:суаль биле бермеди:

- Бегенирмиз, огълум, бегенирмиз. Энь эсасы, экинъиз бири-биринъизни севсенъиз... къалгъан иш къолай. Энди бизлер де къартайып башладыкъ.

Бу арада къомшу одадан Осман агъанынъ богъулып богъулып оксюргени эшитильди.

Шемсие апте яваштан еринден турды:

- Бабанънынъ оксюриги бу якъында кене зыкъарлады, тютюнден ола экен.

Нусрет анасынен берабер барып бабасыны бакъмакъ истеди.

Лякин оны Шемсие апте токътатты:

- Сен юкъла,_балам, раатсызланма, мен онынъ иляджыны билем. Шимди барып аякъларыны бувларым. Деръал кечип кетер... -о, огълунунъ ёргъаныны тюзетти ве пармакълары уджунда юрип, одадан чыкъты. Анасынынъ артындан Нусретнинъ ойлары даа да чаталландылар.

Сонъки вакъытта бабасы сыкъ-сыкъ алсызланып башлады. Анасында да эвельки джесаретлик, мемнюни-

етлик ёкъ.О кунь эвельден бу оджакънынъ устюне къонаджакъ буюк бахтсызлыкъны ис эткен ве озь дуйгъусындан озю ичини чеккен, къоркъкъан киби корюнмекте эди. Бир вакъытлар Нусрет анасындан бабасынынъ дженкте агъыр яралангъаныны ве акъ джигеринде шимди де осколка парчасы олгъаныны эшиткен эди. Ёкъса о... Нусретнинъ юрегини агъыр сыкъкъан киби олды. О еринден сычрап турды. Бабасы яткъан ода бетке догърулды. Сонъ токъталып динъленди. Къомшу одадан сес-солукъ чыкъмады. Барып кровать устюне отурды. «Орта мектепте окъугъанда не къадар тюшонджесиз ве бунынънен берабер атеш юрекли эди. Дерсинъ озюни илериде тарих яратаджакъ бир къараман киби нс эте эди.

Сыныфдашларыны шашырыджы, тааджиplenдириджи вакъиаларны, айтмагъа тырыша тургъан. Учюнджими, дёртюнджими сыныфта окъугъанда дерстен тыш окъув мешгъулиети откерильгенде оджа олардан ким насыл меракълы шей акъкъында икяе этмек истегенини сорады. Эр даим юкъары сыныф дерсликлеринен меракълангъан, оларны окъуп юрген Нусрет, элини котерип турды ве дженюбий Америкада дегиль, бутюн ер курресинде энъ буюк дерьялардан бири Амазонка акъкъында икяе этти. Башта о дерья акъкъында умумий характеристика берди. Бу энъ чокъ сувлу дерьянынъ беш юзден зияде ирмакътан сув алгъаныны буюк меракънен икяе этти. Март ве апрель айында дерьянынъ сувы даа да зияделешкени ве он-он беш метр юксекке котерильгени ялыларны эшип йыкъып беш километр кенишлигинен чевреге яйылгъаны акъкъында, озюнден къошып, артырып ойле сёйледи ки, бутюн талелелер бутюн барлыкъларынен гуя къулаккъа чевирилип, оны динълемекте эдилер. Шу дерстен сонъ бош вакъыт олды дегендже сыныфдашлары оны алкъагъа ала, меракълы вакъиалар айтмасыны риджа эте эдилер. Нусретке исе ишанчны акъламакъ керек. Шунунъ ичюн чешит дерс-

ликлерни, китапларны даа да чокъ окъумагъа тырыша эди.

Лякин йыллар кечдикче онынъ табиаты, ынтылувы, мерагъы да денъишти. Инсан аятында не къадар бахтлы йыллар... Ана-баба яш, сагълам, шень... Лякин инсан бир вакъыт озь омюринден толусынен мемнюн олмай экен. Нусретни о вакъыт да бир шей раатсызлай эди. Бу севги меселеси эди. Нусрет секизинджи сыныфта экенинде, окъув Йылынынъ орталарында, оларнынъ сыныфына бир къызчыкъ кельди. О кунни Нусрет аля бу гуныки киби хатырлай. Дерске чанъ къакъылгъан сонъ сыныфкъа рус тили оджапчеси яш бир къызчыкънен берабер кирди. Къызчыкънынъ устюнде сантырач, къыскъа пальтосы, башында беяз шалчыкъ. Сыныф салкъын олгъаны ичюн талелелер пальтонен отура эдилер. Оджапче яны талелени башта сыныф башы Нусретнен ве сонъра дигерлеринен таныш этти. Арттаки ралелерден бирине отуртты. Чюнки огдекилеринде бош ер ёкъ эди. Къызчыкъ, Сайде, деръал чантасындан китап, дефтерлерини чыкъарып, рале узерине къойды. Мен азырым, деген киби оджапчеге бакъты.

Дерс башлады. Суаль-джеваптан сонъ оджапче яны мевзуны икяе этип башлады. О сыныф ичинде арткъаалдкъа юрип, дерсни анълатмакъта эди.

Сайденинъ янындан кечейткъанда бирден токътады, онъа меракънен бакъты. Бу назик къызчыкънынъ сагъ омузы устюнден ашагъы, йылан киби саркъкъан узун оръгюсини, авучы ичинде котерди. Бутюн талелелернинъ дикъкъаты ве козьлери онда олгъаныны унутса керек, тааджиПЛенген алда башыны конделен саллады. Сонъ оръгю туткъан элини бираз котерип-эндирди:

- Салмакълы, агъыр ве лякин дюльбер,- деди.

Бойле сачны. омюринде биринджи кере корьген киби тааджиПЛенмекте эди. Ола биле, о Москва тубюндеки шеэрлерден биринде институтны битирген, мында рус тили дерси бермеге ёлланылгъан яш мутехассыс эди.

Оджапче _дюльбер сачнынъ саибине сукълангъан киби бакъты, сонъра бираз эгильди:

- Бу орыгюлер сенинъ башынъны агъырттырмайлармы?- деди._

Сайденинъ череси атеш киби къызарды.«Ёкъ» деген манада башыны конделен саллады...

Тенефюске чанъ къакъылып, оджапче сыныфтан чыкъар-чыкъмаз, Сайде эвельден таныгъан адам киби, бир тюрлю, чекинмеден, Нусретнинъ янына кельди ве дерсенен багълы чешит суаллер берип башлады.

Арадан эки-учъ кунъ кечер-кечмез Сайденинъ пек яхшы окъугъаны белли олды. Сонъундан исе бутюн мектеп боюнджа чебер рессам, кямиль, кескин сесли йырджы, темашаджыларны эсир этиджи оюнджы оларакъ танылды. Юкъары сыныфларда окъугъан огъланлар онынънен меракъланып башладылар. Лякин Сайде оларнынъ бирине къулакъ асмагъан киби юрди. Къызнынъ бу мектепте энъ якъын досту, Нусрет эди. Бунынъ ичюнми, ёкъса башкъа бир себеп даа олдымы, Сайде къайсы тегереклерде иштирак этсе Нусрет де анда булуна эди. Авескярлар тегерегинде Сайде йырлай, Нусрет исе онъа мандалинанен зиль тута. Кунълер кечтикче Нусрет озюнде худжур дуйгъулар ис этип башлады. Сайдени эр дакъкъа корьмек истей.Китап окъугъанда къыз сатырлар ичинден, мандалина чалгъанда теллер арасындан бакъып, кулюмсиреген киби корюне. Дерстен чыкъкъан сонъ эвлерине дегиль, Сайде яшагъан _мектеп ятакъханесине ашыкъа эди.

Эльбет о вакъыт Нусрет къызгъа:

«Мен сени севем, инанмасанъ, меним, ич бир вакъыт сенден башкъасыны корьмеген ве корьмейджек козьлериме бакъ. Олар сени севгенине емин-ант этелер. Эгер ялан сёйлесем олар кёр олсунлар! Меним бутюн барлыгъым -вуджудымнынъ эр бир уджейресини сенинъ севгинъ сарып алды, инанмасанъ мына, шимди, бу

дакъкъада озюмни эляк этмеге азырым», деп емин-ант этмеди.

Ялынъыз къызнынъ, уджлары къувурчыкъланып, къашларынадже котерильген, гурь кирпичли, юрегин-декини бильдирмеге тырышкъан киби бакъкъан тылсымлы, балабан-балабан козьлерине мазун-мазун тикилип, теренден кокюс кечиргенини озю де дуймай эди. Лякин кет-кете Нусретте олгъан бу деньишмелерни дуйып башлагъан къыз, бурнуны котерди. Озюни ондан узакъча тутмагъа тырышты. Бу ал Нусретни пек эзиетлей эди. Лякин онда олгъан йигитлик гъуруры оны къызгъа ялвартмай эди. Бойле вакъытларда исе Сайде Нусретни асабийлендирмек ичюн онынъ янында башкъа огъланларнен шакъалаша, мектептен оларнен берабер - къайта эди. Нусретнинъ исе юреги яна-алевлене, элементден бутюн гедже юкълап оламай эди. Бойле ал эки йыл девам этти. Бу эки йыл девамында, Сайде башкъа бирисинен достлашкъан олса, бельки де Нусрет ондан юзюни чевирир эди. Лякин ойле де япмады.

Затен Сайденинъ худжур адетлери бар эди. Нусрет къулакъ асмагъан киби олса раатсызлана, онынъ дикъкъатыны джелъп этмеге тырыша тургъан. Къызнынъ бу арекетлери, юрегини севги бийлеген Нусретке озь тесирини косътермей къалмай эди.

Онынджы сыныфны битирюв арфесинде Сайде бирден деньишти. Эр вакъыт Нусретнинъ янында булунмагъа тырыша эди. Аттестатларыны алгъан куню бутюн сыныфларынен Нусретлернинъ эвлерине топландылар. Сайде бу акъшамгъа ачыкъ кок ренкли, янъы антер кийип кельди. Аягъында беяз аякъкъаплары... Эксери вакъыт Нусретнен ойнады. Дерсинъ, бу акъшам оларнынъ тойлары олмакъта эди. Албу исе бу куньден сонъ олар окъумакъ ве чалышмакъ ичюн айры-айры ерлерге кетмекте эдилер. Яшлар-къызлар кеч маальгедже ойнадылар. Сонъ бу акъшамнынъ асылы неден ибарет олгъаныны анълап, ис этип башладылармы, ёкъса ёрулды-

лармы, экишер-учер олып кенаргъа, чекильдилер. Орталыкъны сукюнет саргъан киби олды. Бу вакъыт Сайде ортагъа озюнинъ он беш-он алты яшындаки огълан къардашынен чыкъты. Огъланчыкънынъ къолунда мандалинасы. О ортагъа чыкъкъанынен насылдыр бир йырыннъ макъамыны чалып башлады. Онъа Сайденинъ джам киби кескин, аэнкли, инсаннынъ юрегини эсир алыджы татлы сеси къошулды.

...Севдим сени, этмем инкяр,
гоньюль сенде къалды къарар,
Севдам санъа сёнмез, янар
Северим, кимселер бильмез,
Янарым, кимсе сёндюрмез.

Йыр эр кесни айретте къалдырды. Чюнки Сайде бу тюркюни биринджи кере йырламакъта эди. Нусрет исе оны озюне айтылгъан сёзлер оларакъ къабул этти. Севинчинден козьлери атешленди.

Нусрет окъумакъ ичюн институткъа кетти, Сайде эвлеринде къалды, чалышты. Мектюплешюв башланды. Севгиден баас эткен атешли, араретли ,мектюплер. Лякин теэссюф ки, Нусрет экинджи курста окъугъанда Сайде бир даа тюрленди. Йигитке буюк бахт багъышлагъан мектюплернинъ арты кесильди...

Къыз, институткъа гъиябий окъумагъа киреджекте бир имтианны тутып оламай, бунъа шаша. Мектепте бутюн дерслерден аля окъугъан къызгъа ,бу пек элем эте. Янакуе. Къызгъа кене шу, озю осал ишарети къойгъан яш, оджа ярдым элини узата. Козьяшыны силе. Онынъ ярдымынен Сайде институткъа кире, къувана...

Нусрет Сайденинъ шу оджагъа акъайгъа чыкъкъаныны эшиткенде янгъанындан озюни къоймагъа ер тапалмагъан эди. Атешке тюшкен йылан киби чапаланды.Сайденинъ севгиси юрегинде омюрлик бойле ич сёнмейджек бир атеш киби алевленип турар белледи. Лякин

вакыт эр насыл атешни де савуштыра. Энди о ишанчсыз севгиден кьуртулмакьта. Надирени севди. Лякин юрегини энди башкьа шей - бабасынынъ вазieti раатсызлап башлады...

Бу арада кьапы ачылып, босагьа устюнде Шемсие апте корюнди. О огьлунынъ юкьламагьаныны корип, тааджипленген киби олды.

- Нусрет, бу вакыткьадже не ичюн юкьламадынъ, огьлум? - деди тааджипленген алда. - Бабам насыл, ана?

- Юкьлай, энди чокьтан юкьлап кьалгьаны... Айттым да санъа,эписи тютюнден олгьан шей. Оны быракьса, сарымсакь киби олып кетеджек. Айды сен де юкьла, огьлум, -деп кьапыны яваштан орытти.

13

Уйледен сонъ кунеш, кузьдеки киби кьыздырды, ерде бир дане кьар буртюги кьалдырмады. Адамларнынъ устьлериндеки кьышлыкь урбалары агьырлыкь этип башлагьан эди. Базылары пальтоларыны япынджанен денъиштирге де етиштирдилер. Бунъа эр кес тааджипленген эди. Кельмекте олгьан яш, такьатлы янъы йыл,босагьада, арада олгьаны-оладжагьы «месафе» бир кунъ, лякин даа онынъ фенти сезильмей... Яшлар, кьызлар, янъы йылда бир-бирлерини кьартопачнен шыбаламакь дегиль,истраат багьчасында танец ойнайджакьмыз гьалиба, деп кулюшмекте эдилер. Лякин о, не кьадар фентсыз,зайыф корюнсе де, эр мевсим, вакыты кельгенде ,дегенини япа экен. Эртесине, акьшам устю, кунешли ава бирден денъишти. Умют этмеден, ерни тездже ортмек ичюн ашыкькьан киби, япалакь-япалакь кьар ягьып башлады. Арадан бираз вакыт кечкен сонъ,о ерни ортмек дегиль, машиналарнынъ, адамларнынъ юрмеси биле кьыйынлашты. Нусрет ичери киреджекте кьапы янында токьтап,

аяккѳапларынынѳ кѳарыны кѳакѳты, мукѳайтлыкѳнен башындан кѳалпагѳыны чыкѳарды. Онынѳ узун юнлю кѳумрал кѳалпагѳы бем-беяз эди. Йигит хошланып кулюмсиреди. Оны кѳакѳмады,кѳайтадан кийди.

Кениш залгѳа киргенде ортада, адамларгѳа байрам рухы багѳышламакѳта олгѳан япалакѳ арчаны зийнет-лемекте олгѳан кѳызлар бирден сес-шамата котердилер.

- Кѳарбаба кельди, кѳарбаба кельди,- деп багѳырыштылар. Онынѳ янында пейда олгѳан Сабохат пармакѳлары уджуна котерильди._

- Нусрет, шимди сизни Надире корѳсе эсини джояр!

- деди онынѳ кѳулагѳына.

- Надире кельдими ѳкѳса?..

Сабохат комюр сиялыгѳындаки козѳлерини сюзип кулюмсиреди.

- Ха, айджамалны согѳиндиларми?..

Сабохат бугунѳ пек шенѳ эди. Нусрет оны шимди,бабасына эркеленген кичкене, шайлы кѳызчыкѳкѳа бенѳзетти. Затен, Нусрет онда яш балаларгѳа аит бир шей олгѳаныны эр даим ис эте эди. Лякин бу онынѳ дюльбер чересиндеми, ѳкѳса фиданны анѳдыргѳан бою - постундамы, темиз кѳальбиндеми, айдын бакѳышлы козѳлериндеми? Асылыны озю де бильмей. О бирден башындан кѳалпагѳыны чыкѳарды. Устюнден энди иримекте олгѳан азачыкѳ кѳарны алып, Сабохатнынѳ чересине. тийсетти.

- Оны бугунѳ сабадан берли корѳмедим, керчектен де_сагѳындым,- деди.

Бу вакѳыт арча артындан Велядие чыкѳты.

- Айды, сонѳ сырдашырсынѳыз, шимди чалышмакѳ керекмиз, достлар, бойле кѳыбырдасакѳ янѳы йылыны кѳаршылап алмакѳ дегиль, эскисини биле озгѳарып оламамыз, шимди мусафирлеримиз де келип башларлар, сиз исе озюнѳизни сыкѳмайсынѳыз. Эвге кнргендже мусафир, кирген сонѳ исе кѳонакѳбай кѳызарыр, деген сѳзни эшиттинѳизми? -деп кульди. Сонѳра Нусретке:

- Сонъ, Нусрет анда ишлер насыл?- деди.
- Мен беллесем, муштерилер хошнутлар.
- Бизге кереги де шу. Я шорбаджылар къайдалар?
- Эписи андалар...

Нусрет пальтосыны чыкъарып, чюйге асты. Къалпагыны онынъ устюне къойды.

- Тахир Исматуллаевич шимди кельди. Онынъ къувангъаныны корьсенъиз. Тюкян ичинде адий бир сатыджы киби чевириле. Лякин Аскъаралинен Назим ака джиддийлер,- о быджагынынъ якъасыны тюзетти, Велядиенен Сабохаткъа чырайыны сытып бакъты:

- Мына бойлелер...
- Инат адамлар. Акъсыз олгъанларыны озьлери де дуялар, лякин... _
- Лякин, Велядие ханым, аттан тюшселер де, эгерден тюшмек истемейлер даа,- деди Сабохат.

- Я Нусретнинъ якъанлары : эм озюмизнинъ ишимиз, план меселемиз, демек истейим ве эм де муштерилер ичюн яхшы олса?!..

- О вакъыт не демек мумкюн, башкъа, себеплери бардыр даа...

Сабохат Нусретнен Велядиеге бакъып кулюмсиреди.

- Мен даа башлангыч сыныфта окъуй эдим_, учьми, дёртми,- о элини саллады,- айды шимди бунынъ эмиети ёкъ. Сыныфымызда, бизим къомшумыз, бир къызчыкъ мектепке сыджакъ, якъалы, дюльбер пальто кийип кельди. Меним бираз кунджюлик табиятым бар эдими, ёкъса ана-бабамнынъ бир къызы олгъаным ичюнми, бойле шейлерге пек тез къыза эдим. Дерс биткендже чырайымны сытып отурдым. Къызгъа тез-тез козь къыйыгынен бакъып ала эдим. Эвге баргъанымнен анамнынъ бойнуна сарылдым. Олып кечкен вакъианы анълаттым. Эгер манъа да ойле пальто алмаса, мектепке бармайджагъымны бильдирдим.

Анам тюшюнип къалды. Бираздан сонъ: «Санъа сы-

джакъ, якъалы пальто алмагъа мен де истейим, акъчамыз, шукюр, ёкъ дегиль, лякин оны къайдан тапайым, балам»,- деди. «Бабама айтынъыз, отапар!» деп агъладым мен. «Бабанъ тюкянджы дегиль, заводда инженер чалыша, санъа пальтоны къайдан тападжакъ?- деди яваштан.

Мен, бурнумны чекип о къызнынъ бабасы да, тюкянджы олмагъаныны айттым.

«Лякин анасы беджерикли къадын», деди анам. Мен бу сёзни анъламадым. «Якъалы пальтонен бу беджерикли сёзнинъ не алып береджеги бар?» деп тюшондим.

Мен бираз даа шыншыкълагъан сонъ анам бирден элимден тутып, меннен берабер о къызчыкъларнынъ эвине барды. Бизни беджерикли къадыннынъ озю къаршылап алды. Анам къыйнала-къыйнала онъа озюнинъ вазиетини анълатты. Къадын башыны саллап, шакъылдап кульди. «Соддасызда, къошну, хаммасынынъ жазоси пул», деди. Сонъ манъа бакъты. Мени яш бала деп бильсе керек, айтаджакъ сёзюни гизлемеди: «Бойле маллар чайчакъанен сатыла», деди. Бойлеликнен, шу куню акъшама мен де пальтолы олдым, лякин мен пальтодан да зияде беджерикли къадыннынъ сёзлерининъ манасыны анъламагъа тырышкъан эдим. Анам манъа оны анълатмады. Мен бу сёзнинъ асылыны къомшу къызчыкътан сорап бильдим. О менден бир шей гизлемеди. Сыныфта бизлер энди бири-биримизнен, якъын эдик. Чюнки экимизнинъ де бир сой пальтомыз бар, ондан сонъ къызчыкънынъ анасы бизге ярдым этти..

Къызчыкъ шу сёзнинъ манасыны манъа шойле анълаткъан эди: «Мааллемиздеки тюкянгъа гузель шей кельсе, мына бизим пальтоларымыз киби, тюкянджы, оларны эр кес коръсин деп асып къоймай, бештахта тюбюне сакълай. Сонъ, мына бизим киби танышларына сакълап, озь фиатындан тыш устюне он-он беш кумюш къойып сата. Бу эм озюне ве эм де бизлерге яхшы...

Олар учю де шакъылдап кульдилер. Велядие озюни кулькюден зорнентокътатты.

- Шимди девир башкъа, Сабохат, коресинъми бизде насыл тюкянлар ачылып башлады? «йылбаш бахшышлары...»

- Анда чалышкъан адамлар да башкъалар, - Нусрет элинен Велядиени, Сабохатны ве озюни косътерди.

- Анда о къадар иш олып да, сен мында не япасынъ? - деди Велядие.

- Мен энди анда япаджагъымны яптым беллейим. Мында, сизлерге ярдым этмек ичюн къачып кельдим. Шимди сизинъ эсаретинъиз алтындам, истегенинъиз къадар чалыштырынъыз...

- Айса эмиримизни динъле! Сабохат, давранмакъ керекмиз, шимди Надире де келир. О кельген сонъ эмир этмек дегиль, бу йигитнинъ янындан биле кечип оламыз,- деди Велядие.

- О сизинъ ичюн эвельки кийик Надире дегиль, этрафынъызда эльге алыштырылгъан къараджа киби долана. Якъын сырдашынъыз. Бельки башкъасындан къоркъадырсынъыз? Э, Сабохат, не ичюн сустынъыз? Бу акъшам бельки азиз мусафирлерни - поччамларни къаршылап алырмыз.

Сабохат омузларыны ,къысты, Нусретке, озюнден соранъыз, деген киби ишмар этип, арча устюндеки ялтыравукъ, балабан джам шарны алып, башкъа далгъа асмакъта олгъан Велядиени косътерди.

Велядие буны дуйса да озюни сыкъмагъан киби тутты, сонъ ишинде девам этти:

- Сен о мусафирни пек сагъындынъ, гъальба, Нусрет? - деди яваштан. - Санъа якъында бармадымы, ёкъса...

- Не ичюн я, келе, лякин мен сенинъ мусафиринъ оларакъ кельгенини коръмек истер эдим... Буны Фератнынъ тоюнда япарсынъ, деп умют эткен эдим, лякин теэссюф ки, ойле джесюрлик япамадынъ.

Бу арада дёр-беш кыыз келип, Велядиеге байрам софрасы азыр олгъаныны бильдирди. О кыызларгъа тешеккюр айтты. Сонъ Нусретке чевирильди:

- Мына коресинъми, энди_бизлерге иш де къалмады, - деп_кульди. Сёзюнде девам этти:

- Кунълернинъ биринде, Нусрет, бир достумнынъ эвинде трюмогъа даяндырылып, къойылгъан, пек сийрек расткелинген ресим_ корьдим. Бу севги темсили эди. Кызынен йигит бири-бирине аркъаларыны даяндырып отургъанлар. Экисининъ башы_узуринден бир фидан осип чыкъкъан. Мен бу инсанны саатлернен терен хаял дерьясында далдырмагъа къадыр олгъан ресимни элиме алдым. Онынъ муэллифинен меракъландым. Чюнки омюримде даа_бойле_ресим корьмедим, десем оладжакъ. Онынъ_артына къара тушнен ,бойле сёзлер язылгъан эди. «Меним эбедий севгим... - ге багъышлайым», деп башта бир кызынынъ ады язылгъан. Лякин о силинген.Устюнден башкъасы... Мен башта оларнынъ экиси де бир ад олса керек, оны язгъан адам эеджанындан озь севгилисининъ_адыны янълыш язгъандыр, белледим. Лякин бир даа бакъкъан_сонъ янъылгъанымны анъладым. О силинген олса да, эки сёзнинъ баш арифлери башкъа-башкъа олгъаны корюнмекте _эди. Бу вакъыт яныма кельген_достумнынъ чырайы денъишти:

- Оны манъа бир таныш йигит берди. Озю япкъан ве севген кызына берген. Лякин чокъкъа бармай олар бири-биринен давалашкъанлар. Кыыз онъа_буны кери къайтарып берген Мен бу ресимни пек бегенгеним ичюн манъа эдие этти, -деди.

- Демек, йигит севген кызынынъ адыны сильген. Онынъ _ерине _башкъасыны язгъан лякин силингени эп бир билинип тура. Ресим артына бу къадар из къалдыргъан шей,_ юректе къалмайдыр беллейсинъми? О из юректе омюрлик къала. Мен де алемден башкъа адам дегилим. Меним юрегимде де онынъ севгиси яшай, лякин...

Бу арада залгъа олар чалышкъан коллективнинъ азалары топар-топар кирип башладылар.

Къадынлар киргенлеринен, пальтола рыны чыкъарыр-чыкъармаз залнынъ сол тарафына, талдагъа кечелер ве бироз вакъыт кечкен сонъ андан озьлерини низамгъа чеккен алда чыкъалар. Эписининъ аягъында юксек табанлы аякъкъаплары. Тышта къар_боран, ичериде олар баарьде ачкъан, чешит ренктеки ляле чечеклерини анъдыралар.

Акъайларгъа чокъ шей керекмей. Усть урбаларыны быракъкъанлары киби сачларыны тарай-тарай залнынъ ортасына топланалар. Эр кеснинъ агъызында «йылбаш бахшышлары» тюкяны.

Тахир Исматуллаевичнинъ устюнде озюнден индже ёлакълары олгъан кок костюми. Янындаки адамларгъа нелердир айтып куле, костюмининъ о якъ-бу ягъыны тюзете. Нусрет онынъ устюнде де шу тюкянынъ бахшышы олгъаныны анълап кулюмсиреди.

Шень музыка янгъырады. Ниает, адамлар сыра-сыра къойылгъан столларнынъ артына кечип башладылар. Эр кес озь ерине отурды. Нусрет отургъан сыраны козьден кечирди. Директорнынъ янында Назим ака, Аскъарали, Хатидже Кямилева... Бир къач тюкян мудирлери ве сатыджылардан сонъ Велядие, Сабохат Надире...

Нусрет огюндеки шампанское шишесини алды, оны мукъайтлыкънен ачып башлады. Янындакилер омузларыны котерип, бацларыны къыстылар. Гуя эр бири озь башына ураджакъ тападан къоркъмакъта эдилер. Шишенинъ ачылгъаны дуьолмады биле, лякин Нусретнинъ озю бирден багъырды. Пысып отургъан къадынлар отургъан ерлеринден бирден сычрадылар. Кулькю, сесшамата къопты.

Назим ака кене турып эр кесни тынчландырды, акъшамны ачмакъ ичюн сёзни директоргъа берди.

Тахир Исматуллаевич аякъкъа турды. Бир кере оксюрп алгъан сонъ:

- Къыйметли достларым, мени багъышланъыз, бугунъ эеджанлым. Эеджаным шундан ибарет ки, коллективимиз о къадар буюк олмаса да, бизлер мында энди баягъы бир шейлер япып башладыкъ. Демек, чалышмагъа биле экенмиз. Буны бугунъ япылмакъта олгъан ишлер мисалинде коръмек мумкюн. Коллективимизге яш-яш мутехассыслар келип къошулмакъта. Бизлер оларгъа къол тутмагъа тырышамыз. О яшлар девирнинъ терен билъги силясынен яхшы силялангъан йигит ве къызлардыр. Узакъ кетмейик, сырамызда тургъан йигит Нусретни, алайыкъ. Онынъ мында кельгенине чокъ вакъыт олмады, лякин япкъан ишини коресинъизми? Мен беллесем онынъ тесири бутюн тюкянларымызда сезильмекте. Бугунъки муджизевий иши акъкъында айтмасамда олур. Оны менден де яхшы билесинъиз... Бугунъ йылбаш байрамы, яни янъы йылны къаршылап алмакъдамыз. Шу янъы йыл босагъамызгъа келип даянгъанда, сизлерге яшларнынъ хусусан, Нусретнинъ тешеббюсинен мейдангъа кетирилген буюк козъайдын хаберини айтмакъ истейим. Янъы келеяткъан 1958 сенесининъ биринджи кунюнден башлап, янъы универсаль тюкянынъ къуруджылыгъына башлайджакъмыз... - О даа нелердир айтмакъ истеди, лякин бу вакъыт гуръдели эльчырпмалар, янгъырады.

Тахир Исматуллаевич огюндеки толу къадени алып тѣпеге котерди: -Эпимизнинъ- коллективимизнинъ мувафакъиетлери, бирдемлиги ве достлугъы ичюн ичмекни теклиф этем...

Эр кес къаделерини алып,ерлеринден турды...

Олар кене, озъ ерлерине отургъанда, Нусрет къуванчнен Велядиеге ве онынъ янындаки Сабохаткъа бакъты. Экиси де, хайырлаймыз, деген киби козълерини къымып алдылар. Достлар бу янъылыкъ шерифине бир къаде даа котердилер. Вилка, къашыкъ тасырдылары ве тер-

типсиз лакъырдылар башланды. Арадан бираз вакъыт кечер-кечмез энди сарушланмагъа етиштирген адамларнынъ шень сеслери эшитилип башлады.

Надире бугунъ пек гузель, не айтса, ондан зевкъ, дюльберлик сезильмекте. Бойнунда Нусрет багъышлагъан боюнджакълар. Янакълары къор киби кызаргъанлар. Кулюмсирей. Нусретнинъ юзюне, козьлерине севги толу назарынен бакъа. Нусрет омюринде даа бир кере онъа бойле бакъкъан кызны корьмеди.

Буны, о эвлеринден кельген, биринджи куню дуйгъан эди. Нусрет эвинден эр кунькине нисбетен азачыкъ кеч чыкъты. Энди ёл четиндеки къалдырымгъа бурулгъанда къаршысындан, къарны аякъкъаплары тюбюнде гъырчылдата берип, кельмекте олгъан Надирени эследи. Къыз оны корьгенинен бирден токъталды. Артына къайтаджакъ олды. Лякин къайтмады, кене Нусретке догъру юрди. Онынъ янына кельгенинен хош кельди айтып, йигитке элини узатты. Ана-бабасы ве къардашы Эльвиранынъ сагълыгъыны сорады. Нусрет, Надире меним къардашымнынъ адыны къайдан биле экен, деп онъа кулюмсиреп бакъты.

Лякин къыз онынъ кулюмсирегенине къулакъ асмады. О Нусретке, асрет, сагъынув ве севги толу козьлеринен бакъмакъта, эди. Я Сайденинъ бакъышлары? О севги дегиль эдими?.. Акъылына бундан бираз эвельси Велядие айткъан ресим икяеси тюшти. Онынъ юрегинде биринджи севги изи бармы? Ола биле. Лякин о яра ачаджакъ из дегиль. Я Надиренинъ юрегинде олса? О Надиренинъ козьлерине тикильди. Олар алдатаджакъ козьлер дегиль эдилер. О бирден къызгъа:

«Надире, сен меним ичюн дюньяда энъ дюльбер, энъ незакетли къызсынъ...Сени джаным-тенимнен севем, сен меним бахтым, аятым, бутюн барлыгъымсынъ», деп багъыраджагъы кельди. Эм истегини япты. Къызгъа озюнинъ атешли, севгисини бильдирди. Лякин бу сёзлерни айтып багъырмады. Оларнынъ эписини бир сёзнен

Orjinal Metin Sayfa No : 123

анълатты. Эгиллип кызынынъ кыулагына: «Надире, мен сени севем!» деп фысылдады.

Надире башта онынъ не дегенини анъламагъан киби козылерини_бир кыач кере юмып-ачты, сонъ чырайы агъарды...

Еринден тургъан, илькингги партия тешкилятынынъ секретары_Ахмаджан Талипов Нусретке бакъып, мемнюнликнен, хошнутлыкънен кулюмсиреди ве:

- Яшлар адындан сизни хайырлайым, Нусретджан. Илериде эпинъизнинъ ишинъизге, шахсий аятынъызгъа буюк. бахт тилейим, деди.Нусретнинъ янында бир кыач_тюкянджы пейда олды. Онынънен кыаде уруштырдылар.

Тахир Исматуллаевич оларнынъ.не дегенини эшиткен адам киби, еринден турды. Кыадесини Нусретнен ве онынъ янындакилернен_уруштыргъан _киби, элини олар тарафкыа созды. Сонъ кыадедеки конъяктан бир ютум ичти. Онынъ бу арекетлерини.Аскъаралинен Назим ака бегенмедилер,лякин буны дуйдурмамагъа тырыштылар. Эр кеснен берабер эль чырптылар, кулюмсиредилер. Лякин Хатидже Кымилева даянып оламады, еринден сычрап турды. Онынъ юзю ракынынынъ тесиринденми, ёкыса ачувынданмы кыып-кыырмазы эди:

-Сиз, урьметли Тахир Исматуллаевич, мени багъышланъыз,сизинъ айткыанларынынъ эр вакыт динълеймиз, лякин бугунъ...- о шашмалады. Тутукъланды. Сонъ башыны силькти.- Дейджегим, сиз яшларны, Нусретни бугунъ пек макътадынъыз, бизлер теджрибели хадимлер исе бир кенарчыкыта кыалып кетемиз. Ёкыса мындаки бутюн ишлерни Нусрет... Онынъ достлары яптылармы? - Кыалын этли элини узатып, Назим Абибуллаевични, Аскъаралини даа биревлерни косьтерди:-Булар бир шей, япмадылармы? Яшлар, яшлар... дейсинъиз, олар бойле де эльге-авучкыа тутылмай эдилер, эндиден сонъ янларына биле барылмаз...Баш Универсаль тюкянынен багълы меселеде онынъ не алып береджеги

бар? Даа нелердир айтып мыдырданды, лякин не дегенини кимсе анъламады.

Надире чырайыны экшитти. Велядиенен Сабохаткъа бакъып алды. Олар бир шей айтмадылар. Озюнинъ шорбаджысы олгъаны ичюн олса керек утанды, башыны эгди.

Нусрет кулюмсиреп, онынъ элини тутып сыкъты:

- Ичкен ракъысы башына урса керек, - деди яваштан. Бу вакъыт олардан бираз авлакътан: «Коркъманъыз, Хатидже Кямилава, сиз аякъ тюбюнде къалмазсынъыз!» - деп багъырды. кимдир.

Назим ака артыкъ даянып оламады, еринден сычрап турды:

- Бу насыл тербиесизлик, тертипсизлик? - деп багъырды.

Лякин Тахир Исматуллаевичнинъ элини котергенини корюп, деръал_токътады.

- Бугунъ байрам, шеньленеджегимиз ерине... - элинен радио янынъда, пластинка къойгъан йигитке, «айландыр», деген киби ишмар этти. Бирден шень чингене оюн авасы гурюльдеди. Ортагъа бир дюльбер яш къыз атылып чыкъты ве эки элини эки тарафкъа ачкъан алда, санким ялдады. Ортадаки мейданчыкъны экинджи кере айланаяткъанда эки огълан ортагъа сычрап тюшти, сызгъырып, майышып-къыйшып башладылар. Оюн меселесинде экиси де аджеми олгъанлары корюнип тура эди. Лякин къыз оларгъа къулакъ асмады, авагъа уйдурьп аякъларыны, эллерини, индже белини ойле арекетлендире эди ки, омюринде ойнамакъ ичюн элини котермеген адам биле къызыша, еринден турса озю де ойле гузель ойнайджакъ киби корюне эди. Оюн битер-битмез къыз барьп, озюнен ян-янаша отургъан учь къызны ортагъа чыкъарды. Бу кересинде «къайтарма» чалынды. Ортада ойнайткъан къызлар, сув устюнде ялдагъан акъкъуларны анъдыра эдилер. Къайтармадан сонъ умумий танец башлады.

Нусрет Велядиенен Сабохаткѡа бакъып, турынъыз, деген киби башынен ишмар этти, озю исе Надирени оюнѡа теклиф этти. Олар ортада бираз айланыр-айланмаз къыз Нусретке бир шей айтмакъ истеген адам киби, ойчан козьлеринен бакъты. Сонъ Нусретнинъ элинден тутып, тышкѡа атылып чыкъты:

- Нусрет, мей_йылбашны сеннен берабер ачыкъ авада къаршылап алмакъ истейим,- деди.

Шеэрнинъ меркезий ёлу бойлап-адымлап, озьлери_яшагъан сокъакъкѡа бурулдылар.

- Нусрет, сен бу ёлдан юргеге, къоркъмайсынъ, ойлеми? Мен буны та о вакъыт дуйгъан эдим...

- Я севгенимни?..

- Сени бильмейим. Лякин мен биринджи куньден...

- Демек, бу мукъаддес дуйгъуны ярым йыл гизлеп юрдинъ.

О башыны терсине саллады:

- Занымджа оны бир,кунь биле,гизлеп оламадым.

- Буны насыл анъламакъ керек,Надире?

- Тилимни тыйсам да, козьлерим, эеджанлангъанларым,

сырымны ашкъаре эте эдилер.Бунъа куньджилик белясы къошулгъан сонъ, бир тамам шашмаладым. Мен сени Велядие Сейдаметовнадан куньлей эдим..

Экиси де шакъылдап кульдилер. Надире онынъ дудакълары устюне пармакъларыны къойды.

- Тш-ш, Нусрет, яваш...

Нусрет онынъ билегинден сыкъып тутты:

- Кене къоркъасынъмы? Лякин,мен къоркъмайым, мына Коресинъми?

О къызны къучакълап озюне чекти. Янагъы Надиренинъ янагъына, дудакълары онынъ дудакъларына токъунгъан сонъ къызнынъ сеси-солугъы чыкъмады. Эллерини Нусретнинъ къучагъындан бошатып, онынъ, бойнуна сарылды. Бу сукюнет ичинде, къарлар устюнде олар кыбырдамай, баягъы вакъыт турдылар. Сонъ Нусрет кызынынъ индже пармакълы эллерини, балабан авуч-

лары ичинде сыкъты. Олар сувукъ эдилер. Сыджакъ нефесинен къыздырмакъ истеп агъызына якъынлаштырды, бир къач кере уфюрди, сонъ опюп башлады.

Эр экисинде де янъы йыл хайырлап ичильген ичимликнинъ сарушлыгъындан эсер биле къалмагъан, лякин оларны севги сарушлыгъы бийлеген эди.

Надире бугунъ озюни энъ бахытлы адам не этмекте. Чюнки Нусрет мында кельгенден берли азмы геджелерни юкъусыз кечирди, азмы азаплар чекти... Энди эписи артта къалдылар. О бугунъ севген йигитинен берабер...

- Нусрет, биз энди янъы йыл эсабына яшамакътамыз, янъы йылынъ хайырлы олсун,- деди.

- Сагъ ол, Надире, бу йыл омюринъде энъ бахытлы йыл олсун...

- Мен оны шимдиден ойле саям,- сонъ тосаттан акъылына бир шей тюшкен киби бирден: - Нусрет, юр бизге кирейик. Анамны янъы йылнен хайырлармыз. Мен бу яшымаджа къайда олсам да эвге къайта, янъы йылны анамнен берабер къаршылап ала эдим. Бу йыл биринджи кере бу адетимни бозаяздым. Кеч олса да кирейик...

Нусрет разылыкъ бильдирген манада башыны саллады.

14

Надире Нусретке нисбетен юрегинде олгъан атешли севги ве дуйгъуны онъа бильдиралмай чокъ азаплангъан эди. йылбаш акъшамында, омюрлик къуртулып олунмайджакъ киби дуюлгъан бу тюшюнджелер къолайлыкънен аль. олгъанына атта озю биле инанмай эди. Шу геджеси олар - Нусретнен экиси Ревиде аптеге йылбаш байрамыны хайырламакъ ичюн киргенде, Мустафа эвде озъ достларынен берабер отура эди. Нусретни корьгени-

нен онъа тик-тик бакъты. Сонъ недир айтмакъ истеди, еринден тураджакъ олды. Бу вакыт Надире:

- Таныш олунъыз, бу меним_энь якъын достум, - деди къатий сеснен.

Ревиде апте _ неге огърагъаныны бильмеди. Йигитлер яхшы къызгъынлар. Бойле вакъытта Надиренинъ джесаретленгенини ерсиз таныды. Лякин къатий ве эминликнен айтылгъан сёз, оларнынъ озьлерини_сербест тутувлары, йигитлерни сусмагъа меджбур этти. Мустафа бираз бакъып тургъан сонъ яваштан кулюмсиреди:

- Сизге, мусафир дост, анамнынъ одасына кирмеге мусааде этемиз. Достунъызнен йылбашбайрамыны... анасына чевирильди.- Ана, озь мусафирлеринъизни къаршылап алынъыз, - деди.

Надире, онынъ сёзлеринден къолайсызланса керек къулакъларынадже къызарды. Лякин Нусрет онъа, къулакъ асма, деген киби кулюмсиреп бакъты ве:

- Йигитлер бизни яхшы анъладылар Надире, биз акъикъатенде мында ананъа байрам хайырламакъ ичюн кирген эдик де, - деди.

Ревиде апте къуванды:

- Айдынъыз балам, ичери кирейик,- деп Нусретнен чокътан таныш киби, онынъ омузыны таптады.

Олар ортада тегерек къона олгъан одагъа кирдилер. Андаки эшьялар Нусретнинъ дикъкъатыны озюне деръал джелъп эттилер. Тёрде сет, дивар ястыкълары устюне узун, къар киби бем-безд, кружевалы пешкир ортюльген.

Ревиде апте оны отурмагъа теклиф этти:

- Мен Надире, янъы йылны къаршылап алгъанынъызнен эвге чападжагъынъизни биле эдим. Шунынъ ичюн де даа йылбаш кобетесини кесмедим. Мусафирнен кельгенинъ не. къадар яхшы олгъан, - деди. Столнынъ устюндеки ортюни ачты. Донатылгъан софрагъа бир шише де шампанское шарабы кетирип къойды. «Бу даозюме», деп шербет толу фильджанны озюнинъ огюне чекти.

Бойлеликнен, бу акъшам Надиренинъ анасынен Нусрет якъындан таныш олдылар. Ревиде апте оны пек бегенди.

Арадан бир ай вакъыт кечер-кечмез оларнынъ тою олды. Чёльбабда яшагъан бахтлы къоранталар сафына бир аиле даа къошулды.

Саба эрте юкъудан уянгъан Нусрет сыджакътан сыкъылгъанындан чаршафыны кенаргъа атты. Башыны котерди. Надире онынъ аякълары уджундаки стол башында китап окъумакъта эди.

- Сен не вакъыт турдынъ, Надире? деди о тааджиПЛенген алда.

Надире китабыны стол устюне къойды. Нусретке кулип бакъты:

- Саба шеревинъ хайырлы олсун!- деди яваштан. Нусрет башыны саллады:

- Сагъ ол, озюнь де... Акъшам сыджакътан яры геджегедже юкъламадыкъ. Саат энди секиз олмакъта, сен не вакъыт юкъладынь ве не вакъыт турдынъ?..

- Саба ачылгъанынен турдым. Чюнки кунъ догъгъаны киби бизим «шахане» къалемизнинъ ичи къызып башлады.

Нусрет кулюмсиреди:

- Айды, Надире, сабырсызланма, чокъы кетти, азы къалды. Якъында яньы эвге де кочермиз,- деди.

Надире келип онынъ янына, кровать устюне отурды:- -

Мен, сабырсызланмайым Нусрет, бу одамыз манъа ичде, тарлыкъ этмей, «Йигитинъ йигит олсун да, мекиянынъ чалы тюбю олсун»- дегенлер.

Нусрет онынъ башындан къучакълап, сачларындан опыти. Сонъ козьлерине тикильди:

- Якъында учъ дане, ёкъ ондан, да чокъ, дёрт дане олсакъ, о вакъыт не дерсинъ?

- О вакъытмы?.. Бу дюньягъа адам хысметсиз кельмей. Бизге эки одалы дегиль де учъ, ондан да чокъ одалы квартира берирлер.

- Айса, манъа ,ич олмадым, бугунъ сени шу дым авалы къаледен къуртармакъ керек. Къалгъаныны сонъ бакъармыз. Акъылынъдамы, биз бугунъ мусафирликке чагъыртылгъан адамлармыз. Ферат ве Сейяре бизлерни беклейлер... О еринден сычрап турды. Даа сылакъ, салкъын полгъа баскъанынен козьлерини тегереклетип Надиреге бакъты:

- Сен кене олмайджакъ ишлернен огърашасынъмы?

- Бирден сесине эм ачув ве эм де ялварув аэнки къошулды:

- Манъа айт, Надире, эвнинъ полуны ювмакъ дегиль, керек олса сувнен онынъ тахталарыны биле чюрютмеге азырым. Санъа бир риджам бар. Мени де, озюньни де, оны да къыйнама.

Надире къулакъларынадже къызарды. Не демесини бильмей ерге бакъты.

- Ёкъса бу кучюни къайда къояджагъыны бильмей, де фынтлыкъ котерген, де эспандер тарткъан акъайынъны аджыйсынъмы?

Надиренинъ назары къаршысында онъа ялварыджы козьлернен бакъып тургъан Нусретнинъ юнли къабарыкъ кокюсине, топач-топач эт япыштырылып къойылгъан киби корюнген мускуллы эллерине тюшти. Акъайыны бойле корюниште биринджи кере эслеген киби тааджиленди. «Акъикъатен де чаталлы, яш терекни анъдыра, урба тюбюнден корюнемей экен», деп ойланды.

Нусрет исе онынъ джаны агъырды белледи. Келип Надиренинъ омузларындан тутты. Онынъ буруны устюнден, билинир-билинемез азачыкъ, лекеленип башлагъан юзюне, бираз ёргъун корюнген козьлерине бакъты. Элини мукъайтлыкънен къадынынынъ бол антериси тюбюнден котерилип тургъан къарыны – стюне къойды.

- Мен сизинъ сагълам, бахтлы олгъанынъызны истейим,
- деди яваштан.

Бу вакъыт къапы къакъылды. Нусрет деръал кенаргъа чекильди ве:

- Кирињиз, - деп багъырды.

Къапыны артынадже ачып, ичери элинде орьме сепети олгъан Мустафа кирди. О селямлашыр - селямлашмаз Нусрет ве Надиреге:

- Айды тез олунъыз, юринъиз, биз ювунмагъа кетемиз. Акъшам кеч къайттым, сизге хабер этип олама дым. Уф, не маразнынъ сыджагъы бу, - деп кольмегининъ якъасыны тутып къакъты.

- Биз энди барып оламайджагъымызны о бир сефер сёйлеген эдим де, - деди Нусрет.

Мустафа элини саллады:

- О бир сефер кечти энди. Бугунъ кетмек керексинъиздир даа буны... Сизлер илле бир шей айтып къыйышмасанъыз олмай. Бугунъ кене не олды? Ёкъса о ерни бегенмейсинъизми. Олмаса башкъа ерге барырмаз. Биз баргъан ерден бираз юкъарыда даа да гузель ер бар.

Тыпкъы дженнет.

- Макътама, эп бир баралмайджакъмыз!

Мустафа тааджиленди:

- Я не ичюн баралмайсынъыз? - деп багъырды.

Нусрет онъа: «Къалпазан эриф, эвли олсанъ, бунынъ себебини озюнъ де билир эдинъ амма» деген киби бакъты: - Надиреден къоркъам, оны олур - олмаз шей ичюн машиналар устюнде юрсетмектен къоркъам, анълайсынъмы? – деди джиддий давушнен.

Мустафа къашларыны котерди:

- А-а, ойле, десе. Айса Надире эвде къалсъч, озюнъ юр кетейик!

- Нусрет башыны терсине саллады:

- Ойле де олмаз...

Мустафа онъа тааджибли козьлеринен бакъты, сонъ элиндекисепетиникотерди:

- Мен бу къадар шейни ким ичюн алдым? О хыяр, помидор ве башкъа шейлернен толу эди. Лякин Нусретнинъ озь сёзюнден къайтмайджагъыны дуйгъан сонъ,

сепеттен даа шимди джыйылган тазе помидор ве хыярлардан алып стол устуне кьойганда оны Нусрет токьтатты:

- Токьта, токьта. Ювунган адам билесиньми сен насыл ачыкьа?

- Сонь...

- Соньбу, ал буларны да зув, эшитесиньми машинанынь сесини, сени чагьыралар.

Мустафа оларны кьайта ерине кьойдурмамакь ичюн чар-чабик сепетине япышты, кьапыдан чыкьаяткьанда исе:

- Айса эвге барыньыз, бу духовка ичинде отурманьыз, сизлерни анам беклей, - деп кьычырды.

Нусрет башыны саллап кулюмсиреди:

- Коресиньми Надире, агьаньнынь бизлер ичюн кьайгьыргьаныны? Сен исе экимизнинь бир ерге келювимизден кьоркьа эдинь.

- О эвеллери эди. Шимди сен онынь энь урьмет эткен адамысынь. Бундан да башкьа, ичмесе алтын киби огьлан, ах онынь ичкиси...

- Оны эвлендирмек керек. О вакьыт иштен чыкькьанынен достларынен пивоханеге дегиль де, эвине чапар.

Надире оньа бакьып кульди:

- Ракьыны ойле кьолайлыкьнен быракьаджакь олса, бугунь эвлендирир эдик.

- Ойле айтасынь ки, сенинь сёзлериньни эшиткен адам Мустафа бутюн вакьыт ичип юре беллейджек. Нусрет электрик машинкасыны гьыжылдатып тыраш олып башлады. Надиреге де кийинмесини ишмар этти.

Нусретнен Надире автобустан айтылган ерге тюшкенлеринен, ёлнынь о бир четинде Фератны корьдилер.

- Уйле олды. Бу кьадар сыджакькьа кьалып кельмекнинь манасы не я, достлар? Ёкьса дачаньыздан чыкьып оламадыньызмы? - деп багьырды Ферат. Тез - тез келип, экисинен де эль алышып селямлашты. Сонь

мусафирлерни, тереклер ичине комюльген, о къадар буюк олмагъан бир азбаргъа алып кирди.

- Азбарынъа капик къадар кунеш тюшмей экен, Ферат, - деди Нусрет.

- Ферат мемнюниетликнен кулюмсиреди. Сейярени чагъырды.

- Мен мындам, киринъиз, киринъиз, - деди сачларыны тюзете - тюзете эвден чыкъаяткъан Сейяре.

Эки яш къадын къучакълашыр экенлер, Сейяре достунынъкъулагъына:

- Машалла, мен корьмегенден берли баягъы денъишкенсинъ, - деп фысылдады.

- Корюшмегенимиз де баягъы олды даа...

Сейяре Надиренинъ къолтугъына кирди ве оны кениш, ярыкъ одагъа кирсетти. Надиренинъ чересине салкъын, гуль къокъулы тазе ава урулды. О джигерлерини авагъа толдурып, теренден нефес алды. Башта ортадаки, дюльбер ортюли стол устюндеки чешит чечеклерге сукъланып бакъты. Сонъра чевре_этрафны козьден кечирди. Бир кошеле янъы «Рекорд» телевизоры, онынъ янынъда «Урал» радиосы, сервант, пианино,_экинджи тарафта диван, онынъ артына атеш киби янып тургъан «Рус дюльбери» адлы. килим, асылгъан.

- Гузель, пек гузель,эв хайырлы олсун,- деди о хошнут давшнен.

- Сагъ ол, достум, дарысы тезден сизге де хысмет, олсун! - деди эв саиби.

- Бу эв дегиль, дача, мында не вакъыт кочтинъиз?деп сорады Нусрет.Чюнки о Фератнынъ бабасы келип, келинкиевге,оларнынъ бир одалы квартиралары олгъанына бакъмадан, янъы_эв_ алып,бергенини эшиткен олса да, даа мында булунмагъан эди.

- Алгъанымызнен кочтик десек оладжакъ. Бу сыджакъта о мубарек одачыгъымызда отурмакъ олурмы. Эгер къайтарып алмасалар, анда къышта отурмакъ мумкюн. Одуны да ичинде, сувы да...

Ферат барып экинджи оданынь кьапысыны ачты:-Бу ятакъ одасы, деди хошнут алда. Ян - янаша тургъан яны агъач кроватларнынъ устуне юмрукъларынен басты :

- Румыния махсулы_достлар чалышмагъа билелер,- деди Нусретке козюни кьымды.

Нусрет де кулюмсиреп башыны саллады. Олар Фератнынъ ёлбашчылыгъы алтында учюнджи одагъа киреджекте кьаршыларында, колунда бош табагъы олгъан Сейяреге расткельдилер.

- Къайдасынъыз шу кьаве сувумакъта? - деди о_тааджипли давушнен.

- Мусафирлерге эвимизни косътерем, - деди Ферат ве одагъа кирмеге ынтылды.

_ - Токъта, Ферат, Надире ёрулгъандыр, бираз раатлансын, бир кьаве ичсин, пек истесенъ сонъ бакъарлар;

Ферат бир шей айтмады. Къайтып кене мусафир одасына кирдилер.

Арадан бираз вакъыт кечкен сонъ - олар кене ода - одадан кезип_башладылар. Эвлер акъикъатен де темиз джыйыштырылгъан, ве ярашыкълы донатылгъан эди. Бу энди эв - баркъ кьургъан бу яшларда олгъан шей, мына санъа деген кьоранталарда биле ёкъ эди. Ашханеге киргенде Ферат буюк буздолапны косътерип: - Буны тюневин Ленинабаддан кетирдик. Оны мында къайдан аладжакъсынъ? - деди.

Нусрет Фератнынъ сёзюне о къадар дикъкъат этмеди. Ёрулгъандыр деп Надиреге бакъты. Чюнки бу музей киби донатылгъан дюльбер ве лякин_ джансыз одалар ичинде юрип озю безген_ эди. Надиренинь юзюнде исе акс дуйгъу коръди. О Фератнынъ сёзлерини дикъкъатнен динълей, яны шейлерге меракънен бакъа эди.

«Не къадар десенъ къадын - къадындыр, донатылгъан, темиз эв коръсе агъызыны ачар къалыр», деп ойлады Нусрет.

Бу заман онынъ хаялыны Ферат больди: - Нусрет,

сен сесинъни чыкъармайсынъ, бегенмейсинъми ёкъса? - деди истехзанен. Бу арада сёзге кене Сейяре къошулды:

- Ода-одадан юргенимиз етти энди, юринъиз телевизор бакъайыкъ!- деп Надиренен Нусретни тартып-алып кетти. Чюнки шимди акъайынынъ худжур арекетлери ве сёзлерини о да бегенмей эди.

Оданынъ ичи салкъын ве гузель олгъанына бакъмадан, Нусрет тарсыкъып башлады. Кимсе корьмегенде Надиреге башынен ишмар этти, эвлерине къайтмагъа истегенини бильдирди. Буны дуйгъан Сейяре раатланмакъны мана этип, оны экинджи одагъа алып кирди. Анда баягъы вакъыткъадже лакъырды этип отурдылар. Диван устюнде ятып лакъырды эткен Надиренинъ, акъшам_кеч маальгедже юкъламагъанындан олса керек, козь къапакълары агъырлашып, козьлери юмула башлады. Ахыр-сонъу юкъугъа кетти. Сейяре онынъ ёргъун чересине бакъып кулюмсиреди, сонъ пармакъ уджунда юрип, одадан чыкъты:

- Явашча сёйлешинъиз, Надире юкълады,- деп Фератнен Нусретни тенбиеледи.

Нусрет энди Надире юкъудан уянгъандже даянмагъа къарар берди. Телевизор тюбюндеки шахмат тахтасыны алып, Фератнынъ, огюне сюрди.

Бойлеликнен, олар озь эвлерине къайткъанда энди аванынъ арарети эксильген, яваштан серин ельчик эс-мекте эди. Автобустан шеэр меркезинде тюштилер. Андан къолтукълашып джаяв къайттылар.

Къалдырым бойлап баягъы ергедже, экиси де сес-солукъсыз кеттилер.Арадаки джан сыкъыджы сукюнетни Нусрет бозды:

- Фератнынъ бабасы керчектен де зенгин адам экен, - деди яваштан.

Надире онъа козь къыйыгъындан бакъты. Лякин бир шей айтмады. Чюнки онынъ айткъаны догъру эди. «Оларгъа зенгин адамлар, демек мумкюн. Я Нусретнинъ

бабасы чыктымсыз адаммы? Оларнынъ Надиреге берген нишаны бутюн Чёльбадкъя даркълды. Алтын юзюк,купе дейсинъми, янъы чыкълкъан помбархат антер, коврикот костюм дейсинъми?..

ТааджиПЛенген адамларгъя онынъ анасы, бизим он баламыз дегиль, олгъаны-оладжагъы эки эвлядымыз бар. Шимдигедже не тапкъан олсакъ эписи оларнынъки олмакъ керек, деп джевапланды. Янъы эвге кочселер, бабасы бутюн шейлерни кетиреджек. Надиренинъ атта сыгъыры да бар. Тойларында келин машинадан тюшип, киевнинъ эвине киреджекте кыыз тарафындан баргъан къудалар, келин къапыдан сыгъмай, деп багъырдылар. Бу вакъыт анасы келип, келинининъ элине алтын саат такъты, бабасы исе башындаки къалпагъыны козьлери устюне басып: «келиниме, бир кунъде йигирми литра сют берген, бир кашкъа сыгъыр багъышлайым», деп багъырды. Къудаларгъя, кимсеге къулакъ асмай, азбар ичинде къулакъларыны къыбырдата берип кевшенмекте олгъан балабан къашкъа сыгъырны косътерди. Бу вакъыт эр кес эль чырпты.

Надире о вакъиаларны шимды тасавурында жанландырды. Не къадар алидженап адамлар!.. Сонъра исе Нусретлернинъ къорантасынен Фератларынынъкини тенъештирмек истеди. Чюнки азмы-чокъмы о Фератларнынъ къоранталарынен де таныш. Тойларында кызынынъ энъ якъын досту оларакъ къуда кетти. Онъа бу эки къоранта арасында пек буюк фаркъ олгъан киби корюнди. Лякин бу фаркъ неден ибарет олгъаныны:озю де бильмей. Бойле бакълкъанда экиси де бир киби корюне. Лякин...Фератнынъ бабасы онъа макътанмагъя севген киби кельди. «Бугунъ Фератта коръдиги худжур арекетлер ве лакълрдылар да ондан кечкен хасталыкъ дегильми экен?»

- Манъя Ферат бугунъ тамамиле башкъа адам олып корюнди,- деди Нусрет.- Зенгин олсанъ, маддий тарафтан яхшы яшасанъ гузель шей. Лякин о адамны бой-

ле бозаджакъ олса зенгинлик манъа омюрлик керекмей...
_ Олар кеч вакъыткъадже шеэр ичинде доландылар,
ёрулдылар. Озьлерининъ кучючик одачыкъларына кир-
генинен Нусретнинъ чырайы кулюмсиреди:

- Мына бизим дёрт одалы эвимиз,- деп эллерини эки
тарафкъа керди. Сонъ урбаларыны денъиштиреяткъан
Надирени къучакълап, котерди ве: - Бу исе меним
Румыния гарнитурым, янъы буздолапым, сыра-сыра
одаларым, «Рус дюльбери» килимим, бутюн байлыгъым,
барлыгъым, аятым,- деп оны мукъайтлыкънен ода ичинде
айландырды.

15

Адамда хошнутсызлыкъ олса, оны гизлемек ичюн, не
къадар тырышса да, эписи бир о юрекнинъ кузьгюси
сайылгъан череге къалкъа.

Сонъки вакъытта Нусрет Надиреде олгъан
салыкълыкъны, ойчанлыкъны, онынъ юрегини недир
раатсызлагъаныны дуйса да, буларнынъ эписи
вуджудында олгъан денъишмеден,_ ёргъунлыкътан деп
ойлай_ эди. Башкъа даа не олмакъ мумкюн? Олар экиси
де бирибирини чин юректен_севелер. Нусрет_севимли
Надиреси ичюн ич бир шейден сакъынмады. Къызынынъ
сабыкъ нишанлысы онъа мында козь ачтыртмайджакъ
олып, чокъ талашты. Атта тойларына аз вакъыт
къалгъанда, кунълернинъ биринде_кеч вакъыт озь
сокъакъларында, оларнынъ огюне умют этмеден учь
огълан чыкъты. Бири_Надиренинъ, экиси исе Нусретнинъ
устюне атылды. Экисине де агъыз ачтыртмадылар.
Нусретнинъ кокюсине пычакъ тиредилер. Ондан
Надиренинъ_якъасыны быракъмасыны талап эттилер.
Нусрет оларнынъ элинден къуртулмакъ истеп чокъ
талашты, ахыр-сонъу бу аркетлер файдасыз экенини
анълады:йигитлерге оны парча-кесек этселер биле
дегенинден къайтмайджагъыны бильдирди.

Зорлукънен севги къазанмакъ истеген къалпазанлар, артыкъ, озьлерининъ аксыз, олгъанларыны анъладылар. Къызнен йигитнинъ эллерини бошадылар, олардан афу сорадылар. Бир даа оларны омюрлик раатсызламайджакъларына _сёз берип, къаранлыкъ ичине гъайып олып кеткен эдилер.

Надиренен Нусрет исе бири-бирине бакъкъанда эзиетленген юреклеринде бирден къуванч пейда олгъан эди. Чюнки олар севги эр шейден кучлю, атта олюмни биле енъгенини шу вакъыт озь козьлеринен корьдилер.

Якъында Надире башыны эки эли арасына алып чокъ вакъыткъадже стол башында китап окъумакъта олгъан Нусретнинъ чересине бакъып отурды. Сонъ узанып индже пармакъларынен онынъ сыкъ сачларыны чыбалтты. Нусрет онъа итираз бильдирмеди, пармакълары устюне элини къойды ве эп китап окъувыны девам этти.

Эки яш бири-бирини севе. Бу севги эр эки юрекни бир дедже сарып алса да, йигитнинъ къызгъа бакъувы башкъа тюрлю корюне, козьлеринде севгинен берабер сабырсызлыкъ, севгисини къорчаламагъа ынтылуvmы, ёкъса оны биревден къызгъанувмы, бунъа бенъзер насылдыр аляметлер ола. Олар, бири-бирине къавушкъан сонъ исе бу хасиет, бираз денъишкен алында, къызгъа авуша. Бойле алларгъа Нусрет хусусан _автобусларда расткеле тургъан. Эвленген сонъ исе оны Надиреде де чокъ керелер коре ве сезе эди. О бойле бакъувлардан сонъ кулюмсирей, Нусретнинъ бойнуна сарыла, я да еринде_ турып, гонъюль хошнутлыгъынен тюркю айта айта эв ишинен мешгъуль ола эди. Лякин бу кересинде баягъы вакъыткъадже еринден_къыбырдамады. Нусретнинъ элини, къыбырдатмагъа джесарет эталмагъан киби арекетсиз алында сусмакъта эди.

Нусрет китабыны кенаргъа итеди. Онынъ элини алып, авучлары ичинде яваштан сыкъты. Сонъ кулюмсиреп Надиреге чевирильди. Бакъышлар токъуштылар. Эй-ат,

оларда козьяшлары алкъаланмакъта эди. Нусрет неге огърагъаныны бильмеди.

- Надире, санъа не олды, бир еринъ агъырамы?..

О бирден сескенди:

- Бир шей, бир шей олгъаны ёкъ, - еринден турды. Бельки бираз ёрулгъандырым, - деди Нусретни тынчландырмагъа тырышкъан алда.

Лякин онда олгъан бу денъишме кет-кете даа да зияде дуолмакъта эди. Геджелери чокъ вакъыткъадже козьлери юмукъ ятса да Нусрет онынъ юкъламагъаныны дую, бунынъ себебини сорамакъ ичюн онъа сёз къата, лякин Надире сесини чыкъармай, озюни юкълагъан адам этип косътермеге тырыша эди.

Нусрет тюшюне-тюшюне бунынъ себебини бир шейге багълап оламай ве ахыр-сонъу,» бельки юкю къадынларнынъ вакъыты якъынлашкъанда эписи бойле оладыр», деп озь-озюни тынчландырмагъа тырыша, иштен ара тапты дегендже Надиреге эв ишлеринде ярдым эте эди.

Бугунъ о эвге бираз кеч къайтмакъта. Иштен чыкъмасына азачыкъ вакъыт къалгъанда, оны шеэр_иджра комитетине чагъырдылар. Мына ондан буюк къуванчнен къайтмакъта, джебинде учь одалы янъы квартиранынъ анахтары. Чюнки олар Надиренинъ анасыны да вакътынен озьлерининъ янларына алмакъ истейлер. Барсын о эвде Мустафа эвленсин_ яшасын. Квартиралары шеэрнинъ энъ гузель еринде къурулгъан.

Нусрет къувангъанындан тюкянгъа кирип, ашамакъ ичюн уфакъ-тюфек_шейлер ве бир шишеде шампанское алды. Эллери толу олгъаны ичюн къапыны яваштан, аякъкъабынынъ, уджунен къакъты. Надире_эвде эди. Нусрет шейлерни стол устюне_ къойды, шишени исе къадынынынъ элине туттырды:

- Санъа мумкюн_олмаса да,_бугунъ_бир къадечик ичерсинъ, - деди кулюмснреп.

- Я о да насыл мунасебетнен экен?..

- Шимди, шимди билирсинъ, - о эки элини де юкъары котерди. - Къаны, Надиреханым, меним сагъ джебимдекини алчы бакъайыкъ.

Надире онынъ не демек истегенини анъламады. Нусретке тааджипленип бакъты, сонъ элини онынъ джебине сокъты ве андан анахтар чыкъарды. Онъа бираз бакъкъан сонъ :

- Нусрет, бизге квартира бердилерми? - деди къуванчен. - Эльбет, бердилер... Мына шимди экимиз оны юваджакъмыз.

Нусрет кетирген шейлернен столны донатты. Шампанское шишесини тарсылдатып ачты, кучюк_къадени толдурып, Надиреге узатты. Озюне исе фужерге тѣкти.

- Айды, Надиреханым, янъы эвинъ хайырлы олсун!.. - Олар, къаделерини уруштырып, котердилер. Надире де ичти, эм сонъунадже сюзди. О экинджи къадениде ред этмеди. Нусрет шишени яваштан кенаргъа итеди. Бурум ичинден бир дане «Къаракъум» шоколады алып, Надиреге къаптырды.

- Мен шампанское ичмек истейим, Нусрет, - онынъ айткъаны зорнен анълашылды. Чюнки агъызы шоколаднен толу эди.

Нусрет башыны терсине саллады:

- Шимдилик етер, Надире, ярын достларымызны чагъырырмыз, бельки оларнен де азачыкъ ичмек, истерсинъ...

- Оларны энди янъы эвге чагъырырмыз, мында сыгъмазлар.

- Акъикъый достларымыз бу эвимизге де сыгъарлар.

- Я олар чокълар да.

- Эписи бир сыгъарлар.

Нусрет кельгенде Надире пек ёргъун бир корюниште олса да, шимди козьлеринде, чересинде эвельки шеньлик ойнамакъта. Чюнки о эр шейни унуткъан эди.

- Сен пек бахытлы адамсынъ, Нусрет, - деди яваштан.
Нусрет джылмайды :
- Итиразым ёкъ. Сен догъру айттынъ. Лякин нени козь
огюне алып бойле айтасынъ, бильмейим. Чюнки бахтны
эр ким эр тюрлю анълай. Мисаль ичюн бир шаир:

«... Дюнъяда инсангъа
Бахытлы олмакъчюн
Бир ютум сув керек,
Бир нефес ава!»

Кене бири исе: «Инсангъа буюк бахт керек. Лякин
онъа иришмек къыйын. Чюнки инсан къанатлы къушкъа
бенъзей. Къуш учкъан сайын даа юксекке котерильмек
истей. Инсан не къадар бахтлы олса да, эписи бир бахт
онъа етишмеген киби корюне, даа да чокъ бахыткъа
иришмеге истей», дей.

Улу тюрк языджысы Назим Хикмет исе: «бахытлы
кимдир?» - деп сорагъан вакъытларында о: «саба ишине,
акъшам исе эвине авесликнен ашыкъып къатнагъан адам
бахтлыдыр», деп джевап берген.

Сонъки _сёзлерден зияде тесирленген Надиренинъ
бирден чырайы агъарды.

- Сонъ, Надиреханым, буларнынъ къайсы манъа аит
айтылгъан сёзлер?

- Эписи, дюнъяда бахт ичюн не къадар гузель сёзлер
Айтылгъан олса, эписи санъа аит.

- Я сен, Надире?..

Надире чокъ тюшюнип отурмады:

- Мен бахытсызым! – деди яваштан.

Нусрет онъа бирден тикленип бакъты: - Буны насыл
манада анъламакъ, мумкюн?

- Айтылгъан манада, бельки ойле дегильдир,
бахытлыдырым. Эгер бахытлы сайылсам о такъдирде
манъа ялынъыз шу сёзлер, шу бахт аиттыр:

«..Дюняда _инсангъа
Бахытлы олмакъчюн
Бир ютум сув керек
Бир нефес ава!»

Шимдилик эльбет булар менде барлар. Ёкъ, яньлыш айтам, буларгъа сенинь севгинь де къошула. Чюнки онынъсыз мен озюмни тасавур эталмайым... Надиренинь юреги толукъкъанындан сонъки сёзлери агъызындан къалтырап чыкъмакъта эдилер. О эллеринен юзюни къапатты.

Нусрет неге огърагъаныны бильмеди. Эвленгенлеринден берли Надирени бир кере биле бойле корьмеген эди. Шимди онъа не олмакъ мумкюн?

-Надире, сен менден, нени гизлейсинь, айт?- деди бирден Нусрет.

О юзюни ачты, козьяшларыны сильди.

-Багъышла мени, Нусрет,-деди яваштан.- Бутюн беля меним джаиллигимде, окъуп оламагъанымда олса керек. Бир къач айлар курста окъуп кельмек... Бойле окъувнен зенаат менимсенильмей экен.

Нусрет онынъ не демек истегенини анъламады. Надиреге тик-тик бакъты. Лякин о бир шей айтмады. Нусрет не демесини бильмей :

-Инсанда истек олса, къалгъан иш къолай. Санъа даа йигирми йыл окъумакъ мумкюн. Эр джеэттен ярдым этмеге азырым, башта техникумны битирирсинь, сонъ институтны...

Надире теренден кокюс кечирди : - Ёрулдым, эр шейден ёрулдым, - деди яваштан.

-Ёрулдынъ, бунъа мен де инанам. Бу алынъда бештахта артында саатлернен турмакъ къолай шей дегиль. Лякин мени багъышла, Надире, бу кересинде энди манъа догърусыны айтмагъа борджлусынъ. Сен не ичюн декрет отпускасына чыкъмайсынъ?

Надире ерге бакъты, сусты.

- Ёкъса, бермейлерми?

- Ойле деме, Нусрет, не ичюн бермейджеклер, бельки даа муддети толмагъандыр?..

- Эгер сен анда бармагъа утансанъ, ярын экиминъден озюм барып сорарым. Римма Дмитриевнаны мен яхшы билем. О ойле анъламагъан къадын дегиль.

Надире онъа башта къоркъу толу козьлеринен бакъты. Сонъ ачувланды:

- Анда барып мени масхара этмеге истейсинъми? Озюм бармайым, ишимни быракъып оламайым, - деп багъырды. Озюни кровать устюне быракъты. Агълап башлады. Нусрет эр шейни унутты. Онынъ гонълюни алмагъа тырышты:

- Тынчлан, Надире, мен санъа яхшы олгъаныны истейим. Сен разы олмасанъ бир ерге бармам. Ярын иштен сонъ Велядиени, Сабохатны, Фератларны, йигитлерни, чагъырырмыз, бизге янъы эвге кочъмеге ярдым этерлер. Анда шараит яхшы, сыджакъ ве сувукъ сув, иш де аз олур. Кочип ерлешсек, къалгъаны къолай. Уфакъ-тюфек ишлерни мен озюм де япарым.

Надире сес-солукъ чыкъармады. Лякин омузлары артыкъ силькинмектен токътагъан эдилер. Нусрет онъа даа нелердир анълатмакъ истеди. Бираз тюшюнген сонъ:

- Надире, эр алда сен отпуска алмакъ керексинъ. Ёрулдынь...

- Мен иштен, ёрулмадым,- деди о ястыкълар арасындан чыкъкъан богъукъ сеснен.

- Эм о отпуска ялынъыз санъа дегиль де, балагъа да, онынъ сагълыгъы ичюн де керек.

Надире теренден нефес алды. Лякин бир шей айтмады. Бунынънен оларнынъ арасындаки дава кесильди. О турып, ятмагъа ер къойды. Дивар тюбюне чекилип ятты. Нусрет исе кедер этмектен къоркъып, яваштан онынъ янына узанды. О, энди юкю докъузынджы айгъа чеви-

рильген къадынынынъ янында, бир кровать устюнде ятмакъ къыйын олгъаныны, бугунъ, биринджи кере дуйгъан киби олды.

Бельки эвеллери де къыйын олгъандыр. Башкъа чаре къалмагъан сонъ дуймамагъа тырышкъандыр. «Кочмекни ярындан къалдырмамакъ керек деп ойланды. Учъ ода: ятакъхане, Нусретке кабинет, ёкъ балалар одасы ве зал-мусафирхане. Зал эм эвлери ве эм де мусафирлер ичюн кишилик одасы. Койде, эвлеринде экенде Нусрет кишилик одасы деген сёзни сыкъ-сыкъ эшите эди. Орта мектепте окъугъанда_къардашы Эльвиранен экиси_бир одада ята эдилер. Институткъа кирген сонъ, анасы онъа махсус айры ода донатты. Озь одасында ята эди. Эр кес ичюн айры-айры одалар. Бир ода исе махсус мусафирлер ичюн айырылгъан олып, онъа кишилик зв, дей эдилер. Бизим кишилик эвимиз - одамыз кене олмайджакъ, деп тюшюнди Нусрет.

О квартиранынъ анахтарыны элине алганда «Учъ оданы биз не япаджакъмыз?» -деп ойлангъан эди. Лякин коресинъми, мына энди, даа кочъмезден эвель биле о тарлыкъ этип башлады. Яткъан еринден башыны саллап кулюмсиреди. Надиреге недир айтаджакъ олып, тирсегине таянып бираз котерильди. Онынъ юкълагъан я да юкъламагъаныны бакъты. Надиренинъ козьлери юмукъ эдилер. Яваштан диваргъа догъру чевирильди. Арадан бираз вакъыт кечер-кечмез терен юкъугъа далды.

О бакъкъанда Надиренинъ козьлери юмукъ олса да юкъламай, аксиндже агъыр ойлар азабында, эзиетленмекте эди. Озь дуракъларына олар бугунъ экиси эки тюрлю кельдилер: Нусрет къуванчлы хабернен, шень корюнюште, Надире исе хайырсыз хабернен, козьашларынен.

Надиренинъ шорбаджысы, Хатидже Кямилаева, сонъки вакъытларда эльге-авучкъа тутылмай юрди. Ахырсонъу бир кунъ патлады. Надиренен Светагъа тюкянларында мал етишмемезлиги олгъаныны ве о учю ичюн де буюк хавф догъургъаныны айтты. Къызларнынъ эки-

сининъ де чырайлары дивар кесильди. Шашмалап башладылар. Уйлегедже бир ерге кыбырдамай, кызыларгъа бу сёзлер насыл тесир эткенине дикъкъат этти. Кетеджекте исе оларны янына чагъырып, бу акъта кимсеге агъыз ачмамаларыны айтты. Сатыджылар янып-куюп бу эксиклик не къадар экенини сорагъанда:

- Озюм де бильмейим, эр алда бир даа тешкерип бакъмакъ керек, - деди.

- Бельки оны тездже бильмек ичюн бизге Нусрет ярдым этер! - деди Надире шашмалагъанындан.

Хатидже Кямилаева отургъан еринден сычрап турды: - Меним къоркъкъаным да шу эди, - деп багъырды ачувнен. Сен озюньни де, бизни де бастырыкъта... - Сонъ Озюни тез-тез къолгъа алмагъа тырышты: - Бойле шейлернен шакъа этмек олмай, Нусрет, эльбет, сенинъ якъын адамынъ, акъайынъ. Лякин бу якъынлыкъ эвде кече, мында дегиль. Ишине къатты огълан. Бу меселеде - сени дегиль, догъмуш анасыны биле танымаз...

Башыны ашагъы алып баягъы тюшюнген сонъ: - Шимдилик токътанъыз, озюм бир даа тешкерип бакъайым, бельки енгильджедир, бир чарелер этип параны ерине къояр, къуртулырмыз,- деп кызыларнынъ юрегине азачыкъ да олса умют багъышлады.

Арадан бир къач кунъ кечкен сонъ исе, онынъ бир кысымыны кызыларгъа бильдирди.

- Светлананынъ ана-бабасы адий ишчилер ве къардашлары чокъ олгъаны сенинъ де маддий вазиятинъ о къадар яхшы олмагъаны себебинден, шу етишмеген паранынъ учътен эки кысымыны озюмнинъ бойнума алдым, къалгъан бир пайыны исе Светлананен экинъиз берирсинъиз,- деди Надиреге. - Лякин чокъ созмакъ керекмей, бир-эки кунъден_ кеч къалмамакъ керек. Тюкянымызда тефтиш башласа, алла сакъласын, сонъ миллион берсенъ де кяр этмез.

Надире тюшюнип къалды. Чюнки шу учътен бир пайнынъ ярысыны бермек ичюн эвде, Нусретнен экисининъ

айлыгъындан чарелеп янъы эвге кочькен сонъ мебель алмакъ ичюн топлангъан парлаарнынъ эписини, бир капик къалдырмай_ берсе биле, етишмейджек бир_шей сатмакъ керек оладжакъ. Лякин нени? Не сатса Нусрет дуяр. Не ичюн саткъаны акъкъында исе онъа айтмакъ олмай.

Шу куню Надире иштен буюк кедернен къайтты. Оны эвде Нусрет сабырсызлыкънен беклемекте эди. Надирени корьгенинен шенъ давушнен:

- Шорбаны къыздырдым, чай да азыр, ашагъан сонъ, юрсе киногъа барайыкъ, билет алдым. Янъы картина кете, бакъкъанлар пек макътайлар...

Надиренинъ чырайы сытылды: - Бир ерге барып оламайджагъым, Нусрет, -деди яваштан. -Башым патлайджакъ киби агъыра.

О керек олгъан акъчаны эртеси куню тапыштырып берди. Лякин теэсюф ки, бунынънен къуртулмады, аксине даа да муреккеплешти. Шунинъ ичюн де баш агъырысы оны сыкъ-сыкъ раатсызламакъта эди. Сонъ насыл этсин де бойле вакъытта декрет отпускасына чыкъсын?! Бу акъта бир кере Хатидже Кямилевагъа айткъан эди. О Надиреге тааджип толу козьлеринен бакъты ве:

- Сен яш балагъа бенъзейсинъ, Надире. Озюнъе-озюнъ тузакъ къоймакъ истейсинъ. Бойле вакъытта болукни кимгедир теслим этмек эллеримизни котерип, теслим олмакънен бирдир,- деди.

Бугунъ исе бир янъылыкъ даа тапып кельди. Олар кене акъча топламакъ керек экенлер. Эм эвелькиси киби дегиль де, ондан эки къат даа зияде.

Светлана да, Надире де бу къадыннынъ туставукъ киби тюрленип кийингенининъ себебини энди анълап башлагъан киби олдылар. Акъайы адий бир машина айдавджы, лякин Хатидже аптенинъ ялынъыз бир шубасы йигирми бинъ¹ кумюш. Къалгъанлары да онъа коре.

---

¹ 1960 сенесинедже олгъан пара эсабынен.

Эвине шейден кирильмей, гуя музей... Десене шейлернинъ эписи тюкян эсабына?..

Шорбаджыгъа итираз бильдирмек истедилер: - Биз бир тюрлю янълыш шей япмадыкъ. Бу къадар акъча, мал къайда кеткен? Озюнъиз алгъан олсанъыз, озюнъиз ерине къойынъыз, - дедилер. Лякин Хатидже Кямилева оларны тез токътатты.

- Сен, Надире, кассадан эки куннинъ биринде агъанъа ракъы ичюн алып берген парачыкъларны унуттынъмы ёкъса, ичкен адам сенинъ кассанъдаки параны дегиль, денъиздеки сувны къурутыр. Тама-тама голь ола, дейлер. Алгъанда аз корюне амма, топлагъан сонъ арта. Мына энди джезасыны эпимиз чекемиз. Ондан сонъ яхшы чалышмагъа бильмейсинъиз. Эсаптан-къасаптан чакъмайсынъыз. Мен шу шейлерни вакътында керек ерлерге бильдирмедим. Шунунъ ичюн де шимди бойле чекишем, - деп багъырды. Догъру, бир-эки кере Мустафа Надиреден бир шише ракъы ичюн акъча келип алгъан эди. Лякин о акъчаны, деръал кассагъа къайтарып къоймагъа тырыша тургъан. Бельки базан къойып оламагъандыр, я да ишинде янъылгъан вакъытлары олгъандыр. Лякин азбучукъ янъылмакъ къайда да, шимди, Хатидже Кямилеванынъ алекетлегени къайда...

Кямилева акъсыз олгъаныны Надире анълай, лякин онъа озълерининъ догъру чалышкъанларыны исбат этип оламай. Бунъа теджрибесизлиги ве бильгиси етерли олмагъаны кедер этмекте эди. Надире артыкъ даянып оламады:

- Мени месулиетке чекселер-чексинлер, буларны Нусретке анълатмакъ кереким, сонъ бильгенини япсын, - деп агълады.

Хатидже Кямилева муамелесини бираз йымшатмаса иш фенагъа чатаджагъыны анълады.

- Оны, Надире, Нусретке айтмакъ къолай. Эм бойле япсакъ манъа да енгиль олур. Орта ерде сенинъ къо-

рантанъны, яшайышынъны бозмакъ истемейим. Сен даа яшсынъ, бунъа акъылынъ етмей... Тюшюнмеден атылгъан бир адым инсаннынъ омюрини йыкъа биле. Мен беллесем бу ишнинъ тюбюнден къолайджа чыкъмакъ мумкюн олур. Параны топлап берсек, етти. Эр шей ёлунда олур, сонъ сен де декрет отпускасына раат-раат кетерсинъ...

Надире эки атеш арасында къалды. Буны омюр аркъадашына айтып оламай, даа да догърусы айтмагъа юзю чыдамай, чюнки о екяне севгиси, Нусретке дюньяда ялынъыз къуванч, бахт эдие этмек истей эди. Экинджи тарафтан Хатидже Кямилавагъа берген акъчасы тюбсиз къуюгъа быракъылгъан таш киби гъайып олып кетмекте...

Надире бир фикирге келип оламай, яры геджегедже тёшеги ичинде бир тарафтан дигерине чевириле берди. Козьлерини, юмды дегендже Хатидже Кямилава эллерини онъа узатып, акъча бермесини сорай. Надире абдырап уяна. Бундан къуртулмакъ ичюн Нусретнинъ бойнундан къучакълап ятты, юкъугъа кетти.

«...Янъы эвге кочькенлер. Кениш одаларнынъ ичи бомбош. Нусрет куле-куле онынъ янына келе ве мебель алмакъ ичюн топлагъан акъчасыны сорай. Шашмалай. Онъа не демесини бильмей. Нусретнинъ джаны агъыра :

- Надире, сен менден не гизлейсинъ, айт, мен сени севем, сен мени алдатмагъа тырышасынъ,- деп озюни балкондан ашагъы атаджакъ ола...»

Надиренинъ нефеси тутула. Барып онынъ аякъларына сарыла, багъыра, агълай. Озюнинъ сесинден озю уянды: О къан терге баткъан эди. Деръал Нусретке бакъты. Лякин оданынъ ичи къаранлыкъ олгъанындан бир шей корьмеди. Тарсыкъты, юрегинде, бутюн беденинде насылдыр агъры дуйды. Артыкъ ятмакънынъ чареси ёкъ. Турып ярыкъны якъмакъ истеди. Лякин бу вакъыт беллинден туткъан агъры оны къайтадан ятмагъа меджбур

этти. Къалгъан эр шей озь-озьлюгинден, Надиренинъ истегине табиий олмагъан алда олып кечти. Бу агъры сабагъа якъын Нусретни юкъудан уянтты. Сонъра исе оларнынъ азбарларындан чыкъкъан «Аджеле ярдым» машинасы танъ сукюнетини бозаракъ, йылдырым чабиклигинен шеэр локъсаханесине ашыкъмакъта эди.

16

Сабадан иш чокълыгъындан олса керек, кимсе башыны котермеди. Аскъаралининъ гонълю хош. Чюнки сонъки кварталнынъ биринджи айы да гузель екюнленмекте. Сонъу да башланышы киби нетиджеленсе, идареде биринджилик оларнынъ къолунда оладжакъ. О козь къыйыгъындан озь хадимлерине бирлей-бирлей бакъа, Сабохат бутюн дюньясыны унуткъан, алдында чаршафны анъдыргъан джедвеллер устюндеки ракъамларгъа эп нелердир къошмакъта. Велядие буюк китапларнен огъраша. Гъает джиддий. Арада-торада Нусреттен нелердир сорай. О яваштан джеваплана, базада исе еринден турып Велядиенинъ янына бара. Китаплар узерине эгилелер...

Бугунъ Нусретнинъ, чырайы сабадан, ишке кельгенде пек къачыкъ эди. Бутюн гедже, юкъламагъан адамны анъдыра. Кельгенинен тез-тез ишке тутунды. Чюнки биркунъ эвельси кельген янъы малларны тюкянларгъа такъсим этмек керек_эди. Бутюн кунъ девамында япыладжакъ ишни насылдыр эки саатте битирди. Тюкянджылар да саба эрте бир корюнип сонъра эписи сессиз-солукъсыз гъайып олып кеттилер.

Эсас ишини энди япып битирсе де корюниши кене эеджанлы. Одада телефон чынъылдады дегендже, онъа чапа. Озюне олмагъаныны бильген сонъ барып еринэ

отурды. Ишини девам этмек истей. Лякин онынъ сабырсызлыкънен _кимнинъдир телефон кьакъмасыны беклегени корюнмекте эди.

Буны ялынъыз Аскъарали дегиль де, Велядиенен Сабохат да саба дуйгъан эдилер. Лякин онынъ иши пек сыкълет олгъаны себебинден ондан бир шей сорамагъа джесарет этип оламадылар. Аскъарали онынъ бу вазитини башкъа шейге ёрады: «Бир «янъылыкъ» даа кешф эткендир», деп тюшонди. Болюк мудирнинъ бу йигитнен арасы ойле макъталаджакъ киби дегиль, лякин Аскъарали онынъ ишиндеки къабилиетине шаша, даа да догърусы сукълана. Эвель янъы мал кельсе тюкян мудирлери сабадан акъшамгъадже идаренинъ къапусы алдындан чекильмей, давалашып юре эдилер. Шимди кимсе-кимсенинъ устуне атылмай. Эр бир мудир озюне айырылгъан малны пек яхшы биле. Аз тюшер деп де кьоркъмай.

Тюкянларда вазиет бир тамам денъишмекте. Нусретнинъ айткъанлары догъру олып чыкъмакъта. Эксери тюкянлар янъы донатмаларнен донатылдылар. Базыларындаки бири-бирине якъын маллар бирлештирильди, айры-айры болюклер мейдангъа кетирильди. «Бир шей тапмаса тюкянлардаки малларны бири-бирине авуштыра. Ашагъы маалледеки тюкяндаки шейлер юкъары маалледе яхшы сатыла экен. Я да акси... О бу къадар шейни къайдан тюшонип тапа экен» деп тааджиplenди. «Мында буюкче бир иште олмасын, гедже кунъдюз тыныш билмессинъ...» Янъы тюкян кьурмакъ меселеси онъа эфсаневий бир хаял киби корюнген эди. Лякин бакъса шимди о да кьурулмакъта. Иштен чаре тапты дегендже, Нусрет анда чапа, ишининъ кетишатыны барып бакъа...

О ишке янъы кельген вакъытта тюкянджылар, мудирлер Аскъаралиге келип шикъяетлене, оларны япмасы мумкюн олмагъан ишлернен огърашмагъа меджбур эткенини айта эдилер. Лякин шимди бойлелерине пек сий-

рек расткелине. Эм олар башкъа тюрлю лакъырды этелер. Нусретнен мукъайт олмакъ кереклигини айталар. Айтсын - айтмасынлар Аскъарали Нусретнинъ алдында озюнинъ яваш-яваш ич кимсеге керек олмагъан бир маникенге чевирильмекте олгъаныны яхшы анълап башлады. Онъа, энъ якъын таянчы, Назим акасы да ярдым этмектен аджиз.

Аскъарали иш саасында Нусрет киби тедбиркяр, джесаретли оламагъанына озю де ачувланды. Бу арада онынъ элемли хаялыны столу узеринде усть-устюне сабырсызлыкънен чынъылдагъан телефоннынъ сеси больди. Трубканы ачувнен алды ве къулагъына якъынлаштырды :

- Алло, сизни Аскъарали динълей,- деди кедерли сеснен. Анда яш къызнынъ гурь, кескин сеси янъгырады:

- Мен шеэр локъсаханесинден айтам...

Аскъаралининъ юзюнде олгъан кедерленювнинъ ерини джиддийлик алды. Къалын къашлары тююмленди:

- Сонъ не олгъан, мен исе шеэр тиджарет идаресинден динълейим.

- Нусрет Азаматович сизде чалышамы?

- Эльбет, бизде чалыша.

- Онъа айтынъыз, Зиядинова Надире къуртулды. Огълу бар...

Аскъарали бирден Нусретке чевирильди.

Нусрет Велядиенинъ башы устюне эгильген алда, Аскъаралиге бакъып турмакъта эди. Аскъарали не айтмасыны бильмей, сени чагъырлар, деген киби телефон трубкасыны косътерди. Нусрет чар-чабик барып, онынъ элинден трубканы алып къулагъына тутты. Лякин анда энди узюк-узюк, къыскъасес эшитильмекте эди.- Быракъкъанлар, - деди о ве телефон трубкасына языкъсынунен бакъты.

Аскъарали кулюмсиреди :
- Айса магъарич менимки, Нусретджан, Надиреханым
огълан тапкъан...

Нусрет кызарды.

Сабохатнен Велядие деръал къуванч толу козьлеринен бири-бирине бакътылар. Сонъ ерлеринден сычрап турдылар. Нусретке огъланны хайырладылар. Арадан бираз вакъыт кечер-кечмез локъсаханеге Нусретнинъ бир озю дегиль де, учъ дост кеттилер.

Шимди, эльбет, Нусретнинъ къуванчы буюк. Ёл бою Велядиенен Сабохаткъа Надире яры геджеде оны насыл уяткъаныны, не япмасыны бильмей шашмалагъаныны, сонъра хастаны экимге косътермек ичюн «Аджеле ярдым» машинасыны чагъырткъаны ве кельген эким оны тез-тез локъсаханеге алып кеткени акъкъында куле-куле икяе этсе де, юрегининъ бир кошесинде пейда олгъан, бала вакъытсыз догъды, бу насыл олур экен, деген къоркъу оны эзиетлемекте эди. Эльбет, буны о достларына да айтыр эди. Лякин шимди вакъыты дегиль.

Кениш къабулханеге киргенде козьлерине ардкъа-алдкъа юрмекте олгъан Хатидже Кямилава илишти. О гъаёт теляшлы эди. Къадыннынъ бу корюнишинден Нусрет сескенген киби олды. Хайырлымы шу, деген киби онъа тик-тик бакъты. Хатидже Кямилава да шашмалады, сонъра, кулюмсиремеге тырышкъан алда Нусретни огъланнен хайырлады ве къадынларгъа селям берди. Бу арада ичериден беяз халатлы, яш къадын, эмшире олса керек, чыккып, онъа дёрт буклю бир кягъытчыкъ туттырды.

Хатидже Кямилава деръал_чыккып кетмек ичюн ынтылды. Сонъра токъталып кягъытны ачты. Лякин бакъар-бакъмаз оны авучы ичине бурюштирип топлады.

Нусрет, бу Надиреге дегиль, башкъасына кельген экен деп, ойланды. Шукюр, деген киби теренден нефес алды. Учю берабер Надиреге огълан хайырлап ве сагъ-

лыгыны сорап кыскыа бир мектюпчик язып ёлладылар. Олар мектюплерине джевап беклеп тургъанда кыпыдан, элинде сарылы богъчачыгы, Ревиде апте кирди ве кимсени абайламай оны шей ташыгъан невбетчи кыадынгъа берди. Энди барып бир кенарда отурайым деп, артына чевирильгенде киеви Нусретни ве онынъ достларыны корип, бала киби кыуванды. Эписи бирибирине козъайдын айттылар.

- Гузель, балам, гузель,- деди Ревиде апте оларнынъ не сорайджакъларыны бильген киби,- мектюп де язып ёллады, -о кыалтыравукъ эллеринен антерининъ джебинден орьселенген кучюк бир кыгъытчыкъ чыкъарып, Нусретке берди. Онынъ окыугъаныны биле беклемей :

- Бу козъайдынны кыудаларыма хабер эттинъми, балам? - деп сорады.

Нусрет мектюпни бир дегиль де, бир кыач кере окыуп чыкъты ве: -Шимди ана, мына шимди мындан кыайткъанда оларгъа аджеле телеграмма ёлларым, -деди гонъюль хошлугъынен. Сонъ Велядиенен Сабохаткыа: -- Лякин олар мында келип чыккыандже биз энди яны кватирада олмакъ керекмиз, достлар. Бу иш исе сизинъ аркетинъизге багълы,- деди.

Кыадынлар бир шей анъламадылар. Бири-бирине тааджип толу козълеринен бакътылар. Нусрет башыны саллады:

- Сизинъ даа бир шейден хаберинъиз ёкъ. Тюневин акышам манъа яны кватиранынъ анахтары берильген эди...О элини ачып, авучы ичиндеки анахтарны косьтерди.

Эм ойле де япылды. Акышам иштен кыайткъанда Велядиенен Сабохат телефоннен хабер эткен адамларнынъ эписи Нусретлернинъ эвинде эди. Кыадынлар бутюн шейлерни богъчалап кыойдылар. Акыайлар машина тапып-келип, оларны ташып башладылар. Велядие, Сабохат, Сейяре, Нусрет, Ферат, Мустафа, онынъ достла-

ры... Бу кьадар адамгъа кучюк бир кьорантаны кочюрп ерлештирмек не олсун?!

17

Надирени кьаршылап алмакъ ичюн, оларнынъ эвлерине бугунъ якъын достлары кельдилер. Мусафирлернинъ эр бири ана-балагъа кедер этмеге тырыша. Олар янаша оадалар. Азиз, бу адны огъланчыкъкъа Нусретнинъ озю кьойды, пенджереге якъын ерде, агъач кроватчыкъ устюнде юкъламакъта. Кьадынлар анда кирмеге не кьадар тырышсалар да олдыралмайлар. Илле де десенъ Велядиенен Сабохат... Олар Надире олгъан одагъа догърулсалар, Сейяре эким дегильми санъа, ишарет пармагъыны саллай, мумкюн дегиль, деп ташлай. Лякин текяран имкян тапса, аман озю сокьулмагъа тырыша.

Ревиде аптенен Шемсие аптеге кимсе бир шей айталмай, олар бу оада невбетнен отурып чыкъалар. Надире ичюн бири ана, дигери кьайнана. Бугунъ экисининъ де чырайы нурлы, козьлери кьуванчлы. Экиси де балабан йигитнинъ юкъусына ве Надиренинъ раатланмасына кедер этмеге тырышкъан киби, ода ичинде пармакъ уджунда юрелер. Кьомшу оада Фератнен Осман агъа лаф этип отуралар. Осман агъа торуны олгъаныны ве Нусретнинъ янъы квартира алгъаныны эшиткенинен деръал оларнынъ шейлерини автомашинагъа юклеп Чельабаткъа ёл алды. Энди кьартбаба олды, торуны бар, биринджи торун... Шакъа шейми?!

Нусрет иштен кьайткъандже эвде эр шей ерли-ерине кьойылды. Чюнки, шей юклю машина кьапы янына келип токьтагъанынен кьомшулар, деръал, ярдымгъа чыкътылар. Фератта келип расткельди. О акъшам олгъанынен Сейярени алып кетмеге кельген эди. Адамларнынъ чалышкъанларыны корьгенинен о да билеклерини

чёрмеди, эр шейни мукъайтлыкънен ерлештирмеге тырышты. Донатылгъан одаларгъа бакъкъан сайын хошланды. «Шукюр, Нусрет де адам олды», деп севинди.

Лякин Нусрет иштен баягъы кеч къайтты. О эртедже къайтаджакъ олып чокъ тырышты, бойле вакъытта, пакъыл киби, илле уют этильмеген бир иш чыкъа.

Янъы къурулмакъта олгъан Баш универсаль тюкянында чалышкъан Алимнинъ бригадасы акъшам устю, энди иш битмесине аз къалгъанда, баягъы раствор даа къабул эттилер. Оны быракъып къайтмакъ мумкюн дегиль.

Алим озъ бригадасынен къуруджылыкъны башлагъанда Нусретке:

- Санъа эв къурмагъа етиштирип оламадыкъ, бизден эвель даврангъанлар тапылды. Лякин, универсаль тюкяны, къардашым, дегенинъ киби къурмагъа тырышырмыз, - деген эди. Эм ойле де къурмакъталар.

Андан эки дост берабер къайттылар. Эвлери янына кельгенде Нусрет Алимни ичери кирмеге теклиф этти. О кеч олгъаныны айтты:

- Бугунъ, Нусрет, эвинъде мусафирлер менсиз де етерликдир, - деди кулюмсиреп. - Къадынларнынъ эписи мында олса керек... Оларны озюм озгъарырым...

- Я Велядиеден къоркъмайсынъмы?

Алим джебинден папирос чыкъарып якъты.

- О манъа нисбетен йымшагъан киби олды, Нусрет, - деди Алим джиддий давушнен. Олар экиси эль тутышып сагълыкълаштылар.

- Нусрет кирген сонъ мусафирлер бираз да отурып, сонъ кетмек ичюн ерлеринден турдылар. Нусрет оларны озгъарып чыкъты. Къайтып коридоргъа киргенинен Надиренен Азиз олгъан одагъа бакъты. Бу вакъыт бирден юреги эеджандан сыкъ-сыкъ урып башлады. Токъталып, терен нефес алды. Сонъра яваштан къапыны ачты.

Диван устюнде узангъан Надире еринден догърулды, Нусретке бакъып кулюмсиреди. Сонъ, таныш олунъыз, деген киби, козьлеринен балагъа ишмар этти.

Нусрет кроватчыкънынъ устюне бираз эгильди, узанып кружевалы чаршафчыкънынъ четини котерип, огълуна дикъкъатнен бакъты.

Нусрет бойле яш баланы бельки эвеллери де корьгендир. Ёкъ, даа о ич бир балагъа бойле якъындан бакъмагъан ве корьмеген эди. Огъланчыкъ бирден боюнджакъ киби козьчиклерини ачты, оймакъ киби дудакъларыны кыбырдатып тамшанды. Башыны къундакъ ичинде зорнен кыбырдатты, сонъ кене терен юкъугъа кетти.

Нусрет онынъ шамар буюклигиндеки чересинде озюни ве Надирени анъдыргъан чизгилер кыдырды. Лякин тапып олдымы, ёкъмы, озю де бильмей. Хошнут алда кулюмсиреди, сонъ яваштан, мукъайтлыкънен онынъ юзюни орътти. Янында, дикъкъатнен балагъа тикилип тургъан, Надиреге бакъты : чырайы бираз къачкъан, буруны устюндеки билинир-билинемез корюнген леке, гъайып олгъан. Козьлери даа да дюльберлешкенлер. Эр вакъыт усталыкънен дюльбер причёска япылгъан сачлары, шимди дагъыныкъ, перишанджа.

Надире де, Нусрет де бири-бирлерине бам-башкъа адамлар олып корюнмектелер. Сонъки вакъытларда Надиреде олгъан къайгъы-кедерден эсер биле къалмагъан. О огълуна, Нусретке къуванч толу козьлеринен бакъа.

Нусрет къадыныннынъ эллеринден тутып яваштан онынъ янында отурды.

- Надире, сен бугунъ эки адамгъа буюк бахт эдие эттинъ, буны озюнь билесинъми? - деди яваштан.

- Оларнынъ бириси манъа белли, лякин экинджиси, ана-бабаларымыздан башкъа даа ким олмакъ мумкюн?..

- Ана-бабаларымыз озь ёлунда. Айды сени чокъ

тюшондирмек олмай, айтайым, бугунь Алимнен Велядие мындан берабер къайттылар. Бугунь сен ве Азиз, бири-биринден айырылган эки адамнынъ бирлешмесине ве бозулган къорантанынъ янъыдан тикленмесине, себепчи олдынъыз...

Надире тааджип ве къуванч толу козьлерини тегереклетти. Сонъ башыны саллады.

- Мен Велядиенинъ алидженап къадын олгъаныны биле эдим,- деди.- Турып огъланчыгъыны бакъты. Ерине келип отургъанда омузларыны кыысты. Бу вакъыт Нусретке о ушюген, квалтыраган киби корюнди. Къучакълап, озюнинъ араретли, сагълам коксюне басты. Надире онъа назиклешкен, озю исе кучь-къуветке толган, кемалатлашкан киби кельди.

Бала вакъытсыз догъса да, яхшы бакъылгъаны себебинден кунълер кечер экен, козьге корюнип, пекишип башлады. О оськэн сайын Нусретнинъ юрегиндеки къркъу, шубелер эксильди; ёкъ олып кеттилер. Азиз адамгъа бакъып башлады. Азиз куле, Азиз анасыны-бабасыны таный... Къыскъасы бутюн яш ана-бабаларда олгъаны киби Азиз, оларнынъ эгленджесине чевирильди.

Ана-бала Нусретни чокъ вакъыт кезинтиде юргенде, азбар ичинде кършылап алалар. Ревиде аптеде чокъ вакъыт оларнынъ эвинде ола. Надиреге ярдым, эте. Эльбет, Надире даа яш, ильки баласы. Онда-бала бакъмагъа теджрибе олмагъаныны, анасы да яхшы биле. Сыкъ-сыкъ кызына келип тура.

18

Сонъки вакъытта Нусретнинъ иши даа да артты. Къурулмакъта олган Баш универсаль тюкянынъда сонъки ишлер кете. _Болюклерге ве малларнынъ ассортимен-

тине бакъып, чешит тюрлю рафлар ва бунинъ киби шейлер ерлештирилъмекте. Тиджарет залына земаневий бештакъталар къоюлмакъта, аваны нормаллештириджи конденсаторлар, касса аппаратлары ве дигерлери монтаж этилъмекте. Бойле месулиетли вакъытта Нусрет идаредеки иштен къуртулыр-къуртулмаз, анда чапа, кеч маальгедже къуруджыларнынъ ишине козь-къулакъ олып тура. Макъсад майыс байрамынадже тюкянны чалыштырып башламакътан ибарет.

Шойле кунълернинъ биринде Нусрет иштен пек ёргъун къайтты. Зорнен юре, дерсинъ аякъларына бирер пуд юк багълангъан. Лякин юреги къуванчнен тепмекте. Ишлер яхшы кете. Беден ёргъунлыгъы исе бираз ятып раатланса етти, тез кечип кеткен шей. О эки куннинъ биринде эвге бойле ёргъун къайта, ёлда экенинде къапыдан киргенинен озюни диван. устюне быракъмагъа ве сабагъадже къыбырмамай ятмагъа ниетлене. Лякин эвге киргенинен вазиет денъише.

Къапынынъ чанъы къакъылыр-къакъылмаз Надиренинъ_енгиль аякъ давушлары эшитиле. Нусрет оны эшитеми, ёкъса тасавур этеми озю де бильмей. Къапыны ачып къаршысында Нусретни коръгенинен, гонъюль хошлугъынен джылмая:

- Хош кельдинъ, Нусрет, - деп онынъ элинден портфелини ала. Ал-хатирини сорай. Кейфи ве ишлери ёлунда экенини бильсе, онъа куле-куле Азизнинъ косътерген унерлерини тасвирлей. Эгер Нусретнинъ иши, бираз уймагъан киби олса, я да иш еринде кимлернендир давалашкъаныны дуйса деръал рухтан тюше. Не япып да Нусретке ярдым этеджегини бильмей. Онынъ табиатыны бильген Нусрет, базы гонъюльсиз хаберлерни, ондан гизлемеге тырыша. Лякин Азиз бир шей анъламай. Бабасыны коръгенинен онынъ кейфи олсун-олмасын, эллерини котерип, къычыра, шаматалай, къучагъына алгъанынен Нусретнинъ бойнуна сарыла, бабасыны пек сагъынгъаныны бильдирмеге тырышкъан киби, онынъ

юзюни томбул эльчиклеринен сыйпай. Нусрет де бутюн дюнъясыны унута, онынънен ойнай, экиси пол устюнде дёртаякълап юрелер. Бойлеликнен, Азиз юкълап къалгъандже курешелер. Нусрет озь ёргъунлыгъыны бир тамам унута.

Нусрет басамакълардан котерилеяткъанда огюне бир къадын раскельди. О Нусретке бакъмады. Башыны ашагъы алгъан алда тез-тез кечип кетти. Лякин Нусрет оны деръал таныды. Токътап, онынъ артындан ашагъы бакъты. Къадын басамакълардан яш къызлар киби чабикликнен тюшмекте эди. Нусрет омузларыны къысты. «Хатидже Кямилаева кеч маальде мында не япа экен», деп ойланды. Сонъ озюнинъ суалине озю джевап берген киби: «Бельки иштен сонъ Надирени коръмеге, кельгендир... Ойле де ола биле». Лякин сонъки вакъытларда Нусрет бу къадында насылдыр худжурлыкълар дуйып башлады. О Нусретни коръсе къача, якъын келип къалса шашмалай, элеслене... Бундан да башкъа, Нусрет бу къадынынъ озьлерининъ эвлерине якъын ерде коръген киби олса шу куни онъа Надире денъишкен киби корюне. Акъылына, Азиз догъмаздан эвель олып.кечкен вакъиа тюшти, гонъюльсизленди. Къапыны озюнинъ анахтарынен ачты. Усть урбаларыны чыкъарып, чюйге ильдн. Оны къаршылап алгъан олмады. Ичери кирди. Надире диван устюнде отургъан, Азизни эмизмекте эди. Онынъ эки козю, томбул эльчигинен анасынынъ кокюсине япышып, богъум-богъум; толу аячыгъыны къакъа берип, эммекте олгъан огъланчыгъында. Бала тосат-тосат токътап, сизге не олды, деген киби козълерини тегереклетип, анасына бакъып ала, ынджынгъан алда, кокюс кечире. Сонъ кене ишинде девам эте. Токъ яначыкъларынынъ устюнде эки буюк козьяшы къатып къалгъан. Демек о чокъ агълагъан... Нусрет оларгъа бираз бакъып турды, Надире еринден къыбырдамады, дерсинъ о кимсени коръмей эди. Бираздан сонъ бала тойса керек, анасынынъ якъасыны быракъты, ерге тюшмек истеп чапаланды, ля-

кин Надире оны даа да къавий тутмагъа тырышты. Нусрет барып, онынъ къучагъындан баланы алып, агъач кровать ичине къойды. Огюне бир къач оюнджакъ быракъты. Озю исе барып Надиренинъ янына отурды:

- Санъа не олды, Надире?- деп тааджиПЛенген алда бакъты.

- Бизде мусафир бар эди, Нусрет.

- Коръдим, Хатидже Кямилевами?..

Надире, башыны саллады.

- Сонъ, не олгъан экен, мудиринъ сени сагъынгъандыр даа?

- Сагъынсын-сагъынмасын, мен о къадынны коръмеге истемейим...

Нусрет онъа тюшюнджели-тюшюнджели бакъты:

- Не ичюн?

Надиренинъ юреги сыкъ-сыкъ урды. О мына шимди озюни Нусретнинъ къучагъына атып, къач айлардан берли озюнинъ чеккен азапларыны, олып-кечкен вакъиаларнынъ эписини: тюкянларында буюк етишмемезлик олгъаны ичюн, вакъытында декрет отпускасына чыкъалмагъаныны, атта локъсаханеге тюшкен куню де Хатидже Кямилева онынъ якъасыны-быракъмагъаныны, шимди де азаплангъаныны - эписини айтып, юрегинде топланып, къалгъан дертлерден къуртулмакъ истеди. Башыны котерип Нусретке бакъты. Лякин агъызыны ачмагъа етиштирип оламады. Бу арада Азиз аджджы-аджджы багъырды. Экиси де балагъа чаптылар. Оны Нусрет алды. Аячыгъы кроватнынъ агъачы арасына къысылгъан. Баба эв ичинде бираз айланды, огълуны тынчландырмагъа тырышты. Азиз агъламакътан токътагъан сонъ, бабасынынъ кокюсине буруныны, юзюни сюртип башлады. Энди юкбусы кельген эди. Нусрет баланы къучагъындан быракъмады, оны юкълатмагъа тырышты.

Надире Нусретнинъ ёргъун чересине, тюшюнджели

козьлерине бакъты, юректен аджынды. Юзюни эллеринен къапатып, багъырып-окюрп агъламакъ истеди. Бу вакъыт къулакълары алтында Хатидже Кямилеванынъ: «Нусретнинъ озюнинъ иши де ойле пек аля дегиль, онъа шимди ялынъыз сенинъ дердинъ етмей...», деген сёзлери текрарландылар. Деръал озюни тутмагъа тырышты. Не япмасыны бильмей, отургъан еринде къатып къалды. Хатидже Кямилава онъа козь ачтырмай. Бир кунъ келип Надиренинъ олгъан акъчасыны джыйыштырып алып кеткен эди. Эм кеткенде энди баягъы вакъыткъадже оны раатсызламайджагъына, сёз де берди. Лякин арадан беш-он кунъ кечкен сонъ бир даа кельди, тюкянларында якъында тефтиш кечириледжегини бильдирди. Надире къоркъып, онъа теляшлы алда бакъты.

- Сен къоркъма,- деди Хатидже Кямилава,- мен сагъ олгъанда сизлерни хор этмем. Бир якъын достум бар. Ондан не къадар пара керек олса алып, тюкянымыз эсабына кассагъа теслим эттим. Ишимиз еринде. Тефтиштен къуртулдыкъ. Достумнынъ парасына кельгенде, оны бир йыл муддетинен алдым. Яваш-яваш берирмиз, -деди.

Бойлеликнен, паранынъ, бир, къысымыны Надире бермек керек: Шу бир къысымны тёлемек де баягъы агъыр эди. Лякин о эписине разы олды. Къадыннынъ тез-тез чыкъып кеткенини истеди.

Хатидже Кямилава бериледжек пара акъкъында онъа бир къагъытчыкъ яздырып, имза да къойдыргъан эди.

Надире шундан сонъ гъам-кедерлерден къуртулгъан киби олды. Лякин пара топламакъ керек олгъаныны бир дакъкъа биле унутмады. Амма бу азлыкъ этти. Надире ялынъыз пара топламакъны дегиль де, Хатидже Кямилеваны бир кунъ унутмамакъ керек экен. О, Нусрет эвде олмагъан вакъытны тапып, Надиреге кене къатнап башлады, яни шу акъчаны энди яваш-яваш берип башламакъ керек эди. Бундан эвель кельгенде, Надире онъа эвле-

ринде ашамагъа биле пара къалмагъаныны айтып, алтын юзюгини, купелерини, келин олып тюшкенде къайнанасы элине такъкъан саатны - эписини чыкъарып берген эди. Бу кересинде шашмалады. Оны эвинден къувып чыкъармакъ истеди. Лякин Хатидже Кямилева озюни къолайлыкънен акъаретлетеджек къадын дегиль. О, Надире киби яш, теджрибесиз хадимлернинъ он данесининъ аягъыны бир папучкъа сокъар. Базы вакъытларда къоркъуза, базан исе оплай, кимерде озюни кимсесиз бир бахтсыз къадын этип косътере. Надиреден имдат сорай. Къыскъасы, Надиренинъ юрегине анахтар уйдурмагъа биле. _ _

Надире бугунъ сертийип башлагъанда о мыскъылнен_кулюмсиреди:

- Яхшы, Надире къардашым, сен озюнъ ашагъан парачыкъларынынъ бермеге истемейсинъ, я мен насыл_этер де сизинъ, Светлананен экинъиз ёкъ эткен параларны озь джебимден беририм? - деди. Сонъ элини саллады. -Парам олса берир эдим. Энди баягъы яшындаки къадыным. Манъа къапылар устюнде бойле чекишип юрмек къолай беллейсинъми?.. -тюшюнджеге далгъан киби олды. -Мен оны шимдигедже керекли ерине бинъ кере бильдирип, параны сизлерден алып ерине къояр эдим. Лякин сени, акъайынъны ойлайым. Нусрет чалышмагъа тырышкъан огълан. Лякин шимди иши ойле чокъ уймай. Баш универсаль тюкяннынъ къуруджылыгъынен огърашып юре. Озюнинъ эсас иши... Умумен Назим Абибуллаевич ве Аскъарали оны бойле де ишинде зорнен туталар. Биз де бу якътан бир алекет чыкъарсакъ, о огъланны гъайып этмек бир шей дегиль. Мында онынъ бизлерден башкъа даа кими бар?.. Бизлер исе оны батырмагъа, олмайджакъ пара ичюн, масхара этмеге тырышамыз, - деди.

Надире башта онынъ сёзлерине ишанмайджакъ олды. Чюнки о _Нусретнинъ яхшы мутехассыс олгъаныны чокъ эшите эди. Лякин Хатидже Кямилева къабарта

берген сайын шашмалап башлады. Нусрет базан эвге_ салыкъ кельген куньлерини хатырлады. «Бельки менден гизлейдир», деп ойлады.

Ичине атеш тюшти. Еринден сычрап турды ве дивардаки балабан килимни сувурып алып, Хатидже Кямилеванынъ аякълары тюбюне атты:

- Хатидже апте, эвимде бир чёп къалмаса биле мен сизге борджумны тапыштырып беририм, Нусретнинъ юзюни къызартмам, - деди къатий бир давушнен.

Хатидже Кямилева, буны беклеген киби, килимни къапкъач этип алды ве беш дакъкъа ичинде оны къайдадыр быракъып кельди. Агъыр юктен къуртулгъан киби озюни сербест тутты. Надиренен сёйлешип отурды, лаф арасында оны тенбиелемеге де унутмады. Бутюн иш Нусретте, онынъ бир шейден хабери олмамакъ керек...

Надире, Хатидже Кямилевагъа сырны гизлемеге, сёз берди. Лякин о чыкъып кеткен сонъ агъыр тюшюнджелер ичинде къалды...

Нусрет юкълагъан баланы ятакъ одасына яткъызып чыкъаяткъанда, Надире онъа аш къойгъан эди. Акъайынынъ юзюне бакъып оламады. Шимди, анда килимнинъ олмагъаныны корип, оны менден сорар, деп тюшюнди. Нусрет акъикъатен де анда килимнинъ олмагъаныны абайлады. Ондан чыкъаяткъанда:

- Килимни къакъмагъа алдынъмы ёкъса, Надире?- деди.

Надире_ онынъ сёзюни - тасдыкълар киби, башыны саллады.

Бойле олур-олмаз ишлернен огърашма, раатлыкъ куню экимиз япармыз, деп санъа къач кере айтмакъ мумкюн, - деп дарылды. Стол башына келип отурды:

- Я сен?..

- Мен деми ашадым,-деп Надире онъа ялан айтты.

Бу кьадар тюшонджели, яныкьлы адамдан аш кечерми?!

Нусрет ач эди. Шунунь ичюн де чокь созмады, ашады. Ортагъа сукюнетлик чёкти. Надире турып софраны джыйгъанда Нусрет онынъ билегинден тутып токьтатты.

- Санъа не ола шу? - деди.

Надире онъа тюшонджели алында бакьты:

- Нусрет, чешит суаллер берип мени кьыйнама, манъа Азизни балалар багъчасына, я да анама кьалдырып ишке чыкьмакь керек. Ойле япсакь, занымджа эписи кечип кетер. Дёрт дивар ичинде отурмакь кьолай дегиль...

Надире шимди башына бойле фикир кельгенине кьуванды. Чюнки чалышса Хатидже Кямилевадан тез кьуртулмасы мумкюн. О вакьыт озюне де, Нусретке де кьолай олур.

Нусрет тааджиленди:

- Бала даа яш, о кьадар ашыкьмагъа не аджет?!

- Ойле япмакь керек, Нусрет,- деп барып, скемле устюнде отургъан акъайынынъ башындан кьучакьлады, сачларындан опыти.- Шимдилик анам бакьар, сонъра балалар багъчасына ерлештирмиз. Бойле япкъаи адамлар азмы?

Бу субеттен сонъ Надиренинъ тюшонджелери эксильген киби олды. Нусретке ятмагъа вакьыт олгъаныны, бильдирип, енгиль рухнен барып_ярыкьны сёндюрди.

19

Тюневин сабадан Сабохат озюне пекитильген тюкянларны тешкермеге кеткен эди. Анда базы бир эксикликлер тапса керек, саба кьапыдан киргенинен селям берир-

бермез Велядиеден мудирни сорады. Велядие, ким бильсин оны, деген киби омузларыны кысты.

Сабохат кучюк сумкачыгыны озюнинъ столы устюне быракъты, Велядиенинъ янына кельди.

- Тюневин раатлыкъ куню олмаса да, яры геджегедже Алим аканен экинъиз он секиз яшындаки кызынен йигит киби сокъакъта кезинсенъиз де бугунъ кузь авасы киби кускюнсинъиз, не олды я, Велядиеханым? -деди шень сеснен:

- Бизде ойле аллар чокъ ола, иштен кельген сонъ Алим: «Велядие, эвде эписи бир_япмагъа ойле сыкълет иш ёкъ, юрсе баланы алып шеэрни доланып келейик», дей. Чыкъа, доланамыз иште. Базы вакъытларда анамы да джоштырамыз. О кьолай меселе амма...

- Я аммасы да не?

- Аммасы, тюневин сабадан Тахир Исматуллаевичнинъ эвинден о хаста, ишке бармайджакъ, деп телефон эткен эдилер.

Сабохат онъа сабырсызлыкънен бакъты:

- Сонъу хайырлымы шу?

- Чокъ хайырлы дегиль, тедавийленмек ичюн Ташкентке ёллагъанлар...

Сабохат дудагыны тишлеп, Велядиенинъ къаршы-сынъдаки скемлеге отурды.

- Бу хаберни эшиткенинен, ёкъса Тахир аканынъ озю риджа эткенми, базан ойле япа эди, Назим Абибуллаевич директорнынъ кабинетине кечип отурды. Бугунъ де ишке_эрте-ярыкъ кельген. Шимди, бугунъден итибарен, яныы унерлер косътерип башлар.

- О бизлерге тиймез амма, бугунъден башлап Нусретнинъ чырагы янды,- деди Сабохат.

- Мен де сен кельгенде онынъ акъкында тюшюнип отура эдим... Аскъарджаннынъ тешеббюсинен Назим Абибуллаевичнинъ реберлиги алтында Нусретни болюктен бир ерге кыбырдатмазлар. Баш универсаль тюкянынъ къуруджылыгыны коръмеге мухтадж олур.

- Догъру айтасынъ, Велядие, Аскъарали аканынъ табиаты ойле. Нусрет чешит тюрлю янбылыкълар тапып чыкъармасын деп, онъа олур-олмаз ишлер тапып чыкъара. Элинден кельсе онъа нефес алдырмайджакъ.

Бу арада одагъа нелердир акъкъында лакъырды этип, Аскъаралинен Нусрет кирди. Аскъарали Сабохатнынъ ишинен меракъланды. Сабохат озъ шикъетлерини бильдирир-бильдирмез о Велядиеге:

- Мындаки ишлерни шимдилик Сабохатнен экинъиз япарсынъыз Нусретни дёрт-беш кунге Ташкентке ёлламакъ керек,- деди.

Нусрет онъа тик-тик бакъты:

- Аскъарали Аманович, мен сизге энди айтаджагъымны айттым, мында аджеле япмакъ керек олгъан ишлеримни быракъып бир ерге кетмем. Ташкенттеки ишимизни сонъундан да япмакъ мумкюн.

Аскъаралининъ индже къашлары тёпеге котерильдилер. Этли юзю бирден къызарды. Сагъ козю бираз къысылды:

- Нусрет, сиз директорымыз олмагъанындан файдаланмакъ истейсинъиз, гъалиба. Бир кунь ичинде бу къадар денъишмек, низамсызлыкъ... О адам бир кунь ола къайтып кельмеси де мумкюн. Ондан сонъ бу Назим аканынъ эмири... Нусрет кулюмсиреди:

- Директор акъкъындаки сёзлерни сиз манъа дегильде, мен сизге айтмакъ керек эдим. Эм къайтып кельмеси де мумкюн дегиль де, о адам къайтып келеджек... Назим аканынъ эмирини аджеле ишим олгъаны себебинден эда этип оламайджагъым.

Аскъарали озюни тутмагъа тырышса керек, тишлерини къысты. Нусретке тикленип бакъты ве мыскъылнен:

- О аджеле ишни бизге де айтмакъ мумкюнми? Болюгимизнен эпимиз мындамыз, барем биз де билейик...

- Оны сизден башкъа эр кес биле.

Аскъарали башыны саллады :

- Мудирден гъайры эр кес биле. Буны насыл анъламакъ мумкюн. Манъа къаршы...

- Аскъарали Аманович, оны сиз эр кестен де яхшы билесинъиз, лякин о иш сизинъ ичюн бир капик...

- А-а-а. Баш универсаль тюкяны къуруджылыгъы десенъиз. Нусрет, сиз мында насыл иште олгъанынъызны унутасынъыз. Эгер ойле олса сизге бир даа хатыр-латайым, сиз мында къуруджылыкъ инженери, я да архитектор дегиль де, уйкен малшнаса сайыласынъыз. Командировкагъа кетмейджек оласынъыз, шимди шорбаджыгъа кирип, озюне ред джевабынъызны айтынъыз.

Мен башкъа бир шей бильмейим.

Аскъарали чевирилип, чыкъып кетмек истеди. Лякин оны Сабохат токътатты:

- Аскъарали ака, бу болюкнинъ ишини сиз идаре этесинъиз. Демек кимнинъ насыл чалышкъаны сизге белли. Мадам ки, ойле экен, сиз болюк башы оларакъ Назим Абибуллаевичке, Нусретнинъ аджеле иши чокъ олгъаны себебинден, командировкагъа йиберип оламайджагъынъызны, озюнъиз бильдиринъиз, -деди къатты давушнен.

Аскъарали ачувланды:

- Оны мында къалдырмакънынъ не файдасы бар. Эписи бир ара тапты дегендже анда чапа. Ишимиз, планымыз...

Нусрет онъа тик-тик бакъты:

- Ёкъ Аскъарали Аманович, бу сизнинъ айтаджакъ сёзлеринъиз дегиль. Чюнки сиз болюгимизде ишнинъ насыл кеткенини яхшы билесинъиз. Эгер, ишимиз бираз акъсагъан олса биле, мен янмаз эдим. Чюнки, илериде, о эки къатына, гузель оладжагъына эминим. Мадам ки, ойле экен, о вакъыт сизинъ шашмалагъанынъызнынъ себеби неде олмакъ мумкюн?..

Аскъарали бирден кызарды ве бунынънен берабер бираз да йымшады.

- Меним иштен башкъа бир тюрлю, макъсадым ёкъ, - деди.

Одадакилер башларыны ашагъы алып, сусып къалдылар. Бу арада одада кучлю телефон сеси янъгырады. Трубканы Велядие алды, кимнендир селямлашкъан сонъ Нусретке, сени чагъыра, деген киби ишмар этти.

Ферат аджеле суретте онынънен корюшмек истегенини бильдирмекте эди.

- Шимди вакътым ёкъ Ферат, акъшама корюшсек насыл олур экен?, - деди.

Ферат тюшюнип отурмады:

- Акъшама, саат едиде сени озюмизинъ эски ашхане янынъда беклерим,- деди.

Нусрет кельгенде Ферат айтылгъан ерде, о якътан-бу якъкъа, юрмекте эди. Достуны ресторангъа алып кирди. Экиси тена ерге отурдылар. Бирер-экишер къаде коньяк ичильген сонъ экисининъ де тили чезилип башлады. Ач къарынгъа ичильген коньяк деръал озь кучюни косътерген эди. Нусрет сёзюни иштен башлады. Ферат бираз динъледи, сонъра эллерини котерип, оны токъ-татты:

- Мен мында сенинъ тюкянларынынъ ишлери акъкъында малюмат алмагъа кельмедим. Башкъа джиддий ишнен... Сен, достум, биринджиден ишнинъ, экинджиден исе севгининъ къурбанысынъ, анъладынынъмы?

Нусрет онъа тик-тик бакъты.

- Ачыкъча айтмакъ мумкюнми, Ферат?

- Айтайым, сени аселет шунинъ ичюн чагъырдым. Мен айтайым, сен динъле... Биринджиден иштен башкъа бир шей бильмейсинъ, демек эвинъни-баркъыны унуттынъ. Экинджиден Надирени пек севгенинъ ичюн, оны гъайып этип отурасынъ...

Нусретнинъ ичине атеш тюшкен киби олды, бир дакъкъанынъ ичинде бинъ бир дереден сув кетирди. Шашкъанындан козьлерини тегереклетти:

- Не ичюн гъайып этмектем? - деди кескин давушнен.

Ферат чевреге бакъып, алды:

- Къызышма, достум, эйиси мени динъле, - деди яваш, лякин Нусретни дешетлендириджи сеснен. - Сен, Нусрет, Надирени пек севесинъ ве онъа ялынъыз озюньнинъ тасавурынънен бакъасынъ. Лякин теэсюф ки, шимди о сенинъ тасавурынъдаки Надире дегиль, денъишти. Сени алдатмагъа тырыша... думан ичинде долана, нелердир япмакъ истей. Сен якъында, квартиранъда олдынъмы?

Нусрет тааджиПЛенди:

- Я мен даа къайда оладжагъым?

- Эгер эвинъе баргъан олсанъ, бир шейлер корер эдинъ, лякин бир шей коръмейсинъ. Корьгенлер бар, айтайым. Шейлеринънинъ эписи сатылышта, эвинънинъ ичибом - бош.

Нусретнинъ башына бир шей келип урулгъан киби олды. О бирден, гъафлет юкъусундан уянды. Акъылына тюневин бир танышы, огюне чыкъып, акъча сорагъаныны хатырлады. Ондан да эвель исе тюкянларнынъ биринде тефтиш кетейткъанда анда бираз пара етмеди. Тефтиш комиссиясынынъ эркъянында булунгъан Нусрет дарыладжакъ олды, лякин тюкянджы йигит озюни сыкъмады. «О пара еринде, буны сиз яхшы билесинъиз», - деди.

Нусрет акъаретленди, еринден сычрап турды... Йигит оны четке чагъырды ве :

«Бу сизинъ къадынынъыз Надире алып кеткен акъча даа» - деди кимсеге эшиттирмеге, тырышкъан адам киби, фысылдап.

О шу куню эвге кельген сонъ бу вакъианы Надиреге айтты. Тюкянджы йигитнен насыл пара алгъаныны со-

рады. Надире башта акъайындан къолай-къолай къуртулмакъ истеп: «Мен бир кимседен пара алмадым», -деди. Лякин Нусрет чешит шейлер тюшюнгенини дуйгъан сонъ, оны алдатмагъа, тынчландырмагъа тырышты.

- Мустафанынъ тоюна ярдым этмек ичюн анама _алып бердим, бабасыз огълангъа той япмакъ къолаймы, ёкъса, -деди.

Нусрет онъа башкъа бир сёз биле айтмагъан эди. Чюнки, акъикъатен де Мустафанынъ тоюна азырлыкъ кете эди.

Лякин коресинъми энди нелер олмакъта...

- Сен буларны къайдан билесинъ, Ферат? - деп багъырды Нусрет.

Бир якъын танышым айтты. Шейлеринъни исе бугунъ озъ козьлеримнен коръдим... Шаштым. Деръал санъа чаптым. Надиренинъ макъсады не экен, мен шуны билип оламадым... Нусрет нелердир акъкъында ойланаджакъ олды, лякин шимди къафа тасынынъ ичи бом-бош эди, бир шей хатырлап оламады. Еринден сычрап турды:

- Манъа, кетмек керек, Ферат, - деди.

Ферат элесленди, Нусретни токътатмакъ истеди. Лякин файдасыз экенини_анълап ерине отурды. Башта ишнинъ бойле олып чыкъаджагъыны акъылына биле кетирмегенине ачувланды. Лякин энди не чаре...

Нусрет баягъы ергедже чапты, сонъ аякълары сакинлеп башлады. Лякин, юреги даа да теляшланды. Эвине киргенде исе эр алда озюни тутмагъа бильди. Чюнки онынъ табияты ойле. Не къадар агъыр вазиятке къалса биле озюни къолгъа алмагъа тырыша, сабырнен, тюшюнип-ташынып иш тутмакъ истей... Бир ерге кетмеге азырлангъан киби, барып шифонерни ачты, онынъ ичини яхшы тешкерди. Къыдыргъан шейлерини коръмеген сонъ арекетлери чабиклешип башлады. Шейлери тургъан чемоданларны къарыштырды, оларны данъгъырда-

тып, эвнинъ ортасына атты. Эр шейни тешкердп. Фератнынъ сёзлери бир тамам эсаслы экенине эмин олгъан сонъ, бир кенарда, къуджагъына Азизни _сыкъып туткъан, Надиренинъ япына барды ве:

- Бу шейлер къайда кеттилер, сен не япмакъ истейсинъ, менден не гизлейсинъ?- деди. Къадынынынъ агъыз ачмагъаныны корюп, сабыры тюкенди, багъырды, эм ойле багъырды ки, озюнинъ давушындан озю дешетке кельди.

Надире исе, энди эр шей битти, деген киби онъа сессиз ве сёзсиз бакъып. турмакъта эди.

20

Сонъки вакъытларда Хатидже Кямилеванынъ иши, озь зенаатында чолпа койлюнинъ япкъан мешересине бенъзей. Бойле мешереде сув чокълашса онынъ кенарлары эшилип башлай, бир ерини тюзетип етиштирмеден, экинджи тарафтан патлай.

О достундан алгъан параны бир йыл муддетинен дегиль де,эки-учь айгъа алгъан эди. Тефтиш олып кечкен сонъ оны деръал къайтарып башламакъ керек эди. Эм Кямилева ойле де япып башлады. Лякин бу арада бир пытракълы иш даа чыкъты. Базы тюкянджылар арасында шексинювлер пейда олды. Шунунъ ичюн тешкерювни апансыздан текрарламакъ хавфы догъды. Эм тешкергенде де ойле-бойле дегиль де, эсаслы суретте тешкерюв олмасы мумкюн. Яни озю азырлагъан батакълыкънынъ эп ортасына. якъынлашмакъта эди. къыбырдагъан сайын къуртулмакъ дегиль, даа да теренге батмакъта.

Надиренен Светлананынъ япкъан ярдымы, онъа быракъкъан чалы-чырпычыкълары кяр этмей, эп ашагъы чёкмекте... О, эльбет, теслим олмамакъ ичюн куреше.

Этрафында не булунса эписини батырып, озюни кьуртармакъ истей. Лякин не чаре вазиет денъишмей. Озю эршейден агъыр олып чыкъмакъта... Шашкъанындан кене Надиреге чапты. Лякин оны эвинде тапмады. Онынъ кьомшусына кирди. (Надиренинъ кьомшусы Кямилеванынъ якъын досту эди). Ондан Надиренинъ Нусретнен иддалашкъаныны ве озь эвинден чыкъып кеткенини анълады. Шашмалады. Энди озюни гъайып, деп бильди. Чюнки энди ортагъа Нусрет тюше биле. Лякин сонъундан, ятып къалгъандже, атып къалайым, деп, кене кьуртулмакънынъ ёлларыны араштырды. Надиренинъ эвден кеткен хаберини деръал Назим Абибуллаевичке, сонъра Аскъаралиге айтты. Орталыкъны къарыштырып, озюнинъ ишини унуттырмакъ истеди.

Арадан бир кунъ кечер-кечмез Назим Абибуллаевич Кямилеваны директорнынъ одасына чагъырып, этрафта даркъалгъан. лафларны бильдирди. О башкъа чаре тапып оламады, шорбаджыгъа иши уймагъаны акъкъында айтты. Лякин олгъаны киби дегиль, оны чокъ керелер кучюккештирип хавфсыз этип косътермеге тырышты. Эм бунынъ ичюн ялынъыз Надиренен Светлананы къабаатлы сайды.

Бу арада одагъа Аскъарали кирди, анда Хатидже Кямилеваны корюп тааджиplenди.

- Мен де сизинъ меселенъиз ичюн кирген эдим, -деди онъа.

Хатидже Кямилава къызарды. Онъа дикъкъатнен бакъты:

- Насыл меселе экен о, Аскъарджан? -деди бир шей бильмеген адам киби.

- Меселе джиддий, Надире Нусретни быракъып, эвден чыкъып кетмесинде сиз къабаатлы экенсинъиз....

Хатидже Кямилава бир шей анъламагъан киби омузларыны кыысты. Аскъарали онъа, шимди анъларсынъыз, деген киби бакъты ве сёзюни девам этти:

- Яни оларнынъ арасында олгъан анълашылма-

мазлыкъны айдынлатмакъ ичюн сизинъ тюкянны тефтиш япмакъ керек экен. Эм бойле сѣзни мен ялынъыз Нусреттен дегиль, башкъаларындан да эшиттим ве дуйдым.

Хатидже Кямилава темиз шашмалады, имдат сорагъан киби теляшлы назарыны Назим Абибуллаевичке чевирди. О исе асабийлешкен алда, ода ичинде арткъа-алдкъа юрмекте эди. Нусретнинъ командировкагъа кетмеге истемегенининъ себебини анълап башлады. Лякин шимди Хатидже Кямилеванынъ ишине сувукъкъанлыкънен бакъмакъ мумкюн дегиль. Иште, тюкянджыларгъа, мудирлерге эр вакъыт оны мисаль оларакъ косътере тургъан. Ондан сонъ Хатидже Кямилава вакъты-вакътынен Назим Абибуллаевичке де, Аскъаралиге де гузель-гузель, кыйметли бахшышлар эдие эте тургъан. Мына, энди, оларнынъ къокъусы чыкып башлады.

Эгер озь вакътында Нусретнинъ агъызы къапатылмаса ве бу пытракълы ишинъ огю алынмаса, онынънен берабер Назим Абибуллаевичнинъ де, Аскъаралининъ де иши уймай биле. Чюнки, Хатидже Кямилава ичери тюшкен киби олса, шимди бутюн къабааты Надиренен Светланагъа юклегени киби буларнынъ экисини де озьлеринен берабер чеке биле. Назим Абибуллаевич буны яхшы анълай. Бундан бир къач кунъ эвельси Нусретни командировкагъа ёлламакъ истегенде, о бойле шейлер чыкъмасыны акъылына биле кетирмеген эди. Онынъ ишине кедер_этип, эр насыл ёлларнен олса да достлары арасында, иште сайгъысыны эксильтмеге тырышкъанэди. Шимди исе иш джиддий. Оны командировкагъа_мытлакъ ёлламакъ керек... О кеткен сонъ исе тез-тез мындаки ишлерни_ ёлуна къоймакъ мумкюн олур. Хатидже Кямилеванынъ къаршысына келип токътады. Бираз дааойланды : __

- Иш бойле Хатидже, - деди Аскъаралиге де бакъып алгъан сонъ, - сен, эр насыл ёлнен олса да, бир къач кунъ ичинде ишинъни ёлуна къоймагъа тырыш. Бизим

ишимиз исе шимди сенинъ ичюн энъ хавфлы сайылгъан адамны - Нусретни, чаресини тапып, бир ерге ёлламакътан ибареттир. Лякин хаберинъ олсун, буны япмакъ да ойле, къолай иш дегиль. Нусрет къолайлыкънен алданаджакъ я да енъиледжек адамлардан дегиль. Эпимизни шашмалатыр...

Эм Назим Абибуллаевич керчектен де янъылмагъан эди. Нусрет командировкагъа кетмекни бу кереси де къатиен ред этти. Чюнки оларнынъ макъсадыны яхшы анълагъан эди. Умют этильмеген вакъытта Надирелернинъ тюкянына бастырып кирди. Онынъ бойле япмасына Светлананынъ анасы да себепчи олды. О Нусретни ишке кеткенде, ёл ичинде расткетирди. Догърусы, оны аселет беклеп турмакъта эди. Сёзюни чокъ созмады:

-Билесинъми огълум, мен артыкъ Светлананынъ яныгъындан шашмаладым. Оюн-кулькюни быракъ, энди аш-сувдан биле кесильди. Гедже-кунъдюз тюшюнип юре, ялынъыз къалды дегендже, агълап башлай. Себебини сорасам, айтмай. Башта бир кимсени севгендир белледим, лякин дуйгъаныма коре ойле де дегиль. Иш еринде бир шей олмагъайды. Сен акъыллы йигитсинъ, шуны озюнь бакъ даа, балам,- сонъ акъылына бирден Надире тюше керек, - я Надире насыл, ишинден шикъетленмейми? Олар бири-бирининъ сырларыны биледирлер?!

Нусрет онъа, Надире акъкъында, бир шей айтмады. Лякин къартанайгъа ярдым этмеге сёз берди.

Къартанай шимди бутюн белялардан къуртулгъан киби къуванды. Онъа буюк тешеккюр бильдирди. Къартанайнынъ артындан бакъып къалгъан Нусрет: «Акъыллы йигит экеним, къартанай дуйгъан шейни мен даа бугунъгедже акъылыма, биле кетирип оламагъаным» деди, башыны саллап. Озь-озюне ачувланды.

Нусретни корьгенинен Светлананынъ чырайы дивар кесильди. Онынъ не дегенини биле анъламады. Нусрет-

ке Надиренинъ болюгинде чалышкъан къыз джевапланды:

- Хатидже Кямилава мында, ичериде, - деди.

Андан нелердир котерип чыкъкъан Кямилава «мусафир» ни корьгенде буз-бузлады. Лякин Нусрет къулакъ асмады :

- Сизни бир дакъкъагъа мумкюнми? - деди джиддий даушнен.

Хатидже Кямилава тюкяннынъ мал тургъан одасына тараф догърулды. Олар ичери биле кирип етиштирмеден, Кямилава :

- Менден не истейсинъиз?!- Онынъ къабалыкънен айткъан сеси эшитильди.

- Хатидже Кямилава энди мында не олгъаныны манъа озь агъызынъызнен сёйленъиз...

О Нусретке тикленип бакъты :

- Буны менден дегиль, севимли къадынынъдан сора !

- Къадынымдан сорамакъ къачмаз, мен башта, мудир оларакъ, сизден сорамакъ истейим...

Хатидже Кямилава озюни чокъ сыкъмагъан киби косътермеге тырышты. Лякин беджерип оламады. Онынъ эллери, аякълары къалтырамакъта эдилер. Сонъ ачувланды, багъырып башлады:

- Эписини сенинъ къадынынъ япты. Башы бир шей чакъмаса да, параны севе, досту Светлананен экиси тюкяны батырдылар. Энди...

- Я о параларны къайда алып баргъанлар олар?.. Светлананынъ ана-бабасы пак адамлар. Светлана оларгъа айлыгъындан тыш бир кумюш кетирсе биле, къайдан алгъаныны сорайлар. Оларны яхшы билем. Надире меселесине исе озюм кефилим.

- О да не ичюн экен? Эр шейге кефиль олма, атешке тюшерсинъ. Онынъ мында башкъа адамы ёкъмы?! Къарт анасы, ичкиджи агъасы... эки куннинъ биринде достларынен келип, онынъ кассасына дала эди. Сонъ бунъа да кефильсинъми?

Нусрет башыны терсине саллады:

- Бунъа кефиль дегилим, тешкерип капиги-капигинедже бильмек кыйын, дегиль. Тешкерирмиз-билермиз. Япкъан джезасыны булур, керек олса одермиз..

Хатидже Кямилеванынъ къоркъкъаны да бу эди. Нусретке нефретнен бакъты, сонъра мыскъылнен кулюмсиреди:

- Гъарип, оны ненънен одеждек экенсинъ, эвинънинъ ичинде пармагъынъа сараджакъ киби басма я да башкъа шей къалгъан экенми?!

Нусрет элесленди, лякин тез-тез озюни къолгъа алмагъа тырышты.

- Эвинъде мен бир шей къалдырмадым, демек истейсинъизми? Ойле олса да къасеветини сиз чекменъиз, керек олса тапармыз...

Кямилева янъылгъаныны деръал анълады:

- Буны мен, билем, - деди серт давушнен.

- Мен де сиз эр шейни бильгенинъиз ичюн кельген эдим. Янъылмагъаным, энди къалгъан иш къолай,- деп Нусрет тез-тез, тюкяндан чыкъып кетти.

Хатидже Кямилева онынъ артындан бакъып къалды. Сонъ еринден сычрап турды ве телефонгъа чапты. Нусретнен олгъан субетни шорбаджысына бильдирди. Назим Абибуллаевич, не къадар «тедбиркяр» адам олса да, шашмалады. Аджеле суретте активни топлады. Анда Нусретнинъ меселеси къоюлды.

Назим Абибуллаевич пек ачувлы эди. Нусрет акъкъында чокъ айтты:

- Энъ эсасы,- деди сёзюнинъ девамында - иш низамыны бозды. Аджеле суретте ёлланылгъан командировкадан эки кере бири-бири артындан, ич бир себепсиз баш тартты. Онынъ себебинден бинълернен рублелик малны озь вакътында кетирип оламайджакъмыз. Бунынъ ичюн ким зарар кореджек, халкъ - шеэримизнинъ эмекдарлары ве бизим планымыз. Теэссюф ки, бизим макъсадымыз гедже-кунъдюз чалышкъан адамлар-

гъа дегерли хызмет косьтерювден ибареттир. Лякин, коресинъизми, коммунистлеримиз не япалар? Бири, баш тарта, экинджиси онынъ джинаетини гизлей. Нетиджеде иш акъсай. Бунда Аскъарали Аманов сизнинъ къабатынъыз да буюк. О иштен баш тарта, сиз исе мудир оларакъ, бир чаре коръмейсинъиз...

Аскъарали еринден турмакъ истеди, лякин Назим Абибуллаевич онъа, еринъе отур, деген киби элини саллады. Озю исе кене сёзюни девам этти. О ерине отурыр отурмаз Аскъарали турды. Назим Абибуллаевичнинъ сёзлерини тасдыкълады. Озю де бир шейлер даа къошты:

- Умумен Нусрет бизим ишанчымызны акъламады. Болюгимизнинъ ишине ярдым этмек дегиль де, озь башына насылдыр бир шейлер тапып чыкъара ве онынънен мешгъуль ола. Мен бу вакъыткъадже чыдап кельдим, даа яш мутехассыс вакъытнынъ кечмесинен анълар, белледим. Шикъетленмеге истемедим. Лякин чаресини тапып оламадыкъ, - о акъылына бир шей тюшкен адам киби бирден Назим Абибуллаевичке бакъты:

- Бундан бир къач кунъ эвельси мен сизге, онынъ иши акъкъында язма шекильде, бнльдириуь берген эдим...

Назим Абибуллаевич столнынъ чекмеджесини къармалады ве андан Аскъаралининъ берген къыгъытыны тапып чыкъарып, окъуп башлады. Башындан сонъунадже шикъеттен ибарет олып, Аскъарали сёзюнинъ сонъунда артыкъ онынънен чалышмагъа мумкюн олмагъаныны бильдирмекте эди. Назим Абибуллаевич еринден сычрап турды ве тааджип толу козьлеринен адамларгъа бакъты:

- Сонъ, яш коммунистнинъ, даа партия сафына кандидат олгъан адамнынъ, япаджакъ ишими бу, аркъадашлар?- деди кедерли давушнен.

Бу арада отургъанлардан кимдир бири «ёкъ деди кескин сеснен. Нусретнинъ юрегине пычакънен урулгъан

киби _ олды. О еринден турмагъа ынтылды. Лякин бу вакъытта кимдир онынъ омузындан басты, ерине отурмагъа меджбур этти. Бу Ахмаджан Талипов эди. Назим Абибуллаевич бирден сес кельген тарафкъа бакъты: - Аркъадашлар догъру анълагъанлар, мен де ойле саям. Бойле адамны партия сафында тутмакъ олмаз. О коллективнинъ ишанчыны акълап оламады, оны партия сафындан чыкъармакъ керек. Меним _фикирине къошулгъанларгъа эллерини котермекни теклиф этем, - озю элини юксек котерди. Эки-учь адам даа бири-бирине бакъып, эллерини котермеге ниетленгенде оларны илькннги партия тешкилятынынъ секретары_Ахмаджан Талипов токътатты: - Аркъадашлар, бизлер бугунь яш бир коммунистимизнинъ талийини, къолайлыкънен, пек къолай чезмектемиз, онынъ аятыны ексан этмектемиз. Бу янълыш шей. Шимди мында айтылгъан сёзлернинъ пек чокъу эсассыз. Нусрет ойле шейлер япаджакъ адам дегиль, о акъикъий коммунист. Бельки анълашылмамазлыкъ олгъандыр. Ашыкъмакъ олмаз, бизлер оны тешкермек, бакъмакъ керекмиз...

Назим Абибуллаевич Ахмаджан Талиповгъа тик-тик бакъты:

- Онынъ комондировкагъа кетмегенини де тешкермек истейсинъизми? Мен о документлерни шимди де косьтере билем. Тешкер-тешкерме биз бирдем коллективимизде эндиден сонъ бойле адамны тутьп оламамыз...

Отургъанларнынъ базылары Назим Абибуллаевичнинъ сёзюни догъру таныдылар. Андан-мындан «догъру» деп багъырдылар. Базилары исе Ахмаджан Талиповнынъ теклифини макъкъулледилер. Не олса да тешкерип бакъылгъан сонъ, бир укюм чыкъарылмасыны талап эттилер. Ахыр сонъы сёз Нусретнинъ озюне берильди. О чокъь созмады :

- Ахмаджан Талиповнынъ теклифини догъру таныйым. Мен ишиме, ялынъыз тешкерилип бакъылгъан сонъ къыймет кесъмелерини истейим, эм о тешкерюв ялынъыз меним дегиль де, чокъ адамларнынъ талийини чезер, - деди.

Назим Абибуллаевичнинъ бу топлашувны отъкермектен макъсады, Нусретке бу сёзлерни айттырмамакъ эди. Яни оны чешит ёлларнен къабаатласакъ, сыкъсакъ озюнинъ ишинен шашмалап къалыр, Хатидже Кямилавагъа кедер этмез, деп ойлагъан эди. Лякин иш терсине чевирильди... Назим Абибуллаевич_ шимди оны ишинден чыкъармагъа да азыр эди, лякин чаресиз къалды, Ахмаджан Талипов оны ерине отуртты. О ачувындан Нусретке къатий тенбие илян этти.

Адамлар директорнынъ одасындан чыкъкъанда энди иш вакъты ниаesine еткен эди. Ахмаджан Талипов Назим Абибуллаевичнен ичериде къалды. О тенбие меселесине де къаршы эди.

Нусрет ондан чыкъкъанынен тез-тез юрип, кимсеге корюнемек ичюн тереклер талдасына кечти. Теренден нефес алды. «Манъа нелер ола шу?»,- деди озь-озюне. О мында насыл умютлернен яшамакъта эди. Лякин нелер олмакъта? Къатий тенбие... Акъылына бирден Велядиенен Сабохат кельдилер. «Олар бунъа не дер экенлер?» - деп тюшюнди, достларынен корюшмек истеди,саатине бакъты. Оларнынъ дегиль де, энди Алимнинъ бригадасы да ишини битирген вакъыт олгъан эди. «Эки-учь куньден берли анда да барып оламайым, ишлер насыл кете экен? Алим эр кунь беклейдир, мен исе мында орюмчек ювасына тюшкен чибин киби сарылып къалдым. Дуюлмаз бир вазиетте яваш-яваш чаресизленмектем...»

Тааджи пленеджек шей чокъ. Нусрет башта къорантасындан: севимли, гузель Надиресинден, огъланчыгъы Азизден, энди исе ишинден, бутюн барлыгъындан айырылмакъ арфесинде. Онъа бутюн ишлер яйрап къалгъан

Orjinal Metin Sayfa No : 179

киби корюнди. Буларнынъ, эписине Хатидже Кямилава себепчи. Бу къадын тазе алмагъа тюшкен къурткаъа бенъзей. О сагълам алманынъ ортасына кирген, яваш-яваш озъ ишини япа. Бу къадар ишлер япты, даа япаджагъы илериде. Энъ эсасы Назим Абибуллаевичнен Аскъарали онъа къол туталар. Нусретни исе къакъыштырмагъа тырышалар. «Манъа бу чыкъымсызлыкътан къуртулмакъ ичюн Кямилеваны токътатмакъ керек, - деп тюшюнди. - Бунынъ ичюн исе эрте-ярыкъ ишанчлы ерге мураджаат этмек керек»

Лякин бунъа етиштирип оламады. Кимсесиз эвинде оны хайырсыз хаберни кетирген телеграмма беклемекте эди. Нусрет къапыгъа къыстырылгъан телеграмманы текрар-текрар окъуды:

«Огълум, Нусрет, бабанънынъ вазieti агъыр, тез-тез кель!»

Шашмалагъанындан къомшусынынъ къапысыны къакъты. О чыкъкъанынен телеграмманы косътерип:

- Бу не _вакыт кельди, хаберинъиз ёкъмы? - деп сорады.

- Бар. Мен имза къойып алдым. Хайырлымы шу, Нусрет? - деди къомшу къадын.

- Бабам, агъыр хаста экен, аджеле суретте мени чагъырлар. Сизге бир къагъытчыкъ язып берсем ярын иш ерime алып баралмазсынъызмы?- деди.

Къадын разылыкъ бильдиргенинен, джебинден блокнотыны чыкъарып, ашыкъ-аджеле бир шейлер язып онъа берди. Сонъ деръал ёлгъа чыкъты.

Нусрет эвлерине ондан исе район хастаханесине етип баргъанда бабасынынъ аятына хавф догъургъан дакъкъалар, саатлер энди артта къалгъан эдилер.

- Экимлер бабанъны операция япмакъ керек олгъаныны айткъанларынен шашмаладым, огълум, сенинънен акъыл танышмакъ истедим, аджеле суретте телеграмма ёлладым,- деди оны корьгенинен анасы Шем-

сие апте - Арарети юксек эди. Эм бир тюрлю илядж файда бермеди. Лякин коресиньми, операция япкъанларынен тюшкен...

Нусрет анасынынъ ёргун юзюне, ишанчнен бакъкъан козьлерине тикильди:

- Кене шу олмайджакъ шейми, ана? - деди :

Шемсие апте башыны саллады:

- Он еди-он секиз йыллыкъ илле, огълум,- деди теренден кокюс кечирип.- Бабанъ оны, шу олмайджакъ демир парчасыны акъ джигеринде кьыркъ учь сенесинден берли ташыды. О фурсат беклеп, зеэрли йылан киби, сускъан экен. Бабанънынъ бедени зайыфлашкъанынен кьозгъалды, операция столына келип чыккъъаныны озюмиз де дуймадыкъ. Шукюрлер олсун, сонъу хайырлы_ экен. Озюнь не япасынъ, балам. Надире, Азиз яхшылармы?

Нусрет, гузеллер, деген киби башыны саллады. Лякин анасы огълунда олгъан гонъюльсизликни дуймадан къалмады. Бабасынынъ вазиетини эшитип элесленгендир даа, деп_озюни тынчландырмагъа тырышты.

Шу келишнен Нусретке бабасынынъ янында эки кунь даа булунмакъ керек олды. Чюнки онынъ вазиети тез-тез денъишип турмакъта эди._Ниает, учюнджи_ куню Осман агъанынынъ козюне_ярыкъ кирди. Экимлер де энди онынъ сагълыгъына эминлик бильдирдилер.

Нусрет _шу куню_уйледен сонъ Чёльбабадкъа кетти. Озьджесине,_анда энди буюк денъишмелер олгъандыр, деп тюшюнди. Эм бу денъишмелерге Ахмаджан Талипов себепчи олур...

О акъикъатен де бойле ишанчны _ акълая биледжек джиддий йигит эди. Башталары адий бир мутехассыс олып корюнесе де, вакъытнынъ кечмесинен осьти, ишинде кямиллешти ве пишкенлешти. Энь эсасы акъикъий коммунистлерни кьорчаламагъа, сёзюнде къатты турмагъа биле.

Нусрет эвине кельгенде энди баягъы вакъыт олгъан

эди. Ёргъунлыгына бакъмадан, ерине ятып оламады. Кимсесиз сукюнет ичинде сусмакъта олгъан, одаларны доланды. Бирден аякъкъабы тюрбюнде недир къысырдап сынган, уфанган киби олды. Тез-тез аягыны котерди. Азизнинъ оюнджагы – шатырдауугъы. Узанып онынъ парчаларыны элине алды, дикъкъатнен бакъты. Огъулчыгынынъ озюни корьген киби олды. Дерсинъ о кулип, эллерини къакъа берип бабасына ынтылмакъта эди. Бойле вакъытларда Надире оны эп арткъа чеке, баба-бала бири-бирине ынтылгъаныны корюп, хошлана-хошлана шакъылдап куле эди. Элинен манълайыны сыкъты. О, Надирени де, огълуны да зияде сагъынган эди. «Бельки манъа анда бармакъ керектир...», - деп ойланды. Лякин бу фикиринден дерьал къайтты. Чюнки олып кечкен вакъиаларны ве Хатидже, Кямилеванынъ ким олгъаныны Надиренинъ озю корьмек ве анъламакъ керек эди.

Нусрет еринден турып, балконгъа чыкъты. Электрик ярыкълары шеэрни куньдюздеки киби ярыкълатмакъта эди. Бутюн шеэр олмаса да оларнынъ маллеси Нусретке авуч ичинде турган киби корюнмекте. Энди баягы вакъыт олгъанындан ёлда-изде адам патта-сатта пейда ола. Чокъ квартираларда ярыкъ сёнген. Хафиф баарь ели эсмекте. Нусрет мында язда кельген эди. Энди экинджи баарьни кечирмекте. Лякин ярынны ойлагъан сайын юреги сыкъ-сыкъ урмакъта. Озюни бую каят имтианы алдында ис этмекте, чюнки яринки кунь онынъ аятында чокъ денъишмелер япа биле.

Нусрет ишке баргъанда одаларында даа ич кимсе ёкъ эди. Къапы, пенджерелерни ачып, бутюн гедже къапавлы турган оданынъ авасыны тазертти. Эр кеснинъ столына бирер-бирер дикъкъатнен бакъты. Дерсинъ ишинде, бу одада бир ай булунмаган. Коридорда окчели аякъкъап дауушлары эшитильди. Дауушлар эп оларнынъ одасына якъынлашмакъта эдилер... Къапы ичинде Сабохатнен Велядие пейда олдылар.

Нусрет оларгъа сагъынув толу козьлернен тикильди. Онынъ ичюн не къадар якъын ве кыйметли адамлар. Къадынлар да озь козьлерине инанмагъан киби къапы ичинде токътап къалдылар. Оларнынъ янына Нусретнинъ озю чапып кельди. Къадынларнынъ экиси де бирден :

- Нусрет, эвде...

- Гузель, операция олып кечти.

- Козюнъ айдын олсун, айса, Нусрет, - деди Велядие.

Сабохатта онынъ не дегенини анълады ве Нусретке бакъып, башыны саллап кулюмсиреди.

- Сагъ олунъыз, достлар. Демек, меним телеграмманы алдынъыз...

- Хаберни телеграммадан эвель, сен кеткен кунюнъ сабасына эшиттик. Къомшунъ келип айтты. О куню озю-мизде де алекет, буюк эди.

Нусрет Велядиеге, о насыл алекет, деген киби тик-тик бакъты.

- Шу геджеси Нусрет сиз бирден эки операциядан къуртулгъансынъыз, - деди Сабохат.

- Мен бир шей анълап оламайым...

- Мында иш пек муреккешкен экен, лякин бизим бир шейден хаберимиз олмагъан, оларны быракъ, сен де гизлегенсинъ, - деди Велядие. - Гизли къапакълы ишлернинъ эписининъ устю ачылды. Сен кеткен гедже Кямилеванынъ тюкянында янгъын...

Нусретнинъ козьлери тегерекленди.

- Къоркъма, къоркъма,- деди Сабохат. - Бир шей янмады. Оларнынъ къаравулы шей якътыраджакъ къарт дегиль. Ичериде бир шейлер дуйгъанынен бутюн шеэрни аякъкъа турсатты. Кямилеванынъ озю азырлагъан экен, эписи анълашылды. Лякин бу ишни_ не ичюн тамам сен кеткен куню япкъанына акъылым етмей, - деди Велядие.

Нусрет тюшюнген алда янындаки скемлеге отурды :

- Шу куню топлашувда мен онынъ тюкяныны аджеле суретте тефтиш япмакъ керек, - деген эдим. Шу сѣзлер деръал къулагъына барып еткен олса керек. Манъа аджеле телеграмма кельгенини бильген олса, эльбет, башкъа чаре къыдырыр эди.

Эм акъикъатен де ойле олгъан эди. Кеч вакъытта Назим Абибуллаевичнен Аскъарали онъа телефон, эттилер ве олып кечкен вакъианы айттылар. Нусрет де, Ахмаджан да тешкерюв ишини аджеле башлайджакъларыны бильдирдилер. Демек, Хатидже Кямилава шу геджеден файдаланып, тюкянында эр шейни ёлуна къоймакъ керек эди. Оларгъа айтмакъ къолай. Чюнки Кямилава тюкянында аз-бучукъ эксиклик бар, деген эди.

Лякин мудар шашмалады. Азбучукъ эксикликнинъ эсабына-къасабына етип оламады. Шунунъ ичюн де о, озюне екяне сайылгъан шу ёлны сечкен эди.

Кямилеванынъ иши темелинден тешкерильген сонъ Надире де, Светлана да онынъ къолунда оюнджакъкъа чевирильгенлерини, къолайлыкънен, Нусретке бильдирмеден, къуртулмакъ истегенлери кульгюнчли бир хаял олгъанына къатты эмин олдылар. Атта япкъан акъылсызлыкълары ичюн Надире шу куньлерде Нусретке корюнмеге биле утана эди.

Кямилеванынъ иши девам эткен сайын ялынъыз Надире дегиль де, базы адамчыкълар да озьлерининъ япкъан ишлерини яхшы анъладылар. Назим Абибуллаевичнен Аскъарджан бойле алгъа огърайджакъларыны акъылларына биле кетирмеген эдилер. Хатидже Кямилавагъа берильген базы суалерге олар да джевап бермек керек эдилер.

Нусрет Надире ондан бу къадар шейни гизлегенине ачувлана, кедерлене, лякин бунунънен берабер онынъ чеккен азапларыны озь вакътында дуймагъанына тааджиплене, шаша ве озюни бу иште къабаатлы сая.

Арадан вакъыт кечкен сайын Надиренинъ тюшонджелери эп денъише, теренлеше эди.

Кунълернинъ биринде акъшам устю, шеэр тиджарет идаресине якъын ерде, терек тюбюнде тургъан Надире башыны котерип, кимсеге дуйдурмамагъа тырышкъан алда, тосат-тосат къаршыдаки бинагъа козь ташлап ала. Башында исе бинъ бир тюрли фикир доланмакъта. Мына шимди андан Нусрет чыкъып, эвге догъру кетер. Надире оны кычырып токътатыр. Сонъ Надире барып онъа не айта биле?!

«Нусрет мени багъышла, янъылдым, сенден чокъ шейни гизледим, оларнынъ эписини энди билесинъ, лякин инан, буны ялынъыз сени севгеним ичюн яптым, дейджекми? Не къадар чиркин, къуру, бири-бирини тутмагъан манасыз сёзлер».

Надире озюнинъ япкъан ишлеринден озю утанып, шашмалап эвинден кеткен эди. Ёкъ, ялынъыз булар ичюн дегиль, энъ эсасы Нусретни чешит белялардан къуртармакъ ичюн кетти. Чюнки о озь севген кишисини бу шеэрде пек къолайсыз алда къалдыргъан эди. Лякин янъылгъан эди, онынъ кетювинен белялар арткъан олсалар арттылар, лякин эксильмедилер. Нусрет эписине чыдады, эписини енъмеге, тырышты, енъди. Лякин булар къолайлыкънен олмадылар. Бутюн бу шейлер кечти, онынъ ишлери ёлуна минди. Надире энди онынъ алдына чыкъаджакъ, багъышламасыны сораиджакъ. Кулкюнчли шей...

Айды дейик буларны да япсын. Нусрет самимий досту оларакъ эписини _багъышлаябилир. Лякин Надире, онынъ къадыны оларакъ бу сёзни айтып олур экенми? »

Тюшонген сайын Надиренинъ ойлары чаталланмакъта эди. О элинен манълайыны сыкъты. Бу азаплы тюшонджелерден къуртулмакъ, истеген киби башыны саллады. «Анги фикирим догъру, ангиси янълыш бильмейим, ялынъыз бир шейни яхшы ве айдын билем, мен

бу дюньяда онсыз яшап оламайджагъым. Янълыш япып яшайышымы, боздым, энди озъ янълышымны анълап, къорантамнынъ бирлигини тиклемек ичюн аркет этсем мени кимсе кульмез», деди. Надире буны Нусретке де, эр кеске айтмагъа азыр киби башыны котерди. Бу вакъыт къаршыдаки бинадан бири-биринен, къызгъын лакъырды этип чыкъмакъта олгъан, Велядиени, Сабохатны ве Нусретни коръди. Хатидже, Кямилава вакъиасындан сонъ Сабохат болук мудири тайин олунды. Велядне исе Нусретнинъ еринде, уйкен малшнас...

Олар бираз юрген сонъ Сабохатнен Велядие сагъ тарафкъа бурулдылар. Нусрет исе ич бир якъкъа бурулмай, чюнки эвине къайтмакъ ичюн ойле кетмек керек, онъа догъру кельмекте эди. Надиренинъ юреги сыкъ-сыкъ урып башлады...

21

Язнынъ сонъки айы. Лякин даа араретнинъ кучю эксильмеди. Уйледен сонъ кунеш нуры О къадар кескин олмаса да, орталыкъ кене тандыр киби къызгъан ола. Гуя, сабадан уйлегедже кунештен сепильген араретли нур келип йыгъылгъан да, уйледен сонъ олар ерден бираз дымлыкъ олып, арткъа къайтмакъта. Мына бойле кунде сыджакъ сокъакъларда юрип, я да автобусларда терге батып кельген адамлар меркездеки дёрт къатлы буюк бинагъа, янъы баш универсаль тюкянгъа кирген-лери киби сыджакътан къызаргъан черелерине тазе ве салкъын ава урула. Шунынъ ичюн олса керек, буюк джам къапылардан ичери кирген адам хошланып, джигерлерини салкъын аванен толдурып нефес алмагъа ашыкъа сонъра, башта къайсы тарафны бакъсам яхшы олур экен, деген киби чевреге козь ташлайлар. Мында адам эр даим чокъ ола. Чюнки Чельбабда бойле янъы

түкян ачылгъаныны ялынъыз шеэрде яшагъанлар дегиль де, онынъ этрафларындаки посёлкаларда – колхоз ве совхозларда яшагъан адамлар да билелер ве келелер.

Бугунъ мында адам даа да чокъ. Универсаль түкяннынъ дёртюджи къатында муштерилер конференциясы отъкерильмекте. Шеэр тиджарет идареси хадимлерининъ эписи мындалар, тёрдеки стол башында отуралар.

Башта республиканынъ чешит шеэрлеринден кетирильген маллардан нумюнелер нумайыш этильди. Оларнынъ эписи яз ве кузь мевсимлери ичюн азырлангъан урбалар эдилер.

Нусрет муштерилерге къыскадан конференциянынъ макъсады неден ибарет олгъаныны анълатты. Бинъ докъуз юз алтмыш бир сенесининъ модасы акъкъында айтты. Сонъундан:

- Энди исе, мухтерем муштерилер, сёзни сизге берем, насыл суаль ве теклифлеринъиз бар?- деди. Озю барып Тахир Исматуллаевичнинъ янына отурды.

Баягъыдан берли бир кенарда оны буюк бир меракънен динълеп тургъан узун бойлу яшенен, мазаллы къарт бирибирине бакъып, хошнут алда кулюмсиредилер. Къарт янында, устюнде универсаль түкяннынъ сатыджысы олгъаныны бильдирген урбасы ве нишаны олгъан яш, назик къыздан, о яш кишининъ мында насыл хызметте экенини сорады.

- Анавы чал сачлысы шеэр тиджарет идаресининъ директоры Тахир Исматуллаевич, яш киши исе мына бу түкянны сизинъ киби урьметли муштерилернинъ хызмети ичюн къурувда буюк тешеббюс косьтерген Нусрет Азаматовичтир, о директорнынъ муавини вазифесинде, - деп джевапланды.

Къарт къашларыны котерди:

- Ана санъа алышверишчи, ана санъа къадын урбасы саткъан сатыджы йигит, - деди. Огълунунъ козьлери ичине тик-тик бакъты. Йигит бир шей айтмады. Ялынъыз кулюмсиреди. Лякин къартнынъ къулакъ-

Orijinal Metin Sayfa No : 187

лары тубюнде огълуныъ эр вакъыт айткъан, «Баба яхшы я да фена зенаат_ олмай, яхшы я да фена зенаат саиплери олалар» деген сёзлери текрарланды.

Къарт шимди, омюринде биринджи кере, огълунынь сёзюне къанды ве оны тасдыкълагъан киби бзшыны саллады.

Къарт хошнут алда къызгъа:

- Айса къызым, сен де менимнен таныш ол, мен шу йигитнинъ, якъын досту олам,- деди гъурурнен,- адым Асан. Бу исе меним огълум. Якъында тоюны япаджакъмыз, сенинь киби бир дюльбер къызгъа эвлене. Келинъиз, шимди достумны да теклиф этерим. Мында тойлыкъ шей алмагъа кельген эдик, лякин бир балабан чувал кетирмеге унуткъаным, энди чемодан аладжакътырым даа, - деди шакъанен.

Нусретнинъ иши кене сыкълет. Тосат-тосат башыны котерип, дивардаки толу айны анъдыргъан, томалакъ саатке бакъты. Сонъ кене огюндеки, кягъытлар устюне нелердир язды. Аджеле ишлерни битирмеге тырышты. Уйле тенеффюсинде автостанциягъа чыкъмакъ керек. Бугунъ Надирени Ташкентке озгъармакъта.

Ташкентке, институткъа, окъумагъа кирмек ичюн кетеджеги эвде аль олунгъандан берли, Надире севингенинден озюни кьоймагъа ер тапмай юре эди. Лякин тюневин акъшамдан шашмалап башлады. Эм сабагъадже юкълап оламады. Башкъа, шей ичюн олса огълунынь ве Нусретнинъ янындан бир кунъ биле кетмез эди, амма... Окъумакъ ичюн о эр шейни япмагъа азыр. Чюнки эндиден сонъра _Хатидже Кямилава киби адамларгъа алданмакътан кьоркъа. Ойлелери азлар, лякин шимдилик барлар. Эм Надире киби озюнинъ ишинде бильгиси етмеген адамлар оларгъа «яхшы» чалышмакъ ичюн шараит догъуралар. Ёкъ, Надире энди оларгъа ярдым этмек истемей, бойле адамларгъа иш кесъкен досту, омюраркъадашы Нусрет киби чалышмагъа арзу эте. Бунынъ ичюн исе окъумакъ, бильги алмакъ керек.

Надире автобускъа минеджекте достлары Сабохат, Велядие, Сейяренен къучакълашып савлукълашты. Огълунен анасы эвде къалгъан эдилер. Сонъра Нусретке чевирильди. Гизлиден бир шей айтмакъ истеген адам киби, пармакъларынынъ устюне котерильди. Нусрет исе азачыкъ эгильди. Бу вакъыт янагъына Надиренинъ сыджакъ нефеси урулды, сонъра къулагъына «Нусрет, мен сенинъ севгинъни де, озюнъни де алып кетем, чюнки сен омюрлик меним янымда олмакъ керексинъ, мен ойле истейим», деген сёзлери эшитильди.

Оларнынъ бири-бирине севги толу козьлернен бакъкъанларыны корьген Ферат тааджиленди, ёкъ даа да догърусы башларындан чокъ белялар кечирселер де, озь ишлерине ве севгилерине леке тюшюрмегенлерине сукъланды.

Бираздан тепренген автобус, мукъайтлыкънен станция майданындан чыккып, меркезий ёлгъа минди. Озгъарып чыкккъанлар эль саллап къалдылар.

ÖZGEÇMİŞ

27.07.1976'da Kdz.Ereğli'de doğdu. İlköğrenimini Alaplı Atatürk İlkokulu'nda, Orta ve lise öğrenimini Alaplı Atalay Lisesi'nde tamamladıktan sonra 1994 yılında Kocaeli Üniversitesi Kocaeli Meslek Yüksek Okulu Büro Yönetimi ve Sekreterlik Bölümü'nü kazandı ve 1996 yılında başarıyla bitirdi. Aynı yıl evlenerek Kocaeli'ye yerleşti.

1996 - 1997 yılında Kocaeli Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi'nin düzenlediği Pedagojik Formasyon kursuna katılarak öğretmenlik sertifikası aldı. 1999 yılında tekrar üniversite giriş sınavlarına katılarak Sakarya Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kazandı. Bu bölümü de 2003 yılı Temmuz ayında başarıyla bitirdi.

2003 yılı Aralık ayında Merve adında dünya tatlısı bir kız çocuğu oldu. Anne olarak da akademik kariyerine devam ettirme kararı aldı ve 2004 yılında kendi bölümü Yeni Türk Dili alanında tezli yüksek lisans yapmaya başladı.